

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

رەنجبەرەدی

هەزری

هەواچەرخى

ئىسلامى

۲۳

قُصَّةُ الْإِسْلَامِ

بَيْنَ الْفَلَسْفَةِ وَالْإِسْلَامِ وَالْقُرْآنِ

أشجع نديم البحير

مفتي غرابلس

هەتا ئێستە

لە نێوان فەلسەفە و زانست و قورئاندا

پێشهکی

نوری فارس حەمەخان

بەداچوونەوه و لێکۆڵینەوهی

دەستە و نووسینە و تەفسیر

وەرگێڕانی

نوری عەبدولسەلام

ئابجەلەر

Om / AN
عمر

داستانی یمن
در تلافی فلسفه و زلف نسج و قریانه

زنجىرهى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامى

- دەۋلەت مەندىكىرىنى كىتەپخانىسى كوردىيە بە گىرەنگىرىنى و كارىگەرترىنى دەقى ئەو كىتەپخانىسى كە مەشخەلى سەررىسى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامىن.
 - ئاشنا كوردىنى خويىنەر لوى موسولمانى كوردە بە دەقى ئەو كىتەپخانىسى كە سەرچاۋەن بۇ رۇشنىبىرى ئىسلامىي و سازىنەرى بىدارى و قىيامەتى ئىسلامىي پىرۇزىن.
 - شارەزا كوردىنى راستەمۇخۇي لوى كورد بەم سەرچاۋانە، ئازاد كوردىنە ئە گىشت كۆت و بەند و بۇچونى تەسكى خىزىيەتى و تاكەرەۋى و رەۋىتگەرايى.
 - بىناغەيەك بى بۇ بىنايدانانى كەسايەتەكى ئىسلامى بەھىز بۇ ھەر تاكىكى موسولمانى كورد تا تواناى ئەنجامدانى ئەو گۇرانكارىيەنى ھەبى كە خۋاى پەرۋەردگار پىيى سپاردۋە.
 - دەگەل رىز و تەقدىرمان بۇ پىرۋپاى نوسەرانى ئەم زىنجىرەيە، مەرجىش نىيە نىيە پابەندى ھەمۇ پىرۋبۇچۈنەكانىيان بىن.
 - با دەستورىشمان ئە ھەرگىرن فەرمايشتەكەى خۋاى پەرۋەردگار بىت.
- ﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ الزمر - ۱۸

داستانی عثمان

به نیلوفار لسه و نه نشس و قورمانده

نودینی

نذیر الجسر

دو گیزیانی : نوری عبداللہ ناغہ لری

پیشہ کی : نوری قارس

پیدا ہونہ و لیکو نینہ وی

ہستی و ذوق و سبکی نہ فسیر

دہلا و کورہانہ و ذوق و سبکی نہ فسیر / دہلا و کورہانہ

**ماڻي لھ چايدانهوھي پاريڙاوه ٻو
نوسينگھي تھ فسير**

ناوي ڪٽيڀ به عاره ٻي: قصه الإيمان
 نـاوي نوسـهـر: نهديم ڪوري حسين الجسر
 ناوي ڪٽيڀ به ڪوردي: داستاني ثيمان
 نـاوي وهـر گـير: نوري عبدالله صالح ٿاڃهلهري
 چاپ و بلاو ڪردنهوھي: نوسينگھي تھ فسير / ههولير
 ڪؤمپـيوٽـهر: نوسينگھي تھ فسير
 خـهـت: نهوزاد ڪويي
 نؤره و سالي چاپ: يه ڪهم ۱۴۲۳ ڪ ۲۰۰۳ ز
 چـاـپـڪـردن: چاپخانه ي پهره رده
 تـيرـاڙ: ۱۵۰۰ دانه
 ژماره ي سڀاردن: ۴۴۲ سالي ۲۰۰۲

التفسير

ههولير - شه قلمي داد ڪا

ت: ۲۲۲۱۶۹۵ - ۲۲۳۰۹۰۸

tafseeroffice@maktoob.com
 AlTafseer@hotmail.com

پیشگی ماموستا نوری فارس مرخان

سوپاس بؤ خودا، سلاو له حه زرهت
دروود له یاران، ره حمت له ئومهت

ماموستای داناو زانا، کورد پهره و خواناس، جه نابی ماموستا نوری عبدالله،
ههلساوه به وهر گپیرانی ئهم شاکاره نازداره، که ناو داره به (قصه الایمان: داستانی ئیمان)
تا رادهیه کی باش به کوردیه کی سهر کهوتوو، پاش ئه وهی که ره شنوسه که ی ته و او
کردبوو، داوای هاوکاری له به ده کرد، بؤ نووسینه وهی پاک نووسه که ی، گهرچی من
مه شغله تی تری زور زورم هه بوو و، باش باش ده زانم که ئهم کتیبه وه که گوهر و
ئهلماس وایه، کپیارو خوازیاری خۆی ده وئ، به لام له خزمهت ماموستا نوری دا، زور
بهوردی له سهره تاوه هه تا کوتا، له گهل عهره بیه کهیدا بهر اوردمان کرده وه و، پیدادا
چو یوینه وه، به لام له بهر ئه وهی ماموستا نوری خۆی چاوی یارمهتی نه ئه دا، که کتیبه که
چه ند جباری نووسراوه ته وه، له و برپاوه دام، له ههر شوینی که م و کورتیه که
له وه بر گهراوه که دا هه بی، له هه له ی نووسیاره وه نزیکتره و هه تا له هه له ی وهر گپیر، به
هه حال به کوردی کردنی کتیبیکی و اشاکاری نایاب، له بابیه تیکی و اقورس و
گراندا، له لایه نی تاقه که سیکه وه، له بارو دۆخیکی ئاوادا، به تابه تی له زمانیکی
پیشکه و تووی دیرینی وه که عهره بی یه وه، بؤ سهر زمانی کوردی، که تازه له ده وری گه شه
کردندایه، قهت قهت له مه باشتر نابی.

به راستی ماموستا نوری حوسنی اختیاری به نسیب بووه، که ئهم شاکاره جوانه ی
هه لپژاردوو، که له و ئه ده به بالایانه یه، که ده بن به خۆراکی گیان و پۆشنایی چاوان، له و
جزره کتیبه نه مرانه یه، که شایانی ئه وهن به ئاوی زیر بنوسینه وه، بهر منگغو مفهومی ئهم
حیکمه ته ده که وئ که ده فهرموی: (کلام الملوك ملوک الکلام).

یاخوا ماموستا نوری ده ست هه خۆش بی، قه له مه که ت نه رزی

پیشگی

سوپاس و ستایشی بنی پایانم بۆ خودای میهره‌بان، سلاو دروودی بنی شومار، له سهر پیغه‌مبهر خۆشه‌ویست و نازدار، پاش ئه‌مه‌ عه‌رزم ئه‌مه‌یه له خزمه‌ت ئازیزانی خۆما:

له سهره‌تای هه‌فتا‌کانه‌وه ئاشاییم له‌ گه‌ل ئه‌م کتێبه‌ بنی وینه، که‌م مان نده‌دا په‌یدا کردووه، پاش ئه‌وه‌ی که‌ به‌ باشی لێنی حالی بووم، ئه‌شقی بووم، خولیاپی به‌ کوردیکردنی و کردنی به‌ دیاری بۆ نامه‌خانه‌ی ئاره‌دانی کوردی که‌وته‌ سهرم، به‌لام به‌هۆی ئه‌وه‌وه که‌ سه‌ره‌پرشتیار بووم، له‌ پسه‌پۆری زمانی عه‌ره‌به‌یدا، له‌ ناوه‌ند و دوا ناوه‌ندی قوتابخانه‌کانی په‌روه‌رده‌دا، ئه‌م ئاواته‌م دوا که‌وت، پاش ئه‌وه‌ی پراویژم به‌ هه‌ندی مامۆستای پسه‌پۆر کرد له‌م بواره‌دا، پاش ئه‌وه‌ی که‌ خانه‌ نشین بووم، پشتم به‌ خوا به‌ست و ده‌ستم کرد به‌ وه‌ر گێڕانی، به‌لام به‌هۆی ئه‌وه‌وه که‌ چارم یارمه‌تی نه‌ده‌دام، ناچار هانا‌م برد بۆ خزمیکێ خۆم، که‌ خوشکیکه‌، یارمه‌تی دام له‌ خۆینده‌وه‌ی ئه‌صله‌ عه‌ره‌بیه‌ که‌ ون له‌ نووسینه‌وه‌ی وه‌ر گه‌راوه‌ که‌ی.

جاله‌به‌ر ئه‌وه‌ ئه‌م کتێبه‌ کتیبیکێ فره‌ لایه‌نه، فره‌ بابته‌، پراویژم به‌ فره‌ مامۆستای پسه‌پۆر له‌و بابته‌ و مه‌ودایانه‌دا کردووه، هه‌ر که‌سێ له‌ بابته‌تی خۆیدا - وه‌ک: فه‌لسه‌فه و منطوق و به‌لاغ و عه‌قیده و پزیشکی و سه‌روشتناسی... تاد- به‌ پێی توانای خۆی یارده‌ری پێشکه‌ش کردووم، جا پاش ئه‌وه‌ی له‌ ماوه‌یه‌کی قیاسی دا هه‌لسام به‌م ئه‌ر که‌ په‌ڕۆزه، ته‌واوی کتێبه‌ که‌م وه‌ر گێڕایه‌ سه‌ر زمانی شیرینی کوردی، بۆ دلدنیاپی ته‌واو، له‌ گه‌ل به‌رێز:

مامۆستا نوری فارس هه‌مه‌خان دا، ده‌قی وه‌ر گه‌راوه‌ که‌مان دوو به‌دوو، له‌ سه‌ره‌تاوه‌ هه‌تا کۆتایی، له‌ گه‌ل ده‌قی ئه‌صله‌ عه‌ره‌بیه‌ که‌یدا به‌راورد کرده‌وه، به‌پێی بواری گونجاو توانای سنوورداری خۆمان، له‌ هه‌ر شوێنی پێویست به‌ راستکردنه‌وه‌ی، یا هه‌له‌ بۆ ئێه‌ک،

يا گۆرانكار يىك بوو بى، به هاو كارى هەردوو كمان كردوو مانە، لە هەندى جىگە
رستە كانمان دا رشتۆتەو.

واتە: دووبە دوو پىكەو پىادا چوونەو هەيە كى تەواوى وردمان ئەنجام داو، ئەو مان
چە سپاندوو كە كوردىيە كى رەسەنى رەوانى پەتى يەو دەقاو دەق تەرجەمەى ئەصلە
عەرەبە كەيە، لە بەر ئەو زۆر سوپاسى ئەو ماندوو بوونەى مامۇستا نورى فارس دە كەم،
كە لە گەلما، بۆ خزمەتى ئەم كتيبە كيشاويەتى، خوا پاداشتى باشى خيىرى بداتەو،
هەروەها سوپاسى مامۇستا مەلا ئەبوبە كر دە كەم، كە ئىمامى مزگەوتى شەهيدانە، لە
گەرە كى مامۇستايان لە سلیماني، هەروەها سوپاس و ريزم بۆ هەموو ئەو بەريزانەى كە
بە هەر شيوەين ياريدەيان داوم، بەتايبەتى بەريز جەنابى حاجى مخلص كە ئەركى لە
چاپدانى ئەم كتيبەى گرتۆتە ئەستۆ.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العلمين

نورى عبداللە ئاغجەلەرى

سەرپەرشتياری پىسپۆرى خانە نشين

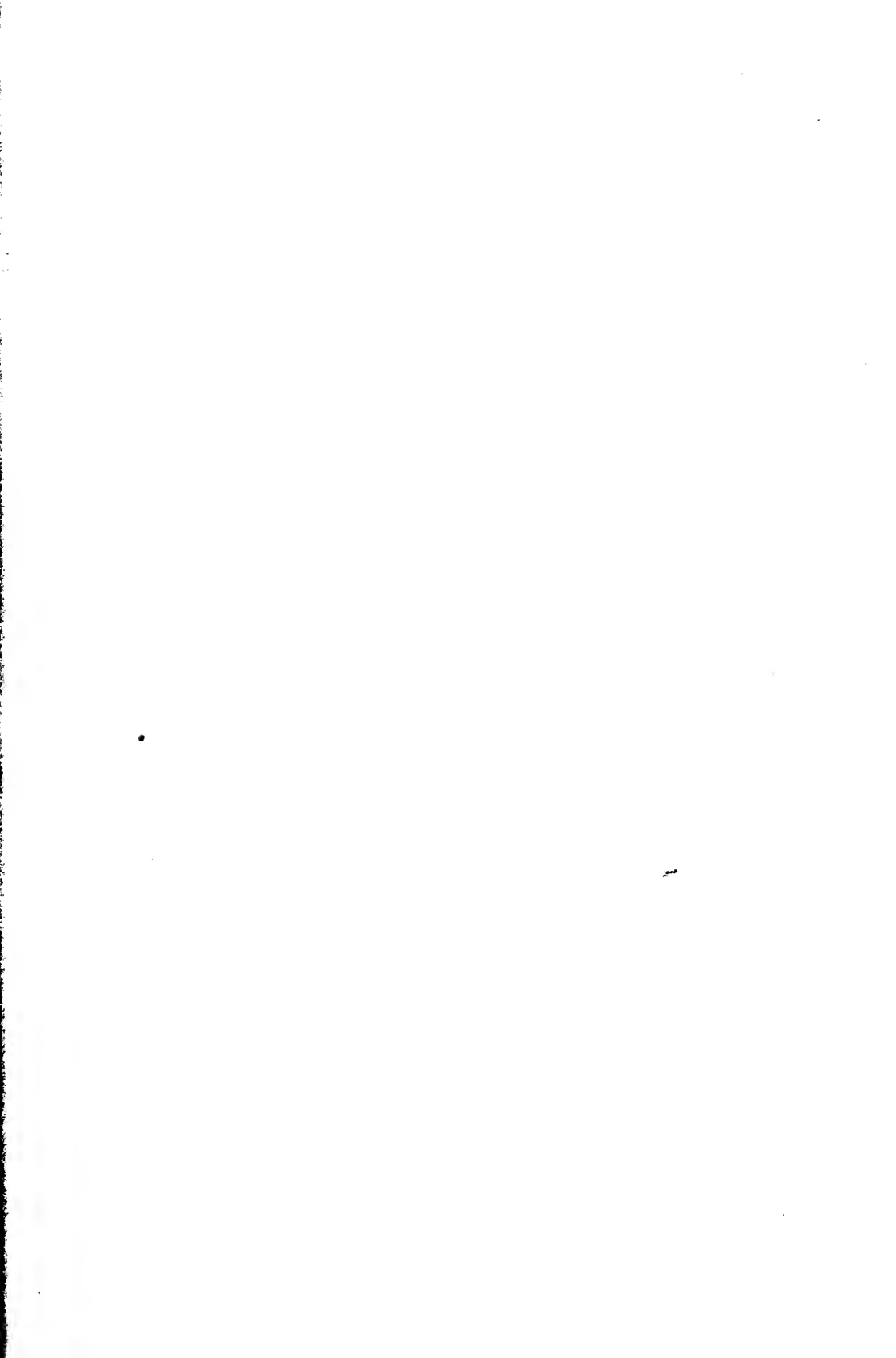
لە زمانى عەرەبيدا

١٠/ رەجەب/ ١٤٢٣ ك

٢٠٠٢/٩/١٧

پیشے کے نووسر

جون روم کتبیم بہ دست گریست

ئارەدان بىن يارىگى كاتى منالى و، ھەوارگە سەردەمى لاوى، چەوندە شىرىن و دىگىرو خەم ھەژىنە، بەتايىبەتى لە كاتى دىنى و سەرلىدائىدا، لە پاش چەشتى تالى و سۈرىي غەرىبايەتى و پىرىتى!

كاتى پىنى شاد دەيىنەو، پىرى وەك كاژە ھەور، پەردەو تاراي لاوازی پىن پۇشيوە... بەراستى ئەم جۈرە يادگارپانە، گىژەلوو كەى بىرەو ەرى و يادگارى، لەناخى دەروو غاندا ھەلدە كات، كە وەك بۆتە ئەم سۆزو ھەستانەى تىادا دەتۈننەو و ئاۋىتە دەبن: ھاودەمى و ھۈگرى و سۆزو ھۈرۈزى و داخ و نامۈزى و خەم و خەفەت و ھات و ھاوارو بىن ئومىدى و دلدانەو و فەرامۆش ھاتن!

ئاي لەناو گىژاۋى ئەم ھەموو خەم و پەژارە خەمۇكاۋىدە چەن خۇشە گرىان، كاتى بەگرىان خۇمان و ئەو ئازىزانەى لىيان داپراۋىن بلاۋىننەو، ھەروەھا ئەوانەشى كە ھاكا لىيان جىابوۋىنەو!

وەك رىبوارىك لە زىندو نىشتىمان ھەلكنەراو، كەلەتاو روۋى و داپرانى لە ئازىزان و خۇشەويستانى، كولى گرىانى بەھىچ شتى دانامركى، مەگەر بە ئومىدى شادبوون بە كۆمەلنى خۇشەويستانى نوئ، كەچاۋە نوپرى دەكەن لە وولاتىكى دوور دوورا! لەم ئاخرو ئۇخرى تەمەنەدا، ژيان لەبەر چاومان زۆر بەنرخ و شىرىن دەبن، لەھەمان كاتدا بەرە بەرە زۆر تفتو تال دەبن، بىردۆزەى مردن و نەمان تۇقىننى لە ھەموو كاتى پىر پىۋىستىمان بە باۋەرى تەواو، بەو خوادايەى كە نەمرى ھەمىشەى يە، كە خۇى بەلۋىنى ژيانىكى تىرى بىن پراۋەى بىن داۋىن، ئەگەر ئومىدى ئەو ژيانە نوئىيەى تر نەبن، ئەم ژيانە كەم و كورتەى دنيا بىن ھوودەو پىروو پىروچ دەبن!

لەو يادەو ەرىيانەى كە ھەرگىزو ھەرگىز لە بىرم ناچىن، لە شارەكەى خۇم (مىزگەوتە كەى تەينالە) كە كەوتۆتە ئەو پەرى ئاۋايىيەو، كەوتۆتە ناۋ باخ و مىرگىكى

دلبر فینه‌وه، هه‌موو یاد‌گاری زیرپینی مندا لیم وال‌ه‌وئی چون‌که به‌یانییه‌ کانی جیژم ده‌هینیته‌وه‌ یاد، کاتی باو‌کم له‌ گه‌ل گزنگی خۆره‌لات ده‌هات و، منیش له‌دوایه‌وه ده‌رۆشتم بۆ زیاره‌تی مردوو و کاغان له‌ گۆرستانه‌ که‌ی ته‌نیشت مه‌ز گه‌وته‌ که‌دا، پاشان نوێژی جه‌ژنی له‌مز گه‌وته‌ که‌دا ده‌کرد، هه‌روه‌ها له‌یاده‌وه‌ریه‌ خۆشه‌ کانی ئه‌و مز گه‌وته‌یه‌، ئیواره‌ فینه‌که‌ خۆشه‌ کانی هاوین، یاریم ده‌کرد له‌بن داره‌ گه‌وره‌ که‌ی ناو حه‌وشه‌ی مز گه‌وت، که‌له‌ نیوان حه‌وزه‌ که‌و بیره‌ که‌دا بوو، باو‌کیشم له‌ ژووره‌ که‌ی خۆی داده‌نیشت، کۆمه‌لێ له‌ پیاو‌ماقولا‌ن و مامۆستایانی به‌رپز له‌ده‌وره‌ی ئه‌لقه‌یان ده‌دا، گو‌نیه‌ستی و ته‌ کانی ده‌بوون، هه‌ر که‌ ده‌رفه‌تم ده‌ست که‌وتایه‌، هه‌ستم به‌کر دایه‌، که‌ باو‌کم بێ نا‌گایه‌ له‌من، رام ده‌کرد بۆ ناو باخه‌ که‌، له‌ په‌رژینه‌ که‌ی قامیشکی درێژم ده‌پری و، ده‌م‌کرد به‌ ئه‌سپ و غارم پێ ده‌کرد.... هه‌ر له‌و یاده‌وه‌ریانه‌مه‌ مناره‌ پینچاو پینچه‌ که‌ی مز گه‌وته‌ که‌، که‌ به‌ پێپه‌لیکه‌ کانی‌دا سه‌رده‌ که‌وتین، پاش که‌منی که‌ خۆمان ده‌بینی یه‌وه‌ له‌ناو مالی مز گه‌وت.... دینه‌ یادم ئه‌و بیره‌ می‌رده‌ی که‌ بانگ‌ده‌ربوو، که‌ وێکم لیده‌گرت، له‌ گه‌ل ما سه‌ر که‌وئی بۆ بانگ‌دان، تا بانگ‌ بدا، له‌ پینش هاتنی کاتی بانگ‌دا، ئه‌ویش داده‌ما، که‌ هه‌لم خه‌له‌ تینی و دام‌ بمر کینی، تا کاتی نوێژی شیوان دێ... هه‌روا په‌رۆشی دایکم ده‌هینیته‌وه‌ یادم که‌ چۆن کاتی باسی ئه‌و مناره‌ سه‌یره‌ی مز گه‌وت و بیره‌ که‌م بۆ ده‌کرد، له‌ گه‌ل په‌رژینه‌ قه‌به‌مه‌ چه‌ره‌ که‌ی، ئه‌ویش هه‌میشه‌ ده‌یت‌ساندم له‌ مارو می‌زوو، جه‌ختی خزمه‌تکاره‌ ده‌کرد که‌ نه‌هیلی به‌ته‌نها سه‌ر که‌ومه‌ سه‌ر مناره‌ که‌، یا بچه‌ قه‌راغ بیره‌ که‌....

ئەمانەتتە موو دىنەو يادىم، كە زۆر بىيان مردن پىتچاۋىيەتەو، ھەموو رۇيشتىن و ، ئاە و ناسۇرىكى زۇربىيان لەناخى دەروونىدا بەجىيەشت، لە كەلاو كانى رۇزگارى دوورو درىژدا، ھەر كاتتى كە دەگەرىمەو بۇ تەينال ئەم يادەو ەرىيە خۇش و ناخۇشانە، وەك سىكىلى سوورو شىشى سوورەو كراو، ھىرش دەبنە سەر ئەم دقە پەر لەخەم و جەنارە....

ہوڑ گاری دوورو دریڑ دووری خستینہوہ، دوور کہوتینہوہ لہ گہرہ کہہمان، لہ
مز گہوتہ کہمان، تہانہت ناخر شت دووری خستینہوہ لہ شارہ کہمان... ٹہوہتا پاش
غہریبہ کی زور گہراینہوہ ہو لای... شہوق و ٹارہزو پالتیان پیوہ نام بہرہو (تہینال)

چۆن ئەم كىتەپ بەدەست گەشت

لەوئىش رووم كىردە مەزگەوتە كە لە كاتى گەرمەى خۆردا، كە نوێز كەرانى لى
نەبوو كەوتە هاتوو چۆ لەنيوان يارىگا كانى مندالىما، هەموو يادەو ەريە كام وروژاند...
پاشان گريانىكى زۆرم بۆ هات.

لە كاتىكا كە لە دەريای بىدەنگيدا نوقم بوو بووم، گوێم لە هەيچ نەبوو، مەگەر
لە دەنگى گريانە كەى خۆم نەبى، كە گومەزە بەرزە كانى مەزگەوت دوو بارەيان دە كەردەو،
ئالەم كاتەدا لە هۆدە كەى لای راستمەو گوى يىستى دەنگى بووم واتە: ئەو زوورەى
كە لە مندالىم دا دەترسام بچمە ناو ەو، لە سام و بىمى ئەو گۆر نەى كە لە ناوى دا نيژرا
بوون، كوتوپر لەدەرگاوە پىرە مێردىكى نوورانى، سەرپاك سەي، جل نامۆ، سەرى كىشا،
بەرەو لای مەن هات، پاش سلاو كردن دانىشت، بەزمانىكى ەرهەبى رەوان، بەلام شىو ەى
ناعەرە بىشتى پىو ەيار بوو، فەرمووى (ئەى برا!! هۆى گريانت چى ە؟) وتم: يادەو ەريە كى
زۆرى كاتى مندالى ئەم مەزگەوتەم هەبە لە سەردەمى باو كەمەو.

فەرمووى: (باو كە كى ە؟) ەەر كە ناوى باو كەم هينا، ئەو لەشى كەوتە لەرزىن،
بەچاوينكى فرمىسكاوى ەو ە سەرنجى دام و وتى: (باو كى تۆ شىخ جسر بوو؟) وتم: بەلى
گەورەم! ئەى جەنابت كى ەت؟ وتى: مەن بىچەى دوورم مەيسرە لە (ئالى مائى) م، كە
لەو ەو ەندىكىيان پەراگەندەى شام بوون، ەندىكى تريشيان پەراگەندەى حىجاز بوون،
لە حىجاز ەو ە چارەنووسى خواىى باپىرەى باو كەمى راپىچ كرد بۆ هيندو لەوئى جىگىر
بوو، ناوى خۆم (حەيرانى كورى ئەزەفى بەنجابى) ە.

وتم: چى تۆى هيناو ە لە هيندەو ە بۆ ئەم جىگا ە؟ وتى: مەن لە هيندەو ە نەهاتووم بۆ
ئىرە، بەلكو لە سەمەرقەندەو ە هاتووم، وتم: چى تۆى هيناو ەو جىگا دوورەو ە بۆ ئەم
شارەى ئىمە، هۆى مانەوت چى ە لەم مەزگەوتەدا؟

وتى: لەرېنگەى سەفەرە كەمدا لام دا بۆ ئىرە، بۆ زيارەتى باو كە: مەنىش
بەسەرسامى ەو ە تەماشام كرد، لە دلى خۆمدا وتم باو كەم دەمىكە كۆچى دواىى كەردو ە!
هەستى بەخەيالە كەم كەردو گوتى: سەرت سۆر نەمىنى مەن سەفەرى حىجازم لەبەرە،
لام داو ە بۆ ئىرە كە سەردانى ئارامگاى باو كەم/ ەروا زيارەتى ئەم مەزگەوتەش
بەكەم، كە لە كاتى خۆى دا شىخى مامۆستام زۆر خۆشەو ەستى كەردبوو لەلام، پىى
راگەياندم كە باو كە ئالىرە تەشرىفى دەرەسى و تۆتەو ە، نوێز كەران پىنمايان كردم كە

دەرسى تىادا وتوتەو، دەبىنم ئەم مزگەوتە زۆر لە مزگەوتە كەى خەرتگ دەچى، ئەو مزگەوتەى كەوا خۆشتىن و بەنرخترىن زىانم تىيدا بردۆتە سەر، لەبەر ئەو پىنم خۆش بوو كە چەند رۆژىكى تىچدا عىنمەو، تا كاتى حەج دى، خۆم تەرخان بكەم بۆ خواپەرستى، لەبارە گای ئەو مامۇستايەى كە مامۇستا كەى منى رېنمايى كرد بۆ رېنگەى خوا... وتم: مامۇستا كەى تۆ كىيە! وتى: شىخ ئەبو نورى مەززون بوو، كە يەكنى بوو لە زانا ھەرە بەرزە كانى سەمەرقەند!!

وتم: ھەمو رۆژە كانت ھەر بە پەرستش و خوا پەرستى دەبەيتە سەر؟ وتى: ئىستا بەلنى بەلام لەمەو پىش داستانى سەرلېشىئاوى و باوهرى خۆم دەنووسىيەو، ئەوھى كە شىخى مەززون پىنى نوسىمەو، لەو داستانەو باوكم ناسى.

وتم: داستانى باوهرى سەرلېشىئاويت چىيە؟

وتى: چىرۆ كىكى دورو درىژە كە خودا يارمەتىم بىدا بلاوى دەكەمەو بەناو جەماو ەردا.

ئىنجا پىرە مېردە كە چوو ناو ژوروى قەبرە كانەو، لەپاش كەمنى ھاتە دەرەو، دەفتەرىكى گەرەى پى بوو، لەبەردەمدا داينا، فەرمووى: (ئەمە ئەمالى شىخ مەززونە)، خۆم بەدەستى خۆم ئەم نوسخەيەم نووسىو تەو بەشىوھىكى جوان بەين كەم و كورپى. وتم: ئەمە كىيىكى گەرەيە، رېگەم دەدەى يىبەمەو بۆ مالمەو ھەتا لەيەك دوو شەودا بىخوینمەو، پاشان بۆت بھىنمەو؟

وتى: ئايا توركىيە كى باش دەزانىت؟

وتم بەلنى زۆر باش دەيزاتم.

وتى: كىيە كەت دەدەمى، كاتى باوهرم بوو كە تۆ بەراستى كورپى شىخى جيسرىت و شايانى خویندەوھى ئەم پەراو مەزنەيت.

وتم: باشترىن بەلگە بۆ چەسپاندنى رەگەزى بەندە، ئەوھە كە تەشرىف پىنى لەگەلمان بۆ مالمەو، تا خەلكى بەگشتى شايتى ئەوھم بۆ بدەن كە من كورپى شىخى جيسرم، لەھەمان كاتدا كىيىخانە كەى باوكم پى نیشان دەدەم.

فەرمووى: پىويست بەم ھەموو زەھمەتە ناكات، بەلام يەك پرسیارت لىنى دەكەم: مەزترىن كىيى باوكت كامانەيە؟ كام سەرباسى لەھەموو سەرباسە كانى تر گرنگرە؟

چون ئەم كتيپەم بەدەست گەشت

وتم: بەناو بانگترین كتيپى باوكم (الرسالة الحميدية) يە، گرنگترین سەرباسى ئەو باسەيتى، كە سەبارەت بە چەسپاندنى بوونى خودايە، لەگەڵ بەرپەرچدانەوى زانابى باوەرە سروشەت پەرستەكان، بەلام ئەوەندە ھەيە كە ئەم باسە ھەرە گرنگە، لەنيو چەند باسنىكى تردا، كە پەيوەندى يان بە چەسپاندنى بوونى پيغەمبەرەيتيەو ھەيە شاراوەتەو، كەوان لەسەتاي كتيپە كەو، ھەروا بەھەندى حيكەت و فەرمايشتى بەرز كەوا لەدوايەو! لەبەر ئەو ھات بەدلما كە ئەم باسە گرنگە زيادەكانى لىنى فرى بەم/ و كورت و پوختى بكەم و سەرەخۆ بەچاڤى بگەيەم.

فەرمووى: باوەرم كرد كەتۆ بەپراستى كۆرپى مامۇستا جيسریت، لەھەمانكاتدا شايانى ھەلگرتنى ئەم سپاردەيەيت، ئەم كتيپەم بەديارى بۆ يادگارى پيشكەش بەتۆ كرد، ئەم كتيپە پوختەي كتيپەكەي باوكتى واتياداوە داستانى گومان و باوەرى منى بەتەواوى واتيادا، وەرى بگەرەو وەرى بگيرەو چاڤى بكەو پەخشى بكەرەو بەناو خەلكا، من لەم بارەيەو داواي كرى و پارەت لى ناكەم تەنھا داواي پاداشتى باش لەخواي بەخشندە دەكەم، كە ئەم كارەم ساخ بۆ رەزامەندى ئەو بى و بەس، مەردووم بەگشتى سوودى لىوەر بگرن و، خۆشم لە پاش مەرگم لەبيت و فەر و خيرو بىرى بەھەرمەند بىم.

لە پاش چەند رۆژي ئەم پياوە باشە موبارە كە بەرەو ولاتى حىجاز بەرىكەوت، منيش لەماوەي چەند سالىكا ئەم پەراوە كەم مانەندەم وەرگيرايە سەر زمانى عەرەبى، پاشان رۆژگار منى ھەلدا بۆشارى (تەشقەند).

گەرەتەرين ئاواتم ئەو بوو بگەمە گوندى (خەرتەنگ) ھەتا سەردانى حەيرانى كۆرپى ئەزەف بكەم... وەرگەرەوى كتيپەكەي پنى نيشان بەدەم، ھەرەھا ديدەنى وزيارەتى گۆرپى پىروژى ئىمامى بوخارى بكەم رەزاو رەحمەتى خوداي گەرەوى لى بيت - جا بۆ ئەم مەبەستە، پياوى مەردى خانەدان: شىخ ضايا والدين باباجانى كۆرپى عەبدى صالح، زاھيدى عابيد وەلى خوا، باباخان، موفتى گەرەوى ولاىت رەحمەتى خواي لى بيت - بۆ گەيشتم بەم مەبەستە، ئەم زاتە يارمەتى دام، كە يەكتى بوو لەخۆشەويستانى باوكم، كاتى ھەستى پنى كردم ئارەزووى سەردانى گوندى خەرتەنگ ھەيە و گەرەيبى نواند، لەگەلما ھات بۆ شارى (سەمەرقەند) لەوێشەو بۆ گوندى (خەرتەنگ) لەوى

به هۆی بھئوری مزگه وه كه وه زانییم كه حهیرانی كۆری ئه زه ف پڕۆیشتوو به حه ج، له مه ككه ی پیرۆز وه فاتی كرده وه.

لهوئی سهردانی مزگوتی پیشه‌وا بوخاریمان کرد، له‌سهر گۆری راه‌ستانین، که سه‌رنج‌م دا مزگوته‌که، وه‌کو حمیران باسی کردبوو ریڤک و ابوو، زۆر له‌مزگوته‌که‌ی تینال‌ده‌چوو، که تاڤ که‌وتبوو له‌نیو یاخ و ره‌زینکی زۆردا، که‌ته‌ماشام کرد و امه‌رقه‌دی ئیمام وابه‌ده‌روهه، خانووی به‌سه‌روهه‌نی‌یه، واله‌ناو باخچه‌یه‌کا، له‌ین گه‌وره‌دارینکی سینهر چری فینکدا، گۆرینکی ئاسایی، نه‌هه‌لیه‌ستاره‌وه، نه‌گه‌چکاری کراوه، نه‌لاوانه‌و چه‌تری بۆ کراوه، نه‌پازاوه‌ته‌وه، چوومه‌ناو ئه‌و ژوره‌به‌چووکه، که حمیران و شینخ مه‌زونی مامۆستای ده‌رسیان تیادا ده‌خویند، بینیم وه‌کوو وه‌صفی کرد بوو بۆم و ابوو، ده‌پروانی به‌سهر گۆری ئیمامدا، له‌وئ نویژم کردو، په‌حه‌تم نارد بۆ گیانی حمیرانی کورێ ئه‌زع‌ه‌ف و مامۆستا‌که‌ی، کولی گریانم بۆهات به‌شینویه‌کی وه‌ها هاورینکه‌م سه‌ری سورما له‌م گریانه‌م.

تابم شیوهیه نم کتیبه گیشته ده ستم و کرد و مه به عه ره بی، که نیستا و
پیشکشی ته کم به خوینهرانی به ریز، نه و سپارده ی که له ته ستمدا بو خوار بی، و
جی به جیم کرد.

هه ژاری به دره‌رگای ره‌حمه‌تی خوا

عبداللہ نہدیم کوری حسین الجسر

موقتی تھراپسٹ

پاک کردن بهره و شیخ مه و زون

سوپاسی بێ ھاوتا بۆ خودای بەخشێندەو بەخێو کەری گشت گیانەوهرێك، سلاو و درودی خوا لە پێغه مەبری سەرورەمان (محەممەد) کۆتایی هیئەری پێغه مەبران و پەيامنێران. بەندەى بێ دەستەلات، ھەزار بۆ بەخشێندەى خودا، (ھەیرانی کۆری ئەزەف مائی بەنجایی) دەلێت:

کاتیك خوازیاری زانست بووم لەزانکۆی (پیشاوەر)، خۆرسکی خودم، ھەردەم پەرۆشمەندو ئارەزوومەندبووم بۆ زانیاری: کە ھەموو نادیارێك رووناك دەکات، مل درێژ دەکات بۆ ھەموو نەزانراویك، بەمە لەبنەمای ھەموو شتێك و ناوەرۆکی و، ھۆکارو دەرەکانی، نھێنی و کارزانێەکانی دەکۆڵێتەو؟ خو و دایم وابوو، کە پرسیار بکەم لە مامۆستایان و ھاوئەلانیان، لەم گەردوونە، کەچی یە، کەى دروست بوو، لەچی بنیاد نراو، کێ دروستی کردوو، چۆن دروستی کردوو؟ لە بەرامبەر ئەم پرسیارانە سەر زەنشت دەکرام و، بەگالتەو وەلامم دەدرایەو، مامۆستایانم دەربارەى من دەیان ووت: ئەمە خوازیاری زانست و ئایین نییە... بەلکو فەلسەفەچی و پێغەرە، تاواى لیھات بوومە گالتەچی ھەموو ھاوڕێیانم، پشتگوێیان خستەم، پێشپێکیان دەکرد لەفەرمانۆشکردن بۆ رەزامەندی مامۆستایان، بەجۆرەھا ناو ناتۆرەى دژوار ناویاننام، ھەتا زانکۆی فراوانیان لێ تەنگ کردم،....

بەلام ئەم جودایی و گالتەپێکردنەیان سوربوون و دوو دلی زۆرتر کردم، تالەناخدا چەسپا کە ئەو راستیانەى، کە بەدوایاندا وێلم، دەرکی پێ ناکرێ و نازانرێ، ئەقل و ئایینیش کۆ نابن، مەگەر لەرێی فەلسەفەو نەبێت؟ گەر وانەبوايە مامۆستاکانم دوورەپەریز نەدەبوون لەفەلسەفە، وەپرس نەدەبوون لەھاتن لەگەڵدا بۆ قولایی باسەکانم، لەھەموو موناقلەشە گرتینکی عەقلیدا، دەربارەى نھێنی بوون (سەر الوجود)، کەوتمە فەرمانۆشکردنی وانەکانی دین، وێلیم بەدوای کتێبەکانی فەلسەفەدا گرتەبەر، بەلام

له ولاتي خوماندا هينجگار كه مم ليني دهستگير بوو، تا وام ليهاهت بهيني تيگيشتن دهم خويندهوه، رۆژ به رۆژ، سهر سورمانيي و دوو دلي و موناقه شه گيريم زۆرتتر بهر ي دهسه ند، كه تا ئيستاش ته مه حالمه، هه تا مامۆستاكان له من نا ئوميد بوون، ته وان ترسان ليم، كه ده رده كه م سهر بكيشتي و ته شه نه بكا بۆ هاوړيكانم، له بهر ته وه بهر ياري ده ر كر دنيان دا له زانكو.

ثم هه واله هه وره تر يشقه يهك بوو له ناخي باوكمي دا، هه وليدا بمخاته وه سهر ريگاي راست، به هه موو ژيرو سۆزيه وه، ئامۆژگاري كردم كه ده ست بهر داريم له فله لسه فه و، روويكه مه وه زانستي ئاين، ته گهر رۆژاني خويندتم ته واو بوو ته كاته بزم هه يه به ئاره زووي خۆم به دروستي بچمه قولايي خويندني فله لسه فه وه. له دوا و ته يدا پيني را گه ياندم: ئه ي حهيران! منيش به م گيژاوه ي تۆدا تي بهر بووم، ناخم تامه زۆري فله لسه فه بو، كه وتمه گومي دوو دلي و سهر سامي يه وه، به لام منيش كاتي خۆي مامۆستاي خواناسي گه وره مان، شينخ (ته بونور مهوروني سهر مه رقه ندي)، كه فقه يه يكي گه وره وه، زانايه كي به رزو، فهيله سوفتيكي سهر كه وتوو بوو، ئامۆژگاري كردم، وهك ثم ئامۆژگاريه ي من بۆ تۆ، هه وره ها پيني وتم: (فله لسه فه ده رايه، به پينچه وانه ي ده ريا كانه وه، چونكه كه شتيواني فله لسه فه دوو چاري تر سناكي و نا هه مواري له رۆخ و كه ناريدا به پينچه وانه ي ده رياي ئاساييه وه ده يته وه و، دلتيابي و ئيمان له بني و قولايي دا ده ستگير ده ييت).

جا له بهر ته وه ئيستا ثم باب ته دوو بخره وه له خۆت، ئه ي كوره كه م، ثم بهر ياره نا ته واوه، شيواوه، بهراوه، چونكه له سهر عقل و ئيمان تر سناكه.

وتم: ئايا عقل و ئيمان جياواز و دژ به يه كن؟

ووتی: خوانه كا.

وتم: كه واته ثم مامۆستا زانايانه بۆ چي هه موو موناقه شه و گفتوگويه كي عقلی له باب ته جيهان و دروست بوونيه وه، بهر وه اي من ناينين؟

وتی: گه وره زاناياني ئايني، له م موحاده له عقل يانه لي بوو نه ته وه، بۆ وه لام دانه وه ي بي باوه ران و كافران، چه نده ها كتيبي دووروو دريژيان نووسي يه وه، به لام مامۆستايان

قینیان دەبێتەو لەو قوتابیەیی، کە لە کاتی خوێندنا هاو دەردی فەلسەفە بێت، چونکە بۆ چونیان وایە کە ئیمانی ئاینیان دەترازێنێ.

وتم: بەلام برایی، خوێندنکاو زانکۆ کانی تر، فەلسەفە دەخوینن، وەك زانستیکی رەسەن کە خوێندنی پێویستە، کەواتە سوود چنی، گەر قوتابیانی زانیاری یە ئاینی یە کان لە فەلسەفە دوور بخێنەو، کە ئەمانە کەمێکن لە چاو قوتابیانی زانیاری یە کانی دنیادا، ئەمانە چۆن دەردەچن گەر رۆژێک لە پلەیی راویژ کاری و فتوادا بوون، ئەگەر یە کێک مەسەلە یە کێ پێدان، کە بە کاریگەری فەلسەفە بە دەرخرا بێت، کە فیزی بوو بە بێ ئارەزوو مەندی خۆی؟ ئایا دەبێت دەستەوستان بە هەلئۆستیک کێچ و وشکەو، مەبێنی، وەك چۆن مامۆستا کاتم ئیستا دوورم دەخەنەو لە خۆیان، باو کە گیان دەزانی ئەم حالە بەم شیوازە دەبێتە هۆی زیادبوونی بەرفراوانی بێ باوەری بەخودا لەناو خەڵکدا.

وتی: ئەمە راستە، بەلام شیخی گەرەمان شیخ مەوزون دەبێت، خوێنەری کەمی فەلسەفە، دادی تینگە یشتن نادات، ئایا لەو باوەرە دايت کە مەودای قوتابخانە کانی وانه فەلسەفەیی یە کان بەرفراوان بکێت، هەتا هەموو قوتابیەك و هەموو کەسێک فەیلەسوف دەرچیت؟

وتم: نەخیر. بەلام ئەم بەرفراوانی یە، کە هەر چەندە نابێت، سەبارەت بە قوتابیان گەرنگ نی یە، بەلام بۆ زانیانی ئاینی گەرنگ، بەلکو پێویستی یە کێ هەمیشەیی رەسەن لە سەریان، تا بتوانن هەستن بەو داواکاریانە ی کە لە سەر شانیا نە بۆ رێنمایی هەق و بانگەوازی کردن بۆ خوا.

باو کەم بە کزییە کەو سەری لەقاندو فەرمووی: ئەمە راستە، بەلام چارچی یە....؟

وتم: ئایا، مامۆستا شیخ مەوزون، بەلێنە کە ی بردە سەر....؟

وتی: پەیمانی نەشکاندو، بەلام لە تەمەنی پێیدا رووی کردە گۆشە گێری و خودا پەرستی، (بەنجابی) بە جێهێشت و رووی کردە (سەمەر قەندێ) نیشتمانی، ئیستا لە دێبە کێ نزیکیتی، ناوی (خەرتەنکە) لە خەڵکی دا پراو بۆ خودا پەرستی، لەو مزگەوتە یە کە ئارامگای بوخاری (رەزای خودای لێ بێت) تێدا یە.

باو کەم ئەمە ی پێ وتم: بەلام نەزانی کە رێنمایی یە کە ی دەبێ بە هۆی دەربازبووم لە زانکۆ. کە هەولێ ئەدا، مەگەر ئێستەو بۆی، کە بێرێرێک بوو لە سەر خۆی، کە تەمەنی بەرەو پیری

دە چوۋ بۇ ھەرگىز نەيىننەۋەم.. جا بەرەو مەبەست رىنگەم گرتەبەر پاش رېپرېنكى زۆر بەين گەيشتە (سەمەرقەند)، پىرسىياري گوندى (خەرتەنك)م كىرد، رىنمايىيان كىردم، كەدووريش نەبو لەشارە كە، بەين بۇى چوۋم، پىش خۇرئاۋابوون گەيشتەم، منالان بەسەرسامىيە كەۋە بەرەنگارم بوون، ۋەك چۇن بەرەنگارى ھەموو نەناسراۋىك دەبن. .
پىياۋانى گوندە كە منىيان يىنى، سىنى پىياۋيان بۇلام ھاتن، بەخىرھاتىيان كىردم و، بانگىشيان كىردم بۇ مالى گەۋرەى گوندە كە. كەپىزى ھاتىنىمى گىرت و پىرسىياري مەبەستىمى كىرد.

بەپىزانىنى پىنكەنى و وتى : زۆر دوۋرە، ھەروا بەئاسانى بەختەۋەر بىيىت بەدىدارى شىخ مەۋزون لەبەرئەۋەى زياتر لەپىنج سالا لەخەلكى دابراۋە بۇ خوداپەرسىتى، لەو باخانەى دەۋرى مزگەۋتى ئىمامە، ناگەپىتەۋە بۇ مزگەۋت تاشەۋ بالى رەشى نەكىشىنى، ھاۋىيان لەمەزارگاي ئىمامدا دەخەۋىت، زىستانانىش لەژوۋرىكى بچوۋ كىدا كەدەروانىتە ئارامگاي ئىمام ھىچ كەسىك سەردانى ناكات، زۆر كەس خوازىيار بوۋە پەيۋەندى پىۋە بىكات، بەلام نەيانتۋانىۋە پىنى بگەن، تەنانت ئىمەى دانىشتۋانى ئەم گوندە ناتۋان پەيۋەندى پىۋە بىكەين. بەۋى بچۈۋى مزگەۋتە كەۋە خواردنى بۇ دەنيزىن كە لەپەرژىنى باخە كەدا بۇى دادەنىت بى ئەۋەى بىيىنىت.

ۋتم: تىكام ۋايە خودا شەرەفناكم بىكات بە بەرەۋى گەيشتەن پىنى، كە خەلكانى تر بۇيان نە كراۋە. ئىۋە يارمەتىم بەدەن و پەيمانم بەدەننى، كەمىن خواردنە كەى پىنى بگەپەنم.
پىاۋە خانە خۇيە كە وتى : ئەمە ئاسان ترىن داۋاكارىيە.

بەيانى زوۋ خۋانە كەى شىخىم ھەلگىرت، گەۋرەى گوندە كە فەرمانى بەپىاۋىك كىرد، رىنمايى ئەۋ باخەم بىكات كە جىنى پەرسىشى شىخە، تا مزگەۋتە كە لەگەلمدا ھات، باخە كەى پىشاندام لەگەل ئەۋ شۋىنەى كە خواردنە كەيان تيا دادەنا، نىزىك بوۋمەۋە لىنى و خواردنە كەم بۇ دانا، نوسراۋىكى بچوۋ كىم بەپەرژىنە كەدا ھەلۋاسى ئەم چەند پىرسىيارەم تيادا نوۋسى:

چى.... ؟ كىنى.... ؟ لەچى.... ؟

چۇن.... ؟ لەكوئى.... ؟ كەى.... ؟

بەپاشدا گەپامەۋە تا درەختىكى گەۋرەى چىراۋىيى، لە باۋەشى گىرتم و ھەشارىدام،

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

خۆم تیامه لاسدا به جزیرك، كه شیخ بیینم پاش كاتزمیرك، شیخ بهروویه کی سامنا كه وه له ناو دره خسته كاندا به در كهوت، كه پیاوینکی بالا بهرزی پشت چهماوهی گه نم رهنگی، سیما عهره بی رۆحسوك بوو، بهرمو خوانه كهی هات، له كاتی نان خواردندا چاوی كهوت به نوو سراوه كه و خویندی به وه، ئاوری دایه وه به لای راست و چه پیدا، به لادا هات و بیهوش كهوت، رام كرد بۆلای و ئه وهی له توانامدا هه بوو بۆ به ئاگا بوونه وهی كردم، به هوش خۆی هاته وه و، چاره كانی كرده وه، به دریزی سهرنجی دام، چه ند وشهیه کی دركاندو وتی: مه ترسه. یارمه تی هه ستانم بده، منیش یارمه تسم دا هه تا برده وه جینگه ی خۆی، له قهراخ جزو گایه ك دانیش و دهم و چاوی ششت، به چاوی نوقاوه خاموشی گرتی، پاش بێ دهنگیه کی زۆر، گویم لیبو به ده نگیکی گریانایه وه دهیوت: (لا حول ولا قوه، الا بالله) سنی كه رهت وتیه وه.. له پاشدا پرووی تینكردم و وتی: كۆره كه،م، بیزارت كردم، چیزی بهنده یی و تامی داماویم له بهر خودای خۆم دا شیوانت لیم، ناله كانی خودی مرقوف به ده ست دوو دلی و سهرسامی به وه به بیر هینامه وه.. خودا بت به خشیت.. خودا بت به خشیت. كورم تو كنی؟

وتم: من، حهیرانی كوری عبداللهی ئه زه فم، كه قوتایه کی (بنجایی) دیرینت بووه.

وتی: به خیر بی ئی. باوكت چۆنه؟ وتم: باشه.

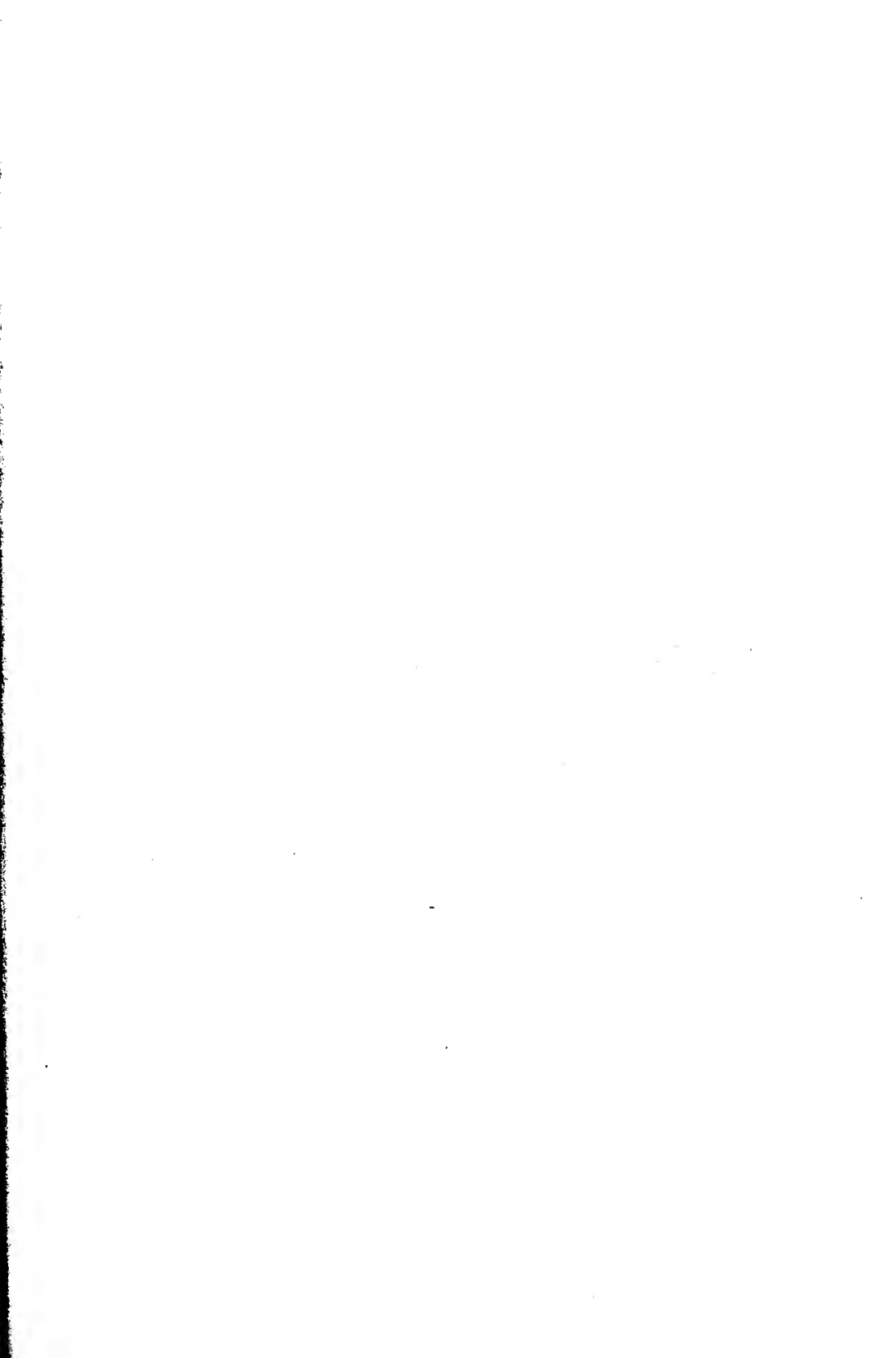
وتی: ئه بیینم، كه وتووێته ئه و گێژاوه ی، كه پێشتر باوكت تیی كه وتبوو. وتم: به ئی، هه ره ئه ویش رینمایی كردم كه بییمه خزمه تی به ریزتان.

شیخ بهوردی سهیری كردم، رووی گۆری بهرمو ئاوی جزوگا كه و سهرنجینکی قوولی دایه، چاره كانی پر بوو له فرمیسك، وتی: خودا یارمه تیتان بدات، ئیوه ی لاوانی تازه و نه وهی دوارۆژ، له نیوان قوتابخانه ی ئیمان كه له رینگای دهق و گێژانه وه كه وتۆته وه، قوتابخانه ی ئیدراك كه له رینگای عهقل و هوشه نده وه دهسته بهر كراوه، له نگه رتان گرتوو. كه وتووێته جووینی كرج و تالی توینكلی دین و فلسفه، تا چه سپا له میشكئاندا كه ئیمان و فلسفه پێكه وه كۆنابنه وه، عهقل و دینیش هاو ده م نابن، لاتان وایه فلسفه رینگای بێ پروایه.... به لām وانی به كورم، به لكو رینگایه كه بۆ باوه ر هینان به خودا، به هزی رینگای عهقله وه، كه هه موو باوه ر پێکی له سهر چه سپاوه، به لām فلسفه ده ریا به كه

بە پىچەوانەى دەريا كانەو، كەشتىۋانى، دوو چارى ترسناكى لە كەنارو رۇخيدا دەيىتەو، دلتىيائى و ئيمان لە بن و قولاييدا بە دەست دەھىنيت، كە ئەمەشم پىشتەر بەباوكت وتوو. خۇمدا بە سەر دەستى شىخدا ماچى بكم و سكالاي ناھەموارى و دوودلى و سەرسامى بۆ بە دەرىجەم، بەبىر كىردنەو ەيەكى قولەو ە كە دەستە كانى بە چىلكەيەك خۆلە كەى بەردەمى دەشىۋاند. وتى : حەيران، كورم بەو چەشنە ئاسان نىيە كەبىرى لىدە كەيتەو. پىويستى، بەئەرك و كاتىكى زۆرە، لە كاتىكىدا ھاتوويت بۆلام كە پىم لە سەر لىۋارى قەبرە.. لە چ مالىكى ئەم گوندە جىنشىنيت؟.. وتم: مالىم لىرە نىيە، دوينى گەيشتوم، لە مالى گەورەى گوندە كە دابەزىوم كەرىزىكى زۆرى لىگرتم.

وتى : ئەم گوندە خانووى بە كرىنى تىانىيە، نايىت ھەروا بە بەردەوامى مىۋانى ئەۋىش يىت.... ئىستا ھەستەو بىچۆرەو ە بۆ ناو دى، پىخەف و راخەرو دەفتەرىكى گەورە بىكەرە، بۆ نووستن بگەرپەرەو ە بۆ مزگەوت...، شەۋان تەرخان دە كەين بۆ خويندن، كە ساتە كانى خامۇش و فەرامۇش و بى دەنگە، بەرۋزىش من واز لە پەرستى خۇم ناھىنم، چونكە، تەنھا چىزى ژيانم لەم خوداپەرستىيە و گۆشە گىرىيەدا دەيىنم. لەم مەزار گايەدام لە كازىۋەى بەيانەو ە تا خۆرئاۋا بوون. تەنھا سەرماو سۆلە ئەم خۆشەيم لىتتىك دەدات و، بەندم دە كات لە نىۋەند ئەم دىۋار ە.. حەيران تا بەيەك گەيشتىكى تر...

وئېل برون به دواي دوزينه وهی خوارا

حهیرانی کوری ئه زعه ف ده لیت :

پیش خۆرئاوا بوون شتوومه که کام هه لگرت و گه یشتمه مز گهوت، ده بینم چۆله، بێجگه له پیره میر دیک که چراکانی داده گیرسان، هه ره و بوو که سه ره به یانیه که ی له گه لمداهات بۆ مز گهوت، به بینیم ده سته جی به ره و پیرم هات و سلاری لیکردم و هه والی پر سیم، ینم را گه یاند نیازمه له مز گهوت بمینمه وه بۆ خودا په رستی، نزیك به ئیمامی بوخاری (ره زای خودای لیبیت)، به دلخۆشی په که وه پنی و تم : به خیر بیتی، به لام نکا ده کهم له هاورینه تیت بن به شمان نه کهیت، وه ک به ریزمان شیخ مهوزون، که پیش پینچ سال به در او سییه تی هات، دوا بی لیمان دا پر ا بۆ خودا په رستی، به لام چۆن دا پرانیك که به هیچ شیوه یه ک نابیین، پیش گه یشتیم بۆ مز گهوت، له گه ل گزنگی به یاندا ده چینه په رستگاکه ی تا دوا ی خۆرئاوا بوون نا گه رینه وه، هه زیش ناکات هیچ که سینک بیتی.

و تم : تو بچو ری مز گه وته که ی؟

وتی : به لنی، نزیکه ی په بجا ساله.

و تم : بۆچی وا چۆله له نوێز که ران؟ وتی : نوێز که ره له کوێوه بیت؟! مز گه وته که دووره له گونده که، مه گه ر رینواران یان مېوانانی ئارامگای ئیمام نوێزی تیا بکه ن، پاش ئه وه ی بیکه وه نوێزی ئیواره و خه و تنامان کرد، جینگای ئاوی پیشاندام، داوا ی لیکردم، گه ر پێویستیم به چراکان نه بوو بیانکوژنمه وه، خوا حافیزی لیکردم و گه راپه وه بۆ گونده که ی، شیخ مهوزون به ده نگه ی زه نگۆله ی ده رگا که که له کاتی داخستیدا به وه ی پیره میر ده که وه گوئیستی بوو، ده رگای ژووره بچوو که که ی کرده وه و بانگی کردم، چوومه لای، ده ستم ماچ کرد، به خیر هاتنی کردم و پر سیاری ته ندروستی کردم، بۆ ماوه ی کاتژمێرێک باسی باو که می بۆ کردم وتی : ده فته ره که ت ئاماده کردووه؟

و تم : به لنی، وتی : پر کرده وه له سه ره من، تۆش وته کانی خۆم و خۆت بنو سه وه، به روژ به سه ریاندا بچۆره وه، رینگای گفتو گو و دا په لۆکی (مه تنقی) م بۆ هه لیزاردویت که

ئاسانە بۇ تىگە يىتىش ۋە مونا قەشە كىرىش، ئىستاش پىرسىيارە كانت بىكە.
 خەيران : پىرسىيارە كانت ئەوۋە بوۋ كە لەنوسىراۋە بىچوۋ كە كەدا بۇم نىروسىت، كەسىل
 دە كەم لەدوۋ بارە كىرىنەۋەي.

شىيخ : ئەم پىرسىيارەنت، غەقلى فەيلەسوف ۋە خەلكانى گىرۋدە كىرىۋە، ھەر
 لەساتە كانى بىر كىرىنەۋەي مەۋقەۋە. فەلسەفە ھەۋل ئەدات ۋە لەمىيان بۇ بىدۋزىتەۋە....
 ئەگەر ۋە لەمى راسىتى دەست نىشان كىرىد بۇ ھەموو پىرسىيارە كان، يا نەيتوانى، ئەۋا تۆ ئەمە
 دەزائىت كاتنى لەمەرامى خۆت تىگە يىشتىت لەفەلسەفە، ئەي خەيران! فەلسەفە دەپەۋىت،
 راسىتى ھەموو شىتېك ۋە ناۋەپۇك ۋە بىنەپەت ۋە ئامانچە كانىت بىنەسەننى، تەنھا بەرۋ خىسار
 بەلگە سازى ناكات فەلسەفە، تا نە چىتە ناۋ قولايىيە كەنەۋە، دەستەۋىستان نايىت بەدنىي
 بەر جەستە.

بەلگە دەپەۋىت بزانىت چى لەدۋايدا دىت ۋە چى لەپىشىۋە بوۋە، بزانىت كى
 دروستى كىرىۋە، لە چى دروستى كىرىۋە، كەي دروستى كىرىۋە، ھەروا بزانىت ئەم
 دروستكەرە كىيە، ھەقىقەتتى زات ۋە سىفاتە كانى چىيە؟ مەۋف چىيە، ۋە ھەقىقەتتى
 چىيە، ۋە غەقلى چىيە، چۈن ھۆشمەندار دەپىت، رادەي دەر كىرىدنى بۇ راستىيە كان
 چەندە؟

چا كە چىيە، ئەي جوانى چىيە، بۇ چا كە پەسەندە، جوانىش جوانە، چەندەھا
 پىرسىيارى تىر لەم چەشەنە كەبى كۆتايىيە، ھەروا تىكۋىشانە بەدۋاى زانستى پىرەنسپىيە
 سەرەتايىيە كان (المبادىء الاولیة) ھەموو شىتېك ھەربۇيە لەپىنەسەي فەلسەفەدا ۋە تۈپانە
 (ۋوردېۋنەۋىيە لە راستىيە كانى ھەموو شىتېك)، ھەندىكى تىر ۋە تۈپانە (زانستى بىنەما
 سەرەتايىيە كەنە) پىنەسەي تىرى زۆرە، بەلام مەن ۋە پىنەسەي دەكەم، كە (ھەۋلەدانى غەقلى بۇ
 دەرەك پىكىردنى ناخى ھەموو پىرەنسپىيە سەرەتايىيە كان)، لە دۋايدا بۆت بەدەر دەكەۋىت
 كە تا چ رادەيەك راستم.

خەيران : گەرەم، زانستىش لەدۋاى راستىيە كاندا دەكۆلىتەۋە، ئايا زانست جۈدايە
 لە گەل فەلسەفەدا؟

شىيخ : جىۋازى نىۋان زانست ۋە فەلسەفە، زانست تۈزىنەۋەي روۋ كەشە كانى
 گەرەدوۋ ۋە دانان ۋە ياساكانى دەكەت، بەلام فەلسەفە لەبىنەماكانى گەرەدوۋ. ۋە
 ھۆكارە كان ۋە راستىيە كانى دەكۆلىتەۋە.

راکردن بهرو شیخ مهوزون

بۆ نمونه، زانای سروشتی، تۆزینهوه ده کات له روو کهشه کانی سروشتی مادده، بهی لیکۆلینهوه له بنه پەت و هۆکارو بوونه کانی. ماتماتیک زان له ئەندازه و ژمیریاری ده کۆلینهوه، بێ خۆماندو کردن له بیر کردنهوهی مانای شوین و کات، هەردوو لایان لیکۆلینهوه کانیان به هۆی عهقلهوه ده کهن، که چیژنکی خوشی لیوه ده گرن، بهی بیر کردنهوهیان له ناوهروکی ئەم عهقله و، توانای بۆ بهرجهسته کردنی راستیه کان، بهلام فهیله سرف له هه مان کاتدا دهیوینت ئی بگات له پیکهینه ره کانی مادده و بنه ماو هۆکاری بوونی، مانای شوین و کات و، ناوهروکی عهقل و راستیه کانی و، توانای بۆ ده رککردن، واته لهیه ک کاتدا باسی (مهعقول و عهقل) ده کات.

به هۆی لیکۆلینهوه له گهردوون و هۆکاره کانی، (فهلسه فهی بوون: فلسفه الوجود) هاته کایه وه. له تۆزینهوهی عهقل و تواناو ناوهروکی (فهلسه فهی زانین: فلسفه المعرفه) پهیدا بوو. له لیکۆلینهوه له ناوهروکی چاکه و جوانی و دژواری، (فهلسه فهی بهها: فلسفه القيم) پهیدا بوو.

ئه وهی مه به ستمه بۆت ساکارو رهوانی بکه م، ته نه ا ئەم دوو تۆزینه وهیه (تۆزینه وهی بوون) و (تۆزینه وهی زانیاری).

حهیران : گه وره م تینا گه م، له هۆکانی ئەم گرنگیه ت به تۆزینه وهیه ک و، وازهینانت له تۆزینه وهیه کی تر.

شیخ : گه ر بیر بکه یته وه گرنگیدانه که م ئاشکرایه، تۆزینه وهی بوون (الوجود) سروشتی بوون و، راستی و، بنه ما و هۆکاره کانی باس ده کات. واته (دروستکارو و دروستکه ر)؛ تۆزینه وهی زانین ئەو روانگانه باسده کات که فهیله سرفه کان و تویانه له سه ر چۆنیتی به ده رخستنی زانیاری به کان و، شیواز و رادهی راستیه کانی. ئەو په رسیارانیه که نا ئارام و سه ر گهردان و دوو دلی کردووین؛ له م دوو تۆزینه وه سه ره تایی یه دا کۆده بنه وه، به لام (تۆزینه وهی بهها کان) که له راستیه کانی جوانی و ناشرینی و چاکه و دژواری ده دۆیت و، ئەوانه ی له م چه شنه ن زۆر په یوه ست نین به په رسیاره کاته وه.

حهیران : له راستیدا ئەو شتانه ی که بیر می گه یژده کردوو وه په نگ ده خواته وه، له (تۆزینه وهی بوون) دا خۆی ده یینیته وه، نه وه ک له شتی تر دا.

پیویست به درێژه باسی تۆزینه وهی زانین ناکات.

شیخ: ئەزام، تەنھا مەسەلەى میتافیزیکی گێڕۆدەى کردوویت^۱، بەلام تۆزینەو و باسی لەسەر ناکریت؛ بەبێ تیشك خستنه سەر تۆزینەوێ زانین. چونکە باسە کەمان بیرۆکەى چەندەها زانایانە، کە ووتراوێ بۆ شیکردنەوێ بابەتە میتافیزیکیەکان، رینگ و دروست ناییت بەبێ لیکۆلینەوێ لە رینگاکانی زانین و شیوازه کانی و بۆ زیاتر دلتیابوون لەو راستیانەى کە بەدوایدا وێلین. حەیران: کەواتە، لە مەسەلەى میتافیزیکیدا تۆزینەوێ زانین (مبحث المعرفة) لە خرمەتێ تۆزینەوێ بوون (مبحث الوجود) دایە و، رینگایە کە بۆ بەرجەستە کردنی راستی یەکان.

شیخ: ئەمە راستە.

حەیران: کەواتە کرۆکی فەلسەفە، مەسەلەى میتافیزیکیە.

شیخ: ئەمە راستە، ناوەرۆکی فەلسەفە هەمیشە بە بەردەوامی بریتی یە لە گەران بەدوای خوادا. پاشان شیخ لەژێر بالیفە کەیدا کتیبێکی گەورەى دەرھێناو وتی: بادەست پێیکەین.

حەیران: ئەم کتیبە چى یە گەورەم؟

شیخ: ئەم کتیبە، باسی ئەو بیرمەندانە دەکات کە دەربارەى خودا دەکۆلنەو.

حەیران: ناوی چى یە؟

شیخ: فەیلەسوفە کانی یۆنان.

حەیران: چۆن بەرپزتان دەلێن، کتیبى ئەو بیرمەندانەى، کە بەدوای خودادا دەگەڕێن.

شیخ: بەلێ پەيوەستە بە خاوەن بیریارە کانهو، کە وێلن بەدوای خوداوەندى راستەقینەدا، ئەى پێم رانە گەیاندى، ناوەرۆکی فەلسەفە گەرانە بەدوای خودادا.

حەیران: لەوتە کانی پێشینانی فەیلەسوفە یۆنانى یەکان چەند شتیکم خوێندۆتو، کەبى باوەریان بەخودا لەخۆگرتوو.

شیخ: بەلێ بى باوەرێن بەخودا کانی یۆنان، بەلام وێلن بەدوای خودای راستەقینەدا، هەندیکیان خواى راستەقینە دەدۆزیتو، بەلام هەندیکى تریان عقل و ئەندیشه کانیان

۱ میتافیزیکا: واتە ئەو شتەى کە لە سروشت بە دەره (ما وراء الطبيعة) ئەمەش زاراوەیە کە فەیلەسوفەکان و نووسەرە رۆژئاواییەکان بە کاریان هێناو لە جیگای زانستى بیر و باوەردا. (سەرچاوه) عقیده أهل السنة و الجماعة تألیف محمد بن إبراهيم الحمد. —لیکۆلەر—

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

مهزندهی ناکات، کهوا لهههاندیکیان ده کات که لهراستی به کان دووربن، بۆت روون ده بیتهوه که بیرو را کانیان ژیری و دلسوزی لهخوگرتوه، سه رنجه کانیان بۆ گهر دوون ساکارو سه رسامه، له گهل ئهوهی تروسکایی رینگای راستی تیا بهدی ده کریت له ناو تاریکایی به کانی، نادیارو نهینی و هاو دژی و دوو دلی و سه سه ته دا. (فطالیس)، به (بیرو کهی ئالتوزی درۆینه)، (العقدة الکاذبة) ده ست پیده کات، که بهردهوام له گهل عقلی هه موو فیه له سوف و مرۆفه کاندایه بیهسته.

جیهان وا بهدی ده کات، که ناشیت له نه بوونی رووتهوه (عدم المحض) دروست کراییت.

له راستیدا هه موو سه ره تایی به ک بریتی به له گۆران، که واته پنیوسته گریمان (افترضی) ئه و مادده سه ره تایی به هه ر بوویی به (أزلی) بکهین، که هه موو بوونه کانی له سه ر دروست بووه، که ئه ویش ئاوه. ئه وهی که وای لیکردوه ئاوه له تیز ژیریت، توژینه وه کانی بوونه بۆ مادده به ک، که توانای گۆرانکاری و شیوازکاری هه بیته، ده بیینی ئاوه ده توژینه وه و، ده بیته وه به سه هۆل له کانی به ستنداره، ده گۆرپی بۆ هه لمیکی بیه گهرد، جارینکی تر ده بیته وه به ئاوه، بیینی که (شن) مه رجیکه بۆ ژبان و، به وای هیئا که ئاوه له بهر ئه وهی ئه م هه موو سیفاتانهی گرتو ته خو بناغه به بۆ هه موو بوونیک...

به لام (ئینکسمینس) ده بییت هه و له ئاوه زیاتر به توانا تره بۆ گۆرانکاری، به سارد کردنه وه ده بیته ئاوه، به گهرم کردن ده بیته هه لم، به زیاتر گۆرانکاری ده گهرته وه بۆ هه وای وای و ابوو گۆرانکاری به کی زۆر تر ده یکاته ئاگر، که خۆر و مانگی لیده که ویتته وه، چریتی ده بیته هه ور، و ئینجا ده بیته ئاوه، گهر چریتی زیاتر بیته ده گۆرپی بۆ گل و به رد، هه روا بیینی که پنیوسته کی ژبان، باوه ری هیئا که بناغه ی هه موو بوونه وه ره. به لام (ئینکسمیندهر)، که بیرو که کانی قولتر ده بنه وه، هه رچه نده روو که شانه زیاتر بیتقه ری پنه وه دیاره، ده لیت : و ته کاغمان بۆ ئاوه وه وای، به ک ناگریت له گهل سیفاتی هه موو

۱ (أزلی) واته خوای گه وره هه ربووه له رابردوودا و هه ر ده بیش له داهاتوودا و نه مانی به سه ردا نایهت، هه ره کو فهرموویتهی (كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَ يَبْقَى وَجْهٌ رَبُّكَ ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ) (الرحمن) - لیکۆله ر - (۲۶-۲۷)

شتیکدا، ئاۋ سیقاتى خۇى ھەيە، ھەروەھا گشت بوۋنە كانى تر سیقاتى تايىبە ئەندى خۇيان ھەيە.

جىنى بىروانىيە كە ھەموو بوۋنە كان لە گەل جىياۋازى سیقاتيان لەيەك بىنەرەت دروست بوۋىن، كە جودا بىكرىنەۋە بەھزى سیقاتى تايىبە ئەندى خۇيانەۋە.. لىرەدا عەقلى ساغ زۆرى لىنكرە كە بلىت بىناغەى ھەموو بوۋنە كان (ماددەيە كە نە شىۋەى ھەيە، نە كۇتايى، نە سنور)

ھەيران : بە راستى تۇزىنەۋەى (ئەنكسىمىندر)، لە شتىك دە كۆلىنەۋە كە دە شى بگۇنجىت لە گەل ئەم بوۋنەۋەرە جۇراۋ جۇرانەدا. پىچەۋانەى تىنكرای ھەموو تۇزىنەۋە كانى ترە، لە شىۋاز و رادەيى و وینە و شىۋە، كە نىشانەى قوۋلى بىر كۆرەنەۋەتەى، بە لام مانای چىيە كە بە (مادە) ناۋى دە بات، لە ھەمان كاتدا دە لىت : نە شىۋازى ھەيە نە كۇتايى نە سنور؟

شىخ : لىرەدا ئەو راستیانە بەر جەستە دە كەيت كە پىم راگە ياندى، ئەم فەيلە سوۋە سەرەتايىيە بىر و بە ھانەيان لە بى باۋەريان بە خودا كانى يۇنان قبولە، لە تۇزىنەۋەيان بۇ عەقلى رەھا (طلىق) لە سەر راستىن، بۇ سەر چاۋەى جىھان، عەقل و ژىريان باۋەرى نە دە ھىنا كە ئەم گەردوۋنە لە دروستكرای ئەو خواۋەندانە بىت، كە سیقاتى رەۋشت و دژۋارى مرۇقىيان لە خۇگرتوۋە، سەر خۇشى و درۆۋ فىلجازى و داۋىن پىسيان سیفات بىت. جا دە ستیان كۆرە بە گەران و لىكۆلىنەۋە بەدۋاى خوداى راستە قىنەدا، كە ھىچ شتىك لىنى نە كاۋ لىنى نە چىت (لىس كەئلە شىء) بە بى ھەستكرەنيان!

بە لام (فىشاگۇرس) ئەم بۇ چوۋنەى پەسەند نە كۆرە، چۈنكە تەنھا لە پروۋى (سروشتىيەۋە) بىنە ماكانى گەردوۋنى شى دە كۆرەۋە، ھەربۇيە روۋى كۆرە لىكەندەۋەى ماقتا كىكانە.

لە گەل لایەنگرە كانىدا وتیان : ئاۋ و ھەواۋ ھەموو ماددە كان، ھەر چۇنىك بن، ناگۇنجىن بىنە سەر چاۋەيەك بۇ ئەم جىھانە كە لە گەلىك شتى جىياۋاز لەيە كتر پىكەنراۋە گەر ماددە بىت، يان ماددە نە بىت، پىۋىستە لە سەرمان لە شتىك بگۆلىنەۋە كە سىفەتلىكى گشتى ھەيەت، ھەموو شتىكى لە خۇگرتىت چ ماددە ياخود جىياۋاز لەو.... ھىچ سىفەتلىك نىيە كە ھەموو جىھانى لە خۇگرتىت، جا گەر ماددە بىت ياخود ماددە نە بىت.

راکردن به ره و شیخ مهوزون

بینجگه له سیفهنی ژماره (العدد) (Lenombre)، ئیمه تهوانین ئهنډیشهی ههموو شتیک بکهین بهی رهنگ و بۆن و چیتو قهباره، بهلام ناتوانین ئهنډیشهی شتیک بکهین که سیفهنی ژماره ی نهیت، کهواته ژماره سیفهنیکی تهنهای هاو به شه که ههموو بوونه کانی گهر دوونی پئ سیفهن ده کریت، تنها ههر خۆشی شیاه که بیته سهر چاهوی جیهان، له بهر نهوهی ههموو شته کانی گهر دوون بریتی بوو له ژمارهیه کی دووباره وه بوو، ژماردنیش بریتی به له دووباره بوونهوهی (یهک)، کهواته (یهک) بنه مای گهر دوون و هۆکار و راستیه کانیه تی.

ئهم بیروپرا تهجریدیهانی که پهنگی خوار دۆته وه و له ناو ئهنډیشه کانیاندا، ههموو نه وه و لاندانه مان بۆ به ده رده خات که کراوه بۆ گهیشتن به بییری خواوهندی راسته قینهی رووتکراوه له ههموو سیفاتیککی مادی، گهر ههستی پئ بکهین یان ههستی پئ نه کهن.

حهیران : ئایا.. له لای فهیله سوفه یۆنانه کۆنه کان، بیروکی بوونی خودای تر هه بووه جگه له خودا کانی خۆیان؟

شیخ : لهو رۆژهوهی که مروفت مروفت، بهعهقلی بیر که ره وه جیا کراوه ته وه، زهوی بئ بهش نه بووه له بیروکی بوونی خودای راسته قینه. ئهمه (ئه کزنوفنس) که په کیکه له فهیله سوفه سهره تاییه کانی یۆنان، ههروهک هاو زهمانی خۆی، ئهفسانه یۆنانه کانی لهخۆ دوور خسته وه، که ده یانوت : (خوا وهک ئاده میزاد جهستهی ههیه) (Anthro omorphisme)، گالتهی به خودا کانیان دههات که دهخوات و دهخواته وه، له دایک دهییت و ده مریت، دهیوت : (خهلکی خۆیان ئهم خواوهندانیهان دروست کردوه و له سهر شیوه و ئه ندازهی خۆیان وینایان کردوه، گهر گا و شیر و ئهسپ، وینه کردنیان بزانیایه، خودایه کیان له سهر شیوهی گا و شیر و ئهسپ بۆ دروست ده کردین، نهخیر و نهخیر خودای تر نی به جگه له یهک خودا، که له ههموو بوونه کان بهرتره، له سهر شیوا زمان دروست نه بووه، بیر ناکاته وههک بیر کردنه وه کانی ئیمه بهلکو خودا، ههموی ههر بینایی به، ههموی ههر بیسه ری، ههموی ههر فیکره.

(ئه کزنوفنس) باوه ری وایه، که حهقیقه تی ئهم خودا گهوره، تهنهایه، ههر گیز عه قلمان ده رکێ پیناکات، له سهر ئهمه بیروکی به نرخی داپشت که ههزار سال له میژووی میتافیزیکیدا به ره و پیش بازی پندا.

که ده لیت: (هیچ ناده میز ادیک ناتوانیت پئناسه ی خودا بهوردی بکات، هه تا نه گهر رینکه موت خوازیار بوو، راستی هه موو راستیه کان له وه سفی خودادا به ناده میز اد بلیت، چونکه مروفق خوی پینازانیت له وته کانی که تا چ راده یه ک راسته).
حه یران: گه وره م له وته کانت تیده گه م، که (نه گزنوفنس) به م وته یه ی له میزووی میتافیزیکیدا به ره و پیش بازی داوه.

فهلسه فقهش به باوه رهینان به بوونی خودا کوتایی پنهات، گهر کیشه که به م جزیره یه، تکا له شیخی به ریزم ده که م، که من و خویشی ئاسوده بکات له ناماقولتی بیروباوه ری فیهله سوفه سه ره تاییه کان، که له (پیشاوه ر) هه ندیکم لیخویندو ته وه، هه روا به ره و فهلسه فقه ی نویم بیات.

شیخ: تکام لیکر دیت به ئارام بیت، ئیستاش ئه م ئاموز گاریه ت بۆ دوو پات ده که مه وه، هیچ سوو دیک نابینیت به یه ک هه نگاو بته گیه نه ئه کاسمی ئه و کوتاییانه ی، که فیهله سوفه کان پنی گه یشتن که توی سه رقال کردوه، بئ ته وه ی ئاگادار بیت له کوششی فیهله سوفه سه ره تاییه و ناوه ندیی به کان، له وانه یه بیرو رای فیهله سوفه کوتایی به کانت به دل نه ییت، هه روا یه کیلک پیت رابگه یه نیست که هه موو راستی به کان لای بیرو رای فیهله سوفه سه ره تاییه به کانه، ئه و کاته دوو دلی و سه رسامیه کت بۆ ده گه ریته وه و، تیگه یشتنی ته وای کوتاییه کان به ده ست ناهینیت به بئ تیگه یشتنی زانسته کانی پیشوو. تکا ده که م به ئارام بیت.

حه یران: ئیستا... تیگه یشتم دانایی شیخی گه وره مان له پیکه وه به ستنی زنجیره بیرو را کان، تکا ده که م لیم بیوریت.

شیخ: ئنجا (بارمنیدس) بره و ده هینیت که ئاو، هه و، ژماره یان هه ر چ شتیکی تر، ناگو نجیت که بیته سه رچاوه ی هه موو شتیک له به ره ته وه ی ئه م شتانه له (گوزرانکاریدان) نیمه ش ته نها له سیفاته روو که شه کانیا ن ده کوتیسه وه، ئه م سیفاتانه ش به ره و گوزران و له ناو چوون ده چن، ته نها سیفه تیک نه ییت که ئه ویش سیفه تی بوون (الوجود) ه Fetre)، هه ر ئه م بوونه هه میشه یی به، که ده شیت بیکهینه سه رچاوه بۆ هه موو بوونه کان.

حه یران: ئه م بوونه (الوجود) چییه؟ چی ده ویت؟ مه به ستی له وجود چی به؟

شیخ... (بارمنیدس) بۆمان وه سف ده کات که بوونیکی هه میشه یی (ازلی) به نه ده گوڤریت و نه له ناو ده چیت، نه رابوردی هه یه و نه ئایینده.

به لکو همیشی و ههتا هتایی له خو گرتوو، که نه ده جولیت و نه بهش بهش ده کریت، چونکه جول، وینهیه که بۆ گۆران، که (تهواوه) هیچ بوونیکێ تر له دوایدا نایهت.

حهیران: چۆن بوون رووته له جوولهو گۆران، له کاتیکدا ئیمه ده بینین ئهم شتانه ده گۆزین و ده جولین.

شیخ: ئهم شتانهی که ئیمه ده بینین و ههستی پێده کهین (بارمنیدس) به بوون (الوجود)ی دانانیت، به لکو بهروو که شیکێ (apparences) خهیا لاری داده نیت، چونکه له ناو ده چیت و نامینیت، به لام (بوون) نه مره، ههروا له بهرتهوهی گۆرانی به سهرا دیت، گۆرانیش پێوستی به کۆبوونهوهی بوون و نه بوون ههیه. که ئهمهش مهحاله.

حهیران: من تیناگه، ئایا (بارمنیدس) دهیهویت بلیت کهیه کیتی بوون (وحدۃ الوجود) ههیه؟ که بوونه کان یه کگرتوون.

شیخ: به ئی.. ههیران، ته جریده بهم شیوهیه کار دهکاته سهرا عهقل. له راستیدا ئهم فهیله سوفا نه نایانهویت ئینکاری بوونه کان بکه، به لام له سهراوهیهکی تهواو دهکۆلنهوه، چه سپاو، نه گۆراو، رووت بیت له سیفته بوونه وهرییه کان، دهگونجیت دروستکهر بیت بۆ بوونه کانی فهلسهفه کانی بارمنیدس، که ئهمهش له خۆیدا لیکۆلینهوهیه به دواى خوادا. یقهوهی فهیه سوفا نه کان بیانهوی و ههستی پێکه... له پاش (بارمنیدس)، (مهلیسوس)ی قوتابی هات و پشتگیری بهرووای ماموستا کهی کردو وتی: ئهم بوونه بێ کۆتاییه و، (ژیانیکی ژیره). نه گهر گوینیستی به لگه کانیان بیت که دهیهینتهوه بۆ هه میشهیی و ههتا ههتایی و بێ کۆتایی و نه جولایی بوون که (ژیانیکی ژیره)، ئهوکاته له گهلمدا دهتووت

۱ خوی گهره فەرموویهتی: (هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) سوره اخذید، ههروهها یهغه مبه ۱۱ فەرموویهتی: (اللهم انت الاول فليس قبلك شيء و انت الآخر فليس بعدك شيء) ئیمامی موسلیم گێڕاویهتیهوه، واته: ئهی خویا ههه تۆ هه بووی هیچ کس پێش تۆ نه بووه، ههه تۆش ههتا ههتایی ده مینی و کس دوا ی تۆ ناییت. -لیکۆله-

عەقلى ئەم فەيلە سوفانە، لىكۆلىنەۋە و تۆژىنەۋەيان كىردۈە بۆ دۆژىنەۋەي خوداى تاك و تەنھا، بىيانەۋىت، يا، نەيانەۋىت.

ھەروا دەلىت : ھەموو پەيدا بوۋىەك پىۋىستى بەسەرەتايەك ھەيە. بەلام بوون، پەيدا بوونىيە، چونكە گەر پەيدا بوو بوايە، لەنەبوونەۋە دەكەوتەۋە، كەۋاتە بوون بى سەرەتايە، ھەر شتىك سەرەتاي نەبىت كۆتايى نايىت، لەبەرئەۋەي بى كۆتايى بى جوولەيە، چونكە ھىچ جىنگايەك لەدوايەۋە نىيە ھەتا بۆى بچوللىت. ھەرۋەھانە گۆرە، چونكە گەر بگۆرپىت دەبىستە زياتر لەيەك، كەۋاتە يەكە، ھەمىشەيىيە، ھەتا ھەتايىيە، زىندوۋە، ژىرە، نە گۆرە.... كەۋاتە ھەيران، رامىنە.

(ھرقلىت) ھات، كەراپا بوو لە بىروراكانىدا، لەنيوان بىروراي تەجرىدى و بىروراي سىروشتىدا لەنگەرى گرت و، وتى: ئەم شتانەي، كە بەمشىۋەيە دەبىيىن لە گۆرانىكى ھەمىشەيىيە و بەردەوامدايە.

بۆيەك چىرەك جىنگىر نايىت لەسەر شىۋازى خۆي، ئەم جىنگىرىيە رىزەيىيەي كەدەبىيىن، خەيالە، دەستەۋەستانى ئىمەيە بۆ دىدى گۆرانكارىي، لەمانەۋە خەملاندى كە تەنھا شتىك لەيەك ساندابوون و نەبوونى ھەيە، ئەم يەكگرتتە كاتىيەي نيوان بوون و نەبوونە، (گۆرانكارى)يە، كە ھەقىقەتى بوونە.

بەلام ھرقلىت، لەرافە كىردنى بۆ گەردوون لەسەر ئەم خەيالە جىنگىر نايىت، بەلكى پەنا دەباتە بىرۋايەۋە كلاسكىيە سىروشتەكان و، دەلىت : گەردوون لەئاگر دروست بوو و، گۆرپاۋە بۆ ھەوا، ھەۋاش گۆرپاۋە بۆ ئاۋ، ئاۋىش بۆ وشكايى، دووبارە وشكايى دەبىستەۋە بەئاۋ، دەگۆرپتەۋە بۆ ھەۋاش دووبارە بۆ ئاگر، باۋەپى واپوۋ كەژيانى ئازەل بى گەرمايى نايى، لەبەرئەۋە وتى گيان (روح) بىرىتىيە لەئاگر.

(ئەمىدوقلىس)، فەيلە سوفى چوار تولىمەكان، لەپىشدا ويستى، رايەكانى نيوان (بارمىندس) و (ھرقلىت) يەك بىخات، لەبەرئەۋە وتى : بوون لەچەند گەردىلە پىكھاتوون، وتەكانى (بارمىندس) كە لەسەر ۋەسفى بوونە وتويەتى بەۋەي، كەنەزىاد دەبىت و نەكەم دەكرىت، بەسەر گەردىلە دەچەسپىت.

وتەكانى (ھرقلىت) لەسەر (گۆرانكارى بەردەۋام: الصيرورة)دا بەسەر قەۋارە كاندا (الاجسام) دەسەپىت، لەروۋى گۆراندنى شىرازەكانىيەۋە، لەپاشدا ويستى رايەكى ناۋەند ۋەرگىرىت لە نيوان ئەم دوو بىرۋەكەيەدا، يەكەم بىرۋەكە: (گەردوون لەيەك ماددە پىكھاتوۋە كە گۆرانكارى لەخۇگرتوۋە، ۋەك ئاۋ، ھەۋاش، ئاگر). دوۋەم بىرۋەكە ماددەي

راکردن به رهو شیخ مهوزون

بوون (الوجود) سیفه تی گۆرانی، نی.یه). له ئاکامی ئەم دوو وتیه دا، بیرۆکە (توخمه چوارینه کان) دانا که په پیره و کراو بوو ههتا سه دهی ههژدهی زاینی؛ پێی وابوو، که بوون له چوار توخم پینکها تووه، که ئەمانه ن: (خاک، ئاو، ئاگر، ههوا)، پینکها تهی هه موو شتیکی ئەم گهردوونهش بریتی یه له تیکه لهی ئەم چوار توخمه، بوونی جیاوازی له نیوانیاندا، به هۆی جیاوازی ریژهی ئەم چواره یه تیا یاندا...

لیره دا به درده که ویت، که (ئه مبدو قلس) هاویری زانسته کانی سه رده می خۆی بووه، به لکو ده توانین بلین پینش سه رده می خۆی که و تووه له دانانی بیرۆکە (المبدأ الذری)، به لām کاتیک ده دویت ده رباره ی ئەو هیژه ی که ئەو گهردیلانه ده جۆلینیت، به بیر کردنه وه یه کی ساغ ده ست پینده کات و به ئەندیشه یه کی نه زۆک کۆتایی ده هیئت... له کاتیکدا که ده لیت: ماده کانی گهردوون، مردن و ژیا نیان تیا نی یه و له خوودی خۆیا نا بێ جوولەن، پێویسته باوه ر به یین، که ئەم جوولانه هیژیکی دهره کی پالیا ن پێوه ده نیت، ده یین خۆی دها به لای خه یال و ده لیت: جو له ی ماده بریتیه له به یه ککه یشتن و لیکدا پران، که هه مر دوو کیان پینچه وانه ی یه کن و له یه ک هیژدا کۆک نابن، به لکه پێویسته دوو هیژی کاریگه ر هه ییت، یه کیکیا ن پالپێوه نه ر و ئەویتریشیا ن را کیشه ر، ئەم دوو هیژه ش بریتین له خۆشه ویستی و رق و قین (l amouvetla) هیژی چوار توخمه که به هیژی خۆشه ویستی به یه که وه په یوه ست بوون، هیژی رق و قین کردی به چوار له ت، ئینجا خۆشه ویستی هیژی خۆی کۆ کرده وه و، چوار توخمه که ی لیکدا و، ئەو شتانه ی لی پینکها ت که ده ییین.

حه یران: ئە ی ئەم هیژی خۆشه ویستی و رق و قینه له کوپوه ها ت؟ شیخ: ده ته ویت... له با سیك بکۆلێته وه که له ئەندیشه وه که و تۆته وه...؟ ئەم فه یله سرفه به مانه شه وه نه وه ستا به لکو باوه ری وابوو که خوا کا ن و به نده کا نیان له م چوار توخمه که په یدا بوون، به لām توخمی ئاو و هه وا زیاتر په سه ند ده کات، خودای ئاگر (زفس)، خودای هه وا (هیرا یه)، خودای خاک (ئار کۆس) ه، ئاویش خودای چوار هه مینه که به (نستیس) ئاو ده بریت، کاتیک ده گری فرمیسکه کانی وه ک شه و نم ده بار یته سه ر زه وی به چه شنیك... که وته ئاو گیتراوی ورینه کانی وه که هه موو مانی به خودا دانه نا، که وا ده یوت: خودی ئاده میزا د له خۆیدا خودایه کی هه له یه، وای له چاره نوو سرا وه که دوو ره لجینگای به خته وه ران نیشته جی بی،

لهقهوارهو شیوازیکی نه ماندا خوی ده نوینی... جهستهی زیندوو سه ره بهی مل
دهردهینن، بازووه کانیا بهی شان بهرز ده که نهوه، وه چاویان بهی تهوئله دهروانیت
هیزی خو شه ویستی لهیه کتریان نریک ده کاتهوه و دهیانکاته ناده میزاد...
حهیران: باسکردنی هم بیرو باوه ره بیغه رانه، نریکه عگیرتهوه بۆ جارانی دوو دلیم،
تکا له شیخم ده کهم هم لیکۆلینه وانهم لی به دور بخات.

شیخ: (نمایشکردنی، هم وتانه بۆ خووت، تهنها له بهر ده رخستنی
پلهکانی عهقله بۆ گه یشتن به ده رککردنی گهردوون و، توژینهوه له هیژیک
که بیجولینیت و بیبات به پیره... هم توژینهوه مایهوه به درێژی
چه رخهکانی فلهسهفه، که کهلینیکی گه وهی گرتبوو له مهسهلهکانی
میتافیزیکی دا... به نارام به... من بهره و نامانجت ده بهم.

له پاشدا (دیمو کریتس) هات ریازی ته تومی (المذهب الذرات) ی دهریته پال، بروونی
کردهوه کاتنی، کهووتی: هم گهردوونه له ژمارهیه کی ته تومی (atomes) بی کۆتایی
پیکهاتوه، که لهیه کچوو هاو ده من، هه میشه بی و بیکۆتایی، به خویان ده جولین
له بۆشایی به کدا، جاله جولوه تیکه ل بوونیان، شته کان پهیدا بووه و، تیکرای گهردوونی
لی دروستبووه، به لام جوو دایی سیفاتی شته کان له ناکامی بهیه که گه یشتی هم ته تومانه و
هاو ده بوونیان و حاله تیان له له شدا و، به جیاوازی ده رکوتیان له چاوی بینهردا پهیدا
ده بیت، به هانه ی بۆ بهردهوامیتی و هه میشه بی تهو هیه، چونکه بوون له نه بوونهوه ته گه
له بۆشایدا جینگیر نه بویه توانای جولای نه ده بسوو، لیره دا بۆی ده رکوت، که
له گهردووندا سی حقیقه تی سه ره تایی هیه، که ته مانن: گهردیله، بۆشایی، جولته.

(Les atomes, Levide, LeMouvment)

حهیران: دروستبوونی جیهانی ماددی له گهردیله، شتیک نه که له عهقلهوه به دور
بی، به لام کی هم گهردیلانه ی دروست کردوه و کی ده بجولینیت؟
شیخ: وه لامی پر سیاره کهت بۆ (دیمو کریتس) نه نو سراوه، به لکو بۆ که سانیکی تر،
به لام بیرو که کانی تهو دور بووه له بیر کردنه وه کی ساغ:
کاتیک بی ی وابوو که، جووله ی گهردیله کان له ناکامی (پیوستیه کی کۆیرانه وه)،
که پال ده نیت بۆ جووله و بهیه که گه یشتن، و چوونه ناویهک و تیکه ل بوون، بۆ پهیدا بوونی

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

ئەم گەردوونە لە گیانەوەر و ڕووەک و بێ گیانەکان، هەتا ڕۆح و خواوەندەکانیش
پنکھاتە ئێم گەردیلانەن کە ئێم هیزە کوێرانەییە بەرپۆەیان دەبات.

لەدوای (دیمو کریتس)، (ئەناکساگۆرس) هات، بیرۆکەیی پێویستی کوێرانەیی پوچەل
کەردووە و گالتهی پێهات، وەک خاوەن باوەڕپێکی بەرز، ووتی: (مەحاله هێزێکی
کوێرانە بێتوانییت، ئەم جوانکاری و یاسایە بختەو، کە هەزدووکیان لەم
جیهانەدا ڕون و دیارن، چونکە هێزی کوێرانە تەنها گێژاو دەنێتەو)
ئەوێ کە ماددە ئەهوانیته جموجول، عەقڵیکی کاملی، بینای دانایە).

حەیران: ئەمە زۆر گرنگە، ئایا دەکری (ئەناکساگۆرس) بەم ووتانەیی مەبەستی بێ
کە بوونی خوا بێهێنێ؟

شیخ: نازانم ئەو حەیران هیدایەتی خودا، بۆ بەندەکانی لەسەر زمانی پێغمەبەرەکانی،
لەیونانیەکان و فەلسەفەکانیان دیرین ترە.

بەلکو من بە پەسەندی دەزانم کە زۆربەیی فەلسەفە دێرینەکانی (میسەر و هیند و چین)
پاشاوەی پێغمەبەرانێ پێشیتەن کە میژوو لە یادی کردوون و، خواوەندەکانیان لەریزی
فەیلەسووفەکان دانراوە، کە لەوانەییە پێغمەبەر بووبن، یا پەرەوانیان بووبن. لەووتەکانی
(ئەناکساگۆرس) وای بەدەر دەکەوێت، کە دەوور و خولی باوەڕهینانی راستی داییت،
کاتیکی هەستی کرد بە ژیری و هۆشەندی خۆی، کە یاسای بێ هەلە ئێم گەردوونە،
دەبێت لە لایەن عەقڵیکی دانراوە دانرا بێت، هەر لەبەر ئەم هۆکارە، کە بەهەم کەس
دەژمێردریت بۆ کردنەوێ دەرگای (فەلسەفەیی رۆحی) لەدانانی بیرۆکەیی گەران
بەدوای راستی، هەر ئەمەیش وای لە ئەرستۆ کرد، کە بلیت: (ئەناکساگۆرس) تەنها
کەسیکە لەپاریزگاری کردنی کاملی ژیری بەرامبەر وورپێنەکانی،
فەیلەسووفەکانی پێش خۆی).

حەیران: سوپاس بۆ خودا، کە گەشتینە سەرەتاییەکانی فەلسەفەیی بەرزی دوور
لەوورینە.

شیخ: گومانی تێدانێ، کە فەلسەفە بەهەنگاوە سستەکانی بەرمو راستی دەروات،
هەندێ جاریش کۆمەڵە گومانبارێک دەبنە کۆسپ و ئاستەنگ لە رێی دا، وەک

كۆمەلەي (سوفستائىيە كان) كەنزىك بوو بەھۇي مونا قەشە گىرى، سەر سۈر ھىنەر و
يىغەريان بىر كەرنەۋەيە كى ساغ لە ناۋبەرن.

ھىران: گۈنېستى وشەي (سفسطە) بوم، كە مەبەست لىي وتو وئىزى
ھەلخەلەتەنەرە.

شىخ: بەلنى، سەفسەتە لەو وشەي سوفستائىيە ھاتوۋە، (سۇفستائىي) رېنبازى
كۆمەلەنكە، كەدەستە بالابوون لەفېر كەرنى خەللك لەھەلگىر ھاتوۋە رەستىيە كان، بەھۇي
مونا قەشە گىرى درۋىنەيانەۋە، ناۋە كەي لەو وشەي (سوفىستەۋە) ھاتوۋە، كە لەو وشەي
يۇنانىدا، ماناي ووشەي (مامۇستا) دەبەخشىت، لەھەرە شىكى پىشە سازى و زانىرىدا،
تاۋاي لىنھات ئەم ووشەيە بەسەر ئەم مامۇستايانەدا سەپا، كە ناۋايان دەر كەرد بە سەفستائىي.
عەرەبىش لەو وشەي (سۇفىست) ھەۋە، (سفسطە) يان داتاشى، ئەمانە رېنبازىكى فەلسەفەي
زانراۋيان نىيە و، ھىچ بىر ۋاۋە رېنكىيان نىيە، ھەتاۋە كو، فەلسەفەي رۇخى، پىنكىيانەۋە
بىيەستىت، كەۋىلە لەدوۋى رەستىدا، بەلكو كۆمەلەنك مامۇستابوون لە ولاتىي يۇناندا، لە
بارودۇ خىكى ناۋاسايدا بەدەر كەوتن، كەشەپۇلى شىك و بىي ۋاۋەرى بەخوكانى
داستانە كانايان داۋىز شىبوون، لەھەمان كاتدا، شەپۇلەنكى دىمو كراسى دەر گاي پلەۋپايەي
بۇ خەللكى كەردىۋە، بەھۇي چەۋاشە كەرنى جەماۋەرەۋە، دانا و لىنھاتوۋە بوون
لەفېر كەرنى خەللك بۇ (ھونەرە كانى رەۋان بىزى و، خوتبە و، موجدەلە و قەسەي
نەخشىن)، شانازيان بەۋەۋە دەكەد كە لەتواناياندايە، پىشتىگىرى بىرورپا و دژە كەي بىكەن،
بەردەۋام بوون لەم سەرلىشۋانانەدا، نەزىك بوو رېنبازە كەيان ھۇكارىك بىت بۇ
رەۋخاندنى بىنچىنە كانى زانين و عەقل و، تىكەدانى رەۋشى چاك.

بەناۋانگىر ىنيان (بروتاگوراس) كەدانەرى ئەمەنەمايە، كەبىقەپرى و پوچى
سوفستائىيە كانى تىيە دەبىرنىتەۋە، بەۋوتە بەناۋانگەي كە دەللىت: (ئادەمىزاد پىنۋەرى
ھەمۋىشتىكە)؛ زانا و فەيلەسوفە كان ۋاي دەبىنن كە رەستىيە كان بەھۇي عەقلەۋە دەرك
دە كرىن نەك بەھەست؛ چونكە (ھەست) ھەلخەلەتەنەرە، لەم ماۋەيەدا (بروتاگوراس)
پەيدا بوو، ئىنكارى زانستى دەكەد بەھۇي ئەقلەۋە، باۋەرى ۋابوۋ كە ھەست تەنھا
سەرچاۋەيە كە بۇ زانين.

ئەكەتلىكدا، بەھۇي جىۋاۋى قەۋارە و تەمەنيان خەللك جىۋاۋىن لەھەستا، لەبەر ئەۋە
مەھالە دەر كەكەرنى رەستىيە كان، ھەر كەسلىك شىكى دەر كەكەردايە، بەرەستىيان دەژمارد،

راکردن بهره و شیخ مهوزون

هیچ شتیك نه بوو كه ناوی هه له بیست، چونكه لای وابوو هه موو رایه کی دهر ککه و هه ستدار راسته...

عهره ب، ئه و بیر و باوه ره ی که ده لیت (ئاده میزاد پیوه ری هه موو شتیكه) ناونا (عندی) واته باوه ره ئانی تاکه که سیك به و رایانه ی که هه یه تی.

پاشان (گورگیاس) ی سوفستانی بیرۆ که کانی به دهر که وت، سوفستانی گه یانده ئه و په ری بئقه ری و وورینه و به ره لایی، کاتیک به یه ک که پهرت ئینکاری بوونی هه موو شتیکی کرد، لای وابوو مه حاله زانین و تیگه یشتن و یه کتر ناسین له نیوان خه لکدا، ئه ی حه یران، ئه بییت ئه م وورینه نه زور له وه نزمتر و لاواز تره، که بکه ونه تۆزینه وه و باسه کانی فه لسه فه وه، ته نه ئه و چا که یه ی هه بوو که زه میسه خوشکه ر بوو، بۆ په یدا بوونی (سوکرات: سوکرات)...

حه یران: چۆن، ئه م وورینه نه سوکراتی دانای خسته وه؟

شیخ: سوکرات، خۆی دامه زرینه ر و دانهری بته ماکانی (فه لسه فه ی زانین) (فه لسه المعرفه) بوه، که تا ئیستاش له گه ل جیاوازی ره وه کانی موناقه شه گیری دهر باره ی، له ... ۲۰۰ سال له مه و پیش به سه ر هه موو عه قلیکی ساغ و راست زاله. هه موو ئامانجیکی (سوکرات) له فه لسه فه دا ئه وه بوو، که ره ره ی زانین له سه ر بناغه ی عه قل داپرێژیت و پایه کانی (ره وشت به رزی) بچه سپینیت له دل و دهر وونی خه لکدا، له سه ر بناغه ی ئه و راستیه ی که بیگومانه.

ئه م فه یله سه فیه پیروزه کاتیک ده بیینی که ره وشتی به رزی خه لکانی هاوزه مان و هاوده می به ره و رووخان و نه مان ده چیت له به رده م فرووفیلی سوفستایه کان، که ئینکاری عه قل و، حه ق و، راستیه کان و، ره وشت به رزیان ده کرد، به وه ی که و ره ره وه کانی زانینیان ده گه رانه وه بۆ هه ست، سوکرات خوازیار بوو ره ره وه کانی زانین بگه رینه وه بۆ عه قل و، مه ردوم به گشتی و به بی جیاوازی له سه ر ئه حکامه کانی عه قل به ندن.

تا به مه بگاته دانانی سنوریک و پیناسیه کی چاک بۆ ره وشتی به رز (الفضيلة).

دوای سوکرات، ئه فلاتونی به ناوبانگی قوتایی (سوکرات) په یدا بوو، پشتگیری (تیۆری زانین: نظریه المعرفة) ی کرد، که مامۆستا که ی داپرشتبوو، زیاتر چه سپانی، به لام

تىناگەين بۇ چى ئەم زانىنانەي لەسەر بىنەماي (غونەيى: المثل)، دانا؟ مەبەستى چىيە لە
(غونەيى: المثل)؟

دەلىت: مانا گشتىيە كان ناتوانىت بەھەست دەرك بىكرىت، بەلكو بەھۇي عەقلەو
دەرك دەكرىن؛ بۇ غونە جوانى و ناشىرىنى دوومانان كە، لەزۇر شتى جۇراو جۇر و
جياواز لەروخسار و شىوازياندا، دەر كيان پىدە كەين. بەلام كنى پىمانى ناسان كە
ھەندىك لەم شتەنە ھاوبەشەن لە جوانى دا، ھەندىكى تريان ھاوبەشەن لە ناشىرىنىدا،
بەھەست دەركى ئەم ھاوبەشەمان نە كر دوو بەلكو بەھەقلمان، ئەو عەقلەي كە بەراورد
دەكات لەنىوان شتە ھاوبەشەكانى جوانى، ئەو كاتە عەقل بەرجەستەي جوانى دەكات،
بەلام بۇ ئەوھى عەقلمان لەتوانايدا بىت ئەم بەرەنگارى و بەراوردىيە پىويستە
بىر و كەيە كى رەسەنى پىشىنەي ھەبىت لەسەر جوانى و ناشىرىنى. ھەتا ئەگەر ووتمان ئەم
بىر و كەيە لەدەھىنەرى عەقلمانە، دەبىت بگەرىنەوھ بۇ سەفسەتايەتى پىشو، كە پىوھرى
راستىە كان بەپىوھرى: تاكە كەسى پروت دەپىوت، كەواتە پىويستە لەسەرمان بلىين ئەم
مانا گشتىيانە، بوونىكى راستەقىنەيان ھەيە لەپشت عەقلمانەوھ، ھەر ئەمانەيە كە
(ئەفلاتون) بە (غونەيى: المثل) lesidees ناويان دەبا.

ھەر وھار ووتى: خودى خۇمان پىش جىگىر بوونى لەناو جەستەدا، ئەجىھانى
غونەيى (المثل) دەژيا، لەپاش جىگىر بوونى لەجەستەدا، جىھانى غونەيى (المثل) لەبىر
كرد، لەبىر چوونەوھە كى كەم بەچەشنىك، كە چاوى ئەكەوت بەمانا گشتىەكانى جوانى
و ناشىرىنى غونەيى دىتەوھ ياد، بەھۇي بەراورد كەردنەوھ، جوانى و (ناشىرىنى) شت
دەرك دەكات، ھەر وھار بەھەمان شىوھ بۇ ھەموو مانا گشتىەكانى (رەووش بەرزى) و
يە كسانى و چاكە كەردن..... وھتد.

زانست ياد كەردنەوھى (غونەيى: المثل) ە، نەزانىش لەبىر كەردىتى، ئەزمونەكانى
ژيانى ئەم دونىايە برىتىيە لە رىنگايەك بۇ بەناگاھاتنەوھى عەقل بۇ ئەو زانىنانەي كەلەوھ و
پىش لەجىھانى (غونەيى) فىر بووھ.

ھەيران: گەورەم ئەم غونەيىيە چىن و راستىەكانيان چىيە؟

شىخ: ناھەقت نىە سەرسام بى، پىش تۇ ئەرستۇش سەرسورماو بوو؛ ئەفلاتون ئەم
غونەيىيەي بە چەندەھا وەسەف پىناسە كر دووھ بەچەشنىك كە نە تىي دەگەي،
نە گونجاویشە، جگە لەو وەسەفانەي كە پەيوەستە بو كارانەي كە لەزانستەكانى خودايە.

راکردن بهره و شیخ مهوزون

ئەى حەيران من ئەمە پەسەند دەكەم، كە دەربارەى غوونەبى دەلت، غوونەبى ماددى نىيە، بەلكو چەند مانايە كى رووتە، توخمە كانى بوونى لەخودى خۆيداىە، ئەك لەشتىك ئەدەرەوەى ئەو بىت، ھەرخۆى بناغەى ھەمووشتىكە، پشت بەھىچ شتىكەو نەبەستى بەلكو شتى تر پشتى پى دەبەستى، ھەمىشەبى و نەگۆر و ھەتا ھەتايىيە و جىگىر و تەواو، پابەند نىيە بەكات و شوینەو.

ئەى حەيران، لەم وەسفانەو تىناگەيت كە ئەفلاتون ئەيەوئ ئەو باسانە بەدەربخات كە پەيوەستە بە زانىینە كانى خوداو؟

حەيران: ئايا ئەفلاتون باوهرى بەبوونى خودا ھەبوو؟
شیخ: (ئەفلاتون) یەكەم فەیلەسوفە كە باوهرى بەخودا ھىناو و، وتوویەتى: ھەرخودا دروستكەرى جیھانە سەرپەرشتیاری كارەكانیەتى، بۆ ئەمەش چەندەھا بەلگەش دەھینیئەو گرنگترینیان بەلگەى نیزامە كە ئەلت: ئەم جیھانە، نیشانەییەكە بۆ ئەوپەرى جوانى و یاسایی دا، مەحالە لەناكامى ھۆكارى پێكەوتن بىت، بەلكو عاقلێك دروستیکردووە، تەواو، خێرمەندە، ھەمووشتىكى بەمەبەست و دانایی پێكخستوو.

كاتێك ئەفلاتون ئەيەوئ ئەندیشە و چۆنیتی وەسفى خودا بكات لەدروستکردنى ئەم جیھانەدا، گریئەك دەبێتە كۆسپ لەعەقلىدا، وەك چۆن عەقلى ھەموومان بەگشتى بىبەش نىيە لەم گریئە، ئەو كات ناتوانیت تېروانىنى دروستكراوەكان. لەنەبوون بكات و، دەلت ھەموو شتىك پێكھاتەى (ماددە) (matiere) و (وینە: صورة) forme، ھەر ئەم وینەییە كەوا لەمادە دەكات بێتە شتىكى دیاریكراو. ئەمەش لەكارىگەرى غوونەبى (المثل) كەوتۆتووە كەسیفەت و شیوازیكى تاییەتى ئەداتنى.

جاشت پێش ئەوەى وینەى غوونەبى خۆى وەرگریت، ماددەبوو، كە نەسیفەتى ھەبوو و نەشیواز، لەپاشدا لەسەر غوونەى خۆى دروست بوو، حەقیقەتى بوونى بەرجەستە كرد پاش ئەوەى كەنەبوو بوو، ئەوەى كە سیفەتى غوونە كەى پێدەبەخشیت و لەنەبوونەو دەھینیئە كایەو، ھەر خودایە.

حەيران: من تیناگەم چۆن ماددە پێش ئەوەى وینە وەرگریت نەبوو بوو؟
شیخ: نەتۆتیدەگەیت و نەمنیش، ھەر وەھا ئەفلاتون خوشى بەو عەقلە ساغە و تەواو بەرزووە، تیناگات كەچۆن (شت) لەبەك ساتدا ماددە و نەبوو دەبێت.

بەلام ئەم عەقلە گەرە راپىنچە كرى، وەك ھەموو عەقلىكى گەرە چۆن راپىنچە كرىت بۆ چەسپاندنى ئەم ووتانە بەھۇى نەتوانامانەۋە لە ئەندىشە كەردنى دروست بوۋە كان لەنە بوۋنى پروت، كە لە (غونە ھىنانەۋە) ھەلخەلە تىنەرەۋە كە باالى كىشاۋە بەسەر ھۆشماندا دەستمانكە وتوۋە، واراھاتوۋە كە ئەندىشەى دروستكراۋ بىكات لەنە بوۋ: ئەوان شتە كان دەيىن كەلە وىنەيە كەۋە دەگۆرىت بۆ وىنەيە كى تر، واپاۋە پەدە كەن كە ئەم وىنانەى كەلە گۆرەن كە وتوۋنە تەۋە، وىنەيە كى دروستكراۋى نوۋىن.

موجادەلەى عەقلى (الجدل العقلي) رايان دە كىشى بۆ ئەندىشە كەردنى (ماددە كۆنە كان) بەيى وىنە، سەرسام دەيىن لە ۋەسەف كەردنى ماھىيەتى ئەم ماددەيەى، كە بىن فورمە و، دەلەين ئەم ماددەيە بىن سىفات و شىۋاز و رەنگ و بۆن و چىز و قەۋارەيە چۈنكە ھەموو ئەم ۋەسەفانە لە وىنەۋە بەرجەستە دەيىت. كىشە تۆزىنەۋە كانيان دەيانگەيە نىتە ئەۋەى، كە بلىن ماددە لە نە بوۋنەۋەيە، ئىنجا عەقلىان لەتوانايدا نىيە و ئەندىشەى دروستكەردنى جىھان بىكات لەنە بوۋنەۋە، دەلەين: خودا بىن سىفات و بىن شىۋازى دۆزىۋە، ھەرۋەھا بىنى غونەيى (المثل) پروتە، جا ماددەى لەسەر وىنەى غونەيى پىكەيىن، واتە وىنەى دا بەماددە و، بوۋە شتىكى ديارىكراۋ، بەۋوتە كانيان ئەتگەيەننە ئەم باۋەرەى كە بلىن، خودا ئەم جىھانەى لەم ماددەيە دروستكەردە، كە لەنە بوۋنەۋە پەيداى كەردە و، ئەم وىنانەى پىنەخشىن كەلە زانستى ئەزەلى خۇيدا ھەيە، بىنچەگە لەم بىرۋەكەيە ھەموو بىرۋەرەيە كى تر ناپەسەند و نارەۋايە، ھەر چۆنىك بىست (ئەفلاتون) باۋەرەى بە بوۋنى خودا ھەبوۋە، دەر كى كەردە كە ھەر خودا خۇى دروستكەر و بەرۋەبەرى كاروبارى ئەم گەردوۋنەيە، بەتوانا و دانايى خۇى، بەلام كاتىك وىستى خۇى بەاۋىزىتە نەيىنى دروست بوۋن توشى سائە و خلىسكان بوۋ، ھەرۋەك چۆن (ئەرستو) قوتايىشى دوۋ چارى بۆۋە، كە بەپىشەۋاى ھەموو فەيلەسوفە كانى، كە لە بوۋنى خودا يان كۆلىۋە تەۋە دەژمىررى.

ھىران: مەن ئەزاتم كە (ئەرستو) پىشەۋاى ھەموو فەيلەسوفە سەرەتايىيە كانەۋە ھەر خۇشى دانەرى زانستى (لۇژىكە: المنطق) بەجۆرىك كە نازناۋى مامۇستاي يە كەميان پىنەخشىۋە، چۆن دوۋ چارى ھەلە دەيىتەۋە؟

شىخ: بەلى راستە كە ئەرستو گەرە ترين فەيلەسوفى سەرەتايىيە كان بوۋە كەلە دۆزىنەۋەى بوۋنى خودا كۆلىۋىتەۋە، يە كىك بوۋە لەۋانەى كە باۋەرەيان بە بوۋنى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

خودا هه بووه، به لام کاتیک ویستی بکۆلێتهوه له نهینییه کانی دروستکردنی ئەم گەردوونە دوو چاری ههلهبوو وە ئەوانی دیکه که دوو چاری ههله هاتن، گەر گوئیستی بیرۆکه کانی بین سهبارهت به (زانست) (المعرفه)، سهرت سور ئەمینی که چۆن ئەم عهقله بهرزه، دانایه دوو چاری ئەو هه لانه بۆتهوه، کاتیک که دهلیت: دهرک کردنی ههستی (الادراك الحسی) یه کهم ههنگاوه که بیر کردنهوه ئەینیت بهره و زانین.

گەر کۆمهلیک له دهرک کردنه که مایه تیه ههستییه کان له میشل کۆبینهوه بیره وه ریه کان پارێز گاریان لی بکه ئەوه بیر کردنهوه دهچینه قۆناغی دووه میدا له ئەزوموندا (التجربه) که پابهنده به بهراورد کردنی شته کان، وه زانیسی په یوه ندی یه کان و هۆکان و هۆکاره کانی، پاشان بیر کردنهوه دهچینه قۆناغی سینه می که بریتییه له (بیر کردنهوه ی بیرۆکه یی: التأمل النظري) بۆ گه یشتن به تۆزینه وه و وه گرتن و وه پنگای خۆرسکی که عهقل پابه ندیستی له م قۆناغه دا له دهرک کردنی ههستی بۆ ئەزمون پاشان بۆ بهراورد کردن و بیر کردنهوه و هۆکار. پێوه و تۆزینه وه ی وه گرتن و فهرمان دهر کردن، که ئەمانه هه مووی به گشتی له لۆژیکه کانی (منطق) ئهرستۆ داده نری، که ئهرستۆ بنه ما کانی له سهر دارشت و کردی به زانستی، که شایسته ی ئەوه بوو له میژووی فلهسه فهدا به مامۆستای یه کهم ناوبریت، به لام ئەم مامۆستایه که مه، خاوه نی ئەم لۆژیکه (المنطق) پوخته یی گهرده یه، کاتی ویستی بکۆلێتهوه له پینکهاتنی گهردوون له بیرۆکه ی مادده دا که و ته هه له وه، که عه قلمان دهسته مۆیه تی، که به پێوه ری غوونه یی هه لئه لاتاوه که مرزف له سه ری راهاتوو و به رجه ستی کرد، به به کاره یانی شته ماددییه کانی ژیان.

ره حهت بوو لای ئەندیشه کردنی پینکهاتنی مادده له نه بوو، باوه ری وای هینا که مادده دیرین ترین شته پاشان عه قلی ژیری پالپیه و نا که باوه ر به یینیت که واهه ر گیز ناییت مادده له شتیکی تایبه تیه وه په یدا بوو ییت، چونکه بی وینه یه له بهر فعه و سه رسام بوو له پیناسه کردنی، تاگه یشته ئەو ئەنجامه ی که بلیت مادده بریتی یه له نه بوون.

حه یران: عه قلم، نایبریت، ئەی گه وره م بۆمی روو بکه ره وه چۆن مادده بریتی یه له توانای پینکه وه لکان.

شیخ: تۆ لیوراویت، ئیستا بیرو رای ئەوت به و ته یه کی کورت و ساکار بۆ ئاشکرا ده کهم.

(هنرى بر گسۇنى) فەيلەسوفى ھاۋچەر خان ئەلىت: (بەشېك لەعەقلمان دروستبۇو
بۇ بەكارھېننى دەرك كىردن بەجەستە ماددىيە كان، لەم چوار دەورە ماددىيەدا زۆرىيە
ئەندىشە كانى بەدەست ھېنا) ئەمە راستە ھەر بۇيە ژىرتىن عقل ناتوانىت لىي دەربازىيەت،
تاعەقلى ئەرستۇش، كاتى وىستى تۆزىنەو لەسەر پىكھېننى گەردون بىكات، بەۋىنەى ئەو
لىكىدانانەۋەى كەلىكىدانەۋەى ئامرازىك دەيكات كە مەۋىف بەدەستى خۇى دروستى
كردىت لەماددەيە كى تاييەتى لەسەر شىۋازىكى تاييەتى و بۇ مەبەستىكى تاييەتى....

ھەرۋەھا ئەلىت: ھەموو شىك پىكىدەت بە كارىگەرى چوار ھۇ، ھۇى ماددىي (الەلە
المادىة) (La causemateriell) ئەو ماددەيە كەشتى لى دروست دەيىت.

ھۇى وىنەي (الەلە الصورية) (La caus for maned) شىۋازىكى تاييەتى ئەدات
بەمادە.

ھۇى كارىگەر (الەلە الفاعلة) (La cause eff icient) ئەو ھۇيەيە كەشت
پىكىدەھىنىت و شىۋاز و وىنەى پىدەبەخشىت. ھۇى مەبەستى (الەلە الغائية) (Lacaus
finele) ئەو مەبەستەيە كەبەھۇيەو، ھۇى كارىگەر ھەلدەسەت بەدروستكردى شت
لەسەر ئەو شىۋازە.

بۇ ئمۇنە (ھۇى ماددىي) لە جىنۇوستىكىدا، دارە كەيەتى و (ھۇى وىنەي) تىيادا، ئەو
وىنەيەيە كەلەدارە كە تاشراۋە، خىستۇتە قالى جىنۇوستىك نەك شىۋەى خوانىك، (ھۇى
كارىگەرى) دارتاشە كەيە كە جىنۇوستە كەى دروستكردوۋە (ھۇى مەبەستى)
نۇوستن و ھوانەۋەيە، ئەرستۇ ھەستا بەتىكەلكردنى ھۇكانى (وىنە و مەبەست و
كارىگەرى) كۆكردنەۋەيان لەيەك ھۇدا كە ناۋى ناۋىنە (الصورة) و ورتى: ھۇى
وىنەيەى كە ماھىيەتى شتە و جىگىر بوۋە لەخودى (ھۇ مەبەستىدا) و لىشەۋە ھەلقولادە،
شت كاتىك ئامانجە كانى بەدەسدەت كەۋىنە كەى لەخۇگرتىت، واتە بەپى ھۇ
مەبەستەيە كە يەك بن، ۋەك باسكرا كە ھەردوۋ كىان لەھۇ كارىگەرۋە كەوتوۋنەتەۋە،
چونكە ھۇ كارىگەر لەمەبەست و وىنەدا بەدەردە كەۋىت، ناتوانىت جىنۇوستن دروست
بكرىت بەپى پىشكەۋتى مەبەست دروستكردى و ھەرۋەھا مەبەست تاشكرا ناپىت،
لەتوانا (القوۋە) بۇ كار (الفعل) پاش دروستكردى جىنۇوستە كەۋە بەخشىنى وىنەيەكى
تاييەتى پىنى و. كارىگەرى كەدارتاشە كەيە بە كارىگەرى كارە كە نەبوۋ بەپى دروست
نەكردنى جىنۇوستە كە، بەلام پىش ئەو دارتاشە كە كارىگەرە بەتوانا. دواى بايەخ دانى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

بهو سی هویه، وینهی، مه بهستی کاریگر له (وینه دا) تهنه (هۆی ماددی) مایه وه که ماددهیه، یا.... هه بیولایه .

حهیران: واده زاتم ئه رستۆ رینازیکێ په سهندی گرتیت له شیکردنه وهی پینکھاتی شته جورا و جۆره کانی ئهم گهردونه، بهلام نموونهی جینووستن و دارتاش ناگو نخت له گهلا کیشهی پینکھاتی ئهم گهردونه چونکه داری جینووسته که له بووندا ههیه، نهک دارتاش دروستی کردیت، بهلکو ئهو تهنه وینهی جینووسته که ی له سه ر کیشاوه بهلام کێ ئهم داری دروست کردوه؟ بهلکو کێ ماددهی بهرتهی دروست کردوو هینایه کایه وه، ئهم وینهیه کێ به هیولای به خشی.

شیخ: ئه رستۆ مه بهستی ئهو مادده هیولایه نی یه که ئیمه تیگه یشتووین، چونکه ووشه ی مادده به لایه نی که مه وه له لای ئیمه شیوازوو قهواره کیشی ههیه، بهلام له لای ئه رستۆ هیولا رووته له هه موو سیفاتیک و، سیفات وهر ناگرت به بی وهر گرتی وینه که ی، پیش وهر گرتی سیفات شتیک نه بوو که بتوانیت پیناسه بکرت و سنوری بۆ دابنرت، واته هیولا له لای ئه رستۆ شتیک بووه له توانادا (Enpuiss ahce) بهلام پاش وهر گرتی وینه ده یته شتیکێ تایبه تی له کاردا (Enacte): که واته هیولا له لای ئه رستۆ بریتیه له توانای پینکه وه لکان و هه ر ئه مه ش بوو وای لیکردم که بلیم ئهو مادده یه که ئه رستۆ باسی ده کات بریتی یه له نه بوون.

حهیران: بهلام گه وهرم ئه مه شتیکێ روون و ئاشکرانی یه؟

شیخ: به لێ نه روونه و نه ئاشکرایه، ته نهاته ئه رستۆش ده رک به وه ئه کات، هه ر له بهر ئه وه یه که ئه یینین، بهرتهی گهردوون دابهش ئه کات بۆ (مادده وینه)، وتی: بوونی وینه به بی مادده ئه ندیشه ناگرت و ههروه ها بوونی مادده به بی وینه ئه ندیشه ناگرت. که واته وینه ناتوانیت به بی ماده به ده ر که ویت و، مادهش ناتوانیت بی وینه به ده ر که ویت و، ئهم جودایی یه که باسی ئه که یین تهنه له میشکدا ههیه، ئه مه ش کورته ی بنه ماکانی فله سه فه

۱ (هه بیولا) به بوچونی شاره زایانی ئهم بواره شتیکه قایلی گشت (وینه کان) و به ته نه تایبه ت نه کراوه بو وینه یه کێ دیاریکراو نه کینی (کشف اللغات) دا هاتوو که (هه بیولا) له لایه ن سۆفیه کان واته وینه ی ناوه کانی خوا و، له لایه ن وته یژ ه کان (متکلمون) واتای شته راسته قینه کان (حقائق الاشیاء) ده گه یه نی و له لایه ن حه کیمه کانش به مانای ماهیه تی شته کان (ماهیه الاشیاء) هاتوو. سه رچاوه: کشف اصطلاحات الفنون، بهرگی چواره م. - لیکۆتهر -

میتا فیزیکیه که مەتی که ئەلئیت گەردون دێرینەو لەماددە و وینە و جولە و بزۆینەرە کی پینکەتووە.

حهیران: کهواتە، ئەو بزۆینەرە کێیە، که وینە و جولە ی بەم گەردوونە بەخشیو؟
 شیخ: ئەرستۆ ئەلئیت، ئەو، خودایە، هەر خۆی هۆی وینە و مەبەست و بزۆینەرە.
 حهیران: کهواتە خودا هۆی وینە و مەبەست و بزۆینەرە کهواتە، هەر خۆی بەخشینەری وینە یە بزۆ هیولا که تەنها بریتیه له (توانایی بزۆ پینکە وەلکانن) بە گۆیرە ی باوەری ئەرستۆ، لەناکامدا خودا خۆی دروستکەری ئەم گەردوونە یە بەماددە و وینە یەو، ئیتر چۆن گەردون کۆنە بەماددە و وینە و جولە که یەو.

شیخ: ئەرستۆ ئەیهوئیت خۆی دەربازبکات لە کێشە ی ئەم (کۆنایەتیە) (قدم) و، ئەلئیت ئەم جیهانە یە که مە نێ یە لە چەر خدا (زمن) بەلکو خودا پیش گەردوونە، هەر وە کو چۆن پیشە کی پیش ئاکامە و، پەیهوئەندی خودا بە گەردوونەو پەیهوئەندی هۆنی یە بەهۆ کارەو، تا... بلێن چەر خ دەستی تاییەتی هیه تیایدا بەلکو پەیهوئەندی یە کی لۆژیکێ یە (منطقية)، خودا بوونی بەخشیووە بەم گەردوونە، هەر وە ک چۆن پیشە کی بوونی ئاکام دە بەخشینت و پیشخستنی پیشە کی لە ئاکام، لە بیرو باوەر دایە ئەک لە چەر خدا.

ئەو ی پالی پێو نا که باوەر پەینئیت بە کۆتئیتی گەردون لە باوەر بونئیتی بە کۆنئیتی جولە و ئەلئیت: یە که مین هۆی جولە، خودایە، چە سپاو و هەمان توانای ئەزەلی هەیه، گەر، گریمان کاتیکمان کرد جولە ی تیانەئیت و اینویست ئەکات که هەر گیز جولە نەئیت، گەر بلێن جولە پەیدا بوو، پاش ئەو ی که نەبوو بوو، واتە راستیە کی بەدی هیناو، که جولە پێویستە، کهواتە جولینەری یە که م چە سپاو، هەمان توانای هیه و ئەندیشە ی پەسەند کراویک نا کرئیت که جولە ی پەسەند بکات.

ئەم هەلە یە لە بەلگە هینانەو که وتۆتەو، لە هەلوئستمان بزۆ سیفاتی (توانایی) (القدره) و لە یاد کردنی سیفاتی (ویست) (الاراده)، ئەو هەلە یە که زۆر خەلکی هەلخەلە تان.
 ئیمامی غەزالی بە وەلامینکی برەندەبی ئەم بیرو که یە ی پو و چەل کردۆتەو که ئەلئیت: ئەم گەردوونە پینکەتە ی ویستیکێ کۆنە که بوونی پێویست بوو لەو کاتە ی که پەیدا بوو

۱ ئیمامی غەزالی رەحمەتی خوی لێبێت لە کۆتایی ژبانیدا که وە گێواوی سەر سورمان لە باسە فەلسەفە کان و زانستی (کەلام) دا، لە پاشان پشی لەم رییاز و رینچکۆلانە کرد بەرەو سونەت و فرمودە کانێ پیغمبەر ﷺ هات کاتیک کۆچی دوا یی کرد، سەحیحی ئیمامی بوخاری لە سەر سنگ دانابوو. سەرچاو (تهدیب شرح العقيدة الطحاوية).
 - لیکۆلەر -

راکردن بهره و شیخ مهوزون

و، نه بوون بهرده وام بوو بؤ ئه و مه به سته ی که بهرده وام بوو بؤ ی و، کۆنیتی هؤ ناکه ویتهدوی کۆنیتی هؤ کار (المعلول)، مه گهر هؤ کار له خوودی خۆیدا له هۆیه که وه پهیدا بوویه کی پیوستی لئ دروست بیت.

پهیدا بووه که پیوست ناییت، تاهو و هؤ کاری گونجا و نه بن، و له نیوان خودا و گهردون (گۆرپا و) یه ک بوون نی یه، تا گهردونیک پیوستی لئ بکه ویته وه، که واته و تنی کۆنیتی جووله پیوست ناکات، وه ک بیرۆ که کانی ئهرستۆ، چونکه عه قل به پیوستی نازانیت و، پیوست به ووتنی نوێکردنه وه ی په سه ند ناکات، وه ک بؤ چوونه کانی ئهرستۆ، چونکه وسته کانی کۆن کاتی جووله یان ده ست نیشانکردوه

حهیران: ئه م شیکردنه وانه له و په ڕی پروویندان، چۆن مامۆستای یه که م له یادی کردوون؟

شیخ: جارنکی تر دوو پاتی ده که مه وه ئه م هه له بیر و باوه ڕی یه سه ره تایی یانه ی که ئه م هه موو هه له و فره مانانه ی لیکه و تۆته وه، نه توانایه له عه قلماندا بؤ ئه ندیشه کردنی پهیدا بوون له نه بوون، هؤی دوو دلتی له ده رک کردنی مانای چه رخ و راستیه کانی و، نه دیار بوونی نه ئینی یه کانی له (ماوه ی وازه ئینانی) پیش دروست بوون و، له و ته کانی (ئیمامی عه زالی و ئین طوفه یل و عه مانوئیل کانت) دا وه لامی راست بؤ هه مووی گوئیست ده بیت.

گهر، بهرده وام بیت له خویندنه وه ی هه موو و ته کانی ئهرستۆ ده بینیت ئه م پیاوه له گه ل گهره یی عه قل و فراوانی زانسته کانی که و تۆته گێژاو و تیکه ل کردن و خه یالی چه ر و دوور له راستیه کان، کاتی هه ولی دا به عه قل ده رکی نه ئینی پینکهاته وه کان بکات.

هه روه ها که و ته هه له زانستی یه جۆراو جۆره کانه وه له به ره ئه وه له په لی بیرۆزه کان و بئ هه له کانی مه ژمیره، وه ک ئین رو شدی خو شه ویستی که له و په یه ی دانا بوو. ئه م غونه یه گو ییست به که ئه لیت له رسته یه کدا که لینی ده گێر نه وه: خودا جو له ی گهر دوون به جو له ی پالپیه نه ر ناکات، چونکه ئه مه واپیوست ده کات که جو له یه کی سنو ردار له خو بگریت.

به لام جیهان به ره و مه به سته که ی را ده کیشیت، وه ک چۆن ئیمه به ره و چاکه و جوانی را ده کیشترین به بئ کارنیک له هه ردوو کیانه وه و، له لایه کی تر دا ئه لیت، خودا گهردونی جولان به جو له باز نه ییه که ی، له پاشدا وازی له ئه ئینا به ده وری خۆیدا بسو ریت و، نازانم سه باره ت به خودا وه ئه و جیا وازی یه چی یه له نیوان جو له ی پالپیه نه ر و جو له ی باز نه یی

و، ټولټ ټم جو ټه بازنمیی په ټهوه هوی سوړاندنه وهی خوره به ده وری زه ویدا... و
هوی به ده ر کهوتی بوون و ټیکدانه (الکون و الفساد) له گه ردووندا.

له کاتی گزړینی توخه کان و ټیکه ل بوونیان، جه سته ی لی ده که وټه وه، گه شه ده کاو
له پاشان له ناو ده چی، به لیك کار کردنی دوو هیزه کاریگه ره که، که گه رمی و
ساردیی په، دوو هیزه کار لیکراوه که ته ری و ووشکی په و، ټولټ زهوی وه ستاوه و،
چه قی هه موو گه ردوونه، ده ر باره ی خودا ټولټ: خودا تنها ټاگای له خزیه تی، ټاگای
له غیری خزی نی په ده ناسه ر بو ټهوه ده کیشتی که ټاگای له شتی که که گه لی که مته ره
زاتی خوی و، هه روه ها چنده ها بریار و ووته ی پووجه لی تر، که پینچه وانه ی ووته کانی
پینشوویه تی که ده لی خوی هوی کاریگه ری و بزوینه ره و، پینچه وانه ی زانست و عقل و
ټه و لژیکیه که ماموستای په کهم داینا، هه رله به ره وه وای به راست ټه زام ټه و یاسایانه ی
که له و ټه گیز نه وه هه مووی راست نه بیټ.

گرنگ له وه دایه ټه رستو ټینکاری بوونی خودای نه کرده، به لکو سوور بووه
له سهری، به لام کاتی ویستی باسی سیفاتی خودا و چونی تی دروست بوونی بکات، عه قلی
تووشی ماندبوون بوو، وه ک چون ټه وانه ی و ته کان و شیکر دنه وه کانی ټه رستویان باسکرد
دوو چاری ټه و ماندوو بوونه بوون.

له پاشدا له بیړو که ی بوونی میتافیزیکی تووشی نوشوستی ماددی ده بیټ له لایه ن
رواقیه کان و ټه بقیوری په کان، که بووه هوی په یدا بوونی (گو مانداران= الشکاک) تا
هاتنی (فلسفه ی ټه فلاتونی نوی) که تاکید له سهر بوونی خودایه کی دروستکه ر
ټه کات.

۱ هه ر شتی که له ناو ټه و گه ردو نه ده هیه به گشتی له مرؤف و ټاژهل و گز و گیا و دار و به رد...
هند، هه رچی بووه و ده بیټ و روده دات ټیایاندا ته نانه ت چریکه به ک یان جو له به ک بیټ ټه ره خوی
په روه ردگار بی ی عالمه و دهیزانیټ هیچ شتی کی لی ون نابیټ هه روه کو فهرموویه تی: (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ
الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ مَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ
الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) الانعام: ۵۹، واته خوا زانستی غیب و په نهانی له لایه
هیچ که سیك نایزانی ته نه ټه و نه بیټ، هه رچی هیه له ناو ده شت و ده ریاکاندا دهیزانی هه ر گه لای
دارنك بوهری بی ی ټاگاداره و هه ر دانه ویله به ک که له ناو تاریکیه کانی زهوی دا هیه و هه ر ته ری و
وشکانیه ک هه بیټ ټه وه له (اللوح المحفوظ) و علمی خودا هیه... له م ټایه ته بیړزه دا ټه و په ری گه ر ه بی
و توانا و ده ستلات و پاکي و بی گهردی و زانایی و کار به جی بی خوا ده رده که وی. -لیکوله ر-

راکردن بهر و شیخ مهوزون

که نه‌مەش دوو پاتی خولی یە کەم ئە کاتەوێ که بە ماددە دەستی پێکرد، لەسەر زمانی فەیلە سووفە سەرەتایی یە کان، پاشان سەفسەتە بە گومانە پووچەڵە کانیەو هاتنە ناوەندەو، باوەر هێنان بە بوونی خودای دروستکەری گەردون بە زمان حالی فەیلە سووفە ناوەندە کان: (سوکرات، ئەفلاتون، ئەرسطۆ) کۆتایی هات.

حهیران: رەواقیە کان و ئەببقوری یە کان چی ئەلێن؟

شیخ: سەبارەت بە رەواقیە کان، لە بیرۆکە ی زانست (المعرفة) دەگەرێتەوێ بۆ بیرۆکە ی (گومان) لە توانایی عەقل لە جیاکردنەوێ راستی و چەوتی، که ئەلێن زانست لە شتە هەستدارە کانهو ئە کەوێتەو، بە هۆی هەستەو پێمان ئە گات، (دەرك کراوە گشتی یە کان) بریتین لەو بیروپایانە ی که عەقل پێکی هیناوە، ئەو شتانی که لە ژیان وەر یگر توه لە هەستە کەمایەتیە کان، لە بەر ئەوێ دروست نی یە وەك پێوړنك وەر یگر ی بۆ جیاکردنەوێ راستی لە چەوتی.

کورته ی توژینهوێ کان یان بەو وتیە کۆتایی دیت که ئەلێت: راستیە کان لە رینگای (هەستەوێ) پێدەزانرێن شتی راست هەستیکی بەهێز مان لا دروست دە کات، هیچ رینگایە ک نی یە بۆ ئینکاری کردنی.

بەلام لە دروست بوونی گەردوندا، دەبینی رەواقیە کان باوەر دارن بە خودا و لە هەمان کاتیشدا بێ باوەر ن پێی. کاتی که ئەلێن: ماددە تەنها لە بووندا هە یە و، هەموو بوونیک لە دوو توخم پێکھاتوو: (کارلینکراو) (منفعل) (Passif) بێ جوولە یە. و (کاریگەر) (فاعل) (actif) ئەو هیزە یە که جوولە و هەموو شیوازیك بە ماددە دە بەخشیت و، ئەم هیزەش تەنها بریتی یە لە ئاگر و، ئەلێن: خودا ئاگری یە کەمە، تەنها خۆی لە بنەرەتدا هەبوو، لەسەر شینۆ ی ئاگر لە پاشدا ئەم ئاگرە جولاوێ که بە شینکی گۆرپرا بۆ هەوا و، بە شینکی ئەو هەوا یە بۆ تە ئاو و بە شینکی ئەو ئاوێش بۆ تە خاک.

سەر چاوە ی هەموو شتیك ئاگرە و، هەموو شتیکی بۆ دە گەرێتەو، خودا خودی گەردونە و گەردونیش جەستە ی خودایە..

حهیران: بە راستی سەر سوڕ هینەرە باوەری ئەم فەیلە سووفانە، ئە ی ناییت بیروباوەریان لە توژینهوێ بوونە کان (الوجود) پابە ندیت بە رینچکە کانی (زانینهوێ) (المعرفة)؟ ئە ی کوا بیروباوەریان سەبارەت بە (هەست) ی (الشعور) بەهێز، که بە بنەمای زانینی

راستەقىنەيان ئەزانى؟ ئەي چۆن تۈنرا ئەم ھەستە دەرك و ئەندىشەى ئەو خواۋەندە ئاگرىنە سەرسۈرھىنەرە بىكات؟

شىخ: رەۋايە ئەم سەرسۈرھىنەرەت و، لە بەدەر خىستى بىرۇكە كانىيان بۆت، تەنھا مەبەستەم ئامازە و رېنمايى ئەو پەيوەندىيەت بىكەم، كە لە نىۋان پوچەلى بىرۈباۋەرى ئەمان و ورېنەى ھەندى لە فەيلەسوفە كانى دۋاى ئەواندا ھەيە.

بەلام ئەبىقۇرىيە كان، بىرۇكە كانىيان لە زانستدا (المعرفة)، دوورنىيە لە بىرۇكە كانى ئەرسىز، كە ئەلەين: ئەو بىرۈباۋەرانەى كە بە دەستمان ھىناۋە، برىتىن لە زجىرەيەك لە دەرك كراۋە ھەستىيە كان، كە بىرەۋەرىيە كانمان ھەلىگىرتۈن، لە پاشدا بە مەزەندەۋ بەراۋرد ھەلدەسەنگىنرى بۇ گەشىتن بە برىارە گشتىيە كان.

دەرك كىردنى ھەستى پىۋەرەنكى راستە و، ھەموو دەرك كراۋو برىارە كانى بە ھەمان شىۋە راستە.

(ئەبىقۇرىي پىشەۋاى رېنبازە كەيان لە بىرۈباۋەرە بەرزە كانىدا ئەلەيت: ئىمە كاتى تروشى ھەلە دەيىن كە دەرچىن لە دەرك پىنكراۋە كانى ھەست، ھەول ئەدەيىن گەلەلەى ئەو بىرۈباۋەرانە بىكەين كەلە ھۇكارە راستەقىنە كاندا ھەيەو شارراۋەنەۋە لە پىشت روو كەشە كاندا (الظواھر).

بەلام ئەم عەقلە ژىرە، دان دەنىت بە نەتۈانامان بە دەرك كىردنى شتە كانى پىشت سىروشت (ما وراء الطبيعة)، لەم رېنبازە دانا و بە ئاگايە دەرچىت كە بۇ زانين نەخشەى كىشاۋە دەگاتە ئەو رادەيەى ئەو بىرۈباۋەرانەى كە بە دەستى ھىناۋە سەبارەت بە دروست بوونى گەردۈن ھەموۋى پىشېنىيە خەملاندن بىت.

باۋەر بە بىرۇكە كانى (دىمو كرىتس) دىنىت، وا دەيىنىت كە سەرجاۋەى بوون (الوجود) گەردىلە بىت، كە لە خۇيدا بىزۈينەرە و ئەلەيت: ھۇى جولە كەى لە خودى خۇيداىە، كە قورسايە كەيەتى و، لەبەر قورسايە كەى لە سەرەۋە ئەجولەيت بۇ خوارەۋە لە گەل لادانىكى كەم، لە كاتى كەۋتىدا پىكەۋە لكانن روودەدا، بەمەش شىك پەيدا دەيىت... و ژيان ھەموۋى لەم پەيدا بوۋنەۋە دروست بوۋە جا بە رىكەۋوت بىت يا... بە رىكەۋوتن.

ھەيران: تىناگەم، بۇچى گرىمانى جولەى گەردىلە كراۋە لە سەرەۋە بۇ خوارەۋە بە ھۇى قورسايەيە كەى، لە كاتىكدا كە قورسايەيە كەى ئاكامى راکىشانەنە (جاذبىيە).

راکردن بهر و شیخ مهوزون

شیخ: نه بيقور ليبور دراوه له م ئه نديشه يهيدا، چونكه ياساي راكيشاندن له سهرده مي نهودا نه زانراوه وهك خوت ئه زاني، ته نه ا پروو كه شي ئه وهيان زانيوه كه له ههسته وه پهيدا بووه له كهوتني جهسته كاندا به هوي هيزي قورسايي يهوه، له سهرده يو خواره وه و مايه وه له سهر مەرجه كه ي كه ئه ویش دهر نه چو و ئمانه له و زانيار يانه ي كه له ههسته وه ده كه ويته وه، به لام ليبور دراو ناييت كاتيك له مەرجه كه ي دهر ده چييت و گومان ده بات كه ژيان له رينكهوت و رينكهوتنه وه پهيدا بووه.

له پاشان ئه م دهر چوونه ي له مەرجه كه ي سهر سوهرينتر ني يه له وته كه ي كه باوه ر به بووني خواوه نديك ده كا كه له سهر شيوه ي مروؤ، ده خوون و ده خو نه وه و به يوناني گفتوگو ده كه ن، جهسته يان له توخمي روشنايي دروست بووه، له بهختيار يه كي هه ميشه ييدان و، دووره پهرين له كيشه كاني جيهان، بير كهره وه؟ ئه ي.. حهيران.

به لام سه باره ت به بيرو باوه ر كه ي له دروست بووني گهر دون و ژيان به رينكهوت و رينكهوتن، ئيستا كاتي مونا قه شه ني يه و، له توژينه وه ي فهيله سوفه كاني سهرده مي نويدا باسي ده كه ين.

حەيران: گومانداره نوپكان كين؟ ئايا شتيكي نوپيان خسته وه، بينجگه له بيرو باوه ر كه ي سوفه تايه كان تا.. شيخي گهره مان بۆم به دهر بخات.

شیخ: گەر گومانداره نوپكان شتيكي تازه يان نه خستايه وه، منيش باسيانم بۆ نه ده كردی و، وته كانم سه باره ت به توژينه وه فهلسه فهيه كان له بيرو كه ي (زانست) تا مه به ست، له گه لتدا به رده وام ئه ييت.

گومانداره نوپكان خواوه ني چه ند بيرو كه يه كن كه ئه ييت زانيار ي ته واوت هه ييت دهر باره يان، گهر به يي شاره زايي بياخوينيه وه، دوو چاري گه ليك گومان و شك ئه يته وه.

گوماني تيادا ني يه، ئه و رينكهوتنه ي كه له نيوان سوفستايه كۆنه كان و گومانداره نوپكاندا هه يه، بریتی يه له بيرو كه ي گومان (شك)، به لام جياوازي نيوانيان له ريبازو شيوازو ئاكامياندا ئاشكرا ئه ييت وهك بۆم به دهر خستي سوفستايه كان خواوه ني ريبازيكي فهلسه فيي نين، به لكو مامۆستاي پيشه يي به ره مي بوون، به لام گومانداران ئامانجيان ريبازيكي له خو گرتبوو كه دوور بوو له پيشه يي و به ره مي و كۆمه لتيكي خواوه ن بيرو را بوون.

ئەندىشەيان وابوو كە گەشتىن بە راستىيە كان كارىكى مەھال و ئەستەمە، (گومانىيان) (شك) كرده رېيازىك و دروشمىيان ئەوۋەبوو دەيانگوت: (نازانىن). و (نازانم) يان كرده رېيازىكى فەلسەفەى سەر بەخۇ لە خودى خۇيدا.

كورتەى رېبازە كەيان ئەلئىت: ئىمە شتە كان تەنھا روو كە شىيان ئەزانىن كە بە جۇرەھا روو كە شى جۇراو جۇر خۇى بەدەردەخات و، ھىچ رېنگا چارەيە كمان نى يە بو جيا كوردنەوۋى بىرۇ كە راستەقىنە كان لەوانەى كە لە خەودا ئەيان بىنىن و يان ئەندىشەى ئەكەين بە ھۇى ھەستە ھەلخەلەتئەنرە كانەو، ھەندى جار ھەست رى و ن ئەكات. و دەرەك كەرە ھەستىيە كان ئەگۇرېن بە گۇرانى بارودۇخ و حالەتى كەسايەتە دەرەك كەرە كەو شتە دەرەك كراو كە و زۇر شتى تريان وت: بە جۇرەك كە ئىنكارى ياساى (ھۇكارىيان) (علية) دە كرد و، وتيان: ئەو خەلكە بە ھۇى روو كە شى شتەو ھۇكارە كەى دىارى دەكەن، بەلام ئەو روو كە شانە بە جۇرەھا شىواز لىك دەدرىنەوۋە كە مەودا نامىنى بو ئەوۋى باوەر بە ھىچ كامىكىيان بكرى و، ھەندىكىيان ئىنكارى راستىنە كانى پىوەر و ھەلەسەنگاندنىيان (استقراء) كرد و، تەنانت ھەندىكىيان بە درىژاى گومانىيان مانەوۋە بە جۇرەك كە باوەرپان وابوو كە بنەما سەرەتايە كانى فەلسەفە برىتىيە لە گرېمانى بى بەلگەبى، گەر بمانەوۋىت خۇمان گىل بكەين لە بىرۇ كەى زىخىرەى بەلگەبى (برهان تسلسل) دەكەوينە بىرۇ كەى (خولى بەلگەبى) (برهان الدورى) كە پىشەكى پىش ئاكام دەخات و، ئاكامىش پىش پىشەكى، كە ئەمەيش پوۋچەلە.

كەواتە ئەم بەلگەبە رى پى نەدراو.

(مام ناوەندىيە گوماندارە كان) ئەوانەن كە پىيان ئەلئىن (خاوەنە پىشپارىيە كان) (احتماليين) چونكە ئەيان وت: پىويستە پەسەند كردنى ھەندى لەو راستىانەى كە ئاشكرا بوو بۇمان، ناكرى لە پەسەند كردنى راستىيە كان لا بدەين بو ھىنانەوۋى بەلگە لەسەر راستىيە كان، ئەيىت ئەزمونە كان رەچاو بكەين گەر روو كە شى سروشتمان بەدى كرد لەگەل پەيوەستى ھۇكارە كانى، چاوەروانى بەدەر كەوتنى ئاكام ئەين. بە پى ئەوۋى باوەر بھىنن كە ئەم ئاكامانە پابەندە بە بنەماكانى (ياساى ھۇكان: قانون العلية).

ھەيران: بە راستى قولبەنەوۋى كۆمەلەى گومانداران لە ئىنكارى راستىيە كان ترسناكتە لە ورېنەى سەفسەتايە كان كە ئىنكارى راستىيە كان دەكەن لە ھەمان كاتدا دان بەوۋەدا ئەنئىن كە ئىنكار كوردنە كەيان پەيوەستە بە بنەماكانى ژىريانەوۋە لە (جەدەلدا)،

راکردن بهرو شیخ مهوزون

به لام گومانداره کان (ئینکاریان له بنه ماکانی عه قلد) به راست گرتوووه که دووره له گالته.

شیخ: به لئی، قولبونهوه که بیان زۆر دژوار و پوچه له ههروه کو باست کرد له ئینکاری بنه ما عه قلیه سه ره تایی به کان که باوهریان و ابو که ئهم بنه مایانه بریتین له گرمانیکی بی به لگه. به لام (خواهون پیشپیاره کان) (الاحتمالیون) که دوربین بوون له هه نندی تیروانینیانهوه بۆ پروو که شه کانی سروشت، وه له لایه هه لکه وه نوێکانی زانسته وه پشتگیری گونجاندنی وتنی (پیشپیار) (الاحتمال) کراوه له کاتیکدا که به لگه عه قلی به بن گومانه کان نه یان سه لماندوه.

گهر به راورد به کیت له نیوان فیهله سوفه کۆنه کان سه بارهت به زهوی و خۆرو نه ستیره کان و ماددهو راستیه کانی و نیوان راستیه زانسته کانی ئهم سه رده مهی که تیایدا نه ژین.

جاوازی به کی زۆرت بۆ به ده رده که ویت که پێنمایی کردنت به وتنی (پیشپیارو په سندی) (الاحتمالات و الترجیح) زۆر قولبونهوهی تیادا به دی ناکریت.

قولبونهوه یان کاتیک به ده رده که ویت و هختیک که باوهریان وایه که هه موو بنه ما عه قلیه سه ره تایی به کان پێوستانی به به لگه یه. بۆ نمونه: ئه گهر ئیمه داوای به لگه مان کرد له سه ره نه وه که گشت (کل) گهروه تره له بهش (جزء) و دوو شتی دژ بهیه که وه کۆنا بنه وه و، یه که نیوهی دووه، ئه و کاته مه عنای وایه عه قلمان به ره لا کردوه و وارا مان هیناوه و داوای پێوه رینکی بیرو کهیمان کرد به عه قلیکی جیاواز له عه قلی مرۆف، که ئه مهیش ده رچوونه له بابته که مان، چونکه ئیمه به عه قلی خۆمان سه رنج ئه دهینه راستیه کان که له خودی خۆیدا بنه ما زانسته سه ره تایی به کانی له خۆ گرتوووه، که عه قل داوای به لگه ی بۆ ناکات، سه رچاوه یه که که به رپیاره ده رک کراوه عه قلی به کان په یوه سه ته پێوه ی و ئینکار کردنی وه ستانی کاره کانی عه قله.

له گه ل نه وهیش که هاودژی تیادا به دی ئه کریت و، ئه وانه ی باوهریان پێه تێ دوو چاری گالته پێکردن ده بنه وه، گهر ئهم پرسیارانه یان لی بکری: زانسته (المعرفة) له لای ئیوه مه حاله، چۆن زانیتان که مه حاله؟ و چۆن زانیتان که کی شه سه ره تایی به کان به لگه دار نین؟ و هه سه ته کان هه لخه له تینه رن؟ و عه قل هه له ده کات؟ و چۆن زانیتان که (به لگه ی زنجیره یی) (التسلسل) پووجه له و، به لگه ی خولی (البرهان الدوری) راست

نیه؟ ئەوە تا ئێم جۆره و تانەتان بەلگەن لەسەر ئەوه که ئیوه دان بە زانستدا دەنن گەر راست بێ (زانین) مەحاله لاتان بەمە راستی دەرک دەکەن، ئەو کاتە و تەتان بۆ زانین مەحاله و تەیه کی پووچەلە و ئەگەر و تە کەشتان راست نەبوو ئەوا زانین مەحال نییە و، ئەگەر بلێن پووچەلی خولی (الدور) و زنجیرەیی (التسلسل) ئاسایی یە لە عەقڵدا.

گەر باوەرتان هینا بە بوونی کێشە عەقڵی یە سەرەتایی یە کان کەوا عەقڵ خۆی دانی پێدا نەنێ. و گەر ئینکاری ئەم سەرەتایی یانەتان کرد بەلگە کانتان لە بنچینەوه هەرەس دینی (..).

حەیران: چۆن، بیرۆکە ئەفلاتونیە نوێیە کان لە نێوان دەرکە ماددیی یە رەواقی و ئەبەقۆریە کان و گومانە وه ستینەرە کانی ژیریدا دەرویت؟

شیخ: ئایا سەرت سوڕما، لەم گەشە خولی (الدوری) هەمیشەیی یە بۆ کێشە ی باوەر هینان، هیچ کەسێک هەئناسینەوه لە دوا ی کەوتنی و یا بە ئاگا ناییتەوه لە بێ هۆشی بە هۆی رێبازی عەقڵ و نیگاوه ئەبیت تێپەر بیت بە گێژاوه کانی گومان و بێ باوەری بە خودا.

دوو فەرمان بۆ ئەفلاتونیە نوێیە کان کۆبووه: (عەقڵ و پیام) کە ئەمەیش تێکەلە یە کە لە رێبازی ئەفلاتونی و نەسرانیە کان کە لە (فیلونی ئەسکەندەرەوه) دەستی پێکردو و لە پاش ئەو (ئەفلوتین) نوێی کردەوه. و (فیلون) پێش مەسیح بە (٢٠) سأل لە ئەسکەندەری یە پەیدا بوو و، لە ٥٤ ی زاینیدا کۆچی دوا یی کرد، واتە لەو سەردەمەوه کە ئەسکەندەریە بووه جینشینی زانستە کانی شاری (ئەینا) کە بووه مەلەبەندیکی زانستی گەورە ی نێو جیهانی و رێبازی بالادەستی ئەو سەردەمە رێبازی ئەفلاتون بوو.

تۆزینەوه و لیکۆلێنەوه ی زۆر پەیدا بوو لە بارە ی سەرچاوه ی گەردون و، ئایا کەوتۆتەوه بە (حادثا) و یان بوونی کۆنە (قدیم) (فیلونی ئەسکەندەری) شیکردنەوه یە کی چەری کرد لەسەر بیرۆکە کانی ئەفلاتون و، لە پاش ئەو ئەفلوتین پەیدا بوو لە نێوان سالە کانی (٢٠٧-٢٤٠) پ. ز و ئەم رێبازە ی نوێی کردەوه کە لە دوا یی دا ناوی دەر کرد بە ئەفلاتونی یەتی نوێ و کورتە ی بیرو را کانی ئەفلاتونیتی نوێ سەبارەت بە بیرۆکە کانی بوون و دروست بوونی گەردون، ئەم گەردونە خواوەنی رو کە شیکێی زۆرە کە هەمیشە لە گۆراندایە، مەحاله لە خودی خۆیدا پەیدا بوو یی، بەلکو پێویستی بە دروستکەرینکی لێناتوو پەیدا کەر هەیه، ئەم دروستکەرەش خودایە، یە کەو تەنهایە، ئەزەلی و هەمیشەیی، لە

راکردن بهر و شیخ مهوزون

خزیدا پهیدا بووه و له سهروى مادده و روحه وهیه و، له بهر نه وهى له وینهى نه وهى له شته کانی گهردوندا، دهیئت هموو نیشانه و سیفه ته کانی سهلبی بن که واته نه وه مادده نه یه و، وه سف ناکریت به وهى که جولاهه یا.. وه ستاره و، ناو تریت ههیه له شوینیکدا یا.. کاتیکدا و، ناتوان تریت ههیه سفه تیکى بدریته پال، چونکه هم زیاد کردنه له یه کچوونیکه له گه له شته دروستکراوه کانی خزى، گهر پیناسه ی خودا بکه ی بن کۆتایى و ته واره، پنیوستی به ههیه شتیک نه یه هموو زانینیکمان ده باره ی خودا نه وهندهیه که دروستکهری هموو شتیکه، که ههیه عقلیک ده کی حهقیقه ته که ی ناکات، هم و تانه هه رچه نده راستی یان له خو گرتوه، به لام زیاده و پری زوریان تبادیه، سه باره ت به بن گهردی خوا که بوونی خودا ده چه سپینیت به بن ماهیه ت.

په نابردنمان به سیفاته کانی پینچه وانه (صیفات سهلبی) راست نه یه. هه رچه نده باوه رهیتمان و دان پیانانی تیاییت به سیفاته کانی بوون (وجود) و کۆنایه تی (القدم) و مانه وه (البقاء) و پینچه انه ی پهیدا بووه کان (مخالفة الحوادث) و بهرده وامی (قیام) به نه فسی خزى، به لام نه مانه هموو ی داد نادات بۆ چه سپاندنی بوونی سیفاتی زانست و توانایی (القدرة) و (ویست) (الارادة) بۆ خودا له گه له نه وهى به گویره ی عقل نه مانه هموو یان پنیوستن هه بن هم رینهازه دان به بوونی خودا و دروستکهریتی بۆ گهردون ده نیست، نامانه ویت ره خه گرتیمان له سهری دروزه بکیشیت هه رچه نده بن ئاگایه له به ده رختستى چه ند سیفاتیکی خودای به خشنده که عقل به پنیوستی داده نیست، به لام نه مه ویت چه ند هه له یه کی تری نه فلز تینی خاوه نی هم رینهازه ت بۆ به ده ر بخرم، کاتیک ویستی وه سفی چۆنیتی دروستکردنی گهردون بکات، نه ندیشه کانی سهریان لى شیوان و خستیه

۱ خواى گه وړه له ناسمانه له سهر عهرشى گه وړه و پیروزى هه وړه کو فرموویه تی: (الرحمن علی العرش استوی) طه ۵، به یی نه وهى چۆنیه ته که (کیفیه) ی بزانی و ده کی یی بکری یا خود به دروستکراو (مخلوق) ه کانی بیجت و یان بجوینری، چونکه ههیه شتیک وه کو نه وه نه یه و به و ناچیت، هه وړه کو فرموویه تی: (لیس کمثله شیئ وهو السميع البصير) الشوری ۱۱. -لیکنۆلر-

۲ پینشینه چاکه کاتمان و نیمامه پاشینه به ریزه کان ره زای خوا یان لى بیت یه که ده نگ و کۆکن له سهر سه لاندن و به واهیتان به گشت نه وه سیفه تانه ی خواى گه وړه که له قورئاندا یان له سونه تی پیغه مه ردا هه هاتوه و هه ر سیفه تیک که خوا بۆ خزى بریارى داوه یان پیغه مه ره که ی بۆی داناوه نه وه پنیوسته نیمه ش بریارى بۆ به دین و باوه پری ته و اومان یی نه یه، سه رچاوه (لمعه الاعتقاد، الهادی الی سبیل الرشاد- لابن قدامه).

-لیکنۆلر-

گىزاوه، كاتى كه ئەلئيت: ناگونجىت خودا يە كسەر گەردونى دروست كردىت، چونكه گەر وا بوايه بى چار دەبوو بە پەيوەندى پىنوە بكا، چونكه خۆى تاك و تەنھايە، نايىت جۆرەھا گەردونى لى بگەوتەو.

ھەيران: كەواتە، دروستكردنى گەردون چۆن بوە؟

شىخ: ئەفلوتىن پىنمان ئەلئيت: بىر كەردنەو، خودا لە نەفسى خۆى دا بەخشندهى زۆر (فيض) لى لىكەوتەو، كە گەردون بوو، يە كەم شت كە لە خوداوە پەيدا بوو (عقلە) كە ئەم عقلەش دوو كارى ھەيە، بىر كەردنەو لە خودا، بىر كەردنەو لە خودى خۆى و، لە عقلەشەو خودى گەردون پەيدا بوو و، لە خودى گەردنەو خودى مەروۇف كەوتەو، لە وىشەو خودى دوو پەيدا بوو كە سەروشتە و، خودى ئەم گەردونە بىرىتى يە لە گەردونىكى روحانى، بەلام مەلەبەندە كەى لە رۆخيايتى و، نەيكە لە جىھانى ھەستەو، كە نىوەندىكە لە نىوان جىھانى ھەست و عقلدا..

بە دەر خستنى ئەم ئەندىشانە بۆت سەبارەت بە چۆنىتى دروستكردن و بەخشندهى زۆر (فيض) و (دەر چوون) (انىشاق) و عقل و خود، تەنھا ئەمەوت ئامازەى ئەو پووجەلئانەت بۆ بكەم كە فەيلەسوفە ئىسلامىيە كان تى كەوتوون كە پەيرەوى زۆر بەى بىرۆ كە كانى ئەفلاتونىيە نويناكانىان دە كرد كە بە رىيازى (ئەسكەندەريە كانىيان) ناودەبرد و، (ئەناتونىيان) بە شىخى يۆنان ناودەبرد.

۱ يە كەم دروستكراو (مخلوق) كە خودا دروستى كرد پىنوس (قەلەم)، بوو ھەرۆھ كو پىنغەمەر ﷺ فەرموو يەتتى: (ان اول شئ خلقه الله تعالى القلم و أمره أن يكتب كل شئ يكون) السلسلة الصحيحة. واتە لە راستىدا يە كەم شت كە خواى گەورە دروستى كرد قەلەم بوو فەرمانى پى كرد كە ھەر شئىك دەيىت پىنوسىت. سەرچاوە (تھذيب شرح العقيدة الطحاوية). -لىكۆلەر-

له فارانه وه بۆسیرینه
رۆسنای له دواى رۆسنای

حهیرانی کوری ئهزعهف دهلێت: له وته کانی شیخ بۆم دهر کهوت که ئهم شهو باسی، فەیلەسوفە ئیسلامیە کانم بۆ ده کات، کتیبیکم لایبوو دهر باره‌ی رازی و فارابی و ئیبن سینا نه‌دوا، که له گه‌نجینه‌که‌ی باو کهدا دیتمه‌وه به رۆژ ده‌مخوینده‌وه، کاتیک باسکردنیان هاته پێشه‌وه خسته‌ ژیر باله‌م و چوومه‌ خزمه‌ت شیخ، کاتیک بینیمی وتی: هه‌یران، ئه‌و کتیبه‌ چی‌یه‌؟

حه‌یران: وام زانی باسی فەیلەسوفە ئیسلامیە کانم بۆ ئه‌که‌یت، ئهم کتیبه‌ وته‌ کانی رازی و ئیبن سینا و فارابی تیا‌دایه‌.
شیخ: ئایا... خویندوو ته‌وه‌؟

حه‌یران: به‌لێ هه‌ندیکم لێ خویندوو ته‌وه‌، که‌میک تینگه‌یشتم ئه‌وێرم له‌ یاد کردوه‌، له‌ خویندنه‌وه‌ی هه‌ندێ رسته‌ی گران و ئالۆزی که‌وتمه‌ گێژاوه‌وه‌، له‌ رسته‌ کرچ و کاله‌ کانی ئه‌فلاتونی‌یه‌ نوێیه‌ کان که‌ شیخی گه‌وره‌، باسیان کردوه‌ بۆم، جا ئایا هه‌یران: ئایا... ئهم سێ فەیلەسوفە ئیسلامی‌یه‌ باوه‌ریان به‌ خودا بێ هێز بوه‌ وه‌ک لییان ده‌ گێرنه‌وه‌؟

شیخ: خبوا نه‌کا، ئه‌ی هه‌یران، ئه‌مانه‌ له‌ گه‌وره‌ باوه‌رداره‌ کان به‌ خودا و، خواوه‌نی راسته‌ترین به‌لگه‌ن به‌ بوونی، چۆن وانابن! که‌ توانیویانه‌ وه‌ک فەیلەسوفه‌ ئیسلامی‌یه‌ کانی‌تر، باوه‌ر هێنانی نیگای راسته‌قینه‌ و باوه‌ر هێنانی عه‌قڵی ساغ و بێگه‌رد کۆک بکه‌ن، واته‌ روناکی له‌ گه‌ل روناکی.

به‌لام له‌ پله‌ کانی دروستکردنی گه‌ردون و په‌یوه‌سته‌ کانی، پووچه‌لیه‌ کان و ئه‌ندیشه‌ کانی بیرو که‌ی ئه‌فلاتۆنه‌ نوێیه‌ کانیا‌ن به‌ سه‌ردا سه‌پا.

ئه‌ته‌ کانی ئه‌فلاتونیان تیکه‌ل به‌ وته‌ کانی ئه‌رستۆ کرد به‌ چه‌شنیک که‌ کاره‌ کانی ئه‌فلاتۆن درایه‌ پال ئه‌رستۆ به‌مه‌ش پیروزیان به‌ بێ لیکۆلینه‌وه‌ زیادی کرد بۆ مامۆستای یه‌که‌م که‌ (ئه‌رستۆیه‌).

لەبەرئەوه پيوسته ئەوانەى تۆژىنەوه لەسەر ئەم فەيلەسوفانە ئەكەن، تيشك بۆخەنە سەر و تەو بېرۆكە كانيان بۆ جياکردنەوهى راستى پرووناك لە چەوتى تاريك، چونكە ئەوانەى لىكۆلىنەوهيان لەسەر كردون، ئەم جياکردنەوهىيان بە دەرنەخەستووه، لەبەر نەبوونى توانايان، يا.. پەپرەوى كردنى زۆريان بۆ سەر كەوتنى باوەرهيئان، ياخود بە پىچەوانەوه. ئىمامى رازى بە راستگۆترين باوەردار دەژمىرنى گەر هيچ بەلگەيە كمان نەيىت بۆ راستى باوەرهيئانەكەى لەو وتەيەيدا ئەيسەلمىنىت كە ئەلئيت: (بوونى عقل لە هەندى لە گيانەوهران و توانايان بۆ بەرپۆهەردنى كارو فەرمانيان، بەلگەيەكە بۆ بوونى دروستكەريك كە لەو پەپرەى كارامەو لىهاتوووانە جوانترين پەيدا بووى خستۆتەوه).

ئەم وتانەى رازى بەسەندترين بەلگەيە بۆ راستى باوەرهيئان لەلاى من لە گشت ئەو بەلگە تىروانىيە ئاويتەيە كانى تر، چونكە پەنا ئەباتە بەر بەلگە ساكارە پروونەكان كە هيچ گومانىكى ئى ناكريت نە لە بيژەريى يەوه نە لە گوئيىستىيەوه.

ئەوهى بەم چەشنە رى پشاندهر يىت، خاوهنى باوەرەى لاواز نايىت ئەى حەيران.

حەيران: بېروراي شىخمان چىيە سەبارەت بە فارابى؟

شىخ: ئەى حەيران، فارابى يەكئىكە لە گەورە فەيلەسوفە باوەردارەكان و خاوهنى راستترين لۆژيك و بەلگەيە بۆ بوونى خودا، بە بەرگرى كردن لە عقل دەستى پىكردو بېربارە سەرەتايىيە ئاشكراكانى چەسپاند كە هەموو بەلگەكان پەيوەستن پيوەى، لەمەوه رىبازى چەسپاندنى بوونى خوداى گرتەبەر، (تا ئىستاش، و تەكانى لە زانين و بووندا هەموو عقلى زاناو، فەيلەسوف و، و تەبيژەكانى پيوە بەندە).

فارابى ئەلئيت: زانست دوو بەشە، (ئەندىشەى رەها) (تصور مطلق) و (ئەندىشە لە گەل باوەر) (تصور مع تصديق)، ئەندىشەى شتىك ناكريت بەبى ئەندىشە كردنى پيش خۆى و، ئەندىشەى جەستەيەك ناكريت بەبى ئەندىشەى دريژى و پانى و قولايىيەكەى و، ئەمەش ئەندىشەيەك ناگريتهوه، بەلكو دەيىت كۆتايى بە ئەندىشەيەك بهيئريت كە بوەستيت ئە ئەندىشە كردنى، ئەندىشەى پيش خۆى، وەك (بوون) (الوجود) و (پيوستى بوون) (الوجود) و (گريمان) (ممکن) كە ئەمەش پيوست بە ئەندىشەى پيش خۆى ناكات، بەلكو چەند مانايەكى راست و دەر كەوتوون و جىگەى خۆيان گرتووه لە مەشكدا.

بەلام (باوەر) بەبى دەر ك كردنى شتەكانى پيش خۆى دەر ك ناكريت.

(گەر بتهوئى بزائیت، گەردون لىكەوتەيه (مُحَدَّث)، پىوئست ئەكا، يەكەم شت باوەر بھىنیت كە (گەردون پىكەوھلكاوە) (العالم مؤلف) و، ھەموو پىكەوھكاوئىك لىكەوتەيه (مؤلف مُحَدَّث) كە ئەمەش (بىريارە سەرەتايىيەكانە) (أحكام اوليه) و لە عەقڵدا ديارە ھەروەك دوو سەرى دژ بەيەك بە ھەمىشەيى سەرىكيان راستەو ئەوى تريان ھەلەيه. و ھەروەھا گشت گەورەترە لە بەش ئەم مانايانە ھەمووى بە گشتى چەسپاون لە مېشكدان، بە ئاگابوونەوھيەك بە دەردەكەون و، ھىچ شتێك لەمانە ئاشكراتر نىيە، پىوئستى بەلگە ھىنانەوھە ناكات بۆيان و خۆيان ڤون و ئاشكران، بۆ بەلگە ھىنانەوھەش لەسەر ھەر كىشەيەك ناتوانن لە يادى بكەين، چونكە بنەما و بنچىنەيىيە ئاشكرانن).

ھەيران: ئەم وتانە لەو پەرى پلەي راستىدان.

شىنخ: ئەمە بەس نى ئەى ھەيران كە بلىت ئەم وتانە لەو پەرى پلەي راستى دان. بەلكو لە دلى خۆتدا دەرخیان بكە و مەھىلە كەسانىكى موونا قەشەگىر لەسەر بوونى خودا بەبى زانست و رىنمايى، بى ئاگات بكەن و سەرت لى بشىوئىن. لەووە دوا دەيىنیت، كە چۆن ئەم بەلگە زال بوو بەسەر عەقڵەكاندا، تاكو (لايىنزى) گەورە ھات و نۆژەنى كردەووە. و دوای ھەوت سەد سال پاك و پىرۆزى كرد، لەسەر ئەم راستيانە فارابى بەلگەكانى بۆ بوونى خودا دانا و ئەلئیت: ھەموو بوونەكان دوو جۆرن، يە كىكيان (بوونى شيارە) (ممکن الوجود) دووميان (پىوئستەبوونى) (واجب الوجود)، گەر گرێمانى نەبوونى (بوونى شيارە) مان كرد، ئەو نەگەيەنى كە مەحالە و گەر ھەر كاتى پەيدا بوو بەبى ھۆى تايبەتى خۆى دروست نابى. كاتى كىش پەيدا بوو لە مەمكەن الوجودەو دەبى بە واجب الوجود، بە خودى خۆى نا بە بى خودى خۆى بەلام (پىوئستە بوون) ھەر كاتى گرێمان كرا كە نەبوو، مەحال ڤوودەدات و، بوونەكەش بى ھۆيە و، دروست نى بوونەكەى بە ھۆى شتىكى ترەوھەيىت. و شتە شيارە بوونەكانىش (الممكنە) نابى بى كۆتايى بن، سەبارەت بە ھۆيان و بە ھۆداريان (علة و معلولا) چونكە سەردە كىشنى بۆ رىيازى خولى (الدورى) بەلكو پىوئستە بە (بوونە پىوئستىك) كۆتايى بىيىت. ئەمەش بوونى سەرەتايە كە تاكە ھۆكارىكە بۆ دروست بوونى شتەكانى تر. ئەم بوونە پىوئست و بى كۆتايەش خودايە.

ھەيران: كەواتە شىنخى گەورەم! چۆن دەفرمويىت (فارابى) ڤووجەلىيەكانى ئەفلاتونە نوئيەكانى وەرگر تووھ؟

شیخ: من لەو بارە پەدام کە وەر گرتنی بیرو را کانی (ئەفلاتونە نوێیە کان) لەسەر پەیدا بوونی نەینی گەردون و گەشە و پلە کانی، لە لایەن فارابی یەو تەنها بە زوبانی بوو، ئەک لە ناخێوە، بۆ مەبەستی شانازی و خۆ بە دەرخستن لە بواری دانایی و فەلسەفەدا.

(ئەو عەقلە ی کە بنەماکانی زانیی بەو چەسپاوییە داناو و بە دلتیایی و باوەرەو و خۆی ناهاوێتە ئەم جۆرە ئەندیشانەو، گەر گوێبیستی بیست کە چۆن دان ئەنیت بە نەتوانایی عەقل بۆ دەرك کردنی خودی خودا و سیفات و نەینی یە کان، ئەو کاتە بۆت بەدەردە کەوێت کە چەند بە رەوشت و داناو سەنگینە بەرامبەر خودا، ئەو کاتە هەموو وێنە کانی کە خراوەتە پالتی لە پلە کانی دروست بوون و گەشە کردنی، بە درۆیان دەخەیتەو.

ئەو هەتا ئەنیت: (کاتیك چەسپا کە خودا کاملترین بوونە کانه پێویستە کە بە کاملترین زانیاری بی ناسین. هەروەك چۆن زانیاریمان بۆ ماتماتیک تەواوترە لە زانیاریمان بۆ زانستی سروشتی یە کان، چونکە زانیاری یە کانمان سەبارەت بە بابەتی یە کەم زیاترە لە زانیاریمان سەبارەت بەبەتی دوو و، زانیاریمان بەرامبەر (بوونی یە کەم) (الموجود الاول) کە خودایە، وەك ئەو وایە کە بەرامبەر پۆشتترین پوناکی بوەستین.

لە بەر نەتوانایی بینایی چاومان نەتوانین خۆمانی لەبەر را بگرین، چونکە راهاتی چاومان بە ماددەو، زانستمانی کۆت و لاواز کردوو.

بەم شێوەیە ئە ی حەیران، بۆت بەدەردە کەوێت چەند بەرزە ئەم پیاو لە پروی رەوانی بژی و سەنگینی و دان پێانانی بە نەتوانین (عەجز) کە هەموو مەوقیکی زیر دان بەمەدا دەنی. کەچی کاتی ویستی لاسایی ئەفلاتونە نوێ یە کان بکاتەو لە بارە ی چۆنیی دروست بوونی گەردوونەو، بۆنی خۆ بە دەرخستن و گەورەیی لە زیرەکی و فەلسەفەدا لی دە کری و، پووجەلی ئەفلاتونە نوێ یە کانی بە زیادەو وەر گرتوو. ئەو هەتا بەو وە نەو ستاو کە ئەوان برپاریان داو، سەبارەت بە عەقلە کان و گەردوونە کان و خودە کان (عقول و افلاک و نفوس) بەلکولی ی پتر کردبوون، تەنانەت مەوق و ا هەست دە کات خاوەنی ئەم بۆ چوونە پووجەلانی، کە سیکێ ترە غەیری فارابی.

حەیران: ئایا ئێبێن سینا کە بیستوو مە ئەو بەرزترە لە فارابی وەك ئەو کەوتۆتە هەمان گێژاوەو؟

رؤشنایی لهدوای رؤشنایی

شینخ: ئیین سینا که یه کینکه له بهرزترین فعیله سوفه باوهرداره کان، له ههموو کس زباتر له فارابی ماموستای دهچیت، له کاتی توژیینهوه سهبارهت به زانست و پهیداوون، بهلام ده کهوینته ههمان ههلهوه، بگره به زیادهوه.

کاتی قسه له لیکهوتنهوه (الصدور) و عهقله کان و گهردوونه کان ده کا گوئییست به له توژیینهوهی (زانست: المعرفة) دا که ئه لیت:

دهر کردنی زیندهوهری (الادراك الحيواني) یا ناشکرایه یا له ناخدایه.

دهرك کردنی ناشکرا به پینج ههستیاره که وهرده گهری بهمش ههستکردنی پروو کهشی دروست دهبنی، دهیته توژ و کهمهند و داو بوژاو کردنی هینراوه کانی ههست که له وینهوه ئه کهوینتهوه، له مهشهوه هینزکی (وینه گر) (المصورة) وینهی ههستینکراوه کان دهچه سپینیت، له پاش له ناوچوونی و، هینزکی ترهیه، پنی دهوتری: خهیا، ههستیک ئه کات که له پینج ههستهوه ره که نییه، وهك ئه هیزه ی که له مهرینکدایه، گهر تارمایی گورگینکی بهدی کرد، دهر کی دوژمنه کانی ده کات، چونکه ههستی ییین به تهنها دهر کی ئه دوژمنایه تیه ناکات.

هینزکی (چاودیز) (محافظة) که بریتییه له گهنجینه بهك ئه وهی به خهیا له دهر کی ده کات، له وه دهریزری ههروه کوو چوژ، ئه وهی به ههست دهرک ده کری، هیزی وینه گر، ههلی ده گری و دهپاریزی. و هینزکی (بیره وهری: مفكرة) که سه رهپرشتی دانراوه کانی گهنجینه ی وینه گرو پاریزراو ئه کات، که ئهمش ههندیکیان پینکه وه تیکه له ئه کات و ههندیکیشیان لیک جیاده کاتهوه، ههروه ها له بهرزترین وتهیدا ئه لیت: ههست واتای تهواوی مانا دهرک ناکات و، وینهیش دهرک ناکا به بین مادده و پیره لکاوه کانی، له چهندو چوژ و له کوئی و ههضع و روچی مروفایه تی به تهنها ئه توانیت ئه ندیشه ی مانا له سنوو رو حه قیقه تی خویدا بکا و جهسته نامز کان له خوژی دوور بخاتهوه که له نیوهنده هاوبه شه زوره کانه وه وهر گیراوه، ئهمش به هینزیک که پنی ئه لئین عهقلی تیوری (العقل النظري).

له کاری ههست نییه، له وه پرووه وهی که ههستینکراوه، به عهقل دهرک بکری و ههروه ها له کاری عهقل نییه، له وه پرووه وه که عهقلی پینکراوه ههست بکری چونکه ههست کاتیک کاری ئه بیت گهر له جیهانی دروستکراودا هه بیت و، ههروه ها عهقلیش

كاتىك كارى دەيىت گەر لە جيهانى فەرماندا ھەيىت و، ھەر شتىك لە سەروى دروستكر اوم و فەرمانەو ھەيىت شارراو ھەيە لە ھەست و عەقل. و زاتى خوداى تەنھا ھىچ رىنگايەك نىيە بۆ دەرك كردنى حەقىقەتى، بەلكو تەنھا بە سىفاته كانى ئەناسرىت. و عەقلمان ناگوئى بىتتە دادو ھەريك ھەتاو ھەكو كانى خودا، لە نەيتى دروستكر او ھەكان و (رىنگاچارە و بريارە نو سراو ھەريزەيىيە كانى) (تدبيرە، وقضائە و قدەرە) پىداد بکەين.

ھەيران: خودا، پاداشت بەداتەو ھەيىت بۆ ئەم ھەوانىيىيە دلرفينە، بەرزە! شىخ: لەو ھەش بەرزتر بەلگە كانىيتى بۆ بوونى خودا، ھەمان رىياز دەگريىت كە فارابى گرتبووى و ھەمان بەلگە دەھيىتەو ھەيىتە بۆ چەسپاندنى بوونى خودا، كاتىك كە ئەليت: نابى شتى لە دروستكر اوانى خودا بکرى بە بەلگە لەسەر بوونى خودا.

بەلكو پىويستە لەو ھەي بە گرىمان ھەبوونى ھەبو لەو ھەي كە عەقل بە ھەواى بزائى دەركى مەجودى يە كەم بکەين (كە پىويستە بوون - واجب الوجود) ھ، ئەم گەردوونە كە بوونى شياو ھە - واتە مەكە، پىويستى بە (ھز) (علە) ھەيە، ھەتاو ھەكو لە نەبوونەو ھەيىتە ناو بوون، چونكە بوونى لە خودى خۆيەو ھەي.

بە بىر كەردنەو ھەي تەنھامان لە بوونە كانى گەردون ئەتوانين بوونى (يە كەم) كە (پىويستى بوونە) (واجب الوجود) بچەسپين، بەيى ئەو ھەي پىويستمان بە بەلگەيەك ھەيىت كە لە دروستكر او ھەكانى خۆى وەرگيرايىت. لە گەل ئەو ھەي بوونە كان بەلگەن بۆ بوونى، بەلام بەلگەي (يە كەم) پتەوتر و چەسپاوترە و، ئەم دوو بەلگەيەش لە فەرمودە كانى خوداى بەخشندە دەيىرى، و ھەك ئەفەرمويت: ﴿سَتَرِيْهِمْ اٰيٰتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِىْ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَيَّنَ لَهُمْ اَلْحَقُّ اَوْ لَمْ يَكُنْ بِرَبِّكَ اَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

ئەمە كەمىك لە بەدەر خستە دلرفين و بەلگە رازاو ھەكانىيتى لەسەر (عەقل و زانين و بوون)، دەرخيان بکە ئەي ھەيران.

ھەندى لەو فەيلەسوفە گەورە نوپيانەت بۆ باسە كەم كە چۆن بەلگە كانى خودايان لەسەر بوونى خودا لە فەرمودە كانى خودا وەرگرتو ھەي، بە جۆريك نزيكە بىتتە وەرگرتينكى (دەق بە دەق) يا (پىت بە پىت).

ھەيران: لە خويندەنەو ھەكانم سەباەرت بە ئين سينا دەيىنم زۆر پەپرەو ھەي بىروراي ئەرسىو ئەكات لە رووى كۆنيتى گەردوونەو ھەي؟

رؤشنایی له‌دوای رۆشنایی

شیخ: ڕوو کەشی و تەکانی ئێین سینا و بەدەردە کەوێت کە پەڕەوی بۆچوونەکانی نەرستۆ بکات. بەلام ناوەڕۆکی باسەکانی دەردەچێت لە و تەکانی نەرستۆ و، مانای کۆنیتی بە شیوەیەکی زۆر ژیرانە لێکدەداتەوە، کە دووربینی و بینگەردی بیرکردنەوە و راستی باوەڕی بەدەرئەخات، کە ئەلێت: کۆنیتی (القدم) بە چەند ڕوویەکی لێکدەدرێتەوە: کۆنیتی دوو شت لە چاویە کدا (قدم بالقیاس) واتە شتیکی، چەرخیەکی لە ڕابووردودا زۆرترە و، گەر بەراوردی بکەین لە گەڵ شتێک کە چەرخیەکی نوێ ترە ئەوا لەو کۆنتر ئەبێت، بەلام (کۆنیتی ڕەها) (قدم المطلق) بە دوو ڕوو لێکدەدرێتەوە، واتە بە گۆنرەیی چەرخی (الزمن) و خودیتی (الذات). کۆنیتی بە گۆنرەیی چەرخی و تە سەرەتایەکی چەرخی نییە. و کۆنیتی بە گۆنرەیی خودی، واتە بنەمایەکی نییە پێویستی بە پێوەست بێت.

کە ئەویش خودای راست و تەنهایە کە بەرزترە لەوێ بێ باوەڕەکان بە لووت بەرزێە کەوێ ئینکاری بوونی بکەن.

لە و تەکانی سەبارەت بە مانای کۆنیتی، کە بەمە ئاماژەی مانای چەرخی ئەکات، هەرەکی چۆن ئیمامی غەزالی دوای ئەو زیاتر ڕوونی کردووە. بۆت بەدەردە کەوێت کە ئەم گەردونە لە خودی خۆیدا کۆن نییە کە دروستکراوی خودایە و، ئەویش ئەمە دەلێ. بەلکو ئەیهوێت بلیت: کۆنیتی ئەم گەردونە بە کۆنیتی ڕەها ناوئەبێت، چونکە خودا پێش چەرخی دروستی کردووە لەبەرئەوە سەرەتایەکی چەرخیانەی نییە. و هەرەها (کۆنیتی ڕەهایی) چەرخی بە کۆنیتی ڕەهایی خودیتی ناپیوریت کە وەسفی خودای کۆن و ئەزەل و راستی پێدەکریت.

نە گەردون هەبووە نە چەرخی، بەلام خودا هەبووە، (خودا گەردونی دروستکرد، چەرخیشی لێکەوتووە) گەر وەسفی گەردون بکەین بە کۆن، ئەلێین بە گۆنرەیی چەرخی کۆنە نەکی بە گۆنرەیی خودیتی.

١ ناوی (القديم) واتە کۆن یەکیێک نییە لەناوە هەرە جوانەکانی خوای گەورە چونکە وشەیە کە و ناویکە و تە بێژەکان (المتکلمون) و فەیلەسوفەکان بە کاریان هێناوە و بە یەکیێک لە ناوەکانی خوایان داناوە ئەگەر نا پێشینە چاکەکان (السلف الصالح) ئەم زاراوەیان بە کار نەهێناوە. سەرچاوە تەذیب شرح العقيدة الطحاوية. -لێکۆتەر-

حهیران: مینسکم به ئەندیشه کردنی ئەم چەرخە بەبێ بوونی لە وەوینش گرزو ئالۆز ئەبێت.

شیخ: ئەهێ حهیران ناومێد مەبە، بۆت بە دەردە کەوێت کە زۆر بەی گەورە فەیلە سوفە کان لە غۆنە ی غەزالی و ئیبن توفەیل و عەمما وئیل کانت ئامازە ی ئەم گرزوییان کردوووە کە عەقل دوو چاری ئەبێتەو.

حهیران: گەورەم بۆچی باسیکی غەزالییم بۆ ناکەیت، چونکە تۆ زۆر ناوی ئەبیت. شیخ: بە گوێزە ی ئەو بەرنامەیە کە بۆم هەڵبژاردوێت باسیت بۆ ئەکەم، لە پێشدا باسی ئیبن مەسکەوێه ئیبن خەلدون و ئیبن توفەیل ئەکەین.

حهیران: من ناوبانگی ئیبن مەسکەوێهیم بەم جۆرە نەییستووە کە فەیلە سوف بێ. شیخ: تۆزینەووە فەلسەفە کانی سەبارەت (پەروشت و زانست و بوون) کە مەترنییە لە بەرزیتی و رەوانی توێژینەوێ گەورە فەیلە سوفە کانی تر بە شیک لە بیروراکانی سەبارەت بە زانست و بوون بۆت باسە کەم، بەلام باسە کانی فەلسەفە ی پەروشت کە لە هەموو بابەتە کانی تر زیاتر تیایدا بە ناوبانگ بووە بۆت بە دەرناخەم تەنھا ئامۆزگاریت ئەکەم بیاخوێنیتەو، چونکە دەربارە ی (فەلسەفە ی بەها) (فلسفة القيم) بە تامترین و بە چێژترین بابەتی لە سەر نووسیوە ئیبن مەسکەوێه سەبارەت (زانست) پاش ئەوێ لە سەر (دەروون) ئەدوێت بە دەریدەخات کە دەروون نە جەستە یەو نە دەرخەرە کە ی (دەرخەر: عەرەض) دەسگای هیژە کانی جەستە بە هۆی (پینج هەستەو) دەرکی زانست ئەکات و بەس، بەلام دەروون گەرچی گەلی لە بنەماو رێساکانی زانستە کان لە هەستیارە کان وەرە گریست، بەلام لە خودی خۆیدا کۆمەلێ بنەماو رێساو کرداری تری هەیە، کە هەر گێز لە پینج هەستە کان وەریان ناگرێ، کە بریتین لە بنەماو رێسا مەزنە کان، کە یاساو رێسای پێوەرە دروستە کانیان لە سەردا دادەپێژێ. چونکە دەروون گەر بپارێدات کەوا لە نیوان دوو دژەدا نیوانی نییە، ئەو لە شتیکی ترەو وەری نە گرتووە. چونکە خود زانە، واتە ئەوێ یە. گەر لە شتیکی ترەو وەری بگرێ، خود زان نە دەبوو. پینج هەستە کان تەنھا هەست پینکراوە کان دەرک ئەکەن، بەلام دەرون هەموو هۆکارە کانی رینکەوتنە کان و هەموو هۆکارە کانی جیاوازی یە کان - کە لە هەست پینکراوە کانداندا هەن - دەرک ئەکات، بەمەیش دەگوێرێ بە عەقل وەرگیراوە کانی، یا بە هۆشزانیارە کانی، کە دەروون لەم دەرک کردنەدا هیچ یارمەتی یەک وەرناگرێ، نە لە جەستە خۆی و نە لە ئاسەوارە کانی.

رۆشنایی له‌دوای رۆشنایی

هه‌روه‌ها کاتێ ده‌روون بریار ده‌دا که‌وا هه‌ست له‌ شتی‌کا راستی کردووه‌ یا به‌ هه‌له‌ داچوو، ئه‌وه‌ی له‌ هه‌ست وهرنه‌ گرتووه‌ چونکه‌ هه‌ست دژایه‌تی خۆی نا‌کا.

ئه‌وه‌ تا ئه‌و ده‌روونه‌ هۆشیاره‌ی که‌وا تیا‌ماندا ده‌رکی هه‌له‌ی زۆری هه‌ستیاره‌ کان ده‌کا. و ده‌روون گه‌ر زانی خۆی ده‌رکی به‌ عه‌قل ده‌رك كراوه‌ کانی ئه‌کات ئه‌وا ئه‌م زانسته‌یه‌ی له‌ زانسته‌یکێ تره‌وه‌ وهرنه‌ گرتووه‌. گه‌ر وایه‌وه‌ ئه‌و زانسته‌ش په‌نای ده‌برد بۆ زانسته‌یکێ تر که‌ ئه‌مه‌ش به‌بێ کۆتایی به‌رده‌وام ئه‌بوو.

که‌واته‌ زانسته‌ی بۆ فیه‌ربوون له‌ خود و کرزکی خۆیایه‌تی که‌ ئه‌ویش عه‌قله‌. بۆ ده‌ر ککردن به‌ خودی پێویستی به‌ هیچ شتی‌کی تر نایه‌ت یه‌جگه‌ له‌ خودی خۆی نه‌یه‌ت، به‌م چه‌شنه‌ ئێین مه‌سکه‌وه‌ی زۆر به‌ وردی ئه‌چینه‌ قولایی تیوری زانیی هه‌ست و عه‌قله‌وه‌ و یه‌ك ئه‌یه‌ت له‌ گه‌ل گه‌وره‌ فیه‌له‌سوفه‌ نوییه‌ کان له‌ نمونه‌ی، دیکارت و لوك و کانت به‌لکو پێش ئه‌وانیش ئه‌که‌ویت.

ئهم له‌یه‌ کچوونه‌ش له‌وانه‌یه‌ له‌ ئاکامی له‌یه‌ کچوونی بیروپراو ئه‌ندیشه‌ کانیا‌ن یه‌ت و، من وای بۆ ئه‌چم زۆربه‌ی بیروپرای فیه‌له‌سوفه‌ نوییه‌ کان به‌ بیروپرای فیه‌له‌سوفه‌ ئیسلامیه‌ کان گۆش کرایه‌ت هه‌رچه‌نده‌ که‌ دان به‌وه‌ شدا نایه‌ن.

سه‌باره‌ت به‌ (بوون) ئێین مه‌سکه‌وه‌ی باوه‌ر به‌وه‌ ده‌یه‌نی که‌ گه‌ردوون دروست کراوه‌، خودای به‌خشنده‌ له‌ نه‌بوون دروستیکردوه‌ و، ئه‌لیت: دروستکهری ئه‌م گه‌ردونه‌ ئاشکراو نادیاره‌، که‌ ئه‌لێن ئاشکرایه‌ واته‌ راستیه‌ کانی لێوه‌ هه‌لقولاه‌ و راستیش پڕشنگداره‌ و، کاتێ ئه‌لێن: نادیاره‌ له‌ نه‌توانایی عه‌قلمانه‌وه‌یه‌، به‌ هۆی زۆری داپۆشه‌ره‌ هیولا‌کانی سه‌ر ناوه‌رۆکی عه‌قل.

خودای ته‌نهاو ئه‌زه‌لی هه‌موو شتی‌کی له‌ نه‌بوونه‌وه‌ دروستکردوه‌ و، هیچ مانایه‌کی دروستکردن نایه‌ت گه‌ر له‌ بوونه‌وه‌ په‌یدا‌بوو یه‌ت.

ئێین مه‌سکه‌وه‌ی له‌ وه‌سفێ زنجیره‌ی دروستکردنی گه‌ردون و نماو گه‌شه‌کردنی دا بیروپرایه‌کی ژیرانه‌ی خۆی هه‌یه‌، که‌ تیا‌یدا ئاماژه‌یه‌کی ئاشکرای پێزازی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌کردن) (مذهب النشوء والارتقاء) ئه‌کات. که‌ فیه‌له‌سوفه‌ نوییه‌ کان هیچ زیاده‌یه‌کیان نه‌خستۆته‌ سه‌ری، ته‌نها له‌ قولایی باسه‌ کانیا‌ندا نه‌یه‌ت. وه‌ك ئه‌لیت: بوونه‌کان به‌ قوناغ بووه‌، هه‌مووی به‌ گشتی زنجیره‌یه‌کی پینکه‌وه‌ لکاوه‌.. هه‌موو جوړه‌ بوونیک به‌ ساکاری (بساطه‌) ده‌ست پێته‌کات و تا ئیستاش له‌ گه‌شه‌و ئالۆزیدا‌یه‌.

هەتا دەگاتە ئەو ئاسۇ جۈرايەتچى كە بە دوایدا دىت، پروەك لە ئاسۇ بېگيانە كانە لە پاشدا گەشە دەكات تا ئەگاتە بەرزترین پلە وە گەر زیاتربوو لەو پلەيەى خۆى، وینەى گياندار لە خۆئە گرىت و ھەروەھا گياندارىش بە ھەمان شىۋە لە ساكارىيەو دەسپىدەكات و گەشەدەكات تا ئەگاتە پلەيەكى نىك بە مروۇ.

كورتەى باسەكانى ئىبن مەسكەوہى لەم وتەيەدا رەنگ ئەداتەو، كە ئەلئىت: مروۇف خۇشى بەردەوامە لە گەشەكردندا، بە زیادبوونى ژىرى و دانايى و پوختەى فەرمان و بىروباوەرى، تا ئەگاتە ئەو ئاسۇ بەرزەى كە لەيەكى لەم دوو شىۋادە خۆى ئەيىنئەو. يا.. بەردەوامە لە سەرنج دانى بوونەكان بۆ ئىگەيشتنى راستىەكان بەمەش فەرمانەكانى خودا بەرجەستە ئەكات. و يا.. ئەم فەرمانانەى لە خوداوە بۆ دىت بەبى ھىچ ئىكۆشانىك، خواوہنى پلەى يەكەم (فەيلەسوفە) و خواوہنى پلەى دووہم (پىغەمبەرە) كە پەيامى لە خوداوە وەر گرتووە.

بە يەك گەيشتنى فەيلەسوفىك كە لە زەوىيەو فەلسەفەكانى سەرى كىشاو بە پىغەمبەرىك كە پەيامى لە سەرەو بۆ ھاتى، لەسەر بىروپايان يەكەدەن و باوەر بە يەكترى ئەھىن كە بە يەكگەشتىيان پىۋىستە بۆ بەدەر خستنى راستىەكان).

ھەيران: ئەيىنم شىنخى گەورەم وتەكانى (ئىبن مەسكەوہى) لەسەر (پەيداوون و گەشەكردن) زۆردەھىنئەو، بەبى ئەوہى ھىچ قەسەىكى لەسەر بلىت و وتەكانى سەبارەت بە يەكسان بوونى پىغەمبەر و فەيلەسوف باسدەكات بى ئەوہى رەخنەى لىنگىرىت، ئايا شىنخى گەورەم باوەر بە وتەكانى ئەھىنئە؟

شىنخ: سەبارەت بە بىرۆكەى (پەيداوون و گەشە) وەلامەكەى بۆ شىنخ جىسرى) خواالىخۇشبوو بەجىئەھىلەن. و گەر كاتى ھات، باسى لەسەر ئەكەين كە چۆن وتەكانى دەربارەى فەلسەفەى (پەيداوون و گەشە) كە بەرزترین نىشانەى بىر كەردنەوہكانى مروۇفە و مىشكى كۆمەللىكى وەك ئىۋە تازە پىگەيشتووى مەشغول كەردووە.

بەلام وتەكانى ئىبن مەسكەوہى كە ئەلئىت: يەك بوونى بىروپراكانى فەيلەسوفان و پەيامى پىغەمبەران لە تۆزىنەوہكانيان لە دوى راستىدا.

چۆن شىنخى گەورەم زانى كە ئىبن مەسكەوہى ئەيەوئە ماناى يەكسانى بەدەر بخت لە (نووسراوہ رىزەيىيەكان) (القدر) و نرخابەتى و مەردايەتى بى ھەلەيى و زانستىەكان لە فەلسەفەى فەيلەسوفان و پەيامى پىغەمبەراندا؟

رۆشنایی له‌دواى رۆشنایی

شیخ: له‌یه‌ کچوونیان بۆ راستیه‌ کان ته‌نها له‌ شتی‌کدا ره‌نگی ئه‌دايه‌وه‌ ئه‌ویش باوه‌ر هینان به‌ بوونی خودا یی‌جگه‌له‌ فهرمانه‌ کانی پیغه‌مبه‌ران و بریاره‌ کانی شه‌ریعت که‌ فه‌یله‌سوفی‌کی خاوه‌ن بیرکی‌کی ساغ ئاماده‌یه‌ بۆ باوه‌ر پیغه‌نانی، خودی خۆی ناتوانیت ده‌رکی ئه‌و راستیا‌نه‌ بکات به‌ی‌ نیگا و په‌یامی خودا، گومانی تیانی‌یه‌ باوه‌ر هینان به‌ خودای تا‌ک و ته‌نهاو ته‌زه‌لی و هه‌میشه‌یی و به‌ تواناو دروستکه‌رو به‌رزى بى‌هاوتاو وینه‌گر. که‌ هه‌موو سیفاتێ‌کی ته‌واوی تیا‌ئه‌بهری‌ له‌وانه‌یه‌ مرؤف به‌ هۆی عه‌قلى‌یه‌وه‌ له‌ ریگه‌ی بیر کردنه‌وه‌یه‌ کی کورتی‌ راست و دروست باوه‌ر به‌ بوونی خودا یینیت، ئه‌م باوه‌ر هینانه‌ به‌ هۆی عه‌قلى‌کی رووته‌وه‌یه‌ که‌ له‌ شه‌رعه‌دا له‌سه‌ر هه‌موو باوه‌ر دارێ‌ک داواکراوه‌ و، ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی که‌ پیوستمان به‌ پیغه‌مبه‌ران نه‌ییت. و باوه‌ر داران به‌ بوونی خوداو سیفاتى ته‌واوی له‌ ریگای بیر کردنه‌وه‌وه‌، هه‌ندیکى به‌لکو که‌مێ‌کن له‌به‌رئه‌وه‌ پیوست به‌ پیغه‌مبه‌ران ئه‌کات بۆ بلاو بوونه‌وى ئه‌م باوه‌ر هینانه‌ پا‌که‌ له‌ نیوان گشت خه‌لکدا.

من به‌م چه‌شنه‌ له‌ وته‌ کانی ئیبن مه‌سکه‌وه‌ی ئه‌گه‌م و زۆر شادمان و شانازم یی‌، چونکه‌ پشتگیری بیرو‌رایه‌ کی برنده‌و یی‌ گومان ئه‌کات وه‌ك چۆن پێم ناسرا، پاش ته‌مه‌نێ‌کی درێژو بیر کردنه‌وه‌یه‌ کی قوول به‌رجه‌سته‌ی راستیه‌ کاتم کرد (ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ به‌ره‌می فه‌لسه‌فه‌یه‌ کی راست، هه‌ر گیز دژایه‌تی ئاینیکی راست ناکات، چه‌سپاندنی بوونی خوداو ته‌نها په‌تیه‌ که‌ی، به‌لکو پشتگیری ئه‌و چه‌سپاندنه‌ ئه‌کات که‌ نیگا تیۆر کردنه‌وى عه‌قلى‌ رووتی خستۆته‌وه‌) ئه‌یبن، ئیبن توفه‌یلێ‌ش پشتگیری ئه‌م بیرو‌رایه‌ ئه‌کات له‌ داستانی، باوه‌ر و عه‌ق.

حه‌یران: ئیبن توفه‌یل چی ئه‌لیت و داستانی عه‌ق و باوه‌ریش چی‌یه‌؟

شیخ: له‌ راستیدا ئیبن توفه‌یل لی‌هاتوو بوه‌ له‌ به‌ده‌رخستنی ئه‌م له‌یه‌ کچوونانه‌، له‌ نیوان تیۆری عه‌قلى‌ رووت و نیگادا له‌ داستانه‌ به‌ناوبانگه‌ که‌ی (حی بن یقظان)ه‌. له‌ شه‌وی ئاینده‌دا به‌ کورتی‌ بۆت ئاماژه‌ ئه‌که‌م چونکه‌ ئه‌مشه‌ومان نزیکه‌ مالتاوا‌ی بکات، نامه‌ویت به‌چاویاخشانی‌ک و تو‌یژی له‌سه‌ر بکه‌ین.

حه‌یران: بۆچی شیخی گه‌وره‌م باسی ئیبن خه‌لدون ئه‌کات که‌ می‌ژوونوو سه‌ نه‌ک فه‌یله‌سوف؟

شیخ: زانای گه‌وره‌ ئیبن خه‌لدون شاره‌زاییه‌ کی فراوان و بیر کردنه‌وه‌یه‌ کی ره‌سه‌نی هه‌بووه‌، کۆششی زۆری داوه‌ له‌ مه‌یدانی فه‌لسه‌فه‌ی کۆمه‌لناسی و می‌ژوو‌دا.

یادداشتای (مقدمه) که پیشه کی نوسراوه میژووه گه‌وره که‌ی خویه‌تی، ده‌شی بز زاناکانی رۆژئاوا بیکه‌نه بنه‌ماکانی فله‌سه‌فهی شارستانیتی. ئه‌بینیت کاکله‌ی فله‌سه‌فهی به‌رزی بی‌هاوتای له (میژوو، کۆمه‌لناسیدا) کورتم کردۆته‌وه له نامیلکه‌که‌یدا که پیش ۲۰ سال نووسیومه‌ته‌وه.

به لّام گرنگی تاييه تيم نه داو به توژينه وه فلهسه فیه کانی تر. و به (پیشه کیه کیه) کومه لیک بیرو پای به رزی له خوگر توه له باسه کانی زانین و بووندا، دلشاد ئه م گهر هه ردو کمان لینی بکوژینه و هه تاوه کو بزانیته که گه و ره زانایان و فیهله سوفه به نرخه کان سه بارهت به راسته په به گومانه کان په ک ده گرن.

له بابەت (زانیڼه) و ته کانی له و په پری پلوی به رزی و جوانیدان، باو هری وایه که سه رچاوی ده رک کردن به هوی ههسته و هه کانه ویه (هه موو عاقل بوو بئ عه قله کان، هاو به شن له م ده رک کردنه ههسته دا به لام مروث به ده رک کردنه گشتی به کانی جیاده کرنه ته که پروته له ههسته و هه کان) هه روه ها ده رباری به نه ما سه ره تایی به چه سپاوه کانی عه قل که به خورسکی خودایی په یدا بوو، ته لیت: (ته ندیشه کانی بیر کردنه و هه رچونیک بگیزریته و بئ ته ندیشه کانی پیش خوی مه رج نی به به ناگاین له ته ندیشه کانی که له ده رومان ته که ویته و، چونکه کهس شاره زای ته وای نی به سه باره ت به به نه ما و که و ته و هه کانی ده روون و قوناغه کانی به لکو بریتین له چه ند شتیک که ده روون ده یانها ویته بیر هه و هریه کانه و که دوا به دوا یه ک دین و مروث بیده سه لاته له زانیڼی به نه ما و نا کامه کانی و زانا کان به زوری له هه کاره سروشتی به روو که شه کان ته کولته و)، ئیښ خه لدون دان به نه توانای عه قل دینیت له ده رک کردنی ناو ه پو کی شته کان له خودی خویدا، ده لیت: باو ه مه هینن به لیکه و ته کانی بیر کردنه و به وای که له توانا یدا به بالا ده سته هه موو بوو ته و و ورده کاری و هه کاره کانی یت.

لیره دا بیرو را کانی تو پووجهل ده کاتهوه بهوهی کهوا به فیهله سوفی دانانییت.
 ده رک کردنی هممو بونیک پهنگی خوار دۆتوه له قهواره ی ده رک کراوه کهیدا. و
 هه چ شتیکیش پینچهوانه ی ئەمانه بیست راستیه کانی له دوایه.
 ئەمانه ئەلیت و له هه مان کاتدا ئەترسیت که عهقل تاوانبار بکریت به نه توانینی
 بهردهوامی.

پښتانه لېوالتوب ته پوهېدو

همه وخت چې (گومانداران) و (سفسه‌تايه‌كان) نه‌لن بډيه نېن خه‌لدونېش ده‌سپېشكېرې نه‌كات و نه‌لېت: (نمه له عقل و دهر ك كراوه كان كم ناكاته‌وه، به‌لكو عقل پيوه‌ريكي راسته و، برياره‌كانې راست و بې‌گومانه).

به‌لام له و باوه‌رېشدا مه‌به كه بتوانېت پيوانه‌ي كاروباري ته‌نهي و دواړو مېرودم و راستيه‌كانې پيغه‌مېرايه‌تي و راستي سيفاتي خواوه‌ندي و هه‌چ شتيكي تر كه پيوه‌ي پيوه‌سته، بكات.. كه نمه‌ش دواو كړدنيكي مه‌حاله، به نمونه‌ي له و مرؤفه وايه كه نه‌يويت به و ترازوې كه خشي پې نه‌كېشي، چيايه كي پې بكېشي، كه نمه‌ش مه‌حاله و نه‌وه ناگه‌يه‌نيست كه نم ترازو به برياره‌كانې هه‌ل‌يه و عقل له ناستيدا ده‌سته‌وه‌ستان نه‌ييت و له موداي خوي تيېر ناييت.

تا.. زانا ييت به خوداو سيفاته‌كانې و سيفاتي همو و گهرديله‌كانې نم گه‌ردونه. بهم چه‌شنه نېن خه‌لدون له گه‌ل غزالې و زوربه‌ي فېله‌سوفه ژېره كون و نوييه‌كاندا يه‌ك ده‌بن.

بوت به‌دېر ده‌كه‌ويت كه نه‌مانه له تواناو نه‌توانا كانې عقل تېنه‌په‌ريون. به‌لام بيرو راكانې سه‌باره‌ت به بوون په‌نا نه‌باته به‌لگيه‌كي به‌ناوبانگ كه (به‌لگي ليكه‌وته‌يه) (دليل الحادث) و نه‌لېت: (همو ليكه‌وته‌كانې جيهان خودي، بن.. يان كړدري، پيوستيان به هژ كاريكي پېش خويان هه‌يه).

همو يه كيك له هژ كارانه ليكه‌وته‌ن، كه پيوستيان به هژ كاري تره. و تا ئيستاش نم هژ كارانه له گه‌شه كړدندان هه‌تا به هژ كاري هژ كاره كان و دروستكېري بوونه‌كان كوټايي ديت كه خوداي پاك و بې‌گه‌ردو ته‌نهي.

نیوانی دوسروش

حهیرانی کورپی نه ز عهف نه لیت: بۆ ئیوارهی پوژی دواپی بچیوره پیره که ی مزگهوت نامیلکه یه کی بچوو کی پندام و پینی وتم: نه باسی م نامیلکه یه بده به شیخ که دوو روزه به دوایدا وینله. نامیلکه که م لیوه رگرتوو چوومه خزمهت شیخ، هر به بینینی نامیا که که به ده ستمه وه خز شحال به ده رکهوت.

شیخ: ئوخه ی، دیتیا نه وه .. بۆم هر چه نده تاوانی نه وانیشی تیا دا نی یه، نه ی حهیران باوه رده که ییت (ده) سال له مه و بهر نه م کور تکراره فلسفه ییم دانا و له پاش نه وه ی به ره زامه ندی من بلا و کرایه وه، ته نها یه که دانه م بۆ مایه وه که تا ئیستا نه مه دزانی له کو یه؟ حهیران: هۆی گرنگی ی نه م کور تکراره یه چه که وا شیخی گه وره م به دوایدا وینل بوو؟

شیخ: هیچ گرنگیه کی تیا دا نی یه. ته نها نه مه ویت داستانی (حی بن یقظان) ت بۆ باسبکه که له م نامیا که یه دا کور تکراره ته وه، به چاکم زانی له خو می به دوو ر بجه مه وه ماندرووی کور تکر د نه وه ی جارینکی تر بۆ تو.

حهیران: له شیخی گه وره م تیگه یشتم که داستانه که ی (ئیبین طوفه یل) خه یالی یه، ئابا نه شیت فلسفه که تو زینه وه یه له دوی راستی له دوو تو زی داستانی که دا بیست که له نه فسانه پینکه اتیبت.

شیخ: داستانه که نه ندیشه ی تیا دا نیه ته نها ناوی پالهوانی داستانه که و شانۆ گا که ی نه فسانه یه.

نه ی حهیران، گه رهاتوو وشه ی (حسی بن یقظان) مان گوژی بۆ وشه ی (عهقل) و دوو ر گه دوو ره که شمان به و زه و یه دانا که تیا دا نه ژین نه و کاته داستانه که میژوو یه کی راست له خو نه گریت و هیچ شوینه وارینکی نه ندیشه و ی تیا دا نامینیت مه گه ر عهقل که پاله وانه که یه تی واز له رزلی خو ی بهینی.

حهیران: چۆن ئەمە ئەیت؟

شیخ: بیروراکانی ئیبن طوفەیل لە زانین و بوون و باوەڕ بەخودا و، پەروەشتی بەرز ئاشکرایە لە ناوەڕۆکی داستانە کەیدا گەر پەپەرەوی و پێنەکانی (ئیبن سینای) نە کردایە لە (قوناغە کانی دەرچوون) (مراتب الصدور) ئەو کاتە داستانیککی راستەقینەی فەلسەفەیی دەبوو بەلکو داستانێ عەقل دەبوو، کە چۆن پلە بە پلە لە رێبازی زانین گەشە ئەکات بۆ قوناغە کانی فەلسەفەو ناسینی خودا، راستی و چاکەو جوانی.. هتد).

پێش ئەوەی کورتکراوە کەت بۆ بخوینمەوه. ئەمە وێست تیشک بچمە سەر گەرنگترین بیروراکانی کە خوازیاربوو داپەرژێست لە داستانە کەیدا تا.. لە مەبەست و بیروکە راستەقینە کانی (ئیبن طوفەیل) ویستوووەتی لە داستانە کەیدا ئەم راستیانە بەدەر بجات.

أ- ئەو پلانی ئەو کە عەقل لە پلیکانەی زانستدا: (سُلم المعرفة): پێیدا سەر دەر کەوت لە (هەستە کەمی یەکانەوه) دەست پێدەکات بۆ (بیروباوەڕە گشتییەکان) (الأفکار الكلية).

ب- لە توانای عەقلی مەروفا دیە دەرکی بوونی خودا بکات بەبێ فێربوون و رێنمایی کردنی کەسێ، بەلکو بەنیشانەکانی خودا لە ناو دروستکراوە کانییدا و، هێنانەوهی چەندەها بەلگەی راستەقینە لەسەر ئەمە.

ج- ئەم عەقلە کاتێک ئەیەوێت ئەندێشەی ئەزەلی و نەبوون و بێ کۆتایی و چەرخی (الزمن) و کۆنیتی (القدم) و لێکەوتنەوه (الحدث).. هتد بکات، دوو چاری کۆلبون و نەتوانایی ئەبێتەوه لە رێبازی بەلگە کانییدا.

د- گەر عەقل پەسەندی کرد کەوا گەردون کۆنە یا.. لێکەوتەیه ئەوا هەردوو بیروباوەڕە کە بۆ یەک شت سەرئەکیشتن کە ئەویش بوونی خودایە.

ه- عەقلی مەروفا لە تواناییدا دیە دەرکی بنەماکانی سەرچاوە پەسەنەکانی پەروەشتی پەپەرەو کراوە کۆمەلایەتیەکان بکات و خوشی بێ برازینیتەوه.

ئارەزووەکانی جەستە مل کە چ بکات بۆ فرمانەکانی عەقل بەبێ پشتگوێخستنی مافەکانی و زیادەپەرەوی کردن تیایدا.

و- یاساکانی ئیسلام و دەرک کراوەکانی عەقلی ساخ سەبارەت بە چاکەو راستی و جوانی لە یەک خالدا بەبێ جیاوازی یەک دەگرن.

نیوانی دوو سروش

ز-دانایی و ژیری بهرزی یاسای ئیسلام له وه دایه که وتوێژ له گهل خهلکدا ده کات به گوێره ی عه قلیان به بێ سهره له مالینی راستی و نه ئینی به کانی و هه موو چاکه به کی مروفت له وه دایه که په پیره ی سنوره کانی ئیسلام بکه ن بێ چوونه ناو قولاییه کانی. حه یران: ئای.. چهند په رۆشم بۆ زانینی ئەم داستانە سەر سورپهنه ره.

شیخ: فه رموو کورته کراوه ی داستانە که گوئیست به. (ئین طوفه یل) ئەندیشه ی منالیکێ شیره خۆره ئە کات که ناوی ناوه (حی بن یقظان)، فری دراوه ته دور گه یه کی چۆل و دوور له خه لک. ئاسکینکی به چکه مردووی جه رگ سووتاو، سۆزی بۆی بزواو، شیر ی دایه و به خنوی کرد تا بووه لاوێک و دهنگی ئاژه له کان فیر بوو. بینی ئاژه له کان پۆشته و خاوه ن هیز و، خوشی پرووت و بێ چه ک. ئەویش له گه لای درهخت جل و به رگی به دهست هینا و له داریش چه ک.

به لام ئاسکه که مرد، به نه مان و خاموشی ئاسکه که (حی بن یقظان) زویر و دلته نگ بوو، خوازیاری زانینی هۆی مردنه که ی بوو، له روا ته تی لاشه ی ئاسکه که دا هیچ گوێرانیکی نه بینی، و ابۆی به ده ر کهوت که هۆ که ی له ئەندا مینکیدا به که به چا و نایینیت.

سنگی ئاسکه که ی به به ردی تیژ و پارچه قامیشی وشک هه لدری تا گه یشته سهر دلی، له روا ته تی دلە که دا دووباره هیچ ده ردیکێ به دی نه کرد، که دلە که ی له ت کرد بینی سکۆله ی چه پی بۆشه، وتی: که واته به رۆیشتنی ئەو شته ی له م جینگایه دا بووو رۆیشتوو، ئاسکه که ژیا نی له دهست داوه.

بیری کرده وه له و شته، ده رکی کرد که ئەم ئاسکه له راستیدا ئەو شته یه که رۆیشتوو، دلنیا بوو له وه ی که لاشه که ی ته نها ئامیریکه و کاتی جه سته ی ئاسکه که بۆگه نی کردوو ه گومانی له بۆ چوونه که ی خۆیدا نه ما ئەو سا قه له ره شینکی چاوپێکه وت قه له ره شینکی تری مردوو ئە نیژیت، ئەویش به هه مان شینوه ی قه له ره شه که، ئاسکه که ی ناشت.

ئه پاشدا ئاگری دۆزیوه و به کاری هینا و تاقیکردوه به وه ی که واته و ئاژه لانه ی که له ده ریاوه ده رته چوون ده یخستنه ناو ئاگره که به مهش تام و چیژینکی خوشی به رجه سته ده کرد، باوه ری به ئاگر هینا و به شتیکێ سهر سورپهنه رو به رز ها ته به رچاوی.

وا به خه پالیدا هات ئه و شته ی که له دلی ئاسکه که دا بووه و نه ماوه له وانه یه
ناوه بۆ کی ئاگر بوو بیت، بۆ ئه م مه به سته ی ده ستی کرد به توپکاری ئازه له کان زۆر له
فرمان و کاری ئه ندامه کانی ئازه له کان فیر بوو به چاکی زانی مالتیک بۆ خوی دروست
بکات و تیایا بژی و چه کیش دروست بکات بۆ بهرگری کردن له خوی و پراو کردنی
ئازه له.

له ته مهنی (٢١) سالتیدا بوو بیرى ئه کرده وه له گهردون و ئه وانه ی که تیایه تی له
ئازه له و پرووه ک و کانزاکان، زۆر سیفات و کرداری جیا جیای بیینی، که له هه ندی
سیفاتدا یه ک ده گرنه وه و له هه ندیکى تر دا جیاواز ده بوون، به مهش بیرو که ی (زۆری)
(الکثرة) لای دروست بوو.

پاشان سه ربنجی پرووه ک و ئازه له ی دا، تا کو بزانی ت پرووه کانی له یه کچوون و پینچه وانه
چی یه له نیوانیاندا، به مهش بیرو که ی (جۆر) (النوع) و بیرو که ی (په گهن) (الجنس)
لا پهیدا بوو، بیینی ئازه له و پرووه ک دوو په گهن له هه ندی فرماندا یه کده بن وه ک خوراک،
با وه ی هینا که یه ک شتن، پاشان سه ربنجی هه ردوو کیانی دا له گه له بی گیانه کاندا، بیینی
که هه ر سینگیان له یه ک شتا له یه کده چن که ئه ویش (جهسته یه) به لام له هه ندی تایه تی
تر دا جیاوازن، دوو باره با وه ی هینا که هه ر سینگیان یه ک شتن گه رچی زۆری کردوونی
به گشت.

پاشان به گشتی له هه موویان بیرى کرده وه و بیینی له پرووی (جهسته وه) به گشتی
یه کده گرنه وه و له (ویننه دا) (الصورة) جیاوازن، بۆی به ده ر که وت که پو حی زینده وه ر
شتیکى جیاوازه له (جهسته که ی)، هه ر ئه و پو حه شه که شیا وه بۆ کرده وه ی
سه رسوپ هینه ر و، زانی نی جۆره کانی ده ر ک کردن، به مهش کاره کانی (پو حی) لا گرننگ
و گه وه بوو و، بۆی به ده ر که وت که زۆر گرننگ و بهر زتره له جهسته ی له ناو چوو.

ده ستی کرد به بیر کردنه وه له سه ر چاره ی شته کان و با وه ی هینا که بنه رپه ته که ی،
سا کاره کانی ئاو، خاک، هه و او ئا گره، خوازیار بوو وه سفیکى گشتی بۆ هه موو
جهسته کان بدۆزیته وه، ته نها مانای (کشاندنی) (امتدادی) دیته وه، به لام له پشت ئه م
(کشاندنه وه) مانایه کی تر هه یه که ئه ویش ویننه و فۆرمى شته کانه، که هه میشه له
گۆر اندا. به مهش بیرو که ی (ماده وه ویننه ی) لا پهیدا بوو که توانی سه ره رشتیاری
سنوره کانی (جیهانی عقل) بکات. دوو باره گه راپه وه بۆ جهسته سا کاره کان؛ بیینی

شیواز ه کانی نه گزړیت، وهك ټاو كه دهیته هلم و پاشان نه گهریتهوه بڼ ټاو. (دهر کی کرد كه جیاوازی شیواز نهوه ناگهینیت كه له جیاوازی شتی سرچاوه كهپهوه بیت) و بڼی بهدهر كهوت كه ههموو لیکهوتیهك (حادث) پیویستی به پیداکهړنك (محدث) ههیه، لهمهوه بڼی بهدهر كهوت نهو کارانهی كه نهدریته پال شتهكان له راستیدا له شتهكانهوه نین، بهلكو بکهړنك ههیه، نهو کارانه به هڅی نهو شتانهوه نهنجام ددها، ټارهزوویه کی لا دروست بوو بڼ زانینی هم بکهړه له بهشه ههسپنکراوه کانداکهړا، بهلام هیچ شتیکی نهديتهوه كه پروت بڼ له (لیکهوته) و بڼ پیویست بڼ له بکهړ، بهممش وازی له ههمووی هیناو پرویکرده ههسارهكان بیري لیکردنهوه و، وتی: ټایا نهمانه بهبڼی کڅتایی دريږبوونهتهوه؟ عهقلی كهوته گومان و سرسامیهوه و، به بیر کردنهوی قولی باوهړی هینا كه نهمانه چونكه جهستهیه کی بڼی کڅتاین پوچهل و بڼی ماناو نهگونجاون و، بیري له گهردون به گشتی کردهوه، ټایا نهمه شتیکی لیکهوتهیه، پاش نهوهی كه نهبوو بووه و هاتوته بوونهوه یا.. بوون بوه و نهبوونی پیش نه كهوتوه، گومانی بڼ پیدابوو و، هیچ بیروپایه کانی پهسند نهته کرد، روانی گهر باوهړیبنی به بیړوکهی (کڅنیتی) گهلنك کڅسپ بهرنگاری دهییت، وهك مهحالی بوون به بڼی کڅتایی، وهك هم بوونه بڼی بهش نییه له لیکهوتهكان، دووباره نهویش لیکهوتهیه، و گهر باوهړ به بیړوکهی (لیکهوته) (الحدوث) بهینیت چهند کڅسپ جیاوازی دووچاری نهیتهوه، سهیری کرد مانای نهوهی كه بلنن گهردون لیکهوتهیه فهم ناکړی مه گهر بهو مانایه بڼی كه چهرخ لی پیشكهوتوه، بهلام چهرخیش خوی بهشینكه له گهردون و لینی جیانایيتهوه، نهمه نهوه ناگهینیت كه گهردون دواكهوتوتریت له چهرخ، کیشیه کی تریشی بڼ دروست بوه: دهیگوت: بڼی ټیستا لیکهوته كه له لایه پیداکهړه كهوه پیدابوو و، له پیشتر دروست نه کردوه، ټایا دروستكه تروشی شتیکی تازهی کوتوپر بووه.. گوارانك له ناخیدا روی داوه؟ دیاره هم دوو بڼوونه سهارته به پیداکهړ، ههردو کیان پوچهلن. به بهردهوامی کیشهكان بهرنگاری دهبوونهوه، سهره نجام داماو و سرسام دهبوو و بیري لهوه کردهوه چی پروودهدا، له ههریه کی لعم دوو بیروباوهړه، لهوانیه ههردو بیروباوهړه كه سهر بڼی هك شت بکیشن، باوهړی هینا گهر بلنن بیړوکهی لیکهوتهی گهردون هاتنی بڼ بوون پاش نهبوونی نهمه راسته، نهوه به ناچاری سهرده کیشیت بڼ هم نهنجامه:

يه كه م: ناگوځنځت له خوځهوه پيدا بو ويټ، كه واته: پيدا كړئ پيداي كړدوه، دووهم: ده بې ئو پيدا كړه جهسته نه بې، چونكه گهر جهسته بوايه پيوست به پيدا كړ ده بو و، گهر پيدا كړي دووهم جهسته بوايه پيوستې به پيدا كړنكي سيهم ده بو و، سيهم بؤ چوارهم و چوارهم بؤ پينځهم.. له موه زنجيره ي بؤ كوتايي ده كه ويته وه كه نه مېش پو وچه له.

گهر باوهرې هينا به كونيټي گهر دوون، سهرده كيښي بؤ. مې: پيوسته جووله كېشي كؤن بې وهك خؤي و، هه موو جووله يه كيش ده بې جوولنه رنكي هه بې، نه مېش بريارنكي ناچاري يه، كه جووله به بې بزوينه ر نابې، ده ي جوولنه ريش له م دوو حاله خالي به دهر نيه؛ يا هيزنكي په خشه له ناو جهسته يه كا، وهك ته زرو تيدا بلاو ده بيته وه، يا شتيكي تره جگه له م، دياره هه موو هيزنكيښ كه له ناو جهسته دا بې، به قه د به شه كاني ئو جهسته يه، ئو مېش بهش بهش، سهره نجام هيزه كېش وهك جهسته كه هه تا دي بچووك ده بيته وه و بهره بهره بې هيز ده بې، وه كي ترش به ناچاري هه موو ده زانري كه هه رچي جهسته بې كوتايي دي، كه واته هيزه كه ي ناويشي وهك خؤي كوتايي دي، سهره نجامي نه مېش ئو هيه كه ئم بؤ چوونه هه ليه، كه واته ده بې بزوينه ر دوو بې له مادده و له نيشانه كاني جهسته كان. ئاوا به م شيويه (حي بن يقظان) كوتايي به ليكولنه وه كه ي هينا، سهاره ت به كونيټي گهر دوون و پيدا بووني و، هيچ لايه كيان بؤ ساخ نه بؤوه، ئيتر له وه دوا ئو گومانه ي كه هه پيوو له م باره يوه، له پاش ئم هوول و كؤششه زياني نه بو بؤ.

باوهرې هينا كه عه قل به پيوستې ئه زانې كه ئم بكه ره گه وره يه هه موو سيفاتيكي بهرزو ته واوي له خوگر تبيټ، له زانست و تواناو ويست و هه لئاردن و بهر يي و كتر به جي ي.. هند.

كاتي ناسيني ئم پيدا كړه گه وره يه خوازيار بوو بزانيټ چؤن دهر كي پيكر دوه؟ له ههسته وه ره كاندا هيچ ريځايه كي نه ديه وه بؤ دهر ك كړدني، چونكه ئه وان ته نها جهسته دهر ك ئه كهن، كه پيدا كړيش روو ته له سيفاتي جهسته بؤي به دهر كه وت خودي خؤي كه دهر كي ئم پيدا كړه ي كړدوه روو ته له جهسته بؤي روون بؤوه، خودي روو ته له جهسته دوو چاري نه مان نايته وه و نهر ده بيټ له ژياننكي بهرده و امدا، يا.. به خو شي يان به ئازارو نه شكه نجه وه به گوږه ي ئو به خته ي كه هاتو ته ريځاي له ژياني دنيابدا به چاو دريري و ناگايي پيدا كړي گه وره.

نیوانی دوو سروش

نهم بیرز که به وای لیکرد که رینبازیکی تاییه تی بگریته بهر بۆ رینکخستنی ژبانی و
تهر خانکردنی خۆی بۆ بیر کردنمه له دروستکهره، کاتیک سهرنجی خودی خۆیدا،
شتیکی تبادا بینی که له ههموو ئاژه لیکدا ههیه ئه ویش به شیکی به دیتی که لاشه یه کی
تاریکی چهره و داوای ههسته وهری لینه کات، بۆی به ده ر کهوت نهم لاشه یه بئی هووده
بۆی دروست نه کراوه، پنیسته له سهری کاروباری رینک بخت و ئه مهش به کاریک
ئهینت که له کاری ئاژه له کانی تره. و له پرویه کی تره وه بینی له ئه ستیره کان ئه چیت
به وهی که خاوه نی جهسته و گهر دیله ن که به هۆیان هه (بوون) (الموجود) و (پنیسته
بوون) (واجب الوجود) ده ناسریت و، له پروی سینهمه وه بینی به به شه شکۆداره کانی
که به هۆیه وه (پنیسته بوون) زانی لیکچوو نیک ههیه له گهل لاشه کهیدا، له ناخیدا
چه سپا که ههریه کهی له پرویه که وه له م سنی شته ده چی، له ئاژه له ئه چیت له کردارینکدا
که سه لامه تی لاشه که بی و مانه وهی به گریه ی پنیوست پنبه خشیت و خوراک له پروه ک
وه ئه گریت و گهر ده سنگیری نه بوو په نا ئه باته خواردنی ئاژه له به مهر جیک پاریز گاری
تووی پروه ک بکات و له ئاژه لیش جوریک هه ئه بژیریت که بوونی زۆر بیت به بری
نه کات.

له هه ساره ئه چیت به وهی که بینگهردو پاک و پروونا که و جووله ی باز نه بی هیه و،
پرووناکی و گهرمی ده به خشیت خوار خۆی.
له بهر ئه وهی که له (پنیسته بوون) ده چیت و به دانایی ئه و پهیدا که ره هه لسو کهوت
ئه کات و به بی وستی ئه و ناجولینه وه.

(حسی بن یقظان) پنیوستی کرد له سهرخۆی گهر ههر دهر دو زهره رینکی له ئاژه له و
پروه کدا بینی له توانیدا بوو لایبات و، چ کاتیک پروه کینکی بینی که رینگریک خۆری
ی به دوور کردینت یاخود پروه کینکی تری پیا هه لواسراوه و ئازاری ئه دا، یا به هۆی
تونیه وه سیس بووینت، به گشتی هه موویانی چاک ئه کرد.

کاتیک چاوی بکهو تایه به ئاژه لیک، درنده یه ک ئازاری ئه دا، یا.. په لامارده رینک
په لاماری ئه دا، یاخود در کیک پیه ی نو ساوه و، یا دوو چاری بر سیتی و تونیتی بۆ ته وه،
نه ماننی هه موو نهم شتانه ی به گشتی له ئه ستوی خۆی ده گرت، خوراک و ئاوی ئه داننی
گهر بینی ئاوه رۆیه ک کۆ سپینک رپه وه که ی گرتیت له ئاردانی پروه ک و ئاژه له، لای
ئه برد.

نە یە کچوونی لە گەل ئەستێرە کاندایە برۆی بینگەردو پاکێ لاشەو پۆشاکێ و، خودی خۆی کە جۆرە هاو جۆلانە و خولانەوێ وەک ئەوێ هەبە، لە دوورگە کەدا ئەسورایەوێ و دەگەرێ لە کەنارە کانیدا یاخود لە ماله کەیدا دەخولایەوێ بە شیوەی پۆشتن و راکردن.

بەردەوام بوو لە یە کچوونە کانیدا وە بیر کردنەوێ لە (بوون) و (پێوستی بوون)، هەولێ ئەدا بەدوور بێت لە جیهانی هەستەکان و بە قولێ بیر بکاتەوێ بە یارمەتی پشتگوێخستنی هەستەکان و خولاندنەوێ بە چواردەوری خزیدا، تا... بێ ئاگای بێت لە هەستەکانی و رزگاری بێت لە پێچ و پەناکانی وە بە دیتنی هەبووی پێوستە بوون شادمان بێت. بەلام لە یە کچوون لە گەل خودادا، (حی بن یقظان) لای وایە ناگوێخێت لە گەل سیفاته پەسەندە کانیدا (صفات الايجاب) تەنها لە (سیفاتی زانستدا) نەبێت، ئەویش ئەوێ هەبە کە بیناسیت و هاوێتی بۆ پەیدا نە کات، بەلام لە (سیفاته دژوارە کانیدا) (صفات السلبية)، ئەو سیفاتانە ی کە بینگەردو دوورە لە جەستەیی.

(حی بن یقظان) هەولیدا برووت بێت لە جەستەیی یە کە ی و دا برار و بێت بۆ بیر کردنەوێ لە خودا، پۆزانی لە بێ ئاگای و داوا کردنی نەمانی خودی خۆی و پەرۆشی بۆ گەشتن بە راستیەکان دەبردەسەر.

بەم جۆرە مایەوێ، تا... مەبەستە کە ی بەر جەستە کردو خودی خۆی لە یاد کرد لە نێوان کۆمەڵێک خودی تر دا.

هیچ نەمایەوێ تەنها خودای تەنهاو راست و ئەزەلی نەبێت چیژو خوشیە کێ بە دەست هینا، نە هیچ چاویک بینوویەتی و نە هیچ گوێیەک بیستوویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتووە، (حی بن یقظان) ئەلێت ئەم حالەتە نە وەسف دەکرێت و نە دەر دەپرێت و، هەر کەسێک خوازیاری ئەو ئامانجە بێت وەکو ئەو کەسە وایە کە چیژی رەنگەکان بکات و داوا ی ترش و شیرینی رەنگی رەش بکات.

شیخ: ئە ی.. حەیران، ئێین طوفەیل بە زمان حالی (حی بن یقظان) وەسفێکی ئەندێشە ی سەر سۆر هینەری ئەو گەردوونە بەرزەو فەلە کە کانی تر کە بینوویەتی دە کات بە و تە کانی خۆی دان بەو هەدا ئەنیت، کە ناتوانیت لێیان تێگات و ئەلێت: ماوێ دەر برین نەماوێ هیچ و شە و رستە یە ک نی یە وەسفی راستیەکان بکات.

پاشان ئین طوفه یل له داستانه کهیدا ده چینه سر وه سفی دور گه یه کی نزیك به دور گه که ی (حی بن یقظان)، که میلله تینکی تیا ته ژیا هه لگری ئاینی هه ندی له پیغه مهرانن مه بهستی (میلله تی محمه ده).

دوو لاوله کۆمه لی موسلمانان کان، که یه کینکیان ناوی (ئه بسال) بوو، ئه وی تریان ناوی (سه مان) بوو، رینبازی شاره زاییان له ئاینه تازه که گرته بهر، هه ولیان ئه دا ده رک ی مه بهستی شارراوه ی ئه و شه ریه ته له سیفاتی خودا و فریشته کان و هه والی دواوژی دیاریکراو بزانی، (ئه بسال) زیاتر ده چووه ناخی باسه کان و شیکردنه وه و لیکدانه وه یان، به لام (سه مان) زیاتر په یوه ست بوو به رواله ته کانه وه و، به دوور بوو له شیکردنه وه و لیکدانه وه کان.

(ئه بسال) رینگای دابرا نی له خه لک و ته نیایی گرته بهر په پیره وی و ته کانی شه ریه تی کرد له ئارامگری (ته نیایدا) به لام سه مان به پنجه وانیه ی ئه وه وه، تینکه لاوی خه لکی ده بوو و په پیره وی و ته کانی شه ریه تی ده کرد له سۆزو خو شه ویستی کۆمه ل، ئه م پنجه وانیه یه هۆ کارینک بوو بۆ جوداییان.

(ئه بسال) پرووی کرده دور گه که ی (حی بن یقظان) بۆ دابرا نی له خه لک و خودا په رستی.

(حی بن یقظان) چاوی پینکه وت، کاتینک گوئیستی خویندنه وه که ی بوو و، نوێ و زیکرو پارانه وه کانی ده بینی ده رک ی کرد که یه کینکه له زانیان، له گه ل ئه وه ی که تینه ته گه یشت له و ته کانی.

(ئه بسال) ناوی هه موو شتیکی به (حی بن یقظان) ناساند، تا.. فیری قسه کردن بوو.

پاشان (حی بن یقظان) به سه رهاتی ژیا نی بۆ هاوڕێ تازه که ی باسکرد و، چۆن به هزی بیر کردنه وه گه شه ی کردووه و له ئاکامدا گه یشتۆ ته ناسینی خودا.

کاتینک (ئه بسال) گوئیستی وه سفه کانی (حی بن یقظان) بوو سه بهاره ت به خودای راست، بزی به ده رکه وت که هه موو ئه و شتانه ی به هۆی شه ریه ته وه فیری بووه هه مان شته که (حی بن یقظان) به هۆی عه قلیه وه ده رک ی پیکردوه، لیره دا (عه قلی و نه قلی) (معقول و منقول) یه ک ده گر نه وه، به مهش نزیك بۆ وه له رینچه که کانی لیکدانه وه و شیکردنه وه، کاتینک (ئه بسال) زانیارییه کانی شه ریه تی بۆ (حی بن یقظان) باسکرد.

(حسی بن یقظان) هیچ جیاوازییه کی ره چاو نه کرد له گه ل ئهو زانیاریانه ی که به خودی خزی ناسینی، ئینجا حه ی بۆ دهر کهوت، ئهو که سه ی که ئهم شه ریه ته ی هیناو و بهم شیوه جوانه روونی کردۆته وه، له باسه کهیدا هه ق بیژو له فهرمایشته کانیدا راست گۆیهو، کهواته پیغه مبهرو فروستاده ی پهروهردگاری خۆیه تی، ئیتر ئه ویش باوه پری پی هیناو بو به یه کئی له پهیره وانی په یامه که ی.

پاشان فیزی په یامی ئهم پیغه مبهره بوو له فرمانه کانی (کردن و نه کردن) (امر و نهی) و پهیره ویی هه مووی کرد به گشتی ته نها دوو فرمانیان نه ییت که پرووه کانی (دانایی) تیا دا به دی نه ئه کرد:

یه که میان: بۆچی ئهم پیغه مبهره له وه سفی جیهانی خوا وه ندیدا په نا ده باته بهر په ندو نمونه یی بۆ خه لک و، دووره له پروو هه لمالینی نه یینی په کان که نه ییته هۆی ئه وه ی که جهسته بۆ خودا دابینی و باوه به هه ندی شت به یین که خودا بیگهردو پاکه لینی؟؟
دووه میان: بۆچی ئهم پیغه مبهره په یوه سه ته بهم ده قانه وه؟ و کۆ کردنه وه ی سامانی خه لال کردوه و ده سته کهوته کانی فراوان کردوه بۆ پوو چه لی و گه نده لی و به دوورن له راستیه کان؟

(حسی بن یقظان) له گه ل خۆیدا دوواو برپاری دا، په یوه ندی بکات به خه لکه وه و گفتو گۆیان له گه لدا بکات و ئهو راستیانه ی که لای ئاشکرا بووه بۆیان باسبکات، له سه ره ئه مه له گه ل (ئه بسالی) هاوړیدا رینکهوت، خودا بۆی رینکخستن رۆیشتنی که شتی که به لای دور گه که دا، گه یاندنیه دور گه که ی (ئه بسال).

(ئه بسال) به هاوړینکانی کۆبۆوه و (حسی بن یقظان) و جی و شوینی پیناسان، بهر یز لینیان و گه ره یی په وه به ره و پیری چوون.

(حسی بن یقظان) ده ستیکرد به فیر کردنیان و پروو نکر دهنه وه نه یینی داناییه کان بۆیان، ته نها هه ندیکی که میان له هۆگری روالهت دهر چوون، تا وایان لیده هات دلته نگ ده بوون به وه کانی (حسی بن یقظان).

(حسی بن یقظان) نا ئومید بوو له دلسوزیان و ئه یوت، ئه مانه هه لبر یز راوی میلله ته کن، ئه ییت تیگرای میللهت چۆن بن که هه موو سه رقالی سامانی دونیان و نو قمن له نه زانی دا؟

نیوانی دوو سروس

(بوی ناشکرا بوو که له ړینگای پروو هه لمالینی نهینی په کان سوو دمه ند نابن و، مه حاله داوا کردنی کاریک که له سهر وی توانایانه وه بیټ. و بوی به دهر که وت هم مو دانایی و ړینمایی (هدایه) و سهر که وتوی له په یامی پتغه مبه ران و هاتووه کانی ناو شهر یه تدان. و هم مو کاریک پیاوی خوی هیه، چونکه هر که سی له نه زه لدا بوی دروست کراوه، ړینگه ی نه وهی بۇ ناسان ده کری پرووی کرده (سلمان) و هاو له کانی که هه لگری بیرو که ی رواله تن (الظاهر)، داوای لیبور دنی لیکردن سهاره ت به و تانه ی که وتبووی و، پنی را گه یان دن که گه راوه ته وه سهر ړینازی نه وان.

(ناموز گاری کردن که له سنوری شهر دهر نه چن و باوهر بهو ثایه ته (مشتابهاتانه) بهینن و دوور بکه ونه وه له قوولبو ونه وهی نهو شتانه ی که مبه ست نی یو، خویان پاریزن له (دروست کراوه ناره زوه کان) (بدع) و، په یوه ستی بوون به پیاوچا کانی پیشوو (السلف الصالح)، هیچ رز گاری به ک نی یه، ته نه ا له م ړینبازه دا نه بیټ و گهر به رز پروانه نهو شتانه ی که له یینایی چاوه وه دووره، تیکده چیت لایان کاروباری ثاینیان دوو چاری نوشتی و زهره رمه ندی دواړو زیان دهنه وه، به لام گهر مانه وه له سهر به پره ویی په که ی خویان به رامبه ر ثاینه که یان نه و سهر که وتوو دهن، له پاشدا له گه ل (نه بسالی) هاوړییدا خوا حافیزی له خه لکه که کردو گه را یه وه بۇ دور که که ی خوی، تیایدا مانه وه بۇ خوا پرستی، تا کو مردن.

ناکونکہ کافی برہ واداران

حهیرانی کۆری ئەزەف دەلێت : ئەو رۆژەم وەك سەرخۆشێکی بێ ئاگا بڕدە سەر بەهۆی ئەوەی کە دوینی شەو گوێیستی داستانێ (حی..) بووم تا.. شەوی تاریک بالی کێشا چەندەها جار ئەم خۆیندەوێم دووبارە دە کردەو، بێر دە کردەو، چۆن (ئێن) طرفەیل) ئەو راستیانە ی بەدەر خستوو لە کۆنیتی و لێکەوتنەو دا بەتایبەتی کولبون و سەرسامی عەقل لە ئەندێشە کردنی ئەم دووانەدا نایتە هۆی لاواز کردنی باوەڕ بەخودا، چونکە گەر عەقل باوەڕی بەلێکەوتنەو ی گەردون هینا، باوەڕیش بەخودا ئەهینێ کە دروستکەرە کەبەتی و گەر عەقل لاواز بوو لە ئەندێشە ی لێکەوتەدا ئەو کاتە گومانی ئەبێت لە کۆنیتی دا، پێویستە کۆتایی ئەمە باوەڕهینان بەخودا بێت کە جوولە ی بەردەوامی بەخشێوو بەماددە. پاش نوێژی شیوان چوومە ژوورە کە ی شیخ سەرنجی نیشانە کانی شادمانیم بەدی کرد لە سەردەم و چاوی شیخ بەزەر دەخەنە یە کەو و تی :

ئە ی هەیران.. ئیستا، کازیو ی بەیان بەدەر کەوت.

هەیران : چ کازیو یەك، شێخی گەورەم؟

شیخ : کازیو ی باوەڕت بەو ی کە (فەلسەفەو ئاین) پێچەوانە ی یەك نین لە لای خاوەن عەقڵی ساغ، هەر لەبەر ئەمە شە ئەو هەموو شادیەت تیا بەدی ئە کەم.

هەیران : بەلێ، ئا.. ئەمە یە راستیە کان گەورەم.

شیخ : ئەمە پێرۆ باسی غەزالیەت بۆ دە کەم کە دەمێکە چاوەروانیت گوێیستی لێکۆلینەو کانی بیت.

هەیران : چەند تەمە زۆری باسە کاتەم سەبارەت بە غەزالی

شیخ : منیش وەك تۆ تەمە زۆری باسکردنی غەزالیەم بۆت.

هەیران : هۆ کانی ئارەزو مەندی تۆ چی یە بۆ باسکردنی غەزالی.

شیخ : لەبەر ئەوە ی غەزالی لە لاویدا، وینە یەك بوو وەك تۆو غوونە ی تۆ لە گرمان و سەرسامی و هۆ گر بوونی بۆ فەلسەفە و ئارەزووی زۆری بۆ زانینی راستیە کان. هیوادارم

دنيا بىت بە گۈنېستى بارودۇخى غەزالى و، بۇت بەدەردە كەۋىت، ئەم گومانەى كەتۋى
تيايداي دوو چارى گەورەترىن عەقلى سەنگىنى دل پەرلە باۋەر بۇتەۋە. ئەمەيە ھۋى
تامەرزۇيى من، ئەى ھۆكانى تامەرزۇيى تۇچىيە؟
ھەيران: ناوبانگى غەزالى ئاگادارم كەچۇن رۇز ھەلەت و رۇز ئاۋاي گرتۇتەۋە،
بەجۇرىك كە بە (حجة الاسلام) ناوبراۋە. بەلام دەيىنم زۇر لەزاناينى ئىسلام رىيازە كەى
پەسەند ناكەن.

شىخ: ئەۋانە، زاناينى رىبازى (سەلەفەن) بەراستى، ھەز ناكەن بچنە ناو
قوللايىپە كانى فەلسەفەۋە بۇ ھىنانەۋەى بەلگە لەسەر بوونى خوداۋ لىكۈلەنمەۋە لە سىفاتى
تەۋاۋى لەبەر ئەۋە خۇشحال نابن بەمونا قەشە گىرى لەگەل فەيلەسوفە كاندا ھەر چەندە بۇ
رەتدەنەۋە شىيان بىت نەلە غەزالى و نەلە زاناينى (كلام)، بىرورايان چۇن دەبىت گەر
زانايە كى ئاينى بەھۋى چۈنە ناو قوللايىپە كانى فەلسەفەۋە كىيىكى تايىپەتى بەتېرۈچرى
لەبابەت بىروراي فەيلەسوفە كان و بەلگەۋ گومان و بەھانە كانيان دابىت وەك يە كىك
لەخۇيان.

ھەيران: ئايسا شىخ راي واىپە كە (سەلەفەىە كان) لەسەر ھەقن كە لەگەل
فەيلەسوفە كان رۇناچىن گەر ھاتوۋ ئەم رۇچونەش ۋەلامىك بىت بۇ گومانە كانى
فەيلەسوفە كان؟

شىخ: بەلنى پىش ئەۋەى ئەم بەلایە سەر بىكىشى رەۋابو، مۇسلمانە كانى سەرەتاي
ئىسلام نەياندە زانى مونا قەشەى فەلسەفە گىرى لەسەر بوونى خوداۋ سىفاتە كانى. پاش
ئەۋەى فەلسەفەى يۇنانى ۋەر گىدرا بۇ سەر زمانى عەرەبى زۇر لەزانا ئىسلاميە كان
چۈنە ناخىيەۋە و نوسراۋيان لە سەر نوۋسيۋە بلاۋبۇۋە لەگەل گومانى فەيلەسوفە كاندا،
بەمە بەلا كە سەرى كىشاپ پەرەى سەند لەناۋ گشت ئىسلامدا و، زۇر لەزاناينى ئاينى
بەرامبەريان ۋەستان بۇ ۋەلامدەنەۋەى گومانە كانيان لەچۈنە ناو قوللايىپە كانى فەلسەفە
رزگارىيان نەدەبوۋ، بەچە شىنك بوە كارىكى پىۋىستى بەتايىپەتى لەئەستۋى زاناينى ئاينى
تابتۈنن بەناسانى بانگەۋازى باۋەر ھىنان بەخودا بىكەن.

ھەيران: بەلام شىخى گەۋرەم ئەلەيت: غەزالى دانەرى كىيىكى تايىپەتەندە
بەبىرۈكەى فەيلەسوفە كان ھەرۋەك يە كىك بىت لەۋان، يىئەۋەى ھىچ ۋەلامىكىيان
بداتەۋە.

شیخ: غه زالی چه ند راستگۆیه کاتیک که ئەلێت: (وه لامدانوهی ریبازیک پیش تیگه یشتی و چوونه ناو ناخیوه، وه لامینکی کویرانهیه). هه له بهر ئه مه بیرو پای و ابو بجینه ناخی بیرو که ی فهیله سوفه خوا وه ندیی به کانه وه، تا زانیاری به کی ته وای هه ییت له سهریان پیش وه لامدانوه یان، له بهر ئه مه به سته ی کتیی (مقاصد الفلاسفه) ی دانا که تایدا بیرو پای گومان و به هانه کانیان به تیرو چری به دهرده خات وه ک خۆی (به کیلک بی له وان که خوا وه هیزیک چیه سپای سه قامگیری له سهر به ردی راستی، نه ک وه که یه کینکی لاوازی دوو دل که ترسه که ی زۆری لێده کات هه ندی له گومانی به رامبه ره که ی بشاریته وه و به په رده یه کی نادیارو تاریک چوارده وری به تنی، تا.. به دهری به خات که ناگاداری به کی ته وای هه یه له وته ی فهیله سوفه کان و چوونه ناخی گومانه کانیانه وه. ئنجا کتیه به ناو بانگه که ی دانا به ناوی (تفاوت الفلاسفه) که توانی وته ی ته و فهیله سوفه خوا وه ندی یانه پوو چه ل بکاته وه که ددانیان ده نا به بوونی خودادا و به پینچه وانه ی عقل و ئاینه وه ده یان وت: کونیتی خوداو گه ردون پینکه وه یه. به لام ریبازی ماددیه کانی پشت گوێ خست، به تیگراییی ئینکاری بوونی پهیدا که ری ئه مه دروستکرا وه ده که ن. غه زالی له سهر ریبازی مادیه کان ئەلێت (ئه وانه ی با وه ریان به م ریبازه مادیه یه هینا وه، هه ندینکی که من و خوا وه نی عقلینکی نوشستی و با وه رینکی پینچه وانه یین که پشتگوێخرا ون و هیچ گرنگیه کیان پینه درا بوو له لایه ن روو ناکیره کانه وه).

حهیران: گه وهره م چۆن ئه مه ئەبیت و، من ده یینم ریبازی ماددیه یه کان له هه موو ریبازینکی تر، تر سنا کترن بۆ با وه ر؟

شیخ: تۆ له م سه رده مه دا وا ده یینیت که تر سنا کترین ریبازین، به لام له سه رده می غه زالی دا با وه ر به بوونی خودا زۆر له وه گه وهره تر بوو که گومان به توانی به لایدا بجیت. له راستیدا ئه مانه هه ندی نیمچه گومان بوون که خه لک تووشی هاتبوو پاش وه ر گیرانی نوو سرا وه کانی فهیله سوفه خوا وه ندیی به کان به تایبه تی ئه رستۆ و هه لاتۆنی به نوێی به کان له چۆنیتی دروستکردن و چه رخ و کونیتی گه ردون و.. هه ند. له ناو خه لکدا سه ری کیشا، غه زالی که یاونکی ئاینی بوو ویستی خۆی ته رخا ن بکات بۆ له ناو بردنی ئه م به لایه و پوو چه لکردنه وه ی ئه م نیمچه گومانانه.

حهیران: شینخی گه وهره م له با سکردنی ئه رستۆدا هه ندیک له وه لامه کانی غه زالی به دهر خست له چۆنیتی دروستکردنی گه ردو وندا، هیوادارم روو نکرا وه یه کی کور تکراره م گوێی سبکات که له نوو سرا وی (تفاوت الفلاسفه) دا هاتو وه.

شىخ : لىكەتتەۋەي گەردون بەۋەي كەدرىستىكر اۋەي خودايە و لەكىنى (تەافت) دا باسكراۋە بۆت باسدە كەم لەگەل ۋەلامدانەۋەي بۆ فەيلەسوفە كان كە لەم بەشەدا ھاتوۋە، بەلام ۋەلامە كانى لە بەشە كانى تر دا لىيان نادونىم چونكە ھەموۋى دەگەرتتەۋە بۆ ئەم بەشە گىرنگە گەورەيە. چ كاتىك كە باۋەرى تەۋاۋ بەخودا ھىنرا بەۋەي كەخۆى دروستكەرى ئەم گەردونەيە، ئەۋ كاتە مونا قەشە گىرى بابەتە كانى تر ئاسانە، بەلام لەسەرەتادا باسى بيروپا كانى دە كەم سەبارەت بەزانست، تا بىيىت، گومانى چۆن بوۋە سەبارەت بەھەست و عەقل و چۆن بە بەلگە عەقلىيە سەرەتايىيە ئاشكرا كان ئەم گومانانەي نەھىشتوۋە ۋەك چۆن دىكارىت كەشەش سەدە پاش غەزالى ھات ئەم گومانانەي نەھىشت.

غەزالى لە ۋەسفى گومانە كەيدا دەللىت : تونىتىم بۆ دەر ك كىردنى راستىيە كان بوە داب و نەرىتم و ھەولم ئەدا راستى ئەۋ خۆرسكىيە بىزانم كەمرۇف پىش كەوتتەۋەي باۋەرە كان پابەند بوۋە لەسەرى.. تا بەھۆيەۋە بگەمە زانستى تەۋاۋى راستىيە كان و ھىچ گومانىك لەدەلدا نەمىنىت. كاتىك زانبارىيە كانى خۆم تاقىكر دەۋە بۆم بەدەر كەوت كەھىچ زانستىك نامگەي نىتە پلەي باۋەرى تەۋاۋ تەنھا ھەستە كان و عەقلە كان نەيىت. بەلام بەبىر كىردنەۋەم لەھەستە كاندا دللىيىم بەدەست نەھىنا. چونكە چاۋ ھەندى جار ھەلدە خەلەتت (سىبەر بە نەجۋولۋى دەيىنىت لەگەل ئەۋەي كە دەجوللىت) و (ئەستىرە بەبچۈۋكى دەيىنىت كە لەزەۋى گەورە ترە) و يىنىم ئەۋەي ھەست بەدرۆ ئەخاتەۋە و بەھەلخەلەتتەرى دائەنيت، (عەقلە) و، كاتىك باۋەرەم بەپروچەلتى ھەستە كان ھىنا، تەنھا عەقلم بۆ مايەۋە، ھەولم دا گومانىش لەم بگەم، پاش دللىيا بووم لەھەستە كان، عەقل بەدرۆى خستەۋە و گەر عەقل نەبوايە بەردەۋام دەبووم لەسەر باۋەر ھىنانم بەھەستە كان، لەۋانەيە لەپشت عەقلىشەۋە بىرپاردەرىكى تر ھەيىت، گەر بەدەر كەوت ئەۋ كاتە بىرپارە كانى عەقل بەدرۆ ئەخاتەۋە. ۋەك چۆن بەدەر كەۋتنى عەقل، بىرپارە كانى ھەستىي بەدرۆ خستوۋە. لىرەدا عەقلم لە ۋەلامدانەۋە ۋەستا، و گومان و دوو دلىم تىادا چەسپا بەۋەي كە نووستوۋىك خەۋدەيىنىت ۋا دەزانىت راستىيە بەلام كاتىك بەخەبەر دىت بۆي بەدەردە كەۋىت تەنھا خەۋبوۋە. و ئەم گومانەم دوو مانگى خاياند) و ھەرۋەھا ۋەسفى خۆى دە كات لەسەر رىبازى سەفسەتە كە پابەندە بەبىرپارە كانى بارودۇخى ئەۋ سەردەمەۋە نەك بىرپارە كانى نوسراۋو لىدوان.

به بهرده وامی بیرى ده کرده و تا.. له خودیدا جیگیر بوو که تنها بهلگه رزگارى ده کات.. و (عمانوئیل کانط) پاش شەش سەده دەرکی به وە دەرک کردنەى غەزالی کرد (ئەویش بوونی ییروباوەرە خۆرسکیه کانه که سەرەتار پیویست و ئاشکران و بهلگه راستەقینه کان پابهندن له سەریان و به هۆیانە وە عەقل دەگاته تەواوی باوەرە کان هەروەك چۆن فارابی پێش ئەم باوەری هینا که ئەم سەرەتایانە، تنها ئەو و اتا ئاشکرایانە که جیگیر لەمیشکدا و هیچ شتیکی تر نییه له مانە ئاشکراتر بێت و، هیچ بهلگهیه کيان پیویست نییه چونکه له خودی خۆيانا ئاشکراو باوەری تەواویان پێدههێنریت و له وەپەری پلەى باوەری تەواودان و ناتوانریت وازیان لێبھێنریت له دروستبوونی بهلگه دا چونکه به ماو بنچینهی ئاشکران و هیچ گومانیکیان تیا دا نییه له لای عاقل و ژیر.

پاشان غەزالی سەرنجی لەو ووتانە دا که له دەرک کردنە هەستیه کان و دەرک کردنە عەقلیه کاند و تراوه، بێنی هەست، دەرک کراوه هەستیه کان به کۆمەڵی دەبینی و، عەقلیش به تێرو چەری وەریده گرت و بهراوردی پێده کات به لام دەرکی کرد وەك چۆن ئێین سینا پێش ئەو دەرکی کرد که ئەم عەقله به چه سپاندنی به ئاماژه پێکردن و جیگا که یشت و بوونی بریار دەدا، به بێ ئاماژه کردن بۆ جیگه و کاتی و به بێ بریار دانی بارودۆخ بۆی. که ئەمەیش رێک خودی مەعقوولی رووتە، واتە: ئەو زانیاریهیه، که تنها هۆش دەرکی ده کا به بێ یارمەتی وەرگرتن له هەسته کان و مادده کان، واتە دەرکی ئەمەى کرد وەك چۆن (عما نوئیل کانط) دواى ئەو دەرکی پێکرد که عەقل خۆرسکیه کی تایبه ئەمەندى هەیه، که به هۆی هیزه که یه وە بریاری پێکهێنەری نوێ دەرده کات که مەلەبەندە که ی هەست نییه و هەروەها له مادده شهوه نییه، بهم چهشنه باوەری تەواوی به عەقل و به بریاره کانی عەقل هینا. وەك چۆن (دیكارت) به هەمان رینگاو به هەمان وتە گەل گەرايه وە بۆ سەر بریاره کانی هۆش و عەقل.

گەر غەزالی پێشکه و تۆتر نه بێت له دەر ککردنی ئەم سەرەتایی به ئاشکرایانە که و مەلەبەندیان هەست نییه. له تۆزێنه وە کانی دا به رزتر دەرژمیریت له و فیهله سوفانهی که پێش خۆی و دواى خۆی هاتوون، به وە لامدانە وە بۆ ئەرستۆ له مانەى (چەرخ و شۆین) دا که وە سفی لاسەنگی عەقل له ئەندیشه کردنی چەرخ ده کات به وەى که هیچ چەرخیکى تر پێشی نه که و توه و، له شۆیندا که هیچ شۆینیک نییه له دوایدا بێت. بۆت ئاشکرا ده بێت، ئەى حەیران، (کانت) که به چەند نەوه پاش ئەو هاتوه، له کێشهى (چەرخ و شۆیندا) و لاسەنگی عەقل تیایدا به گشتی له و ته کانی غەزالی وەرگیرتوه.

ھەيران : چەند شانازم بەم پېشكەوتتەي و چەند پەرۋشم بۇ گونىيىستى ئەم بەشى.
 شېخ : بەنرخەزىن بەلگەي غەزالى بۇ ۋەلامدانەۋەي ئەوانەي باۋەر بە كۆنئىتى گەردون
 دەھىن، لەۋتە كانىدا سەبارەت لە (سېفانى ويىستدا) كۆدەيىتەۋە كە ئەرستۆر ھاۋەلە كانى
 بىن ئاگابوون لەدەستىشانكر دنى و اتاكانى و، ھەرۋەھا سەبارەت بەوتنىيان لەراستى
 ماناكانى چەرڭ.

غەزالى بەئەرستۆر فەيلەسوفە خواۋەندە كان ئەلئىت : ئىۋە دان بەبوونى خودادا دەھىن و
 باسى تەۋاۋى سېفانى دەكەن. بەلام باۋەر بە كۆنئىتى گەردون دەھىن و دەلئىن لەسەرەتاۋە
 تائىستالە گەل خودادا بوۋە، كە خودا ھۆكارىيەتى و رېرەۋىشيان پىنكەۋەيە و بەگۆرەي
 چەرڭ لەيە كۆر دۋانە كەوتوون. ۋەك (ھۆ) كە پاشكۆكەي ھۆكارە كەيەتى و بوونى خودا
 پىش بوونى گەردونە، ۋەك پىشكەۋەتنى پىشەكى ۋايە لەئاكام، واتە پىشكەۋتوۋە بەخودو
 پلە نەك بەچەرڭ. و لىكەۋتەۋەي گەردون لەلايەن خوداۋە، لىكەۋتەيەكى پىۋىستە و،
 ئەۋەي كەپالى پىۋەنان بۇ ئەم باۋەرە، ۋەكانى ناشى كەلىكەۋتە (حادت) لەكۆن (قەدىم)
 پەيدا بىي، چونكە حال بەيەكى لەم بۇچرونانە بەدەر نىيە : چونكە ئەگەر بلىيىن : لەپىش دا
 كۆن ھەبۋە و گەردوون نەبوۋە، بەلام لەپاش دا پەيداۋوۋە لىي، دەيى بۇ ئەم پەيدا بوۋە
 نوئىيە، مورەجىيە ھەيى، واتە : ھۆيەكى تاييەت كەلايەنى نەبوونى لەۋە پىش و بوونى
 لەۋە پاش بخوازى، دەي باشە كى پەيدا كەرى ئەۋ ھۆيە تاييەتەيە ؟ بۇچى لەۋەۋە پىش
 گەردوونى دروست نەكردوۋە. ناتوانىن نەتوانايى بىخەينە پال كۆن بۇ نەبوونى لىكەۋتەۋە
 لىي.. و ھەرۋەھا ناتوانىن بلىيىن بوونى لىكەۋتەۋە مەحالە و ناتوانىت بووترىت پىش
 (كۆن) ھىچ مەبەستىك نەبوۋە، لەپاشدا مەبەست ھاتۆتە كايەۋە، بەھۆي ونبوونى
 دروستكەرە كەيەۋە نىيە، ھەرۋەھا ناتوانىت بووترىت ويستى لەخۆگرتوۋە پاش ئەۋەي
 كە نەويستراۋبوۋە، چونكە لىكەۋتەۋەي ويست لەخودى خۇيدا مەحالە. و گومانىيان لە
 (ماۋەي ۋەستان) (مدة الترك) ئەۋ ماۋەيەي لەنېۋان خوداۋ بىراردانى لىكەۋتەۋە كەيدا
 ھەيە، ئىۋە وتان : خودا پىش بىراردانى دروستكر دنى گەردون لەتوانايدا بوۋە دروستى
 بكات، ۋەك ئارامى گرتىت لەم دروستكر دنە، پاشان دروستىكر دىت و، ماۋەي ئەۋ
 ئارام و ۋەستانە گەرىن كۆتايى بوويىت، بوونى خوداۋ بەخىشندەر بىن كۆتايى يەكەم
 دەيىت و بەگۆرەي عەقل رەۋانىيە كۆتايى ھەيىت.

دۋاۋ ئەۋەي غەزالى لەۋتە كانى فەيلەسوفە كان دەكۆلئىتەۋە و بەلگە كانىيان ئەخاتەرۋو
 بەيى زىادو كەم، ۋەك خاۋەن ھىزىكى بىنگومان لەتواناۋى خۇي بۇ پوۋچەلكر دنەۋەي

ناکۆکیه کانی بېرواداران

وته کانیان به ساکارترین و ئاسانترین رینگا بۆ وه لامدانه و بیان به کورته وه لامیک له خودی و تهو به لگه و بریاره لۆجیکه کانی خۆیان که دایناوه و به دان پیاوانیان به بوونی خوداو سیفاتی تهوای لهم کورترکراوه به دارهنگ ده داتهوه:

ئیهو لیکه و تهی لیکه و تنه و تان له کۆن به دوورخستهوه به لام کاتی ئهوه هاتوره باوهری پیهینن، چونکه گهردون لیکه و تنه و هیهو هۆ کانیسی دیارن، گهر بلینن ئهم لیکه و تنه وانه ده گهرینهوه بۆ لیکه و تنه و هیهو تر به بێن کۆتایی، ئه مه مه حاله و باوهری مرۆفی ژیر نی یه، گهر وابوایه پنیوستان نه ئه بوو به دان پیاوانتان به بوونی دروستکهر و چه سپاندنی (پنیوستانه بوون)، گهر ئهم زنجیره بێ کۆتایی به لیکه و تنه وانه لایه نیکه هه بوایه کۆتایی تیادا بهاتایه نه وانه لایه نه (کۆ نی یه). که واته پنیوستانه، باوهر به پنیوستانی لیکه و تنه و هیهو له کۆنی بهینن.

به لام و تان سه بارهت به لیکه و تهی گهردون له خوداوه که و (لیکه و تهیه کی پنیوستانه) تهو ئهم لیکه و ته پنیوستانه و پنی ناوترینت (کردار). گهر یه کیك بلینت چراره روشنایی دروست نه کات و تهو شتهی رووناکی یه که ی لیده دا، سیبه ره وه پنی لینه لبریه نه بریار داند. بکهر پنی ناوترینت بکهر ته نه لایه ره تهو ی که هۆیه به لکو کاتیک پنی دهوترینت بکهر که هۆ کارو هۆ بێت له کارنیکه تایبه ته نه دا... تهویش پهیدا بوونی کرداره له رووی (ویست و هه لێژاردنه وه) (الأرادة والأختیار)، پهیدا بوونی هۆ کار له هۆ که ی لیکه و ته که یان پنیوستانه ناییت، به بێ هار سه نگی هۆ و هۆ کار و، هه ره ها له نیوان خوداو ئهم گهردونه گۆرراوه دا هیهچ هار سه نگیه ک نی یه، تا.... پهیدا بوونی ئهم گهردونه به لیکه و تهیه کی پنیوستانه بزانریت.

ئیهو باوهر به بوونی خودا ده بینن و به خاوهن سیفاتیکی تهو او و بهرز وه سفی ده که ن. یه که م سیفه تی تهوای خودا (توانایی و ویسته) (القدرة والأدارة)، (ویست) سیفه تی که که دوو شتی پیه وانه ی که کتر ده ست نیشان ده کاو یه کیکیان ده خاته گهر. گهر وانه بوایه ته نه سیفه تی (توانایی مان) ده خسته پال سیفه تی خودا به لام کاتیک ریژه ی توانا بۆ دوو دژه پیه وانه که که (بوون و نه بوونه) (الایجاد والعدم) یه کسان بوو، و پنیوستانی کرد سیفه تیکی تایبه تی هه بێت که تهو دوو دژه لایه کتر جیا بکاته وه و تایبه ته نه دیان بکات تهویش سیفه تی (ویسته).

له به ره تهو و امان بۆ به ده ره که و ت که ویست له کۆمه له ی سیفاته تهو او و کانه که عه قل پنیوستانی ده کات به سیفاتی خودا دابترینت و، دروستکردنی له دوای نه بوون، ته نه به هۆی تواناوه ناییت به لکو پنیوستانه به (ویست) ده کات بۆ جیا کردنه وه ی سه پاندنی بوون

بەسەر نەبووندا، کەواتە بۆچی باوەر بەو کەسانە ناھێنن کە دەلێن: گەردون پەیدا بووی (وێستیکێ کۆنە) و پێوێستی بوونی لەو کاتەدا بوو کە کەوتەووە، (نەبوون) بەردەوام بوو، تا.. ئەو ئاکامە ی پێی گەشت. و (بوون) لەو کاتەووە دەستپێکرد کە کەوتەووە. ھەبوون پێش پەیدا بوونی، مەبەست نەبوو، لەبەر ئەوە نە کەوتەووە، کەواتە کۆسپ چی یە بۆ باوەر نەھێنانتان بەم بیرۆکە یە؟ و دوا ی ئەم بیرۆکە یە چ راستیە کە ھە یە؟..

حەیران: بە راستی، ئەم وتانە لەو پەری ئاشکرا ییدان، فەیلەسوفە خوداوەندی یە کان و توایانە کە گەردون ھەمیشە لە گۆرپ اندایە، ھەر ئەوانیش و توایانە گەردون (لێکەوتە یە) و ھۆکار و ھۆی ھە یە و، ھەر خۆشیان و توایانە (زنجیرە ی یی کۆتایی) مەحالە، ھەر و ھا باوەر یان ھیناوە بە بوونی خودا و گشت سیفاتی ئەوا ی کە عەقل بە پێوێستی دە زانی ت و، دیارترین سیفاتی ئەوا و (وێستە) واتە، خودا (وێستخا زو و ھەلێژنەرە) (مرید و مختار) یا.. دروستی دە کات، یا.. دروستی نا کات. گەر بریار ی دروست کردنی دا، کاتی بۆ دیار ی دە کات، بە چە سپاندنی ئەم (وێستە کۆنە)، ھەموو نیمچە گومان ی ک کەوترا وە لەسەر نوێ کردنەووە ی ھەلسەنگاندن و مەبەست، دوور خرایەووە.

ئەمە روا لە تەکانە، بەلام غەزالی چۆن توانی وەلام ی گومانە کانیان بداتەووە سەبارەت بە بیرۆکە ی (ماوہ ی وەستان) (مەدە الـترک) کە روویدا وە پێش پەیدا بوونی گەردون؟ مێشکەم نە توانایە لە ئەندێشە کردنی (ماوہ ی وەستان) کە کۆتایی پێنیت، ئەمە و ئەگە یە نیت کە بوونی خودا یە کەم (کۆتایی بوو ییت) لە چەر خدا و، ئە گەر بلییت یینکۆتایی یە لە چەر خدا، کەواتە چۆن ئەم گەردونە ی خستەووە؟.

شیخ: ئالێرە دا بەرزی بیر و باوەر ی غەزالی بە دەردە کەو ییت کە چەند گوزار شتیکی رازا وە ھەینی تەووە کە بە ھۆیەووە پێش فەیلەسوفە پێشینە و پاشینان بکەو ییت. و واتای چەر خ بە دەردە خات کە پێش دروست بوونی گەردون بوونی نەبوو.

حەیران: چەر خ، پێش دروست بوونی گەردون بوونی نەبوو؟!!

شیخ: بە لێ، بە لێ چەر خ پێش دروست بوونی گەردون بوونی نەبوو و، ناتوان ییت ئەندێشە ی بوونی پێش دروست بوونی گەردون بکری ت، کەواتە چەر خ چییە ئە ی حەیران؟ نایا ئەو شتە تەنھا ئەو بیر کردنەووە نی یە کە ئێمە ئەندێشە ی دە کە ی؟ بە ھۆی دوا بە دوا کانی پەیدا بوون لە گەردوندا گەر گەردون و پەیدا بوو کە دا بە دوا ی یە ک نە ی چون ئەندێشە ی چەر خ دە کری ت، بەلام لێو دراو ییت لە نە توانایی مێشکە ئەندێشە کردنی چەر خ وە ک لێکەوتنەووە یە کی سەرەتایی کە لە پێشینەووە ھێچ چەر خێک

نه بو ویت. هر نه بو که غزاله ده رکی پیکرد و دوا ی نه ویش (عما نوئیل کانط) ده رکی پیکرد.

حهيران/ غه زالي چي ده لیت؟

شیخ غمزالی وه لاسی ئهوانه ئه داته وه که له مه قلیاندا نیمچه گومان پهیدا بوو له (ماوهی وهستان) بهوهی که کۆتایی ههیه، یا.. کۆتایی نییه. و چهرخ لیکه و تنه وهیه و دروستکراوه، پێش خۆی ههچ چهرخیک نه بووه. و گهر و تتان : چهرخ بوونی هه بووه ئه و له نه توانایی وێلی ئه ندیشه کاتانه وهیه (الوهم). چونکه وێلی ئه ندیشه نه توانایه له تینگه یشتنی بوونی سه ره تابه ک به یی پر یاردانی (پیشبونیک) بۆی، بیرۆکه ی (پیشبون) (قبل)، ئایستاباوه ری وایه وێلی ئه ندیشه شتیکه بهر چه سه کراوی راسته وه بووندا ههیه که (چهرخه)، ئهم نه توانایی به له وێلی ئه ندیشه وه که نه توانایی پر یاردان و وتنی کۆتایی لاشه له لای به شینکی سه رد ا واته وه که ئه ندیشه کردنی رووته ختیک و وازهینان له به شینک که له روت خته که بهرز بوو یسته وه. (وێلی ئه ندیشه، لای وایه له پشت ئهم گهر دونه وه جینگایه کی تر ههیه، یا.. بۆشایی به، یا.. بوونه، گهر پێی و ترا له سه رو رووته ختی گهر دونه وه بهرزایی تر نییه و، ههچ دووری به ک نییه لێی دروور تر ییت، لێزه دا وێلی ئه ندیشه دوو چاری کولببون ده یسته وه له باوه ر پێنهانی).

گەر وىلى ئەندىشە لاي وايت كەلەسەر گەردونەوہ بۇشايى ھەيە، ئەوہ ھەلەيە، چۈنكە بۇشايى دوورىە كەي بى كۇتايى يەو، بۇشايى لەخودى خۇيدا دورە لەتىگە يىشتنەوہو، دوورى پەيوەستە بەجەستەوہ، گەر جەستە كۇتايى ھات ئەوہا دوورى يە پەيوەستە كەشى كۇتايى دىت. بەمەش بۇشايى نامىنىت) چەسپا كەلەسەر گەردونەوہ نە بۇشايى ھەيە نەبوون. (بەلام وىلى ئەندىشە ملکہ چى ئەم راستى يە نايىت وەك شياوہ كەوئلى ئەندىشە ھەلە بىت لەبىر ياردانى (دوورى جىنگايى) ھەروہا، ھەلە دەبىت لەبىر ياردانى (دوورى چەرخ). (دوورى جىنگا) پەيوەستە بەجەستەوہ، (دوورى چەرخ) پەيوەستە بەجوولەوہ، چۈنكە دوورى جىنگا برىتى يە لەكشاندى تىرە كانى جەستەو، دوورى چەرخ برىتى يە لەكشاندى جوولە، وەك چۈن بەلگە ھەيە لەسەر كۇتايى تىرە كانى جەستە كەئەمەش ئەبىتە كۇسپ بۇباوہ رەھىنان بەدوورى جىنگا لەپشت گەردونەوہ، وە ھەروہا بوونى بەلگە لەسەر كۇتايى جوولە بىر يارى دوورى چەرخ لەپشت گەردونەوہ رەتدە كاتەوہ).

بەم چەشنى غەزالى ھەردوۋى بىرۈكەي (چەرخ و جىگا) سادە ساكار دەكات، ۋە ۋا باۋەر دەھىنىت كە ھەردوۋى كىيان لىكەۋتەي گەردونى دروستكراۋ جولە كانىيەتى ۋە ھەروەھا ۋا دەپىنىت كە ناگو نىجىت كىشەي چەرخ بىنەمايەك يىت بۇ بەلگە لەسەر بىرۈكەي كۈنىتى گەردون و لىكەۋتەۋەي. ئەي ھەيران، بۇت بەدەردە كەۋىت، بىرۈكەي كانى سەبارەت بە كارىگەرى ۋىلى ئەندىشە لەسەر ئەندىشە كردنى دوۋرى جىگاۋ دوۋرى چەرخ زۇر بەرزترە لەبىرۈكەي ھاۋچەرخە كانى خۇي. ۋە توانى بەدوۋرىنى ۋ زىرى خۇي بگاۋە ئەۋ راستىيە كە عەقلى (عمانوئىل كانط)، پاش ئەۋ بەشەش سەدە پىنى گەشىت كە نىزىكە ھەردوۋى كىيان لەگوزار شىندا يەك بگرنەۋە پىنجگە لەۋاتا ۋ ماناكان... ئايا كانط لەغزالى ۋەر گرتوۋە يا... (ئەم راستىيە ھەموۋ عەقلىكى ساغ ۋ پىنجەرد پىنى دەكات ئەي ھەيران...؟)

پاشان غەزالى ئاۋر لەۋانە ئەداتەۋە كە ھەلگىرى بىروراي ئەفلاتۇنىيە نوپىيە كانن لەپلە كانى دروستكردندا ۋ لىكەۋتەدا، گالتەي پىيان دىت كاتىك دەلىت: گرايە يەك تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى: (بەۋوتە كاننانا ۋا بەدەردە كەۋىت چەند شىك لەگەردوۋندا نىيە پىنكەتەي يەك شت بىن بەلكو ھەموۋ بوۋنە كان لاي ئىۋە پىنكەتەي تاكە، كەۋاتە ئەم پىنكەتەي ئەگەردوۋندا دەيانىنىن چۆن دروست بوۋن؟ ئايا ئەم ھەموۋ شتە جىياجىايە كەلەگەردوۋندا ھەيە لەتاقە ھۆيە كەۋەن؟ بەمەش ۋوتە كاننان پوۋچەل دەپتەۋە كە ئەللىن يەك تەنھا يەككى لىدە كەۋىتەۋە. يا... لەھۆيە كى ئاۋىتەۋە كەۋتوۋنەتەۋە كەلىرەدا ھەمان كىشە دروست دەپنى كەلەباسى... ھۆي ئاۋىتەدا دروست دەپنى.

سەبارەت بەۋوتەتان كە دەلىت: لەبىنەماي يەكەم عەقلى يەكەمى لىكەۋتەۋە، عەقلى يەكەمەش كەبەزىرى خۇي لەھۆكارى دروستبوۋنى تى دەگا ۋ دەزانى، عەقلى دوۋەم ۋ سىيەم ۋ فەلەك ۋ نەفسى لى دەكەۋىتەۋە ھەروەھا پىيان دەلىت: (ئەۋانەي كەباستان كەردوۋە، بى گومان تارىكى لەدۋاى تارىكىيە. ۋەك كەسىك خەۋنىك بگىرپتەۋە پىي دەگوتىرى كەسروۋشت لەكاتى ئەۋ خەۋنەدا تەۋاۋنىيە، بەپىنى بىروراي ئىۋە، ھۆكارى شىكۋدارترە لەھۆ سەبارەت بەۋەي كە (ھۆ) تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى بەلام لەمەي ئىۋە (سىنى شتى لىكەۋتەۋە: عەقل ۋ نەفس ۋ گەردوۋن) ۋ يەكەم لەخودى خۇيدا عەقلى ھەبۋە ۋ، دوۋەم لەخودى خۇيدا عەقلى پەيدا كەرد... بە ھەمان بىنەما ۋ ھەمان ھۆ... دەي ئەگەر كەسى باۋەر بەم ۋورپىنەي ئىۋە بكا كەلەبارەي خوداى گەۋرەۋە دەپلىن، كەلەۋ پلەۋ بەستەي خوار دروستكراۋانى خۇي ۋاداپدەننىن، ئەۋە مەعنەي ۋا يە خوداى بەپى

ناكۆكيه كانى بېروداران

نرختر و داناوه له هه موو كه سىنكى تر كه هه مخى بناسى و هه مخى غىرى خۆشى، ئه وه تا ئه و سهرتان له خوتان شيواندووه، ئه وه نده پىتان له مەزنى هه لىريوه، ئه وهى پىنى بلىنى مەزناهى له مەزناهيده تان هيشتو ته وه، خواتان نزيك كردو ته وه له مردوو، دهى ئه مه سزاي ئه و كه سانهيه له لاي خوا كه له رىنگه ي راست دهرده چن.

حهيرانى كورى ئه زعه ف ئه لىت: لىره دا شىخ مه زون خاموشى گرتى و چاوه كانى نووقاند و سهرى دانه واند به چه شنىك چوه ئامىزى خاموشيه وه، وا به خه يالمداهات كه دوو چارى نازارىك بوو بىت، به لام رىزى بىده نكيه كه م گرت و ئارامم گرت، پاش ماوه يه كى كه م سهرى به رزكرده وه. لىم پرسى:

تاي... شىنخى گه ورم هيچ نازارىكى ههيه؟

شىخ: نه خير.. ههيران، هيچ شتىكم نىيه و، كۆتايما به باسكردى غه زالى هيناوه و ده چينه سه رباسى (ئىين روشد)، به لام به چاكي ده زانم له شهوى داهاتوودا باسى له سه ربكهين.

حهيران: تكام وايه شىنخى گه ورم زنجيره ي باسه كانى ئه م دوو فەيله سوفه ناكۆكه له يه كه نه چىرينىت.

شىخ: چ... ناكۆكيه ك؟! ئه مه ناكۆكى باوه ردارانه.

حهيران: شىنخى گه ورم مه به ستى له ناكۆكى باوه رداران چىيه؟

شىخ: ئىين روشد له هه موو بىروراكانى سه باره ت به بوون و دروستكه رو دروستكراوه كان، له گه ل غه زاليدا ريده كه وىت.

حهيران: چۆن واده بىت، له كاتىكدا ده بىستم كه ئىين روشد دوژمنى غه زالى و پنجه وانه ي بىرورا و ره خه گرئى. به چه شنىك كه له ره خه كهيدا، كتيبي (تفاوت التفات) داناوه و، هه روه ها بىستوو مه (ئىين روشد) يه كىكه له وانه ي كه باوه ريان به كۆنىتى گهردوون و ئىنكارى روح و عه قل و كه سىتى مرؤفايه تى ههيه. له بهر ئه م هۆيانه به لارازى باوه ر ناوى دهر كرد و، دوو چارى نوشوستيه كى گه وره بووه له م رىبازده دا.

شىخ: ئىين روشد، زانايه كى گه وره ي ئاينى و فەيله سوفىكى خاوه ن فكره، به راستگۆترين فەيله سوفى باوه رداران ده ژمىرت، ئه ي ههيران باوه رى ته و اوت به مه هه بىت و به هيچ جوړىك باوه ر به و تاوانانه نه هينىت كه زانايانى (لاهو ت) و زانايانى

١ لاهوت يان (الاهيات) زاراهيه كه نه هلى كه لام و فەيله سوف و روژه لاتيه كان له جياتى زانستى (عه قیده و يه كناه رستى) به كاريان هيناوه له زانكۆكانى روژناوا چهند به شىكى ههيه و ناسراوه به

(زانستی که لام) خستویانه ته پالی، یاخود به ووته دژوارانه ی که له ناو خه لکدا به گشتی بلاوه، چونکه هه موویان به گشتی هه لن له تیگه یشتنی هم فه یله سوفه دانا و باوه رداره دا. نه وه ی که وای له خه لک کرد، دوو چاری گومان ییته وه لینی، بۆ چه ند هۆ کارینک ده گه رنسته وه، که هه ندیکیان (پروو که شین) (عرضی) و هه ندیکي تریان (ناوه رۆکین) (جوهری) سه باره ت به (پروو که شنی)، ئینین روشد هۆ گری فه لسه فه ی نه رستویه و، سنی لیکۆلینه وه ی له سه ر نویسه وه؟ یه که م لیکۆلینه وه / که به (شرح مختصر) ناوه بریت که ته نها ووته کانی ئینین روشدی تیا دایه. دووهم لیکۆلینه وه / (شرح متوسط) که ئینین روشد له سه ره تای به شه کانی کتینه که دا، چه ند بر گه یه ک له ووته کانی نه رستویه وهرده گریت و شیان ده کاته وه. سینه م لیکۆلینه وه / (شرح مطول) که دوو باره ووته کانی نه رستویه وهرده گریت و بر گه به بر گه لیکۆلینه وه و توژینه وه یه کی تیرو چری له سه ر ده کات. و لیت ناشارینه وه رینگای هه ردوو لیکۆلینه وه کورته، و له خوینه ر ده کات که باوه ر: به ئینیت که هم نوو سینانه تایبه ته به ئینین روشد خو ی به لام له راستیدا ئینین روشد له هه موویاندا ووته کانی نه رستویه و شیکار و توژینه وه ی له سه ر ده کات.

هه ره وها هه له ی وهر گپران، چونکه ئینین روشد فه لسه فه کانی نه رستویه و کتینه یۆنانیه کانه وه وهر نه گرتووه به لکو له عه ره بیه کی تینکه لکراو به نو سه راوه کانی نه سه کهنده ری نه فرۆدییسی و نامسطیوس نه سه کهنده ری وهر گرتووه، کاتیک فه ره نسیه کان فه لسه فه ی ئینین روشدیان وهر گرت، له عه ره بیه که یه وه وهر یان نه گرت به لکو له وهر گپراوه کانی لاتینی و عیبریه کانییه وه وهر یان گرتووه و، سه ره پای نه وه هه موو هه لانه ی که دوو چاری ده ییته وه له ئاکامی وهر گپران و به عه ره بی کردن و وینه گرتنه وه له سه ری نوو سیننه وه ی بۆ چه نده ها زمانی تر. و هه ره وها تینکه لکردنی بیرو را کانی ئینین روشد تایبه تمه ند به بیرو را کانی نه رستویه و فلاتونه نوییه کان، وای له فه یله سوفی لاهوتی تو ماس نه کویناس کرد که ئینین روشد به کافرو بئی باوه ر به خودا ناو بیات، هیر شینکی نا ره وای به ربلاوی بکاته سه ر له نیوه ندی خه لکدا له نه ور وپا دهنگ بداته وه ته نانه ت یه کیک له وینه کیشه کانی نه ور وپا وینه یه کی گه وره بکیشیت، تیایدا نه کویناس له سه ر کورسیه کی به رز دابنیت و ئینین روشدیش له به رده میدا که وتبیت، ئاماژه یه بۆ سه ر که وتتی نه کویناس به سه ر

به شه کانی (الدراسات اللاهوتیه). سه رچاوه عقیده أهل السنة و الجماعة. له دانانی محمد بن إبراهیم الحمد. -لیکۆله ر-

ئېين روشددا و، له هه مووی سهر سوړه یتتر نه ویه له م وینه یه دا وینه ی نه رستو و نه فلاتون نرېک به نه کویناس کینسراون و به ده سستی هه ریه که یانه وه کتیبیک هه یه که تیشکیکی لیده که وینه وه و ناراسته ی سهری نه کویناس کراوه، به واتای کاریگری فه لسه فه کانیا ن له سهر فه لسه فه کانی نه کویناس و چ روناکیه کی لسی به ده ست هیناوه، به لام ئېين روشد که ته نه ها فه لسه فه کانی نه رستوی شیکار کرده، که به هوی کتیبه تایه نه نه ده کانی وه بزمان به ده رده که ویت که چه نه د باوه ردار سووه به بوونی خودا و دواړوژ. وینه کیش نه م فه یله سوفه ی وه که روخینراوینکی بیزار وینه کیشاوه. له حاله تیکدا گهر نه کویناس سهر که وتنی به ده سته نیا بیت له چه سپاندنی باوه ر به بوونی خودا و ته نهایی و لیکولینه وه ی گهر دون لینی نه م سهر که وته به سهر نه فلاتون و نه رستو داده بیت که وینه کیش نامازه ی نه وه ده کات که نه کویناس روناکی له م دوانه وه و هر گرتوه. به لام راستیه که ی له وه دایه که به هوی به لگه کانی ئېين روشد و غه زالی یه وه که هاو بیرن، سهر که وتنی به ده سته نیاوه.

یه کینک له هوی کانی نوشوستی ئېين روشد زور هوگر بوونیتی به نه رستو تا.. نه و پهری به پاکگر تنی و، له مه وه سوربوو له به رگری کردن له بیرو راکانی و لیکدانه وه ی بیرو که کانی. کاتیک غه زالی نو سراوی (تھافت الفلاسفه) ی دانا. که تیایدا وه لامی نه رستو که سانی تری دایه وه، له کیشنه کانی کونیتی گهر دوون و دروستکردنی. ئېين روشد مه به سستی و لامدانه وه ی غه زالی بوو به نوو سراویک ناوی نا (تھافت التھافت)، له ناو خه لکدا بلاو بووه وه (حجة الاسلام) که غه زالی یه به رگری له ئاین ده کات و ئېين روشدیش به دروی ده خاته وه، به لام له راستیدا نه م پیاوه نه غه زلی به درو خستو ته وه نه پېشه وایانی رېبازی نه شعری، له بنه ماسره کی یه کاندایه لام خودا بیبه خشیت زور دلسوز نه بوو له دانانی نه م کتیبه و ناولینانه که ی و بیبه ریش نه بوو له خو به ده رختن و پېشه وایی و گه وره یی له بواری فه لسه فه دا، موناقه شه و موجداه له ی ئیمامی ده کرد له هه موو وه لامینکدا بزو فه یله سوفه کان، موجداه له یه کی نه و تو که مه به سستی نه بوو نه و راستیانه ی پوو چهل بکاته وه که ئیمام به رگری لیده کرد، به لکو خوازیار بوو نه وه لانه به ده ربخات که له رېبازی به لگه کاندایه کردبووی و به ده رختنی هه ولنه دانی بزو تینگه یشتنی مه به سستی راستی فه یله سوفه کان، چونکه خوالیخو شوو، پیوستی نه بوو به ده رختنی نه م هه موو زانست و زانینه له گهل کابرایه که به رگری له ئاین بکات و، ته نه ها لیکدانه وه ی کیشنه گوره کان له بوونی خودا و دروستکردنی گهر دوندا بهس بوو به شیوازی زانایه کی دلسوزی زمان پاک به ده ربخات که فه یله سوفه کان ئینکاری بیرو که کانی غه زالیان

نە کردووە، چ کاتێک و چ ووتەیەکیان بوو یستایە بۆی لێکدەدانهووە لەووتە ی پێچ و پەنا... بەبێ ئەوەی کتێبەکی غەزالی، کە سەتەم و کەم یبێ تیا بەدی دە کریت، کە ناگۆنجیت لە گەل راستیەکان و دانایی و دلسۆزی و ریز بەرامبەر بەخودا. غەزالی بە ناوانانی کتێبەکی (تھافت الفلاسفة) باوەری وای هینا کە ئەتوانی وتە ی کۆمەلێک پوچەل بکاتەووە کە نزیک بوو ئینکاری بوونی خودا بکەن بەوەی کە بلایان دە کردەووە لە کۆنیتی گەردون و بوونی خودا و ویستەکانی، جا... ئە گەر غەزالی راست بیست یاخود هەلەبیست وەك ئیبن روشد گومانێ لێدە کات، هەر چۆنێک بیست مروفیتی دلسۆز بوووە و بەرگری لەبوونی خودا کردووە و داوای باوەرپێهێنانی دە کات و هەروەها دەرگای نیمچە گومانەکان لەخەلک دایەخات، چ پێویست دە کات ئەم کارە ی بەو پێنە ناو بیریست بەبێ بیر کردنەووە لە ئاکامی ناوانانی ئەم کتێبە کە چی لێدە کەوێتەووە لەنزم کردنەووە ی نرخ ی کتێبەکی غەزالی. بە دوورخستەووە ی خەلک لێی و دروستبوونی گومان لایان بەهۆی شارەدەووە ی راستی و چاکێەکانی.

بەئێ حەیران، ئالیرەووە نوشتیەکی ئەبا وەلید هات و، رینگا خۆشبوو بۆ دوژمنان و ناحەزانی تادوو چاری نە گبەتی و ئازاری بکەنەووە، لە ناو خەلکدا ووتە ی دژوار و بەدی بەبێ لێکۆلینەووە ئاراستە بکەن، بەلام لێکۆلەرەووە دلسۆزەکان کە داب و نەریتی زانست بەرزی کردووە ئەووە کە راستی بشارنەووە، دەیانزانی کە ئیبن روشد راستگوترین باوەر دارە و خواوەنی بەرزترین بیرۆکیە و شارەزاترین کەسە لە هینانەووە ی بەلگە خوازی لەسەر بوونی خودا، بەلام بەداخەووە ئە ی حەیران ئەم پیاووە (زانستەکی گەورە تر بوووە لە عەقڵی).

حەیران: هۆی ئەو تاوانانە چی یە کە شینخی گەورەم ئەلێت، ناوەرۆکی یە؟
شینخ: هۆی ناوەرۆکیەکان، مەبەستم لە پێوەستەکانی ناخی فەلسەفەکانی ئەم پیاووە، لە راستیدا ئیبن روشد بەلگە تیۆرە ئاویتەییەکان (وەك بەلگە ی لیکەوتنەووە و بەلگە ی پێویستی) (کدلیل الحدوث و دلیل الوجوب) لەخۆی و خەلک ئالتۆز دە کات. ئەو بەلگانە ی کە فەیلەسوفەکان و توویانە و هەلگرانی ریبازی کە لام پەنایان بۆ بردووە زیاترە لە پەنایان بۆ بەلگە خوازی یەکانی بوونی خودا. ئیبن روشد (بەلگە ی یاسا) (دلیل النظام) بە چاکتر دەزانن لە دوو بەلگە ی تر کە بە (بەلگە ی چاودیری و داهینان) (دلیل العناية والاختراع) ناویان دە بات. لەوانە یە راست بوو بیست لەم بە چاکتر دانانە ی، بەلام

بەمەشەوێ نەوێستا، بەلکو تانەێ ئەدا لەرێبازی فەیلەسوفە بەلگە خوازییە سەرەتایە کان ، باوەری وایوو کەمەردوو بەلگە کانیاں هەلەبە. و سەبارەت بەمانای لێکەوتنەوێ و کۆنیتی و مانای (ویست) دەدوێت و درێژە بەموجادەلە کانی ئەدا. و لەهەندێ وەلامە کانی بۆ هەلگرانی رێبازی کەلام پەنادەباتە لاوازی پووێ کانی بەلگە خوازییە کانیاں، دەرکی لاوازی ووتە کانی خۆیی دەکرد، هەروەک بازرگانێک چۆن نرخێ کەل و پەلێ بازرگانێکی تر دادەشکێنێت، بۆ بەرزکردنەوێ بەهای کەل و پەلە کانی خۆی و، ئەمە پیشەیی ئەو بازرگانانە نییە کە پەزەمانەندی خودایان مەبەستە و لەپێناویدا تێدە کۆشن و هەولێ سەرکەوتنی راستیە کان دەدەن بەهەموو شێوازیێ کەبۆی بجێت. تەنھا ئەوێ توانی ئامازەێ ئەو ئالۆزییە بەکات کەمیشک لەتێگەیشتنی دوو رێبازە بەلگە خوازییە کەدووچاری ئەیتەوێ و بەس. و ئامۆزگاری خەلکانی نەزان بەکات بۆ دوورکەوتنەوێ لێی، پەیرەوێ رێبازی بەلگە خوازی ساکارە شکۆدارە کان بەکات، بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ گشت خەلکدا، بەبێ هەولدانێ پوچەلکردنەوێ ئەو بەلگە عەقڵیە ئەوێ ئەوێ کەلەلایەن ژێرە کانەوێ بریاری راستی لەسەری دراو.

حەیران: ئایا... ئێین روشد لەو فەیلەسوفانە کەباوەری بە کۆنیتی گەردون هەبێ و لەهەمان کاتدا ئینکاری سیفاتی ویستی خودایی پەروردگار بکەن؟

شێخ: نەخیر... باوەری بە کۆنیتی گەردوون نەبوو، هەرگیز ئینکاری سیفاتی ویستی خودای گەورە نەکردوو بەلام ئەم پیاوێ فەلسەفە چێتی دەکرد بۆ رونکردنەوێ مانای کۆنیتی و ویست، لەپێناوی هیچ شتێکدا نەبوو تەنھا دەبوو ویست دەرێبخات کەئەرستۆ فەیلەسوفە کانی تر... ئینکاری بوونی خودا و سیفاتی ویستیێ نەکردوو، ئایا ئەوێ ئێین حەیران ئێین روشد باوەری بە کۆنیتی مادە بوو بێت بەواتای ئەوێ لەلایەن خوداوە دروست نەکراوە بەلکو لەخودی خۆیدا پێکھاتوو، و پێویستی بەهیچ دروستکەرێک نەبوو، تەنانت ئەرستۆش ئەم باوەرە نەبوو، بەلکو باوەری بە کۆنیتی هەبەبەوێ کەخودا لەئەزەلەوێ و تائێستاش دروستکەریتی.

لەوتیە کیدا لەکێبێ (فصل المقال) ئەم راستیانە بۆ دەرەخات ئێین روشد کە دەلیت: (سەبارەت بە کێشە کۆنیتی گەردون و لێکەوتنەوێ، جیاوازی تیاپاندا لەنیوان خاوەن فکەرە کانی رێبازی ئەشعەری و دانا پێشکەوتوخوازە کان (الحکماء المتقدمین) لەباوەری مندا ئەو جیاوازییە تەنھا دەگەریتەوێ بۆ جیاوازی ناو لێنانە کانیاں، بەتایبەتی ئەلای هەندێ لەفەیلەسوفە کۆنەکان بەوێ کە رێکەوتووێ کەوا سێ جۆر بوونە هەبە،

دوولایه ن و نیوه ندیک له نیوانیاند، له ناو لینیانی دوولایه نه که دا رنیکه و توون، به لام له ناو لینیانی نیوه نده که دا جیاوازن، لایه نی په کم که له بوو و ن دایه و له شتیکی تر که و تۆته وه، واته (له هژکاری کرداری مادده و چهر خیک که بوونیان پیش بوونی که و تبت) ئه مه سیفاتی هه موو جهسته یه که که به هژی ههسته وه دهر کی دروستبوونی ده کریت، وه ک بوونه کانی، ئاو، ههوا، زهوی، ئازهل، پروهک... هتد، ئه م پۆله بوونه، کۆمه لیک له فیهله سوفه کانی کۆن و ئه شعری یه کان رنیکه و تن که به (پیدا کرا) و (محدث) ناو بهرن، به لام لایه نی بهرام به ره که ی تر، له خودی خۆیدا بوونه و له ههچ شتیکی تر نه که و تۆته وه و، ههچ چهر خیکیش پیشی نه که و تۆته وه به کۆن (قدیم) له لایه ن ههردوو کۆمه له که وه ناوده بریت. ئه م بوونه سه لئزاهه به به لگه که خودای به خشنده یه هه ر خۆی دروستکه رو هینا نه بوون و پارینز گاری هه موو شتیکه. به لام به جۆری نیوه ندی ههردوو لایه نه که، بوونه و له ههچ شتیک نه که و تۆته وه و چهر خیشی پیش نه که و تۆته وه، واته له کرداری که وه که و تۆته وه که ئه مهش بنه مای گهردون به گشتی ده گریته وه. به لام ئه م بوونه ی تر که له خودی خۆیدا ئاشکرایه به وینه ی ئه م بوونه دروستکراوه راسته قینانه ی که به چاوده بینریت، که هه مووی به گشتی (جیهانی بینراو) ده گریته وه و، مه به ست له بوونی کۆن خودایه دوو شیوه یه ناو نراوه ئه و فیهله سوفانه ی به بیرى ئه وان و لوروانگه ی ئه وان وه له بوونی یه کم زیاتر ده چن، له بهر ئه وه پنی ده لئین: (قدیم، کۆن) ئه و زانا یانه ی به بیرو باوه ری ئه وان له لایه ن دوو مه وه جی به جی ده بیت و له (پیدا کهر) ده چیت ناویان ناوه پهیدا کهر (محدث).

له م ووتانه یه وه بۆت به ده رده که ویت ئه ی حهیران، که چۆن دان ده نیت به لیکه و تنه وه ی گهردوون به وه ی که دروستکراوی خودایه به مادده بنه ره ته که ی و وینه هه بووه که ی. ههروه ها ئین پو شد هه ولئى نزیک کردنه وه ی بیرو که کانی رپیازی که لام و بیرو که کانی ئه رستۆ ته دات. له م ووتانه یه وه بۆم به ده رده که ویت که بیرو که کانی دوو چاری هه لئیری بۆ ته وه وه ک ئین طوفه یل و هه ندئى له فیهله سوفه کانی تر، له ئه ندیشه کردنی واتای دروستکردن له نه بوونه وه و، واتای چهرخ له بهر ئه مه په نا ده با ته بهر قورئان و، لئیه ی تیده گات که خودای زانا و دانا ئه زانیت که عه قل کولبوون و کم توانایی له خۆ گرتوه له ئه ندیشه کردنی ئه م بابه تانه دا و، خودا بۆ ئاسانی باوه رهینان له لای مروقف به گویره ی توانای عه قلیان گفتو گو یان له گه لدا ده کات. و ئه باوه لید ده ریده خات که دروستکردنی ئه م گهردونه بینراوه له مادده یه کی تری پیش خۆی له لایه ن

خوداوه که وتوتنه وه، خو الیخو شبرو له کتیبی (فصل المقال) دا ده‌لایت: فەرموده‌ی خودای په‌روه‌ر دگار له‌قورئاندا ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ هەر خودا خۆی ئاسمان و زه‌وی له‌شەش رۆژدا دروست کرد و عەرشه‌کی له‌سه‌ر ئاو بوو ﴿له‌رواله‌تی ئەم ئایه‌ته‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌بوونی تر پێش ئەم بوونه‌ پێنراوه‌ هه‌بووه، که‌ ئەویش، عەرش و ئاو و چه‌رخه‌ و، فەرموده‌ی خودای په‌روه‌ر دگار ﴿ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ له‌ئاسماندا وه‌ستایه‌وه‌ که‌دو که‌ل بوو ﴿له‌رواله‌تی ئەم ئایه‌ته‌دا و اتی‌ده‌گه‌ین له‌ئاسمان له‌شتیکه‌وه‌ که‌وتوتنه‌وه‌.

خو الیخو شبرو هه‌روه‌ک بترسیت له‌وه‌ی که‌نه‌توانایی عه‌قل بۆ ئەندیشه‌کردنی ئەم باب‌ته‌ ئالۆزانه‌ بیه‌ته‌ تاوانیک و بخریته‌ پال خۆی و فەیلەسوفه‌کانی تر له‌به‌ر ئەوه‌ بیانوو بۆ خۆی و ئەوانی تر ده‌هینیتنه‌وه‌ کاتیک که‌ده‌لایت: (له‌موه‌ده‌جیت جیاوازی بیروپراکان سه‌بارت به‌م باب‌ته‌ ئالۆزانه‌ له‌لایه‌ن فەیلەسوفه‌کان، یان راست و پاداشت دراو، یان هه‌له‌و لی‌بور دراو، به‌لام باوه‌ر هینان به‌شت به‌هۆی به‌لگه‌ هه‌بوون له‌خوده‌وه‌، شتیکی دوو چاری یه‌ نه‌که‌ هه‌لبژێر دراوی، مه‌به‌ستم ئەوه‌یه‌ بۆمان نی‌یه‌، باوه‌ر پێ‌کردن و نه‌باوه‌ر پێ‌کردن وه‌ک چۆن بۆمان هه‌یه‌ به‌هه‌ستین و نه‌هه‌ستین گه‌ر هاتوو مه‌رجی ناچار کردن. هه‌لبژاردن بێت له‌لایه‌ن گومانیک‌ی په‌یدا بۆوه‌ بووین، ئەوا ئەو باوه‌ر پێ‌کردنه‌ هه‌له‌یه‌ گه‌ر له‌لایه‌ن زانایانه‌وه‌ بێت ئەوا لی‌بور دراو).

ئە‌ی‌هه‌یران ئە‌م بیانووه‌ی ئه‌ین‌ روش‌د و ته‌کانی (شیخ محمد عه‌به‌ده‌ی میسر)م بیرده‌خاته‌وه‌ که‌له‌ په‌راویزی کتیبی (شرح العقائد العضدية) دا، ئاماژه‌ی بۆ کردوه‌ پاش ئە‌وه‌ی به‌لگه‌ بۆ لی‌کۆلینه‌وه‌ی گه‌ردون و چه‌رخ ده‌هینیتنه‌وه‌ ده‌ست ده‌کات به‌ بیانوو هینانه‌وه‌ بۆ نه‌توانایی عه‌قلیان له‌ ئەندیشه‌کردنی مانای لی‌که‌وتنه‌وه‌ و چه‌رخدا کاتیک که‌ ئە‌لایت: (باش بزانه، پاش ئە‌وه‌ی به‌لگه‌م هینانه‌وه‌ له‌سه‌ر لی‌که‌وتنه‌ی گه‌ردون و لی‌کۆلینه‌وه‌م له‌دوای راستیه‌کان به‌گوێره‌ی بیروپراو بۆ چونه‌کام له‌نگه‌ر گرتنی بینایم له‌سه‌ری و، نالیم ئە‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌کوێتی گه‌ردون هه‌یه‌، به‌م رێبازه‌یان له‌باوه‌ر به‌بوونی خودا ده‌رچوون و ئینکاری پێ‌وستی ئاینیان نه‌کردوه‌. به‌لام ده‌لیم، له‌م تی‌وره‌دا هه‌له‌ن، چونکه‌ به‌پوختی بیروپراکانیان ده‌رنه‌برێ‌وه‌، روون و ئاشکرایه‌ هه‌ر که‌سی‌ک رێبازی لی‌کۆلینه‌وه‌ بگرتنه‌ به‌ر به‌بێ‌ لاسای‌کردنه‌وه‌ی بیروباوه‌ره‌کان و، پارێزراو نه‌بیت نه‌هه‌له‌ وه‌ک پێ‌غه‌مبه‌ران. ئە‌وا به‌ئاسانی دوو چاری هه‌له‌ ده‌بیتنه‌وه‌ و، له‌لایه‌ن خوداوه‌ ئە‌م

هه لانهی لینگیراوه، چونکه مه بهست و ئامانجی لهم ریازه دا ته نهها گه پانه وه به دوای راستی و تهواری راستیه کان).

ئهمه هه ندیک له ووته کانی شیخ عه بدهیه، واده ده که ویت ته نهها بیانویه ک بیست، به تاییه تی بۆ ئیین روشد، که دوو چاری هه ژاندن ده بیته وه به هۆی ته ندیشه کانی مانای کۆنیستی و چه رخ و شوین و چهنده هاشتی تر که غه زالی و ئیین طوفه یل و فه یله سوفه کانی دوای ئه وان باسیان تیادا کردوه.

ئهی حه یران له ووته کانی ئیین روشدا، بیستووته بلیت که واده مادده بنه پتهیه کان گهردوونی لیکه ووتووه دروستکراوی خودانی یه!! و ئابا هیچ شتیکت بهرجهسته کردوه له ووته کانی که لاوازی بی باوه پری خۆی ده ربخات.

حه یران: نه خیر گه ورم به پیچه وانه وه شتی وای تیادایه که پتهوی باوه پری به ده ده خات و ئاره زوو مهنده بۆ ئاسانکردنی باوه پرو به ده ر خستنی بۆ گشت خه لک و، دوو ر خستنه ویهان له و ئالۆزیانه ی که عه قل تووشی ده بیست.

شیخ: ئه و ئینکارییه ی که له سیفه تی وویستدا ده خرته پال ئیین روشد هه له یه و راست نییه، به لام کاتیک مووناقه شه گیری مانای وویست له گه ل غه زالی و زانایانی ریازی که لامدا ده کات، ههروهک پیشه ی ئاسایی خۆی که ده یوو یست فله سه فه چینی و یان فه قی گیریتی بکات، به وه ی مانای وویست به دوو شیوه لیکه دراوه ته وه، (ویستی کردار) (ارادة بالفعل) و (ویستی توانا) (ارادة بالقوة). پاشان پووجه لی و ئینکاری ئه وه ی کرد که فه یله سوفه کۆنه کان ووتییان، گهردوون لیکه وته ی خودایه به هۆی خودیک تیایدا نه ک به هۆی وویستی خوداوه له ئاکامدا گه یشته چه سپاندنی وویستی خودا و به لگه له سه ری، ههروهک به لگه کانی غه زالی. ئیین روشد له وه ملامدانه وه ی فه یله سوفه کاندای ده لیت: (ووته کانی، بهرامبه ر فه یله سوفه کان که گوایه لایان وایه لیکه وته وه ی خودای پهروه رداگه له ریگیای سروشتی یه وه له بوونه که دا هیه، ووته یه کی پووجه له بهرامبه ر فه یله سوفه کان، له راستیدا بیرو را کانیان به لیکه وته ی بوونه کان له لایه نیکه وه یه که زۆر بهر زتر له سه روش و ویسته مرؤفایه تیه کان. چونکه ئهم دوو لایه نه دوو چاری که موو کوری ده بنه وه، گه به لگه له سهریان به نیریته وه، به وه ی که ناییت لیکه وته ی کردار له لایه ن خوداوه لیکه وته یه کی سروشتی بیت و لیکه وته یه کی ویستی نه بیت (ئه و ویسته ی که له ناوخه لکدا بلاو بۆوه و تیگه یه نراوه)، لیکه وته ی لایه نیکه که زۆر شکۆدار تره لهم ویسته و، هیچ که سیلک ئهم لایه نه پنی نازانیت ته نهها خودا نه بیت، (به لگه مان

بەۋەي كەخاۋەن ويستە و، زاناي دوۋشتى دژ بەيە كە گەر تەنھا بىكەرو زاناي لايەنىك بوايە، دوۋشتى پىچەوانەي پىنكەۋە دە كرد، كەئەمەش ھەر گىز نايىت واپىۋىستى كرد، شتىك لەو دو دژ بەيە كە دروست بىكات بەھەلپزاردن).

لەمەۋە، ئەي ھەيران، دەزانىت، كەئەم پىاۋە بەمەبەستى بەدەر خستنى زىرە كى خۇيەنى، بەر گرى لەفەيلە سوفە كان دە كات بەلام لەئاكامىشدا دە گاتە ئەو بىرۆ كەيەي غەزالى ھاۋرپىنى، يا... ناكۆكى، لەچەسپاندنى ماناي وويست و ھىنانەۋەي بەلگە لەسەر دەرگ كردنى پىۋىستى عەقل بۆ بوونى خودا كردبو و ھەمان پىشەي ھەبوو لەمونا قەشە گىرى غەزالى سەبارەت بەپەيوەندى ھۆكار بە ھۆكانىۋە.

ھەيران: ئايا... غەزالى ئىنكارى ھۆ و ھۆكارى كردو... تا... ئىين پروشد موجدەلەي لەگەلدا بىكات؟

شىخ: نەخىر... غەزالى ھەر گىز ئەم ئىنكارىيەي نە كردو و پەوانىيە ئىنكارى پەيوەندى ھۆ بەھۆي كارە كەيەۋە بىكات يا... ئىنكارى ئەو تايەندەندى بىكات كەخودا بە شتىكى بەخشىۋە، بەلكو غەزالى خوازىار بوو بىر و باۋەرە كانى مروف تەنھا ئاراستەي دروستكەرى بوون و تايەندەندى كان و ياساكانى سروسىت بىكات. تا بىرۆكەي بى باۋەرەي ماددىيە كان بەدور بىكات. كەدەلئىت: دروست بوونى جۇراۋ جۇرە كانى بوون بەرىكەۋەت بەھۆي شىكارە توخمە كانى ماددە لەخودى خۇيدا، بوۋە بەھۆي توانايە كى سروسىتى تىياندان، (ئىنكارى ئەو بۆ چوۋنە عەقلىي كرد، كەدەلئىت: پىۋىستە ئەم بوۋانە لەخودى خۇياندان ئەم تايەندەندىيان تىيادا يىت. دە گاتە ئەو باۋەرەي كەدەلئىت: ئەم شتانە پىۋىستى بەيە كىكە... تا... بوون و تايەمەندى و سىفاتى بداتنى، ھەر لەبەر ئەمە وتى: ئەو بەراۋوردىيەي كەلەنئوان ھۆ و ھۆكاردا دەيىنىت ناتوانى دانى پىيادا بىنىن بەۋەي كەھۆيە كى پۋالەتەيە لەبەر ئەۋەي لەپشت زانىارىيە كاغانەۋە نەينىيە كى زۆرى نادىار ھەيە، كەدە گونجىت ھۆيە كى راستەقىنە يىت بۆ بەدەر كەۋتنى ئەم پۋالەتەنە. غەزالى بۆ راستى ووتە كانى چەند غونەيەك دەھىنئىتەۋە ۋەك بەردى ئازاد (حجر الطلق) ھىچ شتىكى لەخو نە گرتىت بىھاۋىۋىتە ئاگرىكەۋە، ئاگرە كە دە كۆزىنئىتەۋە. ھەر ۋەھا كۆيىرىك تارمايىيە كەي سەر چاۋەي لاپچىت چاۋى دەيىنىت، و باۋەرە دە كات، لاپردنى تارمايە كە تەنھا ھۆيە كە بۆ بىنىنى چاۋە كانى و، كاتىك خۆر ئاۋا دەيىت و تارىك دادىت. دەرگ دە كات كەلەپشت ئەم چاۋە بىنەرەۋە ھۆيە كى تر ھەيە كەئەۋىش روۋناكىيە، كەرىندەدات بەيىنىن و بەنەمانى چاۋ نايىنىي دەيىت.

بەلام ئېين روشد ھەرگىز دەرەنەچوۋە لە لۇژىكى ساغ و باۋەرى تەۋا، كاتىك كە ئەلئىت: ئايا... كىر دارە لىنكەۋتە كان لەبوونىكى (پىۋىستى، كىر دارىنكە) يا... (پىۋىستى زۆربوونە) ياخود ھەردو پىۋىستى كەى تىايە، ئەم بۇ چوونانە داۋاى پىشكىن و لىكۆلىنەۋە دەكەن. لەنىۋان بوونە كان (كارو كارلىنكارو) ۋەك يەكە يا... بەھۆى زیادەيەك كەخراۋەتە سەرى لەو زیادە بى كۆتايىانە، لەۋانەيە زیاد كىرەكە پەيۋەست بىت بەزىاد كىرىكى ترەۋە، بەلام گەر ئاگرىك نىزىك جەستەيەكى ھەستدار بىرىت، ئاگرەكە كارى خۆى دەكەت، دورىش نىيە بوونىك ھەيىت زیادە بىت لەسەر جەستەي ھەستدارەكە كەرىگرىت بۇ زیاد كىراۋە كارىگەرەكەى ئاگرەكە ۋەك غوونەى بەردە ئازادە ھىچ لەخۆ نەگىرەكە، بەلام ئەمە پىۋىستىيەك نىيە بۇ لابرەنى سىفەتى سوتاندن لەئاگر،... تا ناۋى ئاگرى لەناۋدا مايت. پاشان دەلئىت و، چەند دانايە لەم ووتەيەيدا: (عەقلى تەنھا بەھۆى ھۆكانىمەۋە دەرەكى بوونە كان دەكەت و، بەھۆى ئەم سىفەتەيەۋە لەمەموۋ ئەم ھىزانەى تر كەدەر كىان پىندە كىرىت جىا كىراۋەتەۋە، ھەر كەسىك ئىنكارى ھۆكان بىكەت بەمە ئىنكارى عەقلى دەكەت، زانستەكانى لۇژىك پىسمانىك دادەنئىت كەدەلئىت: ھەموو بوونىك ھۆ و ھۆكارى ھەيە و، زانىارىمان سەبارەت بەھۆكارە كان ناتەۋا و دەيىت بەي زانىارى ھۆكان، كەۋاتە ۋازەينان لەھۆكان دەيىتە پوۋچەلكىرەنەۋە و نەھىشتى زانستى، لەم ووتەيەۋە ۋاپىۋىست دەكەت كەھىچ شتىك زانراۋى بنەرەتى راستەقىنەى نىيە و، ئەگەر ھەشېت تەنھا (بۇچونە) نە پىناسە دەكىرىت و نەبەلگەى ھەيە، (ھەر كەسىك، باۋەرى ۋاپىت كەھىچ زانستىيەكى پىۋىست نىيە، ئەمە دەيىتە ھۆى ئەۋەى كەۋتەكەى پەسەند نەيىت و، ھەر كەسىك بىسەلمىنىت كەلپىرەدا چەندشتىك ھەيە ئەم سىفەتەنەى لەخۆ گىرەۋە و، چەند شتىكى تر كەپىۋىستى نىيە و، خۇدى خۆى بىرپارە بۇ چوونى لەسەر بدات و، يان لای ۋاپىت كەپىۋىستە و لە ھەمان كاتدا پىۋىستىش نىيە، فەيلەسوفەكان ئىنكارى ئەمە ناكەن....).

لەكۆتايىدا دەلئىت كە چەند بەپىزە ۋوتەكەى و چەند راستگۆيە ئەم رىنكەۋتەنە ئاكامىيەى نىۋان ئېين روشد و مەبەستەكانى غەزالى لەبەردەۋامى ئاراستە كىردى خۇدىان بەرەۋە دوستكىردى خۇدىان بەرەۋە دوستكەرى بوونەكان كەسروشتى و تايەمەندىكانى بەبوون بەخشىۋە (پىۋىست ناكەت گومان ھەيىت لەسەر بوونەكان بەۋەى ھەندىكىان كاردەكەنە سەر ھەندىكى تىران و، ئەم بوونانە بەتەنھا ئەم كىر دارانە ناكەن، بەلكو بەھۆى

بکه ریکی دهره کی یه وه مهرجه بۆ کرداره که یان، به لکو بۆ بوونی نیشانه یه که ته نها هه ر بۆ کرداره که یان.

حه یران: به راستی ئین به شد له ناکامی بیرو که کانیدا هیچ جیاوازییه کی نی یه له گه ل غه زالی دا و، باوه پرسی له باوه پری له وه که متر نی یه، باسی له وه پهبازهم بۆ بکه که هه لیبژاردوه له به لگه هینانه وه دا بۆ بوونی خودا؟

شیخ: ئین به شد هه روه کو بۆم باسکردی باوه پری وایه، که پهبازی به لگه خوازییه کان به هۆی به لگه لیکه وته وه به لگه ی پیویست (دلیل الوجوب) پهبازیکی پر باوه پ و شه رعی نی یه، چونکه پینکهاته یه و پشه که یه کانی زۆره و پهبازی پر باوه پره شه رعیه کان بریتی یه له پهبازه به لگه خوازییه کان که به هۆی به لگه ی سیسته مه وه به رجه سته ده کریت و، به به لگه ی (بایه خدان و داهینان) (العناية والأختراع) ناوی ده بات، ئه مه ش له وه پهبازه یه که قورئان گرتۆتیه به ر، چونکه ئه م به لگه یه دوو سیفاتی له خۆ گرتوه. یه که میان: - پر باوه پری یه، دوو ه میان: - ساده وه پینکهاته نی یه، واته پیشه کی یه کانی که مه، به مه ش، ناکامه کانی ساکاره و پینکهاته نی یه.

حه یران: ئایا، راسته گه وهره م، پهبازه به لگه خوازییه کانی تر پر باوه پرنین؟

شیخ: ئه مه هه رگیز راست نی یه و، قورئان هیچ کاتیک له وه دوو پهبازه ی که باسمان کرد، پشتگونی نه خستوه به لکو به پنبه وه انه وه، خودا له قورئاندا ئاماژه مان بۆ ده کات چونکه خودای په روه ردار پنبش ناردنی قورئان بۆ پنبه مه ر (ﷺ) ئاگادار بووه له محاده له وه موناقه شه گیری نیوان فه یله سوفه کان سه باره ت به بوونی خودا و پینکهینان و دروستکردنی گه ردون و لیکه وتنه وه کانی و به رزکه ی کۆنیتی و، زانیار بسوو، که وائهم موناقه شه گیری فه یله سوفه کان به رده وام ده ییت.. تاله سه رگۆی زه وی خاوه ن هۆش و فکر هه ییت، چونکه خودای دروستکه ر، سیفه تیکی به ئاده میزاد به خشیوه، ئه ویش ئه وه یه که له هه موو کائیناتیکی زیاتر هۆگری موناقه شه و محاده له یه. (به لام قورئان، به ووردی ئاماژه ی له وه پهبازه به لگه خواپی یه تبۆره پینکهاته نی کردوه و، له لایه ن ئه وانه ی که ئه م کاره یان گرتۆته ئه ستۆی خۆیان وه که فه یله سوفه کان و هه لگرانی پهبازی که لام، ده رکی پینکراوه و، خودا له گفت و گۆ کردنی دا له گه ل گشت خه لکدا گرنگی داوه به به لگه کانی سیستم و بایه خدان و داهینان، که هه یج جیاوازییه کی نی یه له گه ل به لگه عه قلی یه تبۆره پینکهاته پی یه کانی تر و، جیاوازییه که ی ته نها ئه وه یه به لگه خوازییه کانی قورئان ساده و ساکار و ئاسانتر بۆ گه یشتن به ته وای باوه پ). و خوالیخو شبوو گه ر

تەنھا گەرنگی بدایە بە بەلگە خوازییە ساکارە کان و تەنھا وەسفی ئالتۆزی بەلگە پینکەتایە کانی بەدەر بختایە تانە لە راستیە کانی نەدایە. ئەو کاتە هیچ لە ووتە کانی نەدە گیرا، هەموو ئەو بەلگانە لە لایەن گەورە فەیلە سوفە کان و خواوەنی رێبازی کەلام لە کۆن و نوێ، رێرەوی هەمویان بە گشتی بەرەو باوەری تەواو دەچیت، بەوینە ی ئەو بەلگانە ی کە لە چەند پرووێە کەووە دەهێرنێنەووە بۆ کیشە یە کێ مائەتایەکی راست، گەردروستییە بۆ مامۆستایە ک ئاسانتزین و نزیکترینیان بۆ مێشکی قوتابی هەلپۆزیت، بۆی رەوانی یە تانە بدات لە راستی بەلگە کانی تر و، پووچەلیان بکاتەووە باگرا نیشت بن. چونکە ئەم پووچەلکردنەووە زەرەر مەندە بۆ خودی عەقل بەلکو بۆ باوەر هێنانیش، کە عەقل تەنھا پایە یە کە بۆی.

ئەمە هەلە کانی ئەبو وەلیدە، بەلام گەر گوێیستی بین کە چۆن درێژە بە بەلگە خوازییە دروستکراوێە کان ئەدات و لێکیان ئەداتەووە، ئەو کاتە ئەبینن کە چەند بە توانا و دڵسۆزو راستگۆیە لە باوەریدا هەروە ک موسولمانی کێ راستگۆیە و، گەورەترین فەیلە سوف و زیرە کترین زانا و ئاگادارترین کەس بە دەردە کەوێت.

حەیران: باسی هەندێ لە ووتە کانی ئێین روشدم بۆ بکە لە رێبازی بەلگە خوازیدا، کە بە ئاسانتزین و ساکارترین رێبازی دادەنێیت و کە زیاتر باوەری تەواوی تیا یە بۆ بوونی خودا؟

شینخ: ئەو ووتانەیت بۆ باس دەکەم کە لە کتیی (الکشف من مناهج الأدلة) دا هاتووە: گەر ووتراو ئاشکرا بوو کە ئەم رێبازانە هەموویان بە گشتی یە ک رێبازین و یە کێک لەو رێبازانە، رێبازی شەریعەتە کە داوا لە گشت خەلکانی ک دەکات. باوەر بە بوونی خودا بەینن، لە گەل جیاوازی خۆرسکیاندا (واتە: لە گەل جیاوازی سروشتیدا) کەواتە ئەو شەریعەتە چییە کە قورئان ئاماژە ی بۆ کردووە و هاوێلە کانی پیغمبەر پەیرەویان کردووە؟ ئیمە و ئمان: ئەو شیوازی کە قورئانی پیرۆزینی ئاگادارمان دەکاتەووە و بانگێزی گشت لایە ک دەکاتەووە ئە گەر بە شیوێە کێ ئیستقرائی شیکاری بکەین لە دوو رەگەزی سەرەکی دا پەنگ دەخواتەووە، یە کە میان: بایە خدانیک زۆرە بە مرووف و دروستکردنی گشت بوونە کان لە پێناوی دا. ئەم رێبازەش بە (بەلگە ی بایە خدان) (دلیل العنایة) ناوبراوە. دوو میان: لە دا هینانی ناوەرۆکی شتە کانی ناو بوونەووە دروست دەیی، وە ک دروست بوونی ژبان لە شتیکی بێ گیان وە ک دەر کە هەستارە کان و عەقل... ئەم بەلگە یەش بە (بەلگە ی دا هینان) (دلیل الاختراع) ناو دەبریت. بەلگە ی یە کەم لە سەر دوو بنەمای

په سمن بنیاتنراوه: په کهمیان بوونه کانه به گشتی شیاون له گهل بوونی مړوځدا. دووه میان هم شیاوی یی، پیوسته که له لایه ن بکهرنکی ټاره زوومه نده (ویستخوازه وه) (مرید) و گونجاو نی په هم شیاوی یی په لهرنگی (رینکوتوه بوو بیت) و، هم شیاوی یی په بوون له گهل بوونی مړوځدا، باوه ری ته و او مان هم بیرؤ که یه ده چه سپت به وهی که به اتنی به دوا یه کی شه و رؤژ و خور و مانگ له پیناو بوونی مړوځدایه و، ههروه ها شیاوی بوونی چوار وهرزه که له گهل مړوځدا و، همو جینگایه کی که تیایدا ده زی. و ههروه ها شیاوی زور به ی ټاژهل و پرووه ک و بی گیانه کان و به شیکي زور له باران و پروبار و ده ریا و، به شیوه یه کی گشتی زهوی و ټاو ناگر، ههروه ها (به لگه ی بایه خدان) له نه ندای له شی مړوځ و ټاژهلدا به دهرده که ویت. به به سستی شیاویش له گهل ژبانی و بوونی مړوځدا به کورتی زانیارمان بز سوو دمه ندی بوونه کان له م په گزه دا ټاشکرا ده بیت، هر له بهر هم پیوسته له سر همو که سانه ی که خوازیاری ناسینی خودای به خشنده ن به ته و او ی، پیوسته له سریان سوو دمه ندی بوونه کان پېشکن.

سه باره ت به (به لگه ی داهینان) بوونی گشت ټاژهل و پرووه ک و ټاسمانه کان ده گرته وه... و له م په گزه دا به لگه ی زور هم به له سر ژمیره ی داهینان. له بهر همو پیوسته همو که سه ی خوازیاری ناسینی ته و او ی خودای به خشنده یه، (پیوسته ناوه رؤ کی هه موو شته کان بز انیت تابه هویانه وه توانای داهینانی راسته قینه ی هه بیت له گشت بووندا)، چونکه گهر راستی ناوه رؤ کی شت نه زانیت، راستی داهینان پیناز انیت. له م فرموده ی خودادا ټماژه یه بز راستی هم بیرؤ که یه که ده فرمودیت: ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾... ده بینن ټیین روشد ټماژه ی چه ند ټایه ټیکي قورټانی ده کات که (به لگه ی بایه خدان و داهینان) یان له خو گرتوه و، ده لیت: هم به لگانه ی که له م دوو په گزه دا په نگي خوار دؤ ته وه (به لگه ی بایه خ و داهینان) تیایاندا بوونی دروستکهرنک به دهرده که ویت و هم دوو رېبازه یه که م رېبازی تابه ند مه ند ناسه کانه که پینان ده و تریت (الخواص) که بریتین له زانایان. دوو هم رېبازی جه ماوهر (طريقة الجمهور) ده گرته وه و جیاوازی زانیاری یه کانی هم دوو رېبازه له قولبو نو ه یاندا به دهرده که ویت. رېبازی جه ماوهر له سر به لگه ی بایه خدان و داهینانه که زانیاری یه سه رتایی یه کان که په یوه سته به زانستی هه سته کانه وه به هوی همو دوو به لگه یه وه ده رک ده کریت، به لام زاناکان له پال زانستی هه سته کانه وه داوای زانستی به لگه ش ده کن.

له جینگایه کی تری کتیبه که ی دا ئامازه ی کردووه که مه به ست و دانایی بوونه کان به لگه ن بۆ بوونی خودای به خشنده هه ر بۆیه ده لیت: (مرؤف گه سه رنجی شتیکی هه ستداریدا ده بینیت به چ شیوه یه ک و چ ریزه یه ک و له چ حاله تیکدا دانراوه که ده گوئجین له گه ل هه موو سوو دمه نده کانی بوونه که له گه ل شته هه ستداره که و مه به سته خوازیاره کهیدا، به چه شنیك گه ربه و شیوه یه و به و حاله ته و به و ریزه یه دانه نریت، ته و سوو دمه ندیه ی تیادا به دی ناکریت. لای ئاشکرا ده بینت و هیچ گومانیککی نامینیت که ته م بوونه دروستکه ریک دروستی کردووه. هه ر له به ر ته مه یه ته م شیاییه له نیوان شیوه و حاله ت و ریزه ی شته که له گه ل سوو دمه ندیه یه کهیدا به دی ده کریت. ره وانی به کۆبوونه و ی گوئجاندنی ته م شتانه له گه ل یه کدا بۆ مه به سته سوو مهندی، به (رینکه وت) بینت ..

پاشان ئیبن روشد په ناده با ته هینانه و ی چه ند ئایه تیکی قورئانی که به لگه ی (بایه خدان و داهینانی) له خو گر تیت و بوونی ده کاته وه هه ندی له و زانستیانه ی که له سه رده می ته ودا به ده سته اته ووه سوو دیان لیوهر گیراوه ... تاده گاته ته م و ته یه ی (گه رده سته مانکرد به ژمیره ی ته و ئایه تانه ی که لیکدانه و ی ته و ئاگاداریبانه ی که به لگه ی بایه خدانیان له خو گرتووه که چۆن ئامازه ی دروستکه ر و دروستکرا و ده کات، ته و نه ده زۆر چهنده ها به رگی فراوانی نوو سرا و به شی ناکات و، ته مانه ش مه به سته مان نین له م کتیبه دا، گه ر خودای په روه ردگار له چاره ماندا نوو سیبیت و کاتیکی بۆ ره خساندین ... تا وه کو کتیبیک بنووسین ده رباره ی به لگه کانی بایه خدان (العنایه) که قورئانی پیرۆز ئامازه ی بۆ کردووه).

حهیران: به راستی ته م پیاوه له گه و ره ترین با وه رداره کانه به خودا، ئایا شیخی گه و ره م ئاگاداره که چه ند شانازی به دانانی کتیبه که یه وه ده کات؟
شیخ: نه خیر، ئاگادار نیم که کتیبیکی تایه تی داناییت له م بابه ته دا، به لام به هۆی به خشنده یی خودا وه رینگای راستی دۆزی یه وه و، زۆر به ی ئایه ته کانی قورئان که به لگه کانی سیستم و مه به ست و دانایی و بایه خدانی له خو گرتووه. به گویره ی زانیاری به کانی خو م سه باره ت به و زانستی نو ی و رووه کانی به راوردی نیوان ته م ئایه تانه وه زانستی نو ی سه باره ت به نهینی یه کانی گه ردوون و دروستکردنی بۆت ئاشکراده که م.

حهیران: تهنه پرسیارنکم ماوه، لهو کتیبانهی که خویندوو مه تهوه ئیبن روشد ئینکاری بوونی (که سایه تی تا که که سی مرؤفایه تی) (الشخصية الفردية الانسانية) ده کاو، ده لئیت: به نه مانی جهسته له ناوده چیت... و هه ر ئهم بیرۆکه یه که وای له دژه کانی کردووه تاوانی بی باوه ری و ئینکاری زیندوو بوونه و یی بخه نه پال. ئهم وته دژه یه کانه که خراونه ته پال پیاویک که به م چه شنه باوه رداره به خودا و قورئان تاج راده یه ک راسته؟

شیخ: ئهو که سه ی که تاوانی بی باوه ری و ئینکاری زیندوو بوونه و یی خسته پال، توماس ئه کوناسی فعیله سوف بوو که خۆی دوو دل بوو له کرداری رۆح. و من ئهم تاوانه ی به ره وانا زانم، له ئاکامی سه رنجدانیکێ قوول له وته کانی ئیبن روشد گه ربیده نگه له ئهرستۆ کردیت لهو وتانه ی که ده لئیت: نه فس بریتی یه له کاره کانی جهسته و، هیچ بوونیکێ ناییت به بی جهسته عقل تا که که سی که سایه تیکه که بریتی یه له ئاماده و توانایی مرؤف بۆ بیر کردنه وه و به نه مانی له ناوده چیت و له م وتانهیدا به گشتی هیچ مانایه کی تبادا نی یه که بی باوه ری بخزینه پال چونکه راستیه کانی رۆح و عقل تائینستا به شاراه ی و نه ینی ماونه ته وه و، به ئه ندیشه ی من هه تا... هه تایه به نه ینی ده مینیه وه و هیچ زه ره مره مندیکێ له سه ر باوه ری نی یه، گه ر باوه ردار ئینکاری ئهو نه کات که رۆح و عقل له کاری خودان. و سه باره ت به وته ی (به نه مانی جهسته که سایه تی تا که که سینتی مرؤفایه تی له ناو ده چیت) به مه ئیبن روشد ئینکاری (زیندوو بوونه وه ی) نه کردووه. که زیندوو بوونه وه و دروستکردنیکێ نو یه به توانا و فره مانی خودا، که هه ر خۆی یه که م جار جهسته و خوده کانی دروستکردووه و رۆحی پینه خشیون.

گه ر سه رنجیکێ بیرۆکه کانی توماس بده ییت سه باره ت به (نه فس) دوو دلی و نه ئاشکرای بی تبادا به دی ده که ییت، له کاتیکدا پیناسه ی که سایه تی ده کات به وه ی که پیکهاته ی تیکه له جهسته و رۆحه له لایه کی تره وه ده لئیت: نه فس و جهسته ته نه پایه ک (بوون). و له هه ندی شوینی تر دا ده لئیت: نه فس راستیه که جهسته یی نی یه و، شتیکی رۆحی یه و خودا پیمانی به خشیوه. له هه مان کاتدا ده لئیت: ئهم توانایی رۆحه تیا ماندا یه و پاش نه مانی جهسته ش هه ره مینیه وه، درێژه ی پشه دات و ده لئیت: خود خاوه نی که سایه تی نی یه چونکه به ته نه ئها توانای هه ست و خواست و بیر کردنه وه ی نی یه، به لکو تارما یه کی بی هیزه ناتوانیت هیچ کاریک به بی جهسته بکات و، به بی یه کگرتنی له گه له جهسته دا نایته که سایه تی یه کی تا که که سی نه مر.

لەم وتەيدا كە دەلەت: خود پابەندە بە جەستەو و بە جودايان ھەست و خواست و بێر كردنەو دەو ستیت، ئەم و وتەیی... یا... راستە... یا... ھەلەبە. و ئیمە وەك پێراگەیانندی سەبارەت بەرۆح زانیاریمان ھەبە كە كاری خودایە. گەر بێرۆكە كانی تۆماس دەربارە (نەفس) بەم چەشنەبێت، بە چ رەوايەك ئەم ھیزە بێ وێژدانیانە دەكاتە سەر ئیبن روشد و، چۆن ووتە كانی لێكدەداتەو بەو ھەي كە ئینکاری زیندو بوونەو دەكات؟

گەر چاویك بختیڤنەو بە نوو ساروھ كانی ئیبن روشد خۆیدا. كەوان لەبەر دەستماندا بۆت بەدەردە كەوێت كە ھەر گیز ئینکاری زیندو بوونەو ھەي نە كردو بەلكو باوھری تەواوی پشیمانی تەناھت ناوی ئەوانە بەبێ باوھر بەخودا ناو دەبات كە ئینکاری زیندو بوونەو دەكەن. موجدەلە كانی ئەكۆیناس لەگەڵ غەزالیدا لەسەر شێوھە زیندو بوونەو و چۆنیەتیە كانی بوون، دەلەت: زیندو بوونەو بەدروو ستبوونی جەستەبە كی نوێر دەبێت و، ئەمە ھیچ پێچەوانە (ئاین) نی. بەلام سەبارەت بە (نەفس) ئیبن روشد پاش بگەر و بەردیە كی زۆر لەگەڵ غەزالیدا لەبەر نەھنی نەفس وتی (زانیاریمان سەبارەت بە خود زۆر نادیارە و خود ئەو تێگەشتنە ھەي كەسانە بەخشووە كە لە زانستدا رۆچوون) و، نازانین ئایا... ئەبو وەلید خۆی بەبە كێك لەو كەسانە دائەنیت... لەوانەبە بە كێك بێت لەوان تەنھا لەبیرۆكە كانی رۆح و خودو ئەوانە لەوانە دەچن، ئەو لەبە كچوونانە كە مانەتەو، بەنەھنی شاروھەكان (أسرار) دەمینیتەو، كە كەس زانیاری نی بە دەربارەیان تەنھا خودا نەبێت.

بەلام خاوەن باوھر بەھیزەكان ئەو كەسانە كە تەسلیم بوون پەسەند دەكەن لەسەر ئەو جۆرە ئایەتانە و دەلەن: ﴿آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾.

حەیران: ئەوا بێرۆكە كانی ئەكۆیناس سەبارەت بەنەفس زانی،... ئایا شینخی گەرەم بێرۆكە كانیم بۆ باسدەكات سەبارەت بەبوونی خودا و گەردوون؟

شینخ: گەر، گوئیستی و تەكانی بیت سەبارەت بەبوونی خودا و دروستكردنی گەردوون، ھەر وەك گوئیستی ووتەكانی غوزالی و ئیبن سینا و ئیبن روشد بیت وایە. دەلەت: (عەقلمان زانیاریەكان لەھەستەو وەردەگریت بەلام ئەم عەقلە، كە خودا پێی بەخشوین.... بریتی بە لەوانایە كی رێكخراوی ئەوتۆ كە ئەتوانیت ئاگاداریە ھەستەكان رێكبخات و بیاڤۆریت بۆ بێرۆكە گشتی بەكان و بێرۆكە پروتەكان. بەلام، زانیاری بە عەقلیە راستەو خۆكان تەنھا پابەندن لەسەر جیھانی ھەست و لەتوانایاندا نی بەرێڤیگی راستەو خۆو جیھانەكانی سەر و عەقل و پشت سروشتەو دەرك بکەن. و گەر

له توانایاندا بێت به هۆی بهر اواردو پیوه رهوه زانیارییه ناراسته و خو کان بووونی خودا وهرده گریت و دهر کی ده کات که تنهنا خودا دروستکه ری هه موو گهردو ونه ویه کهو تنهنایه و بئی هاواله و ناگۆرئی و، به چهرخ دهوور نه گیراوه. چونکه نهینی یه کانی ئهم گهردو ونه یه گرتووه و، بزمان بهدهرده خات که تنهنا یهک عقل و یهک یاسا ههیه و، ههرچیهک له پشت ئه مانه وه بێت به نهینی یه شاراوه کان ده ژمیریت و عقل نه توانایه له ده رک کردنیدا، ههروه ها زور زهحه ته ئه ندیشه ی کاره رۆحیه کان بکات بیجگه له ماده ده. چونکه ئه زموونه دهره کیه کان به گشتی پابه ندن له سه ر بوونه ماده یه کان، عقل زور نه توانایه له ده رک کردنی زوری راستیه کانی زیان، هیچ زانیایهکی نی یه تائیشه راستی پیکهاته ی می شک پیزانیت.

حهیران: به خودا ئه مه زور گهوره یه؟

شیخ: له ئه مه ش گهوره تر ریبازی به لگه کانه، که ئه کویناس ئهم ریبازه ی له چه سپاندنی بوونی خودا دا گرتو ته بهر و په ناده بات بو ئه و سنی به لگه یه ی که غه زالی و ئین روشد و ریبازانی که لام پابه ندی بوون... و له به لگه ی لیکه و تنه وه دا (دلیل الحدوث) ده لیت: ئه توانریت به هۆی به لگه سرووشتی یه کانه وه بوونی خودا بچه سپینریت: هه موو جووله یهک به گشتی پهیدا ده بئی له جووله ی پیش خۆی و، ئهم جووله یه ش دروست ده بئی له یه کتری تر پیش خۆی، ئیتر هه روا ده رواو به بئی کوتایی، ئهم ده ورو ته سه سوله مه حاله وه یا ئهم زنجیره جوولانه کوتایی یان دئی وه ده گه نه جوولینه ری یه که کم که ئه ویش خودای گهوره یه. و سه باره ت به (به لگه ی پنیوست) (دلیل الوجوب) ده لیت: هه چ شتی که له گهردونه دا ههیه بریتی یه له (بوونه شیاو) (ممکن الوجود) واته هه ندی جار بوونی پنیوسته به لام بوونه که ی هه می شه یی نییه و، ئهم (گریمانه) پابه نده به گرنگی یه که یه وه که پنیوسته بوونی هه بێت، واته له لایه ن عقله وه (بوونی پنیوست) (واجب الوجود) که خودایه و، ههروه ها ده رباره ی به لگه ی (سیستم: النظام) ده لیت: له م گهردونه دا به لگه بئراوه کان (الشواهد) زورن له ژماره نایه ن و هه مو یان وابه دهریده خه ن که پابه ندن به سیستمه میکه وه، ته نانه ت له بئی گیانه کایشدا که به شیوازیکی ریکخراو ده جو لیت. چون بوونی ئهم سیستم و کردارانه به بئی هیزکی ژیر دروست ده بێت؟ (ئیمه له تواناماندا یه به هۆی تیگه یشتنیکی سروشتی بوونی خودا و ته نهایی یه که ی بچه سپین، چونکه بوونی خودا و ته نهاییه که ی له شته سه ر سه ره یته ره کانی گهردون و جوانی ریکخراوایاندا ده دره وشته وه).

لە گەل ئەو ەى ئە كويناس لە بىرۆ كە كانيدا دوو دلە كاتىك دە كۆلئىتمە لە دروستكردى گەردون لەلايەن خوداوە لە چەر خىكى ديارىكر اودا و، گومانى فەيلە سوفە كان بە (ماوەى وەستان) (مدة السترك) وادە بىنىت كە عەقل لاواز و نەتوانايە لە ئەندىشە كردنى ئەم تۆزىنە وەيەدا، پاشان دە گەرىتمە بۆ بىرۆ كە كانى غەزالى و يەك دە گرىتمە بەيەك گەيشتىكى ئەم تۆ كە وەختە بلىين تەنها يەك دەقن ھەروەك دەلئىت: (لىكۆلئىنە لەم باسانەدا بى مانايە چونكە چەر خ پىش بوونى گەردون بوونى نەبوو و چەر خ بەبى جوولەو گۆران ئەندىشە ناكرىت). ھەروەھا ھاو بەشى غەزالى دەكات لەم ووتەيەيدا كە دەلئىت گەردون لەم كاتەدا دروستكر اوە كە (ويستى كۆن)ى خودا بوو، لەبەر ئەو دەلئىت: (كردارى دروستكر دن گەر ئەزەلىش بىت (ويستى) ھەر لەخۆ گرتوو). (لە ويستىشەو ئەم كاتە ديارىكر اوە، كە خودا گەردونى تيا دروستكر دوو).

ھەيران: ئەمە زۆر گەرىنگە.... چاوەروانى گويىستى نەدەبووم چونكە مەن وام خوئىندۆتەو كە تۆماس ئە كويناس نوو سەراوە كانى غەزالى و ئىين سىناى خوئىندىتەو و رەخەنى لىنگرتن چۆن رەخەنە لەبىر و باوەرىك دە گرىت كەوا بەدەردە كەوئىت دەقى نوو سەراوە كانى ئەوانى وەر گرتبىت؟

شىخ: تۆماس ئە كويناس ھەندى جار موو ناقەشەى فەيلە سوفە ئىسلاميە كان لە ھەندى لىكۆلئىنە وەياندا دەكات و بەتەواوى دان دەنئىت كەوا لە غەزالى و ئىين سىنا و ئىين روشدى وەر گرتوو. و ئىمە لىزەدا ئەى ھەيران.. ئەم پياو وەك فەيلە سوفىك و تەكانى باس ئەكەين كە لە گەل ئەم سى فەيلە سوفەدا چەسپاندنى بوونى خودا و تەنھايە كەيدا يەك دە گرنەو، بە ھەمان بەلگەى ئەوانىش بەلگە دەھىنەنەو بەرىنگاى عەقلىكى ساغەو، كە تۆماس زۆر پابەند بوو بى ئەو ەى تىشك بىخەينە سەر روو كانى درىزەى ئەم پابەنديە، گەرىشتىك لە كىتبە گەورە كەى بخۆنىيەتەو دەبىنىت چەند بى پىچو پەنايە لە ديارىكردى ئەم شتانەى بە عەقل دەشەين و ئەم كردارانەى بە عەقل ناشەين ئەم بىرۆ كەى واى لىكرد كە لەلايەن ھاو ئەيانانى خۆيەو دوو چارى ھىرش بىتەو. ئىمە لەم ووتانەماندا بەرەو يەك ئامانج دەروين، ئەو ىش ئەو يە كە ئەمەوئىت بۆتى بەدەر بىخەم كە ھەموو عەقلە ساغە كان لاى گشت خاوەن ئاييەنە كان وەك يەكن لەبەارى سەرىنجى عەقلى ساغى دوور لە خواست و ئارەزوو كان، لە سەرداننان بەبوونى خودا وەبەبى پىچ و پەنا دان بىت بە تەنھايى خودا بەو ەى كەبى ھاو و نەگۆرە و لە رىيازى بەلگە خوازىدا يەك دە گرنەو بەو ەى كە ئەم رىبازە ھىچ گومانىكى تيا دانىيە.

جیاوازی به خٔنه ن

حهیران: شینخی گه وره م باسی هه موو فەیلە سوفە ئیسلامیه کانی بۆ کردم، تەنها (معرری) نه بیته، ئایا ئاره زووت نی یه باسی (ئه بوو عه لاء) م بۆ بکهیت؟

شینخ: چۆن باسی (ئه بوو عه لاء) ت بۆنا کهم له کاتی کهدا مه بهستی گه وره م، باسی ووتە کانی (معرری) یه به لام وهك فەیلە سوفیک لیکۆلینه وهی له سه رنا کهم چونکه ئاگادار نیم که خاوه نی بیرو که یه کی فەلسە فیهی ئاشکرای شیکراوه بیته له بابەت کیشه فەلسە فیهی یه گه وره کانه وه، ... هه تا کو بۆتی ئاسان و ساده بکه م. گه ر لایه نه ده قی یه زمانه وان یه که ی وه ریگری ن، بۆمان هه یه به فەیلە سوف ناوی به رین.

چونکه مانا زمانه وان یه که ی فەیلە سوف بریتی یه له (خۆ شه ویستی بۆ دانایی) (محب الحکمه) گو مان ی تیدا نی یه معرری یه کیك بووه له خۆ شه ویستانی دانایی و هه ر چه نه ده خزمه تیک ی ئه و تۆ ی پیشکمه ش به م خۆ شه ویسته ی نه کرد وه، که مه قی ته و اوی له سه ریتی.

گه ر به واتای زار او هیهیه راسته قینه که شی وه ریگری ن بۆمان نی یه (عه لاء) بجهینه ناو کۆمه ل ی فەیلە سوفه کانه وه چونکه ناوی فەیلە سوف به سه ر یه کی کهدا ده بریت گه ر خاوه نی تیۆری عه قلی پوختی دار ئیژراو له سه ر بنه مای زانیاری یه کان بیته ... یا توژینه وه ی هه بیته له سه ر کیشه ی فەلسە فیه ی گه وره کان و ده ستکه و تیک ی بالا ی هه بیته له دار ئیژرا ندنی بیرو که فەلسە فیه یی یه شیکراوه کان.

گه ر ئاره زوو مه ندانی فەلسە فه توانیان هه موو ئه م کارانه به گشتی جیه جی بکه ن ئه و کاته له پیاوان ی فەلسە فه ده ژمیرین و گه ر تەنها خاوه نی بیرو که ی پرش و بلاو و پچر پچر بوو له هه ند ئی له کیشه فەلسە فیه یی کهاندا باشتر وایه به نیوه فەیلە سوف دا بریت.

معرری به لای منه وه به یه کیك له و نیوه فەیلە سوفانه داده نریت، خاوه نی تیۆری عه قلی دار ئیژراوه له سه ر زانیاری به کێ پته و ههروه ها چه ند تیۆری پرش و بلاوی هه یه

لەزۇر لە كېشە فەلسەفىيە كاندا، كەتەمانش لەناو ھۇنراو ۋە پەخشانە كانيدا ناپىك ۋە پىچىر پىچىر ۋە بىن بەلگە ۋە بىن پىز بەدەردە كەۋىت.

يە كىك بو لەوانەى كەوازيان لەدۇنيا ۋە خۇشى ۋە چىزە كانى ھىناۋو.

بىن بەختىە كەى لەژياندا زۇر لەدۇلى ۋە سەرسامى ۋە گومانى تىادا دروست كەردبو ۋ، غەم ۋە پەژارە كانى زۇريان لىدە كەرد بەدەردە ۋامى گلەبى ۋە ناپەزاي ۋە گالتەى لەژيان بىتتەۋە.

ئەم ھەموو ترس ۋە كۆسپ ۋە نەگبە تىانە لەھۇنراوە كانيدا پەنگ ئەداتەۋە ۋ، ھۇنراوە كانى پازندۆتەۋە بەجۇرەھا ھونەرى شاكار ۋە جوانكار، تەنھا بۆمە بەستى تىر كەردنى ئارەزوۋى خۇ بەدەرخستىن، كەتەمانە ۋادە گەبەنن تىنگە يىشتىنكى زۇرى ھەبوۋىت لەزمانەۋانى ئەدەبدا ۋ شارەزايە كى كەمى ھەبوۋىت لەفەلسەفەدا ۋ دىۋانە كى پەنگدانەۋەى راستەقىيەنەى ژيانى تىادا بەدەردە كەۋىت لەنە گبەتى ۋ غەم ۋ ھەژارى ۋ تارىك بىنى ۋ گالتە پىكەردنى بەژيان.

ۋازھىنان لەدۇنيا نەى دەھىشت گەش بىنىيە كەى سەردەربكا ۋ، بەپىچەۋانەۋە گە شىبىنە كەى ۋازھىنانە كەى لەدۇنيا دەشاردەۋە.

باۋەرە كانى بەگومان ناۋخن كرابو ۋ، گومانە كەشى بەرەۋ باۋەرە مىلى دە كىشا لەمانەۋە بۆمان بەدەردە كەۋىت كەزانست ۋ فەلسەفە ۋ پۇزانەى ژيانى تىكەل ۋ ھەبەرەمە كى بوون...

ھەر گىز پەۋانىيە ھەر كەسىك چەند ۋوشەيە كى گومانى بەزماندا ھات بىخەينە رىزى فەيلەسوفە كانەۋە ۋ بەزمانخالى ھۇنراۋە، ئەندىشەۋ بىرو پراكانى دەرىپىت كە بەھىچ شىۋەيەك ناگوئىن ۋەك تۇزىنەۋەيە كى پىكخراۋىي پابەند لەسەر بەلگە كان مامەلەى بىكىت. چۈنكە ئەم گومانانە لەناۋجەرگەى ژيان ۋ ئازارە كانيدا ھەن كەبەرەۋ زۇرەبى خۇدە كانى مەۋىف دە كىشىن ۋ پەرزىن بۇ عەقل دە كەن.

نەك ھەر كەسىك دوۋچارى گومان بو، يا... توۋشى كۆستىك بو... يا ھەۋرىكى تارىك ئاسمانى دلى گرت بەزمان خالى ھۇنراۋە خوليا كانى دلى دەرىخت، بەبى تۇزىنەۋە ۋ لىكۆلىنەۋەۋ بىر كەردنەۋە ۋ بەبى بەلگە ۋ ھۇكارە كانى بىكەتە بىنەمايە كى بىرور پابۇ راستىيە كان گەردۋانى فراۋان ۋ گەرەيە كىك بەدلتەنگى بىنرا، غەم ۋ گومانە كانى ۋەك ھۇنراۋەيەك بەۋىتتەۋە ۋ بەنىۋە گومان ۋ نىۋە باۋەر بۇ خەلكى بىخۋىتتەۋە، ئايا شىۋى ئەۋەيە بىخىتە رىزى ئەۋ كەسانەى كەژيان ۋ تەمەنيان بە تىۋرى پۇختى پىكخراۋ بىرۋتە

سەر و له ئاکامدا فەلسەفەیەکی ئاشکرای بێ پێچ و پەنا و پتە و ئاکام گونجا و یەک ئاراستەیی بێت و، بنەماکانی پابەندی بەلگەکان بێت. گەر ئیمە سەرئێشێک لەدیوانی (عەلە) و کتێبی (رسالة الغفران) و وەلامدانەوه کانی بۆ (داعی الدعاة) بدەین، لەمانەوه دەتوانین بیروڕا کانی (عەلە) بەدەربخەین کە هیچ تۆژینەوه یەکی ئاشکرا و پێکخراو و گونجاوی تیا نابینن کە پابەندیی بەهۆکار و بەلگەکانەوه نەلەتۆژینەوه زانیارییەکاندا و نەلەتۆژینەوه کانی بووندا و نەلەخودو رەوشت و کۆمەڵناسی دا، بەلکو رەش بینی و نالە دیروون و رق و کینه و ستەمه کانی بەدەردە کەوێت، کە ئەم پیاو لەنیوان گومان و پیاوەریدا دوو چاری بۆتەوه.

درێژە نادەم بەهۆکانی بەدەر خستنی ئەم رەش بینانە ی کەخودی ئەم پیاو ی گەمارۆداوه.

چونکە ئەمە حەیران خۆت دەزانیت کەزۆر لە لەش ساغان و چاوساغان و دەولەمەندان و زیان ئاسوودەیی یەکان دوو چاری ئەم دەردی گومانە بون و، بەهۆی کۆستیکی یاخود بەهۆی رمانی هیواکانیان.

نایا ووتەت بەرامبەر پیاوێک چی دەبێت کەسنگی پڕبێت لەگەش بینەکانی زانا و داناکان و خودی گەورەکان کە لەسەر تایی ژبانی یەوه خۆی دەبینیەوه بەکوێری و دژواری دەم و چاوی و دوور لەخەلکی و بی بەش لەچالاکیەکانی جۆلەو بەد خواردنی، وازەهێنان لەدو نیا و بەدووری لەبەرزوو دارایی و، ئائۆمێد بوون لەخەلکی و بەزەیی خودا؟

زۆر سروشتی یە ئاکامی ئەم هەموو پروداو نەگەتبانە گومانی لای ئەبی علاء دروست کردبێت.

ئەم گومانانەش لەژێرماندا تەنها لە (جیاوازی بەخخته کاندە) سەر دەکێشێ... و تەنها دوو جۆر هاوڕێی دەربازیان دەبێت، یەکیکیان ئەوەیە کە بەبەردەوامی بیر لەنهیینی یەکانی قەدەر دەکاتەوه، چونکە هەموو بوونەکانی گەردوون ئاماژە ی بوونی خودا دەکەن و، گومان لەئازارە کانی ژبانەوه دەکەوێتەوه و، جیاوازی بەختمان لەمانەوه بەدەردە کەوێت: تەندروستی و نەخۆشی و هەژاری و دەولەمەندی و ئاسوودەیی و نۆشۆستی و تەمەن درێژی و تەمەن کورتی... هتد.....

ئەي حەيران ئەمانە ھەر گىز لەياد مەكە و جارنىكى تر گەر توانيمان دە گەرىنەو
سەرى بۇ دەرخستى دروستكردى بوونەكان لەلایەن خوداوە بەھزی بەلگەكانەو.
حەيران: بەلام... رادەي گومان چەند بوو لەلای (ئەبى علاء)؟

شىخ: لێرەدا پاشماوەي نەینى ووتەكانم سەبارەت بە (عەلە) بۆت بەدەر دەخەم.
ھۆكارەكانى گومانەكانى مەھررىم بۆ بەدەر خستى كەدوو چارى ھەموو كەسنىكى
نەگەت و ناویند دەبیتەو و باسى ئەو باوەرانیەت بۆ دەكەم كەھۆگرى ھەموو عەقلىكى
ساغە.

مەھررى گومانى لەھەموو شتىك دەكرد تەنھا بوونى خودا نەبیت كەھىچ كاتىك
گومانى بۆ بوونى خودا بەلای عەقلىدا نەدەچوو... جگە لەم راستى بەھىچ و تەبەكى تر
باوەر مەكە، ھەرچەندە مەھررى سەرسام و دوو دل بوو بەرامبەر بەقەزا و قەدەر و ئازادى
ویست و ھۆدانایى بەكانى دروستكردن و خودى پۇخ و چۆنىنى زیندو بوونەو بەلام
ھەر گىز باوەرى بەبوونى خودا نەترازاو، بەھۆى عەقلى ساغى كەبەبەلگە رىنمایى
كردبوو بۆ بوونى خودا.

ھەر گىز باوەرى پتەو نەدەترازا ھەرچەندە عەقلى دوو چارى لاوازی و كولبونى ببوايە
لەدەرك كردنى خودى تەنھایی خودا، یا ئەنەندیشە كردنى لىكەوتنەو كەردون
لەنەبوون و بیرۆكەى كۆنیتى و چەرخ و جىگا و چەند گومانەكەى زۆر بوايە كەئەمەش
جىاوازی بەختەكان و نەینى نادىارى نووسراو رێزەبى بەكان (القدر) لەلامانى دروست
دەكەن.

ئەمە راستى نووسراو و بیروپراكانى مەھررى بە، كەبە (فەلسەفەى مەھررى) ناوى
دەبەن، گەر خوازیارى بەخودى خۆت بەرجەستەى بكەیت، ئەوا دیوانەكەى جارنىكى تر
بخوینەرەو و ووتەكانى كۆبكرەو و پاشان پۆلىنى بەراوردیان بكەو، بەووردى سەرنجى
بدە ئەم راستى بەت بۆ بەدەر دەكەویت كەھىچ گومانىكى تىادانى بە.

حەيران: ئەمە سەیرە، شىخى گەورەم چەند گۆنیست بووم لەوانەى كە
ھۆنراوەكانى دەخوینەو و ئەوانەى كەباس و لىكۆلىنەو لەسەر دەكەن، بەھىچ
شیوەك لاوازی باوەرەینانیان نەدەخستە پال مەھررى.

شىخ: ئەم ھۆگرى زۆرى بەى خەلك بەھۆنراوەكانى (ئەبى علاء) ھەو بەتایەتى ئەو
ھۆنراوانەى گلەبى و سەرسۆرمانى تىادایە بۆ قەدەر، یا... گومان لەكار بەجى

جياوازي بهخته كان

بوونه كانى خودا ده كات، ئەمانە بە گشتى بەهۆى كاريگەرى (جياوازيه كانى بهخته وهيه له ژياندا).

هه موو مروڤيڤك له ژيانيدا دوو چارى ئەم نه گه تسانه ده بێته وه، يا... له خودى خۆيدا به... يا.. به هۆى كه سانى ده و رووبه رى له دۆست و خزم و كەس و كارى و به گله يى له به ده بختى خۆش حال ده بێت. به وتنه وهى چەند به ته هۆنراوه يەك له م رووه وه. كاتينك شاعير بۆ لابرڤنى بيزاريتى دژوارى به كانى ژيان ئەم هۆنراوانه ده هۆنيت وه، ههچ شياو نى به بېته بنه مايه ك بۆ برباردانى بى باوه رى و باوه رى ئەم شاعيره بۆ بوونى خودا.

سەرنجيڤكى وورد له هه ندى له موو ته كانى معهررى ئەدهين تابگه يه راستى بېروپا كانى. گەر خواريار بىن... ئەى حەيران معهررى بڤه يه ريزى فەيله سوفه كانه وه و تۆزينه وهى له سەر راستى بېروپا كانى بكه ين له زانيارى و بووندا له دوو توڤنى هۆنراوه و بابته له خۆگر تووه كانى، بۆمان به ده رده كه ویت ئەم پياوه له گه ل ئەوهى كه. رهش بېنیه كانى سه رسامى و دوو دلى لادروست كرده، هەر گيز نه يتوانيه وه در بچيت له باوه رى به عه قلى و باوه رى به خودا و ته نها له رينبازى ئەم عه قله وه به راستيه كان گه يشت.

وليس يظلم القلب وفيه للب جذوة

واته: هەر دلى ترۆسكه ي ژيرى له ناويدا بى، هەر گيزاو هەر گيز تاريك تايى. به لى - راسته - ئەى حەيران - سوڤندي بى به خودا گەر پياوڤك خاوه نى عه قلى كى ساغ بێت هەر گيز دلى رهش بىن نابیت. معرى زۆر باوه رى به م عه قله هه بووه و، هه ميشه پابه ندى بووه، ياخى ده بوو له هه موو بېروپاوه هه واليڤ كه پيچه وانەى برباره دارپژراوه كانى عه قلى بووايه. وهك چۆن له م ووتيه دا به ده رده كه ویت:

فلا تقبلن ما يخبرونك ضلة إذا لم يويد، مأتوك به العقل

واته: باوه ر به بېرو كه يه ك مه كه، گەر له لايه ن عه قله وه په سه نده نه كرابیت. وماتريك مراثي العين صادقة فاجعل لنفسك مرأة من الفكر
واته: باوه ر به بېرواوه كانى چاو مه كه، باخودت ئاوينه ي فكره كانت بیت. ووتەى:

سَأَتَّبِعُ مَنْ يَدْعُو إِلَى الْخَيْرِ جَاهِدًا وارحل عنه، ما إمامي سوى عقلي
 واته: لهدوى ئەو كەسە دەكەوم كەبانگەوازى چاكە بكا و تىنكۆشنى بۆى، ھەروەھا
 جارى و اھەيە لىشى دوور دەكەومەو، چونكە مەن تەنھا عەقل بەپىنشەواى خۆم دادەنىم.
 تەنھا بەم عەقلە، ئەم پياوھ ژيرو دانايە كەين بەش بوو و ئارامگر بوو، باوھرى بەبوون.
 تەنھايى خودا ھىنا، ئەو خودا بىنگەردەى كەتەنھا و ئەزەلى و ھەمىشەيى و بەئاگا و بەتوانا و
 وىنەگرو سەرەتا و زىندو كەرەوھىيە و ھىچ شتىك وىنەى ئەو نىيە، ئايا گومانىك لەباوھرى
 مەھررى بەدى دەكرىت لەم ووتانەيدا؟
 سەبارەت بەباوھرە پتەوھ بى ھاوتاكەى دەلئىت:

بوحداية العلام دنا فدعني أقطع الأيام وحدي
 واته: بەتەنھايى خوداى زانا باوھرم پىنھىنا بھىلن پۆژگارم بەتەنھا بەسەر بەرم.
 ھەروەھا ئامازەى باوھر بەبوونى خودا و تەنھايى بەكەى بكات وايە و چۆن ھاوھلىتى
 لەتەنھايى و بىكەسى و ڕەش بىنيە كانىدا.

يموت قوم وراء قوم ويثبت الأول العزيز
 واته: كۆمەل لەدواى كۆمەل دەمرن بەس خوداى بەتوانا دەمىنى.
 يَجُوزُ أَنْ تَبْطِيَ الْمَنَيا والخلد في الدهر لايجوز
 واته: - لەوانەيە ھەندى تەمەنى درىژىن بەلام نەمرى بۆ ھىچ كەس نىيە.
 سەبارەت بەتوانايى خودا لەدروستكردى زىندوو لەمردودا و بەپىنچەوانەوھ مردوو
 لەزىندودا و لەشتە مردووھ كانەوھ ناوھرۆكى ژيان دروست دەكات و دەيرازىنئىتەوھ،
 ھەركاتىن ويستى بەتواناى خۆى لىي دادەمالى و دەيكاتەوھ بەرووكەشە (عرض) بى
 گيانەكەى.
 وهك دهلئيت:

جواهر ألفتها قدرة عجب وزايلتها فصارت مثل إعراض
 واته: ناوھرۆكە بنەمايەكان پىنكەتەى توانايەكى سەرسۆرھىنەرن و بەجوودايبان
 بوونەكەى گەردوون وەك ڕووكەشى لىدئىت.
 حەيران: - بەلام گەورەم مەن ئەم ووتەيەى مەرىم لەيادە كەدەلئىت: -
 قلتم لنا خالق عليم قلنا صدقتم كذا نقول

واته: پستان را گه‌یاندین، خودا دروست‌کهر و زانایه. و عثمان راستده کهن ئیمه‌ش هه‌روا ده‌لین.

زعتموه بلا مکان ولازمان آلا فقولوا
واته: باوه‌رتان و ابوو بئ جینگاو چهر‌خه، به‌ئاگابن و بلین .
هذا کلام له خبیئ معناه لیست لنا عقول

واته: ئەم ووتیه نه‌پنی‌یه کی تیادایه به‌واتای ئیمه عه‌قلمان نی‌یه.
نایا ئەم ووتیه‌یی ئاماژه‌ی لاوازی باوه‌ری ئه‌بی عه‌لا به‌خودا به‌ده‌رناخت؟
شیخ: به‌لامه‌وه سه‌رسورته‌رنی‌یه، که‌ته‌نها ئەم سنی به‌یته هۆنراوه‌یه‌ت ده‌رخ کردیئت
و بئ ئاگابیت ل‌هم به‌یته هۆنراوانه‌ی تری.
که‌ده‌لئیت:

والله اکبر لایدنو القیاس له ولایحوز علیه کان أوصار
واته: خودا گه‌وره‌یه‌و هیچ پنه‌ریک نزیک‌ی ناییته‌وه، بۆ ئیمه نه‌ها‌تووه که‌بلین خودا
واده‌بئ یاوا بووه.

ئیه‌وه‌ی کۆمه‌لی گه‌نجان هه‌میشه هۆگری گومان و ئه‌و رینگایانه‌ن که‌بۆی ده‌چیت.
به‌لام سه‌یره که‌چۆن تائینستا ده‌ر کی راستیت نه‌کردوه، له‌و ووته دوورو درێژانه‌ی که
به‌سه‌ردا تیه‌ری له‌ویلی ئه‌ندیشه‌ی عه‌قل و کولبونی له‌ئه‌ندیشه‌ی مانای چهر‌خ و جینگا.
مه‌به‌ستی معهرری ل‌هم به‌یتانه ئه‌وه‌یه، ئاماژه‌ی کولبونی عه‌قل بکات له‌ئه‌ندیشه‌ی
مانای چهر‌خی لیکه‌وته که‌هیچ چهر‌خێک پێشی نه‌که‌وو‌توه و، هه‌روه‌ها گه‌ردوونیش
که‌هیچ بونیکی پێش بوونی دروست نه‌بووه، هه‌روه‌ک غه‌زالی ده‌لئیت: ئاماژه‌کانی
معهرری بۆ کولبونی عه‌قل هه‌ر گیزمانای ئینکاری بوونی خودا ناگه‌یه‌نیئت که‌معهرری
ده‌ر کی کردوه (گه‌وره‌تره له‌وه‌ی که‌پنه‌ر نزیک‌ی بیه‌توه و، بووه و ئه‌یئت دروست نی‌یه
بۆی.

واته بوونه ئه‌زه‌لی‌یه که‌ی خودا به‌بوونه جه‌سته‌یه‌یه لیکه‌وته‌کانی‌یه‌وه پنه‌رناکرئت
که‌لیکه‌وته‌وه‌یان په‌یه‌سته، به‌جینگاو چهر‌خه‌وه و، گه‌ر ئەم لیکه‌وته‌وه‌نه‌بوايه (چهر‌خ
و جینگا) نه‌ده‌بوو و، هیچ مانایه‌ک نه‌ده‌بوو ئه‌ندیشه‌ی بکرئت ئه‌ی حه‌یران، ئه‌وانه‌ی
گومانیان له‌باوه‌ری معهرری هه‌یه ئەم چه‌ند به‌یته‌یان نه‌کردۆته به‌لگه‌ وه‌ک ده‌لئیت:

تخطمنا الأيام حتى كأننا زجاج ولكن لا يعادلنا سبك
واته: برژگار دامان دهرزیننی ههروهك، شووشهیهك كه پاش ووردبونى خوێ
ناگریتهوه.
ئهو وتهی كه دهلیت:

لو كان جسمك متروكاً هيته بعد التلاف طمعنا في تلافيه
واته: گهر جهسته له ناو چوونى له سهه شیوهی خوێ. بمینتهوه، ههه له زووهوه
خوازیاری له ناو چوونى ده بووین.
ههه گیز ئهم ووتهیهی دهرخ ناکهه:
إذا ما أعظمي كانت هباء فإن الله لا يعيبه جمعي
واته: گهر ئیسكه کاتم پرش و بلاو بیست، له لای خودا ئاسانه کۆ کردنهوهی.
ووتهی:

متى شاء الذي صورنا أشعر الموت نشوراً فانتشر
چ کاتیک ئهوهی ئیمهی بهم وینهیه دروستکرد ویستی له ناو چوونمان بوو، ده مان
مریتیت و لیبر سینهوه مان له گهه دکات.
وتهی:

قد يمكن البعث إن قال المليك به وليس منا لدفع الشر إمكان
واته: گهر خودا وویستی زیندو بوونهوهی ههیه و هیهچ توانایه کمان نییه بۆ بهههنگاری
به لا کانه
وتهی:

وأعجب ما تخشاه دعوة هاتف أتيتم فهبوا يانيام الى الحشر
واته: تر سنا کترین شت ئهه بانگه وازهیه كه دهلیت نوستوان راپههه بۆ لیبر سینهوه
وتهی:

ياليتنا عشنا بلاردي يدالدهر أومتنا مماتا بلانشر
(خۆزگه له ژياندا مردن نه بوايه گهر ههش بوايه لیبر سینهوه نه بوايه)
وتهی:

إن كان نقلي من الدنيا يعود الى خير وأرحب فأنقلني على عجل

جیواواری به خټه کان

(گهر گواستنې ووم لېم دنيا به بهرو خوشی بیت ته واخلېارم زوو بگويزرېمه و به خوشی يوه پېشوازی لیده کم)

وإن علمت مآلي عندي آخرتي شدا وأضيق فأنسأرب في الأجل
واته: (تهی خودا گهر دز انیت لپړ سینې ووم دژوارو تنگه، خودایه چاره نو وسم و مردم دوا بختیت)

سویند بڼی به گیانم، تم پېشوازی یی بهی خه لک بو دهرخ کردنی ته بهیتانه ی که گو مانو دوو دلی تیادایه، وه کور دوو که و تنه وه لهو بهیتانه ی پر باوه ورو به لگن. ته مه کاری مرو فی به و ویزدان نی به که به ویت به ناگا بیت له راستیه کانی باوه وری تم پیاوه به لام ریباری راست ته و به به قولی سرنجی بدین، له پاشدا ووته کانی به به لگه وه به راوردنیک بکین ته ووتیه ی که ده لیت (شووشه که شکا خوی ناگریته) و ووته کانی تری که له م ووتیه ی ده چن، دروست نی به بیکه یته به هانه بو نه بوونی باوه وری معری به زیندو بوونه وه، ههر چونیک بیت ناگاته باوه وری هندی لهو زانایانه ی که ده لیت به دروستکردنه وه کی نوی زیندو بوونه وه ده بیت.

به لام لېم بهیته دا که ده لیت

ومتی شاء الذي صورنا أشعر الموت نشورا فانتشر

(چکاتیک ته وهی نیمه ی لېم وینه یه دا دروستکرد، گهر ویستی له ناوچو و نمان بوو ده مانرینیت و لپړ سینې و ه مان له گه لدا ده کات)

له دوو تووی تم ووتیه دا، به لگه عه قلی به کانی تیاداره ننگ ده داته وه له توانای زیندو بوونه وهی جهسته کان به هه مان توانای ته وهی دروستکردنه وهی که هینایانه بوونه وه، به ناگابه ... تهی حیران ...

ههروها ووته کانی سه باره ت به روج.

أما الجسوم فللتراب مآلها وعييت بالأرواح أني تذهب

واته: (جهسته کان چاره نو و سیان به رو خاک و خوله، به لام نازانم تم روجانه بهرو کوی ده چن)

روح اذا أتصلت بجسم لم يذل هو وهي في مرض الفناء المكمد

واته: (گهر روج چو وه جهسته یه که وه به به رده و امی پیکه وه ده مینه وه، هه تا هه روو کیان له نه خوشی له ناوچو و نندا جیاده بڼه وه).

آن کنت من ریح فیا ریح اسکنی أو کنت من نار فیا نار اُحمِدی
واته: (ئەو رۆح گەر روسکاوی.. بایت.. ئەو.. با.. خامۆش بە و، گەر لە ئاگری...
ئەو.. ئاگر دایمە کئی)

آن یصحب الروح عملی بعد مضعنھا للموت عني، فأجدر أن تری عجباً
وأن مضت في الهواء الرحب هالكة هلاك جسمي في تربي فواشجبا
واته: (گەر رۆح هاو لە ئێتی عەقلم بکات پاش مردنم، شایەتی سەر سور هینەرە وەک
لە ناو چوونی جەستەم لە خاک و خۆلدا، هاوار بۆ خۆم).

ئەم ووتانە ی هەر گیز لە باوەری ئەم پیاوێ کەم ناکاتەو و ئەمان هەمووی بە گشتی
ئاماژەیە کە رۆح جیاوازی لە جەستە و، تەنھا بۆ چیژی ئازارە کان پێوەی لکاوە و،
جەستەش ئازارە کانی ژیان دەچیژی و معرری ئاگاداری رۆح نی یە بەوێ کە ئایا...
بوونیکی سەر بە خۆی لە جەستە هە یە یاخود فەرمانیکی جەستە یە لە ژیانیدا بە مردنی
جەستە رۆحە کە لە ناو دە چیت، معرری مانای رۆح دە رک ناکات و، خۆشەوێستی
زۆری بۆ هۆنراوە و دژواری ژیان زۆریان لێ دە کرد کە ئەم رۆحە بە.. یا.. یاخود بە ئاگر...
ناو بە ریت و ئارەزووی خامۆش و دایمە کانی بکات و ئەم ووتانە ی چەندە هاو و تە ی تری
لە باوەری معرری کەم ناکاتەو کە دە یان خستە پالی، چونکە ئێمە هیچ شتێک لە راستی
رۆح نازانین و زۆرمان لێنە کراوە هیچ شتێک دە ربارە ی بلێین تەنھا ئەو نە بیست ئەم رۆحە
لە کاری خۆدایە. گەر سەرنجی ووتە کانی معرری بە دەیت، بۆت بە دە رده کە ویت کە چەند
پیاوێکی باوە ردارو مل کە چ بوو بە رامبەر خۆودا، لە گە ل نا هە موواری ژیان و سەر
سورمانی بۆ نە یینی یە چارە نوو سە رپێژە یی یە کان، باوە ری ئەم پیاوێ کەم نە کردۆ تەو،
بە لکو بە پێنجە و نەو بە راستگۆترین و باوە ردارترین و ئارامترین کەس دە ژمێرد ریت

به به ك گه یستی بایمه نه كان

(۱)

له کاتيکي ديار يکړاودا پاش نويزی شيوان گه يشته خزمه تي شيخ، ده بينم په ريه کی گه وړه ی له بهر ده ستايه و، بۇ چنه د خانه يه ک پۇلین کراوه و چنه د بر گه يه کی بهرام بهر يه کتری له شيوه ی راست و چه بی تیا دا نوو سرا بوو، چاوم ناوی غه زالی و ئین طوفه یل و هه ندی ناوی تری عه ره بی و بهرام بهریان چنه د ناوینکی تری فهره نسی به دی کرد. له جینگا که ی خوُم دانیشتم بهرام بهر شيخ به بی دهنگی تا کو کاره که ی لی ئالوز نه که م و په راو که که م له سهر خوانه بچوو که که دانا و پاش که مینک شيخ مهوزونی سهری بهرز کرده و به زهر ده خه نه وه گوتی: حهیران به خیر بیست، منیش وتم: شيخی گه وړه م مه بهستی له م پیناسه یه دا چی یه؟

هه ر چنه د هه ندی جار فکرم له هه ندی نه ندیشه دا، دوو چاری ئالوزی ده بیته وه به لام نه وه ناگه یه نیت که من حهیرانه که ی یه که م جار بم.

شيخ: نه زاتم، به لئی نه زاتم و، نه م ئالوز یه ش دهر بازمان نی یه لئی ی، به لام به حهیران پینشوا زیم کردی هه ستم کرد که سهر سامی له م کاره م.

حهیران: به لئی به بینینی نه م خشته یه سهر سام بووم، ئایا با سه کاغان به ره و غه زالی و ئین طوفه یل ده گه رپته وه؟

شيخ: نه خیر، ته نها به راووردی که بۆتی ئاماده ده که م له نیوان بیرو که کانی موسلمانان کان و بليمه ته فه یله سوفه کانی روژ ئاوا که به (۵۰۰) سال پاش نه وان هاتوون.

حهیران: گه ر به هه له دا نه چوویم شيخی گه وړه م نه مړو باسی گه شه ی فه لسه فهم بۇ ده کات، له کاتی خویدا کتیبیکم بیني به م ناوه له گه ل هه ندیک له هاوړیکانم له باره ی فه یله سوفه کانی سهرده می نوی وهر مگرت و بر دم بۇ زانکو، که گه وړه ترین هو کاری نوشوستی هه بوو له سهر م، لییان وهر گرتم در اندیان، دهیان ووت: - نه م کتیه هه مووی به گشتی بی باوه رپی یه به خودا.

شيخ: - به لئی گه شه ی فه لسه فه، چونکه فه لسه فه پیش نه مانیش پیشکه و توو بووه،

بەلكو بلنى گەشەى رۆژئاوا لەمەیدانى فەلسەفەدا.

حەيران: - تێنە گەيشتم لەجیاوازی نێوان ئەم دوو وتەیه.

شیخ: - سەبارەت بە و تاریکیەى کەبالتى بەئەورپادا کیشابوو، ئەتوانین بڵیین گەشەیه کى فەلسەفەیی بوو بەلكو بەئاگابوونەوێهەك بوو پاش نووستنیکى قول، چاوى ئەو بلیسمەتانه کرایهوه بەو رووناکییەى کە لەرۆژەلاتەوه سەرى کیشا بوو، بەدووژ نییە گەر بڵییت بەیهەك گەيشتن کە لەرۆژەلات ناسە کاندالەسەر ئەم راستیە بەیهەك گەيشتن وەیا... لەگەڵ مندا بڵییت ئەم رووناکییە دەقا و دەق لەرۆژەلاتەوه وەریان گرتووه... و ئەم ووتەیه نزیك تره،

حەيران: کەواتە شیخی گەورەم نایەوێت باسى ئەم فەیلەسوفە رۆژئاوايانەم بۆبکات. شیخ: چون باسیانت بۆ ناکەم و من دەزانم کەتەنها باسکردنى ئەوان راتدە کیشییت. حەيران: - دەبینم شیخی گەورەم دەفەر مۆیت کە رۆژئاوایییە کان هەموو راستیە فەلسەفەیییە کانیاں لەرۆژەلاتی بەکانەوه وەرگرتووه، وام دەزانى کەلەتوانا و نرخیان کەم دەکاتەوه بۆ ئەوهى بەدووژم بختەوه لەووتە کانیاں کە بێ باوەرى و گومانیاں لەخۆ گرتووه.

شیخ: - چ... کاتێک منت بینوه بیروپرای گومانداران و بێ باوەرانت لى بشارمەوه؟ حەيران: شیخی گەورەم زیاتر باسى ئەو گەورە فەیلەسوفانەى بۆدە کردم کەلەباوەرداران بوون بەتەنهایی خودا.

شیخ: گوناهم چى بە گەر گومانداران و بێ باوەرێان کەمێك بن لەفەیلەسوفە کەم تواناکان، بەگوێرەى زۆرینهیى باوەرداران لەگەورە فەیلەسوفە کان، لەمەولا بۆت بەدەردە کەوێت ئەم ریزەیه هەرگیز ناگۆرێت سەبارەت بەهەموو ئەوانەى کەباسیانت بۆ دەکەم.

ووتت سەبارەت بەوى کەمن لەنرخ و کیشیان کەم دەکەمەوه و وەرگرتنى بیروپرای رۆژەلاتیان دەخەمە پال، نازانم ئەم گومانانەت لەکوێهەیناوه، و، میژووی فەلسەفە بریتی بە لەزنجیرەیه کى پەيوەست بۆ وەرگرتن لەبیرۆکەکانى پێش خویان وەردەگرن و ئەوانەى دواى ئەمانیش گەلالەى دەکەن لەچ ووتەیه کدا عەقل باوەرى پەیننا بەوهى کەبەرەو راستیان دەبات، باوەرى پێدەهینییت و پوچەلتى دەخاتە پال ووتەکانى تر، بەلام لەبەر ئەوهى راستى هەمیشە رۆشنه و کەم جار عەقل جیاواز دەبییت تبايدا، و، ئەمەش نەهینى ئەو بەیهەك گەيشتنەمان بۆ بەدەردەخات لەسەر راستى بوونى خودا و تەنهایی بەکەى

به يه كك گه يشتني بليمه ته كان

له نيوان زور به ي فەيله سوفه موسلمانە كانى رۆژ هەلات و فەيله سوفه نەسرانيە كانى رۆژ ئاوا.

ئەم بەيەك گەيشتنە گەر لەرنگای وەر گرتنە وەبێت یاخود بەهۆی لەیه کچوونی بۆ چوونیانە وەبێت لەسەر راستیە کان و، ئەم بلیمە تانە ی کە باسکردنیان دیتە پێشە وە، هەموویان بە گشتی بەرگریان لە عەقل و لە چەسپاندنی بوونی خودا و سیفەتی تەواوی کردووە بە شێوەیەك کە عەقل سەرسام دەکات و دلێش دەگەشتە وە.

حەیران: - ئەمە، سەیرە!

شیخ: - نەسەیرە و نەنامۆیە، باسی (دە) فەيله سوفی گەورە ی بەناوبانگیان بۆ دەکەم کە هەموویان باوەریان بە بوونی خودا هەیه، تەنها دووانیان نەبێت کە یه کێکیان گومانى هەیه، ئەوى تریان سەرسامە و باوەرى بە بوونی خودا هەیه، بەلام نازانیت چۆن وەصفی بکات، بەم جۆرە دەبینیت رێژە لە نیوان ئەم باوەرداران و گومانداراندا تەنها (یەكە).

حەیران: - ئەوانە کێن کە شیخی گەورەم دەیهوێت باسیانم بۆ بکات؟

شیخ: - تۆ... پێم بلێ ئەوانە کێن کە شەیدای ناویان بوویت؟

حەیران: - بەدروزیایی تەمەنم گوێبیستی ناوبانگی باکون و دیکارت و کانط و سپینوزا و برکسون و دارون بووم و، شتیکی کەم سەبارەت بە هەریه کێکیان خوێندۆتە وە.

شیخ: - بە کورتی باسی (باکون و دیکارت و باسکال و مالیرانش و سپینوزا و لولک و لیبز و هیوم و کانط و برکسون) ت بۆ دەکەم، بەلام دارون باسیکی تاییەتی هەیه.

دەبینیت (هەشتیان) لەم (دەیه) لە گەل ئەو فەيله سوفه موسلمانانە دا بەيەك دەگەن لەسەر باوەرهێنان بە گرنگی عەقل و بوونی خودا و تەنهایی یەكە ی.

هەروەها بەيەك گەيشتیان لەسەر بەلگە خوازی یە كاندا بەيەك گەيشتیکی ئەو تۆ کە وەختە بێتە دەقا و دەقی.

شیخ: - فرەنسیس باکون هەرگیز بنەماکانی لۆژیکی پووجهل نەکردۆتە وە و ناشتوانی پوچهلی بکاتە وە چونکە ئەمانە بنەماکانی عەقلی پوختن.

رینگای هاوناوی خۆی (رۆجەر باکون) ی گرتە بەر لەو ووتەییدا کە دەلێت: - ئەزموونە کان تەنها بەلگەن بۆ زانیاری یە سروشتی یە کان و هەروەها هاوشانی رۆجرباکونی کرد لەهێرشەکانیدا بۆ سەر ئەرستۆ.

حەیران: - ئەم رۆجەر باکونە کێ یە؟

شیخ: - گوێبیستی نەبوویت؟ ئەو قەشە فرەنسیسکانە ئینگلیزی یە کە بەناوبانگترین

زانای سده کانی ناوهر استه که به ماویه کی زور پینش فره نسیس باکون هاتوته دنیاوه و ئهم دوو پیاوه له بیرو را کانیاندا له یه کده چن وهک چۆن له ناو نیشتمانیاندا له یه کده چن. رۆجهر هیرشی زوری ده برده سهر ریبارانی فهلسهفه په پیره و کراوه کانی هاوسه رده می خوی.

بانگه وازی ئه وهی ده کرد که ئه زموونه کان ته نها به لگه یه کن بۆ زانیاری به سروشتی به کان و خوی وابه ده رده خست که لۆژیکه کانی ئه رستۆ رته ده کاته وه و خوازیاری ئه وه ده بوو گهر له توانایدا بیته هه موو کتیبه کانی بسووتینی له گه ل ئه وهی که هه میشه پیوستی به و لۆژیکه عه قلیانه ی بووه له ووته کانییدا و، ئاماژه ی هه مان هۆکاری کردووه که فره نسیس باکون ئاماژه ی بۆ کردووه و ده لیت (ئهم هۆکارانه به ره وه هه لمان راده کیشتن).

به لām فره نسیس باکون که دوو سده زیاتر دوا ی ئه وه هاتوووه بۆ داهینان... یا... بۆ وه رگرتنی هه مان بیرو را کانی رۆجهر، به هه مان شیوه ی ئه وه باوه ر به ئه زموونه کان ده هینیت له زانیاری به سروشتی به کاندای گالته به لۆژیکه کانی ئه رستۆ ده کات، به چه شنی که که ماموستای به که م به فه یله سوفی سه فسه تائی بی نرخ ناوده بات، له گه ل ئه وهی که هه میشه بی پیوست نه بووه له وه رگرتنی ئه وه لۆژیک و هۆکارانه ی که ده لیت به ره وه هه لمان راده کیشتن وه به (بت) ناویان ده بات که دوو رمان ده خاته وه له خوا په رستی که وه خته بیته هه مان ئه وه هۆکارانه ی که رۆجهر پینش ئه وه ناوی ده بات. به لām ئه وه ریبارهی که فره نسیس باکون گرتوته به ره بۆ لیکۆلینه وه کانی له سهر ئهم بنه مایانه به نده.

ئه وه ئه زموونانه ی که دارپژراون له سهر تاقیکردنه وه پسته وه کانی و سه رنجدانه وورده کان.

په پیره کردنی ریباری (ئیهستقرا Induction) که به هۆیه وه عه قل له به شی به کانه وه (الجزئیات) بۆ گشتی به کان (الکلیات) واته له ئیجابیاتی ئه وه ریبارهی که عه قل له کاره گشتی به کانه وه داده به زیته بۆ کاره به شی به کان (Deduction) و ئه مهش شتیکی نوی نی به، چونکه به لگه به ره و ژوو ره کان (الصاعد) و به لگه به ره و خوا ره کان له لای فه یله سوفه سه ره تایی به کان ناسراون و هه ره وه ها ئه زمونیش به که م شته که مرو و ف زانیویه تی له توژینه وه کانی سه رو شدا.

ئه وه که شایه نی با سه باکون ئهم ئه زموونه ی خسته قالی فهلسهفه وه، ریکخست و

به يه ك كه پښتنی بلیمه ته كان

وینه ی بۇ كښان و قوناغه كانی دیار یكردن و خشته ی بۇ دانان هم رنكخسته ی بۇ ریبازه توژینه وه كانی بووه پایه يه ك بۇ ناسینی له جیهانی فلسفه فدا.

حهیران:- گومانی تبادا نی یه هم ریبازه ی رنكخسته بهر وه ژووری یه له یه شی یه كانه وه بۇ گشتی یه كان زووتر ده مانگه ینیته راستی یه كان به هوی كاره سرووشتی یه كان و شته هه ستیه كانه وه، به لام چون به کاریان بهینن له زانیاری نهو کارانه ی كه له پښت سرووشته وه هه؟

شیخ:- باكون واده بینیت یه كم ههنگاو له لیکز لینه وه فلسفه فیه یه كاندا به توژینه وه ی سرووشتی یه كان ده سپیده كات پاش نه وه ی تیگه پښتنی تهو او مان له روا له ته سرووشتی یه كان به ده ستهینا و ناگاداری یاسا تایبه تی یه كانی بووین، نهو كاته بۇ مان هه یه بچینه سهر یاسا گشتی یه كان كه یاسا تایبه تی یه كانی له خو گرتو وه، تائینستاش بهر وه گه شه ده رزین تاده گهینه نهو یاسا گه وره گشتی یه ی كه هه موو یاسا كانی له ژیر چنگدا یه، ئینجا ده گهینه كاره ئاشكر اكان كه له هه موو زانسته كاندا هه یه و گومانی تیدا نی یه:

به هوی هم كاره ئاشكرایانه وه ده توانین توژینه وه ی هه كاره بهرزه كان بكهین كه گهردونی لیکه و توته وه، گه پښتن به كاره كانی لیکه و ته وه، تیگه پښتن به كاره كانی پښت سرووشت (میتافیزی).

ههروهك چون باكون به هوی هم بیر و كه فلسفه گشتی یه وه ی به ئین روشد ده گات و به هوی ریبازه (توژینه وه ی به شه كان) خودا ده ناسیت و ههروه ها به هوی نهو به لگه دیارانه ی كه له دروستكراوه كانی خودا دا هه یه و به هوی رنكخستن و یاسا ته واوه گشتی یه كانی كه له گهردووندا به دی ده كرنیت به هه مان شیوه له گه ل ئین طرفه یل و مهسكه وه ی یه ك ده گرنیت لهو ووتانه ی كه ده لیت: ده توانریت به هوی عه قلیه وه دهركی خودا بكریت له تیوره فلسفه فیه یه پوخته كاندا.

باكون وته به پیره به نا و بانگه كه ی كه ده لیت: (گه كه می فلسفه له خودا به دوور مان بخاته وه نهو ازوری فلسفه ده مان گه رینیته وه بۇ لای خودا).

ههروه ها روجه ر باكون له گه ل تو ماس نه کوناسی هاوسه رده می خو ی له گه ل قورئاندا یه ك ده گرنیت له سهر باوه ر به بوونی خودا و، به بی توانایی دهرك کردنی ذاتی تهوای خودا و، سه باره ت به راستی دروستکردنی (میشك) ده لیت.

(هیچ زانیه ك نی یه له زانا سرووشتی یه كاندا بتوانیت هه موو شیک بزانیت سه باره ت به میشك و تایبه تمه ندیه كانی، كه واته چون دهركی خودی خودا ده كات) ههروهك دهقی

ئەم ئايەتە بخوینیتەو وایە ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ الحج: ۷۳... ئەى حەيران بىر كەرەوہ...

حەيران: - بە راستى شىنخى گەرەم ئەم باسە زۆر بە نرخە.
شىنخ.... لە باسە كانى دىكارى و فەيلە سوفا كانى تردا و لەو بەيە كگەيشتنەيان لە سەر
حەقدە بەرزى و ئاشكرای زياتر تۆ دەردە كەوئە.
حەيران: دىكارى ناوبانگىكى گەرەمى ھەيە لە جىھانى فەلسەفەدا، چەند خوازىارى
زانىنى ڕووە بەيە كگەيشتنە كانى دە كەم لە گەل فەيلە سوفا موسلمانە كان و قورئاندا.
شىنخ: - دىكارى زۆر بەيە پەر باوهرى لە گومانەو بەدەستەناو و ھەر و ھا (خودى
گوماني) كرده رىيازىك بۆ چەسپاندنى بوونى خودا و زانىنى سىفەتە تەواوە كانى،
لە گومان و پەر باوهرى بە كەيدا لەيە كچوونىكى زۆرى ھەيە لە گەل غەزالىدا بەلكو
بلىن لە ھەموو وتەو ھەلسوو كەوتىكىدا..

سەرئى شىوازە زانىارىە كانى دا بۆى بەدەر كەوت كەبرىتى بە لەپىنج ھەستەوەرە كە،
كە بە ھۆيانەو كارىگەرە ھەستە كاغمان بەدەست دە كەوئە و، ھەر و ھا بە ھۆى
عەقلىشەو دەركى كارە پەر و اكانى عەقل (المعقولات) دە كات، بىنى كە ھەستەوەرە كان
زۆر جار ھەلخەلە تىنەرن و عەقلىش زۆر جار ھەلە دە كات، بە چەشنىك ئەو ھى بەخەو
دەپىنن و ادە زانىن لە كاتى ھۆشيارىدا بىنىومانە، لە بەرئەو ھەلە عەقل ھەلە دە كا و
ھەستەو ھەلە تىنەرنە.

ھىچ لە شىوازە كانى زانىاريمان بەدەستەو نەما... تا.. متمانەو پەناى بۆ بەرىن لە
زانىنى راستىە كان و پەر باوهرىە كان.

دىكارى بە ھۆى گومانەو ھەموو رىيازە كانى زانىارى دەرك كرد و گەر پايەو بۆ پەر
باوهرى ھەر و ھا چۆن غەزالى لە پىش ئەو گەر پايەو بۆ پەر باوهرى بە شىوازىكى پەر و ان
بىزى سەر سۆرپنەر و بەلگە پتەوى سادەو ئاشكرا، كەوا لە بەلگەى گومان دە كات بىتە
بەلگە بۆ پەر باوهرى.

دىكارى، دەلەت: - چەند بە گومان یم لە ھەستم و لە عەقل و لە بوونى گەردوندا تەنھا
راستىە كەم بۆ دەمىنیتەو كە ناتوانم گومانى لىبكەم و، چەندە گومان زۆرىت ئەو ھەندە پەر
باوهرىە كەم زۆر دە بىت ئەم راستىسەش ئەو ھەيە (من بە گومانم) بە واتاى من بە گومانم،

به به ک گه یشتنی بلیمه ته کان

که واته من بیر ده که موه، چونکه گومان، بیر کردنه ویه و، بیر کردنه ویش تنها له خاوهن
بیر کردنه و ده بیئت و، هم خاوهن بیر کردنه ویه بریتی به له (من) و هر چه نده هم ولی
گومان بدهم له بیر کردنه و کم هم ا گومان له خودی خویدا به لگه به به ویه که من بیر
ده که موه.

لیره دا و ته به نرخه به ناو بانگه که ی وتوو، که ده لیئت: (من بیر ده که موه، که واته من
بوونم همیه).

له سهر هم و ته یه ی ریسایی به لگه کانی له سهر راستی هسته کان و عقل دانا و،
گه یشته چه سپاندنی بوونی خودا و زانیی گشت سیفاتی ته وای، که ته عقل به پیوستیان
داده نیئت و هر هم بنه مایانهش بوو، دیکار تی گه یانده چه سپاندنی بوونی تهو شتانه ی
که لای عقل ناشکرایه پاشان گه شه ی به بیر و که کانی دا، تا گه یشته به لگه خوازی به کانی
بوونی خودا به هوی به لگه (لینکه و تنه و و پیوستی یه و) (الحدوث والوجوب)، وه ک
ده لین: - بچی مه حاله ئینکاری راستی هم و ته به بکم (من بیر ده که موه، که واته من
بوونم همیه) ناتوانم هر گیز ئینکاری بکم، چونکه زور روون و ناشکرایه و، زور
کیشه ی تر همیه لهم ناشکرا تره له لای عقل وه هم و ته یه ی که ده لین: - شت له
نه بوونه و په یدا ناییت ناکام گه وره تر ناییت له پیشه کی و، هر وه ها هؤ کار له هؤ که ی
گه وره تر ناییت.

پاش ته ویه دیکارت ده گاته تهو راسته قینه به له چه سپاندنی کیشه ی ناشکرا
جینگیره کانی ناو عقل بیر کردنه و دابش ده کات بؤسنی بهش.

یه کهم: - بیر کردنه و به ریکه و ت، یان.. راسته و خؤ (adveritons)، ته موش ته ویه
که به هوی شته دهره کی به کانه ویه دروست ده بیئت به بی کاره کانی می شک.

دوو هم: - (بیر کر نه و درو سترکراوه کان) (Factices) به هوی بیر کردنه و
جیا و ازه کانه و دروست ده بیئت.

سینه م: - (بیر کر نه و خؤر سکیه کان) که له عقلماندا جینگیرن.

وه هر وه ها ده لیئت: - پیوسته به ناگا بین له دوو به شی یه کهم.. تا وه کو.. هیچ شتیک له
(هله و ویلی ته ندیشه می یه کانی هست) دزه نه کات بؤیان. به لام بیرو رای
خؤر سکیه کانی له حاله تی ته وای عقلدا له هله دوور ده بیئت، چونکه هم بیرو را
خؤر سکیه به شیکی سهره کین له پیکهاته ی عقلدا و، هر وه ها له و انیشه وه فرمانی پر
باوه پی یه کان به گشتی وهرده گرین و، ده یکینه به لگه بؤ بوونی خودا.

پاشان دیکارت پرووده کاته چه سپاندنی بوونی خوداو ده لئیت: - من بوونم ههیه، کنی منی دروستکردو کنی منی هینایه بوونوه؟
من دروستکهری خۆم نیم، که واته ئه بیئت دروستکهریکم هه بیئت و ئهم دروستکهرهش ده بیئت (بوونی پئویست) بوو بیئت و پئویستی بهیه کینکی تر نی یه.. تا.. بیهاوینته بوونوه.. یا.. بوونی پپاریزیت.

هه موو سیفاتینکی تهوای له خو گرتیئت. و ئهم دروستکهرهش تهنها خودایه که هه موو شتینکی دروست کردوه و پاش ئه وهی بوونی خۆی و گهردون ده کاته بهلگه بۆ بوونی خودا، هه مان رینبازی ئین سینا ده گرتیت که چوار سه دده پیش ئهم هاتوه.

ههروه ها دیکارت بوونی خوداو سیفاتی تهوای ده کاته بهلگه بۆ راستگویی عقل و دروستی فه رمانه کانی و دهیکاته بهلگه له سه ر بوونی خودی خۆی و گهردون، هه ر بۆیه ده لئیت: - ئه و سیفاته تهووانه ی خودا که ئه قل په سه ندی ده کات سیفته ی راستگویی به که خودا پیمانی به خشیوه و کارینکی دووره له خودا که عقلینکی کونیرانه ی هه لخه لته رمان بپه خشینت، که واته ده بیئت متمانه به و عقله بده ی که و اخۆر سکیانه پینی به خشیوین، چونکه عقلینکی راستگۆ و شیاه که بۆ ده رکردنی راستیه کان و هه ر شتینک عقل ده رکی بکات روون و ئاشکرا ده بیئت ههروه ک (شته سه رتایی به ئاشکراییه کان) که رینمایی راستی بینگومان ده کات.

ئهم عقله که به ریارماندا راستگۆیه و راستی به سه رتایی به کان ده رک ده کات هه ر خۆشی رینمایی بوونی خودا و سیفاتی تهوایمان ده کات که خودا هه ر خۆی دروستکهری گهردون و سه ره رشتاریتی.

به م چه شنه دیکارت پله پله رینبازی بهلگه خوازی گرت بهر، خودی خۆی و بوونی گهردونی کرده بهلگه بۆ بوونی خودا، ههروه ها بوونی خودا و سیفاتی تهوای کرده بهلگه بۆ راستگویی عقل و بوونی گهردون، خودای کرده بهلگه (شاهد) له سه ر دروستکراوه کانی پاش ئه وهی دروستکراوه کانی کرده بهلگه بۆ بوونی خودا.

وهک تییینی ده که یه هه مان رینبازی ئین سینای گرتوته بهر وه ئهم ئایه ته پیرزه ی به سه ردا ده چه سپی که خودای به خشنده ده فه رموویت ﴿سُتْرِیْهِمْ اٰیٰتِنَا فِی الْاَفَاقِ وَفِیْ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهٗ الْحَقُّ اَوَّلَمْ یُکْفِ بِرَبِّکَ اَنَّهٗ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

به يه ك كه يشتني بليمه ته كان

لهم ووتيهی دیکار تدا، بزمان به دهر ده که ویت که خودا نیشانه کانی خوی خستوته بهر چاوی دیکارت و رینمایی راستی به کانی کردوه، وهك ده لیت: - (من دروستکری خوم نیم، که واته نه بیت دروستکری کم ه بیت) .. تا.. ده گاته نهو به لگه پته وهی نه م نایه ته قورثانی به که خودا تیایدا ده فرمو ویت: - ﴿أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور/ ۳۵ ... به ناگابه .. نهی .. حهیران.

کاتیک ره خنه گران هیرشیان برده سهری به وهی که بؤ گه یشتن به به لگه خوازی به که م، ئاکامی کردوته بنه ما بؤ نهو پیشه کی بهی که نهو ئاکامی لی که و توتوه. دیکارت وه لامی داونه ته وه وتی: - عه قل به به لگه خوازی به که مدا په نای برده کیشه ئاشکرا سهرتایی به کان که به بی بیر کردنه وه، پروون و ئاشکرایان له خو گرتوه و، بوونی خودی خوم کیشه به کی ئاشکرایه،

به لام له به لگه خوازی دو وه مدا، عه قل بؤ به لگه کان په نای برده بهر ئاکام، له کاتیکدا که دیکارت توانی نهو هؤ کارانه بکاته به لگه به هؤ یانه وه عه قل بووه رینازیک .. تا کو بؤ دهرک کردن و بریاره کان په نای بؤ دهرن، ههروهك نهوه وایه که ده لیت: - نیشانه کانی خودا، له خودی خومدا به ئاشکرا ده بینم، ههروه ها خودام به سیفاتی ته وای دهرک کرد که به لگه به بؤ راستی و دروستی عه قل م که به هؤ به وه دهر کی راستیه کاتم کرد. خودام کرد به ته نها به لگه به بؤ بوونی هه موو شتیک، نه مهیه ناوه رو کی نهو نایه ته قورثانی به نهی حهیران .. بیر که ره وه.

حهیران: - به خودا نه م ووتانه زور به نرخن .. نهی شیخی گه وره م ئاماژه ی راستیه کاتم بؤ بکه! شیخ: له مه زیاتر چیت بؤ باس بکه م؟ چونکه زورینه بی هه رگیز ره زامه ندت ناکات و نهو وینه جوانانه ی بهر چاوت لی دژوار ده کات که له عه قلی گه وره و بهرزه وه به ده ست هیناوه. حهیران: - چون؟

شیخ: - نه م عه قله ساغه هه ر به لوژیکی ده مینته وه .. تا کو هیرشی ده باته سهر لایه نه به جگه له لانه که ی خوی و نهو به ناگابوونه ی له یاد ده کات که عه قل خوی پیی راسپارد بووین له رینازه بیر کردنه وه کانی (راسته وخو) و (دروستکراوه کاند) لیره دا عه قل هه لده که ویت، وهك چون نه سپیک له شیوو دۆلنیکدا ده گلنیت.

كاتىك دىكارت ويستی چۈنئى دروستكردى گەردوون و ژيانى ليك بداتەو و
چۈن (عەقلى رۇحى) دەبەسزىت بەجەستەبى ماددىي پو.
باوهرى وابو كەخودا: ماددەى بەش، بەش كەردو، گەورەى تىدايە و بچو كىشى
تيايە.

ئاراستەى پىچەوانە لەيە كتر جوولەى پىبە خىيوون و بەھۆى ئاراستەى پىچەوانەى
جوولەيان، بەريەك دەكەون و، ھەندىكىيان يەك دەگرن و كۆدەبن و پارچەيەكى گەورە
دروست دەكەن و، ھەندىكى تريان پەرش و بلاودەبنەو و دەبنە گەردىلە و وورشە (ئىر).
لەپارچە گەورەكانى خاك دروست بوو و، لە گەردىلەش ھەوا پىدا بوو و لە وورشە
شەو ئاگر و خۆر و ئەستىرەكانى ليكەوتۆتەو.... چەندە جوانە ئەم ئەندىشانەى!
گومانى وايە كەسەرچاوەى ژيان خوینە و باسى چۈنئى گەيشتى خوین بۆ دل
دەكات، بەھۆى گەرمابى دلەو خوینە كە گەرم دەيىت و دەيىتە ھەلم و بەرەو سىيەكان
بەرز دەيىتەو لەوئو ساردەيىتەو دووبارە دەگەرتە و بۆ دل چەند بەجوانى سوپى
خوینى شىكار كەردو، ھەرچەندە ھاوسەردەمى خۆى (ولىم ھارفى) بەم وەسفەرازى
ناكات كەھەشت سال پىش دىكارت لەدایك بوو و ھەوت سال پاش ئەو كۆچى دوايى
كردو.

لەوانەيە دىكارت رەش بىن بوو بىت بەراسەر بەسەرھاتى (مىشال سەرفى) نەى
دەويست راستى ئەم خوینە ھەمىشەبى بەبلىت كەيەك كە لەكارە سەر سورھىنەرەكانى
خودا، يەكەمىن بەلگەيە بۆ بوون و تواناى خودا بەلام لەچۈنئى بەيەك گەيشتى (عەقلى
رۇح و جەستەى ماددە) دىكارت وادەيىت كەنيوئەندىك ھەيىت لەچۈنئى ئەم بەيەك
گەيشتەدا (كە (رژىنەرە سەو بەريەكانە) (العدة الصنوبرية) بەلام پاش مەلە كەردىكى زۆر
لەخەيال و ئەندىشەكانىدا ئەم پياو دەگەرتەو سەر ھۆشەندى خۆى و ئەو
بەئاگابونەوانەى كەپىنى راسپاردىن لەپشكىنى بىروراپراستەوخۆكان و
دروستكراوەكان.

(ئىمە ناتوانىن چۈنئەتى بەيەك گەيشتى عەقلى رۇح و جەستەى ماددە دەرەك بەكەن و،
ھىچ شىكەمان بۆ نامىنئەو تەنھا ئەوئەندە نەيىت بلىنى، نىشانەيە كە لەنىشانەكانى خودا) ي
بەتوانا و كاربەجى.

باسكال و مالىيرانىش كەسەر بەقوتابخانەى دىكارت، باوهرىان بەبوونى خودا
لەمامۇستاكەيان كەمترنى بەلام مالىيرانىش ئەندىشەكانى گەياندىيە ئەو رادەيە كە

به يه کت گه پښتنی بليمه ته کان

باوهر به (زور لیکردنی پروت یان به بی ثاره زوومه ندیی خزیی) (حیر المحض) بهیئت.
به لکو پیش هاوسه رده مانی خزی که وتوه که (لایبزه) و، باوهری به گونجاندنی
شته کان له گه له یه کتردا، هه به پیش چه سپاندنیان له بووندا.

حهیران: - تم گونجاندنی پیش چه سپاندن له بووندا چی یه؟
شیخ: - له کاتی خویدا، باسکردن و روونکردنه وی له سهرده کهین، به لام نیستا
گوئیستی ووته کانی باسکال به که له روونکردنه وه و به لگه کانیدا له دیکار تکه متر نی یه.
سه باره ت به (زانست) (المعرفه) باسکال ده لیت: -

هسته کان هه لڅه له تینرون و عه قلیش هه له ده کات،
هر به دل بنه مایی یه سهره تایی یه کان و مانای چهرخ و جینگا و جوله پنده زانین.
عهقل دهرک کراوه کان له سهر تم زانینانه. داده مزریتیت که ته مانه به گشتی (کیشه
سهره تایی یه کانن) گهر ویستمان به لگه له سهریان بهینینه وه و اپنیست ده کات گریمانی
بوونی کیشه کان پیشخویان بکهین، گهر باوهرمان به مانه هه مووی هیئا ته و ده مانهاوینه
گیژاوی (زنجیره یی یه کانه وه) که ته مانه ش نامان گه به نیته (کیشه سهره تایی یه کان).
ته نها به دل دهرکی راستیه کان و بوونی خودا ده کهین.

حهیران: - مه به ستت چی یه، ته نها به دل؟
شیخ: - ته و بیرو را خورسکیانه ده گریته وه که له عه قلماندا چه سپاوه.
به شیوه کی ناشکراو روشن ده بیریت و هیچ جیاوازی به که ناهه خشیت گهر بلین تم
بیرو رایانه له دلماندا یه، یان له میشکماندا یه و یا خود له روهاندا یه، به لام ووشه ی دل
له کوندا مانای میشکی به خشیه و، هر بهم چه شنه عهره به به کاریان هیئاوه.

حهیران: - که واته باسکال باوهری وایه که مرؤف به عه قلی..... یان.... به دلی
دهره کی هه مووو راستیه کانی بون ده کات؟

شیخ: - نه خیر ته ی حهیران.. باسکال زور له وه داناتره که تم و ته یی بخریته پالی
له گه له فارابی و ئین سینادا یه که ده گریته وه و ده لیت: - عهقل به هزی ته و بیرو را
خورسکی یه سهره تایی یانه کی هه به ته ده توانیت دهرکی ته و راستیانه بکات که
په یوه ندیان به نه ما سهره تایی یه کانه وه هه به به هزیانه وه دهرکی بوونی خودا ده کات.

هرشتیک له پشت ته مانه وه بیت له نهینی بوون و دروستکردن و دروستکر هه موویان
به گشتی نادیارو شاراون و، باسکال واده بینیت که ئیمه زور نه توانا بین له زانینی
ناوهرؤک و راستیه کانیدا، چونکه هه ست نامانجی هه مووشتیک دهرک ناکات... بو نمونه

دەنگ گەر زۆر يىت، گويمان (كەر) دەكات و پروناكى زۆر، دوو چارى شەو
 كويريمان دەكات و نزيك بوونەوى زۆر لىيى يىنىمان ناهىلىت و ھەرەك چۆن دوورى
 زۆر يىنىمان ناهىلىت وەك ئەو وايە ئامانجى ئەم شتانه لەلاى ئىمە بوونيان نەيىت..
 لەپاشدا باسى نەتوانايى مەرۇف دەكات، سەبارەت بەم گەردوونە و ئەو
 گەردوونانە لەپاش ئەمەو و ئاماژەى كولبونى عەقل دەكات لەبىر كەردنەو لەئامانجى
 جىنگا و چەرەخ، ھەرەھا وەسفى ئەو ترسناكىيەى مەرۇف دەكات كەتووشى دەيىت،
 گەر خۆى يىنيەو بەھەتواسراوى لەنيوەند گىژاوى بى كۆتايى و نەبووندا بەوەسفىكى
 سەر سۈرپنەر... تا... دەگاتە ئەم ووتەيەى (با... رادەى توانايى خۆمان بزانين، كەئىمە
 ھەندى شتېن نەك ھەموو شتېك لەراستىدا ھۆش و عەقلمان ئەوەندە لەمەعقولات دەرەك
 دەكات، بەجىگەى جەستەمان لەگەشە سەندن و درىژبوونەو دا.
 حەيران: - ئەو ووتەيەى زۆر گەورەيە.

شىخ: - لەم ووتەيەى گەورە تر، ئەو بەيەك گەيشتەيەتى لەگەل ئىين سىنا و فارابى دا
 كەدەلىت: - دەرەك كەردمان بۆ بوونى خودا لەدەرەك كەردنە سەرەتايىيە كەنە كە پىويستى
 بەمووناقەشە گىرى بەلگە عەقلىيە كان نىيە (لەوانەيە من نەبوومايە، گەر دايكەم پىي
 شلەدايك بوونم. مەردايە، بەلام ئىستا بونى پىويستە) و ھەمىشەيى و بى كۆتايى نىم كەواتە
 پىويستە بوونىكى (بوون پىويست) و ھەمىشەو بى كۆتايى ھەيىت كە بوونم پەناى بۆ
 بەرىت، ئەويش خودايە كەدەرەك كەردنى بونى بەھۆى بەلگە سەرەتايىيە كەنەو دەزانين
 بەبى ئەوەى بکەوينە گىژاوى موناقتەشەى بەلگە عەقلىيە كەنەو بەلام ئەوانەى بەھۆى
 باوەرەى دەرەك نەگەن بەدەرەك كەردنى ناگەن بەدەرەك كەردنى بوونى خودا پىويستە بەلگە
 عەقلىيە كان بەكار بەيىن بۆ باوەرە ھىنان.

ئا... لىرەدا باسكال دانايىيە كۆمەلناسىيە رەوانەيىژيە كەى خۆى بەكار دەھىنىت
 كەزۆر لەوتەى زاناكان دەچىت، دەلىت: (دوو جۆر خەلك ھەن كەدەتوانين بە ژىر
 ناويان بەرىن، جۆرىك لەوانە، ئەوانەن كە لەپىناوى خودادا تىدە كۆشن لەبەر ئەو
 دەرەكى بوونى خودايان كەردووە، جۆرىكى تريان ئەوانەن كەلىكۆلىتەو بۆ بوونى خودا
 دەكەن، چونكە دەرەكى بوونيان نەكەردووە.

حەيران: - بەراستى ووتەيەكى بەنرخە، بەلام باسكال لەبەلگە خوازىيە كانى بۆ
 بوونى خودا پەنا دەباتەبەر ھەمان بەلگەى پىويستى پىكھاتەى عەقلى كە لەبەلگە
 سەرەتايىيە ئاشكەراكان دامەزراو.

به يه كك گه يشتنى بليمه ته كان

شيخ:- ئه مه راسته، به لَام باسكال واده ينييت كه ئه م به لگه پيوستى يانه ي عه قل له بهر زورى كارىگه رى به دهر كه وتنيان له دهر و نماندا، به سه ره تايى به خورسكى به عه قليه كانى داده نييت.

دهر كى كرد ئه م به لگه ئاشكر ايانه بۆ هه موو كه سيك رينا كه ويته، واته زور كه س به ئاسانى پنى ناگات، هه ر بۆيه ئامازه ي په نابر دنى به لگه عه قتیه كان ده كات بۆ گه يشتن به راستيه كان كه ئه م به لگانه ي پشتگوينخست و به كورتى باوه رى به خوداى هينا به هوى په يامى دليموه، كه ئه ويش (ماليرانش) بوو و، تيورى (بينين به هوى خوداوه) (الرؤيه بالله) دانا.

حهيران:- ماناى ئه مه چى به؟ ئايا ده يه وييت و ته كه ي ديكارت دوو باره بكاته وه كه ده لييت:- له هه موو شتيكدا بوونى خودا دياره، ياده يه وييت بلييت ئيمه به و عه قلى كه خودا پنى به خشيويين دهر كى بوونى ده كه ين. شيخ:- نه ئه ميانه و نه ئه ويان؟

حهيران: كه واته ئه م پياوه وا خۆى به دهر ده خات كه باوه رداره به بوونى خوداوه له هه مان كاتدا ده يه وييت گومان دروست بكاب.

حهيران:- نه خير... نه خير.. باسكال دلسوز ترين باوه رداره بۆ بوونى خودا، به لَام عه قلى وهك هه موو فعيله سوفه كانى تر له بابه تيكي ئالوزدا كول ده ييت كه ته نها به بابه تيكي ئالوز تر رزگارى ده ييت.

وهك چۆن ئه فلاتۆن له بيرۆ كه ي (غوو نه ييه كهيدا) (مثله) دوو چارى ده ييت.

ماليرانش سه رنجى ئه و وتانه ي ديكارتى دا كه له په يوه ندى نيوان عه قلى رۆحى و جهسته ي مادديدا وتوويه تى:- عه قل له دهر ك كردنى تواناى ئه م په يوه ندى به دوو چارى نه توانايى ده ييت. تاگه يشته ئه و باوه ره ي بلييت ته نها بپرو باوه ره خوا وه ندىه كان چيژى بوون ده كه ن، ئيمه ش هه مان باوه رمان هه يه، كه واته هيج بپرو باوه رپكى خورسكى چه سپاوانى به له عه قلماندا .

١ هه موو كه سيك به بپرو باوه رى به كتاپه رستى و به كه خواناسى له دايك ده ييت، (فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) روت له دينى خوا بكه به دلسوزى و خوت به كلا بكه وه بۆى ئه ممش خورسكى (فطرة) يكه خوا خه لكى له سه ر دروست كردووه گۆزبانكارى له دروستكارووه كانى خوادا نى، ئه مه يه دينىكى

هیچ بیرو باوه ریکی دروستکراوی عه قلی نی یه، یا خود هیچ دهرک کردنیکی هستی نی یه که عه قلمان له شته کانه وه ده سنگیری بووینت که واته... تنها بوونه کان بریتین له بیرو باوه ره خواندیی یه کان.

ئیمه به خودی خو مان دهر کی جیهانی دهره کی ناکهین به لکو به هوی خوداوه کهز انایه به هه موو شتیک، ئەمە ی تیۆری (بینین به هوی خوداوه) (الرؤیة بالله) وهك من ده بینم گه وره ترین په یوه ندی ههیه له نیوان ئەم تیۆری (ئموونهیی) ئەفلاتون و، به هوی ئەم په یوه ندیی یه به تینه وه، مالیرانش به لگه خوازی به پیو یست نازانیت له سهر بوونی خودا و، نامانه ویت به هوی ریبازی بیرو باوه ره خورسکی یه سهره تایی یه ناشکرا کانه وه بیناسین که به به لگه وه ده مانگه یه ننه سەلمانندی بوونی خودا.

به لکو ئیمه به هوی بینین و ناشکرا راسته و خو کانه وه دهر کی بوونی خودا ده کهین، که هیچ پیو یستی به بوونی به لگه خوازی یه کان ناکات.

حهیران: - رای شینخی گه وره م چی یه سه باره ت بهم باوه ره؟

شینخ: - ئەم ووتانه ده گوئجیت له گهل و تهی سۆفیه کاندانەك له گهل و تهی فەیلەسوفان و هه لگرا نی ریبازی که لام که ته نهها په نا ده به نه بهر تیۆره عه قلی یه ساغه کان و به لگه ته واهه کانی عه قل و، مه حال نی یه له لای خودا که هه ندی له بهنده کانی ته نهها به هوی (بینینی رووتوه) باوه ر داربن که خودا پینی به خشیوون، به لام به ما (القاعدة) ده لیت: - باوه ر داری ته نهها به هوی عه قل و به لگه کانی یه وه که خودا پینی به خشیوین و به هویانه وه ئەتوانین ئەو پیشه کیانه پینک بهینین که نا کامی دروستیان لیده که ویتته وه، گهر ئەمانه نه بوونایه به هوی ئەو کتیبانه ی که به زمان حالی پیغه مبه رانه وه پیمان گه یشتوون ئاماژه ی ئەو به لگانه ی نه ئە کردین، گهر مالیرانش لعم باوه ره سۆفی یهیدا بوه ستایه زور باش ده بوو، به لام زیاتر له مه تپه ری کرد تا گه یشته ئینکاری راستی ئەو په یوه ندیی یه نیوان رۆح و جهسته.

بیر و باوه ره کانی گه یانده ئەوه ی که باوه ره به بیرو که ی جه بر رووت بهینتی که ده لیت: -

راست و دروسته به لام زۆرینه ی خه لک نایزانن. (الروم/ ۳۰.. ههروهه پیغه مبه رانه فەرموویتهی: (ما من مولود یولد الا یولد علی الفطرة فأبواه یهودانه او ینصرانه او مجسانه: هه موو مندالیک به موسلمانن له دایک ده ییت به لام دایک و باو کی ده یکه نه جوو یان گاوریان ناگره رست، نه فەرمووه ده یکه نه موسلمان چونکه ئیسلام له گهل خورسکی (فطرة) دایه) بوخاری گیراویه تیه وه... - لیکۆله ر-

همموو کارینک له خواوهیه، نه رۆح به کاره و نه جهستهش و ئهم یاسایانه ی که ده ی بینین واده زانین له په یوه ندیه کی نیوان رۆح و جهسته به و، هیچ شتیک نی به تنها گونجاندنیکه له نیوان ئاره زووه کانی رۆح و جوله کانی جهسته دا و ئهم کارانه به گشتی له کاری خودان که ئاره زووه کانی رۆح، جهسته ده جولینیت و به تنها و تهیه ک کۆتایی به بیرۆ که کانی دینیت که ده لیت :- تنها خودا دروستکه رمانه و، دروستکه ری کرده کانیشمانه و ئهمهش ئهو په ری چوونه ناو قولاییه کانی بیرۆ که ی جهبری به که پوو چهلئی و ورپنه ی که متر نی به له بیرۆ که ی (یه کیتی) (و حدة الوجود) که هاو سه رده مانی خۆی له نموونه ی (سپینوزا) باوه ریان پیهیناوه.

حهیران :- مانای (یه کیتی) بوون چی به؟

شیخ :- باوه رداران به بیرۆ که ی (یه کیتی بوون) ئهوانه ن که ئه ندیشه کانیا ن زاله به سه ر عه قلیاندا که ئه مانه ش دوو به شن، به شیکیا ن ده لاین :- خودا رۆحی گه ردوونه و گه ردوونیش خودایه که به مش خودا له لایان همموو شتیکه. به شه که ی تریان، ده لاین: همموو شته کانی سرووشت تنها یه ک راستیا ن هیه که ئه ویش بوونی خودا خۆیه تی :- و ئه مانیش همموو شتیک له لایان خودایه.

حهیران :- چون سپینوزای فهیله سوفی به ناوبانگ باوه ر به م ورپنه به ده هینیت و، چون شیخی گه وره م ده لیت سپینوزا باوه ری به بوونی خودا بووه؟

شیخ :- پیم را گه یاندى باوه ری به بوونی خودا هیه به لام نازانیت چون وه صفی بکات، مه به ستم ئه وه یه سپینوزا یه کینک نی به لهوانه ی ئینکاری بوونی خودا بکه ن تا... بزمیریت له و سروشتی خوازانه ی که ده لاین :- گه ردون له رینگای رینکه و ته وه دروست بووه و هه رچونینک بیت ورپنه که ی وای لینه کردووه که بلیت :- گه ردون جهسته ی خودایه، به لام ده لیت خودا خۆی، تنها بوونیکه و گه ردوون رووه گه شه سیفاته کانی تی. حهیران :- بۆ چی شیخی گه وره م خودی خۆی ماندوو ده کات بۆ باسکردنی ئهم رینازه و وه لامدانه و هیا ن؟

شیخ :- راسته رینبازیکی پووجه له - و هیچ له و فهیله سوفه گه ورا نه ی که بۆم باسکردیت و باسیانت بۆ ده که م باوه ریا ن پیتی نه هیناوه، به لام ئه ی حهیران و وته به نر خه که ی غه ز الیت یاده که ده لیت :- (ره تکر د نه وه ی رینبازیک پینش تیگه یشتنی و

چۈنە ناو قوۋلايى يەكەنى يەو، رەتكر دنهويه كى كویرانهيه).
حهیران:- بهائی.

شیخ:- وتەكانى سپینوزا لہ بیرۆكەى (یەكیتی بوون) بۆتى كورت دەكەمەوہ..
تا.. بىنى ئاگانەبیت لہ رېيازانى ئەم كابرایە و، من دەزائم ناوبانگە بەرزەكەى رايكشاویت
و پینویستە ناوہرۆكى ئەم رېيازە بزانی، ھەتاوہ كو راستیەكانت لى نەشینۆیت.
حهیران:- كەواتە، ھۆى ناوبانگىەكەى چىیە؟

شیخ:- بیروراكانى لہ (زانست) و (رەوشتدا) ئەوہندە جوانن، توانیۆیتى بیرورا
پووچەلە میتافیزیکیەكەى بشاریتەوہ.

ھەندى لہ بیروراكانى سەبارەت بە (زانین) بۆتى بەدەرەخەم.. تا.. بزانیەت چەند
راستی لەخۆگرتوہ.

دەشزانى كە ئەم پیاوہ چەندە بۆ چۈنەكانى ھاو دژى خودى خۆیەتى كاتىك كە
توژینەوہ لہ بارەى (بوون) دەكات (سپینوزا) وەك (باكون) پایەكەى بەرز نادات بە
ئەزمونەكانى، پەناى تەواو نابات بۆ بەلگە بەرەو ژوورەكان (برهان الصاعد)،
كەبەھۆیەوہ عەقل لہ بەشەبىیەكانەوہ (الجزئیات) بەرز دەبیتەوہ بۆ گشتىیەكان
(الكلیات) بەلكو بەپېچەوانەوہ پەنا دەباتە ئەو بەلگانەى كەعەقل تبادا نزم دەبیتەوہ لہ
بەلگە خوازىیەكاندا لہ گشتىیەوہ بۆ تايبەئەندى و، ھەرەھا لہ گشتىیەوہ بۆ
بەشىیەكان و متمانەى زۆر دەكات بەشتە ئاشكرا و سەرەتابىیەكان و لیڕەدا رېيازى
باكون دەگریتە بەر و، ئامۆزگاریمان دەكات، كەعەقل پېش توژینەوہكان لہ (ویلى
ئەندیشە) (الوهم) پاكۆ بكریت.. تا.. بەھۆى زانیارییەكانمانەوہ شتە بەھیزەكانى كە
دەمانگەبەنیتە بیر و باوہرى جیا بكریتەوہ لەو باوہرە پووچەلیانەى كەمتمانەى پیناكریت
و، ئامۆزگارى خۆپارستمان دەكات لییان، وەك چۆن فەیلەسوفى گەورە دىكارت
ئامۆزگارى كرەوین و ھەرەك جۆرىكى لاوازی تىدایە كەبەھۆى رېنگای (پەرت و
بلاوىیەوہ) (الإشاعة).. یاخود بەھۆى (ئەزمونىكى نادىارەوہ) پیمان
دەگات.. كەئەمەش ناگوئىجىت پەناو نامتمانەى پینكریت.

جۆرىكى تریان لہرېنگای (بەلگە خوازى و ئاكام خوازىیەوہ) (الاستدلال
والاستنتاج) پیمان دەگات كەئەم جۆرەش لہجۆى یەكەم پتەو ترە، بەلام بۆ چۈونى
راستكر دنهويه و گۆرانكارى لەخۆگرتوہ.

به يه ك گه يشتنى بليمه ته كان

جوزى سينهم كه نه ميش به هوى به لگه ناشكراكانه وه ده رك ده كرئت، وهك ده رك كردمان به وهى كه (گشتى له به شى گه وه تره) كه نه م جوزه شيان گه شدارترين جوزه كانى زانبارييه و به ره و پر باوه ريمان ده بات.

حهيران: - نه مانه بنه ما دروسته كانن و هيچ گومانىكيان تيا دانى به به لام چون نه م پياوه بيزو كهى (يه كيتى بوون) له سه ره نه م بنه مايانه داده مه زريت، وه كو نه و ناشكرايهى كه ده لئت خودا و گه ردونى گور راو يهك شتن؟

شينخ: - سپينوزا ريبازى به لگه خوازى عه قل كه به هوى (به لگه ي ليكه و تنه وه) و (به لگه ي پيوسته وه) دروسته وه و ده ده گرئت و ده لئت: - بوونه كان و نه وانه ي تواناى ده رك كردنى بوونيان ده كرئت، هه موويان به گشتى له ژير سايه ي فره مانى عه قلدان له نيوان سى به شدا كۆده بنه وه.

يه كه م/ ناوه روؤكى (جوهر) كه به خودى خۆيه وه په يوه سه ته.

دووهم/ سيفات و تاييه نه نديه كان.

سينهم/ روو كه شه كان (اعراض).

(ناوه روؤك) له لای سپينوزا بریتى به له و بوونه وه ره ي كه له خودى خۆيدا په يوه سه ته و بوونى پيوسته كه نه ويش خوداى تاك و ته نها و هه بوونى به ده وه امه به لام سيفاته كانى يان تاييه نه نديه كان به هوى عه قله وه ده رك ده كرئن كه له شيوه ي پايه كانن و په يوه سه تن به زاتى خودا وه، به لام سپينوزا مه به ستى له روو كه شه كان، روو كه شى ناوه روؤكه كان ده گرته وه كه له شيوازى شته كاندا دينه بهر چاومان، وه به هوىانه وه ده ركى ناوه روؤكه پيوسته بوونه كهى ده كه ين كه خودايه.

حهيران: - له م دابهش كردنه يدا هيچ وړينه و پوچه له يهك نايبرئت به لكو نه و په رى باوه و راستى به.

چونكه نه م پياوه دان ده نيت به پيوستى بوونى خودا و، هه روه ها باوه و به و سيفاته ته و اوانه ي ده هينيت كه عه قل به پيوستى ده زانيت بۆ بوونى خودا و، دان به وه دا ده نيت كه خودا ويستى به سيفاته ته و اوه كانى له ريگاي دروست كردنى نه م گه ردوونه وه به ده ر بگه و نيت.

يه كينك له سيفاته دروستكه ره كارامه به ده ر كه و تووه كهى دروست كردنى نه م گه ردوونه يه.

به سيفاتى توانا و دانايى به به ده ر كه و تووه كهى خودا بوونى سيسته م و ورده كارى و

بېرىارە كانى گەردونە و، لەسيفاتى وويستى خودادا بۆ دەرك كردنى ئەم بەدەر كەوتەى، مەروفي دروستكرد و عەقلى پېبەخشى.. هەتا.. بەھۆيە وە بتوانيت دەركى بوونى خودا و سيفاتى تەواى بكات و، بەراست و دروستى بېپەرسيت.

ئەمەش واتاى ماناى ئەم فەرمودە قودسيە كە پېغەمبەرەن بۆمان دە گېرپتە وە كەخودا فەرموويەتى (كنت كنزا مخفيا فخلقت الخلق ليعرفوني).

(من شاردراوه بووم، ئەم بوونە وەرانەم دروستكرد.. تاكو بمناسن).

شيخ: - ئەمانە هەموى راستن، لەوانەى سېپنوزاش هەمان مەبەستى هەبزو بيت لەسەرەتاي قۇناغە كانى بېر كەردنە وى دروست و پوختيدا.

بەلام زۆر سەيرە لەم پوختى و دروستى بە دەردە چيت كاتيك كەدەيت: - خودا هېچ دروست ناكات بەلام لەسروشى خويدا وىستى بەدەر كەوتن دەكات و، يەكيك لە دياردەى بەدەر كەوتە كانى دروستكردنى ئەم گەردوونەى كەروو كەشى سىفاته كانى خودايە.

حەيران: - تيناگەم، سېپنوزا پاش ئەو وى باوە بە سىفاتي تەواى خودا دەهينيت، تايانكەرى سىفەتى دروستكەرى كارامەى دەكات؟

شيخ: - سېپنوزا، دەيت: - عەقل بېريارى پتويستى ئەدات بۆ نمونە (ناوەروك) واتە خودا، هەروەها بېريارى پتويست دەدات بە وى كە ئەم ناوەروكە، سىفات و تايبەتمەندى خۆى هەيە، بەلام تەنها دوو سىفەت لەم سىفاتانە دەبينن كە پەنگ بەداتە وە لەروو كەشە كاندا واتە لەو شتانەى كە گەردوونى لى پىكەتە وە. كە ئەمانيش سىفاتي (فكر) و (كشانده) (امتداد).

گەردوونيش بە و هەموو شتانەى كە لەخۆى گەرتووە برىتى بە لەو روو كەشەى كە بەدەر دە كەويت لەم دوو سىفەتەدا، و تەنها مەروفە، كەروو كەشى دريژبوونە وە بېر كەردنە وە تاياد كۆدەيتە وە.

حەيران: - بەلام ئەو شتە ئاشكرایانەى كە سېپنوزا بە بەرزترين جۆرە كانى زانيارى و پېراوەرى دادەيت و، هەر ئەم شتە ئاشكرایانەش وایان لىكرد كە باوەرى بە بوونى ناوەروك (خودا) و سىفات و تايبەتمەندى كای بهيت.

تەنها ئەم ئاشكرایانەى كە دەسەلمين خودا سىفاتي وويست و تواناى هەيە و، بەھۆى ئەم دوو سىفەتە وە گەردوون هاتۆتە بوونە وە.

گەر بەھۆى چاومانە وە تەنها روو كەشى دريژبوونە وى جەستە و روو كەشى

بهیه ک که یشتنی بلیمه ته کان

بیز کردنه وه له دهروغاندا ببینن، ئەوا تهنه بههۆی عهقله وه دهزانن که ئەم دوو روو که شه له کاریگه ری توانا و ویستی خودایه و، ههروهها وهک دهبینن ئەم سیستمی گهردوون و وورده کاریانه له کاریگه ری کاربه جیایی خودان، چون سپینوزا وازی له م لۆژی که ساغه ی هیناوه و له جیاتی ئەوه ی بلیت خودا سیفه تی توانای هیه که بههۆیه وه دریز بوونه وه بیر کردنه وه مان پێده به خشییت، دهلیت، خودا خۆی تایبه ئەندی دریز بوونه وه له خوگر توه.

شیخ: - له مەو پێش پێم راگه یانندی که ئەم فیهله سوفانه ههندی جار له ریبازه تر سنا که کاند دهو ستن بهرامبەر ئەو ئالۆزیانه ی که عهقل دوو چاری دهییت له ئەندیشه کانیدا و عهقلیان نه توانا دهییت له گه یشتن به راستیه کان.

ئه و فیهله سوفانه که خودا ری پێشاندهریان بییت له و ئالۆزییه رزگاریان دهییت و ریبازی به ئه گه عهقلییه پێویستی به ئاشکراکان ده گرنه بهر و بههۆیه وه ده گه نه راستیه کان، بهلام ئەوانه ی که خودا ری پێشاندهریان نه بی ئەم ئالۆزییه دهو ستن و دهست بهردار نابن لێ و وێلی ئەندیشه وایان تیده گه یه نییت که ئەمه پێویستیه کی عهقلییه و ناتوانریت وازی لێ بهینریت، که ئەمانه ش هه رگیز له پێویستیه عهقلییه کان نین به لکو ئەمانه له کرداری وێلی ئەندیشه و هه ک چون غه زالی له پێشتر و کانط له دواتر ئامازه یان بۆ کردوه.

من وای بۆ ده چم که سپینوزا له م دوو سه رنجهدا وه ستاییت، که یه کێکیان په یه وسته به بنه ما سه ره تاییه ئاشکراکانه وه و، دووهم وێلی ئەندیشه ی عهقلی له خوگر توه، ئەمه ش بههۆی ئەوه ی که بینن گهردوون هه میشه له گۆراندایه.

وا بریاریدا که ئەم گهردوونه لیکه و ته بییت و هه موو لیکه و ته یه ک پێویستی به (پهیدا که ر) (مُحَدَّث) هیه و ههروهها بریاریدا که زنجیره ی به ره و بێ کۆتایی مه حاله له لای عهقل، له بهر ئەوه ده بییت ئەم لیکه و تنانه هه موویان بگه رینه وه بۆ بوونه و ره یکی (کۆن) که له زاتی خۆیدا پهیدا بووه، که سه ر چاره یه بۆ بوون و هۆی لیکه و تته و یان.

باشان عهقلی کولبوو بهرامبەر ئەندیشه ی دروستکردنی بوون له نه بوونه وه، وهک چون عهقلی چهنده ها کهس وهستا له ریبازی وێلی ئەندیشه بههۆی پێوه ری غوونه پێهینانه وه (قیاس التمثیل) له لای وابوو مه حاله دروستبوون له نه بوونه وه، که ئەمه ش له لای عهقل مه حال نییه.

ھەرچەندە بەسەرنىچدانىكى (ئاسايى) مەھالە بوون لەنەبوونەوہ.
بەلام دەرياز نەبوو لەم وىلى ئەندىشەيى يە وەك بلىمەتەكانى پىش خۆى و دواى خۆى
كەباسىانت بۇ دەكەم.

ھىچ رىبازىكى بەدەستەوہ نەما بۇ رىزگار بوون لەم وىلى يە تەنھا ئەوہ نەيىت
كەدەلەيت: - بوون لەراستىدا تەنھا خودايە و گەردوونىش برىتى يە لەروو كەشەكەى
(أعراض)، بۇ دەركەوتى ئەم سىفاتانە لەبەر پىويستى يە و، خودا و گەردونى بەيەك شت
دانا.

ھەر وەك دەركى پووجەلى ئەم تىكەلى يەى نىوان ناوەرۇك (خودا) و، خۆى وەسەف
دەكا بەوہى كە يەكە و تەنھايە و بوونى پىويستە و بى كۆتايى و ھەبوويى يە و لە زاتى
خۇيدا پەيدا بوو، لەگەل ئەم گەردونە ماددىيە جۇراو جۇرە، گرىمانى يە، سەردارە،
گۇراوہدا و بىانوو دىنىتەوہ بۇ خۆى و دەلەيت: جىاوازی نىوان خودا و گەردوون
لەجىاوازی بۇ چوونەكانى يەوہ يە بەم چەشنە ئەم بلىمەتە كە تىزورى پابەندى عەقلەوہ
دەستى پىكرد ئامۇزگاريمان دەكات لە وىلى ئەندىشە و بۇماروونە كاتەوہ كە تەنھا
پەنايەك بۇ بەلگە خوازىي يە بەلگە ئاشكرا سەرەتاييەكانە و ھىچى تر نا دەيوويست
لەرىنگاى بۇ چوونە سەيرە كەيەوہ رامانكىشىيت بۇ باوہرەينان بە (يەكىتى بوون) (وحدة
الوجود) لەنىوان خودا و گەردووندا.

عەقلمان بەھىزى شتە ئاشكراكان دووچار بكات، بۇ دەرك كەردنى پروو ھاو
دژەكانى تەنھايى و چەندىي و ھەبوويى و كۆتايى و پىويست و گرىمان و توانايى و بى
توانايى و چاكە و خراپە و زانست و نەزانين.

بەعەقلىدا چوو خوداى بەخشندە بۇ تەواو كەردنى زات و سىفات و تەنھاييەكەى ئەم
شتە ھاو دژانەى لەخۇگرتووہ و دەيتەيەك و چەندىي و كۆتايى بى كۆتايى و پىويست و
گرىمان و بچووك و گەورە.

چاكە و خراپە و نەزان و زانا و، تاوانبارىكى گوناھبار و پىغەمبەرىكى بەخشندە و
شەيتانىكى دوور خراو لە پەجمەت.

به به ك گه یستی بلیمه نه كان

(۲)

حەيرانى كۆرى ئەزەف دەلەت : دواى ئەوئى لەشەيخ جيا بوومەو، ئەو شەو غەم و بەزارەيەكى زۆر داىگرتىم و، كاتىك كازىوئى بەيان نزيك بۆو و نەوزىكى خەو بىرمەو، لەخەمدا باوكم لەمالى خۇمان قورئانى دەخويند و، تەنها گوئيستى ئەم ئايەتە قورئانىە بووم كە دەفەرمويت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ: كەسانىك هەن موجدەلە لەسەر بوونى خودا دەكەن﴾، پاش تەوا بوونى خویندەنەوئى قورئانەكە، ئاوپرى لىدامەو و بەزەردەخەنەيەكەو وئى : ئەى حەيران، تۆ قورئان ناخوينيت؟ و پيش ئەوئى وەلامى بدەمەو لەخەمەنەكم راپەرىم و غەمىكى قوول دلى گوشيم و بەزارەى كردم. بۆم بەدەر كەوت كەباوكم لىم زويرە، هەر بۆيە ئەو رۆژەم بەغەم و خەفەت بىردە سەر. و كاتىك كاتى بەيەگەيشتم هات لەگەل شەيخدا. چوومە خزمەتى دەبينم قورئان دەخوينيت، سەرم سووما لەم رىكەوتەو لەوئى كە لەخەمدا بينيم و ئىستاش بەئاگاييم دەبينم و، كاتىك هەستى بەچوونە ژوورەوئى كردم، كۆتايى بەخویندەنەوئى قورئان هيناو ئاوپرى لىدامەو، بينى دلەنگ و زويرم، پرسى، چيتە ئەى حەيران؟

حەيران : هېچ، شتىك نىيە، تەنها خۆشى تۆ نەييت.

شەيخ : بەلام بەغەمبارى دەبينم.

حەيران : لەخەمدا باوكم بينى.

شەيخ : ئەمە، چاكە، چ پىويستى دلگرانى دەكات؟

حەيران : بينيم قورئانى دەخويند و تەنها گوئيستى ئەم ئايەتە بووم ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾. ئاوپرى لىدامەو و بەزەردەخەنەيەكەو وئى : ئەى حەيران، تۆ قورئان ناخوينيت؟ و پيش ئەوئى وەلامى بدەمەو، چاوە كانم كىردەو.. ئەم خەمەم زۆر غەمگىنى كردم و، واتىگەيشتم كەباوكم لىم زويرە لەبەر ئەوئى هۆگرى خویندەنەوئى فەلسەفەم و قورئانم لەياد كىردەو.

شىخ : دويىنى شەو كەنۇستى بىرت لەوتە كانى سىپىنوزا نەدە كردهو؟

حەيران : بەلى.... دوو دل و نائارامى كردم.

شىخ : بۇچى؟ ئايا لەوتە كانيدا سەبارەت بە (يەكيتى بوون) هيچ شتيكى رەوات

لى بەرجەستە كرد؟

حەيران : نەخىر.... بەلام كاتيك لەشىخى گەورەم جيا بوومەو، سەير بو بەلامەو

چۇن ئەم عەقلە مەزنانە دوو چارى وىلى و دلەراو كىنى دەستى شەيتان دەبنەو، لەكاتىكدا

ئەم پياوھ عەقلى لەعەقلى مەزنىرەو بىروباوهرى لەبىروباوهرى مەن پوخت ترەو لەمەن

داناترو زاناترە، چۇن دەر كى ئەو بەلگانەى نە كردهو كەشىخى گەورەم باسيان دەكات.

شىخ : كەواتە گومان چۆتە دلتەو بەوھى كە شىخ مەوزون لەم بەلگانەيدا راست

يىت.

حەيران : داواى لىخۇشبوون لەخودا دەكەم و، چۇن ئەمە دەيىت كەمەن ھاو بەشى

شىخ دە كرده كاتى رەخنە گرتەن لەوتە كانى ئەم پياوھ.

شىخ : وا بەدەردە كەويت بە گومان بيت لەراستى.

بۇچوونە كانى خۇت و شىخت، بەرامبەر مەزنى ئەو فەيلەسوفە بەناوبانگەى

كەجىنگايە كى بەرزى ھەيە لە دلتدا، بەلام ووتەت چى دەيىت بەرامبەر ئەو فەيلەسوفانەى

كە ھاو سەردەمى سىپىنوزا بوون و لەویش بەناوبانگتر بوون كەبەھۇى بەلگە عەقلى يە

پوختە كانەو باوهرىيان بەبوونى خودا ھىناو. ئاگادارم ئەى حەيران، رىزى تۆو ئەوانەى

ھاوتەمەنى تۆن بۇ يەك كىك لەم فەيلەسوفە بەناوبانگانە، متمانەت پىنى سودمەندت ناكات،

ھەرۆھ چۇن متمانەت بەفەيلەسوفىكى مسولمان، ياخود بەعەقلىت و بەخودت

سودمەندت ناكەن.

بەلام ئەوھى سودمەندت بكات ھەمان رىزىت بۇ فەيلەسوفىكى تر بيت كە لە پلەو پايەو

بەناوبانگيدا ھاوشانى سىپىنوزا يىت، بەلام باوهرى بەبوونى خودا ھەيىت؛ سى

فەيلەسوفت بۇ باسدە كەم كەيەك بەدواى يە كدا ھاتوون و ھەموويان لە سىپىنوزا داناترو

بەناوبانگتر و باوهر پتەوتر و خاوەن بەلگەى پوختن، كەھەموويان بەگشتى باوهرىيان

بەبوونى خودا ھەيە وھ چۇن مەنى بەندەى ھەزارو غەزالى و ھەلگرانى رىبازى كەلام و

چەندەھا فەيلەسوفانى تر، بەگشتى باوهرمان بەبوونى خودا ھەيە.

حەيران : مەبەست و ئامانجى مەن ئەمە بوو و، گومانى تىيادانى يە، شىخى گەورەم بە

بەخشنەيى خودا ئەم باوهرە مەزنى بەدەستەيناو.

شيخ : سه باره ت به خه وه كه ت له و په رى راستيدايه، چونكه له قورئانى پيروزدا دور
 نايه ت به م فهرمووده يى خودا ده ستيده كه ن ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾،
 كه يه كنيكيان له سوره تى (لوقماندايه) ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
 وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ كه سانيك هه ن موجه ده لى بوونى خودا ده كه ن به بى
 هيچ رينمايى و كتيبنكى روشن و زانستى يه ك.

دووم له سوره تى (حه ج) دايه كه ده فهرموي ت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ
 عِلْمٍ وَيَتَّبِعْ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَلَّهَ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ
 السَّعِيرِ﴾ كه سانيك به بى هيچ زانست و رينمايى و زانيارى يه ك موجه ده لى بوونى خودا
 ده كه ن و، ده كه ونه دوى هه موو شه يتانيكى سر كيش و رى وونكه ر له خه لك و هه ر
 كه سينك هم شه يتانه بكاته پيشه روى خوى، رنى لى وون ده كات و به ره و قولايى ناگرى
 دوزه خى (السعير) ده بات.

(خه ونه كه ت نامازه ي نه وه ده كات كه سپينوزا نمونه ي نه وه كه سانه ن كه به بى هيچ
 زانست و زانيارى يه ك موجه ده لى بوونى خودا ده كه ن و، ده كه ونه دوى شه يتانى خودى
 خويان كه هه ميشه فهرمانى كارى خراپان پشه دات) و، پرسياره كه ي باوكت سه باره ت
 بؤ خويندنه وه ت بؤ قورئان، برى تى به له ووره دانت بؤ تيگه يشتنى ماناى هم نايه تانه، كه
 به لگه پوخت و روشنه كانى له سه ر بوونى خودا له خوگرتووه، كه له ريبازه به لگه
 خوازيى به كانه وه به ده ستيدين و به هزيانه وه فهيله سوفان و هه لگرانى ريبازى كه لام،
 نه وانه ي كه خودا بيه وى ت نامازه ي ريگاي راستيان بكات، پنى ده گه ن.

حهيران : خودا ده روى خوشيت لى بكاته وه و به دور تبخات له هه موو غه م و
 په زاره يه ك، وه ك ده روى خوشيت له من كرده وه، به لام بؤ چى شىخى گه ورم نه وه
 نايه تانه ي كه نامازه ي بوونى خودا ده كه ن بؤ مى ساكارو ساده ناكات؟

شيخ : له كاتى خويذا بؤتى ئاسان و ساكار ده كه م به گويره ي نه وه بهرنامه زه ينيه يى
 كه بؤم داناويت.. نه ي حهيران. به ئارام به به هه موو تيگه يشتنيك ده گه يت.
 حهيران : نه وه سنى فهيله سوفه گه ورا نه كين كه شىخى گه ورم ده يه وى ت باسيام بؤ
 بكات؟

شيخ : يه كه ميان (لوك)، دووه ميان (لايينز)

سېھمیشیان ھەما نۆئی — کانئە).

حەمران : بەلئ، زۆر گوئیستی ناویان بووم لە لایەن قوتابیانی فەلسەفەووە،
تۆزینەووەکانی لۆك چی دەئیت؟

شیخ : لە کاتی کدا کە سپینوزا جوله کە ی ھۆلەندی نقرومی ناو بیرو کە ی (ە کیتی
بوون) بوو بە ھۆی لیکۆلینەووەی فەلسەفە ی میتافیزیک ە ھاو دژە کانەووە.
(لۆك) کە لە ەك سالد لە گەل سپینوزادا لە دایك بوون، لەو بەری کە ناری دەریای
(مانیشەووە) گیرۆدە ی خوئندنی (دەرك کردنە مرقفامتیە کان) (الأدراك الانساني) بوو
بە ھۆی پەيوەستی زۆری بە لۆژیک ی ساغی عەقلەووە و، بە خۆدوورخستەووە لە ئەندیشەو
وئیلی ئەندیشە کان، دانێ دەنا بە بوونی خوداوە نەتوانای عەقل لەدەرك کردنی ئەو شتە
شارراوانە ی کە بە عەقل دەرك ناکریت.

سەبارەت بە زانست (المعرفة) لۆك لەسەرەتای تۆزینەووە کانیدا ئینکاری بیروباوەرە
خۆرسکی یە کان دە کات و، دەئیت: - ھەموو فیکرە کان لە گەل جیاوازی جۆرە کانیدا
لەریگای (ئەزمونە کانەووە) بە دەستمان دە گەن.
بەلام ھەندێ لە کیشە کان ئاشکراو روون بۆمان بە دەردە کەون کە بە چاوە
پیاخشان دێك عەقل دە رکێ دە کات، ئەو کاتە ئەم دەرك کردنە بە فیکرە خۆرسکیە کانێ
دادەنێن.

گەر سەرنجی منال و مرقفە کێو یلە ییە کان بدەین دەبینین سەبارەت بەم شتە ئاشکراو
روونانە ئەزانن و، ئەمەش بۆمان بە دەردەخات کە عەقل وەك تابلۆ یە کێ بە تال دروستکراو
(Table rase) بەلام بە ھۆی ئەزمونە کانێ ژیا نەووە فکر و زانیاری یە کانێ لا دروست
دەبێت، ئەم ئەزمونانەش بە گوێرە ی ھەست، دەرە کێ دەبن و بە گوێرە ی ووردبوونەووە و
بیکردنەووە مان بۆیان دەرونی دەبن.

ھەستەووەرە کان کۆمەلێك لە ھەستە کان دە گە یەننە عەقل و، عەقلیش ھەلەدەستیت
بە کۆ کردنەووە و پاراستن و بەراورد کردنیان و دەرك کردنی پەيوەندی نیوانیان و، بە ھۆی
ئەم تێروانیئە دەرونی یەووە عەقل دە گاتە دەرك کردنی شتە سەرەتایی یە ئاشکراکان کە ئێمە
بە فیکرە خۆرسکیە کانیا ن دادەنێن. بەلام لە راستیدا بریتین لەو فیکرانە ی کە عەقل بە ھۆی
ئەزمونە کانەووە بە دەستی ھیناوە،

حەمران : گەر (لۆك) ئینکاری فیکرە خۆرسکی یە کان بکات کە بریتین لە فیکرە

سهره تايي به جينگيره كانی ناو عهقل، كهواته چزون راستيه كان پيډه زانين و، ټو بنه مایانه چين كه برياره كانی له سهر ټه دین به وهی كه راستن يا خود هه ټه ن؟.

شينخ: ټم پرسياره له لای من جه وه ربي ني به، چونكه له پرووی ټا كامه وه هيچ جياوازي به ك ني به به وهی كه ټم فكرانه، خورسكيه جينگيره كانی عه قلمانن يان.. له دروستكراوه كانی عه قله.

گرنكي له وه دايه ټيمه ی مروفت ريكه وتووین له سهر ټه وهی له عه قلماندا فكره ټاشكرا سهره تايي به كان هه به كه ده يكهينه بنه ما بؤ توژينه وه و ليكؤ ټينه وه و موجداه له بؤ راستی و هه ټه ی ټم بيزو كه به و، هه روه ها هه موو به گشتی راستی ده خهينه پال ټم فكره ټاشكرا سهره تاييانه.

لؤك به شيوه به كي ناراسته وخؤ باوه ری به فكره خورسكيه كان هينا وه به (فكره نمونه پنهاننه وه كان) (أفكار تمثيلية) (Idees representative) ناوی بردن، به جورنك كه ده ټيټ: له عه قلماندا نمونه ی راستی شته كان هه به كه پنه وه بؤ فكره كاڅمان و ده توانين به هؤ يانه وه راستی به كان له هه ټه كان جيا به كهينه وه به ريزه به ك كه به را ورده كه ته واو و ټاشكرا بيت له ننيوان ټو فكره به يی كه هه مانه له سهر ټو شته و، ټو فكره نمونه ييانه ی كه له عه قلماندا جينگيرن، ټو كاته زانباري به كاڅمان له راستی به وه نريك ده بن و، دابهش كردنی زانباريه كان بؤ سنی بهش كؤ تايي ده هينيت.

به كه م: زانباري به (ټاشكرا كان)، ټو زانباريانه كه له ننيوان فكره به ده سته نراوه كان و فكره نمونه ی به كانی كه عهقل به هؤی به را ورده وه به يی به لگه ده ر كي ده كات.

دووه م: زانباري به به لگه يی به كان، كه بریتين له هينانه وهی به لگه له سهر بوونی به را ورد له ننيوان فكره به ده سته نراوه كان و فكره نمونه ی به كان.

سینه م/ زانباري به نادياره كان، كه هيچ به لگه به كي له سهر ني به و بریتی به له زانباري به كاڅمان سه بارهت به جيهانه ماددي به كان.

ټيمه به هؤی هه سته وه ټم شتانه پيډه زانين به لام زانباري به كاڅمان نه له به شه ټاشكرا كانن و، نه له به شه به لگه يی به كانن، چونكه ټيمه ناتوانين به هؤی ټو شته حه قيقی به ماديانه ی كه ده يبينن به لگه له سهر راستی زانباري به كاڅمان به نين و، ده رك كردمان بؤ ټم شته ماددي به ته نها (بوونه حه قيقه ته ده ره كي به كه به تی).

ټمه له راستيدا حه قيقه ته خودی به كه ی ني به به لكو ټيمه ته نها ده ر كي روا ټه كه يمان

کردووه و هيچ شتيك دهرباره‌ی حەقیقەتە ناوەرۆكە كەى نازانين، ھەربۆيە زانیاریمان سەبارەت بە جیهانی ماددە زانیارییە کى ناديارە.

حەيران : ئایا.. (لۆك)یش وەك سەفسەتائىيە كان و گوماندارە كان دەيەوئیت ئینکاری بوونی زانیاری سەبارەت بە حەقیقەتە كان بکات؟

شیخ/ دەبینم ئاگاداری ھەموو، ئەو وتانەم نیت كەمن دەلییم و تۆ دەیان نووسیتەو، چونکە ئەم پیاو دەلیت : شتە ئاشکرا كان بەبى پینوئستیمان بە كەمترین بەلگە راستەوخۆ دەرک دەکرین، ھەروەك ئەم وتەیمەمان كە دەلیین، گشت لەبەشى گەورەترە و دوو جەمسەری ھاو دژ یەکیکیان راستەو ئەوی تریان ھەلەیه.

زانیاری تری زۆرمان ھەيە بەھزی بەلگە كانەو دەرک دەکرین، وەك کیشە ماتماتیکە كان، کەبەھزی بەلگە كانەو دەگەنە راستی یە كان، بەلام زانیاریمان سەبارەت بە شتە ماددی یە كان ئاشکرا و روون نی یە و ناتوانین بەلگە لەسەریان بەیئینەو، وەك ئەو بەلگانە ی لەسەر کیشە ماتماتیکە كان دەيەيئینەو بەلکو زانیاریمان دهربارە ی شتە ماددی یە كان روالەتی و ناديارن و، ئەم فەیلە سوفا بەھيچ شیوە یەك نالیت زانیاریمان سەبارەت بە جیهانی ماددە لەوئلی ئەندیشە مانەو یە و ھيچ راستیە کى تبادا نی یە، بەلکو خوازیارە بلت : ئەم جوړە زانیاری یە ناديارە و ناگاتە سنوری زانیاری یە ئاشکرا و بەلگە دارە كان بەلکو راستی پەسەند دەکات، بە بەلگە ی ئەو ی عەقلە مروقی یە ساغە كان ھەموو بە گشتی ریکە و توون لەسەر ئەو ی دەرک کردنی وینە ھەستە كان بە گشتی دەگەرینەو بۆ یەك شیوازی دەرک کردن و وەسف کردنیان بە یەك وەسف دەکریت.

ھيچ گومانیکمان لانامینت كە وینە زەینی یە كان یە کسانى شتە دەرە کى یە كانن و، ناتوانریت بەلگە لەسەر ئەم شتانە بەیئیرتەو تاكو زانیاری یە کاتمانى لەسەر بنیادینین و، ناتوانین بەھزی خودی شتە ماددی یە كانەو بەگەینە تەواوی راستی یە كان، وەك چۆن لە کیشە ئاشکرا كاندا لەخودى خۆیاندا تەواوی راستی یە کانیان تبادا بەدەردە کەوئیت كە بەلگە دارن.

حەيران : بیروباوەرمان سەبارەت بەبوونی خوددا و شتە شارراوە كان، لۆك لەج بەشیک لەبەشە کانی زانیاری دادەنیت؟

شیخ : ئا.. لیرەدا بەرزى و رەسەنى بیروباوەرى لۆك بەدەردە کەوئیت، کاتیک کە دەرک کردمان بۆ بوونی خودا جیا دەکاتەو، لەدەرک کردمان بۆ شتە شارراو و

نەينىيەكان، دەلئىت: ئىنە (بىگومانىن) لەسەر بوونى خودا كەبەھۆى ووردوونەوئەك لەخودماندا پىنئىدەگەين بەھۆى كەئىنە خاوەن ژىرى وھەست و عەقلىن..

دەرك كەردغان بەينى بەلگە، بەھۆى كەمرۆف مەھالە لەنەبوونەوھە دروست بىت. و زانىاريمان سەبارەت بەبوونى خودا زانىارىيەكى بەلگەيىيە كەپەيوەستە بەزانىارىيە تاشكراكانەوھە. چونكە بوونى ئىنە بەشىكە لەزانىارىيە تاشكراكان، ئەمە بەلگەيە بۆ بوونى خودا، وھەك دىكارت دەلئىت و، ئەو شتانەى كە لەئىنەى مەروۇف و جىھاندا بەدى دەكرىت لەبەھرەوھەرى و سىستەم و رىنكخسەن و بەرنامە رىژى برپارو فەرمانەكان، ھەموويان بەگشتى پىنويست بەدروستكەرىنكى بەتواناى ھەبوويى زانا و كاربەجى دەكەن.

بەلام شتە شارراوھە نەينىيەكان، وھەك لىكۆلئىنەوھە لەزاتى خودا و ناوھەزۆكى روح و ناوھەزۆكى شت بەگشتى، لۆك سەبارەت بەم باسانە زۆر بەدانايانە وھەلام دەداتەوھە، بەشىوئەك كەپىنويستە دەرخ بىكرىت، ئەى ھەيران، وھەك چۆن دەرخى وتەى فەيلەسوفە داناكانت كەردوھە، كەدەلئىت (گەر خەلك تۆژىنەوھەكى ورد دەربارەى توانايى عەقلى خۇيان بىكەن و، پەردە لەسەر ئەو ئاسۆيە لاھەرن كەبەشە رووشنەكان لەبەشە تارىكەكان جىيادەكاتەوھە.

جىياوازى بىكەن لەنيوان ئەو شتانەى كەئەتوانرىت دەركيان بىكرىت و، ئەو شتانەى كەناتوانرىت دەركيان بىكرىت. ئەو كاتە دۇنيا دەبن بەنەزانىيان سەبارەت بەبەشە تارىكەكان و، دەتوانن تۆژىنەوھە و باسەكانيان بۆ لاينىكى تر تەرخان بىكەن كە سوودمەندو بەكەلك و دۇنيا بەخش بىت).

ھەيران: شىنخى گەورەم،... مەن لەولائى خۇمان سەرگوزشتەيەكى ھىندى فېربووم كە لەدەقى ئەم وتەيە دەچىت بەمانا و وتەيوھە.

شىنخ: بەلئى... بەراستى بەدەق و بەمانا لەوتەكانى لۆك دەچىت، ھەروھەك (بەيرونى) لەكتىبەكەيدا (تحقيق ما للھند الخ... للھند من مقولة) و پر لەژىرى و دانايىيە كە دەلئىت: (تەنھا زانىنى ئەو جىنگايەمان بەسە كە تىشك دەيگاتنى، پىنويستەمان نىيە بەزانىنى ئەو جىنگايەى كە تىشك نايگاتنى، ھەرچەند لەخودى خۇيشيا گەورە بىت، ھەر شتىك تىشك نەيگاتنى ھەستىش دەركى ناكات. و ھەر شتىك ھەست دەركى پىنەكات زانراو نايىت).

(بەم چەشنە، ئەى حەيران گەورەترین عەقلە ساغە کان بەبى جىاوازى يە گدە گرن و ريدە كەون لە سەر راستى يە كان كەلە چوار چينوى گەيشتى ئەو تيشكە بەو جينگايە تيناپەرن، گەر تينەپەرن دوو چارى وىلى و كەوتن دەبنەو) ھەرەو كەو چۆن سپونزا تووشى بوو.

حەيران :- ئەى گەورەم، .. زياتر .. زياتر .. زانستم فېر بكمو باسى (لايىنز و كانط) م بۆ بكم،

شىخ :- زياتر، بۆت باسە كەم .. تا .. بەمە بەست دە گەيت، بەلام ئەمشەو كات بەش ناكات بۆ باسكردنى (كانت) تەنھا (لايىنز) ت بۆ باسە كەم.

حەيران :- ئاىا .. لايىنز پەپرەوى لوكسى ھاوپىنى دە كات لەفكرە بەرزە كانيدا؟
شىخ / لەھەندى شتدا پەپرەوى دە كات و لەھەندى شتى تردا دژى دەوەستىت و، لەھەندى باسدا لەلوك بەرزترە، بەلام لەھەندى باسى تردا ناگاتە لوك.
حەيران :- ئەمە، چۆن دەيىت؟

شىخ :- بەلئى لە باوەردا پەپرەوى دە كات و، لە قولايى بەلگە كاندا لەو بەرزترە و، دژى لوك دەوەستىت كە دەلئىت عەقل وەك تابلۆيە كى بەتال وايە، بەلام كاتىك پىنچەوانى دانايى يە كەى دەوەستىت لەسنورى ئەو جينگايەى كە تيشك پىنى دە گات تىدە پەپرىت دوو چارى ھەلە دەيىت و دە كەوئىت: لايىنزى بلىمەنى ئەلمانى، لە زانستە كەيدا گەورە بوو و، لەبىر كەرنەوە كانيدا قولتەو بەتايەنى لە تۆژىنەوە كانيدا بۆ فەلسەفە زانستىيە كان و بوونە كان و دروستكەرو دروستكراوە كان، بەلام لەوە سفكردە كانيدا بۆ بەدەر خستنى ئەو پەپوەندىيەى كە لەنيوان ماددەو روخدا ھەيە دوو چارى نوشستى دەيىتەو، لايىنز لەسەرەتاي كارە فەلسەفەى يە كەيدا ھەلگىرى بىروراكانى دىكارەت بوو لەفكرە خۆرسكى يە كاندا و دژى لوك دەوەستىت لەو باسەيدا كە دەلئىت: عەقلمان لەبەرەتدا لەتابلۆيە كى بەتال پىكھاتوو و، بەھۆى ئەزموونە كانەوە زانبارىيەى يە كان و شتە ئاشكراكانى، دەرك ئە كات بەلام لە (تاقىكردنەوە نوپىكانيدا سەبارەت بەعەقلى مەرۇف) (NOUVEAUX ESSAIS SUR L'ENTENDEMENT HUMAIN)

بە بىرورايە كى نىوەند لەنيوان دىكارەت و لوك دئىت كە لوك و دىكارەت بەيە گدە گەيەنى بەجۆرنكى زۆر گەورە كاتىك كە دەلئىت: ئىمە ھەرگىز ناتوانىن زانبارىيەى كاغمان تەنھا بەپالېشتى ئەزموونە كان لىكېدەبنەو.

نهمونه کان همموو شتيك نين بؤ زانيارى وهك لؤك دهليئت : بهلكو گهليك
 لهراسستى به گشتى به پيوستى به كانمانى تيدياه (UERITES NECESSAIRE
 SETUNIVER SELLES) بهلام بههؤى نهمونه كانهوه بهددرده كهويئت، واته نهم
 راستى به سهرهتايى به پيوستيانه بهخؤرسكى و بهتوانايى لهعهقلماندا هميه، بهلام تهنها
 بههؤى نهمونهوه دهتوانريئت بهددربخريئت و گهر نهمونون نهبيئت بزمان بهددرناكهون،
 بهلام نهمه نهمه ناگهيتهنى كهپيئكهاتهى نهمونون بن و لهم (مانا قوولهوه) (كانست)
 فكهركانى خؤى وهرگرتووه.

(لاييز) لهووته بهناوبانگه كهيدا دهليئت : (نهم شتانهى كه بههؤى ههسته كانهوه دهرك
 دهكرئت، عهقليش لهخودى خؤيدا دهركى دهكات)

پاش نهمهوى لاييز بوونى فكهركه خؤرسكى بهكانى چه سپاند واته بنهما پيوستى بهكانى
 عهقل، بهلنى نهمهوندهى تر بهرزبووه بهتاييهتنى له بهلگه خوازيى بهكانيدا بؤ گهيشتن
 بهچاره سهر كردنى كيئشه كانى پيدا كردن (ايجاد) و بوونه كان پيدا كهر (الموجد)، لهسهر
 بنهما سهرهتايى به پيوستى بهكانى عهقل بهمهتوانى بوونى خوداى بهخشندهو سيفا ته
 تهواوه كانى بجهسه پيئيئت و ههروهها چه سپاندنى دروست بوونى نهم گهردونه لهلايهن
 خوداوه.

بهمهش چه سپاندنى شياوى دروستكردنى گهردونى له نهبوونهوه كرد.

حهيران/ چؤن توانى بگاته چاره سهر كردنى نهم ئالؤزيانهى كهچهندهها عهقلى مهزن
 تيايدا سهرسام و وهستاو بوون؟

شيخ : بههمان بهلگه خوازيى بهكانى فارابى و ئيين سينا و ديكرارت و لؤك، گهيشته
 چاره سهر كردنى نهم جوهره كيئشانهى كه باسمان كرد، بهلام زؤر بهرزو گهوره بوو
 له شيوازي رهوانبيؤى و باوهريدا.
 بهلگه خوازيى بهكانى بهكاردههينا بهشيويه كى ژيرو كارامه و رازاوه پتهو ناشكراو و
 تهواو.

پهيوهستى زؤرى به بنهما پيوستى بهكانى عهقلهوه، مروفى ناچار ده كرد بؤ
 باوهريهيناننى.

گوئيستى به نهمى حهيران چى دهليئت.

حهيران/ همموو لهشم گوئييه، بؤ ووته كانت گهوره.

شیخ: لایبتر، ده لیت: هموو ئه و راستی به عقلیانه ی که عقل برپاری سەلماندن و سەلمانندی ده دات پیوسته له سەلماندن و نه سەلمانده کهیدا په نایابه بهردوو بنهما پیوستی عقل، که ئەمانەن: - یه که میان/ (بنهما هاودزه کان) (التناقض).

دووهمیان/ بنهما هۆ تهواوه کان (العله الکافیة)، واته: هموو ئەندیشه کردنیک، یان، شیاوه یات مهحاله، یاخود پیوسته.

هەر شتیک ئەندیشه ی کهوتنه وه ی شیاو بیست بهلام پیچهو انه ی عقل بیست ئەوه (مهحاله) و، هەر شتیک ئەندیشه کردنی پیچهو انه ی عقل نه بیست ئەوه (شیاوه)، هەر شتیک ئەندیشه کردنی نه بوونیه که ی پیچهو انه ی عقل بیست، ئەوا پیوسته (واجب) ههروهها هموو بوونیکی بهرچاو ده کهوێته ژنیر یاسای (هۆ و هۆکاره وه) که ده بیست هۆیه که هه بیست بۆ پهیدا بوونی که تهواو و بره ربیست.

وته به وه ی به بی پیوستی (هۆیه کی تهواو) ده کهوێته بوونه وه، ئەمه پیچهو انه ی عقله و له سەر په ره وه ی کردنی ئەم دوو بنهمایه (بنهما ی هاودژ و) (بنهما ی هۆی تهواو) ده توانین ئاماژه ی بیرۆکه ی (شیاو) بکهین، ئەو کاته (ده توانین) (پهیدا بوو)، شیکار بکهین و، بۆ ئەوه ی بتوانین برپاری پهیدا بوونی شت بدەین، ده توانین له گه ل (بنهما هاودزه کان) بهراوردی بکهین تا.. بزاین ئەندیشه کردنی پهیدا بوون و لیکه و تنه وه ی هاودژی عقلی تیادایه، یاخود.. نه.. گەر ئەندیشه کردنی پهیدا بوون و لیکه و تنه وه هاودژی عقلی تیادا نه بوو، برپاری (مهحالی) ده دەین. گەر ئەندیشه کردنی پهیدا بوونی هیچ هاودژی عقلی، تیادا نه بوو، ئەوا برپاری (شیاوی) ده دەین، گەر عقل به دووری زانی و نه توانا بوو له ئەندیشه کردنیدا و، بۆ ئەوه ی برپاری پیوستی بوونی شتیک بدەین، پر سيار ده کهین، ئایا ده شیت ئەندیشه کردنی نه بوونی ئەو شته هاودزه ی عقل بیست، گەر برپاری ئەندیشه کردنی (نه بوونی) به هاودژی عقله وه به پیوست زانرا برپاری ئەوه ده دەین که (بوونی پیوسته) (واجب الوجود) و به پیچهو انه وه گەر وانه بوو، برپار نادهین.

پاش ئەمه ده چینه سەر شته واقیعه بینراوه کان که (هۆ تهواوه کانی) (العله الکافیة) ی به سەردا ده چه سپیت و، وا پیوست ده کات که ئەم بینراوانه (هۆیه که) هه بیست بۆ پهیدا بوونیان و، پیوست ده کات که ئەو (هۆیه) هۆیه کی (تهواو) بیست.

کهواته بوونی (هۆی تهواو) کاریکه له پیوستی به کانی عقل و ئینکار کردنی ئەم (هۆ تهواوه) هاودژی عقلیت بۆ دروست ده کات، چونکه ئەم (هۆ تهواوه) له به شه کانی

(پنویستیدایه) (واجب).

له سهر ئهم بنهما پتهوانه لایسنز بیروراکانی خۆی له سهر (بوون) و (پهیدا بوون له نه بوونهوه) و (پهیدا کهر) دارشتووه، بهم چهشنه باوهری به خودا هیناوه و باوهری به دروستکردنی گهردون له نه بوونهوه هیناوه، ههروهها باوهریشی به وه هیناوه که دروستکهری ئهم گهردونه بێ کهم و کورپی به خودایه که به سیفاتی تهواو وه سف ده کریت.

گهیشتن بهم باوهره پاش ئهوه بوو که به بهلگه سهلماندی (شیایوی بوونی خودا) چونکه هیچ هاودزی عهقلی تیادانی به ههرحهنده عهقل نه توانایه له نه ندیشه کردنی چۆنیتی خودا.

پاشان هاته سهر بوونی ئهم جیهانه و تی/ ئهم جیهانه بوونهوه ده بیهریت و، خۆی دروستکهری خۆی نی به و، و ته به وهی که خۆی دروستکهری خۆی بیت، شتی وای پنجهوانه ی عهقله و، له بهر ئه وهی واقعه و بیهره که واته پنیستی به (هۆی تهواو) ههیه بۆ بوونی، چونکه به بێ (هۆیه کی تهواو) بوونی ناییت و، له راستیدا بوونی ههیه و ده بیهریت و له وه بهری شیاییدایه که واته ده بیت (هۆی تهواو) بۆ بوونی له وه بهری تواناو داناییدا بیت و هه موو سیفاتینکی تهواوی له خۆ گرتییت و ئهم هۆ تهواوه (خودای به خشندهیه) که (بوونی پنیسته) و ئینکاری نه بوونی پنجهوانه ی عهقله حهیران: به راستی ئهم و تهیه به نرخه و تانیستا گوئیستی هیچ و تهیه ک نه بووم له مه بهلگه دارترو پتهوتر بیت.

شیخ: ئه ی حهیران، قورئانت له یاد کرد، که باو کت هه میشه خوازیار بوو، بیخوینیت.

حهیران: من باوهرم به وه ههیه که فهرمووده کانی خودای به خشنده راستترین و پتهوترین بهلگه ی له خۆ گرتییت، به لām نهینی به کانی رهوانبیژی ئهم به شه ده رک ناکهم که ئیستا تاوتوی ده کهین، بۆ چی شیخی گهورهم ئهم نهینی یانم بۆ ئاشکرا ناکات.

شیخ: زانا کان زیاتر توژینه وه ی رهوانبیژی قورئان له به شه زمانهوانیه کهیدا ده کهن، به لām رهوانبیژی قورئانی مه زن و به ده رخستنی ئهو توانایانه ی که عهقلی مرؤف ده رکی ناکات له م به شه دا خۆی گرتو تهوه (که به شی بهلگه کانه له سهر بوونی خوداو سیفاتی تهواوی و، دروستکردنی گهردون و، وه لām دانه وه ی ئهوانه ی ئینکاری بوونی خودا ده کهن) که زۆر ئاشکراو روونزو زۆرترو مه زن ته و، به ده رخستن و روونکر دانه وه ی وه ک په یامم پیدایت له کاتی خۆیدا بۆ تی باس ده کهم.

حهیران : گهر ئه‌مه بیر وړای لایینز بښت له سهر بوونی خوداو سیفاتی ته‌واوی و دروستکراوه کانی، که‌واته هه‌له‌ گوتنه کانی له کوڼدايه؟
 شیخ : ته‌نھا له‌و جینگایه‌دا هه‌له‌نگو و تووه که‌وېستی ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌ی نیوان جه‌سته‌و رووح به‌ده‌ر بخت که‌عه‌قل تائینستا سهر سامه‌ تیايدا.

لینکدانه‌وه یه‌کی دانا که‌زۆر له‌بیر وړای مالبرانش ده‌چیت له‌رېکه‌وتن گوڼخاندندا و، لینکدانه‌وه یه‌کی تیرو چر بوو که‌له‌سنوری توانایی عه‌قل ده‌ستی پیکردو، به‌ (ریبازی جه‌برینی) کو‌تایی پنه‌ینا که‌ناگوڼخیت له‌گه‌ل کار به‌جی یی خوداو سیفاتی ته‌واوی، وه‌ك سپینوزای هاوړنې پېش خوی.

هه‌روه‌ها وتی/ ئه‌و جه‌سته‌و روحانه‌ی که‌له‌جیهاندا هه‌یه‌هه‌مووی به‌گشتی له‌ (گه‌ردیله‌ی رۆحی) پیکهاتوون که‌هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك جیاواز و نازاده له‌ گه‌ردیله‌یه‌کی تر به‌ینی په‌یوه‌ندیان به‌یه‌کتر یی په‌وه‌هه‌ریه‌ که‌یان به‌گوڼره‌ی سیستمی تاییه‌تی خویان ده‌جولین. هه‌موو گه‌ردیله‌یه‌کیش دوو به‌شی له‌خو‌گرتووه که‌به‌شی ماددی (کارلینکراوه) و به‌شی روحی (بکه‌ره).

حهیران : به‌لام چۆن ئه‌م گه‌ردیلانه‌ کار له‌یه‌کتر ده‌که‌ن گهر په‌یوه‌ندیان به‌یه‌که‌وه نه‌بښت؟

شیخ : لایینز بۆ وه‌لامی ئه‌م پرسیاره ، تیۆری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی له‌خو‌گرتوو) (التناسق السابق التوحید) ی‌داناوه، هه‌روه‌ها ده‌لښت: (گه‌ردیله‌ به‌توانای خوددا له‌جوله‌و کاردایه، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌رده‌که‌وښت که‌هه‌موویان په‌یوه‌ندیان هه‌بښت پڼکه‌وه به‌لام له‌راستیدا ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌نی یه‌و، ته‌نھا توانایی خوودا و له‌جوله‌ی هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك ده‌کات بگوڼخیت له‌گه‌ل جوله‌ی گه‌ردیله‌کانی تر‌دا و هه‌روه‌ها کاری عه‌قل و جه‌سته‌ش به‌م چه‌شنه‌یه‌هه‌ریه‌ که‌یان سیستمی تاییه‌تی خویان هه‌یه‌و به‌توانایی خوددا به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خو هه‌لده‌سن به‌کاره‌کانیان که‌گوڼخاو هاو‌چه‌شنی یه‌کترن به‌پڼی بیرو‌که‌ی (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پېشینه‌یی) به‌جوړیک که‌مه‌حاله‌ کاری یه‌کیکیان دوا بکه‌وښت له‌کاری ته‌وی تریان و، هه‌ر کاردانه‌وه یه‌کی عه‌قلی جوله‌یه‌ك له‌جه‌سته‌دا دروست ده‌کات هه‌روه‌ك لکاندن و هاو‌په‌یوه‌ندی یه‌ك هه‌بښت له‌نیوه‌نیاندا، به‌لام له‌راستیدا نه‌به‌یه‌که‌وه لکا‌ون و نه‌کارلینکراوی یه‌کترن به‌لام ئه‌و شیاوی و گوڼخاندنه‌ی که‌به‌ر چا‌ومان ده‌که‌وښت له‌کاریگه‌ری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پېشینه‌ی) که‌خودا پڼی به‌خشیوون.

حهیران : ئهم بیرو که یه مه حال نی به به لکو ده شیت له سهر بنه مای ئهو باوه رهی که لایبیز له سهر بیرو که ی (ده شیت) دایناوه، چونکه ئه ندیشه کردنی هیچ هاودزیه کی عه قلی تیا نی به.

له سهر بنه مای خودی ئهو باوه رهی پرسیار ده که م، ئایا هیچ هاودزیه کی عه قلی ده رک ده کریت له نیوان ئهو په یوه ندیی به نادیاره ی که له نیوان روح و جه سته دا هیه؟ گهر ئهم ئه ندیشه کردنه هاودزی عه قلی نه بوو، به لکو (شیاووو که ئهم شیاوویی به، ناشکر اترو چه سپاو تره و باشترین ئاکام ده دات به ده سته وه، چی وای لیکرد له کاتیکدا هه ولده دات ده ربازمان کات له و ئالوزیی به ی که له نیوان په یوه ندی روح و جه سته دا هیه به مانها ویته ناو ئالوزیی به کی تر که زور له و ئالوزترو بی ئاکام تره؟

شیخ/ و وته کانت راسته .. و گهر نه زان بین لئی ده شیت هه تا کۆتایی .. ههر به نه زانی به یینه وه، گهر ئیمه ئهو په یوه ندیی به ی نیوان روح و جه سته مان ده رک نه کرد، ئهمه ئه وه ناگه یه نیت که مه حال بیت، ته نها ده توانین له گه ل لایبیزدا بلین ئه وه (ده شیت) چونکه ئه ندیشه کردنی هاودزی عه قلی تیا دا نی به.

گهر شیاووو، هیچ شتیک رینگه مان لینا گریت که بلین ئهم په یوه ندیی به به هوی توانای خودا وه ده بیت له جیاتی ئه وه ی تیوریک لیکي بدهینه وه که ئه ندیشه کردنی ئالوزو نادیار بیت. و نزیک بینه وه له بیرو که ی (جه بری) که ناگو نجیت له گه ل دادوهری و کار به جی نی خودا دا.

حهیران : گوئیستی شیخ بووم که ده لیت/ لایبیز جیهان له و په ری ته واویدا ده بینیت، مانای ئهمه چی به له کاتیکدا ئیمه دژواری و خراپه کاری زوری تیا دا ده بینین؟

شیخ/ لایبیز به گهش بینی به ناوبانگه، هه موو شته کانی گهردون له سیستم و چه سپاوویی و رازاوه ی ده کاته به لگه بۆ ته وای خودای میهره بان له سهر بنه مای بیرو که ی (هۆ ته واه له بهر چاوه كان) (العله الكافیه للواقع).

میهره بانی و ته وای، خودا، هیچ گومانیکي تیا دا نی به که دروستکهری ئهم گهردونه یه و، باشترین جیهانه که عه قل به شیاووی بزانیست، ئیمه ناییت وه ک تاکه رووداو یك بۆ کاتیکي سنوردار سهیری ئهم گهردونه بکهین و سه رنج بدهینه خراپه کاری به کان و چاکه كان له یاد بکهین.

به لکو پیوسته له سه رمان به شیوه یه کی گشتی سه رنجی هه موو شتیکي گهردون بدهین تاکو دانایی هه موو شته کانی ده رک بکهین و، کرداره خراپه كان ده بیت هه بن.. تا..

بەھزىيانەۋە بگەينە كىردارە چاكەكان ئەم وتەيەيى لايىنز سەبارەت بەخراپە كارى وتەي
 ھەلگىرانى رىيازى كەلام و فەيلە سوفانى پىشخۇيم دىنئەتەۋە ياد.

بەتابەتنى وتەيەكى (جاحظ) كە لەۋپەرى بەرزى و دانايىدە كە دەلئەت / (خۇشەختى
 لەكارى دەستپىكىردى دۇنيا تا.. كۆتايى ماۋە كەي لەتىكەلبوونى چاكەۋ خراپەۋە
 زەرەرمەندۈ سوۋدەمەندى و ناخۇشى و خۇشى و نىزمى و بەرزى و زۇرى و كەمى دايە. و
 گەر دۇنيا تەنھا خراپە كارى بوۋايە ئەۋا جىھان لەناۋ دەچوۋ، گەر تەنھا چاكەي
 روۋت بوۋايە، چاكە ماناي نەدەبوۋ و ھۆكارەكانى بىر كىردنەۋەش لەيە كىر دەپچىرآن و
 نەبوونى بىر كىردنەۋەش نەبوونى دانايى دەخستەۋە. و ھەر كاتىك ھەلبىزاردن نەبوۋ
 جىا كىردنەۋەش نايىت ئەۋ كاتە ئەم گەردۈنە بىبەش دەبوۋ لەچەسپاندن و ۋەستاندن و
 فىرپوۋن كەبەمەش زانستى نەدەبوۋ و رىنگاچارە نەدەبوۋ بۇ نەھىشتى خراپە كارى و
 دەستكەۋتنى سوۋدەمەندى و بەئارام نەدەبوۋىن بەرامبەر ناخۇشەكان و نەسوپاس و
 پىزانىنمان دەبوۋ بەرامبەر خۇشىيەكان و، نەمان دەتۋانى سەنگىنى پەخشانىك
 لەپەخشانىكى تر، جىابكەينەۋە و مىلملانى نەدەبوۋ بۇ پەلەۋ پاىە و، چىۋى خۇشى
 سەر كەۋتن نەدەبوۋ، كەبەماناش راستگۇيەك نەدەبوۋ كەئامازەي راستىيەكان بىكات و
 پوۋچەلگەرىك نەدەبوۋ رىكخراۋەكان بىخاتەرۋو و، گلەيكەرىك نەدەبوۋ كەموكۈرى
 سەرسامى و ناخۇشەكانمان بۇ بەدەربىخات و، ھىچ ھىۋايەك نەدەبوۋ بۇ تىز كىردى
 ئارەزوۋەكانى مەۋۇ، گەرەيى و بىگەردى بۇ ئەۋ خۇدەيە كەسوۋدەمەندىيەكانى ئەم
 گەردۈنەي بۇ كىردۈيىنەتە بەھرمەندى، زۇر كات زەرەرەكان بەسوۋدەمەندى بۇمان
 دەگەرپىنەۋە و، كۆي ھەموۋ شتەكانى گەردۈن بەگشتى لەۋپەرى سوۋدەمەندىدەيە
 يەگرتىيان لەۋپەرى بەھرمەندىدەيە)

ھەيران / بەراستى ئەۋ وتانە لەۋپەرى رەۋانپىۋى و دانايىدەيە.

شىنخ / جاحظ پىش لايىنز بەنۇ سەدە ھاتۇتە دىناۋە، دەبىنىت، ئەي ھەيران، چۈن
 ەقلى بلىمەتەكان يەككەگرنەۋە.

به به ك گه یستی بلیمه نه كان

(۳)

حهيرانى كورپى ئەزەف دەلەت / چوومە خزمەت شىخ دەبينم خۇشحال و گەش بينە
وہ كتيبيكى بە دەستە وەبوو، سەرنجىم دا بەزوبانى (ئوردى) نوسرا بوو) سەرم سوپماو
نیشانەى سۆزو خۇشەويستى لەسەر رووم بەدەر كەوت، شىخ سەرى ھەلپرى و سەبرى
كردم و وتى / چىيە ئەمشەو بەيىچەوانەى دوينى شەو وەو، دلخۇش دەتېنم بە (بىبار)
ناوت دەنېم، ياخود بەچاوپىنكە و تەنت بەزوبانى نيشتمانە كەت، سۆزو خۇشەويستىت جولاً
بۇ وەتەن.

حهيران / بەلى، ئەمە راستىە كەينەتى، بەلام ئەو كتيبە چىيەو باسى چى دەكات؟

شىخ / ئەم كتيبە تاييەتە بەشىخ (جسر) خودا لىنى خۇشىنى.

حهيران / شىخ (جسر) يە كىنكە لەزاناينى ھىندستان.

شىخ / نەخىر... يە كىنكە لەزاناينى ولاتى شام، بەلام وەر گىپراوہ بۇ زوبانى ئوردى و

توركى.

حهيران / ئايا، باسكردنى شىخ جسر ھاتۆتە پىشەوہ كەتۆ ھەردەم باست دەكرد؟ بەلام
باسى سىنھەمىنى سنى فەيلە سوفا كەت بۇ نەكردم كە (عەمانوئىل كانت) بوو و، زۆر
ئارەزوومەندى گوئيستى باسكردنى دەكەم.

شىخ / كاتى باسكردنى شىخ نەھاتوہ، بەلام و تەو باست لەسەرى بۇ ئامادە دەكەم،
بۆتەوہى بۇ شەوى ئايندە تۆزىنەوہى لەسەر بكەين، بەلام ئەمشەو باسى رابەرى
گوماندارانى نوئ دەكەين كە (ھيوم) لەگەل (كانت) دا كەپشەواى فەيلە سوفاى نوئيە و
باوہرى بەعقل و دروستكەرى عەقل ھەيە كە (خودايە).

حهيران / من پەيوەندىم چىيە بەر رابەرى گوماندارانەوہ و گوئيستى باسى زۆربووم
لىيان، ھىچ ساغ پوخت و فەلسەفەيە كى دروستم لى وەرنەگرتن.

شىخ : راستە، (ھيوم) لەلاى رەخنەگرانى فەلسەفەوہ بەفەيلە سوفاى تەواو بەماناى و تە
دانانرەت، چونكە ھىچ فەلسەفەيە كى تاييەتى سوودبەخشى دانەناوہ بەلكو تەنھا ھۆگرى

گومان بووه. ئىنكارى ھەموو شتىكى دە کرد، تەنانەت ئىنكارى عەقل و خوداشى دە کرد.

بەلام ئەگەر کورتە باسینكى (ھيوم) ت بۆ نە کەم، بەرزى بەر گرى (کانظ) ت سەبارەت بە عەقل و بوونى خودا بۆ بەدەر ناکە ویت، تەنانەت بەرزى (ھيوم) خۆشى بۆت ئاشکرا ناییت. ھەيران / چۆن؟

شىخ / بەلى.. ئەى ھەيران. ئەگەر گومانى (ھيوم) نەبوايە (کانظ) نەیدەتوانى ئەو تەمەنە درێژەى بەسەر بەریت لە دانانى نوو سراو بە نرخیەکانى سەبارەت بە بەر گرى کردنى لە عەقل.

ھەيران / بەلام نازانم چۆن (ھيوم) ئىنكارى نەفس و عەقلى خۆى کرد. شىخ / ئەى سوفستائىەکانى پىشوو لە گەل گوماندارە دیرینەکان، ئىنكارى ھەموو شتىکیان نە کرد؟

ھەيران / بەلى.. راستە.. بەلام سوفستائىەکان ھەلخەلە تىنەربوون و خەلکىيان ھەلخەلە تان و گوماندارانىش بەبیرۆکەى (لەئەدرىبەى) دژوار کۆتایىيان ھات و، لەسەر دەمیکدا ھاتن، فەلسەفە لەم ئاسۆ فراوانەیدا نەبوو و، ئەم ھەموو بەرھەمە زۆرە دلر فینەى نەبوو، کە ئەو ھەموو فەیلەسوفە گەورانەى خستۆتەو لە ئغوونەى (دیکارت و لۆک و لایبنز..)

ئەمانە ھەموو بە گشتى ھاوچەرخی (ھيوم) ن کەتۆ بەرپا بەرى گوماندارانى دادەنیت. نازانم چۆن (ھيوم) لەپاش ئەم فەیلەسوفە گەورانە گومان چوووە عەقل و خودىیەو؟ شىخ / ھيوم بەزانىارىیەکان دەستى پىکردو رىبازى (لۆکى) گرتە بەرو ھەر وەك ئەوان ئىنكارى فکەرە خۆرسکىیەکانى کردو، ھەردوو کىيان باوەریان وا بوو، ھەموو دەستکەوتەکانى بەشەکانى زانیارى بەھزى ھەست و ئەزمونەو بەدەست ھاتوو.

بەلام (فکەرە پىکھاتەکان) تەنھا بریتىن لە کۆمەلە فکەرەیک، بەلام کاتیک ھاوشیوہى بەدەر ناکەویت لە ھەستەکاندا، بەدەھینەرەکانى عەقلی دادەنیتىن گەر (ھيوم) بەمەشەوہ بوەستایە، ھەر باش بوو بەلام دەتیت / لەوانەى فکەرە خۆرسکىیەکان کۆمەلێک فکەرە سادەو ساکاربن، دوور نییە فکەرە سەرەتایىیە ئاشکراکانى عەقل لەدەھینەرى عەقل خۆى ییت و، زۆر بەو چەلپانە دەچیتە ناخى باسەکانیوہ بەشیوہیک ئىنکارى سیستەمى (ھزو ھۆکارەکان) دەکات.

باوه پری وایه که په پوهندی نیوان (هزو هژکار) له ویلی نه ندیشه کانه ویت و هیچ سرچاویه کی نه ییت.

نیمه دیاردهیه کی په دابوو ده بینین که به دوایدا دیاردهیه کی پیدا بوی تر دیت. لاسان وایه دیارده په دابوو که دی دوو میان هژکاری دیارده په دابوو که ی به که میانه، له گهل نه وهی که هیچ په پوهندی به کی عه قلی پیویست له نیوه ندیاندانی به که بلین دیارده ی به که م (هویه) بۆ دیارده ی دوو هم.

به لام نیمه همیشه و راهاتوین که تم رووداوه ی که له دوا یه که بینین، لاسان و ابوو په پوهندی به کی (هزو هژکار) له نیوان تم دوو رووداوه دا ه بیت، له بهر نه وه باوه پرمان و ابوو یه که م (هزو) یه بۆ دوو هم و، بیرۆ که ی (هزو هژکار) فکره یه کی خودیی به که هیچ بونیککی نی په و تنها له عه قلماندا هیه.

سیستمی (هزو هژکار) تنها بریتی به له کور تکراره نه زمونه کانی پښوو و، سه باره ت به دوا روژ بهر گهی که مزین دوو پات بوونه وه ناکات.

حهیران / و ته کانی (هیوم) ده باره ی نه بوونی په پوهندی له نیوان، نه دوو دیارده یه دا، له و ته کانی (غزالی) ده چیت که بهر امهر (بین روشد) و تویه تی، ههروه ک بۆت باس کردم.

شیخ / غه مبارنیم به وهی که ټنگه پښتن که م بوو بیت به کور تکراره که ی سیستمی (هزو هژکار) که غزالی نامزای بۆ کردووه، چونکه زور له فیله سوفه گوره کان، وه ک ټو ټنگه پښتیا که م بووه له خویندنه وهی (مها فت الفلاسفة) ی غزالی، له بهر نه وه به چا کی ده زانم بگه رښنه وه سر نه نو سراوه ی که ده باره ی نه مه نوو سیومانو چاویکی پیدا بخشیننه وه.

حهیرانی کوری نه زعف وتی / لاپه ره کانی نه ده فتره م هه لدا یه وه که و ته کانی شیخم تیدا تو مار کردبو و، نه و تانم بۆ شیخ خویندنه وه که ده باره ی غزالی نوو سراوو. شیخ وتی / به لئی.. ههیران چیت به دی کرد.

حهیران / هیچ جیاوازی به کی / له نیوان نه دوو و ته یه دا به دی نه کرد، غزالی ده لیت نه و شتانه ی که ده بینین له په پوهه ستیوونی (هزو هژکار) ناتوانین بلین تنها هویه بۆ پیدا بوونی تم دیارده یه، ههروه ها هیومیش هه مان بیرۆ که ی هیه.

شیخ / نه خیر.. نه ی ههیران، له راستیدا جیاوازی له نیوان نه دوو و ته یه زور مه زنه، له بهر نه وه پیویست به روونکر دنه وه یه کی نوی هیه، چا ک گوئیستم به.. ههیران : هه موو

لەشم، گوئيە، ئەي گەورەم.

شيخ: سوودمەند ناييت و، تينگەيشتنت ئاسان ناييت گەر ئومونەي ئاگرە کەت بۆ بهينمەوہ کەغزالى باسى دە کات.

چونکہ تۆ گەورە بوويت و بىن گوماني لەوہى کە ئاگر سوتينەرە لە بەرئەوہ ناتوانيت دەر کى ئەم پيوستىيە عەقلىيە بکەيت بەوہى کە ئاگر پيوستە سوتينەر ييت، لە بەرئەوہ واز لە ئومونەي ئاگر دەهينين و دەچينە سەر ئومونەيە کى تر. بۆ ئومونە ئەم زەيتى زەيتونە، گەر بۆ يە کەم جار لە ژيان تادا بيبينيت و، مروفينک پنى راگەياندى، کەوا ئەم زەيتە بەتەواوى ئاگرى لەخۆ گرتووہ کە بەسووتاندى، ئاگرە کە بەدەر دەکويت، ئايا.. باوہر ت بەمە دەبوو؟

حەيران/ باوہر دە کرد گەر لە بەر چاومدا تاقىبکرايەوہ.

شيخ/ گەر لە بەر چاوت تاقىبکرايەوہ، ئايا.. ئەو پيوستىيە عەقلىيە تيا دا دەبينيت، کەدان بىت بەوہى کە زەيت تواناي سوتاندى هەيە.

حەيران/ نەخىر، گەورەم، ھەر وەك چۆن ئەو پيوستىيە عەقلىيە بەدى ناکەم لەو باوہرە دا کە بليت/ نەتەر اتى گليسرین تايبە ئەندى تەقینەوہى ھەيە، پيش ئەوہى زانبارىيە کى تەواوم نە بىت لەرنگاي خويندەنە زانستىيە کان و ئەزمونە کانەوہ، شيخ/ زۆر چاکە ئەي حەيران، ئەم ئومونەيە کە باستکرد باشتەر لە ئومونەي زەيتە کە و، ئىستاش پرسیارنىكى تازەت لىدە کەم، گەر جەستەيە کمان خستە بەردەمت، کە لە ژيان تانەت ناسييت و گوئيستى نەبوو ييت و پرسیارمان لىکرديت، ئايا پيوستىيە کى عەقلى ھەيە کە بە سەر تا بسە پينيت کە باوہر بهينيت بەوہى کە ئەم جەستەيە تەنھا بۆ پر کردنەوہى بۆ شايى يە کە، تۆ چى دە ئييت؟

حەيران/ مەن دە ئيم.. پيوستىيە کى عەقلى زۆرم لىدە کات کە باوہر بهينم بەوہى کە ھەموو جەستەيە کە لىنيتک پر دە کاتەوہ.

شيخ/ بۆ چى؟

حەيران/ چونکە.. بە کارىنكى سەرەتاو ئاشکراي دادە ئيم.

شيخ/ ئەي بۆ چى تواناي زەيت بۆ سوتاندىن و تواناي نيتزاتى گليسرین بۆ تەقینەوہ بە کارىنكى ئاشکراو سەرەتايى داناييت.

حەيران/ چونکە مەن لە کارە ئاشکرا سەرەتاکانى نابينم و، ھىچ پيوستىيە کى عەقلى تيا دا نابينم کە ئەم ئاشکرايى و سەرەتايى يە بە سەر مەدا بسە پينيت.

شيخ/ ئەمانە راستى رىبازە کەي غەزالين. و غەزالى ھەر لە سەرەتاوہ بە ھىچ شيوہ يە کە

ئىنكارى بىرۈكەي (ھۆۈ ھۆكارى) نەكردوھ و، دووريشە لەوھى ئىنكارى بىكات، بەلام دەلئىت ئەو دياردەيەي كە بە (ھۆ) ناوى دەبەين، داواي (پيويستى عەقلى) ناكات بۆ روودانى ئەو كارىگەرەي كە بە (ھۆكار) ناوى دەبەين.

عەقل ئەو پيويستى يە عەقلى يە لەخۇيدا نايىئىت كە بلىت ئاگر سوتىنەرە و پيويستى بەسووتەمنى ھەيە ۋەك (دار)، بەلام بەتاقىكر دىنەوھ بىنى.. دياردەي سوتاندن بەھۆى نزيك كىردنەوھ و تىلكاندنى ئاگرە بۆ دارەكە، ئەم دياردەيەش، دياردەيەكى گونجاوھ باوهرم وايە.. كەئاگر ھۆيەكە بۆ سوتاندن.

گەر ئەم ھۆ گونجاوھ نەبوايە كە عەقل دەبىيىت بەسەريا نەدەسپىنرا پيويستى باوهرىننى ئاگر بۆ سوتاندن، ۋەك باوهرىنان بەپيويستى پىر كىردنەوھى كەلئىنك لەلايەن جەستەوھ.

بەراستى غەزالى دەيەوئىت بەمە بگاتە ئەو وتەيەي كەدەلئىت / لەبەر ئەوھى تايەتمەندى سوتاندن بوونى زۆر گىرنگى يە و، لەپيويستى عەقلىدا نى يە كەئاگر سوتىنەرە يىت و، دەتوانىرا ئەم تايەتمەندى يەي ئاگر پىچەوانەي ئەم سىفەتەي بووايە و، ئەوھى كەتايەتمەندى و سىقاتى بەئاگر و بەھەموو شتىك بەخىشيوھ، ھەر خۇي دروستكەرىتى و ھەر خۇيشى دەتوانىت ئەم تايەتمەندى يەيان، لى داغمالئىت، بەلام (ھيوم) ھەر لەبەرەت و بناغەوھ ئىنكارى سىستىمى (ھۆۈ ھۆكار) دەكات، تەناتە ئىنكارى عەقل و خۇدى خۇي و گەردون بەگشتى دەكات و دەلئىت / گەر ئىمە باوهرمان بەبوونى ئەو شتە بىت كە ھەستى پىدەكەين، ئەوا ئەو باوهرە لەو ساتەي كە ھەستەوھە كاغان كارىگەرەي شتە كاغان بۆ دەگويزىتەوھ و پالمان پىوھ دەنىت كەدەر كى بوونى بىكەين، بەلام ھىچ بەلگەيەك نى يە كەزۇرمان لىبكات باوهر بەبوونى ئەو شتە بھىنن گەر شارراوھ بوو لەلايەن ھەستەوھە كاغانەوھ.

ۋەك چۆن نەبوونى بەلگەيەك كەزۇرمان لىبكات باوهر بەو شتە بھىنن كەئەمپىز بىنيوومانە و، وازمان لىھىنان و، بۆرۈزى دوايى گەراينەوھ سەرى، ئەوا ئەو شتە، ھەمان شتە كەرۈزى يەكەم بىنيمان و، گىرنگى يەكەي لەوھدايە كەئىمە دوو شتمان بىنيوھ و، وئلى ئەندىشەمان و امان لىدەكات كەئەم دوو شتە بەيەك شت بىيىن.

كەواتە، ئىمە، ھىچ شتىك لەجىھانى دەرەكى نازانن تەنھا ئەو شتەنەيىت كەلەمىشكەماندا ھەيە لەدەرك كراوھ ھەستىەكان و ھەموو ئەو شتەنەي لەگەردوندا ھەن برىتىن لەو فەكرانەي كەبەدەرك كىردن بەدەستى دەھىنن و، ھىچ شتىك بىجگە لەمانە لەگەردوندا نى يە.

جەوھەری ھەموو شتێک گەر ماددی بێت یاخود روحی.. بوونی نییە.
 ئایا ھیوم لە گومانەکانیدا گەشە دەکات؟ نەخیر نزم دەبێتەو و دەکەوێتە گێژاویکی
 بێ سەر و بنەو کاتیەک گومان لەخودی خۆی و عقلی دەکات و دەلێت/ لەبەر ئەوەی
 زانیارییەکانمان هیچ سەرچاوەیەکی نییە گەر کاریگەری ھەستەکان نەبێت.
 ئێمە لە ھەستکارووەکاندا ھیچ شتێک نابینین کە بە (عقل و خود) ناوبرێت، کەواتە
 ئەو عقل و خودە بوونیان نییە کە ئێمە ناویان دەبەین.
 ئەم وتەیە ئەو تێگەیشتەم پێدەبەخشێت کە بڵێم من، خودو عقلم ھەیە و، زنجیرە
 ھەستێک لە ناخدا ھەیە لە گەڵ فکەرێک کە لەدواوە کەکاندا کە بە (خودیکی ژیر) ناویان
 دەبەم.

و شەوی خودو عقل تەنھا لەوێلی ئەندێشەماندا ھەیە.
 ھەیران/ ئەمە، سەیرە.

شیخ/ بەلێ.. بەم چەشنە ئەم پیاوێرە بە ئاشکرا دووچای ھاو دژی و
 پێنجەوانەیییەکانی عقل دەبێتەو.

سەبارەت بە (شت) دەلێت/ تەنھا لە فکەرەکانی خۆماندا ھەن و، فکەرەکانمان، بریتین
 لەبەر ھەمی ھەست کردمان بە شت.

پێناسەی شتەکان دەکات بەوەی کە بریتین لە فکەرەکانمان و، پێناسەی فکەرەکانمان
 دەکات بەوەی لێکەوتە ی کاریگەری شتەکان،
 لەپاشدا ئینکاری ھەردوو بەشە کە دەکات،

ھەیران/ زۆر ئاسایییە، ھیوم لەپاش ئەوەی ئینکاری خودو عقلی خۆی و گەردون
 بە گشتی بکات، ئینکاری خودای پەرورددگاریش بکات، ھەر وەك شیخ فەرمووی.

شیخ/ بەلێ.. بێ باوەری بەبوونی خودا ئاسایییە بۆ مەزھەبێک کە ئینکاری بێ سنووری
 ھەبێت بۆ ھەموو ئەو شتانەی کە بوونیان ھەیە، گەر ئاگاداری بەلگە کە ی بێت بۆ
 نەبوونی خودا، بۆت ئاشکرا دەبێت کە ئەم پیاوێرە چەند بێ بارە لە فکەرەکانیدا.

ھەیران/ بەلگەی چییە بۆ نەبوونی خودا؟

شیخ/ دەلێت/ ئێمە ھیچ شتێک دەربارەی (ھو) نازانین تەنھا ئەو نەبێت رووداویکی
 پێشوو، کە پێش روودانی ھۆکارە کە ی بەرچاومان دەکەوێت.

کەواتە دەبێت ھەردوو رووداوێک بێنێن، رووداوی پێشوو و ھەرواوی دوای ئەو
 (بوونی ئەم گەردونە ئاماژەی بوونی دروستکەرە کە ی ناکات، تەنھا لە ھالەتێکدا نەبێت
 کە ئەویش بێنێن دروستکارو دروستکەرە بە گشتی پێکەوێ).

حەيران/خودايمان پارىزىت لەم گومراھى يە ئاشكرايە.
شىنخ/ئەمە، لە گومراھى زياترە بەلكو سورە لەسەر بىرۆكە ھەلەكەى خۆى، تەنانت
گەر خودا زاتى خۇيشى بۆ بە بەدەرخات، ۋەك ئەۋەى ھيوم خۆى خوازيارىتى و،
چۇنىتى دروستكردى گەردونىشى پىشان پىدات بە گۆپرەى داواكارىيەكانى خۆى، ھەر
سور دەيىت لەسەر ئىيكارىيەكەى ھيوم دووبارە دە گەرتەۋە بۆ ۋەكەى پىشۋو
لەسىستى (ھۆ و ھۆكاردا)، ئەم دياردەيە، دياردەى تىرى بەدوادا دىت و ھىچ
پىۋىستى يەكى عەقلى لەم دوا بەدوا ھاتەندا نى يە كەپىۋىستى خودا ۋەك ھۆيەك دابىت بۆ
بوونى خودا دروستكراۋەكانى.

بەدەرخستى ئەم بىرورا پوۋچەلەنە بۆت، تەنھا بۆئەۋەى بىخەمە پىۋەرى ئەو
بەروردىيەى لەنىۋان (لايىز) كەپىش ھيوم ھاتوۋە و كانت كەدوا بەدواى ھيوم ھاتوۋە.
حەيران/ سەرنج ئەدەم شىنخى گەورەم زۆر ئامازەى (كانت) دەكات و ناۋى دەخاتە
رىزى غەزالى يەۋە بەچەشنىك و اى لىكرىدوم سۆزىكى مەزىم ھەيىت بۆ خويىندەۋەى
فەلسەفەكەى لەبووندا.

شىنخ/ ترسناكترىن شت لەسەرت ئەۋەيە كە بەتەنھا فەلسەفەكانى كانت بخوينتەۋە
بەبى مامۇستايەكى رىپىشاندرەو روناككەرەۋە كە ئەم كەندو لەندو ئالوزيانەى كە
لەۋتە كانىدا ھەيە بۆت بەدەرخات و، (كانت) دان بەۋەدا دەيىت كە ئەم ئالوزىيە
لەفەلسەفەكانىدا بۆ گەورە فەيلەسوفەكانى نوۋسىۋە.

لەۋە ترسناكتر ئەۋەيە ئەو نوۋسراۋانە بخوينتەۋە كەخەلك لەسەر كانت نوۋسىۋووانە
و سەرسام دەۋەستىت لەنىۋەند كۆمەلىك كەبە گەورەترىن باۋەردارى دەژمىرن و،
كۆمەلىكى تر كە بە گەورەترىن بى باۋەرى دادەنن.
حەيران/ ئەى راستىەكەى كامەيە؟

شىنخ/ راستىيەكەى ئەۋەيە كەفەلسەفەكانى كانت ھىچ گومانىكى تىادا نى يە و،
يەكىنە لەباۋەرداران بەبوونى خودا و، زۆر بەدلىسۆزانە خىزمەتى ئەم باۋەرى كىردوۋە.
بەلام دواى ئەۋەى چەكى ئامادە كىرد بۆ بەرەنگارىكردى گومانداران و بى باۋەران و،
زۆر تىز كىردەۋەى ئەم چەكەى و اى لىكرىد تەنانت خۇيشى نەتوانا يىت لەبە كارھىنانىدا.
حەيران/ ئەمە، سەيرە، چۆن باۋەردار دەيىت بەبوونى خودا و، لەھەمان كاتدا
چەكىك دروست دەكات بۆ بەرگرىكردىن لەم باۋەرە، كەلەپاشدا خۆى نەتوانا دەيىت
لەبە كارھىنانىدا.

شىنخ/ (كانت) لەبەرگرىكردىن لەعەقلى لەيە كچۈۋىنىكى زۆرى ھەيە لەگەل

(سوكر اتدا) و لەباوە پەيدا لە ئىبن روشت دە چىت و، گومانە بەر فراوانە پو و چەلە كەى (هيو مى) پىشە وای گومانداران، (كانتى) ترساندبوو، وەك چۆن گومانى سەفسە تائىه كان (سوكرات) يان ترساندبوو، وىستى ھەروەك (سوكرات) بەر گرى لە عەقل بکات، تاوھ كو جارىكى تر بە دەريىخات كە زانىارى تەنھا بەھۆى ھەستەو بە دەست نایەت بەلكو بەھۆى ئەو عەقلەو دە بىت كە دەتوانىت ھەست بکاتە كارىكى رەوا بۆ عەقل و ھەروەھا ئەوانەيشى كە لە پىشت ھەستەو ن و ھەست پەيوەندى لە گەلىاندا نىيە و، زۆر بەرزو گەورە بوو لە بەر گرى كەردنە كانىدا لە عەقل.

بەلام پاش بە دەرخستنى بنەماو پایە كانى عەقل و بەلگە ھىنانەو لە سەر تواناو ھىزى عەقل و ئاشكرا كەردنى ياسا خۆرسكىيە كان و روونكەردنەو شتە ئاشكرا بى گومانە جىگىر كراوھ كانى ناو عەقل، باوھرى وای ھىنا وەك چۆن ئىبن روشت پىش ئەو باوھرى و ابوو، بەلگە تىۆرىيە عەقلەيە پىكھاتووھ كان، عەقل دوو چارى ترازاندن و سەرسامى دەكەن، ھەروەك (ئىبن روشت) رىيازىكى دىكەى بۆ خۆى ھەلئىژارد لە بەلگە خوازىدا بۆ بوونى خودا، بەلام زۆر سەر كەوتوو نەبوو لەم ھەلئىژاردنەيدا.

وتە كانى (كانت) ت بۆ كورتكراوھ و ساكار دەكەم، بەسەدەترىن شىواز، ھەروەك چۆن ھۆگرى ئەم شىوازەم كەردووت، لەبەر ئەوھ تەكايە چاك گوئىستىكى بە. ھەيران/ بەلئى، گەورەم ھەموو لەشم گوئى دە بىت.

شىخ/ (كانت) ئەم پەرسىارە دەكات: - ئايا عەقل لەخودى خۆيدا ئەو توانا تايەتەيەى ھەيە كە وای لىنىكات بىتوانىت بگاتە پىكھىنانى دروستكەردنى بىرپارە كان بەبى پەنا بەردنە بەر ھەست و ئەزمون؟ و سنورى ئەو توانايە چەندە؟

(كانت) بۆ وەلام دانەوھى ئەم پەرسىارە پاش گەشە كەردنى فەلسەفە كەى كىئىبى (رەخنە گرتن لە عەقلەي پوخت) ى دانا كە بەھاترىن كىئىبەتەي لە بوارى بەر گرى كەردن لە عەقل.

بەلام وەلامە وردە دوورو درىژە كەى بۆ ئەم پەرسىارە كە پەيوەستە بە چەند بنەمايە كەوھ سەرەتا بۆت كورت دەكەمەوھ و دەپخەمە بەر چاوت كەتۆزىنەوھ و باسە كانمانى لىدە كەوئەوھ، (كانت) دەلئىت/ سەر چاوھ كانى زانىارى بەھۆى (ھەست و عەقلەوھەي). ناتوانىن تەنھا بەھۆى (ھەستەوھ) زانىارىيە كانمان بە دەست بەھىن، وەك چۆن ناتوانىن تەنھا بەھۆى عەقلەوھ زانىارىيە كانمان بە دەست بەھىن.

لە عەقلدا بىرۆ كە خۆرسكىيە چەسپاوھ كان ھەيە كانت بە (ياسا رىكخراوھ كانى عەقل) ناويان دەبات كە عەقل بەھۆيانەوھ دەتوانىت دەر كى ئەو پەيوەندىيە لە بەر چاوانە

به يه ک که يشتني بليمه ته کان

بکات که له نيوان کار ليکراواني هه ستدا هه يو پي ده گات؛ به هوي هه ستوه (دهر ککراوه هه ستیه کان) پيکديت و به هوي دهر ککراوه هه ستیه کانوه (دهر ککراوه عه قليه کان) دروست ده ييت.

گرنگريني ئه م فکره و ياسا خورسکيانه (فکره ي چه رخ و شوين و سيستمی هزو هز کاره).

عه قل به هوي توانای ياسا ريکخراوه کانی يه وه ده توانيت، له خودی خویدا بريار دروست بکات و هيج په نا نه باته بهر هه ست و ئه زمون. به لام ئه م توانايه يه ي عه قل، سنورداره و پيه وه سته به ديارده کانی هه ستوه، گر عه قل هه وليدا دهر باز ييت له گوره پانی ئه م دياردانه و، به چيته ناخی خودی شته کانوه دوو چاری هه له ده ييت و، پيشه و کاری ميتافيزيکی ئه وه به ده ست نيشانی جيگای ئه وه هه ليه بکات که دوو چاری عه قل ده ييت له چوونه ناو جيهانی پشت هه ستوه، چونکه جيهانیکی شارراوه يه،

حه يران/ ئه مانه ي که گوئيستی بووم شتيکی نو ی تبادا نی يه، به لام له و ته يه تيناگم که ده لیت/ عه قل له خودی خویدا توانای دروستکردنی برپاری هه يه به يی پيوستی (هه ست) و، ته ي، به وه ي که عه قل نه توانايه له تپه رپوونی له چوار چيوه ي هه ستدا.

شيخ/ له راستيدا (کانت) له م بنه مایانه دا شتيکی نو ی داهينه ري جوانی نه خستوه، به لام بليمه تي نو اند له چه سپاندن و به لگه خوازی راستی ته کانی. مانه وه ي کاره کانی عه قل ته نها له چوار چيوه ي هه ستدا کرداريکی راسته و گومانی تبادا نی يه، هه رچه نده ئاکامه به ده ستهاتوه کانی (کانت) سه باره ت به مانه وه ي عه قل له چوار چيوه ي هه ستدا بی هه له نی يه.

حه يران/ تيناگم، تکا.. له شينخی گه وره م ده که م زياتر بوم روون بکاته وه. شيخ/ (کانت) ده لیت/ هه سته کان له ريگای هه ستوه ره کانوه به چري و تيکه لاوی و چوونه ناو يه کی و جزواو جزوه وه ده گن به عه قل.

عه قلیش ريز به ندی و پولين کراوی و جيا کراوه ي و هريان ده گريت و، هاوه ليتی له نيوانياندا دروست ده کات و له يه کيشيان دور ده خاته وه و هه نديکیان پيش ده خات و هه نديکی تريان دوا ده خات و گرنگی ئه دات به هه نديکیان و هه نديکی تريان پشتگو ی ده خات، عه قل له م شتانه به گشتی (دهر ککراویکی هه ستی) پيک ده هينيت.

له پاش ئه وه ي عه قل ئه م ده رک کراوه هه ستiane ی به ده ست هينا، به يی ئه زمون و هه ست ده رک کراوه کانی عه قل و برپاره نو يکانی به ده سته هوت.

ئایا بەج توانایەك عەقل ئەم کارانە دەکات؟

هەستەکان تەنھا وینەى شتەکان بۆ عەقل دەگوازیتمو، بەلام پەيوەندىیە بەرچاوەکانى نێوەند شتەکان بەبى جىاوازی رىنکخستەکانى چەرخ و شوین یاخود هۆکارى هەندىکیان لەسەر هەندىکى تریان. ئەم پەيوەندىیە عەقلىیەى نێوەند شتەکان لە وینەى شتە هەست لىکراوەکاندا بوونىان نى بە کەواتە عەقل لەکیو ئەم بېراره نوێیانە دەخاتو، کەلىکەوتەى ئەم پەيوەندىیانە.

ئیمە سەیری دوو ژمارەى جىاواز دەکەین، بەلام دەتوانین بەهۆى کۆکردنایانەوه ئاکامىک بەدەستبەینین کەجىاوازه لەئاکامى لىکدانىان.

گەر ئەم دەرك کردنە تەنھا بەهۆى هەستەوه بىت هیچ پىوستى نەدە کرد کە ئەم کردارە ژمىریانە جىاواز بن، چونکە چاوتەنھا یەك شىوێ وینەمان دەداتى کە هەرگىز ناگۆریت و، هەر بەهەمان شىوێ دەرك کردمان بۆ ئەو پەيوەندىیەى لەنیوان هۆو هۆکاردا هەیه، چونکە هەستەکانمان وینە دیاردەکانمان بەهەلو شاوێ و یەك لەدوا یەكى پىشان دەدات و، هەرگىز ئەو پەيوەندىیەى هۆو هۆکارىیە پىشان نادەن، ئایا چۆن ئیمە ئەو پەيوەندىیەى بزانین؟ و چۆن دەركى ئەو ئاشکرا سەرەتایىیانە بکەین بەوێ کە هەموو هۆکارىک هۆى هەیه؟

لىرەدا (کانت) دەگاتە ئەو بىرۆکە یەى کە دەلێت / عەقل خاوەنى یاسای رىنکخراوى خۆرسکىیە، کە بەهۆیانەوه دەتوانیت دەركى هەستەکان بکات و بىانگۆریت بۆ دەرك کراوەکانى هەست و لەپاشدا بەهۆى دەرك کراوەکانى هەستەوه دەگاتە دەرك کراوەکانى عەقل بەگشتى کە عەقل خۆى پاش ئەم کردارانە بېریارى نوێ دروست دەکات کە بەهیچ شىوێەك پەنا ناباتە بەر هەست؟

لەکۆمەلەى فکەرەکانى عەقل و یاسا خۆرسکىیەکانیەوه، فکەرەى چەرخ و شوین دەرك دەکەین، کە ئەم دووانە عەقل لەرنگای هەستەوه نایان گاتى، چونکە لەشتدا بوونىان نى یە، هەتا کۆ هەست بىان ناسیت.

بەهۆى بىرۆکەى چەرخەوه مەرووف دەستىشانى کارىگەرەکانى هەست دەکات و بەگوێرەى رێزبەندىیەى یەك بەدوا یە کەکانى چەرخ رىکى دەخات و، بەهۆى بىرۆکەى شوینەوه شان بەشانى عەقل لەنیوان کارىگەرەکانى هەستدا دەرواوت یاخود دەست بەردار دەبیت لىیان و لەمیشکیدا بەگوێرەى شوین رىکیان دەخات کە بەهۆیەوه دەرك کردنەکانى دادەریژیت، گەر بىرۆکە چەرخى و شوینى یە بىە چەسپنراوەکانى عەقل نەبوا یە، عەقل نەتوانا دەبوو لەهەموو دەرك کردنىک و نەیدەتوانى پەيوەندىیەکانى عەقل

له نيوه شته كاندا كه له بهر چاون ناماژهيان بؤ بكات و، ههروه ها نه توانا ده بوو له دهه بريښى برياړه نويى په پيوسته كاني شويڼ و چهرخى شته كان، له بهر نه وهى هم مو باه ته ماتماتيكيه كان برىتين له پيوهندي و ريزه ي شته كان به پيوسته تيوون به چهرخ و شويڼ وه، چونكه نه ندازه پيوسته به شويڼ وه و، ژمير ياري كه بريتي په له ژميره دوو باره ويه كه له دوايه كه كه هميش پيوسته به دهرك كړدنى چهرخ وه/ كه واته بنه ما كاني ماتماتيكي برىتين له بنه ما عقليه خورسكي په هه لقولاوه كاني سروشتى عهقل خوى. كه به يڼ پيوستى نه زمون دهر ككراو زانراون، له موه به زمان به دهرده كه ونيست كه بنه ما ماتماتيكيه كان هه موويان به گشتى راست و دروست و يڼ گومان و، مه خاله گومانى ليڼكړنيت و هه له يه كي تبادا به دى بكرنيت، ياخود... نه نديشه ي پيڅه وانه ي هم راستيه ي ليڼكړنيت، نيمه ده توانين نه نديشه ي نه سوتينه رى ناگر بكه مين (وه كه غه زالى ده لئيت) به لام هه رگيز ناتوانين بليڼ/ (يه كه نيوه ي دوو نى يه) و ههروه ها هيلى راستى نيوان دوو خال كورت ترين هيل نى يه. چونكه بنه ما كاني ماتماتيكي هه لقولاوى سروشتى عهقل خويه تى.

ههروه ها وه كه چوڼ عهقل به تواناى بيزو كه ي چهرخ و شويڼ كه له ميشكد ا هه يه، ههسته كان بگورنيت بؤ دهر ك كراوه كاني ههست و ههروه ها ده توانيت به هوى ياسا ريڼكخراوه خورسكي په كاني تربى يوه هه لېسيت به بهر او رد كړدن و شيكارو پيښه كړدن بؤ نه وه دهر ك كراوه ههستيانه، تاوه كو دهر ك كراوه عهقليه كانيان لى به ده سته پيښيت و برياړه نويكاني ليڼيك به يڼيت به يڼ په نابردنى بؤ ههست و، گرنگرين ياسا ريڼكخراوه كاني عهقل (ياساى هزو هوكاره) كه به هوى يوه دهر ك كړدن يكي پوخت دروست ده كه يڼ، هه موو گورانيك پيوستى به هزو هوكاره هه يه و، به تواناى هم ياسا گرنگي په خورسكي په عهقل يوه ده توانين شاره زاي هه موو ياساو سيستمه كاني سروشت بڼ.

ههيران/ نه م هه مووى روون و ناشكرايه، گهر عهقلى نيمه خورسكيانه دهر كي بنه ما گرنگه كاني ماتماتيكي بكات و، دهر كي ياسا كاني زانست به هوى تواناى ياسا گرنگه هزو هوكاره كاني عهقل يوه بكات، كه واته (كانت) چوڼ ده لئيت/ تواناى عهقل سنورداره و پيوسته به ديارده كاني ههسته وه.

شينخ/ گهر هه نديك چاوه روان بويتايه ده مگه يانته وه لامى هم پر سياره. له سهه رتاوه كورت كراوه يه كي (كانت) م سهه باره ت به (تواناى عهقل) پيښكش كړديت و، نيتاش كاني نه وه هاتووه و ته كاني دهر باره ي (نه توانايى عهقل) پاس بكه مين. پاس نه وه ي (كانت) بهر گري له تواناى عهقل كړد دزى نه وانه ي كه عهقليان له پيښ

نهمون و تاقیکردنمه کانداهابلویه کی بهتال دانهنا و ههروهه دزی نهوانه کی گومانیان له عقل هه بووه و ینکاری بوونیان ده کرد، پاش نهوه بۆت ده رکهوت که (کانت) بهلگه کی له سه ره عقل هینایه وه بهوه کی که خاوه نی توانایه کی خۆرسکی به بۆ ریکخستن و ریز بهندی و شیکار و پیناسه و تاکام خوازی و دروستکردنی بریاره راست و دروسته کان، له پاشدا ده لیت / نهم توانایه کی که له عقلی پوختدا هه به بۆ ده رک کردن له چوار چیوه کی نهوه به شه (دیاردیه به) که ههست ده رک کی ده کات، چونکه گهر عقل به توانا بیت به هوی هیزه فکره خۆرسکی به کان و یاسا ریکخراوه کانی بهوه پیکهینانی ده رک کراوه کانی ههست ده کات و له پاشدا ده رک کراوه کانی عقل ده رک ده کا، نهوه کاتهش پیوستی به (که رهسته) ده بیت بۆ پیکهینانی نهم دوو ده رک کردنه.

نهوه که رهستانهش بریتین له ههسته کانی و له بهر نهوه کی ههسته کان ته نه روا له ته شته کان ده رک ده کهن و ناچه ناخی نهوه شتانه کی که ههستیان پیناکریت. عقلمان له خودی خۆیدا به ته نه ناتوانیت به چیه قولای ناخی شته کانه وه.

گهر بمانه ویت ناخی شتیک له خودی خۆیدا بزانین به هه مان یاسا کانی عقل که ته نه ده رک کی روا له ته کان ده کات، دوو چاری هه له ده بین و، کاری میتافیزیکی نهوه به نامازه کی شوینی نهوه هه له به بکات، که عقل دوو چاری ده بیت له کاتیکدا که ده به ویت له سنوری چوار چیوه کی دیارده کانی ههست تیپه ریت و بگاته نهوه راستیه بئ کۆتایی به که له پاش ههسته کانه وه هه به،

حهیران / مانه وه کی عقل ته نه له چوار چیوه کی ههسته کانداه راست و ناشکراو بئ گومانه.

که واته نهوه تاکامانه چون راست نین که (کانت) له مانه وه کی عقل له چوار چیوه کی ههستدا به دهستی هیناوه، وه ک شینخی گهره م ده لیت،

شینخ / ئا... لیره ده مه بهستی وته کاتم سه بهارت به (کانت) به ده ره ده که ویت و خالی جیاوازی بیرو باوه ره کانی تیادا به دی ده کریت، که هه ندی کهس لهو که سانه کی دانه نین که بئ باوه رن به بوونی خودا و هه لیره ده که لئ له هه ندی له فکره کانی نهم پیاوه مه زنه به ده ره ده که ویت، نه مهش نه توانایی عقلی (کانت) به ده ره ده خات، ههروهه چون غه زالی له نه ندیشه کانییدا بۆ سه ره تاو کۆتایی و بئ کۆتایی چه رخ و شوین له گه ل ئین روشدا دوو چاری وئلی نه ندیشه بوونه ته وه.

(کانت) نه توانا بوو له به ده رخستنی بهلگه خوازی پیکهاته عقلیه کان، ههروهه کانت وه کو غه زالی ده لیت / گهر عقل هه ولیدا بریاری سنورداری و بئ کۆتایی نهم گهردونه

بدات بە گوڭىرەي شوڭىن، دە كەۋىتە ھەلە و ھاۋدۇڭىيە ھە. چۈنكى ئىمە لەلەيە كەۋە
ئەندىشە مان وايە كەلەدۇاي ھەموو سنورىكەۋە شتىكى دوورتر لەو ھەيە و لەلەيە كى
ترەۋە مەھالە لامان، ئەندىشەي بى كۆتايى بىكەين لەخودى خۇيدا و، ھەروەھا گەر عەقلى
ئەندىشەي ئەۋە بىكات بەۋەي كە گەردون سەرەتايە كى ھەيە لەچەر خەدا. بەھەمان شىۋە
عەقلى دوچارى نەتوانايى دەيىتەۋە، چۈنكى ئىمە نەتواناين ئەندىشەي بى كۆتايى ھەتا
ھەتايى بىكەين كەھىچ سەرەتايە كى نىيە، ۋەك چۈن نەتواناين لەئەندىشە كەردنى ئەۋ
چەر كەيەيى كەبەسەرەتايى دەست پىكرەدى چەرخ ناۋدەبىرئ، چۈنكى ناچار دەيىن لەپاش
ئەندىشەكەردنى ئەۋ چەر كەيە ئەندىشەي پىش ئەۋ چەر كەيە بىكەين، بەھەمان شىۋە دەيىن
لەئەندىشە كەردنى عەقلى بۇ زىنجىرە بى كۆتايى يەكانى (ھۆۋ ھۆكار)، چۈنكى لەلەيە كەۋە
ناتواناين ئەندىشەي زىنجىرەي بى كۆتايى بىكەين و، لەلەيە كى ترەۋە عەقلمان نەتوانايە
لەئەندىشە كەردنى ھۆكارى يەكەم بەيى ھۆكارىكى تر و بۇ ئەۋەي لەم ھەموو گىژاۋە
رزگار مان يىت پىۋىستە دەر كى بىرۋەكەي چەرخ و شوڭىن و ياساى ھۆۋ ھۆكارۋ ھەموو
ياسا رىكخراۋەكانى عەقلى بىكەين بەۋەي كەكارىان بەگشتى لەچوار چىۋەي دەرەك
كراۋەكانى ھەستدايە واتە لەچوار چىۋەي ئەۋ دياردا نەدايە كەھەست دەرەكەي دەكات.
گەر بىمانەۋىت دەرەكەي ئەۋ شتانەي پىشت ھەست بىكەين دووچارى ھەلەۋ گىژاۋ
دەيىنەۋە.

ھەيران / مانەۋەي عەقلى لەچوار چىۋەي ھەستدا ھىچ ھەلەيە كى تىادا بەدى نەكرا،
كەۋاتە ھەلەكانى (كانت) لەئاكام خوازىيە كەيدا لەكويىدا بەدەرەدە كەۋىت؟ شىخ / ئەمە
راستە، بەلام (كانت) لەئاكام خوازىيە كانىدا توۋشى ھەلە بوۋە. كاتىك گومانى و ابو
(گەر ئىمە ھەولماندا بەۋەي عەقلىكى تىۋرىي بەلگە بۇ بوۋنى خودا بەيىنەۋە دووچارى
ھەمان گىژاۋ دەيىن).

ئىمە لەگەل (كانت) دا لەسەر ئەۋ وتەيەيى رىدە كەۋىن كەدەلئىت / ياسا
رىكخراۋەكانى عەقلى لەگۆرەپانى دياردەكانى ھەستدا دروست دەيىت و، ھەروەھا باۋەر
بەۋە وتەيەيىشە دەيىن كەدەلئىت / ياساكانى ھۆۋ ھۆكارە گىرنگەكان لەچوار چىۋەي
ھەستدا دروست دەيىن.

بەلام ئايا ئەم گەردونە بەگشتى و بەشەكانى يەۋە بەشىك نىن لەھەستپىكرەۋەكان ئەي
ھەيران. و بەۋەي تۋاناي ياساى ھۆۋ ھۆكارە گىرنگەكانەۋە ۋەك كانت دەلئىت بىرئارى
ئەۋە ئەدەيىن كەھەموو گۆرەپانىك پىۋىستى بەھۆكارىكە ۋە ھەموو ھۆكارىكەش پىۋىستى
بەھۆ ھەيە.

گەر ئىمە ديار دەيەك لە ديار دە بچوو كە كانى ئەم گەردوونە بىنين پىريارىكى گىرنگى لەسەر دە دەين بەوى ئەم ديار دەيە ھۆيەك ھىناوئىتە بوونەو.

گەر ئىمە بىريارى گىرنگى ھەموو ديار دەيە كى بچوو كى ئەم گەردوونە بەدەين، كەپىيىستان بەھۆ ھەيە، ئايا عەقلمان داواى ئەو ناكات كە بىريارى بوونى ھۆيە كى تەواو بەدەين بۆ ھەبوونى ئەم گەردوونە ھەستىكر اوھ گۆراوھ؟

(كانت) زۆر راست بوو لەو ھەدا كە دەتت، ھەموو ھەولدانىكى عەقل بۆ گەشتىن بەناخى سەرچاوەى راستىە كان ھەولدانىكى بى ھوودەيە و، ھەروەھا راستى ووت كاتىك كەروونى كىر دەو، عەقل ناتوانىت بۆ دەر كى ناخى جىھانى پشت ھەستە كان كە جىھانىكى شارراوھ و ناديارە لە گۆرەپانى ديار دە ھەستىە كان تىپەرت، بەلام لە چۆر چىوھى ئەم جىھانى ھەستەدا لەدل و دەروغماندا پىويستى يە كى عەقلى دەر كى ئەو دەكات كە ئەم ھەستكر اوھ بەرزانە بە گشتى پىويستىيان بەھۆيەك ھەيە بۆ بوونيان و، زەرەرمەند ناين گەر ئەو وىلى ئەندىشەيە سەربكات بۆ ناو عەقلمان و زۆرمان لىيكات بەوى، كە ھەموو ھۆيەك بەھۆيە كەوھ بەندە و پىش ھەموو چەرخىك چەرخى تر ھەبووھ و، داواى ھەموو شۆينىك شۆينىكى تر ھەيە.

ھەروەھا لەدەرك كىردنى ديار دە بچوو كە كانى رۆزانەى ژيانمان ئەم وىلى ئەندىشەيە ھۆگرمانە و جىيانايتەوھ لىمان بەلام لەگەل بوونى ئەم وىلى ئەندىشەيش ئىمە دەر كى ئەو دەكەين كە ئەم ديار دە بچوو كەنە ئاكامى ھۆيە كن و، ھىچ كاتىك بە خەيالمان دانايت ئىنكارى ئەم ھۆيە بكەين بە بەھانەى ئەوھى كەوئىلى ئەندىشەيى عەقل داواى زنجىرە ھۆيە كى بى كۆتايىمان لىدەكات. ياخود بە بەھانەى ئەوھى ئىمە ھىچ زانىارىيە كمان نىيە سەبارەت بەناخى (ھۆ) كاندان.

گەر ئىمە ئەم جىھانە ھەستكر اوھمان بىنى و نەمان توانى ناخى ھۆ تەواوھ كانى بزائىن كەھۆكارە بۆ بوونى، واتە زاتى خودا كەدروستكر و ھىنانە بوونىتى، ئەمە ئەوھ ناگەيەنەت كە ئىنكارى بوونى ئەم دروستكرە بكەين كە خودايە. تەنھا لەبەر ئەوھى ھىچ زانىارىيە كى تەواومان دەر بارەى زات و سىفاتی نىيە، گەر ئىمە ئەم ئىنكارىيەمان كرد ئەو ئىنكارى ياساى ھۆو ھۆكار دەكەين كە كانت سەبارەت ئەم ياساى ھۆو ھۆكارە دەتت/ ھەموو ھۆشمەندىك باوهرى وايە كەياساى ھۆو ھۆكار ياساىە كى گىرنگى چەسپىئراوى عەقلە.

ھەيران/ كەواتە شىنخى گەورەم (كانت) بەباوهردار دادەنەت؟ و چ بەلگە خوازىيە كى گرتەبەر بۆ باوهر ھىنان بەبوونى خودا؟

شينخ/ وهك بؤت به دهرده كهوت (كانت) بهلگه تيؤري پينكهاته كانى عهقلى بهزه حمت زانى وهك چؤن پيش ئهو ئين روشد بهزه حمتى زانى هر بؤيه بهلگيه كى ترى گرت بهر كه تيكرا له (دهر ك كردنى راسته وخؤ) ده چيت، ئهو بهلگانهى كه بر گسوونى گه وره فويله سوفى باوه ردار به بوونى خودا له سه دهى بيسته مدا به هه مان شيوه پير هوى ده كرد.

حهيران/ ئهى كانت پير هوى (بهلگه كانى سيستمى) نه كرد، كه ئين روشد گرت بويه بهر كه به بهلگه (بايه خدان و داهينان) ناويان ده بات.

شينخ/ نه خير، ئهى حهيران، ئا.. ليژدها كه ليئنى لاوازي به كهى (كانت) به دهرده كه وىت و، شتيكى سهير نيه بؤ (كانت) گهر بهلگه پينكهاتوه كانى عهقل بهزه حمت يته بهر چاوى، (ههروهك ئين طوفه يل و ئين روشد پيش ئهو بهزه حمتيان زانى) و كانت واز لهو بهلگانه بهيئيت و له دوى بهلگيه كى سادهى ئاشكرا بگه ريت. و ئه وى جينگاي سهر سورمانه، ته نانهت (بهلگه سيستميشى) په سه ند نه ده كرد، ههروه ها ئهم بهلگيه ش بهزه حمت هاته بهر چاوى و، بهلگيه كى ترى داهينا كه لاي و ابو ئهم بهلگيه له دل و دهر و نه وه هه لده قوليت نهك له عه قله وه.

حهيران/ ئهمه چؤن ده يئت؟

شينخ/ كانت و لايىز ده لين/ عه قلمان ماوه مان ئه داتى تاكو بليين/ له پشت ئهم گهرد و نه وه خوا وه نديك هيه و هه ستى ئه خلاقيمان زؤر مان ليده كات باوه رمان به بوونى خودا هه يئت.

حهيران/ چؤن (كانت) ريئبازى لايىز ده گرسته بهرو له هه مان كاتدا ئينكارى بهلگه كانى عهقل ده كات كه ئهم فويله سوفه مه زنه پير هوى ده كرد.

شينخ/ ئهى حهيران، لات و ايه ده شيت (كانت) جياوازي هه يئت له گه ل لايىزدا سه بارهت به شته ئاشكراو سه ره تايى به كان كه هاودرؤى له عه قلدا، دروست ده كه ن يان دروستى ناكه ن؟

كانت و ا ده يئيت وهك چؤن لايىزو هه موو هؤ شمه نديك ده ييئيت، عه قلمان ريئمان پيندهات باوه رمان و ا يئت كه له پشت ئهم گهرد و نه وه خوا وه نديك هيه، چونكه فكرى بوونى خودا هاودرؤى له عه قلدا دروست ناكات، بهلكو ئه وى كه هاودرؤى له عه قلدا دروست ده كات، ئينكارى بوونى خودا يه. به لام كانت پاش ئه وى فله سه فه كهى له ره خه گر تنى عه قلى پوخت دا ته رخان كرد به مانه وهى كارى عه قل له سنورى

دىياردە كاندا كەبەھۇي ھەستەۋە دەرك كراۋە.

بەلگە پىنكھاتوۋە كانى عەقلى خستەروو كەفەيلە سوف و داناكەن باسيان دە كەرد.
(كانت) باۋەرى و ابوو كە بەلگە كانى (لىكەۋتەو پىنويست) پەنا دەبەنە بەر (سىستىمى
ھۇز ھۇكار) و بىرپارە كانى عەقلى كەبىرۇكەي (زىنجىرەيى) لەجىھانى وىنە و لىكەۋتەو
گرىمانى يەكان بەمەھال دادەنن.

باۋەرى و ابوو كە ئەم دوو بىرپارە راست و دروستەي عەقلى ئەندىشە كەردندە
دوۋ چارى ھەمان ئەو وىلى ئەندىشەيە دەبەنەۋە كەعەقلى توۋشى دەيىت لەداۋا كەردنى
شۈپىنىك لەدۋاى شۈپىنىكى تر ۋەيان بوۋنى چەرخىك پىش چەرخىكى تر و بوۋنى ھۇيەك
لەدۋاى ھۇيەكى تر. لەپاش ئەم وىلى ئەندىشە عەقلى يەبى سەرۋەرەنە گەيشتە ئەو ۋەتەيى
كە بلىت، ئەم دوو بەلگەيە، باۋەرەينان بەبوۋنى خودا دوۋ چارى گومان و ئالتۇزى
دە كەن.

لەپاشدا (كانت) سەرنجى رىيازى بەلگەخۋازى دا كەرەنگ دەداتەۋە لەنيۋەند ئەم
گەردۈنەدا، لە بەلگە كانى مەبەست و نەخشە كىشان و سىستىم و دانايى و، ون بون تيايدا
و بەھۇي ھەندى زەرەرمەندىيە كانى ئەم گەردۈنەۋە، ئەم ھۇيەي كەردە بەھانە بۇلاۋازى
(بەلگەي سىستىم) بەبى ھىچ بەراۋردو مەزەندەيەك لەنيۋان ئەم بەشە كەمايەتە
زەرەرمەندەنەدا، كە ھىچ ئاگادارى دانايى بوۋنى ئەم زەرەرمەندەنە پىنازانن لەگەل بوۋنى
بەلگە كانى مەبەست و دانايى و نەخشەيى و سىستىمى كە ناتوانرېت بۇمىرېت و ئامار
بكرېت كە لەنيۋەند ئەم ھەموو بوۋنەۋەرەنەدا دەبىرېت، ھەربۇيە گەيشتە ئەو ئاكامەي
كە بلىت / مەھالە بەعەقلى تىۋرى بگەينە باۋەر بەبوۋنى خودا ھەر لەبەر ئەمە عەقلىكى
ترى بۇ داھىيان كەناۋى نا (عەقلى پراكىتىكى) (عقل العملي) بەواتاى وىژدان، ئەم عەقلە
پراكىتىكى يەي كەردە بەلگە خۋازى بۇ بوۋنى خودا.

ھەيران / ئەي شىنخ، تىناگەم.

شىنخ / (كانت) دەلېت ئىمە لەناخى خودى خۇماندا خاۋەنى ھەستىكى پتەۋىن
كەبەھىچ شىۋەيەك ئىنكارى ناكىرېت و فەرمانى كىردارى چاكەمان پىدەكات و
بەوازيھىنان لەخراپە كارى لەكاتى ھەستامان بەكەردەۋى دژۋارو نارەۋا ئازارمان دەدات
و سەرزەنشتمان دەكات ئايا.. ئەم ھەستەمان لەكوئى ۋە بۇ ھات؟ بە باۋەرى (كانت)
لەھەستەۋەرەكان و ئەزمونەكانەۋە پىمان نەگەيشتە، چونكە ھەستەۋەرەكان تەنھا وىنەي
شەكەكەمان بۇ دەگۈيزەنەۋە، لە (شەت) دا ھىچ شىك ناپىرېت كەناۋى سەرزەنشت و

ئازارى ويژدان يىت و، لەعەقلى تيۇریشەو نەھاتوو، چونكە كىردارى عەقلى پەنگ دەخواتەو لەدەرك كىردنەكانى ھەست و گۆرپىيان بۆ دەرك كراوەكانى عەقلى، كەواتە ئەم ھەستە پتەو ئاشكرايەمان لەكۆى و بۆھات كە بەھىچ شىۋەيەك ئىنكارى ناكىرت؟ ئەم ھەستەى كە خەلك بە (ويژدان) ناوى دەبات (كانت) بەعەقلى پراكتىكى ناوى دەبات.

لەسەرى دەپوات و دەلىت/ برىتىن لەو ياسايانەى ئەخلاق كەخودمان خۆرسكيانە، ھەرەك چۆن عەقلمان خۆرسكى ئەو ياسا رىكخراوانەيە كەلەو و پىش باسكرا و، ئەو كارانەمان بەسەردا دەسەپنىت كەپىنچەوانەى كارە دەرك كراوە عەقلىەكانى ترە لە بەئاگابوون و دوور كەوتنەو لەمەترسى و فەرمانى ھەستائمان بەكىردارى چاكەو پەلەوهرى و كەمكىردنەو مەترسىيەكان و خۆبەخت كىردن لەپىناوى چاكەى خەلكىدا. ئا... لىرەدا كانت گەشە بە بەلگەخوازىيەكانى خۆى دەدات و ئەم ياسا ئەخلاقيە دەكاتە بەلگەخوازى بۆ (ئازادى وىست) (حرية الادارة) و بەھۆى ئەم ئازادى وىستەو نەمرى خود بۆ زىيانى دواى مردن و رۆژى لىپرسىنەو دەسەلمىنىت و، بەھۆى رۆژى لىپرسىنەو بوونى خوداى دادوەر دەسەلمىنىت و دەلىت/ ياساى ئەخلاقيمان زۆرمان لىدەكات بەئازاد بىن لەھەلبىزاردنى چاكە و خراپەدا و، ئىمە لەم جىھانەدا زۆر كەم دەپىنن خاوەن چاكە پاداشتى چاكەكەى بدريتەو، بەلكو بەپىنچەوانەو، دەپىنن ھەندى جار پاداشتى چاكە، خراپە، لەبەرئەو پىويست دەكات زىيانىكى ترەيىت بۆئەو پاداشتى ئەو چاكەيەى تىادا وەرگىن و زىيانى دواى مردن و پىويست دەكات زىيانىكى نەمرى يىت تاكو نەفسەكان پاداشت وەرگىن و بەھىچ شىۋەيەك ناتوانىت ئىنكارى نەمرى نەفسەكان بكىرت، چونكە دەپىتە ھۆى ئىنكارى ئەو ياسا ئەخلاقيەى كەوتمان راستە و گومانى تىادانى، ھەر لەبەرئەو بە كانت لای واپە نەمرى ئەم نەفسانە لەبەما عەقلىە سەرەتايى پراكتىكەكان دەژمىرىن.

پاشان گەشە بە بەلگە خوازىيەكان دەدات و دەلىت/ دواى ئەو نەمرى كەنەمرى خودەكانمان چەسپاندو دادوهرى بۆ پاداشتى چاكەو سزاي خراپە پىويست كرا، كەواتە دەپىت باوەرمان بەبوونى دادوهرىكى يەكسانى بەتواناى نەمرى سەرپەرشتكار ھەيىت بۆ بىراردانى دادوهرى لەدواروژدا، چونكە نەمرى و سزا كەبىرارى پىويستىمان لەسەردان، ھەردو كىيان زۆرمان لىدەكەن كەدان بىنن بەبوونى ھۆيەكى تەواو بۆ پاداشت دانەو ھەردو كىيان، كەواتە دەپىت ئەو نەمرى بەپىنچە كايەو، دەپىت خۆى نەمرى يىت و

ئەمەي بىرىرى داد ئەدات پىۋىستە خۇي دادپەرورەرى بىت و ئەمەي پاداشتى چاكەو خراپە ئەدات دەبىت بەتوانا بىت و، ئەمە نەمرو بەھىزو دادوەرە، خوداى پەرورەردگارە.

ئەمە ئەم بەلگە ئەخلاقى و وزدانى يەيە كەكانت ھەلپىزادوہ بۇ بوونى خودا و، ھەر خۇشى دەلەت / ئەم بەلگە يە لەرىگەي تىۋر عەقلەوہ بەدەست نەھاتوہ، بەلگەو ھەرگىز اوہ لەو ھەستە خۇرسكى يانەمان كەپەيوہستەو بەندە بەياساكانى ئەخلاقەوہ و پىۋىست دەكات لەسەر عەقلى تىۋرىي وە دابىرەيت.

ھەيران / بەراستى ئەم بەلگە خوازىي يەي (كانت) رازاوہ و خۇرسكى يە، بەلام وا لەوتە كانى شىخ دەگەم كەزۇر رەزامەندى لەسەر ئەم بەلگە خوازىي يە نەبىت.

شىخ / ھەموو ئەم بەلگانەي كەئەم بلىمەتەنە لەسەر بوونى خودا ھىناو يانەتەوہ، بەگشتى راستن و، يەكىك لەو بەلگانە، ئەم بەلگە يەي كەقورئانى پىرۇز ئامازەي بۇ كىرەوہ ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ ئايا لاتان وابە كەئەم ئىۋەمان بەبى ھوودە دروستكر دىت و ئىۋە بۇلامان ناگەرئەوہ.

بەلام ھەندى لەرىبازە بەلگە خوازىي يەكان بەشىۋەيەكى پىنكەتەي قولى ئالوز دىنەبەرچاو و، ھەيانە بەپىنچەوانەوہ سادە و ئاسان و ئاشكران و ئەمە ھىچ پەيدا بوونىكى دروستكر اوى تىيادانى يە، بەلگە خوداى پاك و بىگەرد ئاگادارى ھەموو نەبىنى و ئاشكر اكانە و، ئەم سىفەتە، خودا لەقورئانى پىرۇزدا ئامازەي دەكات.

بەلام بەلگە خوازىي يەكانى (كانت) بە (بەلگەي ئەخلاقى)، ئەم بەلگە خوازىي يە پتەوہ نى يە كەخۇي دەلەت گەر ئايەنەكان ئامازەي سزاو زىندو بوونەوہ يان نەكر دايە ئەو كاتە پىۋىست نەدە كرا كەعەقل باوہر بەبوونى زىندو بوونەوہ و سزا بىكات، چونكە زۇر گرانە لەسەر عەقل كە لەخودى خۇيدا باوہر بەزىندو بوونەوہ بىكات پاش لەناوچوون و مردن، مەگەر زۇر باوہردار بىت بەبوونى تواناى و كار بەجى و دادوہرى خودا، گەر گەپشەتە ئەم پلە باوہردارى يە ئەم باوہرە پتەوہي مەتەنەي ئەداتى كەباوہرى بەتوانا و كار بەجى نى خودا ھەبىت و بلىت / پاش مردن زىندو بوونەوہ و لىپىر سىنەوہ ھەيە.

كەواتە باوہر ھىناغان بەزىيانىكى تىرى دواى مردن لەپاش باوہر ھىناغانە بەبوونى خودا. ئەمە ئەم رىزەبەندەيە لۇژىكى يەيە كەقورئانى پىرۇز پەيىرەوى كىرەوہ لەبەلگە خوازىي يەكانىدا بۇ زىندو بوونەوہ و لىپىر سىنەوہ و بەلگەي لەسەر بوونى خودا و تواناى

و كار به جى نى و دادوهرى يه كه ى هيناو ته وه.

توانايى خوداى كرده بهلگه بؤ زىندوو بوونه و پاش له ناو چوونى و، كار به جى نى و دادوهرى خوداى كرده بهلگه بؤ بوونى لپير سينه وه و سزا، گهر ئيمه هم ريز به نديه لوزيكي يه پنجه وانه بكه مينه وه و ته نها په نا بهرينه بهر هه ستمان به سهر زه نشتى ويزدان و چيزى خو به خت كردن (كه هم هه سته له وانه يه تر سنيكى ئاسمانى بيت كه بوته به شيك له بير كردنه ومان).

هم هه سته بكه مينه بهلگه بؤ (ئازادى و ويست) و (نهرى روح) و (روزي سزاو لپير سينه وه) و بوونى خوداى كابه جى و دادوهر ئه ى حيران من هم بهلگه يه ى (كانت) به بهلگه يه كى پته وى دانانيم وهك خوى ده ليت، بهلكو به بهلگه ى ويزدانى داده نيم وه و چا كره به (بهلگه ى پشتگير كهر) ناو بيريت بؤ بهلگه عقلى يه كانى تر. و ئهممش له لايه ن شيخ (جسره وه) خودا لى خو شيت پيره و كرا و نزيكه به واتا و مانا له گه ل و ته كانى (كانت) دا يه ك بن وهك (كانت) ده ليت / (عقلى راست و پوخت باوه ى وابه، كه كار به جى نى خودا جياوازى ده كات له نيوان خراپه كار و چا كه كار و هم جياوازيهش له م دونيا يه دا ناكرت؛ چونكه ئيمه گه ليك تاوانبار و خراپه كار له و په ى خوشى دا ده بينين و گه ليك چا كه كاريش به پنجه وانه وه ده بينين و، ده بيت بريارى دادوهرى خوداى به خشنده بؤ به نده ستم ليكر اوه كانى يه كسان بيت و به پنجه وانه وه بؤ به نده ستم كاره كانى و هم يه كسانى يه ناتوانريت له م دونيا يه دا جيه به جى بكرت. چونكه ستم ليكر او له م دونيا يه دا به سوك و زه ليلى و مال زه وتكر او و خوئين رزراو و ئابرو و براو ده مينتته وه و زوردار و ستم كهار له و په ى شادى و ده سه لاتيدا ده بيت، له بهر ئه وه پيوسته دونيا يه كى تر هه بيت بؤ به در خستنى دادوهرى و يه كسانى سزا له لاي خودا گهر ئيمه ئه ى حيران له ساويلكه يى يه وه په سه ندى ته وانه بكه مين كه له توانايان نى يه پينكه اته و در كى بهلگه يه ك بكه ن و بهلگه ى پشتگير كار و پيره و بكه ن به لام له زاناو فويله سوفانى قبول ناكه مين كه بير و ركانيان بؤ خه لكى بلاو ده كه نه وه سو كايه تى و لاوازى به بهلگه عقليه پتوه ره سه نه كان بكه ن و ته نها بير و باوه ى ويزدانى بهلگه كه ده رگا ده كاته وه بؤ خه لكى بؤ باوه ى هينان و متمانه كردن به بير و باوه ى مه حاله كانى عقل چونكه هم بير و كه يه دزايه تى ناخى ئاينى ئيسلام ده كات كه ئينكار و ره تكدنه وى هه موو بير و كه يه ك ده كات كه پنجه وانه ى عقله ئه ى حيران گهر (كانت) هم بهلگه ويزدانى به هوى عقلى بير و كه يى يه وه به ده ست نه هينا بيت كه لاواز ديت بهر چاوى له بهلگه خوازي يه كانيدا له سهر بوونى خودا. كه واته له چ شتيكه وه هم بهلگانه ى به ده ست هينا وه؟

گەر ئەم عەقلە بىرۆ كەيى يە بگو نىجىت كەبىننە رىيازىك بۇ ئاكاخو ازى ئەو رىنگايەمى كە (كانت) گرتۆيتەبەر لە كاتىنكدا كەويژدانى كىردە بەلگە بۇ ياساكانى ئەخلاق و، ياساكانى ئەخلاقى كىردە بەلگە بۇ (ئازادى وىست و نەرمى و سزاو لىبرسىنەو ەي يە كسان وە بىريارى دادو ەرى و بەتوانايى خوداى پەروەردگارى دا. كەواتە ئەم عەقلە بىرۆ كەيى يە بۇ چى ناگو نىجىت بىننە شىوازىكى پەسەند بۇ بەلگەخو ازى و ئاكاخو ازەيى يە كان لەسەربوون و توانا و كار بەجى ئى خودا؟ دووبارە بۆتى دووپات دە كەمەو، تىكرە هيزى عەقل و ياسا خۆرسكى يە كان كە (كانت) چەسپاندنى، ئەو هيزە ھۆو ھۆكارانەى كەپەيوەندىيە كانى نىوان ھۆو ھۆكارى پى دەرك دە كەيت و يە كەم شت كە عەقلى تىۆرى پوخت بەبريارى ياساكانى (ھۆ و ھۆكار) بەسەرمانا دەسەپنىت. برىتيە لەلىكۆلىنەو ەي بىننى ديار دەيەك لەو پەيدا كەرى كەھىناو ەتيە بۆنەو ەو، دروستكراو لەدروستكەرە كەى و بەكارھىنانى ئەم ھۆو ھۆكارە وەك بەلگەخو ازى يەك ھىچ زەرەرىك لەسەر پەيدا كەرو ديار دە كەى نادات ئەو كولىونەى كەعەقل دوو چارى دەيىت لەئەنجامى (پىنكھاتە بەلگەيى يە كاندايە)، عەقل بەراستى نەتوانا دەيىت گەر ئەندىشەى شتىكى بى كۆتاي بكات. وەك چۆن كانت و غەزالى و ئىبن تەفەيل دانىيان بەمەدا ناو ە. وەك چەرخىك كەچەرخ نەيىت لەپىشەو ەو، ئەندىشەى (ھۆ) يەك بەيى ھۆيەكى تر و، ئەندىشەى زنجىرەيە كى بى كۆتايى. (بەلام كولىونى عەقل لەئەندىشەى ئەو شتانەى كە كۆتايىيان دوورە و، ئەمە ئەو ە ناگرىستەو ە كەزنجىرەى بەلگەخو ازى يە سەرەتايى يە كان پوچەل يىتەو ە، ئىمە لەبىننى ديار دەى ھۆكارىك عەقلمان بەيى بەلگە داواى پەيدا كەرى ديار دە كەو و ھۆيەك دەكات بەو ھيزە ياسا پىوتىسى يەى كە (كانت) دەلەيت عەقلمان خۆرسكىتى) لەوانەيە (كانت) لەم وتەيەيدا راست يىت كەدەلەيت كارى عەقلى تىۆرى تەنھا لەچوار چىو ەى جىھانى ھەست و بىنراو ە كاندا دەيىت و، بۇ جىھانى شارراو ەى پشت ھەست تىپەر نايىت.

بەلام كاتىك بونى ياساى ھۆو ھۆكارى چەسپاند، لەيادى چوو كەوا ئەم ياسايە كاتىك لەروالەتى بەشە بچوو كە كانى گەردون دە كۆلىتەو ە، بۇ ھەموو ھۆكارىك داواى ھۆيەك دەكات، و شتىكى ئاسايى يە عەقلمان لەبىننى ئەم گەردونە بەگشتى لەخودى خۆيدا بەيى بەلگە داواى ھۆو ھۆكار بكات، گەر ئىمە بلىين، عەقلى تىۆرى لەتوانايدا پەيرەو ە ياساكانى ھۆو ھۆكار بكات و بەسەر جىھاندا بەگشتى تاقيان بكاتەو ە.

پشتى (كانت) ناگرىن و دژى ناو ەستىن لەم وتەيەيدا كەدەلەيت/ كارى عەقلى تىۆرى تەنھا لەچوار چىو ەى جىھانى ھەستايە، چونكە جىھانى ھەست تەنھا ھەستكراو ە بەشى يە

بىچووكەكانى ئەم جىھانە دەگرىتەو، ھەستىكراو ھەگىشتى يەگەورەكان ناگرىتەو. گەر
عەقلى لىكۆلىنەو ھەلەسەر ئەم ھەستىكراو مەزنانە كىرد بە تىكرايى، بەمە عەقلى لەو سىنورە
تىنپەرىت كە (كانت) بۆى داناو.

بەلام (كانت) ئەم ھەستىكراو مەزنى ھەچوارچىو ھە (ياساكانى ھۆ ھۆكار)
دوورخستەو. و (كانت) ھەك فەيلەسوفانى پىشخۆى دەلىت / گەردون بە تىكرايى،
ھەستىكراو ھەقلى لەسورى تواناى خۇيدا، بەلكو ناچارە بەبى بەلگە ھەك لاينىز دەلىت
داواى ھۆ بۆ ئەم گەردونە بە تىكرايى بىكات ھەك چۆن ھۆ بۆ ھەموو شتىكى ھەستىكراوى
بىچووك داوا دەكات.

ھەيران / ئەمە لەو پەرى ئاشىكرايى و روونىدايە، خۇدا پاداشتى شىنخى گەورەم
بىداتەو.

شىنخ / ھەرچۆنىك بىت (كانت) يەكىنەك لەگەورەترىن باو ھەيران بەبوونى خۇدا و،
ئەم باو ھەرىشى بە (بەلگە) بەدەست ھىناو، گەرچى بەلگەكانىشى پتەونىن، ھەك خۆى
بەپتەويان دادەنىت. و يەكىنەك لەو بەلگانەى كە بە (بەلگە پىشتىگىرەكان) ناوم بىردن.
چونكە پىشتىگىرى بەلگە بىنەرىتەكان دەكات و يارمەتيان دەدات، بەمەش باو ھەلەلدا
پتەو دەكات و سىنگ فراوان دەكات.

ھەيران / چۆن شىنخى گەورەم باو ھەيرانى بىرگىسون پەسەند ناكات لەكاتىكىدا
كە بەگەورەترىن فەيلەسوفى باو ھەيران بەخۇداى دەژمىرىت؟ شىنخ / ھەرگىز نەم وتوو
باو ھەرى بىرگىسونم بەدلى نىيەو پەسەندى ناكەم، بەلكو پەناىردىنى بۆ بەلگەى دەرك كىردنە
راستەوخۇكان و وازھىنانى لەبەلگەكانى تىرى عەقلى، پەسەند ناكەم. و بۆت
بەدەردەكەونىت كە بىرگىسون تەنھا بە (بەلگە راستەوخۇكانەو) نەو ھەستەو، ھەك
(كانت) عەقلى تىزورى لەچوارچىو ھەلگە خوازىيەكانىدا لەسەر بوونى خۇدا
تەرخان نەكردو، بەلكو لەقۇلايى بەلگەخوازىيەكانىدا پەناى بىردۆتە بەر عەقلى تىزورى
و پىشتى بەستو ھەپتەوترىن و گىرنگىزىن و روونىزىن بەلگەكانى عەقلى بۆ چەسپاندىنى
بوونى خۇدا. و ئەو دەرك كىردنە راستەوخۇيانە بىت كەباسى دەكات لەم بەلگە عەقلى يە
پتەو ئاشىكرايانەو ھەرىگرتو. بەم كارەشى بەراستگۇترىن فەيلەسوفى سەددەى بىستەم
لەروژئاوادا دەژمىرىت و لەھەموويان بىلمەترو ئازاتر بوو كە ھەختىك ئىنكارى رىيازە
ماددىيەكانى كىردو و پوچەلى كىردەو.

ھەيران / ئەمە چۆن دەبىت؟ شىنخ / باو ھەيرانى بىرگىسون لەسەر بوونى خۇدا،
لەناخىدا پىشت بەدو و بىرۆكەى قوول دەبەستىت كە يەكپىيان ئەم وتەيەيى كە دەلىت /

دەر ککردنی راستیه کانی بوون به هژی سهر بخدانی بوون و جووله که به تی (که چه ند پارچه به کی پیکه وه لکیراون) و، دووه میان لهم ووتیهیدا که ده لیت/ به لگه کانی (مه به ست و نه خشه دانان) له دروستکردندا و فکری دروستکردن له رینگای ریکه و ته وه، وایان لیده کات که بریارینکی مه حال بن له لای عقل.

حهیران/ تکام.. وایه شیخی گهورهم ئەم روونکردنه وانە یۆمن به زۆر نه زانیت؟
شیخ/ هیچ به زۆری، نازا ئم روونکردنه و کاتم بۆت و مه به ستم به دهر خستنی چۆنیتی بهیه گه یشتنی بلیمه ته کانه له سهر راستیه کان، ئەو راستیانه ی که قورانی پیرۆز له هه موو ریبازه کانی به لگه خوازیدا له سهر بوونی خودا ئاماژه ی بۆ کردووه.

برگسون گالته ی به و ریبازه ماددی به دیت که ده لیت/ ئەو شتانه ی که له گه ردوندا هه به به (ژیان و فکری کانی به وه) بریتین له و شتانه ی که له کار تیکراوی مادده و هیز وه پهیدا ده بن و ههروه ها گالته ی به م و ته به ی ماددی به کان دیت که ده لیت/ (عقل ته نها بریتی به له میشک)، برگسون وه لامیان ده داده وه و پێیان ده لیت: نه خیر، عقل ته نها ئەو میشکه ماددی به نی به که جو بجومه له خۆبی گرتووه به لکو عقل شتی که و میشکیش شتیکی تره و، عقل بریتی به له هیزیک و میشکیش مادده که به تی، هه رچه نده ئیمه و ده بینین که دهر ککردنی عقل په یه وه سته به میشکه وه و، دروستی و سهلامه تی و لاوازی و پته وی میشک کار ده که نه سهر عقل، ئەمه ئەو ده گه به نیت که میشک کاسه به بۆ عقل و پالپشتیتی و ئامیزیکه که عقل به هیزیه وه له کار دایه، گه ر ئەم ئامیزه له کار که وت ئەو کاره کانی عقل ده وه ستیت و تیکده چیت. وه ک رو یشتنی ئاو له جو گه به کدا که نه بینین رو شتی ئاو که ملکه چی پێچوپه نای جو گه که به و ئەم ملکه چی به ئەو ناگه به نیت که ئاو و جو گاکه به ک شت بن.

ئەوه ی که عقلمانی ئاره زو وه ند کردوه که هه موو شتیک به هژی ریبازه ماددی به کانه وه لیکده به نه وه ده گه رپته وه بۆ دوو هۆ کاری سه ره کی، به که میان/ ئەوه به که به شتیک له عقلمان له سهر جینه جینی دهر ک کردنی جهسته ماددی به کان گه شه بی کردوه و، به مانه وه ی له چوار چیه ی شته ماددی به کاندای له عقل کرد زۆر له ئەندیشه و یاسا کانی به ده ست به نیت و دووه میان که زۆر گرنگه/ ئیمه تا.. نیستا چۆنیتی تیروانیی راستی شته کاتمان نه زانیوه و هه ر گیز نه مان زانیوه چۆن زیندوو یان بکه به ته وه، تا کو بیانین، واته راستیه کان بهش بهش ده کهین تا کو دهر کیان بکهین/ به واتای ئەوه ی عقلمان وینه کانی گهردون به بهش بهشی وهرده گریت به بی ناگای و دهر ککردنی ئەو په یه وندی به ی که له شیوه ی جوله به کی بهرده و امی له نیوانیاندا هه به و

به گشتي بهم چه شنه يه.

هر چه نده كه هم راستيانه به هؤي تيروايني گشتي يه وه نه بيت دهر ك ناكريت كه به هؤيانه وه ده توانين راستيه گشتيه كان به دهر بخه ين.

ناگونجيت بووتريت وينه كانی ههست بریتين له به شى يه كانی گشتي و به شى يه كانی راستي و دهر ك كردنی نهو به شانه، دهر كردنی راستي يه کی زيندوويی له بهر چاوه دهر ك كردنی به شه كان به پارچه كراوى شتيكه و، دهر ك كردنی جوله و پينكه وه لكانديان و بهر ده و اميان شتيكى تره. له غوونه ی به كرميه ك (شريتى فيلم) كه وينه جولاهه كانی له خورگريت هم وينانه له كاتی وه ستاندياندا، پارچه پارچه و جوله يان تبادا نی يه، گهر هم به كرميه جوليترا وينه كانی ناوى به گشتي ده جولين و، له مه دا راستي ژيان له كۆمه له ی وينه كاندا دهر ده كه ویت وه ك (راستي يه کی گشتي) و ليويه دهر کی مانای چيرۆ كه كه ده كمين و ههروه ها ناتوانريت بووتريت/ بۆ دهر ك كردنی به شيه كان، شتيك پيوست به دهر ك كردنی شته گشتي يه كه ی ده كات بۆ زانيني راستي يه كه ی به يني پيوه لكانديانی به شيه كان پينكه وه و، راستگوترين به لگه بۆ هم وته يه، هيلی راست و هيلی چهماويه گهر ئيمه سهرنجی هم دوو هيله بده ين ده بينين ههريه كينكيان له چهنده ها خال پينكه اتون كه هيج جياوازي يه كيان نی يه له ههردوو هيله كه دا، له گه ل نه وه ی پارچه كانی هم دوو هيله له يه ك شت پينكه اتون، به لام ناتوانين بليين هيلی راست و هيلی چهماويه وه كه يه كن.

ههروه ها ناتوانين ته نها به هؤي دهر ك كردنی به شيه كانه وه دهر کی حه قيقه تی بوون و نهو ژيانه ی كه تيايه تی بكه ين. به لكو پيوسته نهو په يوه ندي و جوله وه بهر ده و اميتي يه ی نيوانيان بينريت و، نه مه يه كه عه قل بى ناگايه ليی، به لكو به هؤي په ياميكي راسته و خۆ وه دهر کی ده كمين ههروه ك چۆن برگسون ناوى ده بات كه مه به ستی هۆشه ندي و په يامه كه له دل و دهر و نماندا هه ستيان پنده كمين، به يني نه وه ی په نا بهرينه بهر عه قلی تيۆرى. حهيران/ من له مه به ستی هم ووتيه تيناگه م كه ده ليت: (دهر ك كردنی راسته و خۆ هيج په يوه ندي يه کی به عه قله وه نی يه).

شيخ/ هه قی خۆ ته كه له ووته كه ی تينه گه يت. گهر له وته كه ی برگسون واتيگه يشتبين كه هم دهر ك كردنه هيج په يوه ندي يه کی به عه قله وه نی يه نهوا برگسون هم وته يه ی نهو تووه، به لام ده يويت بليت/ ئيمه ههست بهم دهر ك كردنه راسته و خۆيه ده كمين كه له په يام ده چيت به يني په نابردنی بۆ عه قلی تيۆرى. نهو عه قله تيروايني يه كه له پينكه اته ی به لگه كانه وه دروست ده بيت.

ثیمه بزنده‌وی بهم دهر کک‌کردنه راسته‌وخویه بگه‌مین پیوسته دوور بکه‌وینه‌وه له‌بیر کردنه‌وه له‌حقیقه‌تی شته‌کان له‌رینگای به‌لگه پینکهاته‌کانی عه‌قل.
حقیقه‌ته‌کان زیندوو بکه‌وینه‌وه تا‌کو له‌به‌ر‌چاو بن. حه‌یران/ به‌لام، به‌چ شتیک زیندوو یان بکه‌وینه‌وه تا‌کو.. بیانینین؟

شیخ/ ثیمه به‌ه‌وی عه‌قله‌وه زیندوو یان ده‌که‌وینه‌وه به‌لام بر‌گسون خواز یار بوو که‌ئهم زیندوو بوو نه‌ویه له‌رینگای به‌لگه تیروانینه پینکهاته‌کانه‌وه نه‌بیئت. (چونکه هه‌ندی جار عه‌قل کوله‌بیئت له‌پاشماوه‌ی ئاکامی ئهم به‌لگانه) به‌لکو به‌ه‌وی تیروانینیکی سه‌رتاسه‌ری به‌وه بیئت و، کاتیک که‌بینی عه‌قلی تیوری به‌تیروانینی بز شته به‌شی‌یه‌کان، نه‌توانایه له‌ده‌رک کردنی حقیقه‌تی بوون و ئهو زیانه‌ی که‌تیایه‌تی.
به‌تیروانینی سه‌رتاسه‌ری گه‌یشته زانینی به‌شیه گشتی‌یه جولاوه لک‌تیراوه به‌رده‌وامی‌یه زیندوو ده‌کان.

ئهم هه‌ستکردنانه‌ی به‌ده‌رک کردنی راسته‌وخ‌یاخود.. په‌یام (نیگا) ناونا..
(له‌م هه‌موو شتانه‌دا به‌گشتی له‌راستیدا په‌نای برده‌به‌ر عه‌قلی تیروانینی به‌بی خو‌هیلاک کردنی به‌به‌لگه پینکهاته‌کانه‌وه.

سویند بی ئهی حه‌یران ئهو تیروانینه سه‌رتاسه‌ری‌یه‌ی که‌ئین روشد خواز یاری بوو و، هه‌روه‌ها قورئانی پی‌روژ له‌م فه‌رموده‌یه‌دا ئاماژه‌ی بز کردوه ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئایا سه‌رنج ناده‌نه دروست‌کراوه‌کانی ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئهو شتانه‌ی که‌خودا تیایاندا دروست‌یکردوه ﴿﴾. و به‌هه‌زاره‌ها وینه ئهم پارچه‌و به‌ش به‌شانه‌ی نیشان داوین.

حه‌یران/ چ‌ون شیخی گه‌وره‌م ده‌لیت (بر‌گسون) په‌نای برد‌وته هه‌مان تیروانینی ئین روشد، له‌کاتیکدا ئیمه ده‌زانین که‌ئین روشد هه‌میشه په‌نای برد‌وته به‌ر (به‌لگه‌ی سیستم) و (بایه‌خدان و داهینان)؟

شیخ/ بر‌گسون هه‌مان تیروانینی هه‌بووه و، هه‌روه‌ها هه‌لگری هه‌مان به‌لگه‌ی مه‌به‌ست و نه‌خشه‌دانان و دانایی و سیستم و بایه‌خدان و داهینان بووه، که (ئین روشد) په‌په‌وه‌ی ده‌کردن، به‌لام (بر‌گسون) له‌تیروانینیدا به‌زرترو ئاس‌ف‌فراوانتر بووه (گه‌ردون و هاته به‌ر‌چاوی له‌گه‌ردیله‌که‌ی تا‌کو گشت هه‌ساره‌کان، بریتین له‌یه‌ک جه‌سته‌وه یه‌ک زیان، پینکه‌وه‌لکاندن‌ی به‌شیه‌کان به‌گشتی و به‌رده‌وامی و هاو‌کاری و په‌نا‌بردنیان بز یه‌کتری و په‌په‌وه‌ندی نیوانیان تیایاندا به‌ده‌رده‌که‌ویت.

ئەمانە ھەموویان بە گشتی پەيام و دەر كك كردنى راستەوخۆ لەسەر بوونی خودای دروستكەر و گەورە و كار بە جى، لە دڵ و دەروغاندا دروست دە كەن).
 ھەيران / دەينىم شىخى گەورەم پلەو پایە زیاتر دەدات بە (برگسون) وەك لە (ئيبين روشد).

شىخ / پلەو پایەى زیاتر نادەم بە (برگسون) چونكە ھەردوو كیان لە گەورەترین فەیلەسوفە باوەردارە كانن بە بوونی خودا و ھەردوو كیان چاكەیان بە سەر مەو ھەيە بۆ دەر كك كردنى ھەندى لەنھىنى و شارراو ھە كانى قورئانى پەرۆز، بىگومان لەدواى چاكەى شىخى گەورەم شىخ جسر (خودا الينى خۆشيت).

ھەيران / چۆن. ئەمە دەيىت؟

شىخ / يە كەم كەس كەرىنمايى تىگە يشتنى قورئانى كردم لەسەر روشنايى زانست و فەلسەفە، شىخ جسر بوو، لە پاشدا ھەندى لەنھىنى يە كانى ئەم رينمايى يە راستە قينەيم بۆ بەدەر كەوت، لە كاتى خويندەنەو ھە كاتم بۆ نووسينە كانى ئيبين روشدو ريسبازى بەلگە خوازيى يە كانى بۆ بوونی خودا بە ھۆى بەلگەى بايە خدان و داھينانەو بەلام دەر كك كردم بۆ ئايەتە قورئانايە كان بەسەر زارە كى مايەو ھە، و، تىگە يشتنم زیاتر بۆ روالەتى ئايەتە بى پيچ و پەناو ئاشكرا كان بوو، نە چوو بوومە ناخ و قولايى ئەو ھيمايانەى كە نھينيان لەخۆ گرتو ھە، كاتيك كە نووسينە كانى برگسونم خويندەو ھە، لەووتە كانيدا (سيستى دوانەيم) لەرو ھە و ئازەلدا بۆ روون بۆو ھە بەمە روناكيەك لەفكرە كاتمدا سەرى كيشا بۆ تىگە يشتنى نھينى يە كانى قورئان كەلەو ھە و پيش بى ئاگا بووم لىنى و روو كانى دانايى لەدووبارە بوونەو ھەى وشەى (دوانە) لەقورئاندا بۆم بەدەر كەوت، و سەير بوو بەلامەو ھە ئەم دووبارە بوونەو ھە، و بەخەيالەمدا دەھات كە ئەمە تەنھا مەتيك بيت خودا بەسەر بەندە كانيدا دەيكات و، روو ھە كانى ئەم مەتيەيى خودام لەدروستكردنى ھۆ كارە كانى مانەو ھەى ژيان لەسەر گۆى ئەم زەويى يە نەدەزانى، كەويستىكى خودا بوو.

بەلام كباتى خويندەنەو ھە بەلگە خوازيى يە كانى (برگسون) لەسەر بوونی مەبەست و نەخشە كيشان بۆ دروستكردن بە ھۆى (سيستى دوانە) يى سەرتاسەريى يەو ھە دەر كك كرد، ھەموو ئەو ئايەتەنەى كە لەسەر بوون و توانا و كار بە جى يى خودا لەقورئاندا ئامازەى بۆ كراو ھە، مەبەستى خودا زۆر گەورە ترە لەمەنتەكردن بەسەر بەندە كانيدا. كە ھەمووى بە گشتى ئاگادارى و ھۆشەنديى يە كە ئەو دروستكراوانە لەخۆيان گرتو ھە بەلگە كانى مەبەست و داھينان و دانايى و، كاتيك پەيرەو ھەى ئەم بنەمايانەم كرد بۆ تىگە يشتنى، ئايەتە كانى قورئان لەسەر روشنايى زانستى نوئى، دەر كى نھينى موعجزە كانى قورئانم

کرد كه له وه و پيش دهر كم نه كرد بوون و له كاتى خويدا بوټ باسده كم نهى حهيران.

حهيران/ بر گسون سه بارهت به سيستمى دوانه بى چى ده لىت؟

شىخ/ بر گسون كاتيك وه لامي ههنگرانى رىبازه ماددى به كانى دايموه كه دهيان وت:
دروستكراوه كان له رىنگاى رىكهوت وه ههنگرانى كانى سروشته وه دروست بوون،
گالتهى پىيان ده هات وه به لگه لى له سهر پوو چه لى رىبازه كه يان هينايه وه.

هاته سهر باسى (سيستمى دوانه) كه نه مه كور تىكراره كه يه تى چۆن عه قلمان باوه
به نىت كه ههستى بينى بۆ گشت ئازوله كان له رىنگاى رىكهوت وه گه شهو
ههنگرانى كانى سروشته وه بووه؟!

مه حاله پهيدا بوونى (چاو) بهم هه موو پىكهاته سهىرو نامزو ئالوزه وه راسته وخز
دروستكراوى مادده يىت و، ههر له سهر تاهه لهم وىنه تهواو هيدا بوو يىت.

گهر باوه به رىبازى گه شه پىكر دنىش به نىن و له گه ل ئه مانه دا بلىن كه ده لىن. ههستى
بينى له لاي گشت ئازوله لان پىكهاته وه وه گه شىتۆ ته ئه م پله تهواوه له دواى چه ند زنجيره
كه شه كردنىكى لىكه وه تى به هوى ياسا ههنگرانى كانى سروشته وه. وه هروه ها
كارىگه رى ئه و ژىنگه و بارودۆخ هى كه ئه و ئازوله لى تىادا ژباوه، ئايا ده تاونى به عه قلىكى
ساغه وه باوه به نىن كه ههستى بينى له لاي مروف به هه مان بارودۆخ و خول و گه شه دا
تىهر بووه كه ههستى بينى ئازوله لان پىيدا تىهر بوون؟

ههنگرانى سروشتى له سهر (رىكهوت) به نده. چونكه باوه رداران بهم وه يه لايان
وايه كه زىندوو ده كه وىته ژىر كارىگه رى جورا و جوروه وه، به لآم ئه و كارىگه رى
(زىندوو يهك) رىده كه وىت، مه رج نى به بۆ هه موو زىندوو يهك رىكه وىت به لكو پىويسته
جىاوازى له هۆكاره كارىگه ره كاندا هه يىت و، له مه وه بۆمان به ده رده كه وىت كه پىويسته
له ئاكامدا جىاوازى له دروستبوونى ههستى بينىدا هه يىت.. له بهر ئه وه چۆن عه قلمان
باوه به نىت كه به هوى رىكه وه توه پىكهاته ن گه شه بۆ ههستى بينى بكرىت و له هه موو
ئازوله لىكدا يهك وىنى هه يىت..؟

ئا.... لىره دا بر گسون ده چىته سهر (سيستمى دوانه) به مهش گالته پىكر دنه كانى بۆ
ماددى به كان زياد ده كات كاتيك كه ده لىت/ گهر باوه رمان بهم موناقه شه گىرى به هىناو
وتمان، گهر ئه م رىكه وه سهىرو سه مه ريه شىاو يىت له دروستبوونى يهك ههستى بينى بۆ
گشت ئازوله و گهر ئاسمان كرد لاي خۆمان و وتمان و باوه به نىن كه گشت ئازوله لان
يهك جورن و يهك ههستى بينىيان هه يه!!

كه واته.... بىرو رمان چۆن ده يىت بهرام بهر رووهك كه نه مىش جورىكى تره

بەيەكت گەيشتنى بليمتەكان

كەريڭايە كى گرتوتە بەر جياوازه لەريڭاي ئاژەلان. گەر ئيمە بينيمانن لەشيوازيك لەشيوازه كاني ژياندا رينكەوتون...؟ (ئيمە دەيسين رووهك و ئاژەل ھەردوو كيان پەيرەوى شيوازيك دەكەن لەكردارى زاوژيدا)... بەلام چۆن ئاژەل لەنيوەند يەكتردا رينكەوتون كەنيزەو مئەبەخەنەو و بەھەمان شيوە رووهكەكان لەنيوەند يەكتردا رينكەون بەرينكەوت نيزو مئەبەخەنەو).

نەخیر مەحاله ئەم بنەما لاوازه كە بەھەلژاردنى سروشتى ناوى دەبەين، بيبته بنەمايەك بۆ ئەم رينكەوتنە. و پيوسته لەھەموو بەشەكانى (بووندا) ھەرچەند جياوازيان ھەييت لەجۆرو رەگەزدا، ھيزىكى ھاوشيوەيان ھەييت، كەئەويش ژيانە و، ھەر ئەم ژيانەيە كەدھينان و گۆران و جوانكارى دەھييتە كايەو.

گەشە كردن بەھۆى تواناي ئەم ژيانەو دەكریت نەك بەھۆى كاريگەرە دەر كى يەكانەو و، دروستكەرى ئەم ژيانەش خوداى بەخشندەيە.

حەيران/ بەراستى برگسون يەكيەكە لەگەرە فەيلەسوفە باوەر دارەكان بەخودا، ھەروەك شىخى گەرەم دەفەرمويت تەنھا عەقلى كردۆتە رىيازىك بۆ بىر كردنەو... تاكو بەھۆيەو بگاتە ئەو ھەستە ويزدانىيەى كەخۆى بەدەرك كردنى راستەوخۆ ناوى دەبات. و ئەمە ئاكامى دەرك كردنىكى راستەوخۆنى يە بەلكو ئاكامى بىر كردنەويە كى قولى ناخى (برگسون) خۆيەتى و، (كانت) يش ھەمان بىر كردنەويە ھەبوو كە بە بەلگەكانى ئەخلاق ناوى دەبرد و، ھەموومان بەگشتى ھەست بەم باوەرە ويزدانىيە دەكەين بەبى زانىنى ھۆكارە كەى. شىخ/ و منيش ھەمان ھەستى ويزانىم ھەيە بەلام بە بەلگەى پشتگير كەر ناوى دەبەم، چونكە بەلگەيە كى پتەونى يە، تاكو... باوەرە كانغانى لەسەر دايمەزىنين، چونكە تۆو وینەى گەنجانى وەك تۆ نوشستى بەباوەر تان دەھييت لەمونا قەشە گيريدا. بەلام بەلگە عەقلىە برەرە بى گومانەكان ھىچ رىڭايەك نى يە بۆ رامالين و لاوازي و پووجەكردنەويەيان، ھەرچەند دوو چارى نەتواناى بيبەنەو لەپىكھاتنى ئەم بەلگانەدا بەتايبەتى لە بەلگەكانى مەبەست و نەخشە كىشان و سيستىما ھەروەك چۆن (برگسون) ئاماژەى بۆ دەكات حەيران بەلگە پشتگيرەكانى تر چين ئەى شىخى گەرەم؟.

شىخ: زۆر لە ھەر ھەموويان زياريش موعجيزەى پيغەمبەرانە.
حەيران/ ئايا... شىخ موعجزەكان بە بەلگە پشتگير كەرەكە دادەنيت و بە بەلگە عەقلىە برەرەكانى دانائيت؟

شینخ/ موعجزه کان هر چه نده به لگه ی پتهویان له خۆ گرتوه، به لام لادانه له سیستم و، له به لگه عهقلیه تێروانیی پوخته کان پتهوترین که به بریاری پیوستی باوه بۆ بوونی خودا کۆتاییان دیت.

به لام مروف به تیکراییی له دیر زه مانه وه، نه توانا بووه به هۆی تێروانیی عهقلی پوخته وه به لگه خوازی به کار بهینیت و، ژیرییی و دانایی وای پیوست ده کرد له کاتی بانگیژ کردن بۆ باوه رهینان به بوونی خودا له گه له خه لکدا به به لگه ی موعجزه بدوین، که نه مهش لادانه له یاسا کانی گهردوون و، هم موعجزه یه له سه ر دهستی پێغه مبرانه که مروف ئیکن له خویان و موعجزه کان لادانیکه و ئاماژه ی بوونی خودا ده کات چونکه له سه رو توانای مروفه وه.

به لام کاتیك مروفایه تی گه شه یکرد له پله کانی بیر کردنه وه ی عه قلدا و ئاماده بوو بۆ هینانه وه ی به لگه خوازی یه کان له ریگای تێروانیی عهقلی پوخته وه. و پێشکه وتنی زانستیش بووه هۆی چوونه ناخی نهینی یه شارراوه کانی سیستمه کانی سروشت به جۆرێك له گه له کاره موعجزه کاندان تیکه لێ کرد، تا.. گه یشته راده یه که نه یان ده توانی کاره موعجزه کان له داهینانه کانی زانست جیا بکه نه وه، به لام حیکمه ت و کار به جیایی خودا واپیوستی کرد که باوه رهینان به بوونی خودا له ریگای به لگه خوازی یه عهقلی یه پوخته کانه وه باشتر بیت وه که له به لگه خوازی یه کانی موعجزه. په یامی قورئانی پرۆزیش هه مان به لگه خوازی ههقلی یه پر په پوخته کانی گرتۆته بهر وه زیاتر له به لگه خوازی یه کانی موعجزه په یه وه ی کردوه و، له کاتی خۆیدا بۆتی باسده کهم....

لہ نیوان دارون وجسردا

له کاتی دیاریکراودا، چوومه لای شیخ ده بینم چاوه کانی پاشماوهی فرمیسکی پیوه دیاره، کاتیك هۆ کهیم پرسی، وتی/
هیچ هۆیهك نیه ئهی حهیران ته نهها ئهوه نه بیئت کاتیك چاوم خشان به کتیه کهی شیخ جسردا یادهوه ریه کان، به ناگایان هینامهوه.

حهیران/ په پوهندی چی به له نیوان کتیی شیخ جسرو یادهوه ریه کاند؟
شیخ/ ئهوه یادهوه ریه کۆنن و هی سهردهمی لاوین ئهی حهیران.
حهیران/ که واته ئهمشهو شیخی گهوره م باسی شیخ جسرم بۆده کات که ده مینکه تامه زۆری باسی ئهم بلیمه ته ده کهم، که شیخی گهوره م زۆر جار ناوی ده بات.
شیخ/ ئیستا باسی شیخ جسرت بۆ ناکهم، به لکو باسی په کینکی ترت بۆ ده کهم که تۆ زیاتر تامه زۆری گوئیستی ده کهیت.

حهیران/ ئهوه که سه کتیه ئهی گهوره م؟
شیخ/ ئهوه بلیمه ته (دارونه) که خاوه نی تیروانیی (پهیدا بوون و گه شه کردن) و (النشوء و الارتقاء).

حهیران/ پتویست چی به، باسکردنی پیش شیخ جسز بکهوینت، ئایا تۆ واده بینینت که ریز بهندی له میژوودا پیش جسز بیئت؟
شیخ/ نه خیر، به لکو هاو چه رخی به کترن، به لام باسکردنی جسز به تامه ترو به مانا تر ده بیئت گهر دوا ی دارون بیئت.

حهیران/ من زۆر په روشی گوئیستی باسی ئهم فهیله سوفه گهوره یه م که ماوه یه کی زۆره فهلسفه کانی عهقلی ئیمه ی لاوانی گیرۆده کردوه و به رهو که ناری بیباوه پری به خودا ده مانیات.

شیخ/ دارون نه فهیله سوفه و نه فهله سه فه ی هیه وه که ئه وه ی که تۆ تیگه یشتووینت، به لکو زانایه کی سروشتی گهوره و پالپه نه رینکی به تواناو چاوه ترس بوو له پیشخستنی

ریبازی گۆران: (مذهب التحول) ۱۸۵۹ ز، دا کتینی (بنه‌مای جۆره‌کان له‌رینگای هه‌لیژاردنی

سروشتی) یه (اصل الأنواع بطریق الانتخاب الطبيعي) بلاو کرده‌وه، که به‌هۆیه‌وه دارون بوو به‌خواه‌نی ریبازیکی تایبه‌مه‌ند له‌گۆران و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردندا و به‌ (ریبازی دارونی) ناوبرا. به‌لام ئه‌و فه‌یله‌سوفه‌ی که‌ریبازی گۆران و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردنی کرده‌ بنه‌مایه‌ک بۆ دانانی فه‌لسفه‌ تایبه‌مه‌ندیی به‌گه‌شتیه‌کان (هر به‌رت سه‌نسه‌ر) بوو، که خواه‌نی ریبازی (گه‌شه‌کردن) ه‌ (التطور).

به‌لام سه‌باره‌ت به‌و ته‌یه‌ت که‌ ده‌لێیت بیروپراکانی دارون و که‌سانیککی تر ئیوه‌ی له‌سه‌ر رۆخی بی‌باوه‌ری به‌خودا راگرته‌وه، من شاره‌زای نه‌هتی به‌کانی ئه‌و بیروباوه‌رهم. ئاره‌زوومه‌ندانی فه‌لسفه‌ له‌نیوان گه‌نجانی ئه‌م سه‌رده‌مه‌دا که‌چاویان به‌زانست و زانیاری کردۆته‌وه، زیاتر هۆگری بیروپرا نوێکانی کتیه‌که‌ی (دارون) و ه‌که‌ له‌وه‌ی هۆگری فه‌لسفه‌ بن، که‌ به‌ناهه‌ق له‌لایه‌ن زاناکان و ریبازی لاهوته‌وه‌ له‌ ئه‌وروپا و نه‌مریکا دنیایان شه‌قاندوه‌ و، بۆت ده‌رده‌که‌وت که‌ ئه‌م هه‌موو هه‌یرشه‌ توندو تیژانه‌ له‌ نه‌نجامی تینه‌گه‌یشتی بیروپراکانی (دارون) ه‌وه‌یه‌.

هه‌ندیکیان وایان ده‌زانی که‌ بیروکه‌کانی دارون دژایه‌تی له‌گه‌ل باوه‌ر به‌ بوونی خودا ده‌کات و، بۆت ئاشکرا ده‌ییت که‌ نه‌بیروپراکانی دارون له‌ کتینی (بنه‌مای جۆره‌کان و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) دا و نه‌ فه‌لسفه‌ی (گه‌شه‌پێدان) ی (سه‌نسه‌ر)، هه‌یچیان ئینکاری بوونی خودا ناکه‌ن، که‌ دروستکه‌ری ماده‌و توخمه‌کان و یاساکانی گۆران و گه‌شه‌پێدانه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ هه‌ولته‌ده‌م به‌پێی توانا کورته‌باسیکت له‌ سه‌ر ئاستی ریبازی (دارون) بۆ به‌ده‌رخه‌م.

حه‌یران/ هه‌موو له‌شم گوئی به‌گه‌وره‌م.

شیخ/ پاشماوه‌ی زینده‌وه‌ره‌ به‌ به‌رده‌بوه‌کان، که‌له‌ ژێر چینه‌کانی زه‌وی دا دۆزراونه‌ته‌وه‌، واده‌چه‌سه‌پین که‌ مرو‌ف (لێکه‌وته‌یه‌) (حادث) ه‌ له‌سه‌ر روه‌ی زه‌وی پاش ئه‌وه‌ی که‌ نه‌بوو بووه‌، که‌ ئه‌مه‌یش بوونی چه‌نده‌ها ئاژۆل و روه‌کی له‌ناوچوو ده‌سه‌لمین و، زاناکان ئه‌م له‌ناوچوونه‌یان و له‌قه‌له‌مداوه‌ که‌له‌ نه‌نجامی ئافات و گه‌ژاو بومه‌له‌رزه‌و چه‌نده‌ها کاره‌ساتی تر ییت که‌ دووچار ی زه‌وی ده‌بنه‌وه‌، هه‌روه‌ها وتووایه‌ له‌ نه‌نجامی له‌ناوچوونی ئه‌م زینده‌وه‌رانه‌ ژیانیککی نوئی تر په‌یدا بووه‌ و، ئه‌م ژیانه‌ نوئی به‌ش دووچار ی له‌ناوچوون ده‌ییت جارنکی تر، که‌ ئه‌مه‌یش دووباره‌ ژیانیککی تری

له نیوان دارون و جسر دا

نوی ده خاتمه وه، که نه مهش به رینبازی (یه که به دوا یه کی دروستکردندا) ناو ده بریت به (تعاقب الخلق) که زور له زانایان باوه ریان پنهناوه، له وانیش زانای فره نسی (کوفیه) و زانای سویسری (ئاگاسیز)، به لام هه ندی له زانایانی زه ویناسی باوه ریان وانی به که (له ناو چوونی سه رده می) (انقراض الدور) له کاریگه ری ئافاته کانه وه بیت و ده لئین نه ئافاتانه به شیوه یه کی گشتی رووی زه وی نه گرتوته وه، به لکو له هه ندی شوی نی دیاریکراوی زه ویدا روو ده دات و نه م جیاوازی به له بهر چاوه ی نیوان زینده وه ره به بهر بوومه کان، به تیروانین (پهیدا بوونی هیدی) ناوی ده بن و ههروه ها و تیان نه مه پیدا بوونه هیدی به به دریایی چهرخ، جو ره ها ژیا نی دروستکر دوه.

ئاوا به م چه شنه زاناکان له لیکدانه وه ی (دروستبوونی زینده وه ران) دا بوونه ته دو به شه وه: تا قمنی ده لئین، دروستکهری مه زن هر له سه ره تا وه نه م زینده وه رانه ی دروستکر دو وه و، پاش هه مو له ناو چوونیک زینده وه ری نوی و جوری سه ره خۆ دروست ده کاته وه و، هه ندیکی تریان ده لئین/ پهیدا بوونی زینده وه ران به هوی کاریگه ری سروشته وه یه که به شیوه یه کی هیدی هیدی پهیدا ده بیت له سه ر بیرۆ که ی (پهیدا بوونی هیدی) ده بیته هوی گۆرانی جوړنیک و پهیدا بوونی جوړنیک ترو، به ناو بانگترین زانا بو باوه به م بیرۆ که یه، زانای فره نسی (لامارک) ه، که لای وایه جو ره کانی زینده وه ره سه ره خۆ تا یه به نه ندین له دروستکردن و پهیدا بو نیاندا، به لکو هه ندیکیان لیکه وته ی هه ندیکی تریان، به پنی بیرۆ که ی گۆران و گه شه کردنی هیدی که له نه بنجای چه ند هۆ کارنیک روو ده ده ن.

یه کنی له وانه : ۱- به کاره یانی نه ندامینک یان پشتگوینخستنی نه و نه ندامه یه ب- جوری گوزه ران و ژیان، ج- کاریگه ری بو ماوه یی، د- پنداویستی به کانی تری ژیان، بو غوونه، سفتی جه سته ی مارو نه مانی ده سته کانی له ئاکامی هامووشویه کی دوورو دریژی ناو کون و قلیشه ته سکو تروسکه کانه وه یه و ههروه ها بالنده ئاوی به کان نه و شیوازه ی قاجیان و هه نه ده گرت گهر پیوستان به مه له نه بوایه.

له قله قیش به م شیوه یه ملی دریژ نه ده بوو گهر خواردنه کانی له قولایدا نه بوایه و، زه رافهش ملی نه وه نه ده دریژ نه ده بوو گهر خواردنه کی له لق و پژی دره خته بهرزه کاند ده سته گهر نه بوایه به لام نه م (رینبازی گۆرانه) هر به لاوازی مایه وه که نهیده توانی بهر امهر بیرۆ که ی (یه که به دوا هاتنی دروستکردن) به سته ییت. تا به ده ره که وتی (دارون) که رینبازی گۆرانی به ره و پینش برد که له سالی ۱۸۵۹ ز. دا کتیبه به ناو بانگه کی به ناوی (به مای ره گهزه کان به رینگای هه لیزاردنی سروشتی) دانا و، پاشان له سالی ۱۸۷۱ ز دا کتیبه ی

(زىنجىرەى قۇناغى مۇۋەپ)، (تسلسىل الانسانى) ى دانا.

ھەيران / رىيازى دارون چىيە؟

شىخ / كورتەى رىيازى دارون لە پەيدا بوون و گەشە كردندا زىندەوهران مل كە چى
چوار ياسان / ياساى (مىللەتنى بۇ مانەوہ) (تنازع البقاء)، ياساى (جىياوازى نىوان
تاكە كان) (تبىنات الافراد) و ھەروہا ياساى (جىياوازى بەھۇى بۇ ماوہىي) (التبىنات
بالأثر) و ياساى (ھەلبۇاردنى سىروشتى) (الانتخاب الطبيعى) بۇ تاكە زىندەوھەرىكى
چالاک كە ھەموو سىفاتىكى بەرزى لە خۇ گرتىت بە پىى تاكە كانى تر بە كارىگەرى سى
ياساكەى پىشوو دەپىت.

ياساى (مىللەتنى بۇ مانەوہ) بەواتاى ئەوہى كە زىندەوهران لە مىللەتنىيە كى
ھەمىشەپى دان لە گەل سىروشتدا و لە نىۋەند خۇياندا و، سەر كەوتن بۇ ئەو تاكە دەپىت
كە سىفاتە كانى سەر كەوتوى و مانەوہى تىادا پىت. سەبارەت بە ئاژەل و پرووہك، ئەم
سىفاتانە زۇرو جۇراو جۇرن، لەوانەپە ئەو سىفاتانەى كە سەر كەوتن و مانەوہ دەبەخشن
سىفەتى توانا ئازاى و گەورەى، يان بچو كى جەستە و، ياخود سىفاتى جوانى و ژىرى و
خىراپى و ھەروہا سىفەتى فېلجىزى بۇ دوور خىستەوہى شەر و بەدەستەپىنانى خۇراك،
ياخود ئارامى لەسەر برسىتى و تونىتى و كارىگەرە دەرە كىيە كان. ھتە، تىدا پىت.

گەرھاتوو ئەو تاكانەى كە ئەو سىفاتانەيان لە خۇ گرتووہ سەر كەوتىيان بەدەست ھىنا
و، بە پىنچەوانەوہ ئەو تاكانەى كە سىفاتى سەر كەوتىيان تىادا نىيە، ئەو كاتە مانەوہ بۇ ئەو
تاكانە دەپىت كە شىاوى ژيان و، لەناوچوون بۇ ئەو تاكانە دەپىت كە ناشىن بۇ ژيان. و
ئەمە واتاى (مىللەتنى مانەوہ) يە.

بەلام ياساى (جىياوازى نىوان تاكە كان)، بەواتاى ئەوہى ھەموو جەستە زىندووہ كان
ھەر لەبەرەتدا لەھەندى سىفاتدا جىياوازيان لە خۇ گرتووہ.

ھەر لەبەر ئەوہىيە لىنكچونى تەواو بەدى ناكرىت لە نىوان دايك و باوك و
مندالە كانىيان و نەلەنىوان بىنەرەت و بەشە كانى دا تەنانت رووہ كىش وائەندىشەى
دەكەين كەلەپە كچوونىكى تەواو لەنىوان بەشە كانىدا ھەپىت، بەلام لە راستىدا گەلەپەك
بەدى ناكەين لە گەلەپەك كى تىرى ھەمان رووہك بچىت، بەلام لەبەر كەمى ئەم جىياوازىيە
و، نەچوونە ناو ناوہرۇكەوہ لەبەر ئەوہ ئەو جىياوازيانە نادىار دەبن بۇ ئەوانەى كە
تۆزىنەوہى لەسەر ناكەن، بەلام بەدرىژاي رۇزگار و چەرخ ئەم جىياوازيانە بە دەرەدە كەون
و جۇرىكى تىرى نوى پىنكەدەھىن.

یاسای بۆ ماوه تەواوە کەری یاسای جیاوازییە کانه و، ئەو جیاوازیانە کە لەمە پێش باسکران بەهۆی بۆ ماوه لە بنەرەتە کانه و دە گۆیزرێتەو بۆ لقا پۆپە کان، کە لە سەرەتاوە کەم و روو کەشی دەبن و، لە پاش ماوه یە کێ زۆر دەبن، بنەرەت و جۆری تری نوێ یان لەنی دەبێتەو.

هەموو ئەم رێبازانە لە ئاکامدا بە یاسای هەلبژاردنی سروشتی یەو بە نەند بە کورتی - یاسای بۆ ماوه، هەروە کچۆن جیاوازییە کان دە گۆیزرێتەو هەروە هەموو ئەو سیفاتانە کە بنەرەت لە خۆی گرتووە دەیانگۆیزێتەو بۆ بەشە کانێ تری،

جائەم سیفاتانە ماددی بن یان (معنوی) بە دەست هاتوو و، ئەم سیفاتانەش یان سودمە نەند، وە کە تواناو هێز، تەندروستی و ژیری و هەندیکیان زیانە خەش وە کە نەخۆشی و کەم ئەندامی و نەوازه (شەژۆ)، بەلام زیانە خەشە کان دوو رێگا دە گرنە بەریان لە ناو دەچن بە زالبوونی سوود بە خەشە کان بە سەر یاندا یان سەر کەوتن بە دەست دەهێنن کە ئەمەش دەبێتە هۆی لە ناوچونی خودی خاوەنە کە یان نەژادە کە ی.

سودمە نەندە کان و لە خاوەنە کە یان دە کەن کە لە شەری مەملانینی مانەو دەدا سەر کەوتوو بن.

بەشە کانێ تر ئەم سیفەتە سودمە نەندە وە چە لە دوای وە چە وەر دە گرن و، لە دوای تێپەر بوونی هەزارە ها نەو، جیاوازییە کان دە گەنە پلە یە کەوا لە تاکە جیاوازه کە دە کەن بێتە جۆریکی نوێ تر، ئەمە یە یاسای هەلبژاردنی سروشتی، کە دارون بە هۆ کاریکی دادە نێت بۆ پەیدا بوونی جۆرە زیندەو بێرەو کانی سەر زەوی،

حەیران/ ئە ی نە یارانی دارون چۆن رەدی ئەویان داو ئەو ئە؟

شێخ/ نە یارانی دارون زۆرن، لەوانە ئەو زانیانەن کە بە هیچ جۆریک لە بورای تانییدا مونا قەشە ی بیرۆکە کانێ دارونیان نە کردو، بە لکو لە بواری زانستی پووتدا رەخنە یان لێ گرتووە و هەروە ها زانیانی تانییش بە ناوی تانیەو هێرشیکێ کوێرانیان کردۆتە سەری.

ئەو نە بۆ بەر پە چدانەو ی زانستی زۆرن گرن گۆزینیان زیندەو رە دەریای یە سەر تاییە کان کە هەر لە سەرەتاوە لە ئەزەلەو هەتا ئەمڕۆ لە شێو ی خۆ یاندا ماو ئەو ئەو، بە هیچ چە شێک یاسای (گەشە کردن) کاریگەری نەبوو لە سەریان و، کۆمەلە ی زیندەو رە گەورە کان بە پلە ی نزم و بە پلە ی بەر زیانەو لە چینه کانێ ژێر زەویدا وە کە یە ک ماوه، دە ی گەر یاسای گەشە کردن راست بووایە، وایۆیستی دە کرد زیندەو رە گەورە کان کە کۆمەلە ی خاوەن بێرەو کان سەر بەوانە، لە هەموو چینه کانێ زەویدا

نەبوايە، بەلکۆ بەس لە چینی سەرەویدا ببوایەو کۆمەلە پلە نزمە کانیش بەس لە چینی ژێرەو دا ببوانایە؟

ئێستا دەبینین کە زۆر لە رەگەزو کۆمەلە جیا جیاکان لە سەر دەمە کانی پێشوی کۆندا، جەستەیان زۆر تەواو دروست تر بوو، وەك لە ئەمڕۆدا.

هەر وەها لە چینه کانی زەویدا دەبینین زیندەوەرە نزم و ناتەواوە کان لە سەر و زیندەوەرە گەورە تەواوە کانهو دەین.

حەیران/ کەواتە دارون دەیهوێت بلیت گشت زیندەوەرەکان لە یەك رەگەز پەیدا بوون بەهۆی خۆیەتی و سروشتەوێ لێکەوتەیان لێدەپێتەو، نەك بەدروستکردنی خوا.

شیخ/ ئەمە یەکیكە لە و تەنارە وایانە ی کە دژی دارون بڵاوی دەکەنەو و ئەو راستیە کە گومانی تیا دانایە، دارون باوەری بە بوونی خودا هەبوو و دەربارە ی (بەنمای رەگەزەکان) (أصل الأنواع) وادەردەکەوێت دارون گومانی بووێت لە دانانی سنورێك بۆ بیرۆکە کانی لە گەل ئەو ی کە مەیلی و باووە هەموو جۆرە کانی زیندەوەر بگەرێتەو بە یەك رەگەز و، ناماژە ی ئەو دەکات کە زیندەوەرەکان بە گشتی دەگەرێتەو بۆ چوار یاخود پێنج رەگەز و، لە چەرخێکی دێریندا بەدروست کردن دروست کراو و هەر رەگەزێك لە سەرەتاو لە جووتیکەو کە و تۆتەو و، هیچ گومانی تیا دانایە کە دارون باوەری تەواوی بە خودا دروستکەری (رەگەزە جۆراو جۆرە کانه) گەریەك رەگەزین یاخود زیاتر، بوو.

چونکە عەقڵی باوەری بەو ووتانە نەدەهێنا کە دەلێن (رەگەزە جۆراو جۆرەکان لە خۆدی خۆیان و سروشتدا پەیدا بون و زیاد دەبن).

حەیران/ کەواتە چۆن هەتا ئێستا ئەو ی ئیمە بیستوو مانە لە داروون و هەوا دارانی شتی ترە؟

شیخ/ بەلێ کۆمەلێك لە هاو بیانی دارون کە لە سەر رێبازی مادی بوون باوەریان بە وتە ی دارون نەدەهێنا کە دە ی وت: ژیان لە سەرەتا دا بەهۆی توانای خوداوە پەیدا بوو، تۆمەتی ئەو بیان دەخستە پال دارون کە لە دڵەو ئینکاری بوونی خودا دەکات و پێنان لە بوونی کردگار، روالەتی یە، تەنیا لە بەر خاتری دلی پیاوانی ئایینی لە گەردیلە ی کی بچووک پێکھاتوو و، هەندیکێ تریان باوەریان وایە: ژیان لە سەرەتاو لە چەند بڕیکێ زوالی زیندووی زۆر بچووک پێکھاتوو، کە بەهەموویان ناگەنە ئاستی تەنھا شانەیی و لەویش سادە تر هەر لە بەر ئەو بە (مونیرا Monera) ناوبرا کە بەپوانی یە کە ی ساکار دەگرتەو بەعەرەبیش: جەوھە ی فەردی پێ دەگوترێ و لایان وایە: بنەمای ئەمانە

به‌شیویه کی گشتی خود کاره و له‌خویه وه به‌خودی خوی له‌ماده‌ی بی گیان په‌یدا بووه و به‌ره به‌ره گه‌شه‌ی کردووه و به‌ناو بانگترین زانا که باوه‌ری به‌م وته‌یه بووه زانای بایلوجی (نه‌ر نیستی هیگل) ی ته‌لمانی‌یه،
حه‌یران/ نه‌ی هیگل چی ده‌لئت؟

شیخ/ هیگل ده‌لئت گه‌ردون به‌گشتی له‌ماده‌ی پینکدیت و، ماده‌ش له‌گه‌ردیله پینکدیت و، له‌م ماده‌یه، هه‌موو نه‌و زینده‌وه بی گیانانه په‌یدا بوون که‌له گه‌ردووندا ده‌بیرن و جوله‌ی گه‌ردوونیش له‌جوله‌یه کی. گه‌شه‌ی هه‌میشه‌ی دایه به‌ساکارترین گه‌ردیله ده‌ست پینده‌کات و به‌گه‌شه دارترین زینده‌وه‌ر کۆتایی دیت، نه‌م زینده‌وه‌رانه به‌گیانله‌به‌رو بی گیانه‌وه، هه‌موو به‌گشتی پینکهاته‌ی یه‌ک ره‌گه‌زن، هیچ جیاوازیه‌ک له‌نیوان گیانله‌به‌رو بی گیاندا نی‌یه، چونکه ره‌گه‌زی ماده‌ی نه‌ندامی یه‌کان له‌و ره‌گازانه‌یش دا هه‌ن که‌ئور گا نی‌زی نین و ده‌توانریت به‌رینگای ته‌کنیکی هه‌ندی له‌پینکهاته ئورگانیزه‌کان ئاماده بکړیت.

له‌سه‌ر نه‌م بنه‌مایه هیگل ده‌لئت، ساکارترین جوړی زینده‌وه‌ر له‌ماده‌یه کی بی گیان له‌خودی خویدا گه‌شه‌ده‌کات.

حه‌یران/ چۆن ژبان له‌پینگیان ده‌ییت؟

شیخ/ هیگل، واه‌مزنده‌ی ده‌کات که‌سه‌رچاوه‌ی ژبان له‌په‌وه‌ری ریزه‌یی نیوان ریزه‌ تایه‌ته‌یه‌کانی ره‌گه‌زه‌کانی ماده‌ی پینکها‌تیییت، به‌لام نه‌م په‌وه‌ره‌ زۆر وورده‌کاري تیا‌دایه‌ و، تارا‌ده‌یه‌ک زۆری و که‌می به‌شینکی ره‌گه‌زه‌یک هۆکار یکه‌ بۆ په‌یدا بوونی ژبان، یاخود وه‌ستانیکی ژبان، نه‌مه‌ بۆ چوونه‌کانی هیگل، به‌لام خوی و هاوه‌له‌کانی تری له‌ماددیی یه‌کان نه‌توانان له‌دۆزینه‌وه‌ی نه‌ینی چۆنیتی په‌یدا بوونی یه‌که‌م ژبانی سه‌ره‌تایی له‌بی گیانه‌وه، ته‌نانه‌ت (بوخنه‌ر) که‌یه‌کینکه له‌وانه‌ی که‌ زۆر لایه‌نگری ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردنی ده‌گرن و، له‌هه‌موو ماددیی یه‌کانی تر زیاتر هۆگری ریبازی ماددیی یه‌ و یه‌کینکه له‌وانه‌ی که‌ دارون تاوانبار ده‌کات به‌وه‌ی که‌موداراتی پیاوانی ئاینی ده‌کات و سه‌ر سام و ده‌سته‌وسان بوو به‌رامبه‌ر به‌وته‌ی په‌یدا بوونی ژبان له‌بی گیاندا، به‌چه‌شنیک که‌ به‌ویژدانه‌وه‌ زانا‌کان له‌و تاوانانه‌ دوور ده‌خاته‌وه‌ (به‌پیار له‌سه‌ر نه‌و فه‌رمانه‌ی که‌ ده‌لئت هه‌موو لیکه‌وته‌یه‌کی سه‌ره‌تایی له‌خودی خویدا په‌یدا بوه‌ که‌یه‌که‌م ره‌گه‌زی لنی په‌یدا ده‌ییت، به‌پیاریکی هه‌روا ئاسان نی‌یه، چونکه بارو دۆخیکی گونجاو بۆ نه‌و په‌یدا بوونه‌ خویه‌تی یه‌ نادیارو نه‌زانراوه، ته‌نانه‌ت نه‌و خانه‌ سه‌ره‌ تاییه‌نه‌ که‌ پینکها‌ته‌و دروستکراون، به‌ره‌ره‌چی نه‌وه‌ ده‌ده‌نه‌وه‌ که‌ لیکه‌وته‌ی بی گیان بن، به‌لکو له‌بواری

زانمستدا لیکه وتنه و هیان له بڼی گیان به موعجزه داده نریت و، موعجزه یه که که به گوزره ی عقل له وه. که متر نی یه که بلین زینده و هره گه شه داره کان راسته و خو له بڼی گیان په یدا بوون).

حه یران / ټمه زور راسته. به لام من و ا گوښیست بروم، که دارون ده لیت ره گزی مروفت ده گه ریتنه وه بؤ مېمون، که به پله کانی گه شه دا تیپه ربووه، تا... بؤ ته مروفت، ټمه چوډ ده گوښخت له گهل ټمو و ټمیه ی که ده لیت دارون موداراتی پیاوانی ټاینی کردووه. شیخ / ټمه ش، دوو باره و ته ی دارون نی یه، گهرچی ټمو له باره ی ره گزه جوړاو جزره کانه وه، ټم جوړه گوته یش هه لده گزیت به لام هه ندئ له تونده وه مادیه کانی رښازه که ی داروون و هه ندئ قسه ی ټمو یان، سه باره ت به هه ندئ پاشه روکی مادده ی ټه ندای کردووه به به هانه ی بؤ نه فی ټامانج و دانایی له دروستکردنی دروستکراوه کان پالپونه نری راسته و خو (الخلق الدفعی المباشر) کردووه که له کتیه پیروزه دابه زیوه کاند ا ټماژه ی بؤ کراوه و، باوه ریان و ابووه که ره گزی مروفت ده گه ریتنه وه بؤ مېمون به لنگه خوازیان و ابووه که لیکچوونیک ی زور زور له نیوان مروفت و مېموند ا هیه، له زور له ټه ندامه کانی اوه هه ندئ ره و شتی بؤ ماوه یان وه (حیض) و هه و ره ها ده یان ووت زور له زینده و ه ران هه سستی خوشی و ناخوشی و قین و سوزیان تیادایه و له هه ندیک ی تریاندا توانای بیر کردنه وه و به راوورد کردنیان تیادایه ټاکام خوازی توژینه وه کانیان و ا به ده ریده خات که ټم زینده و ه رانه وه که مروفت خواوه نی عقل و سوزن له گهل جیاوازی له پله کانی گه شه کردندا و، ټموانه ی که ده لیت ره گزی مروفت ده گه ریتنه وه بؤ مېمون سه رسام بوون له چوڼیه تی گواستنه وه ی سروشتی ټاژه لیتی مېمون بؤ سروشتی مروفتایه تی مروفت که ټم پله یه ش دوا گواستنه وه یه، هه ندیک یان ده یان ووت ټم گواستنه وانه له پرو بڼی به رنامه بوون و، هه ندیک ی تریان ده لیت پله پله روویداوه، چونکه گواستنه وه ی له پرو بڼی به رنامه زور دووره له و جیاوازی یه ی که له نیوان مروفت و مېموند ا هیه، به تاییه تی له عقلیاندا و، زور گه ران له چنه کانی زه ویدا له دووی ټمو زنجیره و ونبووه ی که مېمون پیایدا تیپه ربووه، هیچ پاشماوه یه کیان نه دیتنه وه، هه تا ټه مروش نیان توانیووه بریاری ته و او له سه ر ټم گواستنه وه یه بدنه به بیروپرایه کی بره و په سندن. هه یران / که واته فله سه فه ی (گه شه پیدان) چی یه که سه به نسره دایناوه؟ و جیاوازی چیه له نیوان (گورپان) و (گه شه پیدان)؟

شیخ / ټمو جیاوازی یه ی نیوان گه شه پیدانو گورپان له پروی زاراوه ی زانستی فله سه فه یه وه زور که مه هه و ره که چوډ له بواری زماندا که مه، رښازی گورپان)

(Transformisme) ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەلێت هەموو جۆرە کانی ئازەل و رووەک دە گۆڕێن و جۆری نوێیان لێدە کەوێتەوه، ریبازی گەشە پێدان **Levolutionnisme**، ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەلێت روودانی گۆڕانیکی گەشەدارە لە زیندەوهراندا.

لەرستی دا ریبازی داروینی بریتیە لە (گۆڕانی گەشەپێدانی گەشەدار (تحول تطوري ارتقائي)، بەلام دارون ریبازی گەشەدانی بە ریبازی بایلوژی داناوە، نەیکردۆتە فەلسەفەیەکی گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، بەلام سەنەسەر بە پێچەوانەو ریبازی گەشە پێدانی کردۆتە فەلسەفەیەکی گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، کە هەموو شتە ماددیی و مەعنەویەکان دە گۆڕێتەوه بەمەش بەدانەری (فەلسەفەی گەشە پێدان) دادەنرێت، کورتەیی ئەم فەلسەفەیە (کەلە راستیدا وەسفیکی جوانە بۆ هەندێ لەبیراوە راستەقینەکان کە لە وێنە بووندا بە دەردە کەون زیاتر لەوێ کە شیکردنەوێک بێت بۆ پێدا بوونی راستی ئەم بوونە).

هەموو شتیکی ئەم گەردوونە لە ماددەو تۆرگانیزو عقل و داب و نەری و رەوشت، ئاکامی کۆکبوونی بەشە لەیە کچوووەکانە، کە ئەم کۆبوونە سنوورێک بۆ جوولەکان دادەنێت و دەیان بەستێتەوه و هێزەکانیان پەرش و بلاو دەکاتەوه، کە بەمەش وێنە و جۆرایەتی نوێی پێدەبەخشێت، پاشان بەرەو مەلەلانی و لاوازی و لەناو چوونیان دەبات، دووبارە بۆ کۆکبوونیکی تر.... هەر بەم چەشنە بەردەوام دەبێت.... لە کۆمەڵ بوونی گەردیلە ماددییەکان بەردو شاخ پێدا دەبێت و، لە کۆبوونەوێ تێکە ئاوەکان پێکدێت و لە کۆکبوونی ئەندامان خێزان دروست دەبێت و، لە خێزان تیرە پێکدێت و لە کۆک بوونی تیرە و هۆزەکان دەوڵەت پێکدێت و، لە داب و نەریتەوه رەوشت و یاسا و ئایەکان و لە ژمێرە خواوەندەکانەوه گەشە دۆزینەوی خودای تاک و تەنها و لە کۆکبوونی هەستەکانەوه فکەرە بەشەکانی زانیاری دروست بووە و، لەبەشە زانیارییەکانەوه زانست پێکھات و لە کۆکبوونی زانستەکانەوه فەلسەفە پێکھات....

بەلام گەشەپێدانی زیندەوەرەکان، وەک داروون و کەسانی تر دەلێن (لەسەر بنەمای گونجاو و هاوچەشنی دەبێت لە نیوان زیندەوەرەکان و ئەو ژینگانەی کە تیایدا دەژین و وەئەو پێداویستیانی کە گرنگە بۆیان و ئەو پێویستیانی کە یارمەتیدەرن بۆ مانەوه و ژیاکان، و بەفرمانی ئەم پێداویستیا ئەو پێویستیانی کە ئەندامەکانی لەش و هەستی

لېڭىكھاتوۋە تەنانت عەقلى ۋە ئو فكرانى كە ئىمە بەفكرە خۇرسىكىھە كان ناويان دەبەين.
 ھەموويان بە گشتى پىكھاتەي ئىمە گەشە پىندانەن، بەلام ئارەزوۋ رەنگدانەۋە
 كەلكىۋوھە كان ۋە داب ۋە نەرىتە چەسپاۋە كان لەيە كىترىان جىيادە كاتەۋە ۋ، لە ئارەزوۋە
 خۇرسىكى يە كانەۋە عەقلى پەيدا بوۋە.

ۋىنە خۇرسىكىھە كان ۋە ياساى ھۆكان ۋە دارىشتەي چەرخ ۋە شۋىن، برىتىن لە
 شىۋازاكانى فكرە خۇرسىكى يە كان كە نەژاد بەدەستى ھىناۋە ۋ، بەدرىۋايى چەرخ
 چەسپاۋن ۋە بوۋنەتە خۇرسىكى يە چەسپاۋە كان.

ھەيران/ لە يادەمە نوسراۋىنكە لەسەر فەيلەسوفى ئەلمانى كە بە (شۋېنھەر) ناۋ دەبرىت،
 خويندۇتەۋە، بىرورپاى ھەروەك ئىمە بۇ چۈۋنەيە كە دەلىت ئەندامە كانى جەستەي
 زىندەۋەر بە پىنى پىۋىستىيان بۇ ژيان ۋە خۇراك ۋە مانەۋە دروست بوۋن.

شىنخ/ بەلنى (شۋېنھەر) ئىمە پىنداۋىستى ۋە پىۋىستىيانەي بە (ۋىست) دانائە ۋ، گەشەي
 بەماناى ۋىست دانائە ھەتا... كىردۈيەتە راستىك بۇ كۆتايى ھەموۋ شتە كان ۋە باۋەرى
 ۋا بوە كە گەردوۋن بە گشتى برىتى يە لە كۆمەللىك ۋىست كەلە حالەتلىكى بىكەرى
 بەردەۋامدايە ۋ، ئىمە ۋىستانەش ھىزىكى زىندوۋى بەتوانايە بۇ دروستكىردنى ھەموۋ شىتلىك
 ۋ پىكھاتەن ۋ ئاراستەۋ بەردەۋاميان بە پىنى پىۋىست پىندراۋە ۋ ئىمە لەشتە بەشى يە كاندا
 تەنھا روالەتەي ئىمە ۋىستە نەقىشئىراۋە دەبىنن.

ھەيران: ئايا... مەبەستى (شۋېنھەر) لە ۋىست ئەۋەيە كە خودا ئو خۇرسىكو
 ئارەزوۋانەي بەزىندەۋەرەن بەخشىۋە لە گەل ھەموۋ ئو ياساۋ سىستمانەي كە
 لە گەردوۋندا ھەن، ياخود مەبەستى لە ۋىستى پىكھاتوۋ ئەۋەيە كە ۋىستى خودا ئىمە
 گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋ، چەندەھا ۋىستى خودا ئىمە گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋ، چەندەھا
 ۋىستى پىنەخشىۋە كە ھۈيە كە بۇ بەردەۋامى ۋ گەشە پىندانىان كەۋاتە گەروانەيىت ماناى
 ۋىست چىيە ۋ كنى دروستى كىردوۋە؟

شىنخ/ مەن ۋا لەۋتە كانى (شۋېنھەر) تىدە گەم ھەر چەندە نادىيارىشى لە خۇگرتوۋە،
 دەيەۋىت ئىنكارى رىبازى ماددى دىنامىكى بىكات ۋ، پىرپارى بوۋنى ھىزىكى چالاك لە
 پشت ماددەۋە بدات كە ژيانە ۋ، بۇ چۈۋنى ۋابوۋ كە ئىمە ھىزە لە نەزىندەۋەرە كانىشدا
 چالاكى خۇى دەكات ھەربۇيە بەۋىست ناۋى دەبات.....

ھەر چەشنىك يىت ئىمە ھەيران ئىمە گۆران ۋ گەشە پىندانە ھىچ ياسايە كى بەسەردا
 ناچەسپىت، گەر بە (ژيان) يان بە (ۋىست) ناۋ بىرىت ھىچ جۈرە باۋەر ناسەلمىنى كە دژى
 باۋەر بە خودا يى.

حهیران/ چۆن ئەمە دەبیئت؟

شیخ/ ئیستالە و تەکانی شیخ (جسر) بە دوورو درێژی و ئاشکرا بۆت بەدەردە کەوێت؟

حهیران/ هەموو باساکانی سەنسر دەر بارە ی فەلسەفە ی گەشە پێدان، نەینی ئەم سیستەمە ی بۆ دەر نەخستوین کە گەشە پێدان پێیدا تێپەر دەبیئت و هۆی یە کەم (العله الأولی) بۆ بوونی ئەم گەردوونە بە گەردیلە و بەشە کان، رە گەزو تایبە ئەندبێ یە کانی بۆ بەدەر نەخستوون لە گەل ئەو یاسایانە ی کە دەبیئتە هۆی کۆک بوون و جیا بوونەوێن.

شیخ/ سەنسر وای لە فەلسەفە کە ی کردووە کە تایبە ئەندبێت بەو سەفی ئەم گەشە پێدانە لە وێنە کانی ژیاندا و، هەولێ داوێ کە هەموو وێنە کانی بوون بە گشتی بگرتەوێ، بەلام ئەو راستیە ی کە لە پشتی دروستبوونی گەردوون و هۆ کەیدا هەیە، سەنسر دەلیت عەقل نەتوانایە لە چوونە ناو قولاییە کانی یە و تەنها بۆ تێگەشتن و زانینی روالەتی شتە کانی گەردوون دروستکراوێ، و عەقل بە هۆی بە کارهێنایی ئەم روالەتانەوێ بوونی خۆی سەپاندووە و هەموو تێروانینە کانی بیرو کە یە کانی عەقل کە باسی پشتی ئەم روالەتانە دەکات عەقل دوو چاری هەلەو سەرسامی و گێژاو دەبیئت و، و تە بەوێ کە ئەم گەردوونە لە خۆی خۆیدا بەبێ هیچ هۆیە ک دروست بووێ، و هیچ سەرتایبە ک نی یە، ئەم و تەبە عەقل باوێری پێناکات ئەو عەقلە ی کە دەلیت هەموو هۆ کارێک بەبێ هۆ ناییت هەروێ ک چۆن عەقل داوێ کات کە هەموو هۆ کارێک هۆی هەبیئت هەرهەمان هۆ، هۆ کارە بۆ بوونی ئەم گەردوونە.

عەقل دوو چاری کول بوون و نەتوانای دەبیئت لە ئەندبێشە کردنی هۆی یە کەم بەبێ هۆ پێدا بوو بیئت.

حهیران/ هەریەم چەشنە بوێ بیرو پرای ئەما نو ئیبل کانط لە بابەت نەتوانایی عەقلەوێ، ئایا باوێر هینانی بەخودا هەروێ ک ئەو بووێ.

شیخ/ بەلێ سەنسر و کانط و تەکانیان وێ کە یە کبووێ لە بواری نەتوانایی عەقل لە هەلە کردن و سەرسامی داو، هەروێ ک ئەو لە ئاکامدا باوێر پێکی وێژدانی پتەوی هەبووێ کە دەلیت/ چەند راستیە ک هەبە کە و الە نەفسمان دەکات بەهۆی هەستە نادیارە بەتواناکان هەست بە بوونیان بکەین، کە ناتوانین بە عەقلمان دەر کی بکەین و، یە کی ک ئەو راستیە گرنگانە باوێر هینانە بەخودا.

حهیران/ و الە شیخی گەرەم تێگەشتە کە دارون باوێری بەخودا بوو بیئت، کەواتە

هۆکاری ئەو هیرشه کویرانهیه چییه که کراوته سەری؟ بۆ ئەم هیرشه نە کراوته سەر سەنەسر که رێبازی گەشەپێدانی و بیروپرای وەک دارون بووه؟

شیخ/ هیرش نە کرایه سەر سەنەسر چونکه له تێروانیی دروستکردنی جۆره کاندای، جگه لهوهی داروون گوتبووی لهم بارهیهوه و هیرشه کهیش بۆسەر دارون بهره بهره لاواز بوو کاتێک فەلسەفەی گەشەپێدانی سەنەسر بلای کراوهیه، شتیکی ئاسایی بوو که بیرو که کانی هیچ گێژاویک نەئێتەوه سەبارەت دروستکردنی پله کانی گەشەپێدات که پیاوانی ئایینی خڕۆشان و لایان و ابوو ئەم بیروکانە ترسانکن لەسەر باوەڕهێنان به خوداو فەرموودهی کتێبه ئاسمانییه کان دەربارهی دروستکردنی مرووفی یه کهم بهدرۆ دادهئێت و، هیرشه کانی بۆ سەر دارون زۆر توندو تیژ بووه که له لایه ن گهواره پیاوانی ئایینهوه کرا وهزۆر له پیاوانی زانست و رامیاری و راگهیاندن و روشنبیران هیرشیان برده سەری له شیوازی موناقه شهگیری، تانهو لۆمه کردن و جنیوو ئازاردان و تاوانی بێ باوهپری دهخرايه پالی و، هەر ئەوهنده بزانیته که چۆن ههوالی ئەم هیرشه کرج و کالانه درێژهی خایاند له توندو رهقیدا ههتا کۆتایی سهدهدهی نۆزدهههم.

بۆ نموونه گهواره زانای بهناوبانگ ئەسقوفی ئۆکسفۆرد، وتیه کی له بهردهم کۆمهلهی پێشکهوتووخوازانی بهریتانیادا بلاو کردهوه تیایدا وتی (دارون گهوارهترین تاوانی کرده، کاتێک که ههولێ داوه سنوورێک بۆ مهزنی خودا له کاری دروستکردندا دابنێت) و ههروهها کاردینال ماتنگ دهئێت (رێبازی دارون فەلسەفیه کی دێندانیهوه عهقل بهرهو ئینکاری بوونی خودا دهبات و، (دوکتۆر بهپری) گهواره ئوسقوفه کانی (مهلبورن) کتێبینکی دانا که تیایدا هیرش بۆ داروون دهبات و تاوانی ئەوهی دهخاته پال که تۆوی بێ باوهپری به خوداو کتێبه ئاسمانییه کان له دلی خهڵکدا دهچینێت.

ههروهها (مونسیۆر) (سهگۆر) له فەرهنسا له سەر رێبازی دارون دهئێت یه کێکه لهو رێبازه کهم نرخانهی که تهنها بێ باوهپران و نهفس نرمان پالێشتی ده کهن ئەو بیروباوهپره نهشازه نرمانه له لایه ن کهسانیک پهیڤه ده کرێت که پایه نرمو ههست پێسن، ئەم جۆره رێبازانه سەرچاوه کهیان کفره و کۆتایه کهیان گهندي و چهپهلی دهییت و، له ئەلمانیا ههندی زانایان وایان بلاو کردهوه که رێبازی دارون دژایهتی ههموو بیرو باوهپرانی کتێبه پیرۆزه کان دهکات و، ههروهها (لونات) مامۆستای لاهوت له (لایبزیگ)، دهئێت/ فکهری (پهیدا بوونه النشووء) دژایهتی کاربهجیئی خودا دهکات و، فکهری (دروستیوون) ئاین خاوهنیهتی، نهک زانستی سروشتی و، ههموو پهیکهرینکی بهرزی ئاین، بنهماکهی له سەر رێبازی (دروستیوون) ه و، یه کێک له زانایانی لاهوت له سویسرا

بانگیشتی هه‌لسان به شه‌ری (خاچی) دژ به‌م ریبازه (چه‌وت و خراپکاره) کرد و هه‌روه‌ها گۆفاری زانکۆی دبلن ده‌لێت: ((دارون قسه‌و گفتوگۆ له‌وه ده‌کات که چۆن ده‌توانرێ خودای مه‌زن له‌ سه‌ر عه‌رشی دا بنریت)) و، هه‌روه‌ها زاناو دانای گه‌وره (قسطنطین جمس) له‌ کتێبه‌که‌ی که‌به‌ناوی (دارونیز، یاخود مرۆفی مه‌مونی) له‌ پاریس ساڵی ۱۸۷۷ بلاو کرایه‌وه که ریبازی دارونی به (ئه‌فسسۆنیکی گالته‌پنکراو) دانا و، هه‌روه‌ها (گلاستون) ی وه‌زیری پایه‌دار له‌ یه‌کیک له‌ وێهیه‌ کیدا گالته به‌م ریبازه‌ی دارون ده‌کات و د. هیدج که‌سه‌ربه‌ زانکۆی (برنستون): ده‌لێ: ((پێسته به‌ره‌نگاری بلاو کردنه‌وه‌ی ئهم جۆره ریبازانه بکریت که ئینکاری کتێبه‌ پێرۆزه کان ده‌کات)) و هه‌ر له‌ هه‌مان زانکۆ (د. دوقلید) ده‌لێت: گونجاندن له‌نیوان ریبازی په‌یدا بوون و کتێبه‌ پێرۆزه کاندایه‌شیان و، هه‌ر که‌سیک به‌زانستیانه‌ش ئهم گونجاندنه‌ی چه‌سپاندو باوه‌ری پێ هینا، ئه‌وه ئینکاری بوونی خودا ده‌کات

هه‌روه‌ها (د. لی) ده‌لێت (به‌هیچ شێوه‌یه‌ک له‌ شێوازه‌کانی لیکدانه‌وه‌ شیوانی به‌ مانا هه‌مبایی به‌که‌ی کتێبی پێرۆز، فراوانی و زیاده‌رۆیی تیادا بکریت به‌ چه‌شنیک که‌ بلێن ئهم ریبازه‌یشی له‌خۆ گرتوه‌، دارون و کۆمه‌له‌که‌ی به‌سه‌ر لێشیاوو بۆگه‌ن وه‌سفێ کردون. و له‌زانکۆی ئه‌مریکی له‌ به‌یروت ئهو مامۆستایانه‌ی باوه‌ریان به‌ ریبازی دارون بوو، له‌ دانیشتگا که‌ دوور خراوه‌).

حه‌یران ده‌لێت/ ئا... لێره‌دا شێخ مه‌وزون له‌ گه‌ل فکهره‌کانیدا خامۆشی گرتی و، منیش به‌بێ ده‌نگی سه‌یرم ده‌کردو چاره‌پێی کۆتایی وته‌کانی بووم له‌ پاشدا سه‌ری به‌رز کرده‌وه و به‌زهرده‌خه‌نیه‌که‌وه که‌ هه‌موو مانایه‌کی شانازی و رێزلێنانه‌ی له‌ خۆ گرتبوو.

دووباره‌ وتی، شێخ/ و له‌قولاڵی ئهم شه‌ره‌ ترسناکه‌دا. ئه‌ی هه‌یران، له‌ هه‌موو ئهم جیهانه‌دا، تا که‌ زانایه‌کی ئایینی په‌یدا بوو که‌ توانی پرکێشی بکات و به‌ ئازاو مه‌ردانه‌ کتێبیک دابنیت و تیایدا بلێت ریبازی دارون - گه‌ر چه‌سپا-، هه‌ج دژایه‌تی به‌کی بریارو فره‌مۆده‌کانی قورئانی پێرۆز و باوه‌ر هه‌ینانی به‌بوونی خودای گه‌وره‌ ناکات

حه‌یران/ گه‌وره‌م ئهو تا که‌ زانایه‌کی به‌؟

شێخ/ ئهو زانایه‌ شێخ حسین جسره که‌ دانه‌ری په‌راوی (الرساله‌ الحمیده) به‌، که‌له‌شه‌وینکی تر دا بۆتی به‌ده‌رده‌خه‌م چونکه‌ باسکردنی دوورو درێژه‌ و، شێخی گه‌وره‌مه‌و به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ ریبازی هه‌ق و ره‌وام گرت به‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ وته‌ی که‌م ده‌رباره‌ی دادم نادات.

حهیران / ئیمه هیشتا له سه ره تای شهو داین، تکام وایه که زنجیره ی باسه کان نه بچر نیت.

شینخ / منی پیره میرد هیچ گرنگ نیه به لامه وه شهو نخونی و، زۆر به که می شهوان ده خه م.... و ته نها ترسم له تۆیه.

حهیران / تامه زرۆیم بۆ وتهو باسه کان وام لیده کات زیاتر له شینخی گه وره م به ئارام ترم بۆ شهو نخونی....

شینخ / نزیکترین زانا که له ئیمامی غه زالی بکا له رووی زانسته وه و گرنگترینی ئه و لیکچوونه ئه وه یه جسر ههروه که غه زالی هه لگری ریبازی زانستی که لامه و، زیاتر له زانا کانی سه رده می خۆی و، ههروه که ئه و ئاگاداری یه کی زۆری ههیه سه باره ت به راستی زانیاریه کانی گه ردوون و، چۆته قولایی ده ریای فله سه فه ی میتافیزیکی یه وه و، ئامانجی هه ردوو کیان له لیکۆلتیه وه فله سه فیه کاندا، چه سپاندنی بوونی خودایه ههروه که چۆن غه زالی باوه ری به راستی یه زانستی یه کان هه بووه که به به لگی راست و دروست چه سپاوه و ئینکاری ئه وه ی ده کرد که ئه م راستیانه پینچه وانیه ئایین بن و زۆر سه رزه نشتی ئه وانیه ی ده کرد که ئینکاری ئه م راستیانه یان ده کرد و وایان ده زانی به هۆیه وه ئایین سه ر ده خه ن و پی ی ده وتن بی گومان ئه م زانایانه زیانیان زیاتره بۆ ئایین وه که له دوژمنه کانی. ههروه ها شینخ جسریش زۆر توندبوو به رامبه ر ئه و زانا ئایینیانه ی که ئینکاری راستی یه زانستی یه به وه کانیان ده کرد و ده یوت: ئه وانه کۆسپ و ته گه ره ن له سه ر ریبازی ئیمان و برواهینان چونکه جاهیل و نه فامن به بناغه و بنچینه کانی ئایین و ناتوانن ده قه کانی خوای کار به جی و به لگه عمقلیه به ره ره کان له گه ل یه کتردا بگۆنجینن بۆیه ئه مانه زه ره ر و زیانیان زیاتره بۆ ئایین له دوژمنه سه رسه خته کانی. غه زالی و جسر ریککه وتن و هه ری که میان کتیبیکی تاییه تیان دانا بۆ په تدا نه وه ی فیه له سو فیه کان له و بو ارانه ی که واینگه یشتن پینچه وانیه ی ئایینه به ته وای.

غه زالی کتیبی خۆی دانا به ناوی (تهافت الفلاسفة) که بۆم باس کردی، جسریش کتیبیکی خۆی دانا به ناوی (الرسالة الحمیدیه) به لām جیاوازی نیوان ئه م دوو پیاوه له دوو شتدایه:

یه که م: غه زالی له کتیه کهیدا به کورتی په ددی ئه و فیه له سوفانه ی داوه ته وه که له باره ی خوا وه نده کان دووان.

ههروه کهو پێشتر زانیوته بیرو رای ماددی یه سروشتی یه کانی تیادانی یه که ئینکاری

وجودی خویان کردوه.

به‌لام جسر که بینی بۆچونی ماددی پهره ده‌سینی و گه‌شه ده‌کات له‌سهر ده‌ستی هه‌ندیک له‌ زانا ماددیه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزه‌هه‌م له‌ دوای داروخان و نووشتی هینان، وای به‌ چاک زانی که زۆرینه‌ی قسه‌کانی له‌ گه‌ل ماددیه‌کان بیت.

دوه‌م: جسر ڕوو به‌ ڕووی هه‌ندیک بیروپای نوی بپۆوه که له‌سهر ده‌می ئه‌ودا ده‌ر که‌وتن گرنگ‌زینیان بۆچوونی (په‌یدا بوون و گه‌شه‌سەندن) بوو که زانا ماددی به‌ سروشتی به‌کان گرتبوویانه به‌ر بۆ ئینکاری خوای دروست‌کەر و ده‌یان ووت ژیان په‌یدا بوه له‌ نه‌بوونه‌وه به‌ بوونیکی خۆیه‌تی.

ئهم بیروپا ماددیانه له‌سهر ده‌می غه‌زالیدا به‌م چه‌شنه‌ وورده‌کاری و ئاراسته‌کراو نه‌بوو، و، ئهم هه‌موو لایه‌نگرو دۆستانه‌ی نه‌بوو وه‌ك ئهم‌ڕۆ ره‌چاو ده‌کری. جسر بۆ چوونی وایوو، موناقه‌شه‌گیری ئهم رایانه له‌سهر رووناکی ئاینی راست و زانستی دروست و بێ هه‌له‌ بکات.

هه‌ر له‌ به‌ر ئه‌وه هه‌ستا به‌ تۆزینه‌وه و لیکۆلینه‌وه له‌ گه‌ل ماددی به‌کان بۆ چه‌سپاندنی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و چه‌سپاندنی بوونی خوداو سیفاتی خودا که عه‌قل مه‌زه‌نده‌یان ده‌کات، و، ده‌ستیکرد به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی گومان‌ی ماددی به‌کان که سه‌رده‌ کیشی بۆ باوه‌ر نه‌هینان به‌ بوونی خودا، و، دروستکردنی گه‌ردوون له‌ نه‌بوونه‌وه، و، بوونی سیستم و دانایی له‌ دروستکردندا و هه‌مووی به‌ گشتی پوچه‌لک‌رده‌وه و له‌ناو پیردن، له‌ پاشاندا ده‌ستیکرد به‌ تۆزینه‌وه‌ی فله‌سه‌فه‌ی (په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) و به‌دوو‌رو درێژی باسی له‌سهر کردن و به‌نیشانه‌ی به‌رزو و یۆدانیه‌وه لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سهر ده‌کردن و له‌ هه‌موو بیروپاکانیدا زۆر په‌یوه‌ستی ئاینی ده‌کرد، و، سوور بوو له‌سهر گو‌نجاندن له‌نیوان (عه‌قلیه‌کان و نه‌قلیه‌کان) و زۆر شاره‌زایی هه‌بوو به‌ شیوازه‌کانی ئهم گو‌نجاندنه‌، دوور له‌ کرچ و کالی و ده‌مارگیری کوپ‌رانه، و، باوه‌رینکی پته‌وی هه‌بوو به‌وه‌ی که ئاینی ئیسلام هه‌ر گیز دژایه‌تی و ئینکاری فه‌رمانه‌کانی عه‌قلی ساغ ناکات.

حه‌یران/ ئایا... و ته‌کانی جسر سه‌باره‌ت به‌ کیشه‌کانی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و کۆنیتی گه‌ردوون هیچ جیاوازی به‌کی هه‌یه له‌ گه‌ل و ته‌کانی غه‌زالی و که‌سانی تردا؟ شیخ/ (له‌ناوه‌ڕۆکدا هیچ جیاوازی به‌ک نی‌یه، به‌لام جسر وه‌لامی بۆ سروشتی و چه‌رخ به‌کان (ده‌هرین) بوو که ئینکاری بوونی خودایان ده‌کرد، به‌ پینچه‌وانه‌ی غه‌زالی به‌وه که هه‌میشه وه‌لامی ئه‌و فله‌سه‌فه‌ خواوه‌ندیانه‌ی ده‌دایه‌وه که باوه‌ریان به‌ کۆنیتی گه‌ردوون هه‌بوو به‌بێ ئینکاری بوونی خودا).

وتەكانى جىسر لە ھەندى بواردا جىاوازە لە گەل وتەكانى غەزالىدا، لە شىوازو موناقدە شەگىرى و بەلگەبى ماددىيەكان لە گەل بوونى ئەم جىاوازيانەشدا جىسر پەپەرەوى رىبازى غەزالى دەکرد و لەسەرەتادا بەزماغالى ماددىيەكان بىرارى لەسەر وتەكانيان دەداولينكى دەدانەو، پاشان وەلامى دەدانەو، ئەمەش كورتكراره كەبەتى: - (ئەو بىرپارەى كە ئىو دەدانان پىادا ناو و بەو ھى كە بىمەى گەردوون دوو كارە: - ماددەو ھىزە كەى واتە جوولە كەى و، ھەردوو كىان كۆن و ھەر لەئەزەلەو پەپەرەستى يە كۆن و، ئەم جوولەبەش ھۆ كەى تەنھا ماددە كە خۆبەتى و، دروستكراره كان ھەموويان بەگشتى لىكەوتەى ماددەن بەھۆى جوولە كەبەو و، پەيدا بوون پاش ئەو ھى نەبوون، وەك پەيدا بوونى ھۆ كار لەھۆ كەى بە پىي پىويست و ھىچ وىست و مەبەستىك نەبوو لە ماددە و جوولە كەيدا بۆ لىكەوتەى شتى لىي.

ئىو دەلن، چەسپاوە لەلامان پەيدا بوونى زىندەو ھەرو روو، پاش ئەو ھى نەبوو بوون، بەھۆى دۆزىنەو ھى پاش ماوھىيان لە ناو چىن و توپكانى ژىرەویدا كە واتان بۆ دەر كەوت كە دواچىنى زەوى ھىچ جۆرە زىندەو ھەرىك و پاشاوەبە كى تىانى يە و، چەرخىكى زۆر بەسەر زەویدا تىپەر بوو بەبى زىندەو ھەرو، بە كۆك بوونى بەشەكانى ماددە بەھۆى جوولەبەو، رەگەزە بىمەى يەكان پەيدا بوون و، بەتىكەلبوونيان، بە رىژەى تايبەتەند، جەستە زىندەو ھەرو پەيدا بوون و، يە كەم شت كە پىنكەت لە جەستەى زىندەو ماددەبە كى بىنگەردى زولالى يە كەتواناى خۆراكدان و دابەشبوون و زۆر بوونى تىادابە كە ئەو پىش (پروئوپلازما) يە و لە پەيدا بوونى پروئوپلازما، ساكارترىن روو كۆ زىندەو ھەرو پىنكەت و ئەم زىندەو ھەرانە بەھۆى ئەو چوار ياسايەى كە لە پەيدا بوون و گەشە كردندا باسكران، زۆر بوون و جۆرايەتياى لى پەيدا بوو و، پاش ملىونەھا سال گەيشتە ئەم پەبەى كە ئەمرو تىادابە.

مرؤف تاكە ئازەلنىكە لە تىكرى ئازەلەكانى تر و، بەتواناى ياساي (ھەلئاردنى سروشتى) گەشەى كردو، لەوانەبە لە مەمۇن پەيدا بوو بىت و، عەقلىشى ھىچ جىاوازيى يە كى نىيە لە گەل عەقلى ئازەلەكانى تر، تەنھا ئەو نەبىت كە عەقلى مرؤف لە پەبە كى گەشەو بەرزدايە و، پاش ئەو ھى كە شىخ جىسر كورتكرارهوى رىبازى ماددىيە سروشتى يەكان پىشكەشكرە، دەستەكات بە وەلامدانەوھىيان و پىيان دەلن: (پاش سەرنج دانىكى راست و قول لەم رىبازەتان، بۆم دەر كەوت كە بىمەكەى باو ھەرىنانانە بە كۆننىتى ماددە، وەلە گەل باو ھەرىنانانە بە كۆننىتى كەى، باو ھەرىتان بەبوونى خودايەك نەبوو كە دروستكەرى بىت و كاتىك جۆراو جۆرى ماددەتان بىنى و چەسپا

لاتان که نه هم جزایه تی په لیکه و ته یه، باوه رتان نه هیڼا که نه هم لیکه و ته جزواو جزوانه لیکه و ته یه هه مان ماده بن و، پښوستان به چه سپاندنی جووله ی به شه تاکه کانی ماده ی بوو و له سر بنه مای ماده و جووله جزایه تیان چه سپاند. گهر باوه رتان به لیکه و ته ی ماده بوایه نه (باوه ر) زوری لیده کردنکه باوه ر به بوونی خودایه ک بښن که پیدا کهری بوون بیت و جزایه تی پښه خشییت و، خوتان ماندوو نه ده کرد که بلین نه هم جزایه تی په پیدا بووی ماده و جووله که یه تی له بهر پښوستی و به یی هیچ مه به ست و دهر ککردنو نه خشه دانانیک و یه که م شت که پښوسته له سر من نه وه یه که به لگه به ښم وه بزو پو چه لی کونیتی ماده و چه سپاندنی پیدا بوونی و، سر بنجده ریکي لیکه و ته لهر ښازه که تان سنی داوا ده پښیت، که ناتوانریت چه سپاندنی هر سیکیان به یه که وه بکریت، چه سپاندنی هندیکیان رمان ده کښیت بزو چه لکر نه وه ی هیڼدیکي تریان.

کښه ی یه که م/ ښوه ده لښ، کونیتی ماده و جووله که ی، هر له نه زه له وه په یوه سستی یه کترن و لیک جیانابه وه و، کښه ی دوو هم/ ښوه و تان جزوه کانی زینده وهر لیکه و تن، پاش نه وه ی به هوی زانستی توژینه وه ی چینه کانی زه وی یه وه بۆتان به دهر که و ت، که جزوه کانی زینده وهر و رووه ک پیدا بوون پاش نه وه ی که نه بون بوون و، مروفت نوی ترین قوناغیانه.

کښه ی سیهم/ و تان هه موو جزوه کان به گشتی به هوی جووله ی به شه کانی ماده و په پیدا بوون، نه و جووله یه که لاتان و ابوو هر له نه زه له وه په یوه سستی و، نه ماده و نه جووله که ی هیچ وویست و خوازیاری یه کیان نه بوو له م پیدا بوونه جزواو جزوایه تیه دا.

مانای نه مه واده که یه نیت که جزوایه تی یه کان له ماده و جووله که ی پیدا بوون، وه ک پیدا بوونی هوکار له هو که ی، نه مه نه و سنی داوا یه په که له ریازه که تاندا چه سپاندو تانه و منیش له وه لامیاندا ده لښم:

هه موو عقلیکي ساغ بریاریکي ته و اوو پرهر ده دات و هیچ گومانیکي تیادانی یه که شت به هیچ ښوه یه که له هو په یوه نندیداره که ی دوا ناکه ویت، گهر هو که ی لیکه و ته بیت، هوکاره که شی لیکه و ته ده بیت به یی هیچ دوا که و تنیک.

گهر هو کون بیت، هوکاریش کون ده بیت، گهر و نه بیت بوونی هو به یی هوکار ده بیت، که نه مه ش له لای عقل مه حاله و، و تان، به کونیتی ماده و جووله که ی، که هردو کیان هوی جزوایه تی گهر دوون، نه و کاته پښوسته ده کات که جزوایه تی یه کانیش کون بن به لام ښوه باوه رتان به کونیتی جزوایه تی یه که نی یه.

له‌بەر ئه‌وه ئیژه له‌م خاله‌دا که‌وتوو نه‌ته ئیژه‌ندی سێ کیشمه‌وه یان باوه‌رتان به‌ کۆنیتی
جۆرایه‌تی هه‌کاره‌کان هه‌ییت له‌بهر کۆنی هه‌کانیان، به‌ پینچه‌وانه‌وه‌ی ئه‌و چه‌سپاندانه‌ی
که‌ به‌ده‌ستان هه‌ناوه‌ یاخود ده‌لێن ماده‌ جووله‌ که‌ی به‌هۆی (هه‌لێژاردن و ویسته‌وه) دو
بکه‌رن و، چه‌رخیکێ دیاریکه‌راو تاییه‌مه‌ند که‌را بۆ لیکه‌وته‌وه‌ی جۆرایه‌تیه‌کان.
ئیه‌و ئه‌مه‌ زۆر به‌توندی ئینکار ده‌که‌ن وه‌یان ده‌بی بلێن ماده‌و جووله‌ لیکه‌وته‌ن که
ئه‌مه‌ش راست و په‌وایه‌.

باشان شیخ جیسه‌ر به‌شیوه‌یه‌کی تر وه‌لامیان ئه‌داته‌وه‌ که‌ ده‌لێت/ شاراه‌وه‌ نی‌یه‌و
عه‌قلیش باوه‌ر ناهه‌یت که‌ ماده‌به‌ی به‌ش ییت له‌و وێناهی که‌ وه‌ریده‌ گریت و، هه‌ر له‌بهر
ئیه‌و وتوو تانه‌ هه‌ر گیز ماده‌ به‌بی وینه‌ نه‌بووه‌و ناییت.
چونکه‌ ماده‌و جووله‌ که‌ی که‌ به‌هۆیا نه‌وه‌ وینه‌ دروست ده‌ییت.

هه‌ر دوو کیان کۆن و په‌یوه‌ستن به‌یه‌ که‌وه،
به‌لام عه‌قڵی ساغ بێ گومانه‌ له‌وه‌ی هه‌موو وینه‌یه‌ک که‌ ماده‌ وه‌ریده‌ گریت،
لیکه‌وته‌یه‌، چونکه‌ له‌ئاو ده‌چیت و دوو چاری گۆران ده‌ییت.
گه‌ر ساکارترین وینه‌ش ییت، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی که‌ ئه‌م وینه‌ ساکارانه‌ گۆران و له‌ناو
چوونی به‌سه‌ردا هاتوه‌.

وینه‌ جۆرایه‌تی زیندوو هه‌کان جییا گرتوه‌ته‌وه‌ وه‌ک چه‌سپاندان که‌ بوونیا له‌
چینه‌کانی زه‌ویدا لیکه‌وته‌یه‌ و هه‌یج شاراه‌وه‌ نی‌یه‌ له‌لای عه‌قل که‌ هه‌ر شتێک به‌جینه‌ خانه‌ی
نه‌بوونه‌وه‌ کۆنیتی مه‌حاله‌.

له‌بهر ئه‌وه‌ وینه‌ په‌یوه‌سته‌ که‌ی ماده‌، لیکه‌وته‌یه‌، ناگۆنجیت ماده‌ کۆن ییت، چونکه‌
گه‌ر سه‌رنجی ساکارترین وینه‌ی ماده‌ به‌هه‌ین وینه‌کانیش دووباره‌ لیکه‌وته‌ن،
به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌بوونی به‌سه‌ردا دی.

که‌واته‌ پێش په‌یدا بوونی ماده‌، ده‌ییت ماده‌ چۆن بوو ییت؟

یان ئه‌وه‌یه‌ بووتریت وینه‌ی له‌خۆنه‌ گرتوه‌، که‌ باوه‌رتان به‌مه‌ش نه‌هه‌نا، چونکه‌ له‌لای
عه‌قل مه‌حاله‌، ماده‌ هه‌ر گیز بێ وینه‌ نه‌بووه‌، وه‌ک به‌ریاری ئیه‌و فه‌یله‌ سوغه‌کانی
پیشووتان له‌بهر ئه‌وه‌ لیکه‌وته‌یه‌ و کۆن نی‌یه‌ و، به‌ده‌ر به‌پینگی تر ده‌لێن: ماده‌ به‌گۆیره‌ی
وته‌تان و به‌ به‌ریاری عه‌قڵی ساغ په‌یوه‌ستی وینه‌یه‌ و، وینه‌ش په‌یوه‌ستی ماده‌یه‌ و جیا ناییتوه‌
لێی گه‌ر ماده‌ی په‌یوه‌ستیدار کۆن ییت، وینه‌ په‌یوه‌سته‌ که‌شی کۆن ده‌ییت، چونکه‌ به‌
به‌ریاری عه‌قل هه‌ر گیز پێویست له‌ په‌یوه‌ست جوودا ناییت، به‌لام ئه‌م وینه‌یه‌ کۆن نی‌یه‌، به‌
به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی، نه‌بوونی له‌خۆ گرتوه‌، که‌واته‌ ماده‌ش کۆن نی‌یه‌.

پاش تهو هی که شیخ جسر به بهلنگه لیکه و تهی مادده و وینه که ی سهلماندی که عقل رینگا چاره یه کی نی به بز رزگار بوون لینی گه وره ترین زانایان و فیهله سوفان باوه ریان پینه ناوه و شیخ جسر به ماددیه کان ده لیت، هه موو لیکه و تهیه که ده بیت کاریک پهیدای کر دیت.

به هویه بوونی به سهر نه بوونی دا زال ده بیت، ده نا بی لایی به سهر لایه کا زال ده بی به بی هه کاریکه ری (ترجیح بلا مرجع)، که ته مش مه حالیکه ناشکراو بی گو مانه، گهر مادده چه سپا لیکه و تهیه ده بیت شتیک هه بیت که مادده لیکه و تهی تهو بیت و به هویه هه بوونی به سهر نه بوونی دا زال بووبی و ته شتهش پیوسته هه بووبی، چونکه نه بووشتی لینی پهیدا نابی و، ته هه بووشت خودای گه وره و به خشنده یه.

له لای عقل ده بیت ته هه بووه کۆن بیت گهر لیکه و ته بیت خویشتی پیوستی به پهیدا که ده بیت، تهو کاته، یان بهو شیوازی، خولاندنه وه (دهور) پهیدا ده بیت و هیان به شیوازی زنجیره یی (تسلسل) که هه ردو و کیان له لای عقل مه حالن.

له پاش تهو هه بووه کۆنه، که پهیدا که ری مادده یه، یان ده بیت لیکه و تهوه که ی به شیوازی هه و هه کار ناچاری بیت به بی وویست و هه لێژاردن و، یان لیکه و تهوه که ی به ویست و هه لێژاردن ده بیت، که ته مش له لایه ن عقل ناگو بنجیت که لیکه و تهوه یان به شیوازی هه و هه کاری ناچاری بیت، گهر و ابوابه له گهل (کۆنیتی یه که شیدا) تهو کاته پیوستی ده کرد مادده و جۆرایه تیه کانی هه موویان به گشتی کۆن بوونایه، که واته هه تهو ماوه تهوه که بلین به وویستو هه لێژاردی خودا پهیدا بووه و، کاتیکی تابیه تمهندی بز تهواو کردووه، بهم شیویه چه سپا که تهو هه بووه کۆنه خاوه ن ویست و خاوه ن هه لێژاردنه.

پاشان تهو خواسته بوون به سهر نه بووندا زال ده کات و کاتی بز دیاری ده کات به لام هه مان بوون ته نها به ویست پهیدا نابیت به لکو پیوستی به توانایی و زانست هه یه.

هیچ گومانی تیدا نی به تهو خودا گه وره ی که پهیدا که ری مادده یه و هه سیفه تی گه شه کردن و گۆزان له وینه یه که وه بز وینه یه کی تری پینه خشیوه خاوه نی به رزترین تواناو زانسته، جایا هه ر خودا خوی جۆرایه تی و گه شه کردنی به مادده به خشییت یاخود تهو گونجاندنه ی به مادده به خشیوه که توانای جۆرایه تی و گه شه کردنیان هه یه به گویره ی تهو یاساو جووله به شیانه ی که مادده له خوی گرتووه، وه که ماددیه یه کان ده لین هه ردو و بیرو که که بریاری تهواوی تواناو زانستی خودا ده دن.

تهو که سه ی شتیکه ساکار دروست بکات و پاشان بیگۆریت بز جۆره ها شتی تر که

نەتوانریت ئامارو ژمیر بکریت، یاشتیکى ساکار دروست بکات بە گویرەى ئەو یاسایانەى کە بێى بەخشیون بگۆریت بۆ جۆرەها شت کە نەتوانریت ئامارو ژمیرە بکات، بەچەشنیک کە عەقل سەرسام بکات لە پوختى و بریارى، هیچ ژیریک گومان لە پێویستى بوونی خودای بەتوانا و زانستى ناکات ئەم بیروکە یە چەسپا کە خودای هەبووی دیرین خاوەن خواست و خاوەن هەلبژاردن و توانا و زانایە.

پاش ئەوەى کە شیخ جسر بەلگەکانى لەسەر سیفاتی ئەوای خودای بەخشندە ئاشکرا کرد، ئاوریک لەوانە ئەداتەو کە ئەنا باوەریان بە هەستیکراو بێنراوە کان هەیه و، هیچ نزخیک بۆ ئەو بەلگە خوازیانە دانانیت کە بەهۆی تیۆرى عەقلى پوختەو بەدەستەتووە و، پێیان دەلێت: ئیو لەبەر ئەوەى کە رینگاتان نەبرد بۆ ئەو زانستەى کە بوونی خودای دروستکەری ماددە دەچەسپینیت، باوەرتان بە کۆنیتی ماددە هیئا و، کاتی بەچاوی خۆتان جۆرایەتیە کانی ماددە تان بێنى، پێویستیان بە بوونی پێویستکاریک بوو (موجب) کە ئەم جۆرایەتیەى لیکەوتیتەو، چونکە عەقل باوەر ناهینیت ماددە بەبێ هیچ هۆکاریکی لەبار ئەم جۆرایەتیەى یەبى لەخۆ گرتیبت، پاشان بەناچارى وتان: ماددە لەزاتی خۆیدا بەش بەش و تاک تاکە، ئەو بەش و تاکانەش خاوەنى شیوە و شیوازی جیاوازن و هەر لەسەرەتاوە (لەئەزەلەو) دەجوولین و خاوەنى جوولەیه کى ئەزەلى و ئەبەدین و، بەهۆی جوولە کانیانەو دەستیان کرد بە کۆکبوون بە جۆرەها چۆنیتی و شیواز، جا ئەم کۆبوونەو یە لەسەر ئەم چۆنیتی و شیوازانە ئەم جۆرەها شتانەى بە بەرهم هیئا، لەگەڵ ئەوەش بە بریارى خۆتان تا ئەمڕۆیش حەقیقەتى نەزانیووە و، ئەم ویەتان کە هەمیشە پەيوەستى بوون ئەوەش ئەو یە کە ئیو ئەنھا باوەر بە بەلگەى هەستیکراو و بێنراو دەهینن دژی ئەم پەنابردا نەتوانە بەلگەى نەظەرى ئەوە تا بیروکە کانی عەقل کە دوورن لەهەستیکردن و بێنەو.

لەبەر ئەوەى گەڕانەو بۆ بەلگە خوازی بە رینگای تیۆرى ئەوەى کە ئیو دەلێن: ئەم کۆبوونەو یە بەشانە بەرێکەوت بوو، جۆرنیکە بەلگەى نەظەرى، نەک بەلگەى هەستیکراو و بێنراوى عەقل پوخت، منیش ئەم پرسیارەتان ئاراستەدەکەم- ئەم دوو بۆ چوونە کامیان لای هۆش و عەقل ئاسانترە:

ئایا لەلای عەقلى ساغ ئاسانە باوەر بەهینیت کە هەموو شتە کانی گەردوون لە سیستم و داهینانى کویرانەى ماددە بیت...؟ یاخود ئاسانترە لەلای عەقل و نزیکترە بۆى کە ئەم هەموو شتانەى گەردوون لەتاکامى دروستکردنى خودای بەتوانا و وویستخواز و زانا و

کار به جی بیت؟

ئا.... لیره دا شیخ جسر به لگه خوازیه کانی به به لگه کانی سیستم و دروستی
تەواوه کان و داناییه کان دەر دهر بړیت دواى تەوہى که ئاماژەى تایبەتمەندیی ره وشتکاری
شته کانی ناو گەردوون دەر کات، که به هۆى تایبەتمەندی خودای به توانا و کار به جی وه پێیان
به خشراوه.

گەر خودا نه بوایه ئهم شتانهى گەردوون نه یان ده توانی ئهم تایبەتمەندیانه له خو بگرن
به پێچهوانه ی هەندى تایبەتمەندی شتی تر. (هەر ئهو تایبەتمەندییەى که غەزالی
باسیکردووه و منیش بۆتم ئاشکرا کرد له کاتی وتەمان له سەر (هیومی) پێشهواى
گومانداران) هەر وه ها شیخ جسر سەرنجی خەلکانی راده کیشیت بۆ هەموو ئهو نیشانه
داهینانه رازاوانه و بریارانه ی که له گەردووندا به دى ده کړیت و، سەرنجی مرقف دەدات
له بهیدا بوون و دروستکردنیدا، نیشانه ی دانایی و تەواوی دروستی کاره کانی خودا
ئەوانده زۆرن که ناتوانریت ئەئامارو نەژمیره بکړیت.

بۆ ئمونه (ههستی بینین) هەلده بژیریت و ده لیت (گەر سەرنجی پێنج ههستیاره کان
بدهین به تایبەتى ههستی بینین، که زۆر کاری تیا دایه عەقل و میشلک سەرسام ده کات،
چاو له بۆشایدا دانراوه و، له سێ چین و سێ شى دا پێکهاتوو له گەل ئهو
پیداویستیانەى که له به سته رو ده مارو په رده و ماسولکه کان پێکهاتوون.

چینه کان یه که میان (رهقه) که بریتی یه له په رده یه کی نزمی پتهوی سێ بهر که پرووناکی
لیوه دەر ناچیت و ناوه وهیش نابیرى و چوار ده وری چینه کانی تروسی شیه که ی داوه بۆ
پاراستن و پارێزگاری یان، به لام له پێشه و هیدا پارچه یه کی ته نکى روون هیه
که له دهر وه ی قۆز وه له ناوه وه چه ماویه که پێی ده لێن (قرنیه) و دوو ه چین (ره شایی)
(مشیمیه) که بریتی یه له چینیکی ناسکی رهنگ رهش له نیوان چینی رهق و تور دایه،
سێهه م چین بریتی یه له تور په کان که ئه میشل له راخه ره ده ماره کانی چاو پێکهاتوو که له
میشلکدا دروست ده بیت و له پشتی چاوه وه شوینی خو ی ده گړیت.

به لام شینه کان، یه که میان (ئاوی یه) که بریتی یه له شله یه کی پاکی روون که له
ژوورینکی پشتی فەرینه وه دایه، و سنوره که شى بریتی یه له په رده یه که ناوه راسته که ی
کوونه که پێی ده لێن (رهنگدەر) (قزحیه) که رهنگی رهش یان شینه یان کوژه کی یه و ئهو
کونه ی که له ناوه راستدایه پێی ده لێن (بیلبیله) (بؤبؤة) وه دوو ه مین شینه یی که
(کریستالی) (بلوریه) که جه سته یه کی نزمی سفت و لوس و ته نکه وه که عه ده سه،
ئه هه ردوو رووه که یه وه قۆز وه وه له ناوه کهیدا چەر تر وه که لا کانی، وه له پشتی

(ره‌نگد ره‌وه) دیت، سیهم چینی شینه‌یی (شوشه‌یی‌یه) که جه‌سته‌یه کی ته‌نکی لینجه وه‌ک سپنه‌ی هیلکه بوشایی پشت کریستال و توره‌کان پرده‌کاته‌وه.

ئه‌و کرداره‌یه که وینه‌ بیراوه‌کان له‌ چاودا نه‌خش ده‌کات که بریتی‌یه له‌ رووناکی سهر بیراوه‌ کاردانه‌وه‌که‌ی، وه‌ک ناشکرایه رووناکی سیستم و یاسای تایبه‌تمه‌ندی خوی هیه‌له‌ کاردانه‌وه‌ و هه‌لمزین و فشار کۆکبوون و بلاوبونه‌وه‌ی گهرینه‌کاته‌ی چاو نه‌گوینجیت له‌ گهل ئه‌و سیستم و یاسایانه‌ی رووناکیدا چاو نه‌توانا ده‌بیت له‌ بینین. کاربه‌جینی خودا واپیوست ده‌کات که چاو له‌م چین و شینه‌ جیاوازانه‌ پینکیت و بۆ روونکردنه‌وه‌ی ئه‌مه‌ گهر رووناکی که‌وته سهر بیراویک کاردانه‌وه‌ی ده‌بیت و هیله‌کانی ده‌که‌ویتنه‌ ناو چاو وینه‌ بیراوه‌کان له‌سهر توره‌کان ده‌نه‌خشینیت و ئه‌ویش ده‌یگه‌یه‌نیت به‌ ده‌ماغ به‌لام رووناکی به‌ کاردانه‌وه‌ی له‌سهر بیراوه‌که‌ به‌ هیلینکی راست ده‌بیت گهر ههر به‌رده‌وام بیت له‌ رۆشن به‌بی کۆکبوون به‌ پرش و بلاوی ده‌گاته‌ سهر تۆر ئه‌و کاته‌ وینه‌کان به‌ شیواوی نه‌خش ده‌کرین، به‌لام کاربه‌جینی خودا وای کردوه‌وه‌ ههر له‌یه‌ که‌م چوونه‌ رووناکی بۆ ناو چاو به‌ره‌شایی (قرینه) ده‌گات و لینی ده‌رده‌چینیت و له‌به‌ر قۆزری روی ده‌ره‌وه‌ی و چه‌ماوه‌یی روی ناوه‌وه‌ی، هیله‌کان هه‌ندی کۆکبوون ده‌که‌ن دوا‌ی ئه‌وه‌ رووناکی‌یه‌ که‌ به‌چینه‌ شنی‌یه‌ ئاویی‌یه‌ که‌دا تیپه‌رده‌بی به‌م ریژه‌ زۆر کۆکبووه‌ ده‌گه‌نه‌ تۆره‌کان، وینه‌ له‌ ناوه‌راست و هه‌ردوو لاکه‌یدا دروست ده‌بیت، ئه‌و کاته‌ وینه‌کان شیوا و ده‌بن، به‌تایبه‌تی گهر رووناکی‌یه‌ که‌ زۆر به‌تین بیت، خودای دروستکه‌ر و کاربه‌جی به‌م چه‌شنه‌ رینک‌خستوه‌ و، په‌رده‌ی ره‌نگده‌ر (قزحیه) له‌ پشت چینه‌ شینه‌ ئاویی‌یه‌ که‌وه‌ دیت و، له‌ ناوه‌راستیدا کوونه‌ وه‌ فراوانی و ته‌سک‌کردنه‌وه‌ی خستۆته‌ ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه‌ تا‌کو ماوه‌ به‌ ئه‌و رووناکی‌یه‌ بدات به‌چینه‌ ژوره‌که‌ی پینوستی پینه‌تی، کو‌نه‌ که‌فراوان ده‌کات که‌ رووناکی‌یه‌ که‌ که‌م بیت و، ته‌سکی ده‌که‌نه‌وه‌ گهر رووناکیه‌ که‌ به‌تین بیت و چواره‌دوری ره‌نگده‌ری بۆیه‌ کردوه‌ به‌ره‌نگیک که‌ماوه‌ نادات به‌ تیپه‌ربوونی رووناکیه‌ که‌ واته‌ نزمی ده‌کاته‌وه‌ به‌ هه‌لمزین ناوه‌کو ئه‌و هه‌له‌ رووناکیانه‌ ده‌ره‌نه‌چن که‌ ده‌که‌ونه‌ سهر چواره‌دوری ره‌نگده‌ره‌ که‌ که‌ ده‌وری گلینه‌ی داوه‌ و بگاته‌ لیواری تۆر وینه‌ که‌ شیوا و بکات، له‌ پاشدا هیله‌ رووناکیه‌کان به‌ شینه‌ کریستاله‌ که‌ تیپه‌ ده‌بیت که‌ هه‌ردوو رووه‌ که‌یان قۆقرن به‌مه‌ش کۆکبوونیان زۆر ده‌بیت به‌تایبه‌تی له‌ ناوه‌راستدا چونکه‌ ناوه‌ندی کریستاله‌ که‌ چرتره‌ وه‌ک له‌ لیواره‌که‌ی، خودای داناو شاره‌زا دووباره‌ ئه‌م کریستاله‌ی خستۆته‌ ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی قۆزیه‌که‌ی به‌ پینی پینوست زیادو که‌مه‌دکات، چونکه‌ هیله‌ رووناکیه‌کان زیاتر کۆک

دهبن به زیاد بوونی قوقزی ئەو جهستهیهی پیایدا تیپەر ده بیئت و کم دهبن به کهمی قوقزی ئەو جهستهیهی پیایدا تیپەر دهبن و، له باش تیپەر بوونی هیلله کان به شینه لینه که دا کۆ کبرون زیاد ده بیئت تاوه کۆ ئەو کۆ کبرونه ئەواو بیئت بۆ نه خشانندی ئەو فۆرمانه به شیوهیه کی روون و ئاشکرا.

ئهمه سه بارهت به ناوه وهی چاو به لام دهره وهی چاو خودای به خشنده چاوی داناوه له چالینکدا و له هممولا لایه که وه پاریزراوه ته نهها ئەو لایه نه بیئت که رووناکیه که ی پیایدا تیپەر ده بیئت و چینی به کم که رهقه له گهل رهشایی به که دا که وتۆته نزمایی به وه تاوه کۆ به رهنگاری هه ندی هیزی دهره کی بیئت و به پیلو دا پۆشراوه بۆ پاراستن و له لیواری پیلوه کاندای موویه کی چری نزمی چه قاندووه به شیوهیه که مووه کانی پیلووی سهروو به رهو سهروه بیئت و به پینچه وانهی موو پیلوی خوارو به رهو خواره وه به و هه مه رهنگی مووه کان له تیروی ئەو رووناکیه وه دروست ده بیئت که ده که وینه سه ره چاو و چری و چه قاندنی بۆ به رهنگاری ئەو جهسته به چوو کانهی که دوو چاری چاو دهبن له خاک و خۆل و تهپ و تۆز و هه لگه رانه وهی مووه کان بۆ جیا بوونه وهی برژاله کانه له کاتی کردنه وهی پیلوه کاندای، گه ر لاته ریب و به رامبه ر بوونایه به هزی شینی چاره وه ده چرونه ناو به که و پینکه وه ده نووسان ئەو کاته به رهنگاری تیپه ر بوونی رووناکیه که ده بن که به مهش گه یشتنی فۆر مه کان بۆ تۆر و وینه به رراوه که شیواو و لیل ده بوو و، له بهر ئەو ئیسکه پیلوو (حجاج) و پیلوو برژاله کان رینگ ریکی راسته و خۆنین بۆ پاراستنی چاو له تهپ و تۆز که زه ره ره منده بۆ رهشایی و ناسکی چاو، هه ر له بهر ئەو خودای به خشنده رشتنی فرمیسکی کردۆته دهرمان بۆ دوور که و تنه وهی ئەو خۆل و تۆزه.

پیلوی و دروستکردووه که هه میشه له جو له دا بیئت بۆ داخستن و کردنه وه تاوه کۆ بینین نه وه ستیئت و لیل نه بیئت و فرمیسک ئەو خۆل و تۆزه ی سه ر گلینه ده شوات و پیلوش به جووله هه میشه یی به کی ئەو فرمیسکه تیکه ل به خۆل ده کاته دهره وه و، ئەو فرمیسکه ی که به تیکه ل بوونه که پین بووه، پینسته له سه ر گلینه لای چیت و، خودای به خشنده ناهیل بیت ئەم فرمیسکه به سه ر روومه تدا بیته خواره وه به لکو ده یکاته شیوه ی (ریپۆق) (موق) له پاشدا کونینکی باریکی به چوو کی دروستکردووه که ده چیت نه ناو (لووت) پنی ده لین که نالی فرمیسک، ئایا لای عه قل په سه نده ئەم هه موو داهینانه رازاوه و ورده کاری و دانایانه، دیار ده یه که بیئت له دیار ده کانی جووله ی کویرانه ی به شه کانی مادده؟

له دوا ی ئەوه ی که شیخ جسر کوتایی به باسی چاو دینیت ئاماژه بۆ دانایی و

وورده کارییه سەر سوڕینه ره کانی به شه کانی ههست و نه ندانه کانی تری لهش ده کات. ده لئیت/ ئهو زانایانه ی که ویلن به دوا ی ئهم لینگۆلینه واندا درێژه ی پێنده ده ن و وورده کاری ده که ن که نه ینی و نادیاریی و کار به جی نی و وورده کارییه کانیان بۆ به ده رده که ویت، هه ر ئه وان شایانی ئه وه ن به که سانی باوه ردار به بوون و دانایی و به خشنده یی خودا بۆ میرین و گه ر پێشیان و و ترا ئه وان زیاتر له (زانایانی ریبازی که لام) که به به لگه تیکرایییه کانیان بوونی خودا ده سه ملینن شایاندار ترن ئه و ئه و وته یه راست و دروسته.

حه یران/ شینخی گه وهره م باسی ئه وه ی کرد که شینخ جسر وه لامی گومانداره ماددییه یه کانی داوه ته وه، ئه و گومانانه چین؟ و وه لامی شینخ جسر چی به به رامه یران؟ شینخ/ جسر به ماددییه کان ده لئیت/ سنی گومانان تیا دا به دی ده که م که کۆسپن له ریگای باوه ره یانانان به خودا و به وه ی که خودا خۆی دروستکه ری ئه م گهردوونه یه له نه بوونه وه.

یه که م/ نه توانایی عه قلمان له نه ندیشه کردنی ناخی ئه م خوا وهنده گه وهره ی که هه یچ شتیک له وینه ی ئه و دا نی یه.

دووهم/ وته تان به وه ی که ده لئین عه قلمان نه توانایه له نه ندیشه کردنی په یدا بوونی شتیک له نه بوونه وه، به واتای دروستکردنی مادده له نه بوون.

سێهه م/ وته تان که ده لئین، گه ر سېسته می گهردوون به مه به ست و دانایی بێت، ئه و کاته نیشانه کانی مه به ست و دانایی له سه ره موو شتیک به دی ده کرا، ئیمه زۆر شت له م گهردوونه دا ده یینن، مه به ست و دانایی به سه ردا ناسه پێت به لکو پێویستی و گرنگیتی زیاتر به سه ردا ده سه پێت سه باره ت به گومانی یه که م وه لام له سه ری. گه ر ئیوه سه یری پله و پایه ی خۆتان له زانستدا بکه ن، که ئیوه له گه وره زانایانن، ئیستا ئیوه له رۆخی ده ریایه کی مه زندان که بێ ئاگان له کۆتایی و چوونه ناو قوڵایی یه که ی و به دریزی چه ره گه وره کانتان دان به وه داده نیین که نه توانا و که م زانستن له زانیینی زۆر له نه یینی یه کانی گهردوون و له حه قیقه تی ئه و مادده یه ی که له به رده ستاندا یه و به چاری خۆتان ده ییسن و به زمان چیژی ده که ن، به لووت بۆنی ده که ن و بۆ ژیان و به رده وامی ژیا تان به کاری ده هینن که چی.... تا ئیستا راستی و ناخی نازانن چی یه؟

ههروه ها ئیوه... تا ئیستا نه توانان و دان به نه توانا یاناندا ده نیین بۆ زانیینی (راستی مادده) و (راستی عه قل) و ده رک کردن و ئه و ئاکامه ی که بیر کردنه وه تان دو چاری کردوون ئیوه ده لئین، رواله تیکه له رواله ته کانی کارلینکردنی به شه کانی مادده، له گه ل

یه کتردا، نه گهر ئه مه حالتان بئیت که ئیوهی زانایان له زانیینی نزیکترین و په یوه سترین و هۆگرترین شت لیتان بئی ئاگاین، ئایا.... ئاره زووی ئه وه ده کهن که به عه قلتان بگه نه زانیینی زاتی خودای به خشنده.

ئایا ئه و مرۆقهی که هیچ شتیک نازانیت له و ماده یه ی که دهستی لیده دات و ده یخوات و ده یخواته وه و بۆنی ده کات چون تکای زانیینی ذاتی خودا ده کات و ئه و مرۆقهی که نازانیت چون بزانییت و ده رکی ده رک کردن ناکات و عه قلی به به کاره یئانی عه قلی ناشیت، چون ده رکی راستی ناخی خودا ده کات، ئیوه تا... ئه مرۆ ئه توانن له زانیینی ئه و رینگایه ی که ده رک کردنی پیده کریت و، ئه و شیوازه ی که به هۆیه وه په ک که و تنی مادده و عه قل دروست ده بئیت و، ئه و چۆنیتی یه ی که عه قلی ناوه وه ی نادیار هه ست به شت ده کات، ئیوه ده تانه ویت حه قیقه ت و کونه ی خودا بزائن.

نه توانایی عه قلتان پالتان پیوه ده نیت ئینکاری ئه ندیشه بکه ن له سه ر ئه و وینه ی که و ا راهاتوون ده رکی جهسته ی ماده یه کانی پئی بکه ن... ؟

وه ک فیه له سوفی ئه لمانی (لایبنتز) شیخ جسره به ماده یی یه کان ده لئیت (گهر عه قلتان نه توانایه له ئه ندیشه کردنی بوونی ئه م خوا وه نده ئه وه ناگه یه نیت که خودانی یه و گه لیک راستی هه یه له گه ردوندا نه توانرا وه تائیسنا ئه ندیشه ی بکریت، که له راستیدا هه یه که به ئه گه کانی عه قل بوونیان ده سه ملئین و، ئیوه باوه ری ته و اوتان وایه که بوونی شتیک به و سیفه تانه ی که وه سف کراون ناشی که جهسته و ماده نه یی، ئه م بۆ چوونه شتان له (پیوه ری ئه وونه پیه یئانه وه (قیاس التمثیل) و سه ری هه ل داوه، به لām ئه م قیاسه له م شوینه دا نابیته به لگه یه کی ته وای بره ر به لکو به لگه یه کی هه ل خه له تینه ره، عه قل هه لده خه له تینی و وای لیده کات به بریاری شتیکی تر بریار. به سه ر شتیکی تر دات، له گه ل بوونی جیاوازی یه کی زۆر له نیوان ئه و دوو شته دا و، نه توانیتان له ئه ندیشه کردنی حه قیقه تی بوونی خودا و ئه و ناگه یه نی که بوونی خوا مه حاله و قیاسی خودا له سه ر ئه و شتانه ی که له جیهانی ماده ی بینواته، ئه مه پیوه ریکی هه لیه له به ر بوونی جیاوازی له نیوانیاندا و، عه قل ئه ونده ی به سه که به ئاسه واری خودا به لگه بۆ بوونی خودا و سیفه ت و نیشانه کانی به نیته وه.

و هه موو شته کانی گه ر دوون له بوونی سیستم و وورده کاری و بریار، هه موو یان به گشتی به لگه ی بره رن له سه ر زانست و توانایی و کار به جی ئی خودا) سه بهاره ت به گوومانی دووهم/ که ئه مه ش نه توانایی عه قله له ئه ندیشه کردنی

دروستکردنی گەردوون لە نەبوونەوه جەسر لەو ئەلامدانەوه کەیدا دەلیت :
(ئەندێشەنە کردنی راستی (حەقیقەت) ی شتێک نابێت بەلگە بۆ نەبوونی ئەو شتە
لەخۆیدا) و سەرچاوەی پەیدا بوونی نەتوانایی ئەندێشە کردنی شتێک لە نەبوونەکان
ئەمەیش دووبارە دەگەرێتەوه بۆ (پێوەری غوونە پێهێنانەوه)، چونکە ئێوە هیچ شتێکمان
نەبینیوە لە نەبوون پەیدا بووین و نەبینین لێکەوتە ی شتێک لە نەبوونەوه بەلگە نییە بۆ
مەحالیبوونی روودانی ئەو کردارە و (پێوەری غوونە پێهێنانەوهی)، بەلگەیه کێ پرەری
تەواو نییە و زۆر جار بەهەتەمان دەبات و، توانایی خودا بە توانایی مەرۆف پێوەر
ناکریت، چونکە جیاوازی نیوان ئەو دوو توانایە زۆر مەزنە.

ئێمە دان دەنێین بە نەتوانیمان لەدەر کەکردنی چۆنییەتی دروستکردنی گەردوون
لە نەبوونەوه لە لایەن خودای بەخشنەوه، (بەلام نەتوانای ئەندێشە کردنی راستی شتێک
کەبەهۆی بەلگەکانی عەقلەوه بوونی سەلمێنراوە نابێتە هۆی ئینکاری کردنی بوونی ئەو
شتە).

بەلام گومانی سێهەم/ کە دەلێن زۆر شت لەم گەردوونەدا هەمە رێسای مەبەست و
دانایی تیادا بەدی ناکریت بەلکو زیاتر ناچاری بەسەردا دەسەپن و، وەلام بۆ ئەم گومانە/
ئێمە، دانایی و ژیری و رازی نەهێنی زۆر دەبینین لە دروستکراوەکانی خودادا کەوێک
ئێستاش رۆژ لەدوای رۆژ گەلێ لە دانایییەکانی خودا لەدەر کەوتندان، کە چەندەها
چەرخی لێمان نادیارو نەهێنی بوون، گەر شتێکمان بینی و دانایمان تیادا بەدی نەکرد
باوەر بەوه ناهێنین کەبێ هەروە دروستکراوین، بەلکو دەلێن خودای کاربەجی و،
بەلگەمان بۆ کاربەجی نییە کە لە دیاردە ی ئەو شتانە ی هەمە کە دەبینین، کە رۆژ بەرۆژ
زیاتر بۆمان بەدەردە کەوێت و، بەلگە ی ئەم داناییانە کە چەندەها چەرخی لێمان شاراو
بوو و، ئێستا بۆمان بەدەردە کەوێت و ئەو شتە ی کە لەسەر دانایییە کە دروستکراوە و
دانایییە کەبێمان لا شارایەوه دەبێت رۆژێک بێت ئەو داناییەمان بۆ بەدەر بکەوێت وەک چۆن
دانایییەکانی ترمان بۆ بەدەردە کەوتن گەر سەرنەج لە نەتوانایی عەقل لەدەر کەکردنی زۆر
لە شتە ماددیی بێنراوەکان و، بەراووردیی کردنتان لە نیوان ئەم نەتوانایییە و توانا و
کاربەجی نییە خودای بەخشنەوه، نامۆ نابێت لاتان شاراوێ دانایی هەندێ لە شتەکان
لە لای عەقل و ئێوە واتان بینی : ((لەم شوێنەدا کار بە پێوەری کەمی دانسقە- قیاس
القلیل النادر؟؟؟) ی بکری چاترە مەبەست لە کەمی دانسقە ئەو شتانە ی کە دانایییە کەیان
هێشتا بەدەر نە کەوتوووە هەتا کارکردن بە پێوەری زۆری بێ شومار لەو هەمە کە بەلگە و
ناسەواوە ئاشکراو نەهێنی یانە ی کە لە دروستکراوەکانی خودا دیارن، کەچی ئێوە بە

پنجه وانه وه ئهم كهه دانسقه به تان كردوه به بهلگه له سه ره نه بوونی خودای كردگار و شیخ
جسر غوونه به کی جوان له سه ره ئهمه ده هیئتیه وه و ده لیت (گه ر ئیوه سه رنجی زینده وه ره
گچكه كان بدن ده یین ئه وه نده خواوه نی ده ركن كه بهس بیت بۆ به سه ره بر دنی ژیا نیان،
ئا یا چا وه وانی ئه وه یان لیده كه ن كه ئهم زینده وه ره انه ده رکی حقیقه تی مرؤف بكه ن و
به ووردی، ئه ندیشه ی ئه ندامه كانیان و فره مانه كانیان بكه ن و چۆنیه تی دروستبوونی
گو ییستیان و بۆنكردن و چیژ و ده ست لیدان و خۆراك و كرداری سوو ری خو ین له
له شیاند ا بكه ن و ههروه ها چۆنی تی بیر كردنه وه یان و نه ینی كارو شته دروستكارو
داهینرا وه كانیان، یاخود بزانیت كه چۆن مرؤف ئه و شتانه ی داهینا وه و چۆن چۆنی
په یدای كردو ون و له بهرچی دروستی كردو ون؟!

دروستكارو ون مرؤفیش له م زینده وه ره انه توانا و زانستی سه بهاره ت به توانا و زانستی
خودا زۆر كه مژه، به لكو به پنجه وانه وه، جیاوازی نیوان ئهم دوو توانایی و زانستی و
دانا بی به زۆر مه زنه، گه ر خودمان ململانی ئی له گه لدا كر دین و داوا ی لیكر دین نزیک
بیینه وه له زانی نی چۆنی تی دروستكردنی گهردو ون، بۆچی دروستكردوه و، دانا بی
چی به له هه موو ئه و شتانه ی كه ده بیین، ده بی ت دان به نه توانایی عه قلد ا بی ن و، به سمانه
زانینی خودا و بهرپار له سه ره بوون و توانا و کار به جی نی به كه ی به هۆی رینما بی
دیاره كانی خودا له سه ره بوون و ئه و هه موو روونا کی دانا بیانه ی كه زۆر له دیاره كاندا
به ده رده كه وت و، نه بیینی كه می ئه و دانا بیانه بكه ینه هۆكار و پاسا و بۆ ئینكاری بوونی
خودا و، ریشه ی زۆری ئهم دیاره دانا بی به و وورده کاری به كه ژمیره و ئامار ناكریت
بكه یته کاری رینكه وتی كو یرانه.

حه یران/ وه لامی جسر بۆ ئهم سنی گومانه به ته واوی ده چه سپنت به سه ره ئه و وته ی
لایینز كه ده لیت/ شیا وه بوون له نه بوونه وه و ههروه ها شیا وه بۆ عه قل داوا ی هۆكار یکی
ته وا و بکات و شیاوی بوونی دیاره كانی دانا بی له گهردووندا.
خوازیارم شیخی گه وهرم باسیکی بیرو پای جسرم بۆ بکات له سه ره ریبازی (په یدا
بوون و گه شه كردن).

شیخ/ من ناگدارم كه تۆ تامه زرو ی بیستی راكانی جسريت سه بهاره ت به م ریبازه،
به تابه تی گو یگرنت له باسكردنی ئه و هیر شه كو یرانه ی كه كرانه سه ره ریبازی دارون
به لئ ئه ی حه یران له كاتی ئه و هیرشانه و له نا و جه رگه ی ئه و ململانی په دا له هه موو
گهردوندا به گشتی په ك زانا ی ئاین، په یدا بوو، كه زۆر به ئازایانه كتی بیك بنو سین و تیا یدا
بلیت/ (پاش چوونه نا و قولا بی ریبازی دارون هیچ هاو دزی به کی له گه ل بیرۆكه ی

بوونی خودا (که دروستکەری راستەقینەى ھەموو شتیکە) تیا نابیرنیت) گەر پیت ووترە لەسائەکانی کۆتایی سەدەدەى نۆزدەھەمدا ھەندێ لە زانیانی لاھوت لە ئەوروپا ئازایەتیاں دەربری لەھەولندان بۆ نزیکبون و نەوێ رێبازی دارون لە کتێبە پێرۆزەکان چاک بزانە لە کاتی بەراورد کردنی میژووی راستەقینەدا بۆت بە دەردە کەوێت، کە شێخ جسر تەنھا کە سیکە کە پێش ھەمووان بە گشتی لەم بوارەدا کتیبیکی داناو، لەسالی ۱۸۸۸. ھەیران/ چۆن، توانیویەتی سەر کەوتن بە دەست بەینیت لە کاتی بەراورد کردنی رێبازی دارون و دەقەکانی قورئانی پێرۆزدا.

شێخ/ جسر لای وانێیە کە رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن و ھەموو ئەو شتانەى کە لەخۆیان گرتووە لەبەنەما رەگەزەکانی مەرۇف و زیان و عەقڵ دووربن لە راستی یەو، و، دژایەتی بپارەکانی ئاین بەتەواوی بکەن وەك لای ھەندیک وایە چونکە جسر وادەبینیت کە فەرمانی گەرنگ و پێویست داوامان لێدەکات باوەرمان واییت کە خودا دروستکەری ئەم گەردوو نەوێ بە ھەموو جۆرەکانی یەو، و، پاش ئەم باوەر ھێنانە ھیچ جیاوازی یەك نییە بەباوەر ھێنانمان بە (رێبازی دروستکردن) و باوەرمان بە (رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن) کە ھەردووکیان دەگەرێنەوێ بۆ ئەو ماددە بنەرەتی یەى کە خودا دروستکەری و، لەپاشدا کردوێت بە چەندەھا جۆر و بەھۆی پەیدا بوون و گەشە کردن جۆرەھا لقی لیکەوێت و تەو لەسەر ئەو سیستمانەى کە خودا لەم گەردوونەدا دانیانو، بەلام جسر وادەبینیت ئەم رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن، ئیستاش نەگەشتوێتە پلەى راستیەکی بەلگەنەوێست، تاکو ناچارمان بکا، کە دەقە ئاشکراکانی بۆ قورئان تەئویل بکەین و ھەر کاتێک بەلگەى بپرە ھەبوو لەسەر راستی ئەم رێبازە دروستە باوەرێ پێ بکەین ئەو کاتە دەشیت تەو فیک لەنیوان مانای ھێماکانی دەقەکان و ئەو شتانەى کە بابەندى بەلگە پرەرەکان بکەیت.

شێخ جسر رێ خۆشدەکات بۆ نووسینی دوو پێشەکی گەرنگ لەسەر ئەم بیروبا بەرزو نەمرانە درێژە بێروباکانی خۆی دەدات لەسەر بپارەکانی دژایەتی لەنیوان دەقە ئاینیەکان و کێشە زانستی یە بئى گومانەکان و پروووەکانی لیکچوون تیاياندا، پاش رینخۆشکردنی بۆ ئەم دوو پێشەکی یە دەست دەکات بەلێکۆلینەوێ رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن و، بیروباى خۆی بە دوور و درێژی خستە پروو کە کورتکراوە کەیت بۆ باسەدە کەم تا بزانیست ئاینی راست ھیچ کاتێک دژایەتی و پێچەوانەى زانستی راست ناکات و بەرامبەریشی دەستەوستان ناوەستیت وەك نەزان و ناژیرەکان دەلێن.

جسر لە پێشەکی یە کەم دا دەلێت/ ئەو دەقەنەى کە لەباوەر ھێنان و کارو بپارەکاندا

له‌شهریعتی ئیسلامیدا په‌نای بۆ ده‌بریت ده‌کریته دوو به‌شموه (مته‌واترو مه‌شهور) مته‌واتر: ئه‌وه‌یه که به‌شینویه کی بره‌رو بێ گومان چه‌سپایی و هاتبیته کایه‌وه، چونکه هه‌موو هۆ کاریکێ چه‌سپاندنی زانستی راستی له‌خۆ گرتوه، ئه‌و هۆ کارانه‌ی که زانستی بێ گومان ده‌سه‌لمینن.

مه‌شهور ئه‌وه‌یه که چه‌سپاوه چه‌سپینراویه که‌ی نزیکه له‌ بره‌ره و له‌به‌ر بوونی ئه‌و هۆ کارانه‌ی که دل‌ئارام ده‌کهن، که ئه‌مه‌ش پله‌ی له‌سه‌رو نیمچه‌گومانه‌وه (ظن) دیت و ناگاته باوه‌ری ته‌واو جا هه‌ریه‌ک له‌مته‌واترو مه‌شهور یان مانایه‌ک ده‌به‌خشن و ناتوانریت مانای هینمای تریان لێوه‌بگیریت، که ئه‌مه‌ش به‌ (مانای دیاریکراو) ناو ده‌به‌ین و، ئه‌م به‌ش له‌ شهریعتی محمهد (ﷺ) نی‌یه که پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره ته‌واوه‌کانی عه‌قل بکات و، یا هه‌ریه‌که‌یان له‌ مته‌واتر و مه‌شهور ئاماژه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که مانا که‌ی له‌ رو‌اله‌تیدا به‌ده‌ر ده‌که‌ویت. یاخود ئاماژه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که دووره‌ له‌ رو‌اله‌تی ووشه‌که و ناوده‌بریت (مانا به‌رو‌اله‌ت) و ئه‌م به‌ش له‌ شهریعتی محمهددا (ﷺ) هه‌یه، که ئه‌و مانا به‌رو‌اله‌ته‌که‌ی پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عه‌قل بیت، گه‌ر مته‌واتر بیت یاخود مه‌شهور، پینسته‌ باوه‌ر به‌مانا دیاریکراوه‌که به‌یتریت و ناگو‌نجیت مانا هینمایی لێ وهر‌بگیریت بۆ مانایه‌کی تر، چونکه مانا هینمایی له‌خۆنه‌گرتوه و به‌ پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عه‌قل نی‌یه... تا پینستی به‌مانا هینمایی بیت.

به‌لام فه‌رمانی ده‌ق له‌ (مانا به‌رو‌اله‌ت) دا گه‌ر مته‌واتر بیت یاخود مه‌شهور پینسته‌ باوه‌ر به‌مانا به‌ده‌سته‌هاتوه‌که‌ی بکه‌ین و ناشیت مانای هینمایی بکریت مه‌گه‌ر به‌لگه‌ی بره‌رو عه‌قلی ئاماژه‌ی مانایه‌کی تر بکات که پینچه‌وانه‌ی مانا به‌ده‌سته‌هاتوه‌که‌ی بیت، ئه‌و کاته مانا هینمای و لادان ده‌کریت بۆ مانایه‌کی پینچه‌وانه‌ی به‌جۆریک دروست بیت گو‌نجاندن له‌نیوان مانای له‌به‌ر چاو (مته‌بادهر) ئه‌م مانایه‌و ئه‌و مانایه‌یی که به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عه‌قل ئاماژه‌ی بۆ ده‌کهن و، بۆیه‌ شیاوو دروسته، گه‌ر ئه‌م گو‌نجاندنه‌ی نیوانیان هه‌بیت ئه‌و کاته ده‌توانین مانا هینمای ده‌قه (مانا به‌رو‌اله‌ته‌کان) بکه‌ین، گه‌ر نه‌یکه‌ین ئه‌و ده‌سته‌وستان ده‌بین له‌سه‌ر مانای به‌ده‌سته‌هاتوه‌و، ده‌بیت ئه‌و مانایه‌ش ره‌تکه‌ینه‌وه که به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عه‌قل ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، که ئه‌مه‌ش رو‌وخاندنی (بنه‌ماکان) ده‌گریته‌وه که عه‌قله‌که به‌هۆیه‌وه ئه‌و په‌یامه‌ی که ده‌قه‌کانی شهریعتی محمهدی له‌ خۆ گرتوه چه‌سپا، گه‌ر عه‌قل نه‌بوايه نه‌ده‌گه‌شته ئه‌و به‌لگه‌ خوازیانه‌ی راستی بانگیژی ئه‌و په‌یامه‌ده‌کات، گه‌ر بنه‌ماکانی رو‌وخان ئه‌و لقه‌کان مه‌حاله‌ بچینن

(نهو کاته، ره تکر دنه و هی به لگه کانی عه قل گه رانه و هیه بۆ تیکدانی به لگه کانی نه قل نه مه شه ریسای چاره سهری هه موو ده قیکی (مانا به روا له ت) که به لگه ی بره ری عه قلی دژی بئی.

گه ر نهو به لگانه ی پنجه وانه ی مانا به روا له ته کانی، به لگه ی بره رو ته و او نه بئی ناگو نجیت، مانا هیم او لادان بکریت بۆ مانا یه کی تر له ده ق دا.

وه ک ناشکرایه به لگه ی بره ر/ خۆی ئامازه ی به لگه ی له خۆ گرتوو ه که ی خۆی ده کات به به لگه یه کی ته و او بئی گومان و به هیج جزوئی مانای دژ (نه قیض) ی خۆی قه بو ل نا کات، به لام به لگه ی نیمچه گومان بره ر نی یه و ئامازه ی په سندن کردنی به لگه که ی خۆی ده کات که پنجه وانه ی قبول ده کات، گه ر قبول کردنه کهش دوو رییت به مه پله ی له پله کانی باوه ری ته و او دا که م ده بیته و ه، ناگو نجیت مانا به هیمای بکریت بۆ مانا به روا له ته کان.

نه مه پیشه کی یه که مه، به لام پیشه کی دوو ه جسر تیایدا ده ئیت شهر یه تی محمه دو هه موو شهر یه ته ئاسمانیه کان مه به ست لئی یان ئامازه کردنی مرقفه بۆ ناسینی خودای گه و ره به خشنده و باوه ره ینان به بوونی، هه سفکردنی به سیفاتی ته و او په سندن و چۆنیه تی خودا په رستی و گه یاندنی مرقف بۆ نهو به ریارانه ی که ریکه خستی ژیان بۆ به ده سه ئینانی دوا روژی به لام فیر کردنی زانسته گه ردو و نیه کان له چۆنیه تی دروستکردنی گه ردو و ن و نه م سیستمانه ی که تیایدا به دی ده کریت ... هتد.

نه مانه به گشتی له مه به سه کانی شهر یه ت نین، به لکو به هۆی عه قله و ه به م زانیاریانه ده گهن، له پایه یی یه که ما شهر یه ت ئاو ر له مانه ناداته و ه، هه یج مه به ستی نی یه قولبو و نه و ه تیایاندا و، ته نها به کور ته باسکیان و از ده هینیت ته نها نه و نه دی که په یه ندی به مه به سه بنه ر ته یه که و ه هه بیت، بۆ نمونه ناوی ئاسمان و زهوی ده بات و چۆن له نه بو و نه و ه په یدا بوون و، دروستکردنی جۆره ها زینده و ه و چۆنیتی به ر یه بر دنی گه ردو و نه کان به تیکرایی و نهو سیستمانه ی که له خویان گرتوو ه، تاوه کو ناو بردنی نه م شتانه ی له به لگه عه قله کان بیت بۆ بوونی خوا و ه ندیکی دروستکهر و زانا و کار به جی و به توانا پاش نه م دوو پیشه کی یه (جسر) بیرو راکانی خۆی له سه ر ر یبازی په یدا بوون و گه شه کردن ده ر ده بریت و ده ئیت نهو باسانه ی که له شهر یه تی محمه ددا هاتوو له ده قه کانی مو ته و اتر و مه شه ور سه باره ت به دروستکردنی گه ردو و نه کان و، جۆرایه تی له جۆره کاند، هه موو به تیکرایی به در یژی باسی دروستکرن و چۆنیتی دروستکردنی نه کردوه و، له شهر یه تدا هاتوو ه که خودای به خشنده ئاسمان و زهوی نه و هی له نیوه ندیاندا هه یه له شه ش روژدا،

دروستیکردون و، هه‌روه‌ها تیایدا هاتوو هاتوو کاتی خودا ویستی له‌دوو که‌ل ئاسمانه‌کان
 دروست بکات حموت ئاسمانی دروستکرد و، رافه‌کارانی قورئانی پیروزی بیرونیان
 جیاوازه‌له‌لینکدانه‌وی ئه‌م شەش رۆژه‌دا و زۆریان ده‌لێن ئه‌و رۆژانه‌هه‌روه‌کو
 رۆژه‌کانی ئیمه‌بوون و هه‌ندیکیان ده‌لێن ئه‌و رۆژانه‌له‌ رۆژه‌کانی پاش زیندوو بوونه‌وه
 ده‌چن که‌هه‌ر رۆژیکێ به‌هه‌زار سالی ساله‌کانی ئیمه‌ده‌چیت و، هه‌ندیکیان ده‌لێن هه‌ر
 رۆژیک له‌و شەش رۆژه‌به‌په‌نجاهه‌زار سال داده‌نریت. هه‌روه‌ها له‌ده‌قه‌کانی قورئانی
 پیروزی هاتوو که‌ئاسمانه‌کان و زه‌وی هه‌موو یه‌ک پارچه‌بوون و خودا له‌یه‌کتری جووردا
 کردونه‌توو و رافه‌کانی قورئانی پیروزی ده‌لێن ئاسمانه‌کان و زه‌وی یه‌ک شت بوون، که
 هه‌ریه‌کیکیان به‌وی تریانه‌وه‌نووسابوو و، خودای به‌خشنده‌له‌یه‌کتری جیاکردونه‌توو
 و، هه‌ندێ له‌رافه‌کاره‌کانی تر به‌جۆریکی تر لیکیده‌ده‌نه‌وه‌و هه‌ندیکیان و له‌ده‌قه‌کانی
 قورئانی پیروزی تینگه‌شتوون که‌زه‌وی پێش ئاسمانه‌کان دروست بووین به‌لام به‌ر فراوان و
 پان و به‌رین نه‌بووه‌تا به‌که‌لکی ژبان بێت، پاشان خودای به‌خشنده‌ئاسمانی له‌شیوه‌ی
 دوو که‌لدا دانا که‌ئهم دوو که‌له‌ی پێش ئاسمان دروست کردبوو و، کردیه‌حموت چینه‌ی
 ئاسمان، پاشان زه‌وی تیا‌دا راخست و به‌رینی کرده‌وه‌و، ئه‌و لیکدانه‌وانه‌ی به‌مانای
 هه‌یماکان کراون به‌په‌نجه‌وانه‌ی مانا رواله‌ته‌کانه‌وه‌دین به‌لام درێژه‌باسی په‌یدا‌بوونی
 ئاسمانه‌کان و زه‌وی و چۆنیته‌و دروستکردنیان و دروستکردنی خۆرو هه‌ساره‌کانی و
 زه‌وی له‌گاز هه‌روه‌که‌مادیه‌کان ده‌لێن، یاخود به‌رینگایه‌کی تر به‌لام شه‌ریعه‌تی محمه‌د
 باسی ئهم چۆنیته‌یه‌ی نه‌کردوو و له‌ده‌قه‌کانیدا چه‌سپاندن و ئینکاری ئهم شتانه‌ی به‌دی
 نا‌کریت. گه‌ر به‌چاوی وێژدانه‌وه‌سه‌رنجی ئه‌و درێژه‌باسانه‌به‌هین که‌ئیه‌وی
 ماددیه‌یه‌کان ناوی ده‌بن له‌دروستکردنی ئاسمان و زه‌وی، بۆمان به‌ده‌رده‌که‌ویت که
 هه‌موویان به‌گشتی گریمان که‌ئیه‌و ده‌لێن دروستکردنیته‌و هه‌روه‌ها ده‌شیت به
 په‌نجه‌وانه‌ی ئهم شیوازه‌ی ئیه‌و شه‌وه‌بیت، به‌لام گه‌ر ئه‌و گریمانانه‌چاسپان به‌به‌لگه
 به‌ره‌کان که‌به‌هیچ شیوه‌یه‌ک قبو‌لی هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ناکات و هیچ بواریک عه‌قل نادات
 بۆ رتدانه‌وه‌ی ئه‌و کاته‌موسلمانان باوه‌ری پێده‌یێن له‌گه‌ل باوه‌ر هه‌ینانیا به‌وه‌ی
 که‌خودا په‌یدا‌که‌ری خۆرو دروستکه‌ریته‌ی، زه‌وی و هه‌ساره‌کانی لێخستۆته‌وه‌، وه‌که‌ئیه‌و
 ده‌لێن و، ئه‌و سیستمانه‌ی که‌ئیه‌و باوه‌رتان پێی هه‌یناون و ده‌لێن: کاریگه‌رن و
 دروستکه‌رن و ئیمه‌ده‌لێن ئه‌مانه‌ه‌و کاری ئه‌ساسیین له‌خودی خۆیان کاریگه‌رنین
 کاریگه‌ری راسته‌قینه‌ته‌نها خودای به‌خشنده‌یه‌.

وه‌که‌ناشکرایه‌هیچ له‌م ده‌قانه‌که‌باسمان کرد، ئینکاری ئه‌و شیوه‌دروستکردنه‌ی که‌

ئىنە باسىدە كەن، ناكات جاھەر كاتى ئەۋەى ئىۋە دەلىلېن سەبارەت بەدروستېۋونى بوۋنەۋەر، ھەر كاتى بۇ چۈۋنە كەتەن بەبەلگەى بىرەر چەسپا، ئىمە دەلىلېن: خوداى بەخشندە لەسەرەتاۋە ماددەى گەردوۋنى لەيەك شت دروستكر دوۋە، بە دوو كەل ناۋى بردوۋە، كە برىتىيە لە گازىكىى بلاۋبوۋەۋەى ناۋ بۇشايى، پاشان زەۋى و ئاسمانى لىك جىيا كىردەۋە، واتە ماددەى ئاسمانى لەۋ ماددەىيە جىيا كىردەۋە كە خۇرۇ ھەسارە كانى لى پەيدا بۇۋە، پاشان خۇرى دروستكر د زەۋى و ھەسارە كانى لى جىيا كىردۇتەۋە، بەلام زەۋى كاتى جىيا بوۋنەۋەى لە خۇر پان و بەرىن نەبو، خوداى بەخشندە ئاسمانى لەدوۋ كەلە دروستكر د كە برىتى بوۋ لەچىنە گازىيە كەن و زەۋىشى پان و بەرىن كىرد، ھەموو ئەم شتەنە بە گشتى خوداى بەخشندە لەسەر سىستىمى تايەتمەند دروستكر دوۋن، كە ئەم سىستىمانە ھۇ كارى ئاسايىن و بە گشتى لىكەۋتەى چەندەھا چەرخى درىزن، كەبەشەش رۇژ ناۋيان دەبات... و لەم راپۇرتەدا باسە كانى ماددىيە كەن دەردە كەۋىت لەدروستكر دنى خۇرۇ ھەسارو زەۋىدا كە دەقاۋدەق رىدە كەۋىت لەگەل ئەۋ ووتانەى كەلەشەرىمەتى مەمەددا ھاتوۋن، بەلام بىروباۋەرمان پەپەرەۋى ئەم ووتانە ناكات تەبەلگەى بىرەر بەدەست ئەھىنن لەسەريان و، لەبەر ئەۋەى بەلگە كانت نىمچە گومانىيان لەخۇ گىرتوۋە بە پىۋىستى نازاين باۋەرمان پى بېنىن، تەنھا... دەتوانىن بلىن ئەم ووتانە دەشىن راستيان لەخۇ گىرتىت جا لەبەر ئەۋەى چۈرەچىۋەى باسە كە لەبىروباۋەرې موسلماناندا ئەۋەىيە كە زانست بەبەلگەى بىرەر سەلماندوۋىيەتى كە جىھانە كانى گەردوۋنى پەيدا بوۋن و پىۋىستيان بەپەيدا كەرىك ھەمە كە ئەۋىش خوداى بەخشندەىيە كە لەنەبوۋن پەيداى كىردوۋە، ئەم جۇرايەتەى لىخستۇتەۋە كە ئىمە دەبىيىن و، ھىچ جىياۋازىيەك لای موسلمانان نىيە گەر بوۋرتىت خوداى مەزن دروستكرەى ئەم گەردوۋنەىيە بەشىۋازە جىيا جىيا كەن بەۋاتاي ئەۋەى كە ھەموو جۇرە كەن بەسەرەخۇ لەسەرەتا دروستكر اۋن و، لىكەۋتەى شتىكى تر نىن (جاگەر بەيەك كەرەت دروستى كىردىن پان بەچەند قۇناغىك).

لە نىۋەندى باۋەرھىنان كە خوداى بەخشندە دروستكرەى جۇرە كانى ئەم گەردوۋنەىيە لەسەر رىيازى (پەيدا بوۋن) كەلەسەرەتاۋە ماددەى ساكارى دروستكر دوۋە، پاشان گەشەى پىداۋە تا... بۇ چەندەھا رەگەز كانزاۋ ساكارترىن تەنى زىندوۋ (پىرۇتۇپلازما) ياخۇد بۇ نىزمتىن روۋەك و ئاۋەل و، لە مانەۋە چەندەھا لىقى لى دروستكر دوۋە، كەبەمەش جۇرايەتى دروستكر دوۋە، كەبەمەش جۇرايەتى دروستېۋوۋە ھەندىكىان لە ھەندىكى تر كەۋتوۋەنەتەۋە، ھەندىكىانى ھەلىژاردوۋە بۇمانەۋە،

هه‌ندیکی تریان بۆنه‌مان و، ئهم کردارانهمش به‌هۆی ئهو سیستمانه بو که‌خودا به‌ماده‌ی به‌خشیوه که‌هۆکاریکه که‌ئێستا پێنی گه‌یشتووه و، هه‌ریه‌ک له‌م دوو باوه‌ره واته باوه‌ره‌هینان به‌ریبازی (دروستکردن) و یاخود باوه‌ره‌هینان به‌ریبازی (په‌یدا بوون) ئێنکاری باوه‌ره‌هینان به‌بوونی خودای به‌خشنده ناکات و، هه‌ر چۆنێک بێت خودا ته‌نها خۆی دروستکه‌ری ئهم گه‌ردوونانه‌یه، پاشان جسر ده‌لێت/ و کورتی ئهو ئهو ده‌قانه‌ی که‌ پستی پێ به‌ستراوه له‌ باوه‌ره‌هیناندا که‌له شه‌ریعه‌تی محمه‌ددا هاتووه سه‌باره‌ت به‌دروستکردنی ژبانی سه‌رزه‌وی بریتی به‌له‌مانه/ خودای به‌خشنده له‌ ئاو هه‌موو شتیکی زیندوی دروستکردووه و، هه‌موو پێدراو بێ پێه‌کی سه‌رزه‌وی له‌ ئاو دروستکردووه و، له‌هه‌موو ئازه‌لێک (جووته) دروستکراوه و هه‌موو جووت و جکه‌کان خۆی دروستی کردوون، هه‌موو جوتی و له‌هه‌موو روه‌کیکی سه‌رزه‌ویدا نیرومێی تیا دروستکردووه ئهم ده‌قانه ده‌شێت له‌ خودی خۆیاندا له‌سه‌ر ریبازی دروستکردن و (گه‌شه‌کردن) لێک بدرینه‌وه ئه‌وه‌نده هه‌یه ئهو دوو ده‌قه‌ی ده‌فه‌رموینت که‌ هه‌موو زینده‌وه‌ریک له‌ ئاو دروستکراوه یا له‌سه‌ر ریبازی رێک ده‌رده‌که‌وینت له‌ گه‌ل بۆچوونی تازه‌ی ماده‌یه‌کان که‌ ده‌لێن زینده‌ماده‌ له‌ ئاو په‌یدا بووه به‌لام ده‌قه‌کانی تر مانا پڕوالتی به‌کانیان ئاماژه‌ی ریبازی دروستکردن ده‌که‌ن، له‌ گه‌ل ئهم هه‌موو ده‌قانه‌شدا، ده‌قیک نه‌هاتووه له‌ فورئاندا، که‌ ئاماژه‌ی ئهم دروستکرانه‌ بکات له‌یه‌که که‌ره‌تدا و یاخود به‌چه‌نده‌ها قۆناغ، ته‌نها له‌چه‌ند فه‌رموو ده‌یه‌کی پیغمبه‌ر که‌ ئیمامی موسلیم گه‌ی‌راوه‌یه‌ته‌وه که‌ ده‌فه‌رموینت (خودای به‌خشنده دره‌ختی له‌ رۆژینکی شه‌ش رۆژه که‌دا دروستکردووه، پاشان ئازه‌لی دروستکردووه) ئهم ده‌قانه ته‌نها ئهو سووده‌ی تیا دایه که‌ ده‌لێت دره‌خت له‌دروستکردندا پێش ئازه‌ل که‌وتوووه.

ئه‌وه‌ش ئه‌وه ناگه‌یه‌نینت که‌ ئهم دوو جزیره ئایا له‌یه‌که که‌ره‌تدا دروستبوون یاخود به‌چه‌ند قۆناغێک دروستبوون له‌سه‌ر ئهو ده‌قانه‌ی که‌ هاتوووه و، به‌گوێره‌ی ئهو ریسیایانه‌ی که‌له سه‌ره‌تادا باسکراون، شه‌ریعه‌تی محمه‌د و پێوستی ده‌کات، که‌ باوه‌ری لایه‌نگرانی پیغمبه‌ر په‌یره‌وی مانا دیاریکراو مانا به‌روالت ته‌کان به‌که‌ن که‌له ده‌قه‌کانی مته‌واترو مه‌شه‌هوردا هاتوووه به‌لام به‌مه‌ر جێک به‌ به‌لگه‌ بپه‌ره‌که‌نی عه‌قل پێچه‌وانه‌یی مانا ئاشکراو روالت ته‌کان نه‌کات.

ئێمه باوه‌ره‌مان وایه که‌ خودای به‌خشنده له‌سه‌ره‌تادا هه‌موو جزوینکی به‌سه‌ره‌خۆی دروستکردووه و له‌سه‌ر ریبازی (په‌یدا بوون) دروستی نه‌کردوون، هه‌رچه‌نده خودا له‌ توانایه‌یه به‌هه‌ردوو ریبازه‌که دروستی کردینت، گه‌ر بلیین هه‌موو ره‌گه‌زو جزیره‌کانی

لەيەك كەرەتدا دروستکردییت یاخود بە پلە و قۇناغ و گەشە، بەهۆی ئەو سیستمەیی
 كە خودا پێی بەخشیبوون ئالیرەدا پێویستە ئیمە رێبازمان بوەستین، چونكە لەشەریعەتی
 محەممەددا دەقیك نەهاتوو، كە بیروكەیهك لاسەنگ بكات بەسەر بیروكەیه كی تردا و، بۆ
 ئیمە نەهاتوو لەبەدەن بۆ باوەر هێنان بەمانا رۆالەتیەكان بۆ یەكێك لەم دوو بیروكەیه،
 بەلێكەوتنەوی هەندێی رەگەز لەهەندێی رەگەزی تر بکەین لەبەر نەبوونی بەلگە ی پرەر
 كە زۆرمان لێیكەت مانا هێمایی ئەو دەقانه بکەین و، هەر کاتێك بەلگە ی پرەر بۆ راستی
 رێبازی بنەمارە گەزێی یەكان و پەیدا بوون بەدەر كەوت، ئەو كاتە پێویستە لەسەرمان مانا
 هێمایی یەكانی ئەو دەقانه بکەین و گونجاندن بکەین لەنبیوان دەقەكان و بەلگە
 پرەرەكاندا.

حهیران/ سوپاس بۆ خودا سوپاس بۆ خودا، دلت فینك كردهوه بهم بەدەر خستنه
 رازاوانەت، كە ئاماژە ی پریرە كانی ئاین دەكات كە بەهیچ شیوەیهك دژایەتی راستیە كانی
 زانست ناکات كە بە بەلگە پرەرەكانەوه پەیوەستن و تكام وایە چاكەت لەسەرم زۆربین
 بەباسکردنی راکانی جسر سەبارەت بەدروستکردنی مروف، ئایا شیخ جسر وادەیینت كە
 وتە كانی رێبازانی پەیدا بوون لەسەر گەشەکردنی مروف دەشیت بگونجیت لەگەڵ ئەو
 دەقانه ی كە لە قورئانی پیرۆزدا هاتوو؟

شیخ/ شیخ جسر لە وەلامی ئەوانەدا كە دەلێن مروف ئاژەلێكە لە تیكرای
 ئاژەلە كانی تر، لێكەوتە ی رێبازی پەیدا بوون و گەشە كردنە و، هەروەها لەوەلامی
 ئەوانەش كە لەپاش ئەمانە هاتوون و دەلێن مروف و مەیموون یەك رەگەزێان هەیه دەلێ:
 لەدەقە كانی شەریعەتی محەممەدیدا هاتوو كە هەموو رێچكە كانی باوەر هێنان
 لەدروستکردنی مروفدا پابەندیی. ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾، ﴿مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾،
 ﴿مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾.

هەندێ لەلێكەدەرەوه كانی قورئانی پیرۆز دەلێن خاك و ئاو دوو رەگەزی مروفن، واتە
 مروف ئەو دووانە دروستبووه، هەندێ كات دەقە كانی قورئان وارا دەگەیهنن كە مروف
 لەخاك دروست بووین و لەهەندێ دەقدا هاتوو كە خودا بەدەستی خۆی مروفی لەیەك
 نەفس دروستكردوو و هەرلەو نەفسەوه جەكی بۆ دروستكردوو و لەوانیشەوه پیاوان و
 ئافەرەتی زۆری لێكەوتۆتەوه، رۆالەتی ئەم دەقانه وادەگەیهنن كە خودا مروفی لە
 رەگەزێكی سەر بەخۆ دروستكردییت، نەك بەرێگەنی پەیدا بوون و لێكەوتنەوه لە
 رەگەزێكی تر، لەگەڵ ئەوەی ئەم دوو رایە لەلای عەقڵێك شیوان كە باوەرشی بە توانایی

خودا هه‌بیت.

به‌لنی له‌و ده‌قانه‌وه به‌ناشکرای نه‌هاتوو که بلیت خودا مرؤفی یه‌که‌می له‌یه‌ک که‌به‌تدا له‌خاک دروستکردوو و هه‌روه‌ها نه‌هاتوو که بلیت مرؤفی یه‌که‌می به‌قوناغ و هیدی دروستکردوو.

ئه‌وه‌نده له‌سهر ئیمه‌یه که لیڤه‌دا بوه‌ستین و باوه‌ر به‌رایه‌کیان نه‌هینین و راکه‌ی تریان فراموش بکه‌مین یاخود به‌پنجه‌وانه‌وه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش که هه‌ندی له‌ده‌قه تاکیه‌کاندا نه‌بیت هاتوو و ده‌لیت خودا مرؤفی یه‌که‌می به‌رینگای قوناغ و هیدی دروستکردوو و ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سهر‌دات چوو به‌لام رواله‌تی ئه‌و ده‌قانه‌ی که باوه‌ر هینان پابه‌ندیتی ئاماژه‌ی دروستکردنی سهر‌به‌خۆ ده‌که‌ن و ه‌نا‌گو‌نجیت مانا هینمای ئه‌م ده‌قانه‌ بگرت و، لادان له‌مانا به‌رواله‌تیه‌که‌ی بکرت مه‌گه‌ر به‌لگه‌یه‌کی بره‌ری عه‌ق‌لی ریبازی په‌یدا بوون بچسپینیت که ئه‌و کاته ده‌توانریت ئه‌و ده‌قانه‌ مانا هینمایان بکرت و گو‌نجان‌دنی بکرت له‌نیوانیان و نیوان ئه‌و به‌لگه‌ بره‌رانه‌ی عه‌قل و ئه‌مه‌ش هیچ له‌باوه‌ر هینانی موسلمانان که‌م ناکاته‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی لایان ئاشکرایه که‌خودای به‌خشنده له‌به‌ره‌تدا خۆی دروستکه‌ری مرؤفه‌ به‌هه‌ر شیه‌یه‌ک دروست بیت بوه و به‌م چه‌شنه‌ شینج جسره‌لیت: ئاینی ئیسلام پنجه‌وانه‌ی زانست نی‌یه و ناییت، گه‌ر زانسته که پشتگیری کراو بیت له‌لایه‌ن به‌لگه‌یه‌کی بره‌ری عه‌قله‌وه هه‌روه‌ها و اراده‌گه‌یه‌نیت که له‌روانگه‌ی ئاینه‌وه هیچ جیاوازی نی‌یه له‌نیوان ئه‌وه‌ی که خودا ئه‌م گه‌ردونه‌ی به‌ (دروستکردنی یه‌ک که‌به‌تی) یان (دروستکردنی قوناغ و هیدی) یاخود به‌ر‌یبازی (په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) دروستکردنیت به‌ویست و توانا و کاربه‌جینی خودا بووه و هیچ کامیک له‌م ریبازانه‌ به‌لگه‌ دارتر نی‌یه له‌وی تریان له‌سهر بوونی خودا.

جسره‌ به‌م شیه‌یه‌ ده‌دویت سه‌باره‌ت به‌ ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن ئه‌ی جه‌یران و، ده‌بینیت نه‌ئینکاری ده‌کات و نه‌به‌مه‌حالی داده‌نیت و ده‌رگاشی له‌سهر زانست به‌ناوی ئاینه‌وه دانه‌خستوو، به‌لکو به‌کراوه‌یی به‌جیه‌یه‌شتوو به‌وه‌ی که‌چه‌ند جارێک دووباره‌ی ده‌کاته‌وه که ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن له‌کاتی چه‌سپاندنی به‌چه‌سپاندنیکه‌ عه‌ق‌لی بره‌ر هیچ هاو‌دژیه‌کی ئاینی تیا‌دا نی‌یه و ده‌شیت سودی لیوه‌ر بگیریت و، مانا هینمای ئه‌و ده‌قانه‌ بکرت که به‌رواله‌ت ئاماژه‌ی ریبازی دروستکردن ده‌که‌ن.

له‌سهر روناکی ئه‌م بیره‌ به‌رزه، رۆژ هه‌لاتناسی بیانی (چارلز ئاده‌مز) له‌کتیبه‌ که‌یدا که‌به‌ناوی (ئیسلام و نوێکردنه‌وه) بلاو‌کردۆته‌وه ئاماژه‌ی کردوو به‌وته‌یه‌ی که ده‌لیت،

له سه رده مینکا که نوو سه ره کلاسیکی به کان بیرورا زانستیه کانیاں پشتگویی ده خست و ا به باشیان ده زانی که به هیزی شمشیر به رهنگاری بکه نه لآم شیخ حسینی جسر هم رایه ی نه بوو، به لکو لای و ابوو هم سه رده مه به سه ر چوو که موسلمانان ده سته و سان بن به رامبر هم بیر و کانه ی که هیرش ده هیننه سه ر باوهر هینانیاں، ده ستیکرد به هینانه وه ی به لگه به وه ی به تینکرای هم موویان له بیر و باوهر و بریاره کانی ئیسلامدا به به رو به ها به در ده که ون، ده کاته وه لامدانه وه ی هم زانا روژئاوایانه ی که له سه ر بنه مای فله سه فه و مآده گومانی زوریان به رپا کردبو له دژی و هروه ها به رامبر ریبازی دارون وه ستا و وای بینی که هم ریبازه، گریمان راستیش ده رچی دژی قورئان ناو ه ستی.

حه یران/ هم زانا کلاسیکی یانه کین که له لایان و ابوو به رهنگاری زانست به هیزی شمشیر بکریت؟

شیخ/ من هیچ کامینک له و زانا سونیانه ناناسم که لای واییت به رهنگاری بیرورا زانستیه کان به هیزی شمشیر بکریت، به لآم هم وه ی که من بزآم بو نمونه غه زالی که پیش (برونو و گالیلو گپلر) به جهوت سه دسال هاتوو له کتینی (تهافت الفلاسفه) دا کانی هیرشکردنی بو سه ر هم زانا ئاینیانه ی که ئینکاری راستیه کانی زانستیان ده کرد، وه ک خور گیران و مانگ گیران.... هتد.

همه ده فه که یه تی که ده لیت: (هر که سینک نیمچه گومانی و ابوو که موحآده له کردن بو پووچه لی همه له ئاینده ی، هم وه هیرشینکه بو سه ر ئاین و لاواز کردنی بریاره کانی، چونکه هم کارانه پابه ندی به لگه کانی نه ندازه و ژمیزیاری به که هیچ گومانیاں تیادا نی یه، هر که بیلک شاره زای تیادا هه بیت به دوای به لگه کاندآ بگه ریت، گه رینی ووترا همه ینچه وانه ی شهر یعه ته هیچ گومانینکی تیادا نی یه به لکو گومانه له شهر ع و، هر که سینک هه لسه نگاندنی شهر ع به رینگای جهوت بکات زیاتر زه ره مه ند تره له وه ی که تانه و تاونجی لیده گریت ههروه ک ووتراوه (دوژمنیکی ژیر باشزه له دوستیکی نه فام) همه یه و ته که ی غه زالی و له یناوی همه دا نه دوو چاری هیزی شمشیر و نه گری ئاگر بووه، به لکو به چاوی به رزو ریزه وه ته ماشای ده کرا وه ک ده زانی هه تا ناویان ده برد به (حوجه تی ئیسلام).

حه یران/ ره همه تی خودا له شیخ جسر بیت به راستی زور به رز بووه له زانیاری به که یدا له عه قل و باوهریشی دا و تینگه یشتنی به جهو هه ری ئاین و، بیر و به رزی له گونجاندنی نیوان زانست و باوهر، واده یینیت کاتینک که ریبازی په یدا بوون و گه شه کردن به لگه دار بیت، هیچ ینچه وانه یه کی قورئان ناییت، گه ره اتوو هم ریبازه

پر هره لاماڼ چه سپا هیچ زهره ریک له باوه پر نادات.
گهر باوه پر بهینیت که خودا له سه ره تادا مادده ی ساکاری دروستکردووه پاشان
که شه ی پینکر دووه به گویره ی ئه و سیستمانه ی که پنی به خشیبوون تا... ژبان پهیدا بوو
له خانه ی به که مدا.

من له شیخ ده پرسم که واته بۆچی به موخیدیان دانه نین ئه وانه ی که ده لنین خانه ی
به که م له بی گیانه وه پهیدا بووه.

شیخ/ ئاگادار به ئه ی حهیران، چاوئیک به و پاسه وانه دا بخشینه ره وه که باسماڼ کردوه،
ده بینیت و وشه به کت له یادچوووه که وته کانی من و (شیخ جسرت لیتیکده دات، من
ئه وانه م به بی باوه پر وه سف نه کردوووه له بهر ئه وه ی مه زه نه ی و ابووه که خانه ی به که م
له جه ماد پهیدا بووه، ئه مه فهرمانیکی شیاه و مه حالی تیادا نی به بۆیه ناووم بردوون به بی
باوه پر، چونکه باوه ریان و ابووه که خانه ی به که م له جه مادده وه پهیدا بووه (دروستکردنی
خوبی)

حەیران/ جیاوازی چیه له نیوان ئه م دوو وته پهیدا؟

شیخ/ جیاوازی زۆره ئه ی حهیران، مه به ستیان، له دروستکردنی خوبی به (ده یانه ویت
بلنن خانه ی به که م له جه ماد پهیدا بووه به ریکه وت له بهر اوورد کردنیکی ریزه یی کاتیکی
تایه تی له ره گهزه ماددییه کان، نه که به توانایی خودا و، جسر ده لیت پهیدا بوونی ژبان له
جه ماد کاریکی شیاه و، هه ندی کات ژبان رواله تیک ده بیست له رواله ته کانی مادده
که له جووله و بهر امه ریه کی ریزه یی له نیوان دیاریکراوه تایه تمه نده کان له ره گهزه کانددا
ده بیست و، ئه مانه هه مووی له لایه ن خوداوه دروستکراون نه که به ریکه وتی کویرانه،
سه رنج بده له م دوو وته به وه ی که جسر ده لیت/ خودا دروستکری مادده بته مایی به
گهر دوونه بته رتیه که به له نه بوون و هه ر خوشی به خشینه ری سیفاتی ره گهزه کانه و،
هه ر خوشی جووله ی به گهر دیله کان به خشیبوووه و، هه ر خوشی زانایه له نه یی ئه و
بهر امه ره ریزه یی به که ده توانریت ژبان لینی پهیدا بیست و هه ر له خودا خوشی ئه م
گوڤاننده ی پینه خشیبوون که بۆته هوی ژبان ههروه که ئاساییه کانی تری خودای
پهروه ردگار له لیکه وتنه وه ی هۆ کار له هۆ، به لām ماددی به بی باوه ره کان هه ر له بهر ته ددا
ئینکاری خودا ده که ن و ئینکاری بوونی وویست ده که ن له دروستکردندا و، لایان وایه
که هه مووه ره گهزه کان ئاشنایی و تیکه لیبوونیان له گه ل به کتر دا به رینگای ریکه وت و،
به ممش ژبان پهیدا بووه، ئه م جیاوازی به بزانه ئه ی حهیران و له بهر چاوی خۆتی دابنی،
ته نها ئه مه ت به سه ئه ی حهیران که وایینکاری (دروستکردنی به ریکه وت بکه یی) و

له پاشدا خۆت ده بینیه وه له نامیزی باوه ږدا و هیچ گریمانیکی دروستیون و پیدا بوون له مودوا کارت لیناکات.

حهیران/ چۆن ئه مه ده بیست ئه ی گه وره م.... زیاتر بۆم ناشکرا بکه؟
شیخ/ ده گه ریمه وه بۆ لیکۆلینه وه که بۆ مه به سستی پوچه لکردنی، دروستکردن به ریکه وت وه بۆتی ساکارده کم به ئاسانی و ته وای له کاتی خۆیدا.

حهیران/ شیخ جسر سه باره ت به عقل و رۆح چی ده فرمویت؟
شیخ/ سه باره ت به عقل شیخ جسر ده فرمویت، عقل له و شته شاروانه یه که رینگا نی یه بۆ روونکردنه وه ی راستیه کانی و له شه ریه تدا هیچ روونکردنه وه یه کی تیادا نه هاتوه ده باره ی عقل، دووریش نی یه وته ی ماددیی یه کان راست بیست که ده لێن عقل دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی به شه کانی مادده، به لام ده لێن ئه م کار لیکردنه به وویستی خودا پیدا بووه نه ک به گویره ی جو له کویرانه که ی مادده خۆی، ههروه ها ئه و وته یان که ده لێن عقلی مروف جیاوازی نی یه له گه ل عقلی ئازه له تانها له ریزه کهیدا نه بیست و له خودو راستیدا جیاوازی له نیوانیاندا نی یه ئه ممش دژایه تی ده قه کانی شه ریه تی محمد ناکات له باوه ږدا و هیچ پشتگیری ده قیکی تیادا نه هاتوه که ئینکاری بکات یاخود پشتگیری بکات ئه وه ی له شه ریه تدا هاتوه ته نها ئه وه یه که مروف به عقل له هه موو جوړه کانی ئازه له جیاوه کرینه وه و، مروف به هۆی عقلیه وه به کارهینانی شه ریه تی پێ سپێردراوه گه ر بلێن ده رک ده کریت یان به پینچه وانه وه هیچ ده قیک سه باره ت به مه نه هاتوه.

قه ده غه کراو نی یه لامان گه ر بلێن ده رک کردنی ئازه له و عقلی مروف هه ردوو کیان یه ک ووتراون، به لام عقلی مروف گه شه ی کردوه... تا... ئه و پله یه ی که ئیستا تیایه تی که پێی جیاوه کرینه وه له عقلی هه موو ئازه له کان سه باره ت به رۆح شیخ ده لیت بوونی هه یه به لام عقل نه توانایه له ده رک کردنیدا.

ئهم وه ستانده ی شیخ جسر و نه چوونه ناو قولایی راستیه کان زیان و رۆح و عقل که هه موو فله سوفا نه توانا بوون به رامبه ری ئه مه به لگه یه بۆ به رزی بیرو را کانی شیخ جسر و ههروه ها ئینکاری نه کردنی ئه وانه ی که ده لێن دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی مادده به توانای خودا، ئه مانه هه موو به گشتی به لگه ن بۆ فراوانی عقلی شیخ جسر و دووری له کرچ و کالی و به رزی سه رنجدانی له تیگه یشتنی راستیه کانی تاین.

حهیران/ و له باسه کانی شیخ تیگه یشتووم که باوه ږی به کاریگه ره سروشتی یه کان

هه‌بیت، که‌واته بیرو رای چۆنه سه‌باره‌ت به‌سیستمی هۆ‌کاری‌یه‌کان، که‌فهیله‌سوفان زۆر له‌سهری دواون؟

شیخ/ شیخ جسره‌لو سیستمه‌هۆ‌هۆ‌کارانه‌ده‌رناچیت که‌غهمالی باسی ده‌کات و له‌سهری ده‌روات یان نه‌و باسانه‌ی که‌لو‌وته‌کانی (هیومی) گوماندار بۆم به‌ده‌رخستی که‌جسره‌ده‌لێت خواوه‌نده‌ی په‌روه‌ردگار هه‌رچه‌نده‌هۆ‌کاره‌کانی په‌یوه‌ست کردوه به‌هۆ‌کانیانه‌وه، هه‌رته‌نها خۆی دروستکه‌ری هه‌ردوو کیانه‌گه‌ر سه‌رنجیکی نه‌و شتانه‌ی بده‌ین که‌دیارده‌کانیان لێده‌که‌وته‌وه، سه‌رنج بده‌ین له‌راستیه‌کان ده‌بینین نه‌م شتانه‌ی له‌خودی خۆیاندا په‌یوه‌ستدارین بۆ لیکه‌وته‌وه‌ی نه‌و دیاردانه‌لییان و چونکه‌هیچ شتیکی تبادا نی‌یه‌که‌عقل باوه‌ری په‌یوه‌ستداری هه‌بیت پێانه‌وه، بۆ‌نمونه‌گه‌رمایی به‌فر ده‌توێنێته‌وه و ساردیی نه‌و ده‌به‌ستێنیت، گه‌ر سه‌رنجیک له‌راستی نه‌م شتانه‌ی بده‌ین بۆ‌عقل به‌ده‌رناکه‌ویت که‌نه‌م دوو شته‌په‌یوه‌ست بن به‌لیکه‌وته‌وه‌ی نه‌م دوو دیاردیه‌لییان وه‌ک نه‌وه‌ی که‌بلیین ته‌نیک په‌یوه‌سته‌به‌پرکردنه‌وه‌ی بۆشایی‌یه‌ک و هه‌روه‌ها وه‌ک په‌یوه‌ست نیه‌به‌دانانی دوو ته‌ن له‌یه‌ک بۆشایی‌دا، نه‌م دوو فه‌رمانه‌عقل واده‌پێنیت که‌پێوستی وا داوده‌کات که‌عقل باوه‌ری پێیان بێت به‌لام به‌وه‌ی که‌گه‌رمایی به‌فر ده‌توێنێته‌وه و ساردی نه‌و ده‌به‌ستیت لای عقل پێوست نی‌یه‌که‌باوه‌ری واییت و دیاردیه‌ی ساردی بۆ نه‌و به‌ستن بێت، عقل ده‌لێت بۆ نه‌م حاله‌ته‌پنجه‌وانه‌نه‌بیت؟

گه‌رووترا گه‌رمایی هۆیه‌بۆ‌توانه‌وه‌له‌به‌رته‌وه‌ی نه‌و هه‌یزه‌ی لاواز ده‌کات که‌گه‌ردیله‌کان نه‌و ته‌نه‌ی پێکه‌وه‌به‌ستوه، ده‌لێن بۆچی نه‌م فه‌رمانه‌ی پێچه‌وانه‌نه‌بیت؟ پێوسته‌له‌کۆتاییدا ته‌نها نه‌وه‌بلیین هه‌ریه‌ک له‌گه‌رمایی و سازدیی‌یه‌و تایبه‌تمه‌ندی که‌پێوه‌ی په‌یوه‌ستن، تایبه‌تمه‌ندی تایبه‌تمه‌ندیکه‌ووستی وابه‌و که‌نه‌م کاره‌به‌م چه‌شنه‌بیت و نه‌و تایبه‌تمه‌ند به‌خشه‌که‌له‌تایبه‌تمه‌ندی و سیفاتی سروشتی به‌هه‌موو شتی‌ک به‌خشیه‌ته‌نها خودای بکه‌رو هه‌لێژیره‌.

حه‌یران: نه‌م باسه‌زۆر نزیکه‌له‌وته‌کانی ئێین پڕوشده‌وه.

شیخ: به‌لێ... هه‌روه‌ک ده‌بینیت شیخ جسره‌ئینکاری هۆ و هۆ‌کار و تایبه‌تمه‌ندی و سیفاتی سروشتی و سیستمه‌کانی ناکات هه‌روه‌ک چۆن زانا‌یان و فه‌یله‌سوفانی ئیسلامی ئینکاری نه‌م شتانه‌ناکه‌ن و به‌ج‌رینگایه‌ک ئینکاری بکه‌ریت گه‌ر هه‌موو شتی‌ک به‌تایبه‌تمه‌ند و سیفاتی سروشتی خۆی جیا بکه‌رنه‌وه‌له‌شته‌کانی تر، گه‌ر هه‌ر شتی‌ک نه‌م تایبه‌تمه‌ندی و سیفاته‌سروشتی‌یه‌ی خۆی له‌ده‌ستدا نه‌و کاته‌نه‌و شته‌وه‌ک خۆی نامێنێته‌وه‌به‌لکه‌و ده‌بێته‌شتی‌کی تر، له‌به‌ر نه‌وه‌ی عقل نه‌و پێوستی‌یه‌نابینیت که‌نه‌م شتانه‌له‌خودی خۆیان نه‌و

تایبەتمەندىيانەيان ھەيىت، ھىچ بواريك بۇ عەقل نايىت كە گو مان بکات لەو ھى كە خودا دروستكەرى ھەموو شتىكە و ھەر خودا خۆشى ئەو تایبەتمەندى و سيفاتە سروشتيانەى پىبەخشىوون ھەر خۆشى بە توانايە كە ئەو سيفات و تایبەتمەندىيانەيان لى داماليت گەر شەرىعەتە كانى ئاسمان ئىنكارى ھۆو كار بکەن ئەو كاتە پەپرە وىکردنى شەرىعەتە كان پوو چەلەبىتەو و، مرقفیش لەتيكۆشان بەدواى خودادا دەو سستيت و دەرگای پاساو کردن كراو دەيىت بۆ ئەو كەسانەى فەرمانى خودا پشتگویندەخەن و لەكارە بەدە كان نزيكەبىتەو و ئەمەش پوو چەلەكردنەو ھى شەرىعەتە، بەلكو تىكدانى عەقل و وەستاندى باو ھىنان كەتەنھا بەھۆى عەقلەو دپتە دى و، ھەر كەسبك باو ھى وايىت كە ئايىنى ئىسلام ئەم فەرمانە پەپرەودە كات ئەو نەزان و نەقام و كەم عەقلە.

ھەيران/ لەباسكردنى سىستەمە كان و تىكدانىيان بەھۆى مو عىجىزە كانەو لە شىنخى گەورەم دەپرسم، ئايا دەتوانىت لىكدانەو ھى مو عىجىزە لەسەر بنەماى سىستەمە سروشتىيە كان بۆ مېررىت ھەروەك ھەندى لەزانايان باو ھىيان وايە؟

شىنخ/ لەراستىدا ئەو فەرمانە شاراو و پەنھاننەى كە قورئانى پىرۆز و كىتبە ئاسمانىيە كان باسىدە كەن، دوو جۆرن فەرمانى وايان تىايەدا كەوا دەزانين تىكدانە بۆ سىستەمە كانى سروشت لەبەر شارارو ھى نەھىيە كانيان لىمان، لەوانەى رۆژيك لەرۆژان زانست ئەو سىستەمانەى بەدەربخات كە بەھۆيانەو ئەم فەرمانە دروست بوون، تىايەدا ھەيە بەراستى تىكدەرن بۆ سىستەمە كانى سروشت كە خودا خۆى لەسەردەستى پىنەمبەران بەدى ھىناو، وەلە كىتبە ئاسمانىيە كاندا ناويان براو تاكو بۆمان بەدەربخات تواناى خودا خۆى لەسەر تىكدانى سىستەمە كانى گەردوون و، ئەم تىكدانانە شىاوون بەمو عىجىزە ناو دەبرىت و لەتواناى زانستدانىيە بگاتە ئەو پلەيەى كە سىستەمىكى سروشتى بەدەربخات كە ئەو مو عىجىزەيەى تىادا رویداو و پىويستە لەسەر باو ھىردار باو ھى بەمە ھەيىت و باو ھى بەو ھەيىت كە ئەم فەرمانانە مو عىجىزەن و پىنچەوانەى سىستەمە كانى سروشتن، بەلكو مەن وا دەبينم پىويست ناكات ھەولبەدين لىكبيدەنەو لەسەر بنەماى سىستەمە سروشتىيە كان، گەرتىكدەرى سىستەمە كان نەيىت بەمو عىجىزە ناو نابرىت و، ئەگەر بلين ئەم مو عىجىزانە لەسەر بنەما سىتەمە سروشتىيە كان پەيدا بوون ئەوا ئامانجى مو عىجىزە كە پوو چەلەبىتەو، خوداى پەروەردگار، ئەم مو عىجىزانەى خستۆتەو بۆ ئەو ھى رىنمايمان بکات بەو ھى كە تەنھا خۆى پەيدا كەرى ھەموو سىستەمە كانە و ھەر لە تواناى خۆيداى تىكدانىيان، گەر لەتواناى مرقفدا بووايە بۆ بەدى ھىنانى يەككە لەئوونەى ئەو مو عىجىزانە بەھۆى دۆزىنەو ھى ھىزى سىستەمە كانى سروشتەو ئەو كاتە

به موعجیزه ناو نابریټ و ناوبردنی خودا سه بارهٔ بهم موعجیزانه بیٚ حیکمهٔ و مانا ده بیټ.

هر له بهر نه وه ده لیم زانایانی ټاینی، که ههولیان داوه لیکدانه وهی ټهو موعجیزانه بکهټ له کټیبه ئاسمانیه کان هاتوو له سهر بنه مای سیستمه سروشتی یه کان، ټهوانه ی بههله دا چوون، وهك له لای ههندیکیان وایه، ټهی دروستبوونی (عیسا) به بیٚ باوك چوون لیکدینه وه، ټهو وتهیه شیان دادیان نادات که ده لیم / ټیمه ده مانه ویټ موعجیزه له عهقل نزیك بکهینه وه، تاكو باوه ری پیاوانی زانست به ده سته یټن، چونکه ټهم نزیك کردنه وهی له گهٚ ټه وهی مه حاله له بواری زانستدا بۆ هه ندی موعجیزه.

ټهمه له خودی خویدا له ناو بردنی که بۆ مانای موعجیزه و پینچه وانه ی دانایی و ئامانجه که یه تی و، ټهمه ش ټهی چهیران ههله یه که زۆر له زانایانی موسلمانان و نه سرانیه کان به دلسۆزی یه وه دوو چاری بوون، وه تا... ټیستاش له یادمه که هه ندی له زانایان ههولیان داوه، ټهو ټایه تانه ی له سوره تی فیلدا هاتوو بهم جوړه لیکی بده نه وه، ټهو بالنده نه ی که گر مۆله قوړی وهك بهر دیان ده گرته فیل سواره کان به میکروبی ټاوله یان لیکدا وه ته وه که تووشی فیل سواره کان بوون و له ناو چوون ههولیان داوه مانای معراج و شه فکر دنی ده ریا له لایهٔ موسا وه و دروستبوونی (عیسا) له سهر بنه مای سیستمه سروشته کان لیکدینه وه و ټیمه گهر چی به دووری نه زانین که مه به ست له بالنده نیراوه کان میکروبی ټاوله بیټ، چونکه له سوره تی فیلدا ناوی موعجیزه ی نه بردوو که تیگدان ی سیستمه، به لکو وه سفیکه بۆ ټهو چه به شانه ی که به فرمانی خودا دوو چاری ټهو له ناو چوونه بوون و، به دروستی دانایی ټهو ټایه تانه ی که باسکردنی موعجیزه تیادا هاتوو به لیکدانه وه ی سروشتی زانستیانه لیکدریته وه، چونکه بهم لیکدانه وه یه مانا و نه ینی و به های موعجیزه که له ده ست ده چیټ وهك له مه و پیش باسکرا و، بهو که سه ده لیم که داوامان لیده کات عه قلی رازی بکه یټن، به لیکدانه وه ی ټهو موعجیزانه ی که مه حاله له رنگای زانسته وه بکریټ، به مه ده یخه یه گوومانه وه و به ره دواوه ی ده گیرینه وه بۆ گومان و ټینکاری، به بیٚ ټه وه ی مه به ستمان بیټ، گهر بالنده نیراوه کاټمان (طیر ابا بیل) به میکروبی ټاوله لیکدایه وه، ټهی داره که ی ده ستی موسا که بووه مارنک و ده برژیشت به چی لیکدینه وه؟! گهر ټهمه شمان به نو ستی موگنا تیس و ئاره زوو مه ند کارنک دانا، ټهی شه ق بوونی ده ریا به لی دانی داره که ی موسا به چی لیکدینه وه گهر ټهمه شمان به کشاندن و چونه وه یهك (مد و جزر) دانا، وهك له لای

هه‌ندیکیان وایه، ئە‌ی دروست بوونی (عیسا) به‌بی باوک چۆن لیکبده‌ینه‌وه و گهر له‌سه‌ر لیکدانه‌وه‌ی هه‌ندی له‌میشک پوچه‌کان برۆین سه‌باره‌ت به‌دروستبوونی ئە‌م منداڵه‌ به‌ریگای (پستانی خۆیی - التلقیح الذاتي) که ده‌شیت رووبدات، به‌گوێره‌ی قسه‌ی ئە‌وان له‌لای هه‌ندی له‌نیره‌موو که‌کان، ئە‌ی توانای قسه‌کردنی عیسا له‌بیشکه‌دا به‌چی لیکبده‌ینه‌وه؟

۱. بۆی ده‌چم ئە‌ی حه‌یران، ئیستا به‌ته‌واوی تیگه‌بشتین له‌مانای و ته‌کاتم، هه‌ول‌دانی لیکدانه‌وه‌ی موعجیزه‌ له‌سه‌ر بته‌های سیستمه‌کانی سروشت له‌خودو ئامانجیدا سه‌ر که‌وتوونی‌یه و، تیکده‌ری مانای موعجیزه‌یه و، خه‌لکی به‌ره‌و گومانی زیاتر ده‌بات، راستی باوه‌رینه‌انه‌ به‌و خودایه‌ی که دروستکه‌ری ئە‌م گه‌ردونه‌یه و هه‌روه‌ها هه‌رخۆی دروستکه‌ری هه‌موو سروشت و سیستمیکه و هه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ی خودا خسۆی دروستکه‌ریه‌تی له‌توانایده‌ تیکدانی نه‌ینی موعجیزه‌ له‌مه‌دایه و، هه‌ر که‌سیک باوه‌ری به‌خودا چه‌سپاو بوو، باوه‌رینه‌انی به‌موعجیزه‌ لا‌ئاسانه‌ به‌لام ئە‌وانه‌ی که باوه‌رییان وایه موعجیزه‌ له‌سه‌رو عه‌قله‌وه‌یه به‌مه‌ جیاوازی له‌نیوان مه‌حالی ئاسایی و مه‌حالی عه‌قل ناکه‌ن و تیکدانی سیستمه‌کان له‌مه‌حاله‌کانی عه‌قل نیه و له‌به‌ر ئە‌وه‌ی باوه‌رمان وایه که خودا خۆی دروستکه‌ی ئە‌م سیستمانه‌یه زۆر ئاسانه‌ لامان باوه‌رینه‌ین که له‌توانای خودایه‌ تیکدانی ئە‌م سیستمانه‌.

حه‌یران کوری ئە‌زعف ده‌لیت: ئا... لیره‌دا له‌ناکاو، شیخ له‌قسه‌کردن وه‌ستا، له‌پاشدا چه‌ند وته‌یه‌کی به‌ده‌مدا هات لینی تیگه‌بشتم، وایده‌زانی که خۆر هه‌له‌هاتووه و هیان نزیکه، هه‌ستاین و له‌پاش نویژکردن خوا حافیزیم له‌شیخ کرد، چووه‌ ژوره‌که‌ی خۆی و له‌کاتی ده‌رگادا خستندا پنی و وتم تا به‌یه‌ک گه‌یشتنیکی تر... له‌شه‌وی ئاینده‌دا... ئە‌ی حه‌یران که‌شه‌وی تاقیکردنه‌وه‌یه.

سہ وی قافیکردنہ وہ

حهیرانی کۆری ئەزەف دەلێت/

شەوی رابردوو لەناکاو و بەپەڵە شیخ مەزۆنم بە جێهێشت بەینی ئەوێ لێی پەرسم مانای (شەوی تاقیکردنەوه) چی یە؟ و چوو مە جێنۆستە کەم زۆر دڵخۆش بووم بە گۆییستی باسەکانی خوا لێخۆشبوو شیخ جسر لە پاشدا خۆم دا بە دەست نۆستێکی قۆلەوه، تاپیش نیوەڕۆ بە ئاگا نەهاتم، کە راپەریم مانای شەوی تاقیکردنەوه لە گۆنمدا ئەزەنگایەوه، بە چەندەها شیوەی جیا جیا لێکم ئەدایەوه، وە گەلێک شت دەهاتە یادم و ئەوێ کە پەسەند بوو لەلام ئەوێ کە شیخ ئامازەوی ئەو باسانە دەکات کە لە شەوانی پێشوو دا ناومان بردبوون دەستەمکرد بە پێداچوونەوهی (دەفتەری ئامالی) کە شیخ پێی نۆسیبوو مەوه، بە لێکو خودا بکات شتێکم لێی دەستگیر بێت کە ئامازەوی شەوی تاقیکردنەوه بکات.

لە کۆتاییدا وای بۆ چووم کە مەبەستی شیخ ئەوێ کە تاقیکردنەوه یە کێ گشتیم بکات لەو باسانە ی کە خۆیندوو مانە، دەستەمکرد بە خۆیندەوهی دەفتەری (ئامالی) کە و تەکانی شیخ تێدا تۆمار کرا بوو و خواردن و خواردنەوهی لە بیر بردمەوه، تا.... گۆییستی بانگی شیوان وازم لە خۆیندەوهی نەهێنا و، کاتێک کۆتایی نوێژی خەوتنانی ئەو شەوهات چوو مە لای شیخ سەرئێخکی دوورو درێژی دام و بەزەر دەخەنەیه کەوه ووتی بۆ وای پەشواوی، چی یە لە تاقیکردنەوه کە دەترسی؟

حهیران/ کێ هەیه لە تاقیکردنەوه نە ترسێت ئە ی گەورەم بەلام ئەوێ مە تەنها ترس نی یە بە لێکو ترس و ماندوی و برستی یە.

شیخ/ برستی....؟!

حهیران/ بە لێی برستی گەورەم، وە تا.... ئێستا هێچ خواردنێکم نەخواردوو.

شیخ/ چۆن دەبێت، هێچت لانی یە بیخۆیت، یاخود نەخۆشیت؟

حهیرانت / نهئه مهو نهئه وهش، به لām گویم لیبوو فهر مووت سبهی شهو تاقیکردنه وهیه و، واهات به یادما که دهته ویت تاقیکردنه وهم بکهیت لهو وتانهی که بۆت باسکردوم و، ترس دایگرتم نهک دوو چاری شهر مهزاری لای تو بسم نهی گهورهم.

خۆم تهر خان کرد بۆ پێداچوونه وه و، هیچ کاتیکم بۆ نه مایه وه بۆ خواردن، له بهر نه وه ترس و ماندوویتی دایانگرتووم.

شیخ / راست بۆی چوویت و به ئاگا برویت، له راستیدا... ده مه ویت تاقیکردنه وه ت بکهم، ئایه واده زانی ههروهک هه ندی له ماموستای نه زان تاقیکردنه وه ت ده کهم که قوتاییانی خۆیان تاقیده که نه وه، ئهم باسه به ما بهر زانه له جۆره کانی ده رخکردن نین، تا کو له قوتاییان پرسیار بکریت هه رهک بابتهی هۆنراوه ده رخ بکریت، به لکو گفتوگۆیه کی عه قلی پوخته پێوستی به تاقیکردنه وه هه یه، به جۆرێک که له کاتی پرسیار کردندا قوتایی بۆی هه بیست له کتێبه کهیدا به دوایدا بگه ریست و موناقه شه کردنی بابته کانی و له م گفتوگۆو موناقه شانهدا ماموستا رادهی تیگه یشتنی قوتایی یه که ی بۆ ده رده که ویت و ئاکامی تاقیکردنه وه که له لای ماموستا که ئاشکرا ده بیست.

له بهر نه وه با ده فته ره که ت له بهر ده مدا بیست و هیچ مه ترسیت نه بیست نه ی حهیران به لām پێش نه وه ی ده ستینیکه ی هه ندیک ماست بخۆ زۆر... نا.... چونکه برسیتی زۆر میشک ده وه ستینیت وهک چون تیری زۆر میشک ده وه ستینیت.

چوومه زووره که ی خۆم و هه ندی ماستم خوارد، گه رامه وه بۆ لای شیخ و، ده فته ری نه مالی یه کاتم هه لگرت و به شیخم ووت: / ئیستا من له بهر ده ستام نه ی گهورهم.

شیخ / نه ی حهیران تو ده لیت من به سه ره مه مو ده فته ره که دا، چوومه ته وه.

حهیران / به لئی... به لām پیا چوونه وه یه کی شله ژاوی ترسناک.

شیخ / هیچ نی یه، ئیستا کتێبه که له بهر ده ستدا یه، به هیمنی و له سه رخۆ نه و شتانه ی که نه ت خۆیندۆ ته وه، بیا بخۆینه ره وه.

حهیران / سوپاس... گهورهم.

شیخ / ته نها.. پرسیاریک نه ی حهیران.... ئایا.... نه زانیت ئاماچی من چی یه له وباسانه ی که بۆم کردوویت و بۆم هه لپژاردوویت و، مه به ستی گهورهم چی یه که ده مه ویت پێی بگه ی.

حهیران/ به‌ئێ... دەر کم کردووه گهوره‌م ئه‌و ئامانجه‌ی که جه‌نابت ئاو اتخواری پێی بگه‌م، که بۆم به‌ده‌ربخه‌یت که به‌ره‌مه‌ی فله‌سه‌فه‌ی راسته‌ که گهوره‌ فله‌سه‌فه‌کان به‌ ده‌ستیان هه‌یناوه‌ و له‌سه‌ری رینگه‌وتوون، هه‌ر گه‌یز پێچه‌وانه‌ی ئاینی راسته‌قینه‌ ناکات له‌ چه‌سپاندنی بوونی خودادا، به‌لکو ئه‌م چه‌سپاندنه‌، عه‌قلی پوختیش پشتگیری ده‌کات، واته‌: عه‌قلی گهوره‌ پیاوانی ئاین و فله‌سه‌فه‌کان هه‌میشه‌ له‌سه‌ریه‌ک به‌لگه‌ رینگه‌ که‌ون و، له‌به‌ر خۆشه‌وێستی و ریزی زۆری ئه‌م فله‌سه‌فه‌کانه‌ لام بوونه‌ته‌ رێبازێک بۆ گه‌یشتن به‌ باوه‌ری پوخت به‌خودا له‌ رینگای به‌لگه‌ کانه‌وه‌، که‌به‌ه‌زی سه‌رنجه‌ عه‌قلی‌یه‌، پوخته‌ کانه‌وه‌ پشتیان پێ به‌سه‌راوه‌ به‌پێ پشت به‌ستن به‌ به‌لگه‌ی ئاینی پاش ئه‌وه‌ی که‌ بینیت وازم هه‌یناوه‌ له‌و به‌لگانه‌ی که‌ گوێبیستی ده‌بووم له‌پیاوانی ئاینه‌وه‌ و، بۆم به‌ده‌ربخات ئاینی راسته‌قینه‌ هه‌یج کاتێک دژایه‌تی و ئینکاری راسته‌یه‌ کانی زانست ناکات، که‌به‌لگه‌ به‌رره‌ کانی عه‌قل پابه‌ندیتی چونکه‌ ئاینی پوخت بریاری عه‌قل ده‌کاته‌ یاسایه‌کی به‌رزی جیاکه‌روه‌ بۆ ناسینی راستیه‌کان.

ئهمه‌ ئه‌و ئامانجه‌ به‌رزه‌یه‌ که‌ وێستم پێمی رابگه‌یه‌نیت.

شیخ/ ئایا.... ئه‌ی هه‌یران تۆم گه‌یاندۆته‌ ئه‌م ئامانجه‌.

حه‌یران، به‌ئێ... گهوره‌م.

شیخ/ زیاتر ئاره‌زوومه‌ندی وته‌ی کام فله‌سه‌فه‌ی بوویت و چ به‌لگه‌ خوازه‌یه‌ک زیاتر باوه‌رت پێهه‌یناوه‌.

حه‌یران/ به‌ وته‌ی هه‌موویان ئه‌ی گهوره‌م به‌تایه‌به‌تی وته‌ی گهوره‌کانیان، له‌پوختی بیر کردنه‌وه‌و راستی به‌لگه‌کانیان و نه‌فره‌تم ده‌کرد له‌ وته‌ی هه‌ندێ له‌ بچوو که‌کانیان له‌وه‌ی که‌ نادپاری و لاوازی و کرچ و کاتیان له‌خۆ گرتبوو و، ئه‌وانه‌ی که‌ خۆیان به‌ رێبازی سه‌فسه‌ته‌وه‌ هه‌لواسیبوو و چوو بوونه‌ ناو قولایه‌یه‌ کانی گومانه‌وه‌ له‌ناو هه‌موو مېله‌ت و بیروباوه‌ریکه‌دا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ راستی یه‌ک شته‌، له‌گه‌ل زۆری رێبازه‌ به‌لگه‌کان و، به‌به‌راورد کردن و پێوه‌ر کردن له‌ نیوان هه‌ردوو لایه‌نه‌ که‌ گه‌یاندمیانه‌ رۆخی زانسته‌ کانی قورئان و، رێنمایی پێروزی تۆش ئه‌ی گهوره‌م گه‌یاندمیانه‌ ده‌روازه‌ کانی باوه‌ر، سوپاس بۆ خودا.

شیخ/ ئایا... باوه‌ری ده‌روونی خۆت بوو، یان باوه‌ری به‌لگه‌کان بوو؟

حه‌یران/ ئایا.... مه‌به‌ستت له‌باوه‌ر به‌ په‌یامی پێغه‌مبه‌ره‌ کانه‌؟

سوئیتت بەخودا، هیچ کاتیک بئی باوەر نەبووم بەخوداو کتێبە پەرۆزەکان و پێغەمبەرەکانی.

شیخ/ ئەزانم، ئەزانم، ئەو باوەرە و یزدانییە خۆرسکییە و بۆماوەیییە لەو خێزانەووە وەرت گرتوووە کە تیایدا پەرۆردە بوویت، بەلکو بۆماوەیە کە بۆ ئەوەکانی داھاتوو، بەلێ ئەم باوەرە زۆر بێگەرد و پوختە گەر فەلسەفەچی ئەزان لیلی نەکات و بەدەختی رینگای پێتە گریت.

حەیران/ کەواتە، مەبەستی شیخم لەباوەری دەروونی چییە؟

شیخ/ پرسیارت لێدەکەم، ئایا.... ئەو باوەرە کە ئەمڕۆ پێی گەشتوویت پاش گوێیشتنت بە وتەی فەیلەسووفەکان کە باوەرپێکی پەيامی دەروونییە کە ریزت بۆیان ھەلقولاووە کە لە ناخدا شاراوە بوووە بۆ گەورە فەیلەسووفان گە پێش ئەوەی وتەکانیان لیکبەیتەووە باوەریان بناسیت یاخود بەھۆی ئەو بەلگانەی کە عەقڵت دەرکی کردووە؟

حەیران/ باوەری یەقین و ریز لێنانی بەرزە و، ھەر وەھا باوەری بەلگەکانیشە بەگشتی، بەراستی بۆم بەدەرکەوت لە یێنێی بەیەک گەشتنی فەیلەسووفەکان لەسەر ھەق و راستی و باوەر بەبوونی خودای گەورە، لەئێوەند گەورە فەیلەسووفان و گەورە پیاوانی ئاین و بەھۆی زانیتم بە وتەکانی جێسەر سەبارەت بە پێویستی بێریارەکانی عەقل، لەبەر اوارد کردن لەنیوان زانست و ئایندا و، مەعقول و مەنقول لەکاتی ھێنانەووەی بەلگە برەرەکانی عەقل لەسەریان و بگەرێمەووە بۆ زانایانی ئایینی بەھەمان پشت بەستن کە ریزی زۆرم بۆ فەلسەفەو زانست، مەملانیی لەگەڵدا دەکردم و، کەرچ و کالی زانایانی ئایینی ھەندێ جار دوریان دەخستەووە، ئەوانە کە غەزالی و جێسەر پێیان دەلێن: زیاتر زەرە مەند ترن بۆ ئاین لە دووژمنەکانی ئاین و، بۆم رێکەوت پابەندی رێبازە بەلگە-خوارییەکان بێم لەسەر بوونی خودا بەگشتی لەگەڵ بوونی ئەو جیاوازییە نیوانیان لە ئالۆزی و سادەیی کە بەگشتی ھەموو روودەکەنە باوەر ھێنان بەخودا.

شیخ/ دەمەوێت لەدەمی خۆتەووە باسی ئەم بەلگانە گوێیشتبیم تا... بۆم بەدەر بکەوێت لە کوێدا دوو چاری ئالۆزی دەییت. و ئیستا.. من بە قوتابی خۆت دا بێ.. ئەو حەیران و، تۆش بێ بەشیخ مەوزون.

ھەيران/ لە (بەلگە كانى پەيدا بوون) دا كە زۆر بەي فەيلە سوفان و زانايان ھەلگىرى ئەم رىيازەن، دەينىم بىر و باوەرە كانى مەنىش زۆر بە ئاسايى ئەم رىيازەم گەرتۆتە بەر، لە رىيازىنى ئاشكرائى بەلگەدار، كە بە بەلگە پىشتىوانى كراون و، ھەندىكىيان پەيوستى ھەندىكى تىريان، بەرەو بەرزى مل دەنن، تادە گەنە شتە ئاشكرائى لەلەي عەقل و، عەقلم پىم دەلەت/ ئەم گەردوونە پىنكەتەيە (واتە: مەركەب) بە خۆي و گەشت بە شەكانى ھەموو پىنكەتەيەك پەيدا بوونى ئاشكرائى روونە و، گەردوونىش بە ھەموو ئەو شتانەي كە لە خۆيى گەرتووە لە گۆرەنىكى بەردەو و امىدايە لە وىنەيە كەو و بۆ وىنەيە كى تر، واتە: لە شىو و شەكلى كەو و شىو و شەكلىكى تر و ھەموو گۆرەو كەنىش دوو بارە دە گۆرەن بۆ وىنەي تر و ناگو نىجەت وىنەيە كى بەرەتەي ئەزەلى كۆن ھەيىت، گەروا بوايە بە ھىچ جۆرىك شىاو نەدەبوو كە گۆرەنى بەسەردا يىت. و تە بەو ھەي كە زىجىرەي وىنە كان بى كۆتايى يە، و تەيە كى ھەلەيە، چونكە زىجىرەيى و تەسەسول لەلەي عەقل مەحالە.

لە بەر ئەو پىوستانە ئىمە لە سنورىكدا بوەستىن و بلىن: ئەم گۆرەو و تەسەسولە بى شىو وىنە و سوورەت بوون و لە بەر ئەو ھەي بى شىو وىنە بى بوون و بوونيان نەبوو، چونكە وىنە برىتەيە لە شىو و قەبارەو كىش و رەنگ و چىز و بۆن و، چ كاتىك وىنە ئەو شتانەي لە دەستدا بوونى نايىت كە واتە جىھانى گۆرەو بوونى نەبوو لە پاشدا پەيدا بوو و گەردوون پەيدا بوو، عەقل بە ھۆي سىستى ھۆ و ھۆكارە ئاشكرائى، بە ئاشكرائى بىر پار دەدات كە ھەموو پەيدا بوونىك پىوستانە بە ھۆكارىك ھەيە بۆ پەيدا بوونى و، پەيدا كەرە، ئەم ھۆكارە ناگو نىجەت خۆي پەيدا بوو يىت چونكە ئەو پىوستانە بە ھۆكارىك دەيىت بۆ پەيدا بوونى، ناگو نىجەت بگۆرەت زىجىرەي ھۆكارە كان بى كۆتايىن، چونكە زىجىرەي (تەسلىس) لەلەي عەقل مەحالە، لە بەر ئەو دەيىت پەيدا كەرە، دروستكەرى گەردوون كۆن يىت، كە خوداي بەخشندەيە، كە دروستكەرە پەيدا كەرى گەردوونە پاش ئەو ھەي نەبوونىكى رەھا بوو.

شىخ/، بۆيت، بۆيت، ... ئەي ھەيران.

ھەيران: و سەبارەت بە بەلگە كانى پىوستانە (و جوب) كە فارابى و ئىبن سىنا و دىكارىت و لوك و لايىت ... ھتە پابەندى بوون.

دەلنېم/عەقل بەئاشكرا بېرىار دەدات كە مانای بوون لەنێوەند سنی حالەتدا جینگۆز كنی دەكات (دەشیت، مەحال، پنیوست) (الأمكان، الاستحالة، الوجوب) لەبەر ئەوە ھەموو شتێك یان بوونی دەشیت یان بوونی مەحالە یان بوونی پنیوستە و، عەقل بېریاری ئەوە دەدات كە ئەم گەردوونە لە جۆری (دەشیت) و لەحالەتی (دەشیت)دا دەبێت زاتكەری ھەبێ حالەتی بوون زال بكا بەسەر نەبووندا، كە بتوانیت لە دەشیتەو دەربازی كات بۆ بوونێکی كرداری (فعلي) و پەیداكەری ئەم بوونە، ناگونجیت بوونی لە جۆری دەشیت بێت چونكە ئەو كاتە پنیوستی بە پەیداكەریك دەبێت كە ئەمەش دیسان بەرەو یاسای زنجیرە ی مان دەباتەو كە ئەمەش لەلای عەقل مەحالە.

كەواتە ئەم پەیداكەرە، دەبێت (پنیوستە بوون) بێت و، ئەم پەیداكەرە پنیوستە بوونە، ناگونجیت لە خودی خۆیدا دەشیت بێت، چونكە گەر وا بێت، ئەو كاتە دەبێت خودی دەشیت پنیوستە بوون بێت، كە ئەمەش پێچەوانەی عەقلە چونكە دوولایەنی دژبەیهك كۆدە كاتەو كە (دەشیت پنیوستە) و لەبەر ئەوەی دیسانەو روو دەكاتەو یاسای زنجیرەیی كەوا لەھۆكار دەكات بێتە ھۆیەك بۆ ھۆكارە كە خۆی و ھەروەھا ھۆكانیش بێتە ھۆكار بۆ ھۆكانی خۆیان.

ئەم خولاندنەو ھیش كەوا باوە پێیان دەگوترێ لە زاراوا (دەورو تسلسل) لەلای عەقل مەحالە لەبەر ئەوە ئەم گەردوونە دەشیت، پنیوستی بە پەیداكەریك ھەبە كە لەخودى خۆیدا پەیدا بوو بێت و پایەندی خۆی بێت و، ئەو پەیداكەرە پنیوستە بوونە ھیش خودای بەخشنەدە.

لەیه كێك لە وتەكانی دیکارت كە ھەمیشە خەلك دەبێتەو (من بوونم ھەبە، كنی پەیدای كردم و كنی دروستی كردم؟)

من دروستكەری خۆم نیم و پنیوستە دروستكەریكم ھەبێت و ئەو دروستكەرەش پنیوستە (پنیوستە بوون بێت) كە خودای بەخشنەدە.

بەگوێرەى دەربرینی باسكال: (لەوانە بوو نەبومايە گەردایكم پێش لەدایكبوونی من بمردايە، كەواتە من زیندەو ھەریكى (پنیوست بوون) نیم، كەواتە پنیوستە (پنیوستە بوونێك) ھەبێت كە بوونی من پاپەندی بێت ئەویش خودایە.

شیخ/ و بەگوێرەى تەعبیر دەربرینی قورئان: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ؟﴾ یا لەھیچ شتێك پەیدا نەبوون یاخود خۆیان دروستكەری خۆیان؟ ﴿﴾.

ھەيران/ ۋە لەبەلگە كانى (ھۆ ھۆ كارەى تەواۋ) ۋە لەسەر بىنەماى (باۋەرى ھاۋدۇ)
(مبدأ التناقض) كەلايىز بە ئاگاۋوۋە لىنى عەقل ۋە بېرىار ئەدا ھەموو شىئىك كە ئىمە
ئەندىشەى دە كەين دەيىت، يان دە شىت يىت ۋە يان مەھال يىت ۋە ياخود پىۋىست يىت
ۋە راستى ئەم گەردوۋنە دە گەرىتەۋە بۇ جۆرى (دە شىت)

ھەموو راستىە كانى جۆرى دە شىت دە يىت (ھۆ ۋە ھۆ كارىكى تەواۋى) ھە يىت بۇ
كەۋتە ۋە يان ۋە ھىنانە بوۋىيان.

ئەم گەردوۋنە يىنراۋە خۇى دروستكەرى بوۋىنى خۇى نى، ۋە تەى بەۋەى خۇى
دروستكەرى بوۋىنى خۇى تەى يىنچەۋانەى لە گەل عەقلىدا ۋەك لەۋە پىش ووتراۋە. كەۋاتە
پىۋىستە ئەم گەردوۋنە راستە دە شىت ھۆ ھۆ كارىكى تەواۋ ھە يىت بۇ خىستەۋەى
بوۋىنى، چۈنكە بە يى (ھۆ ھۆ كارى تەواۋ) بوۋىنى نايىت، لە گەل ئەۋەى كە شىئىكى
راستىە بوۋىنى ھەى ۋە دە يىت (ھۆ ھۆ كارى تەواۋ) بۇ بوۋىنى، لەۋەرى زانىست ۋە تۋانا
ۋە كارىە جىنى يىت ھەموو سىفاتيكى تەواۋى لە خۇ گرتىت، چۈنكە گەرسىفاتي
تەواۋى لە خۇ نە گرتىت ھۆ ھۆ كارە كەى تەواۋ نايىت، كە خوداى بە خىشندەى.

ھەموۋى بە گىشتى لەسەر تايە كان بۇ عەقل دە ژمىر رىت كە ھەندىكىيان تەواۋ كەرى
ھەندىكى تىر يانن ۋ، ئەم شتە سەرتايىانە لە مىشكى مرۇفدا لە كۇتايى قۇناغە كانى
بىر كرىدەۋەيدا دوۋ چارى شلە ژاندن ۋ كولىۋون دە يىتەۋە، كاتى ئەندىشە كرىدى كۇتايەك
كە ھىچ شىئىك لە دوۋايدا نايەت ۋ، ئەۋ نە يى كۇتايەى كە ھىچ سۈرىكى نى، ۋ، ئەۋ
ئەزەلبەى كە ھىچ سەرتايە كى نى، ۋ، ئەۋ چەرخەى كە ھىچ چەرخىك لە پىشەۋە
نەبوۋە ۋ ئەۋ جىنگايەى كە ھىچ شىئىك لە دوۋايەۋەنى، ۋ ھەروەھا (نەبوۋى رەھا) (العدم
المطلق) بەلام ئەم ھەموو كولىۋون ۋ شلە ژانە بىزارم ناكە ۋ ئازارم نادات بەقەد ئەۋ
كولىۋون ۋ نەتۋانايەى عەقل كە دوۋ چارى دە يىت لە ئەندىشە كرىدى دروستىۋون
لەنەبوۋەۋە.

شىخ/ تۇلىۋور دراۋى ئەى ھەيران، لە كولىۋون ۋ نەتۋانايەى عەقلىت كە تۈۋشى
دە يىت لە ئەندىشە كرىدى ئەم ھەموو بابە تانەدا ۋ عەقلىت گەۋرە تىرنى، ۋ لە عەقلى غەزالى ۋ
ئىين روشد ئىين طوفەيل ۋ كانت ۋ سبەنسەر كە بە گىشتى دان دە نىن بەنەتۋاناي عەقل ۋ
كولىۋى لە ھەندى كاتدا.

بەلام ھەرگیز لىبور دراو نىت لەبەردەم ئەم كولىبونەدا دەستەوسان و سەرسام و نەتوانايىت لەبەدەر خستنى بەلگە پرەرەكانى عەقل بۆ خۆت، كە ئەم كولىبونە بە وىلبوونى ئەندىشە دەژمىررئىت، ئايا عەقلمان ھەمىشە دوو چارى ئەو وىلبوونى ئەندىشە بە نايىت كەلە پاشدا بەھۆى بەلگە پرەرەكانى عەقلەو پووچەلى بکەينەو و بەدرۆى بخەينەو كەواتە گوڤيستم بە ئەى ھەيران.

ھەيران/ ھەموو لەشم گوڤى بە گەرەم.
شىنخ/ ئەم گەردوونە راست و بىسراو،... ئايا لەبەشى (دەشئىت) يان لەبەشى (پيويستە)

ھەيران/ بئى گومان ئەمە لەبەشى دەشئىت چونكە دەتوانين ئەندىشەى نەبوونى گەردون بکەين.

شىنخ/ ئايا... گەردوون دروستكەرى خۆى بوو؟
ھەيران/ نەخىر.... چونكە ئەم ئەندىشەى پىنچەوانەى كى عەقلى دروستدەكات، كە ئەو كاتە دەبئە (پيويستە بوون) كە خۆى لە راستيدا (دەشئىت).
شىنخ/ كەواتە دەبئىت (ھۆو ھۆ كاريكى تەواوى) ھەبئىت بۆ خستەوھى و ھىنانە بوونى.

ھەيران/ ئەمە، ئاشكرايە.
شىنخ/ كەواتە گەردوون پىش ئەوھى ھۆ و ھۆ كاري تەواو پەيدا بکات بوونى نەبوو.
ھەيران/ گوماني تبادانى بە كەوايە.
شىنخ/ ئايا، ئەندىشە كردنى بوونى گەردون لەپاش نەبوون ھىچ پىنچەوانەى كى بۆ عەقل دروستدەكات، بىر بکەرەو ئەى ھەيران.

ھەيران/ نەخىر.... بەلكو پىنچەوانەى عەقل كاتىك دروست دەبئىت كە ئەندىشەى نەبوون بکەين بەوھى كە بوونى گەردوون نەبوونى لەپىشەو نەبوو.
شىنخ/ پەيدا بوون لەنەبوونەو، لەلای عەقل مەحال نى، گەر لەلامان مەحال بوو يان بەدورمان زانى و نەتواناين لە ئەندىشە كردنى وەكوو لاينز دەلئىت.

ھەيران/ راستە، لەلای عەقل مەحال نى بە... بەلام گەرەم سوڤند بئىت بەخوا من تا ئىستا نەتوانام لە ئەندىشە كردنى لەگەل ئەوھى بەھۆى بەلگە پرەرەكانى عەقلەو باوهرى تەواو بەخودا پەيدا كەردووە سەبارەت بەوھى كە لەلای عەقل مەحال نى، بەلكو مەحال

نهوهیه که نه بوون پینش بوونی گهر دون نه بیټ، که بوونه کهی (ده شینټ) به لām چی بکه م
 گهر عقل نه توانا بیټ؟

شینخ/ و بهای ئه م نه توانایی به چی به بهرام بهر به لگه بره ره کان؟
 مینش ههروه که تو عقله نه توانایه له ئه ندیشه کردنی دروست بوونی له نه بوونه وه، به لām
 باوه ری ته و او م ههیه که ئه م نه توانایی به ئه نجامی و ئلی ئه ندیشه ی پوو چهل و پین مانایه . و
 دهسته وه سان بهرام بهری ئاماژه ی تیکه چوونی عقل ده کات.

حهیران/ چۆن؟

شینخ/ ئایا.... باوه رت به راستیه کانی ماماتیکی نی به که باوه ری ته و او به ئه نجامه
 راستیه کهی ده هیټ؟

حهیران/ چۆن.... نه.

شینخ/ ئایا زور له راستیه کانی ماماتیکی نازانیت، که پشت ده به سیت به شته
 سه رتایی به ئاشکرا کانی عقله که له سه ره تادا نادیارن له لات و، ته نها به هوی بیر کردنه وه
 ئا کاخوازی و به لگه خوازی بۆت به ده رده که ویت....؟

حهیران/ ئه مه راسته ... به لām دوای بیر کردنه وه به لگه خوازی ده توانم ئه ندیشه ی
 بکه م؟

شینخ/ و ته ت چی ده بیټ، گهر چه ند با به تیکی ماماتیکی سا کارت پینش که ش بکه م،
 که به هوی به لگه بره ره کانی عقله وه به ده ستهاتو وه له گه ل نه وه شدا عقلت له
 ئه ندیشه کردیدا دوو چاری نه توانای ده بیته وه ته نانه ت به ده رخستنی ئه نجامی کیشه
 ماماتیکی که ش؟!

حهیران/ له نموونه ی.

شینخ/ به ئاگا به ئه ی ههیران، عقله مان له بهاری ژمیره زوره کاندای کول ده بیټ
 بهرام بهر ئه ندیشه کردنی چه ند راستی به کی دیار و ئاشکرا، که ته نیا پی یستی
 به بیر کردنه وه کی که م و ژماردنیکی ساده ههیه له جووری کو کردنه وه بۆ تیکه یشتنی
 ته و او لینی، عقل به شیوه یه کی سهیر کول ده بیټ لینی، ته نانه ت له ئه نجامه که ده که وینه
 گومانه وه، گهر راستترین که سیش ئه وه ئه نجامه ی پین بلی، بگره عقل خوشی ئه وه ئه نجامه
 به ده ست بهینی هه ر لینی به گومانه .

ئایا... (مه ته لئێ پهره پارچه کراوه که ده زانیت)؟

حهیران/ نهخیر..... گهوره.

شیخ/ گهر په‌رپه‌یه‌کی زور ته‌نکت بدریتنی که ته‌ستوریکه‌ی به‌شیک بیت له (۱۰۰) به‌شی میلیمه‌ترینک و داوات لیکریت بیکه‌یته دوو به‌شوه و، پاشان دوو به‌شه‌کش بکه‌یته چوار به‌شوه و چوار به‌شه‌کش بکه‌یته هه‌شت به‌شوه،..... تا.... به‌م جوره‌کهرت بوونه که دوو باره ده‌که‌یته‌وه تا.... ده‌گه‌یته (۴۸) جار، وه‌لینت پرسرا پیش نه‌وه‌ی ده‌ست به‌که‌رتبون و ژماردن بکه‌یت به‌پنی مه‌زنده‌ت درژییی ته‌م پارچانه‌چهند ده‌بیت پاش که‌رتبونیان به‌ (۴۸) جار؟ ناتوانی بلینت هه‌رچهند زور له‌خوت بکه‌یت که ریژه‌یه‌کی بو دابنیت و، بلینت دارژیه‌یه‌کی زیاتره له ۱ یان ۲ یان ۳ مه‌تر و گهر پنتوترا ته‌ستوریکه‌ی زیاتره له ۱۰ کیلومه‌تر.... هه‌رگیز باوه‌ر ناکه‌یت.....

گهر پنتوترا که‌رتبون که‌بو ۴۶ جار دوو باره بکه‌ره‌وه و له‌سه‌ریه‌کیان دابنی تا به‌رزده‌بیت‌وه بو ئاسمان.... به‌رمانگ ده‌که‌ویت یان نزیکه به‌ری بکه‌ویت، که‌دووری به‌که‌ی له‌زه‌ویه‌وه ۳۸۴ هه‌زار کیلومه‌تر ده‌کات، گهر به‌شویه‌یه‌کی ساکار له‌م ژمیره‌یه بکه‌لیته‌وه و به‌توینت نه‌ندیشه‌ی بکه‌یت ده‌بینیت عه‌قلت ته‌توانایه له‌نه‌ندیشه‌کردنی، پینوسه‌که‌ت بگه‌رو ژمیره‌یه‌که‌ی ته‌ی هه‌یران.

حه‌یرانی کوری ته‌زع‌ف ده‌لینت: پینوسه‌که‌م گه‌رت و ده‌ستم به‌ژماردن و کۆ‌کردنه‌وه کرد بو ماوه‌ی زیاتره له‌کاتژمیرینک و شیخیش پینده‌که‌نی، کاتیک ته‌واو بووم بۆم به‌ده‌ر که‌وت به‌هۆی ژمیره‌یه‌کی ساکار په‌ره‌پارچه‌کراوه‌کان، گهر بخزینه‌سه‌ریه‌ک، به‌راستی نزیکه‌بگاته‌مانگ، به‌شیخ‌م‌وت.

حه‌یران/ به‌لنی، راسته‌ته‌ی گه‌وره‌م درژیه‌یه‌کی نزیکه‌ی ۳۸۴ هه‌زار کیلومه‌تره.... و راسته‌نزیکه‌به‌رمانگ بکه‌ویت به‌خودا ته‌مه‌شتیکی سه‌یرو نامۆیه.....

شیخ/ ئینستا پرسیارت لینه‌که‌م/ ئایا ده‌توانیت نه‌ندیشه‌ی ته‌م ته‌نجامه‌بکه‌یت پاش نه‌وه‌ی خوت به‌ده‌ست هینا. و یاخود هینستا هه‌ست به‌نه‌توانای عه‌قل ده‌که‌یت له نه‌ندیشه‌کردنیدا.

حه‌یران/ سویند بێ به‌خوا.... تا ئینستا هه‌ست به‌توانایی عه‌قل ده‌که‌م له نه‌ندیشه‌کردنیدا.

شیخ/ ئایا.... ده رکست کردو باوه پت هیئا ئه ی حهیران که عه قلمان زۆر کات نه توانایه له ئه ندیشه کردنی زۆر به ی راستیه کان که به هو ی به لگه کانی عه قله وه به ده سه تها نو وه .

حهیران/ به ئی... باوه ده که م... به لام چۆن ئه مه ده بیست؟

شیخ/ له بهر ئه وه وا عه قلمان دروستبو وه که نه تواناییت له ئه ندیشه کردنی زۆر به ی راستیه کان، به لام به هو ی به لگه به ره کانی عه قله وه ده توانیت به یاری راستیان به دیت چونکه ئه ی حهیران (ئه ندیشه کردن) جیاوازه له (به گه ر خستنی عه ق) له وانه یه به عه ق باوه به شتیک به ینیت به لام ناتوانیت ئه ندیشه ی بکه یت، چونکه به گه ر خستنی عه ق په ناده بات بۆ شته سه ره تاییه ئه اشکر اکانی که عه ق خۆی ریکیان ده خات و په یوه ستیان ده کات به یه که وه و، ده ره ینانی هه ندیکیان له هه ندیکی تریان ده کات و، دروستکردنی هه ندیکیان له سه ره هه ندیکی تریان ده کات و ده گاته ئه وه به یاره به ره عه قلیانه ی که له وانه یه به ئاسانی نه توانریت ئه ندیشه یان بکریت، ئیستا تینگه یشیت؟

حهیران/ به ئی.... تینگه یشتم.

شیخ/ زانستی نوینی ئه مرۆ دان به م راستیه دا ده نیست بۆ ئه وه جیاوازییه ی که بۆم باسکردیت له نیوان شیوا ی ئه ندیشه کردنی شتیک و به گه ر خستنی عه ق، گو ی نادری به نه توانایی عه ق له ئه ندیشه کردندا و ته نها په نا ده به نه به گه ر خستنی عه ق چونکه راستیه کانی زانست له بو ره جیا جیا کانیدا و له چه ندینی و ژمیره یی دا به رز تره له ئه ندیشه کردن، به لام له ریگای به گه ر خستنی عه قله وه ژمیره ده کریت و ده ناسریت و به یاری له سه ره ده دریت بۆ نمو نه: شه پۆله کانی رووناکی وه ده گرین، ئایا... ئه زانیت که زانایان پاش ژماردنی ئه وه شه پۆلانه ده ئین ئه وه شه پۆله رووناکیانه ی که ره نگی و نه وشه ی دروست ده که ن به خیرایی ۶۰ هه زار شه پۆله له ئینجینکدا؟ ئایا ئه وه زانایانه ده توانن ئه ندیشه ی ئه وه خیرایی به بکه ن گه رچا و بنو قینن و خه یالیان بجه نه گه رو ماندووی بکه ن؟

نه خیر چونکه ئه م ژماره زۆره له م رووبه ره به چو و که دا، عه ق له توانایه له ئه ندیشه کردنی دا، به لام نه توانایی به له به گه ر خستنی عه ق تیایدا واته به هو ی عه قله وه به یاری راستیه که ی ده دات، له وانه یه ژماره له لیکۆلینه وه گه ردیله نو ینکاندا بگاته ژماره یه کی سه ره سو ره ینهر که عه ق له توانا ییت له ئه ندیشه کردنی ئاله مه وه بۆت

به دهرده که ویت تهی چه یران، بۆ غموونه زانایان ژمیرده ده کهن و ده لّین خیرایی له رینه وهی دهنگ له وانیه بگاته... نیو ملیۆن له ره له چر که به کدا و، ئه مهش چه سپاو له لای زاناکان چه سپاندنکی عه قلی، زانستی بره که هیچ گومانیکی تیا دا نی به، ئایا وایان ده بینی که بتوان ئه نندیشهی ئه ژماره زۆرهی له رینه وه بکهن له چر که به کدا؟

بۇ تاقىكر دنه وه، ئايا ده توانيت ئەندىشه ي روودانى هزار لهرينه وه لهر كهيه كدا بكهيت؟ چجاي هزار لهرينه وه يا خود نيو مليون لهرينه وه لهر كهيه كدا، به لام ئەم شته ي كه تۆ نه تواناي له ئەندىشه كردنى دارشتنيكي راست و بي گومانه، ئايا به چ ريگايه ك دوزيانه وه؟ بيگومان به هۆي به گهر خستني عه قل و ژميره (حساب) وه دۆ زويانه ته وه.

ئىستا تىگە يىشتىت كە چۆن ئەندىشە كۆردىن جىياوازە لە بە گەرخىستى عەقلى و، پەندە وەرگرتن و الە بە گەرخىستى ژىرى و عەقلىدا، نەو كە لە كۆل بوونى لە ئەندىشە كۆردىن. حەيران/ بە ئىنى زۆر بەروون و ئاشكرا تىگە يىشتىم.

شیخ / بیست و نه روزی که در آنجا بود و فیه لسوفان تیگه یشتیت که ده لنین: دروستکردنی بوون له نه بوونمه له لای عمل ده شیت، ته نانهت گهر عه قلیش کول و نه توانا بیست له نه ندیشه کردید؟

حمیران/ به راستی (فلسفه دهریایه که پنجه وانه‌ی هم‌و دهریاکانی تره، هه‌لگری ریبازی دوو چاری ترسناکی و خنکاد له رۆخ و که‌ناری دا ده‌بیت و، له ناخ و قولیدا دنیایی و باوهری ده‌ستگیر ده‌بیت).

ھەرۈەك شەيخ دەڧەرمۇنىت و، ھەرۈەك (باكون) دەلىت: كەمى فەلسەفە مەروۇف بەدوردە خاتەمە لە ناسىنى خۇدا بەلام زۆرىنەى بەرەو خۇدامان دە گىرەتەمە.

شەيخ/ ئىستا كاتى قورئانە ئەى حەيران، ئەو قورئانە پەرۈزەم لە كىتەبخانە كەدا بۇ بەيئە و تۆبەزۇ بۇ جىنۇستە كەت.

من کارینکی ترم هیه که پیشکشی خودای پروهردگاری بکم بهی فلسفه..

ونہ کافی پر وہ ردگام

حهیرانی کورې ته زغوف ده لیت / له ژووره که ی شیخ دهر چووم پاش نه وه ی قورثانه
پیروزه کم دایه ده ستی و چوومه جینو وستنه کم، خهو نه ده چووه چاوم چونکه فیر نه بووم
له م کاته زووانه دا بنووم، و نه شم ته توانی بخوینمه وه چونکه چرا که هیشتا له ژووره که ی
شیخ مابوو، و زورم له خوم ده کرد که بخموم له نیوان خهو و ناخه ودا به ده نگی کؤ که ی
شیخ به خه بهر هاتم.... ده بینم شیخ هر به نا گایه... پاشان خه ویک ی قول دایگر تم تا...
له ده نگی لیدانی دهر گا که له لایه ن بخپوره پیه میرده که وه به ناگا هاتم و کاتیک له
جینو وستنه کم هه ستام بز نه وه ی دهر گا که بکه موه ده بینم چرا که هر له ژووره که ی
شیخدا روونا که و کاتیک بانگی بهیانی دا شیخ بهر وه ده ستونیز هه لگرتن چو، پر سیاری
شو نه خه و ته که یم لیکرد، و وتی ئیستا له خویندنه وه ی قورثان ته و او بووم.

و وتم / گوره م شو و نخوونی یی هیزت ده کات.

و وتی / نه مه هه مووی له بهر تویه نه ی حهیران.

و وتم / له بهر منه؟

زه ده خه نه یه ک گرتی و بهر وه ده ستونیزه که ی رویشته له پاشدا ههردوو کمان نویژی
به یانیمان کرد، له پاشدا شیخ بهر وه جینو وستنه که ی چوو، و وتی: من نه مېرؤ بز
پرستگام ناچم.... له بهر نه وه پنیو ستیم به خه ویک ی زوره، منیش نه و ژوهم له نیوان
پرستگای شیخ و مزگه و ته که دا به سهر برد، و نه وانه ی دوینی شو و شیخ پنی گووتم
به سهر یا چوومه وه و دوو باره کزو ژمیره ی (مه ته لی په ره پارچه کراوه کاتم) کرد.... ده بینم
له و په ری باوه دایه به لام عه قلی ئیمه هه ندی کات نه توانایه له نه ندیشه کردنی هه ندی
راستیه کان که به هزی عه قله وه ده سه لمینرین.... و ناییت ده سته وستان بین بهر امبه ر تم
نه توانای په ی عه قله وه، به لکو به هزی نه و به لگه برانه ی که لامان چه سپاوه، باوه به وه
بهینین که نه م نه توانای په (وه هم) نه ندیشه یه، و ویلی نه ندیشه بهر ننگاری به لگه ی
ینا کریت، و ته کانی غزالیم هاتمه یاد له م رووه وه دوو باره به ته کانی غزالیدا
چوومه وه دهر کم کرد، مانای نه م و ته یه ی (ته نه اریگا چاره یه ک بز گو مان و ویلی

ئەندىشە، بەلگەيە) و بەلگەش بەھۆى پىكەو لىكاندىنى سەرتايى بىنەما پىۋىستى يەكانى يەو بەدەست دىت، كە عەقل بەبى ئەوان ناگاتە باوهرى تەواو) لەپاشدا ووتەم ھاوار بۇ خۆم، چۈن دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم، و ۋىلى ئەندىشە فەرامۆش بىكەم، لەكانى چەسپاندنى بەلگەى بىرەردا، گەر خودا ئەم پىاۋە رابەرە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، ھاوار بۇ خەلك بە دەست ئەم ھەموو گومانەو، كەھىچ كەسىك دەر بازوونى نى يە لىنى، ئايا... ئەو ھەموو لىكۆلىنەو بەسانەى كە ئىمە كىردمان لەمەو بەر بۇ ئەو خەلكە بەدەستىت؟

خوداش بە گۆنرەى تەوانامان داوا كىردغان بەسەردا دەسەپىنىت... چۈن تەوان ئەم ھەموو گومانە لەباوهرپان بە دوور بىخەنەو، كە ئىۋارە داھات... چوومە لای شىخ... دەبىنم لە دەفتەرىكى گەرەدا ھەندى ئايەتى قورئانى نووسىو، سىلاوم لىكردو ھەردوودەستەم ماچكرد، زەرەخەنەك گرتى و ووتى:-

بۇچى... بەبى بۇنە دەستە كانم ماچ دە كەيت چى يە خواخافىزىم لىدە كەيت، وا دەزانى لەوانە كانت تەواو بوويت و بەرەو وولاتت دەچىتەو... نەخىر ئەى ھەيران ھىشتا زۆرت ماو كەوانە كانت تەواو بىكەيت.

ھەيران/ ھەرگىز نەھاتتە يادىم لىت جىايىمەو ئەى گەرەم: گەر سەردانى باو كىشم بىكەم ھەر دە گەرەمەو بۇلات، لەزانكۆى (پىشاۋەر) لەزانست داپرام، سۆيىندى بەخودا لەتۇ باشترە دەست نە كۆتوۋە پاش داپرايم لە زانكۆ ھەردو دەستەم بۇيە ماچكرد، چونكە دەمەوئ بەسۆزو ھەستىكى زۆرەو بەتەم بەم ماچانە دەرپىرم.

رازو نەنى يە كى خۆمست لە گەل دا بىكەم، و ئەم ماچانە بىكەم بە صدقەى پىش نجوى (قەدما بىن ىدى نجوا كى صدقە)

شىخ/ چىت ئەوئ بىلىنى، وتەى ناخۆش لەتۇ نايىستم.

ھەيران/ زۆر بەووردى بىرم كىردەو لەو راستىنەى كە دوئنى شەو پىت راگەياندم، تۇ خودا پىم بلىنى، چۈن تەوانىومە دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم و چۈن فەر بووم ۋىلى ئەندىشە لە ئاستى بەلگە بىرە كانى عەقل دا فەرامۆش بىكەم گەر خودا ئەم پىشەواو رى پىشاندەرە دلسۆزە سىنگ فراوانە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، لەغەو نەى بەرپىرت... ئەى گەرەم؟

شىخ/ رەپىشاندەرە پىشەواكان زۆرن ئەى ھەيران، كەلەوانەو بۇ ئىمە ماو تەو، تەنھا ئەو گىرنگە كە داواكارى رىنگاى راست سەرنجىكى قوول و بىر كىردەو يە كى دوورو درىژى ھەپىت و پىر سىيار لە شارەزايانى ئاين و قورئان بىكات....

حهيران/ ثايا بؤ هه موو كه سينك ريده كه ويت واز له كاروباري ژيان و هؤ كاني به ده سته اتني بؤيوي بهيني و خؤي تهر خان بكات بؤ بير كرده وهي قول و ليكؤلينه وهي دوو رو دريؤ؟ و هينانه وهي به لگه خوازي ماندوو كه رو زه حمت، ثايا خودا داواي شتيك له مرؤف ده كات كه له توانيدا نه ييت؟

شينخ/ نه مه راسته ههيران، و نه مه بوو كه ده موويست تۆ پني بگهيت و پيشاني بدهم و ئامؤژ گاري تي پنيكه م تا گه يشتمه نهو پله ميهي كه بتوانم تۆي پي رينمايي بكه م به گه يشتم بؤ به راستي بيرؤ كه ي به لگه پنيكه اته كان و راستيه كانيان به لكو ئامؤژ گاري هه موو نهو مرؤفانه ي پنيكه م كه بؤيان رينا كه ويت خؤيان تهر خان بكه ن بؤ به سهر كرده وه و ليكؤلينه وهي دوو رو دريؤ... نه ت بيني چؤن دويني شهو له بهر تۆ خؤم تهر خان كرد بؤ خويندنه وهي قورئاني پيرؤز.

شينخ/ به چي ئامؤژ گاريم ده كه يت گه و ره م.
شينخ/ تۆ و خؤم و هه موو مرؤفنيك هيوادارم گوئيستي ئامؤژ گاري به كه ي ئين روشد بين كه ده ليت پيوسته بؤ چه سپاندي بووني خودا په نا بهرينه بهر به لگه سه ره تاي به، ساكاره، ئاشكر اكان كه عه قل به ئاساني دهر كيان ده كات به پي چوونه ناو قولايي گيؤاوي به لگه خوازي و مونا قه شه گيري كه روته له وي لي ئه نديشه م كولبوون و نه توانايي، كه نه مانهش نهو به لگانه ن كه قورئان زياتر ئامازه يان بؤ ده كات له به لگه پنيكه اته كاني تري عه قل.

چونكه له دهر ككر دنيا ندا نه زانيكي نه خويندنه وارو زانايه كي فهيله سوف وهك به كن، نه زانه كه به كورتي له ساكاري و ئاشكرايي و سه رتاي به كه ي تي ده گات، به لام زاناه به دريؤي تي ده گات و ده زانيت نه م ئاشكر ايبانه له به لگه كاني قورئاندا په ناده به نه گه ليك به لگه ي به دهر خراو (شواهد) و هه موويان به گشتي برپاريكي عه قلي پنيكه ده هينن به جزريك، كه ئينكاري كردنيان وهك ئينكاري هاو كي شه ي مامتايكي راست و دروست وايه.

حهيران/ نه مه شتيكي سه يرو سه رسو رهينه ره، به راستي شينخي گه و ره م له مموو پيش ئامازه ي به وه كرد كه له قورئاندا سه باره ت به به لگه له سه ر بووني خوداو دروست كردني گه ردوون كؤمه لني به لگه هه ميه گه يشتو نه ته راده ي ئيعجاز، كه له تواناي تي گه يشتن ئيمه داني به. و هه روه ها هه ستم به مه كرد له خويندنه وهي هه ندي له به لگه كاني ثايه ته قورئانيه كاندا. به لام له وانه بوو كه هه موويان به گشتي برپاريكي عه قلي بدهن كه ئينكاري كردنيان وهك ئينكاري كردني هاو كي شه يه كي مامتايكي راست ييت.

شیخ/چند جار قورئانت خویندؤ ته وه ئه‌ی حمیران؟
 حمیران/هه‌لهم نه کردیئت زیاتر له ده‌جار خویندو و مه‌ته‌وه.
 شیخ/وته‌کانی باو کت دینه‌ته وه یادت که له خه‌ودا پئی ووتیت (ئایا قورئان ده‌خوینیت؟)

حمیران/له‌یادمو له‌یادی ناکهم.
 شیخ/ئایا به‌خه‌یالتا هاتو وه که به‌ووردی سه‌رنج بده‌یته مانای ئهم ئایه‌ته پیروزی خودای په‌روهر دگسار ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ تا... بزانیت، په‌روهر دگارت، ترسی له‌دلی زانایاندا کۆ کردؤ ته‌وه به‌رامبه‌ر به‌گه‌ره‌یی خودا خۆی، و یستویه‌تی نه‌ینی به‌کانی بوون و دروستکردن، په‌یوه‌ست بیئت ته‌نھا به‌زانایانه‌وه هه‌روه‌ک ئین روشد و جسر ده‌ئین؟
 حمیران/سه‌باره‌ت به‌م ئایه‌ته پرسیارم کرد ووتیان مه‌به‌ست له‌ئایه‌ته که (زانایانی ئایینی به)

شیخ/ئایا... ده‌بیئت زانایانی ئایینی زانسته که‌یان ئه‌وه‌نده سنو‌ردار بیئت که ته‌نھا بایه‌خ بده‌ن به‌مانا زاراوه‌ فیه‌یه‌کان که په‌یوه‌سته به‌ده‌ره‌ینانی برباره‌کانی خودا په‌رستن و مامه‌له‌کردن (معاملات) وه‌بێ ئاگابن له‌نه‌ینی به‌کانی بوون و دروستکردن که له‌رینگای فله‌سه‌فه‌و زانسته‌وه به‌ده‌ست دین، نه‌خه‌یر... ئه‌ی حمیران (فقهه) تیگه‌یشته‌بو هه‌مووشتیک و هه‌مووشتیک که ئایینی له‌خۆ گرتیئت له‌نه‌ینی و دانایی و برباره‌کان وه‌یه‌که‌م شت که پێویسته‌تیی بگه‌ین و ته‌کانی خودایه، ئه‌و ئایه‌تانه‌ی که ئاماژه‌ی بوونی خودا ده‌که‌ن، به‌وه‌ی که دروستکه‌رو زانا و به‌تواناو و یستدارو بێ هه‌له‌و خاوه‌ن نه‌خشه و کار به‌جی‌یه، و ئهم ئایه‌تانه ناتوانیئت به‌ته‌واوی لیکبدریته‌وه، کاتیئک ده‌توانیئت که شاره‌زایی به‌کی ته‌واومان هه‌بیئت به‌سه‌ر نه‌ینی به‌کانی گه‌ردوون و سیسته‌م و بربار و وورده‌کاری به‌کانی دا، و زانایانی ئایینی پێویسته‌له‌هه‌موو که‌س زیاتر شاره‌زاین به‌نه‌ینی به‌کانی زانست، و کاتی ئهم ئایه‌ته پیروزیان به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپيئت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ که ترسه‌که‌یان چرو پرده‌بیئت که شاره‌زایی ته‌واویان هه‌بیئت سه‌باره‌ت به‌زانسته‌کانی گه‌ردون، و هه‌رشتیک که په‌یوه‌ست بیئت به‌نه‌ینی به‌کانی بوون و دروستکردنه‌وه و که قورئان هه‌ندیکیان بو رینمایی کردوین و هه‌ندیکێ تریشی بو باسکردوین، و ئهم ئایه‌ته پیروزه له‌شیوازی و ته‌که‌یدا، ته‌نھا بو ئه‌و فه‌رمانه نه‌هاتو وه که په‌یوه‌سته به‌خودا په‌رستی و مامه‌له‌و ره‌وشته و به‌لکو له‌شیوازی و ته‌که‌یدا ئاماژه‌به‌ توانایی

و کار به جی نی خودا ده کات له باران باریندا، و ههروه ها دروستکردنی رووه ک و نازه ل به هه موو جزو ره نگیانه وه، ههروه ک خودای مه زن دهه فرموت

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ:﴾ ناخو نه تدی، خودا ناوی لهو بهرزه وه باراندووه، میوه جاتی هه مه رن گه مان پیرواندووه؟ له کیوانیش رینگه و بانی سپی و سوری جزو او جزوی بهر ننگ جیا وه دی هینان؟ ره شی وه ک قه لره شه شیان تیدا هه له مه مردم و جانمور و نازه لیشدا ههروه هایه، ره نگیان له یه کتر جودایه، له ناو عهبدانی خودادا هه ره نه وانه فره زانان لینی ده ترسن هفاطر/ ۲۷.

حهیران/ بینگومان، مه به ست له م نایه ته نهو زانایانه ک فره شاره زایی نه نیی یه کانی گه ردون و سیستمه کانی).

شیخ/ ینگه یشتنی ته و او، نهو به لگانه ک له قورثانی پیرو زدا هاتوون و نامازه به بوونی خواوهند و توانایی و کار به جی نی یه که ی ده که ن، که پیوستی به سنی کار هه یه، و نایه ته قورثانی یه کان نه م سنی پیوستی یه ی له یه ک پانتایی دا کو کردو ته وه، که له کاتی بهر اور کدندا له بهر چاوو عه قلدان تاوه کو مروث له بیر کردنه وه دا فکری له چوار چیوه ی قورثان ده نه چیت، به ثاره زوویه کی راست و دروسته وه له م نایه تانه بکو لیتنه وه له سه ر روشنایی زانست و فله سه فه، بو به ده سته یانی نهو به لگانه ی که له خوی گرتو وه که که وه لامدانه وه یه که بو بی باوه ران، و ده ر چوونه لهو کو تو به نده ده مار گری یه که کویرانه ی بو هه رایه کی نایینی یا خود فله سه فی دوتریت.

حهیران/ من له هه ندی له زانایانم بیستو وه که و ا قورثانی پیروز نامازه ی بو هه موو زانستیک کردو وه.

شیخ/ نه خیر، ههیران نه خیر، و نه وانه ی نهو قسبانه ده که ن نه زانان و نه زیرو نه دانا و قورثان هه ر گیز فره مانگه یه کی زانستی و زانیاری نی یه، و له پرووی فیر کردنه وه هه چ مه به سستی نی یه رینمایی خه لک بکات بو زانسته کانی گه ردون و نهو نایه تانه ی که نامازه ی راستیه کانی گه ردون ده که ن زانست به ده ریختوون مه به سستی ناگادار کردنه وه ی خه لک له دروستکردنی گه ردون هاتوون که و ا چون دیارده کانی ویست و تونا و زانست و دانایی و وورده کاری و سه نگینتی له خو گرتو که هه موویان به گشتی نامازه ی بوونی خودا ده که ن که ئینکاری دروستکردنی گه ردوون ده که ن بهرینکه موت، و مه به سستی نی یه

راپۆرتکردنی زانسته کانی گهروون، چونکه قورئان ووتاریکه راویژی مروؤف ده کات به زمانی مروؤف خوی، و خودا فره داناتره لهوهی که راویژی مروؤف بکات به زانستیک که تهناوت ناوه کهی نازانن بینجگه له نهینی په کانی.

به لام خودای مهزن ئامازهی بۆ بهلگه کانی بوون و توانا و ویست و زانست و دانایی خوی کردوه، به ده برینیکی سهر سهورهینه که کابرایه کی نه خویندهواری دهوارنشین له سه دهی حوته می زاینیدا لیبی تیگیشتوه، و پیاوینکی زاناش له سه دهی بیسته مدا نهینی په کانی تیده گات، ههر له مهوه ئهو موعجیزانهی که قورئان له خوی گرتوه به ده ده کهوینت. نه که تهنها له رووی رهوانیژی په کهیدا وه که لهوه و پینش باسکرا، و موعجیزوه کانی رهوانیژی و زمان پاراوی، عهره ب ده رکی ده کات، و قورئان ووتاریکه راویژی ههمو خه لک ده کات به گشتی.

بۆ ئهم جۆره موعجیزانه خودای زانا و کار به جی ئامازه ده کات و ده فهرمونیست ﴿سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَلْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾، خودا دواي چهنده ها سه ده ده نیشانه کانی گهوههیی خوی له ئاسوی ئاسمانه کان و زه ویدا به ده رخواست وه که چۆن په یمانی دابوو، و بۆ مروؤفیش به ده رکوت که خودا ههر خوی راست و ههقه، له وولاته کانی رۆژ ئاوا چهنده ها کتیبی دوورودریژ له م پوهوه بلاو کراوه ته وه به لام ئیمه ی موسلمان، که ده ستیشخهر بووین له به ده رخواستی زۆرینه ی ئهو ئایه تانه ی که له رینگای زانسته وه دۆزر او نه ته وه، لاموایه دا که م و کورتیمان کرد له راو بۆ چوونی زانا کائمان، به لام قورئانی پیرۆز به م به لینه ی پیشکه شکرد و ئامازه ی بۆ زۆر له و به لگانه کرد که بون و ته نیایی و توانا و کار به جی ئی خودا ده سه لیتن پیش ۱۴۰۰ سال.

کورتیه ی باسه که مان ئه ی حه یران ئهم ئایه ته قورئانیانه نزیکه دابهش بیت له نیوان بانگیژی بۆ ناسینی خودا وه رینمایی به بۆ به لگه کانی بوونو ته نیایی و ویست و توانا و کار به جی ئی و زانستی خودا و گشت سیفاته به رزه کانی و به لینه خوش و ناخوشه کانی که هاندانه بۆ په رستن و خۆپاراستن له سهر کیشکردنی فهرمانه کانی و سوربوون له بوونی رۆژی زیندوو بوونه وه پاداشت و بریاره کانی خوا په رست و مامه له کردن و به هره یی له کرداری ژبان و هاندانمانه به ره رهوشتی په سه ند و چهند داستانی لک که په یوه ندی یان هیه به م شه شه ی که باسکرا.

به لام له ههمو به شیکمان گرنگرو مه زنت له لای خودا، به شی په که مه چونکه باوه به بوونی خودا بناغه و بنه مایه بۆ ههمو به شه کانی تر، له به ره وه کاتیک که په ره کانی قورئان

وته کانی پهرو مردگارم

ده کهینهوه دهیین، نو ټایه تانه ی که ټاماژه ی بوونی خودا ده کهن له هه موو سوره ته کانی
قورئاندا هاتون، به لکو له سوره تیکدا چهند جاریک دووباره ده بنه وه.

حهیران ده لیت/ لیره دا شیخ نو دهفته ره ی دایم که نو ټایه تانه ی تیا دا نووسیوو و
ووتی/

شیخ/ ټمه نو دهفته ره ی که ټایه ته کاتم تیدا نووسیوه به گویره ی ریزه بندی دابه زینیان
زیاتر نو ټایه ته قورئانیانه ی که خودای مه زن ویستوو یه تی بیان کات به به لگه له سهر
بوونی خو ی، و به وه ی که خو ی، دروستکه ر و زانا و وینه کیش و به ټاگا و به توانا و
کار به جی یه.

زور ټاماژه ی هیناوه ته وه له سهر نهینی توانا کانی و کار به جی یی یه که ی سه باره ت به
سیستم و بریارو ورده کاری و سه نگیی له دروستکردنی ټاسمانه کان و زهوی و خوړو
مانگ و هه ساره کان و نه ستیره کان و روژ، و باو باران و چیاو روو بارو دهریاو رووه ک و
ټاژهل و مروفت و بیستن و بیین و دل و نو سیستم و یاسایانه ی که و ټم دروستکرا و ټه
له خو یان گرتو وه.

وه ره نو ی ههیران، با... ټم ټایه تانه یخوینیته وه و له یه ک کو مه لدا بیاخوینیته وه و
له سهر رو شنایی نو زانسته ی که هه موو نهینیته کانی بون و دروستکردنی به دهر خستوه
لینکدانه و هیان لی بکه یین.

حهیران/ بوجی، شیخی گه وره ټایه ته کانی به پیی دابه زینیان بوی ریزه بند کردوم نه ک
به گویره ی ریزی ناو سوره ته کان.

شیخ/ چونکه، ویستم بژت و ابو که خوت به یه کیل له خه لکانی نو سه رده مه
دابییت که قورئانی تیا دا دابه زیووه تا کو بیین چون نیگا دابه زیووه و چون به خشنده یی
به دوا به کدا هاتون، و له ناوه ختی نو ووتارانه ی که له زاری خه لکانه وه له سهر نو
به لگانه ی که بوونی خودا ده سه لیتن و تراون، نو کاته ټم ټایه تانه ی زیاتر کاریگر تر ده یین
له سهرت و تیگه یشتنت بژ رینمایی خودای گه وره ټاسانتر ده بیین ټه وانه ی که قورئان
پهیره وی کردوه.

حهیران ده لیت/ پاشان شیخی گه وره، دهفته ره که ی دایم و ووتی: بیاخوینیته وه.
﴿اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي
عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾: بخوینه ټی محمه د به ناوی پهرو مردگار ت نو
پهرو ره د گاره ی که بوونه وه ی دروست کردوه مروفتی له خوینی مه یوو دروستکردوه،

بخویننه که خودای تو لهه موو کس دههنده تره، نهو خودایه ی مرؤفی بههوی قهله مووه
فیر کرد، نهوه ی که مرؤف نهیده زانی فیری کرد. ﴿العلق/۱-۵﴾.

﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى، الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى، وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى، وَالَّذِي أَخْرَجَ
الْمَرْعَى، فَجَعَلَ غَلَاءً أَخْوَى: ناوی پهروه ردگاری بهرزو گه وره ی خوت به پاکی بیه،
نهو خودایه ی که خهلقی کردو جارینک و دروستی نهندامی کرد، بۆ ههرشتی نهندازه ی دا
ناو بری نیشانی کرد، و نهو که سه ی که له وه پرگه ی بهدی هینا، پاشان جارینکی تر
بهو وشک و رهشی ههنگیرا. ﴿الأعلى/۱-۵﴾.

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ: بلی
نه ی محمه مد نهو خودایه تاکه، خودایه کی بی نیازو جینی نیازه، له کس نه بووه که سیش
لهو نه بووه، هه رگیز که سیش نه بو تو انیوه هه مبهری بی. ﴿سورة الاخلاص﴾.

﴿قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ، ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ: با نهو مرؤفه بکوژری که سپهلو ناسپاسه، خوا نهوی له چ شینک بهدی هیناوه
له دل تو پینک بهدی هیناوه و نهندازه شی بۆ داناوه، له پاشا رینگای بۆ خوش و
ناسانکراوه. ﴿عبس/۱۷-۲۰﴾.

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا
فِيهَا حَبًّا، وَعَبْنَا وَقَضَبًا، وَزَيَّنَّا وَنَخَلًا، وَحَدَّائِقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا: بامرؤف پروانته
خوژراکی خوئی، ئیمه خوژمان ناوه که مان بۆ رزانده، پاشان هم زهویه شمان قهلاشت و
له تکر دووه جا دانه ویله مان لهو عه زه دا سهوز کرد له گهل رهزو سهوزایی، بنه زهیتوون و
دار خوژماوه باخه رازاوه کانی پردار، و میوه و گژو گیا. ﴿عبس/۲۴-۳۱﴾.

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا،
وَالسَّمَاءَ وَمَا بَنَاهَا، وَالْأَرْضَ وَمَا طَحَاهَا، وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا: سویندین به خوژو
پهه رگرتنی رووناکی، و به مانگ که له دوای نهو ههلدی و بهرؤژ کاتی که روی زهوی
رووناک ده کاتهوه و به شهو که روی زهوی دا نه بۆشی، بهو و ناسمانه و بهوه ی نهوی بهدی
هیناوه، و بهو زه مینهو و بهوه ی که به پانی رایخست، و به گیانی مرؤف سویند و بهوه ش
که نهندازه ی کردوه. ﴿الشمس/۱-۷﴾.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾: لهراستيدا ئيمه مروثمان بهر يکترين شيوه بهديهناوه. ﴿التين/ ۴...﴾

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى، أَلَمْ يَكْ لُطْفَةً مِنْ مَنِي يُعْمَى، ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى، وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾: ئايا مرؤف لای وایه که به خورایی بهر لاده کری، ئايا تنو کیک ئاوی نیرینه نه بووه که رژاوه ته ناو مندالانهوه له پاشان بوه به خوینی مه بوو، جا خوا ئه وی خهلق کردو نه ندای راست و ریکی پندا، له پاشا کردنیه جووت: نیرو می. ﴿القیامة/ ۳۶-۳۹﴾.

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا، فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا، وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا، فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا، فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا، عُذْرًا أَوْ لُذْرًا: سَوْنِدْبِي بهو با... یه که له دوايه که تیک ئالاوانه، و بهو باچرو گژه هاتوانه ی هه لده که، بهو بایانهش که باران ئه رژین، جاسویند بهوانه ی به جیا کردنه و بیان جیا ده کرینه وه، بهوانهش که یادی خودا ده خه نه ناو دلانه وه، بز به هانه گرتن یان تر ساندن. ﴿المرسلات/ ۱-۶﴾.

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ، وَنِلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ، أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كَفَاتًا، أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِي شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا، وَنِلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾: ئايا ئیوه مان له ئاویکی بنی بایه خ نه خولقاندوه، و له جیه کی پته ودا جی مان نه کردوته وه، تاسه رده می دیاریکراو، و ئیمه ئه مانه مان به چا کترین نه ندازه به دی هیئا له ناو چوون له ورژده ته نها بز به درؤ خه ره وانه ئايا زه ومان نه کردوته کو که ره وه، بز زیندوان و مردوان، و له ودا کیوو جیای بلند و پته ومان به ديهيناوه، و به ئاویکی شیرین و سازگار ئیوه مان باراو کرد له ناو چوون له ورژده ته نها بز به درؤ خه ره وانه. ﴿المرسلات/ ۲۰-۲۸﴾.

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ، وَالْأَرْضِ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِي وَأَلْبَسْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَسْنَا بِهِ جِبَاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾: ئايا نه یان راو نیوه ته ئه و تاسمانه ی که بهراسه ریا نه ویه که چوئمان سازداوه و رازاندو مانه ته وه،

که هیچ کون و کهلینیکی تبادا نی‌یه و زه‌یمان پان و به‌رین کردوه، گهلنی کینوی بته‌ومان تبادا داناوه، و هموو روه کینکی دلگیرمان به‌جووت تبادانا، تا بیته روشنایی و پهند بۆ هموو ئه‌و عه‌بدانه‌ی که ئاره‌زووی گه‌رانه‌وه ده‌که‌ن و له‌و به‌رزاییه‌وه ئاوی به‌یست و به‌ره‌که‌تمان پهرژان و به‌هزی ئه‌و بارانه‌وه باخی میوه‌وه ئه‌و دانه‌ویله‌یه‌ی که دروینه‌ده‌کرین رواند، و دارخورمای به‌رزی هیشوو داری تیکسه‌راومان رواند، و به‌و بارانه‌وه‌ی مردومان زیندوو کردوته‌وه زیندوو کره‌وه‌ی مردویش له‌زه‌وی هه‌ربه‌م چه‌شنه‌یه. ﴿بق/ ۶-۱۱﴾.

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾: ئایا دوو چاو زمان و دوو لیومان پینه‌به‌خشیون تا به‌هزیانه‌وه ریگای چاکه‌و خراپه‌ده‌رک بکه‌ن؟ ﴿البلد/ ۸-۱۰﴾.

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾: له‌راستی دا ئیمه‌هه‌موو شتی‌کمان به‌ئه‌ندازه‌ی دروستکردوه. ﴿القمر/ ۴۹﴾.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ وَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾: بینگومان په‌روه‌دگاری ئیوه‌وه‌و خودایه‌یه که ئاسمانه‌کان و زه‌وی له‌شه‌ش رۆژدا دروستکردوه له‌پاشان ده‌ستی کردوه به‌سه‌قامگیر کردنی له‌سه‌ر عمرشه‌که‌ی، ئه‌و په‌روه‌دگاره‌ی رۆژی به‌شه‌و داپۆشی، و رۆژی‌شێ به‌ره‌ده‌وام ده‌که‌وته‌ شوینی شه‌و خورو مانگ و ئه‌ستیره‌کان هه‌موویان له‌زیر فرمانی ئه‌و زاته‌دان، به‌ئاگابن خه‌لقکردن و فرمان هه‌ر به‌ده‌ست خودای په‌روه‌دگاری گشت جیهانه. ﴿الأعراف: ۵۴﴾.

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثَقَالًا سَقْنَاهُ لَبَدًا مِّمَّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾: هه‌ر به‌زه‌یی خوا خزیه‌تی که مزگینی هه‌لگرتنی با بۆ هه‌لگرتنی ئه‌و هه‌وره‌بارگاویانه‌ی که به‌رزیان ده‌که‌نه‌وه به‌ره‌و وولاتی‌کی مردو ده‌بخه‌نهری به‌ئاوه‌که‌ی هه‌موو جوژه‌به‌روبوومی بیده‌روینن، هه‌ربه‌م چه‌شنه‌ش مردو زیندو ده‌که‌ینه‌وه، به‌لکو بیته‌وه‌یاد تان. ﴿الأعراف: ۵۷﴾.

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ: ناخو
تهوان له دام و دهر گای پر شکوی ناسمانه کان و زه مین و ههرچی خودا دروستی کردون،
ناروانن؟﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا: ههرتهو
ئیوهی له یهک گیان به دی هیناوه، و چمکه که شی ههر لهو دروستکرد تا نارام بگرن و
بچه سینم وه له که لیدا.﴾ الأعراف: ۱۸۹

﴿أَيَشْرَكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: نایا تهو شتانه ده که نه هاوه لپهرستی
خودا که توانای خهلقکردن یان نی یو خویشیان دروستکارون.﴾ الأعراف: ۱۹۱

﴿وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْتَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ، وَجَعَلْنَا فِيهَا
جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ، لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ
أَفَلَا يَشْكُرُونَ، سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ، وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ، وَالشَّمْسُ تَجْرِي
لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَتَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ
الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ: زهوی مرد و نیشانه و پهنده بز تهوان، زیندومان کرده وه و دانه و یله مان تیادا

رواند که لینی ده خون.. ههر له ته زه لیشه وه چه نندین باخی خورما و ره زی زورمان
وه دیهینا و چه ند کانیا و مان لییه تقولا ند.. تا کو له بهر و بوومی و له بهری ره نجی شانی
خویان بخون، که چی هیشتا سوپاسی خودا ناکه ن، ههر خودا خوی پاک و ینگه رده که
هموو شتیکی به جووت دروستکرد وه (نیرو منی) مرؤف چ گول و گیا چ زه پراتی
موجهب و سالب و هه ستهی ته قوم له ته لکرتونه کان، چ لهوانه ی که له سه رزهوی رووان
و چ له خویان و چ له و شتانه ی ئیوه ئیشتا نایزانن، شهویش بز تهوان یه کیکه له نیشانه کان
که روژی لیداده رین له ناکاو تاریکیان به سه ردا دی، و خوریش به رهو بنکی خوی
ده روا ته میبه فرمانی خودای ده سته لاتدارو زانا، مانگیش ئیمه بزمان دانا به چه ند قوناغا
تیهری تاوای لیدی وه که بهی چه ماوهی و شکه لی داری خورما دیته بهر چاو، نه خور

توانای هیندهی هیه بگاته مانگ، نه شه ویش پیش روژ ده که وی، هه موویان له خولگی خویاندا مهله ده که ن. هیس/ ۳۳-۴۰

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمَلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ: ثابا نهوانه نه یاندى که به دهستی خومان نه نعم (و شتر و مېرو و بز و گاو) مان بۆ خولقاندن جا نهوان خاوه نیان و بۆ شمان ده سته موژ کردن جا هه نندیکیان به کارده هینرین بۆ سواری و له گوشتی هه نندیکیشیان ده خۆن و بۆ نهوان لهواندها سودو خواردنه وه هیه، هیشتا سوپاسی خودا ناکه ن؟! هیس/ ۷۱-۷۳

﴿أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ، قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ، أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ: ثابا مروژ نازانی که نهومان له تنزیک خولقاندوه که نیستا بۆته دوژ منیکی ئاشکرا، نهو نمونهیه کی بۆ ئیمه هیناوه و خهلقکردنی خوی له بیر کرد و ده لیت: کئیم نیسکه پواوانه زیندووده کاتهوه، بلی که سئ نهوانه زیندووده کاتهوه که له سه ره تاوه به دی هینان و نهو بۆ هه موو پیکهاتهیه ک زانا و به ئاگایه، زاتی که له داری تهرو سهوز ئاگری بۆ سازدان، و به ده سته چیلکهیه ئاگر ده که نه وه ئابا... زاتی که ئاسمانه کان و زهوی به دیهیناوه ناتوانی وینهیان بخولقینی: به ئی ده توانی و هه ره ئه ویشه به دیهینهری زاناو به ئاگا. هیس/ ۷۷-۸۱

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا: به دیهینهری هه موو شتیکه و رادهی بۆ

داناوه الفرقان: ۲

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا، وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا، لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا، وَلَقَدْ

وته کانی پهروه ردگارم

صَرَفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذْكُرُوا فَآبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا: ثابا نايينيت چؤن پهروه ردگار ت سینه ری کشانده وه و نه گهر بیوویستایه رای ده گرت و خؤری کرده بهلگه بؤ نهو سینه ره، له ناکامدا که مه که بهرو خؤمانی ده بهینه وه، هر خؤیه تی که بؤ ئیوه شهوی کردو ته پؤشاک و خهوی بؤ حه سانه وه تان و روژی شی بؤ هه لساندن تان داناه، هه ره ویشه بای بؤ ناردن تامز گینی به زهی خود اتان بؤ بین و نهو ساته له و بهر زاییه وه ئاوی پاک و خاوین تان بؤ بیته خواره وه، تازه وی مردوی پی زیندو بکهینه وه و زؤر لهو خهلقانه ی که خؤمان دروستمان کردوون تیر ئاو بکهین، و جؤرایه تیمان له نیوانیادا دانا... تابیر بکه نه وه به لام زؤریه ی خه لک ناسوپاس و بی باوره. الفرقان/ ۴۵-۵۰

﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا، وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا: خودا که دوو ده ریای له که ناری به کم داناه به کینکیان زؤر شیرینه و نهوی دیکه یان سویر و تال و داغ و تفته وه له نیوانیادا له مپه ریک و بهر گینکی ته ستوری داناه، و هه ر خؤیه تی له تنؤکی ئاو مرؤفی به دیهینا وه و کردوونیتی مالی تؤر مهو خزم پهیدا بوون، پهروه ردگار ت هه میشه به توانایه. الفرقان/ ۵۳-۵۴

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا: پاکی و بی گهردی بؤ نهو که سه به چه ند بور جینکی له ئاسماندا دامه زانده وه و له ناویدا چرایه ک و مانگینکی رو شنی جینکردو ته وه، هه ره ویشه نؤره ی به شهو و روژ ده کا بؤ که سی که بهه ویت بیر کاته وه یان سوپاسی خوا بکات. الفرقان: ۶۱-۶۲

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَالَّذِي تُوَفُّوْنَ: نهی خه لکینه له بیر تان بی خودا چه ندی چاکه له سه ر ئیوه هه به ثابا جگه له خودا که سنی تر هه به له ئاسمان و زهوی دا بؤنیوتان بدات هیچ کهس شایسته ی په رستن نی به جگه له خودا، چؤن له رنی راسته لاده درین. محاطر: ۳

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُحِيرُ سَحَابًا فَسُقَاتُهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْتُشْوَرُ﴾: هر خردایه که با کان بهرئی ده کا و نهوانیش هور ده بزوتن و نهو ساهور ده تاوژتین بهرهو سه رزه مینیکی مردو، و زهوی مردوی پی زیندووده کهینهوه، و زیندوو کردنهوهی پاشه روژیش هر تاوایه. (مفاطر: ۹)

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ، وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمَنْ كُلٍ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ لَتَبْتَلُوا مَنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، يُوَلِّجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَتَوَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَتَسْخَرُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾: خورای ئیوه له خاكا پاشان له تنؤكك پاشان ئیوهی كردؤتموه هاوسهری به كتر (ژن و میرد) و هیچ ژنیك دوو گیان نابنی و نازی مه گهر بهزانستی نهو و تهمهنی هیچ كهس زیاد نابنی و ناگاته پیری و له تهمهنی كهسنی كهم نابنی كه ههمو به گشتی له كینیی زانستی خودادا نوسراوه و تهم كارانه بو خودا ئاسانه، دوو ده ریا هه نهو دوو ده ریا به كهسان نین، نهو تا تهمهیان شیرینهو تونیتی ده شكینیی نهویشیان سویریو تال و تفته، له ههر دوو کیان گؤشتی تهر و تازه ده خون و له ههر دوو کیان خشلی جوان ده ردینن و له بهری ده كهه و خؤتانی پندهر ازیسنهوه ده بیسنی گهمیه كان ده ریا كه ده قلیشین تا... ئیوه له سایهی نهو دا روژی (رزق) پهیدا بكهه و شوكرانهی له سهه بكهه، شهو ده خاته ناو روژهوه و روژیش ده خاته ناو شهووه، و خؤرو مانگی رام كرده، و ههریه كهیان بو كاتی دیاریكراو دین و دهچن، نهو به خودای پهروه ردگاری ئیوه، خاوهنی توانا و دهسته لاته، و نهوانهی ئیوه هاوارو په نایان بو ده بن ده سه ته لاتی به دیهینانی ده نكنی خورمایان نی به. (مفاطر: ۱۱-۱۳)

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنْهَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾

ونه کانی پهروه ردگارم

ناخو نه تدی، خودا ناوی لهو بهرزی پهوه باراندوه، میوه جاتی ههمره ننگه مان پپرواند؟ له کیوانیش رینگه و بانی سپی و سوری جوړاو جوړی بهر ننگ جیای به دیه پناوه ره شی وه که له ره شیشیان تیادا هه یه، له مهردم و جانه و هرو تازه لیدا ههروه هایه، ره نگیان له به کتر جودایه له ناو عه بذانی خودادا هه رفه زانایان دهیناسن و لینی ده ترسن، هه خودا خوی خاوه ده ستولات و خه تا پو شه. هفاطر/ ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ خودا ناسمانه کان و زهوی راگرتووه که نه که ون، گهر که و تن جگه لهو که سی تر نی به راگریان بکات، هه خودایه کاری به شینه پی به خه تا پو شه. هفاطر: ۴۱

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾ نهو مرو شه بو بیرنا کاته وه که سه ره تا نیمه نهو مان دروست کردوه و هیچیش نه بووه. همرم: ۶۷

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى، قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى، قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى، قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى، كُلُوا وَارْزُقُوا أَلْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ﴾ فیر عهون گووتی: کنی خودایه نهی موسا؟ موسا فیر مووی: پهروه ردگاری نیمه نهو که سه یه، که پیکهاته ی بوونی به هه مووشتی داوه، گوئی به سه هاتی پینشوان چی به؟ گووتی/ زانینی نهو لای پهروه ردگار له کیتابینکدا نوو سراوه، پهروه ردگارم هه رگیز بزری ناکاو له یادی ناکا، نهو خودایه ی که زهوی بو نیوه کرده جینی حه سانه وه (لانو که) و فره رینگای لهودا سازدا، و له ناسمانه وه بارانی باراند، که له سوینگه ی نهو وه هه موو جوړه گزو گیایه کی هاوه لمان رواند و سهوز کرد، هه خوتان لینی بخون و هه تازه له کانیشتان لینی بله وه پین به راستی نیشانه گه لیکی زور ناشکران بو خاوه ده عه قله کان. هطه: ۴۹-۵۰

﴿نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ، أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ، أَلَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾ نیمه نیوه مان له نه بوون دروست کردوه، نه دی بو نیمان ناهینن و باوه ر ناکه ن

به خوا ئایا بیر لهو تو ماوهی خوتان ده که نه وه که تووی ده که نه له ناو ره حم دا، ئایا ئیوه دروستی ده که نه یان ئیمه. ﴿الواقعة/ ۵۷-۵۹..

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ، لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ، أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَلْسِنَتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكَرَةً وَنَذَارًا لِّلْمُتَّقِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ، فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ: ئایا بیر ده که نه وه لهو ناوهی که ده بخۆنه وه، ئایا ئیوه له هه ور باران ده بارینن یا ئیمه دهی بارینن، گهرمان وویستایه سویرو تالمان ده کرد، ئیتر ئیوه بو سوپاسی خودا ناکه، ئایا بیر نا که نه وه لهو ناگره ی که هه لی ده که نه، ئایه ئیوه سوتهمه نی ئهم ناگره تان دروست کرد وه یا ئیمه پیکهینه رین، ئیمه ئه ومان کرده هوی بیر هه وری و به رپوه چوونی ژبانی که سانی ناو هه رده و بیابان، که وایه ناوی په روه ر دگاری مه زنی خۆت هه ر به پاکی و به رزی بهینه، جاسویند بئی به جینی ئه سستیره کان و جینی ده ر که و تن و، ئاوا بونیان ئه مه سویندیکه زۆر گه وره یه گهریزانن. ﴿الواقعة/ ۶۸-۷۶

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ أَبْتَنَّا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: ئایا ناروانه زهوی که چهند جوتیه رووه کی به ره همدارمان تیادا پرواند وه بینگومان له مه دا نیشانه یه کی زۆر ئاشکرا هه یه له سه ر بوونی خودا که چی زۆر به بیان بر و نا هینن. ﴿الشعراء/ ۷-۸

﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالنَّوْلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدائقَ ذَاتِ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ، أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيًا وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: ئایا کئی به ئه و زاته ی که ئاسمانه کان و زهوی به ده یه ناوه؟ له ئاسمانه وه بارانی بو باراند جابه هوی ئه و بارانه وه باغ و بیستانی به دهمه نی جوا ئمان بو سه وز کردن، له کاتی که دا که ئیوه توانای سه وز کردنی داره که تان نی یه، ئایا خوا وه ندیکه تر له گه ل خودا داهه یه؟ ئایا کئی زهوی کردوته جینی قه رار گرتن و له زهوی دا چه م و دۆل و کبوی پتهوی تیادا سازدا وه، و له نیوان دوو ده ربای (سویرو شیرین) دا به رزه کی دانا وه،

ثایا خواوه نندیکي تر له گهل خودادا ههیه، نا.... نی په بهلکو زوربهی تهو که سانه نوزان و نه فامن. النمل/ ۶۰-۶۱

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ : ثایا نایینن که شهومان داهینا تا نارامی تیدا بگرن و روژیشمان رووناک کرد، له مه دا نیشانه و په ند بؤ هؤزی پروادار ههیه. النمل: ۸۶

﴿وَوَسَّيَ الْجِبَالِ تَخْشِبُهَا جَمَادَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلُّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ : کیوه کان ده یینی وا ده زانی وه ستاوه و بی جولهیه بهلام وهک هه ور ده رؤن کیوه کان، کاری خودایه که به کارامهیی هه موو شتیکی نه بنجام داوه، و ناگاداری هه موو کرده وهیه کتانه. النمل: ۸۸

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ : پهروهردگار ت هه رچی بویت خهلقی ده کات و هه لیده بزیری. القصص: ۶۸

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِن إلهٍ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيَكُمُ بَصِيَاءٌ أَفَلَا تَسْمَعُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِن إلهٍ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيَكُمُ لَيْلٌ تُسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ، وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ : بلی/ ثایا ده زانن (که به من بلین) ته گهر خوا شهوتان تا روژی قیامت بؤ دريژ بکاته وه چ خوایه که ههیه بېجگه له خوا که روژشاییتان بؤ بهیننی ثایه بؤ گوی ناگرن و بییان بلی ثایه ده زانن ته گهر خوا روژتان تا روژی قیامت بؤ دريژ بکاته وه چ خوایه که بېجگه له خوا ههیه شهوتان بؤ بهیننی که تیایدا بجه سینه وه و نارامی تیادا بگرن، ثایا نایینن، و له روژیشدا بؤ بزیویتان کاربکه و نارامی تیادا بگرن له سایه ی به خشنده کانی خودادا تا کوو سوپاسی خوا بکه ن. القصص/ ۷۱-۷۳

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَصْلَانَاهُ تَفْصِيلًا﴾ : شهو روژمان کرده دوو نیشانه، جا نیشانه ی شهومان سپیی به وه، و، نیشانه ی روژمان رووناک

کرد تا روزی و بژویتان تیا به ده ستهین تا ژمیره ی سال و ژماره بزنان و همووشینکمان به ووردی شیکردن تهوه ﴿الاسراء: ۱۲﴾

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾
 بهروه ردگارتان زاتیکه گهمی له ده ریا بژئیوه ده خاته گه پرو جووله تالینی سوو دمه ند بن به راستی خوا سه باره ت به ئیوه به بهزه ییه. ﴿الاسراء: ۶۶﴾

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾: به حقیقه ت ئیمه ریزمان له نهوه کانی ناده م گرت و نه ومان له ووشکایی و ده ریایدا هه لگرت رسق و روزی پاکمان پیدان، و زور فه زلمان داو ن به سهر زوری به زینده و هره کانی تر. ﴿الاسراء: ۷۰﴾

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
 سه باره ت به روح لیت ده پرسن بلی روح شتیکه ته نها بهروه ردگارم به ئاگایه لینی، و که میك زانست به ئیوه دراوه، به تاییه تی سه باره ت به روح. ﴿الاسراء: ۸۵﴾

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السَّيِّئِ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾: هه رخویه تی خوری کرده تیشك و روناکی و مانگی کرده تریفه دار و چهند قوناغی بژ دیاریکرد تا...
 ژماره ی ساله کان و ژمیره فی ربن خودا به ههق ئه مانه ی دروستکردوه... تا به لگه بژئو که سانه شی بکاته وه که زانان، به راستی له گزینی شهوو روژو ئه و شتانه ی له ئاسمانه کان و زهوی دا دروستی کردون به لگه و نیشانه ی روشن هیه بژ که سانی که له خوا ترسین. ﴿یونس: ۵-۶﴾

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ، فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَلْهَى تَصْرِفُونَ﴾: بلی چ که سنی له ئاسمان و زهوی رسق و روژیتان ئه دات کنی خواوه و خولقینه ری گوئی و چاوه، کنی مردو له زیندوو ده ردینی و زیندوو له مردو پهیدا ده کا؟ و چ که سنی ته گبیری

کاروباری دنیا ده کا، جا ده لئین: خودا، بلن: که واته بډچی ته قوا ناکه ن و ناترسن،
ثامه مبه خوی پهروه ردگاری راستی ئیوه ئایا له دوی هق بیجگه له گومرای هیچی تر
ههیه، که واته بډچی له پهرستنې خودا روو وهرده گیرن. یونس: ۳۱-۳۲

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتُمْ
تُؤْفِكُونَ، قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي
إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ، وَمَا يَتَّبِعُ
أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ :
بلن: که سینک له هاوه له کانتاندا بتوانیت شتیکی نوئ دروستکات و له پاشدا سر له نوئ
دروستیان بکاته وه که واته چو ن له خودا روو وهرده گیرن. بلن: که سینک ههیه
له هاوه له کانتان رینمای خه لک به ره وهق بکات بلن هه خودایه رینمای هق ده کا،
ئایا نه وه که سهی، رینمای هق ده کات، شایسته تر نی به که خه لک له دوی که ویت له و
که سهی که خوی رینگه ی هق پین نازانی که ده بیت رینمای بکرت، جا ئیوه چو ن بریار
ده ده ن، زور به ی نه وان که وونه دوی ویلی گومان، له گه ل نه وه شدا که ویلی گومان
هیچ سودیک نابه خشیت به هق، خودا به ناگایه له کرده وه کانتان. یونس: ۳۴-۳۶

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ
يَسْمَعُونَ : خویبه کی نه و تویه که شموی کردو ته جینی حسانه وه تان و روژی شی کردو ته
هوی بینیتان، نه مانه هه مووی به گشتی نیشانه ن بډ که سانن که گوئیستین. یونس: ۶۷
﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا
يُؤْمِنُونَ : بلن: بروانن که له ناسمانه کان و زه ویدا چی ههیه، که چی نه هه موو نیشانه و
ترسینه رانه کار ناکه نه سر که سانن پین پروا. یونس: ۱۰۱

﴿وَلَسِنِ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَفُورٌ : گهر خوشی و
شادی به مروفت بیه خشین و له پاشدا لئی وهر بگرینه وه ناو میندو ناسپاس ده بیت. هود: ۹
﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ : چه ند
زوره نیشانه کانی خودا له ناسمانه کان و زه ویدا که چی نه وان به لایدا ده رو ن و رووی
لیوه وهرده گیرن. یوسف: ۱۰۵

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَسْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونًا، وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَاشٍ وَمَنْ لَكُمْ لَهُ بَرَازِقِينَ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ، وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاحِقَ فَلْوَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ، وَإِنَّا لَنَخْنُ نُخْبِي وَنُمِيتُ وَلَنَحْنُ الْوَارِثُونَ: زهویمان کشان و پان و بهریمان کرد و چه موو کیومان تبادا سه قامگیر کرد و هم موو جزره رووه کیکمان به نه ندازه تبادا رواند... مایه ی گوزهرانی ئیوه و بوونه وهرانی جیا له ئیوه... که ئیوه بزئو یان نادهن هر له ویدا پینکمان هیناوه... گه نجینه ی هم موو شتیک هه لای ئیمیه و ئه وه شمان هر به نه ندازه ی دیاریکراو ناردوته خوار... هه رووها بامان نارد تا... پیتین بکا، و له ئاسمانه وه ئاومان باران به وهش تیر ئاومان کردن و ناشتوانن ئه و ئاوه لای خوتان به یلته وه... هر خومانین گیان ده به خشین و ئه یستینه وه، هر ئیمه یین خاوه نداری هم موو شتیک. ﴿الحجر/ ۱۹-۲۳.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْتُونٍ: ئیمه مروئمان دروستکرد له قوره ره شه ی بز گه نی رهق هه له اتوو. ﴿الحجر: ۲۶

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ: ئاسمانه کان و زهوی و هه رچی له ئیوه ندا هیه به راستی و به ههق به دیمان هیناوه. ﴿۸۵

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ: هم موو سوپاس بۆ خودا که ئاسمانه کان و زهوی دا هیناوه و تاریکی و روناکی له گه ل ئه وه شبا بنی باوه ران و کافران بۆ په روهرد گاری خویان هاوسه ننگ و هاوبه شی بۆ دانه نین... هه ر خودایه که ئیوه ی له قور دروستکردوه له دوایدا کاتی ناداری لای ئیوه بۆ مردنتان داناوه و ئاکامی دیار لای خۆبه تی، که چی هه ر خاوه گومانن. ﴿الأنعام: ۱-۲

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أَمَمٌ أَمْثَلُكُم: هه ر زینده وه ره ی به سه ر زه ویدا بپروات و هه ر مه لیک به بال بفریست هه مرویان کۆمه لانیکی وه ک ئیوه ن. ﴿الأنعام/ ۳۸

﴿وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ، فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفَلِينَ، فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ، إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ : ثاوه ها باره گای ناسمانه کان و زه ویمان به ئیبراهیم نیشاندا تابزانی و له ریزی باوه برداره راسته قینه کان بیست، که شمو به سهردا هات و تاریکی کرد ته ستیره یه کی به دیکرد ووتی/ ئه مه پهروه ردگاری منه، هر که له بهر چاری ئاوا بوو ووتی/ هر چیه ک ئاوابی خۆشم ناوینت، وه کاتیک که مانگی بینی ههلهات ووتی/ ئه مه پهروه ردگاری منه به لام کاتیک که نهویش بزرو ئاوا بوو ووتی/ گهر پهروه ردگارم رینمایی رینگای راستم نه کات دهمه یه کی که له تا قمی گو مریان کاتنی که خوری دی ههلهات ووتی/ ئه مه خودای منه که له هه ممووان گه وره تره و کاتیک ئاوا بوو ووتی/ من دوورم لهو شتانه ی که ئیوه به هاوه لی خودای داده نین من رووی خۆم کرده ئه و خودایه ی که ناسمانه کان و زهوی به دی هیناوه به دلیکی پاکه وه و دوورم له وانه ی هاو به شی و هاوه ل بز خودا دروستده که ن و هر گیز له وانه نیم. ﴿الأنعام/ ۷۵-۷۹﴾.

﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَلَيْ تُؤْفَكُونَ، فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الشُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ : خودا له ئه کهری ده نک و ناو که، زیندو له مردوو دهر ده هیننی وه دهر هینه ری مردوه له زیندو، ئه وه یه خودای ئیوه، ئیتر چۆن له ربی لانه ده ن، دادری سپیده ی به بیان و شمو ی کردۆته مایه ی ئارامگرتن و خۆر و مانگی کردۆته هۆی ژمیره و نه ندازه گرتن، ئه مه ته قدیر و نه ندازه گرتنی خودای تواناو زانایه ..

هەر ئه‌وه، که ئه‌ستیره‌کانی ئاسمانی بۆ ئیوه‌ داناوه‌ تاله‌تاریکی ووشکانی و زه‌ریایی
 رینمایی بکرین و نیشانه‌کانی خۆمانه‌ ئاشکرایی بۆ که‌سانی زانا به‌درخستوه‌..
 هەر ئه‌ویشه‌ هه‌موو ئیوه‌ی به‌گشتی له‌تاکه‌ که‌سیک خسته‌وه‌ له‌دوای ئه‌وه‌ له‌شوینیک
 سه‌قامگیری کردن و له‌دوایدا له‌ جینگایه‌کی تر دايمه‌زراندن، نیشانه‌کاتمان به‌روونی
 شیکردۆته‌وه‌ بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی تیده‌گن.. هەر خۆیه‌تی له‌ ئاسمانه‌وه‌ ئاوی بۆ باراندن،
 هه‌موو روه‌ کینکمان پیرواند تاله‌ سه‌وزه‌ گياکه‌وه‌ ده‌نک و که‌لوی چرمان ده‌ره‌ینا،
 کلۆکی دارخورما و هیشووی چرۆ شۆره‌وه‌ بوو و باخاتیکی زۆر له‌ ره‌زو زه‌یتون و
 بنه‌هه‌ناری هاو وینه‌و له‌یه‌ک جیامان به‌ره‌مه‌ینا، وه‌ختی میوه‌یان پیده‌گا سه‌یری بکه‌ن،
 که‌ تیااندا گه‌لێک نیشانه‌ هه‌یه‌ بۆ که‌سانی که‌ بروایان به‌خودا هه‌یه‌. (الأنعام: ۹۵-۹۹)

﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 وَكِيلٌ، لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ: به‌ئێ خۆدا
 په‌وه‌ردگاری ئیوه‌یه، هه‌یج خۆدایه‌ک جگه‌ له‌و نییه‌ به‌دیه‌ینه‌ری هه‌موو شتی که‌واته
 شایسته‌ی په‌رسته‌ و هەر خۆشی پارێزه‌رو ته‌گبیر که‌ری هه‌موو شتی که‌ ئه‌و به‌چاو نابینرێ. و
 چاو ده‌رکی ناکا و هەر خوایشه‌ هه‌موو دیدهو چاویک ده‌رک ده‌کا، هەر خۆی خاوه‌ن
 لوتف و به‌ ئاگایه‌.﴾ (الأنعام: ۱۰۲-۱۰۳)

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ
 وَالزَّيْتُونَ وَالسَّرمَانِ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
 حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ، وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ كُلُوا مِمَّا
 رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: هەر ئه‌ویشه‌ باخو
 بیستانی به‌دیه‌یناوه‌، هه‌ندیکیان داربه‌ست و که‌پریان پیویسته‌ و هه‌ندیکی تریان پیویستیان
 پنی نییه‌ داری خورما و مه‌زراو کیلگه‌ی به‌دیه‌ینا، که‌له‌خواردندا له‌یه‌ک جیاوازن،
 زه‌یتون و دار هه‌ناریشی به‌دیه‌یناوه‌ که‌ به‌رواله‌ت وه‌ک به‌کن وله‌تام و ره‌نگا جیاوازن،
 هەر که‌ هاتنه‌ به‌ره‌م لیان بخۆن و له‌ رۆژانی میوه‌چینیدا به‌شی جیاکه‌نه‌وه‌ بۆ هه‌زاران،
 کارێک مه‌که‌ن که‌له‌ئه‌ندازه‌ به‌ده‌ربنی خۆدا ئه‌وانه‌ی خۆشناوی که‌زیا ده‌رۆی ده‌که‌ن
 له‌به‌کاره‌یناندا.. له‌مالاتی ش پرێکی بۆ بارلێنان و هه‌ندیکی بۆ کوک و خوری به‌دیه‌ینان
 و له‌وه‌ی که‌ خۆدا کردویه‌تی رسق و رۆزی بۆ تان بخۆن و رێو شۆینی شه‌بتان ته‌گر نه‌
 به‌ر، چونکه‌ شه‌بتان به‌ ئاشکرا دوژمنانه‌.﴾ (الأنعام: ۱۴۱-۱۴۲)

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِلَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ : جاله
بی باوه ران بیرسه نایا به دیهینانی دوو باره ی تهوان سه خستره یان تهوی نیمه خولقاندو ومانه
و نیمه تهوانمان له قورپکی پتری پیکه وه لکا و به دیهیناوه. ﴿الصافات: ۱۱﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَزَلَّنا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، هَذَا خَلْقُ اللَّهِ
فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ : ده یسین ناسمانه کانی
بنی کوله که راگرتووه و له سهرزه وی چهنده ها کینوی دارشتووه، تائیوه نه له رزینیتوه
همموو جوړه بونه وه ریکی تیادا بلاو کردو ته وه ناویشمان له ناسمانه وه بزړانندن و همر
له زه ویدا جوتی همموو جوړه روه کیکمان سموز کردوه.. ته مه کاره کانی خودایه ده سا
نیوه نیشام بدهن که سانی تر جگه له خودا چیان دروستکردوه، تهوانی ناهه قییان
گرتوته بهر، به ناشکرا ری له خو یان هه له ده که ن. ﴿لقمان: ۱۰-۱۱﴾

﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ
ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ :
نایا نه تان دیوه خودا همموو شتیکی ناسمانه کان و زه مینی بز نیوه ده سته مؤ کردوه
به ناشکرا و به نهینی به خشنده بی به سهرتانا بزړاندووه؟ همر له وانیش که سانی واهه ن به بی
شاره زایی یاخود به بی کتیبی که بویان روشن بکات موناقه شه گیری بوونی خودا
ده که ن. ﴿لقمان: ۲۰﴾

﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: همرچی دارو درهخت هیه له م زه ویی یه دا بینه پینوس
و ده ریا کانیش بینه موره که ب بوی، له گهل حموت ده ریای تریش بخرنه پالیان، هیشتا
وته کانی خودا نایانه کوتایی، و همر خوی خاوه ن ده سولات و کار به جی یه. ﴿لقمان: ۲۷﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ، ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ
الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ:

ٲایا نهٲ بینى خودا شهو دهخاته ناو روژ و روژیش دهخاته ناو شهو، خوژو مانگیشى بؤ
ٲیوه رام کرده و ههریه کهیان تا ماوهى دپاریکراو له‌مه‌داره‌کانى خوڤاندا دٲین و ده‌چن
خودا له‌کاره‌کانتان به‌ئاگایه... ده‌بٲى ٲهوه بزائن که خودا هه‌قه و ههرشتىکى تر جگه له‌و
به‌ناو هاوارى بؤ به‌رن پووجه‌له، پایه به‌رزو ههره مه‌زن ههر خودایه ٲایا نه‌تدیوه که
که‌شتى و گهمیه‌کان له‌زه‌ریاکاندا به‌به‌خشنده‌بٲى خودا ده‌پژن... تا نیشانه‌کانى
توانای خوڤستان پيشان بدات، ٲهم نیشانه‌نه بؤ ههمو ئارام گران و
سوڤاسکه‌رانه. ٲلقمان/٢٩-٣١.

﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ
الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ: ٲه‌و که‌سانه‌ى که‌زانان باش ده‌زانن، ٲه‌وه‌ى که‌بؤتؤ نیراوه له‌لایهن
خوداوه هه‌قه و به‌ره‌و رینگای راست و په‌سه‌ندت ده‌با. ٲسبأ: ٦﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُونُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُونُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ، خَلَقَكُمْ مِنْ
نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأُنْزِلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقَكُمْ فِي
بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ فَأَلْهَى تُصْرَفُونَ: خودا ئاسمانه‌کان و زه‌وى به‌هه‌ق خولقاندوه، شه‌وو روژ ده
پنجٲى، و روژیش له‌شه‌و پنجٲى، و خوژو مانگى راهیناوه ههریه کهیان له‌مه‌دارى خوڤان
تاکاتى دپاریکراو دٲین و ده‌چن، چاک بزائن که‌خواه‌نٲى ده‌سه‌لآت و لٲبوردو
ههرخوڤه‌تٲى... خودا له‌تاکه که‌سٲى ٲیوه‌ى دروستکرده، پاشان جوته که‌شى ههر له‌ماکى
ٲه‌وه‌وه دروستبووه و بؤ ٲیوه هه‌شت جووتى له‌مه‌رو مالات (ووشٲرو مه‌رو بز و گا
له‌نٲیرومٲى) به‌دٲه‌پشاه ٲیوه له‌مندالدانى دایک‌تاندا به‌سٲى قوناغ تاریکیدا ده‌پژن و
ههرله‌وٲیدا ٲهم دیوو ٲهو دیوتان پٲنده کا فرمان ته‌نها له‌ده‌ستى خودای په‌روه‌ردگاردايه،
جگه له‌و خودای تر نٲى به‌ٲیٲر بؤ جى وازى لٲى ده‌هٲیٲن؟ ٲالزمر: ٥-٦﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي
الْأَلْبَابِ: ٲایا نه‌تدى خودا له‌و به‌رزایى په‌وه ئاو ده‌نٲى له‌زه‌ویدا له‌سه‌رجاوه‌کانه‌وه
ره‌وانه‌ى ده‌کا وه‌کشتو‌کالتى هه‌مه‌ره‌نگى پٲى ده‌روٲیٲى، پاش ماوه‌یه‌ک زه‌ردو ووشک

هغه د گه بری نموسا دهیکاته وه پووش و په لاش، نهوانه ی ژيرو خواوړن عهقلن لهماه پهنه
 وهرده گرن. الزمر: ۲۱

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ، لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ، قُلْ أَغْفِرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدْ أُيُّهَا
 الْجَاهِلُونَ: خودا به ديهينهري همموو شتيكه لههمموو شتيك ناگاداره، كليلى ناسمانه كان
 و زهوى به گشتى به دهست نهوه، نهوانه ي كه بنى باوهړن به نيشانه كاني خودا، ههر خويان
 زهره مند ده بن، بلى: فهرمانى په رستنى جگه له (خودا) م پيښه كنه نه ي
 نه زانايان. الزمر: ۶۳-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلْ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ:
 خودايه كى نهو تويه نيشانه كاني خويتان نيشان ددها، له ناسمانه وه رسق و روژيتان بو
 ده بارينى، و تنها نهوانه ي رووده كنه خودا دپته ياديان. غافر: ۱۳

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
 النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ، ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 فَآلَى تُؤْفِكُونَ، كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ، اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ
 الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكَمُ
 اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: خودا شوو گاري به ديهينه او به حه سانه وتان و
 روژ گاريشى كردو ته هو ي بينيتان، ههر خودايه خواوړن به خشنده و چا كه ي زور به سهر
 خه لكه وه، به لام زور به ي خه لك ناسپاس، ههر نهو خودايه پهروهر د گارتان كه
 دروستكه رى همموو شتيكه، و جگه لهو هيچ خودايه كى تر نيه تير بو چى تاوانى بنى
 باوهړى ده خنه پال خوتان، هروه ها نهوانه ش كه به نيشانه كاني خودا بنى باوهړن تاوانى
 بنى باوهړيان ده خريته پال، نهو خودايه ي كه زهوى كردو ته جي نيشان تان و ناسمانيشى
 له سهر بهر زكردو نه توه، و وينه ي كي شاونيه با شترين وينه، له شتى پاك و پوخت رسق و
 روژى بو زه خساندوون، نهويه خوداي ئيوه بهر زى و پيرو زى بو نهو خودايه ي كه
 پهروهر د گاري همموو بوونه وهرانه. غافر/ ۶۱-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوفَى مِنْ قَبْلٍ وَلِتَبْلُغُوا أَجْلاً مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ، هُوَ الَّذِي يُخَيِّ وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ:

ههروه ها ئیوه ی له خاك دروستكردوه و پاشان تنوكيك و پاشان پارچه گزشتيكي بچوو كي هه لواسراو پاشان ده تانه او يته دهره وه، به ساوايي، پاشان به خوډا دين تا ده گه نه تواناو هيزتان، پاشان به پيري ده گن، و هه نديكيستان بهر له پيري دهرن، هه تا ده گه نه نهو كاته ي بۆتان دياريكراوه، تاوه كو عه قلتان به گهر بخه، ههرخويه تي زين ده داو ده ش

مريني، ههر كارنيكي بويت ههريني بيژي: بيه، ده بي: ۶۷-۶۸

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ، وَتُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ

آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ: خودا نه نامي (ووشتر، مهر، بز، گا) ي بۆ ئيوه خهلق كرد تا سوازي هه نديكيان بين، و له هه نديكيان بخۆن، گه ليك سودي تريشان بۆ ئيوه هه يه، نهو نيازه ي له دلتاندا هه يه به هۆي نهوانه وه بينكيان ده هينن، و له سه ر كه شتيش هه لده گيرين... خودا زۆر له نيشانه كاني خۆي ده خاته بهرچاوي ئيوه، جا ئيوه حاشا له كام نيشانه ي خودا

ده كه نه؟ ۷۹-۸۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ: شو روژ و خۆرو مانگيش

له نيشانه كاني نهون نه سوژده بۆ خۆر بهرن نه بۆ مانگ، و سوژده بۆ خودا يه كه بهرن كه

نهواني به ديهيناوه گهر نه تانه وي به راستي نهو بهرستن. ۳۷: فصلت

﴿سَتَرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي الْفُسْهِمِ حَتَّىٰ يُتَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ

أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ: بهرووي نيشانه كاني خۆمان له ئاسۆي دنياو له نيو دهرن و

گيانياندا بهوان نيشان نه دهين تا بۆيان دهر كه وي كه ههر نهو قورئانه ههقه، ئايا نهوه بهس

ني به كه پهروه دگارت ئاگاداري هه موو شتيكه. ۵۳: فصلت

﴿فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا

يَذَرَاكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: به ديهينهري ئاسمانه كان و زهوي به

هر له خوتان جوتەى لىيىكهينان، و له مالاتيش جوتەى دروست كردوه تا بهم شيوه زۆرتر په رەتان پىښدات هىچ هاو وىنه يه كى نى يه، و هر خۆى بيسه رو بينايه. ﴿الشورى/ ۱۱﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾: هر له نيشانه كانى ئەو ناسمانه كان و زهوى و ئەو هه موو بونه وەرانهى له نىوانياندا بلاوى كردونه ته وه. ﴿الشورى: ۲۹﴾
 ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ﴾: گهرتۆ له وان پىرسى: كنى ناسمانه كان و زهوى دروستكردوه؟ پىت ده ئىن= بىگومان خوداى خاوه ن ده سه لاتى زانا دروستى كردون، ئەو كه سىكه ئەم زه مینهى بۆ ئیوه كرده لانك و رىنگهى بۆ تىادا كىشاوان تا شارەزای بین، هر ئەو وىشه به ئەندازه ئاوى بارانى نارده خووار و سه رزه مینى مردومان بى بوژانده وه، ئیوه ش ئاوه ها له گۆر ده خرینه ده رى هر ئەو وىشه ئەم هه موو جوتەى دروستكرد، و كه شتى و ئازەلى و هه شى بۆ ئیوه به ديهیناوه، كه سوارىان ده بن. ﴿الزخرف: ۹-۱۲﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ، إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾: هر له نيشانه كانى ئەو ئەو كه شتىانهى كه چيا ئاسا له ناو ده رىادا دىن و ده چن گهر حەز كا وىستى له سه ر بىت با... راده گرى و له سه ر ده رىا به قه تىسى ده مینه وه، كه له مه دا نيشانه يه بۆ ئارامگىران و سوپاسكه ران. ﴿الشورى: ۳۲-۳۳﴾

﴿إِنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ، وَاختلاف الليل والنهار وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ﴾: له ناسمانه كان و زه ويدا نيشانه كانى په ندوهر گرتن بۆ بهر واداران هه يه. له خولقاندنى خوتان و بلاو بونه وى جوتلنده و خشوك به لگه ن بۆ ئەوانهى له بهر وادا بىگومانن، له هاتو چۆى شه وو رۆژو له و رۆژى يهى كه

خودا له حهواوه بهرینی ده کا و زهوی مردوی به هویهوه زیندوو کردهوه. له هه لکردنی بایه کان نیشانه هه بۆ ئه و که سانهی تیده گهن.. ئه مانه نیشانهی خودان که بۆتی ده خوینینهوه و هه موویان راستن ئیتر له پاش باسی خوداو باسی نیشانه کانی ئه و: به کام قسه پرواده کهن. الجاثیة: ۳-۶

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفَلَكَ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾: خودا ده ریای بۆ ئیوه رامکرد، تا کو که شتی تیادا هاتوو چۆ بکا به فەرمانی ئه و، و له به خشندهیی خودا هوی ژبان بخوازن بۆ ئه وهی شو کرانه بۆ ژین، خودا ئه وهی له ئاسمانه کان و زه ویدیایه بۆ ئیوهی رامکرد، له مانه دا نیشانهی زۆر هیه بۆ ئه وانهی بیر ده که نه وه. الجاثیة: ۱۲-۱۳

﴿مَّا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ اتَّخَذُوا مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْثَارًا مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾: ئه م ئاسمانه و زهوی و هه رچی له نیوانیاندا هیه به هه ق به دیمان هینان و ماوه یان دیاریکراوه، و ئه و که سانهش خودایان نه ناسیوه له وهی لئی تر سیندراون روو وهرده گیرن، بلی ئایا دیوتانه ئه وانهی که هانا یان بۆ ده بن بیجگه له خودا به منی نیشان بدهن چیان له زه ویدا دروست کردوه وه یان له به دیهینانی ئاسمانه کاندایه به شداریی یه کیان هه بووه، کتیبیک که بهر له قورئان هاتوو ه یا شوینه واری زانستی له رابوردوان بۆ من بینن، گه ر راسته کهن. الاحقاف: ۳-۴

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾: بۆ باوه رداران بیگومان له زه ویدا نیشانه و په ندی زۆر هیه ههروه ها له ناو خۆ شتاندا ئاخۆ له خۆتان نا روازن. الذریات: ۲۰-۲۱

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ، وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾: ئاسمانانمان به هیزه وه بنیاد ناوه ئیمه په ره شی

پینده دهن، زه ویمان راخست و باشرین راخهرین، و لهه موو شتی جووتمان خولقاند تا.... بیر بکه نه وه و په د وهر بگرن. ﴿الذريات: ۴۷-۴۹﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْآبِلِ كَيْفَ خُلِقَ، وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ، وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ، وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ، فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ: ثابا له ووشتر ناروانن که چوون خولقینراوه، و نارواننه ناسمان چوون هه لدر اوه و نارواننه چیاکان چوون دامه زراوه، و نارواننه زهوی چوون روتخت کراوه ئیتر په ند دابده که تو ته نها په ندهری تو فرمانپه وای سهر ته وان نیت. ﴿الغاشية: ۱۷-۲۱﴾

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا: هاوړنی که ی پنی گووت له کاتیکدا گفتو گوی له گهل ده کرد، ثابا بی باوهری بهو که سه ی که تزی له خاک پاشان له تنو کیك دروست کرد پاشان کردیتیه پیاو. ﴿الکھف: ۳۷﴾

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جُنُثًا بِمِثْلِهِ مَدَدًا: بلنی گهر دهریاکان بیسه مهره کب بؤ نووسینی وته کانی پهروهرد گارم دهریاکان ته و او دهبین بهر له ته و او بوونی وته کانی پهروهرد گارم ته گهر هاوشیوه ی تهو دهریانه یش بهینته پالیا. ﴿الکھف: ۱۰۹﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دَفْعٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَتَحْمِلُ أَنْفَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بِالْغِيَةِ إِلَّا بِشَقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَوُوفٌ رَحِيمٌ، وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ: ناسمانه کان و زهوی بههق به دپهیناوه خودا له وه بهر زتره که ته وان هاوه لپهرستی بؤ دابنن... مروفی له تنو کیکی بی بایه خ به دپهینا جاله ناکاو بووه به دوژمنیکی ناشکرا... مهر و بز و گاو ووشتری دروست کرد و بؤ ئیوه له و اندا پو شاک و سودی تریان هه به، و له گوشتی ته وان ده خوون... لاتان جوان و رازاوه، کاتیک دهیانه بن بؤ له وهر و کاتیکیش دهیانه ئیسه وه، باری گرانتان راده گوینز بؤ جیگه ی و ا که ئیوه زور بهر همت دهیگه نی و پهروهرد گارتان زور

به سوز و به بهزیی. نه سب و هینسترو که ریشی هم بۆ سواری و هم بۆ جوانی دروستکرد و شتی و هاش دروستده کات که ئیوه نایزانی. النحل: ۸-۳

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَ سَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَ التَّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلَفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَلْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ، أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ، وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ، وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: ئەو که سیکه له ئاسمانه وه ئاوی بۆ باراندن که خوار دهنه وه تان لهو ئاوهیه و هئوی سهوز بوونی گزوو گیایه که ئاژه لهی خۆتانی لیده وه پڕین. هه ره بهو ئاوه چانده مه نی و زهیتون و ره زودار خورمای پیده روینی، ئەمه به لگهی زۆر بۆ که سانی که فکر بکه نه وه. شهوو روژی بۆ رامکردن، مانگ و خۆر و گشت هه ساره کان ملکه چی فه رمانی نه ون، له مه شدا زۆر نیشانه هه ن بۆ که سانی که تیده گه ن. له م زه مینه ش گه لی شتی ره نگاو ره نگی بۆ ئیوه به دیه ئاوه له مه دا نیشانه هه یه بۆ نه وانیه که بیرده که نه وه. هه ره ئه ویشه زه ریای بۆ ره خساندون تا گوشتی ته رو تازه ی لیبخۆن خشلیش لیدینه ده ری و خۆتانی پیده رازینه وه و ده یینی که شتیش سنگی ده ریبا له ت ده کات تاله به خشنده یی ئه و بیهش نه بن، بۆ ئه وه ی شو کرانه بۆ پڕین. له زه ویدا کیوه به رزه کانی کرده له نگه ر تا ئیوه نه هاژینی و رووبار و چه می به دیه ئاو ره نگا و بانیشی پیشاندان، تا ئیوه پڕی و ون نه که ن. نیشانه ی زۆر هه ن و به ئه ستیره ش پڕی ده دۆزنه وه. ئایا که سیک که به دیه ئه نه ر بیست وه که ئه وه وایه که به دیه ئه نه ر نه بن، گه ره هه رچی به خشنده کانی خودایه بۆ مییری له ژماردن دوا ی نایه به راستی خودا له گونا ح ده بووری و به به زییه. خودا ئاگاداره له وانیه که ده یشار نه وه، و به وانیه که

ناشکرای ده‌که‌ن، نو که‌سانه‌ی جگه‌ له‌خودا هانایان بو ده‌به‌ن، ناتوانن هیچ دروستبکه‌ن و خویان دروستکراون. ﴿النحل: ۱۰-۲۰﴾

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ : و ته‌مان به‌مه‌ر شتی که‌ بمانه‌وی په‌یدا بینی، هر ته‌مونه‌نده‌ بینی بلین بیه، ده‌بین. ﴿النحل: ۴۰﴾

﴿وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَغْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ، وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّسْتَقِمْكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَنَا خَالِصًا مِّسَالَةً لِلشَّارِبِينَ، وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سَبِيلَ رَبِّكَ ذَلِكَ يُخْرِجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ : خودا ناوی له‌و حموایمه‌و دابه‌زاند، زه‌وی مردوی بی‌ ژباندموه‌ که‌له‌مه‌دا بو ته‌وانه‌ی گوییست ده‌بین، نیشانیه... له‌مالا تیشدا بو‌ ئیوه‌ په‌ندیکی گرنګ هیه، له‌ناو سکیان له‌نیوان ریخ و خویندا شیریکی پاک و ره‌وان دهر خوارتان ته‌ده‌بین بو ته‌وانه‌ی که‌ ده‌بخونه‌وه، له‌به‌ره‌می دارخورماو ره‌زه‌ کانیش سه‌رخوشکه‌رو بژیوی باش به‌ده‌ستدینن له‌مه‌شدا نیشانه‌ هیه بو‌ ته‌و که‌سانه‌ی تیده‌گن، خودا نیگای بو‌ میشه‌ هه‌نگوین نارد که‌له‌ نیوان داراندا، شیونی ژینی خوت هه‌لبه‌سته، پاشان له‌گشت به‌رو بومیک بژیوت بمزه، ئیتر به‌ملکه‌چی، ریگه‌ی راهینه‌ری خوت بگره‌ به‌ر له‌ناو هه‌ناوی هه‌نگدا خواردنه‌وی هه‌مه‌ره‌نگ دینه‌ ده‌ری و شفای بو‌ خه‌لک تیدایه، و په‌نده‌ بو‌ که‌سانن که‌ بیرده‌ که‌نه‌وه. ﴿النحل: ۶۵-۶۹﴾

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَهُ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمِثَالًا إِلَى حِينٍ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ

نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلَمُونَ : خودا ئیوهی له سکی دایکتان دهرهینا له کاتیکیدا هیچتان نه ده زانی به لام خودا گوی و چاوو نه قلی به ئیوه دا، تا کو شو کرانه ی بکه ن.. ناخو بالنده نابین که له ئاسماندا رامکراون بیجگه له خودا کهس ناتوانی توان له ههوا رابگری له مه دا گه لیک نیشانه هیه بۆ کهسانی باوه ر دارن، و خودا له ماله کانتاندا جیی دانیشن و حه سانه وه ی بۆ داناون ههروه ها له پیستی ئازه لیش چادرو خانو گه لیک بۆ داناون که له بار کردن و له دانیشنندا به ئاسانی ده توانن جینه جییان بکه ن، و له خوری و کوکوز مووه کائیان پیوستی و کالای بۆ داناون و خودا له وه ی به دی هیناوه سیه ری بۆ ئیوه سازداوه و له نیو کیوه کاندایه ناگای دروست کرده و جلکی بۆ داناون تاله گه رماو سه رما بتان پارێزی و زریه ی بۆ سازداون تاله جهنگدا بتان پارێزی. النحل: ۷۸-۸۱

﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا، أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا، وَاللَّهُ أَلْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ بُنَاتًا، ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا، لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا : ئیوه ی به قوناغی جیا جیا به دیهیناوه، ئایا نابین که چۆن خودا حهوت ئاسمانی نهۆم له سه ر نهۆم داناوه، و مانگی له نیوانیاندا کردۆته هۆی رووناکی و خۆریشی کردۆته چرا، خوا ئیوه ی لهزه ویدا وه ک رووه ک رواندوه، پاشان ته تان گێڕێته وه بۆ ناو زهوی و جارێکی تر ده تانهینێته وه ده ری، و خودا زهوی بۆ کردونه ته راخه ر تاریگه ی پان و به رین و شیوو دۆلی نه ودا برۆن. النوح: ۱۴-۲۰

﴿أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ : ئایا به خوایه ک که به دیهینه ری ئاسمانه کان و زهوی به گومانتان هیه. ابراهیم: ۱۰

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ، تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ إِذْ قَالَ رَبُّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ، وَمِثْلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ : ئایا نه تدی خودا چۆن ته ی پاک ی به دره ختی پاک نموونه هیناوه ته وه که ره گه کانی نه و دره خته لهزه ویدا پته و را گێراوه، و لق و پۆیه کانی له ئاسماندا به، هه موو کاتی که به فەرمانی بهروه ر دگاری بهرو میوه کانی خۆی نه دا.. خودا بۆ خه لک نموونه ده هینێته وه، تا کو

بیریکه نه‌وه و بهد و هر گرن.. وینهی و تهی نابه‌جی وه که دره‌ختیکی ناپاک وایه که له‌زه‌وی
 هه‌لکه‌ندرابی، نارام و قهراری نه‌مای. ﴿ابراهیم: ۲۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالزَّلَّ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
 الشُّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ،
 وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ: خودا زاتیکه
 ناسمانه‌کان و زه‌وی سازداوه و له‌ناسمانه‌وه ئاوی باراندوه جابه‌و بارانه‌میوه‌ی جیاجیای
 ده‌هیناوه کردۆتیه رستق و رۆزی ئیوه و که‌شتی رام و موسه‌خهر کردوه و خۆر و مانگی
 بۆ ئیوه رام کردوه به‌به‌رده‌وامی له‌جمو جولدان و شه‌و رۆژیشی بۆ ئیوه موسه‌خهر
 کردوه. ﴿ابراهیم: ۳۱-۳۲﴾

﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتْا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
 الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ، وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
 فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ، وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ،
 وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ: ئاخۆ بێ
 بڕ وایان نه‌مه‌ نازانن، که ناسمانه‌کان و زه‌وی یه‌ک پارچه‌ بوون ئی‌مه‌ لیکمان هه‌لوه‌شان و
 هه‌موو بوونه‌وه‌ریکی له‌ ئاو به‌دی‌هیناوه ئاخۆ هیشتا باوه‌ر ناهین؟ له‌سه‌ر زه‌مینیش که‌ژو
 کیومان بۆ به‌دی‌هینان نه‌وه‌ک به‌هرزی و چه‌ند ریگا و باغمان تیا‌دا پیکه‌یناوه تاوه‌کو
 شاره‌زا بن.. ناسمانیشمان کرده‌ می‌چینکی پارێزراو، که‌چی نه‌وان له‌و هه‌موو نیشانانه
 گوینه‌ده‌رن، هه‌رخوا خۆشی شه‌وو رۆژو خۆرو مانگی به‌دی‌هیناوه که‌له‌مه‌داره‌کانیا‌ندا به‌
 به‌رده‌وامی دین و ده‌جن. ﴿الانبياء: ۳۰-۳۳﴾

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ
 خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا
 ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ، ثُمَّ إِلَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَعْتُونَ، ثُمَّ
 إِلَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ، وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ،
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَلْهَنَّا
 لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً

تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْتَبُ بِالذَّهْنِ وَصَنِيعَ لِلتَّكْلِينَ، وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَلْعَامِ لَعِيرَةٌ
تُسْقِيكُمْ مَاءً فِي بَطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ : نیمه مرؤفمان له
قورینکی خوشکراو دروستکردوه، پاشان کردمانه تنؤکینک له جینگیه کی پتودا، پاشان
هر لهو تنؤکه خوینی مویومان پیکهیناوه لهو خوینهوه پله گؤشتی جاوراومان سازداوه
له پله گؤشته جاوراوه که نیسکمان دروستکرد پاشان نیسکه که مان به گؤشت دا پؤشی
له پاشدا کردمانه بوونه وهرینکی تر، بهرزی و پاکی و بی گهردی هر بؤ خودایه که
باشترین خولقینهوه.. له تاکامدا ههموو دهمرن، و رۆزی سه لاش (قیامت) ههموو
زیندووده بنهوه، و هر نیمه حهوت نهومی ئاسمانه کانی جیامان به سر نیوه به دیهیناوه و
به ناگاین له ههموو دروستکراوه کاغمان.. له ئاسمانهوه به ئەندازه ئاومان باراندووه له زه ویدا
رامانگرت و نیمه بؤ له ناو بردنی به توانابن، ههر بهو ئاوه بؤ نیوه باخاتیکمان له دارخورما
رهز بهرهم هینا و زۆر میوه جاتان ده داتی و لینی ده خۆن، و جزره دارینک له توری
سیناده رده چی، که بهرهمی رونه، پینخۆریشه بؤ ئهوانه ی ده یخۆن، دیاره مالایش بؤ نیوه
پهنده له وه که و له ناو سکيانا پینان ده نوشین، سوودیان زۆره و لیشیان ده خۆن، له
سهریان و له سهر گهمی هه لده گیرین. المومنون: ۱۲-۲۱

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي
ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُخْشَرُونَ، وَهُوَ الَّذِي يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ : ئه و زاتیکه گوی و چاوو دلی بؤ نیوه دروستکرد به لام زۆرم که
سوپاسی ده کهن، هر ئه ویشه نیوه ی له سهر ئهم زه مینه جینکردوته وه هر لای ئه ویش
کۆده کرینهوه، ئه و زاتیکه زیندو کردنه وه ده کات و ده تان مریخی و ههر ئه ویش هاتوو
چۆی شهو و رۆژ نه بنجام ده دا تا که ی تیناگن؟ المومنون: ۷۸-۸۰

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ
سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ
سَوَّاهُ وَفَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوْحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ :
ئه و زاتیکه ههموو شتی بهو بهری ریکوینکی و له باری دروستکرد مرؤفیشی له سهره تادا
له ماکی قور به دی هیناوه.. له پاشان نه توه که ی له پالاوته ی جزره ئاویکی کهم بایه خ

وهدي هيناوه، له پاشان قهډو بالاي ريك كړدو له روحی خوی فوی تیکرد بؤ ئیوه چاوو
دلی دروست كړد، له گهل ئه ویش كهم شو کرانه بیژن. ﴿السجدة: ۷-۹﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ الْأَنْعَامُ هُمْ
وَالْقُسُومُ أَفَلَا يَنْصَرُونَ﴾ ثابا نه یان بیڼی که بؤ زهویه ووشکه کان ئاوده نیرین جابه هوی
ئمو ئاوه وه کشتو کال و گزو گیا دهروینین که ئازهل بله وهری و خویشیان لئی بخون ثابیه
نابین؟ ﴿السجدة: ۲۷﴾

﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ، أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا
يُوقِنُونَ﴾ ثابا ئه وان به بی هؤ به دیهاتون یاخویان خولقیته هری خویشان، یان ئه وان
ئاسمانه کان و زه مینیان وهدي هینا؟ نه خیر دیاره نای سه لیتن. ﴿الطور: ۳۵-۳۶﴾

﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ، الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا
تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ لِمَ رَجَعَ الْبَصَرُ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ، ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ
كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ﴾ مه زینتی و پاك و بی گهردی و بهرزی بؤ
ئمو زاتهی هه موو بوونه وهر و جیهانی به دهسته، ئمو زاتهی دهسه لاتی به سهر هه موو
شتیکدا هه به، ئموه که مردن و ژینی داهیناوه تا تاقیتان بکاته وه کام په کیکتان له ئیوه
چاکتره به کرده وه ههر ئه ویشه لیپوردهی خاوهن دهسه لاتی، ئمو زاتهی حموت ئاسمانی
چین له سهر چین سازداوه له دهستکاری ئمو خودایه دا هیچ نارینکیه ک نابیننی جارینکی تر
ته ماشاکه ئاخو قلیشیکتی تیادا هه به دیسانه وه چاوی پیادا بخشیننه وه، سومای چاوت
به دماوی و به رامای بهرو خوت ده گهرینه وه. ﴿الملک: ۱-۴﴾

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا﴾ خودا زاتیکه زهوی بؤ ئیوه رام و ملکه چ
کرده ﴿الملک: ۱۵﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَائِتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ ئاخو ئه وان ئمو مه لانه یان نه دیوه که له سهر ویانه وه له نگه ده گرن و باله
شه قی ده که ن جگه له خودا کئی ده توانی راگیران بکات خودا ههر بؤ خوی به
هه موو شتیک بینایه. ﴿الملک: ۱۹﴾

﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾
 بلی/ نهوهی که نیوهی به دیهیناوه و گوی و چارو دلی پیداون نیوه که متر شوکری
 ده که ن. الملک: ۲۳

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ : بلی/ نایینن ناوه که تان
 گهر روژ چووه ناخی زهویی یوه نهو ساکنی ناوی زوالالی ره و انتان فریاده خا. الملک: ۳۰
 ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ : جا سویند نه خوم بهوهی نه یینن و
 بهوهی که نایینن. الحاقه: ۳۸-۳۹

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ﴾ : جا سویند نه خوم به دانه ری خور
 هه لاته کان و خور ناواکان نیمه به توانین. المعارج: ۴۰

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا، وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا، وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا، وَجَعَلْنَا بَيْنَكُمْ
 سُبُلًا، وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا، وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا، وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا، وَجَعَلْنَا
 سِرَاجًا وَهَّاجًا، وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَكَبَّابًا، وَجَنَّاتٍ
 أَلْفَافًا﴾ : نایا زه و ایمان نه کرد زته جیگهی نارامگه بز نیوه، و کیوه کانیشمان نه کرد زته
 گولمبخ، و نیوه مان جووت جووت به دیهینا، و خه ویشمان کرده هوی حه سانه و تان، و
 شه و مان کرده پوژا کتان، و روژیشمان کرده هوی رستی و روژیتان، و له سهر تانه وه
 حهوت ناسمانی پته و مان دامه زراند، و کردمانه چرایه کی روناک و وور شه دار، لهو
 هه و رانهی که بارانیان پیوه به ناوی به خورمان باراند، تا کو دانه ویلوه و روه کی پیخه یینه
 روو له گهل باخ و بیستانی چر و پر. النبأ: ۶-۱۶

﴿أَأَلْسِمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا، وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ
 ضُحَاهَا، وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا، أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا، وَالْجِبَالُ أُرْسَاهَا﴾ :
 ناخو دروست کردنی نیوه سه خته یا ناسمان که خودا بنیاتی ناوه، قهواره ی به رز کرده وه و
 له باری کرد، و شهوی تاریک کردو روژیشی رووناک کرد، و له پاشاندا زهوی راخست،
 و ناوی لیبه دهر خست و له و پر گهی به دیهینا، کیوه کانیشی به پتهوی تیادا
 دامه زراند. النازعات: ۲۷-۳۲

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ، فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ : نهی مروف چي توی له ناستی پهرومردگاردا له خو بای کرد، نهووی که دروستیکردی و نهندامه کانتی و ینخست و ریکسانی کرد، و به هر شیوه کیش وستی دروستیکردی. ﴿الإنفطار/ ۶-۸.

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ : لایا نهوان بیران نه کردو تهوه که خودا ناسمانه کان و زهوی و نهووی له نیواناندا هره به هق و بۆ ماوهی دیاریکراو دروستیکرون. ﴿الروم: ۸.

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ، وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ، يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِشَرٍّ تَتَشَبَّهُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُتَفَكَّرُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ، وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمِعُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ : هه موو کاتنی لیواران و بهر به نیوانان په سهندی پاکي خودا بکه ن... سوپاس هر بۆ نهوه له ناسمانه کان و له زهوی و هروها له خهوتناخدا و له کاتنی نیوه پرودا.. زیندوو له مردوو دهرده کا و مردوو له زیندو دهر دینی زه ویش دواي نهووی مراوه گیانی و بهر دینیتهوه نیوهش بهم جوړه دینه ده ری... له نیشانه کانیته له خو تاندا جوتهی پیکهینا تا... له گه لیدا بجه سینتهوهوه خو شه ویستی و سوزو بهر بهی خسته نیوانتان نه مهش نیشانهی زوره بۆ نهوانه ی بیرده که نهوه.. هر له نیشانه کانی نهودا دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی و جیاوازی زمانی ناخواتنتان و رهنګ و روتان، که له مه دا بهلگه ی زورن بۆ زانیان، هر له نیشانه کانیته خموی شهوان و روژانه تان و گهر اتان بۆ ده ستختنی رسق و روژی که له سایه ی به خشنده بی نهودایه له مه دا بهلگه ی زور هیه بۆ نهو که سانه ی ده بیستن، هر له نیشانه کانیته برو سکه تان پیشان نه دا ترس و ثومیدی پیوه به

ناسمانیسه‌وه بارانتان بۆ ده‌رژینی تازه‌مینی مردوی پتی زیندوو بکاته‌وه له‌مه‌دا نیشانه‌ی زۆرن بۆ که‌سانێ تیده‌گه‌ن. ﴿الرّوم: ۱۷-۲۴﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَعْرِىَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ : یه‌کی‌ک له‌نیشانه‌کانی ئه‌و ئه‌مه‌یه‌ که‌ بای مز‌گینی ده‌ر به‌ریده‌کا تا... به‌خشنده‌یی خۆی به‌ ئیوه‌ به‌چیزێ، و گه‌میه‌ و که‌شتیش به‌فرمانی ئه‌و بێن و بچن و له‌سایه‌ی به‌خشنده‌یی ئه‌وه‌وه‌ رۆزی و، بژیوی خۆتان په‌یدا بکه‌ن، تا‌کو شو‌کرانه‌ بژی‌رن. ﴿الرّوم: ۴۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُحْبِرُ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لُمُوبِلِينَ، فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخَيِّ الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : هه‌ر خودایه‌ ئه‌و بایانه‌ به‌ریده‌کا ئه‌وانیش هه‌ور ده‌بزوین، ئه‌وسا هه‌رچۆنیک‌ی بویت ئه‌و هه‌وران له‌ ناسماندا پرش و بلاوده‌ کاته‌وه‌ و گه‌واله‌ گه‌واله‌ شیان ده‌کات ده‌بینی له‌وانه‌وه‌ دلۆپه‌ ئاو دیته‌ خواره‌وه‌: گه‌روستی له‌سه‌ر بێ بۆ هه‌ر کامێ له‌عه‌بدانی خۆی ده‌نیرێ ئیتر دلخۆش ده‌بن، به‌لام پێش ئه‌وه‌ی بارانیان بۆ بیاریت ناو‌مید‌ه‌وون، و پروانه‌ به‌زه‌یی خودا چی کردوه‌! زه‌وی مرد و له‌نۆی زیندوو ده‌کاته‌وه‌، زیندو کردنه‌وه‌ی مردووش کاری ئه‌وه‌، هه‌ر خۆی توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتدا هه‌یه‌. ﴿الرّوم: ۴۸-۵۰﴾

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾ : هه‌ندێ له‌خه‌لك ده‌لێن پروامان به‌خودا هینا به‌لام هه‌ر کاتێ له‌رینگلی خودا ئازار به‌درین ئازاری خه‌لك وه‌ك سزای خودا حسابی بۆ ده‌کا؟ ﴿العنكبوت: ۱۰﴾

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : بلی/ گه‌شتی به‌سه‌ر ئه‌م زه‌مینه‌دا بکه‌ن و پروان که‌ چۆن خودا به‌ده‌یه‌نیانی ده‌سته‌پێکرد هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ش خودا جیهانی کۆتایی به‌دی دیتی، خودا به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا به‌ده‌سه‌ته‌لاته‌. ﴿العنكبوت: ۲۰﴾

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ: غمونهی که ساینک جگه له خودا دؤستانیکی تر بؤ خویان بگرن، ههروه کو غمونهی جالجالو که وههویه که خانووی ته نیوه و گهر بزائن لاوازترین مال مالی جالجالو که به خودا ده زانی چین نهوانهی جگه له خودا خوی که هانایان بؤ ده بدن هه خوی خاوهن ده سولات و کار به جی به، نهو غمونهان به بؤ خه لک دینیته وه و تهنها زانایان لینی نیده گهن. ﴿العنکبوت: ۴۱-۴۳﴾

﴿وَلَسَنُسَأَلُهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ: هه رکاتی لهوانه پیرسی: کنی ئاسمانه کان و زهوی به دیهیناوه و خورو مانگی رام کردوه، ده لئین/ خودا، ئیتر چؤن له پهرستی خودا لاهه ده. ﴿العنکبوت: ۶۱﴾

﴿وَلَنُسَأَلُهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ: نه گهر لهوانه پیرسی کنی له ئاسمانه وه بارانی ناردوه زهوی مردوی به وه زیندو کردوه ده لئین خودا: بلی سوپاس شایه نی خودایه به لام زور بهیان نه قلیان ناخه نه گهر. ﴿العنکبوت: ۶۳﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: نهی خه لکینه پهرووردگاری خوتان په رستن نهو پهرووردگارهی که ئیوه و خه لکانی پیش ئیوهی خولقاند، بؤ نهوهی خوتان بهاریژن.. نهو خودایه زهوی بؤ کردونه راخهرو ئاسمانی بؤ بهر ز کردونه ته وه و ئاوی لهو حهویه وه بؤ باراندن و هه موو جزره بهروبوو مینکی بههوی نهو ئاوه وه بؤ رواندون، ئیستا که نهوه تان زانیوه، هاوه لو هاوبهش بؤ خودا دامه نین. ﴿البقرة: ۲۱-۲۲﴾

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: چؤن لهو خودایه حاشا ده که نه

که له نه بوو ژبانی داوه به ئیوه، له پاشان ده تاغمرینی و دیسان زیندوتان ده کاتمه و، ئینجا به گشتی ههموو بزلای ئه و ده گهرینه مه، هه ر ئه و خودایه شه که ئه وه ی له زه ویدایه، بۆ ئیوه ی به ی دیهیناوه، له پاشا له ئاسماندا جهوت ئاسمانی دروو سترکردن خودا به ئاگایه له ههموو شتیک. البقرة: ۲۸-۲۹

﴿بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾
راهینه رو رازینه وه ی ئاسمانه کانو زه وه ی خودایه، هه ر که ویستی کار ی ته نجام بین، فه رمان ده دا، به! ده بی. البقرة: ۱۱۷

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾
له دروو سترکردنی ئاسمانه کان و زه وه ی و هاتو چۆی شه وو رۆژو ئه و که شتیانه له ده ریا دین و ده چن، که سوودیان بۆ مرۆف هه به و ئاو که خودا له ئاسمانه وه باراندی، و به هۆی ئه و بارانه وه زه وه ی دوا ی مردنی زیندو کردوه، و ههموو جوړه گیانه به ریکی تبادا بلاو کرده وه بای جولاند و هه وری رام کرد له ئیوه نه ئاسمان و زه ویدا، ههموو به گشتی نیشانه ی زۆرن بۆ که سانی که تیده گن. البقرة: ۱۶۴

﴿وَمَثَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْفِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءٌ وَنِدَاءٌ صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾
له خورینو چرین هه چی تر نایستن که رن، لالن، کویرن. البقرة: ۱۷۱

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ النَّاسِ وَالْحَجِّ﴾
لینت ده پرسن، بلی بۆ زانیی کات و چوونه جه جی خه لک سوود ده گه به نن. البقرة: ۱۸۹

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾
الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

وته کانی پهروهرد گارم

الْأَلْبَابِ : ههړ خودايه كه ئيوه لى لمندا لدانى دايكدا له سهر ههړ شيويهك بويت وينه ده كيشى، جگه لهو خودا هيچ خواوه نديكى تر نيه كه توانا و كار به جى بيت، ههړ نه وه قورثانى بؤت ناردووه كه هه ندى ثايه تى فهران و برپارن نه وانه سهر چاوه قورثانن و ثايه ته كاني تر يش هاو شيوه و نه وانه دليان دهغه زداره ههړ نه وانه له دووى ده كه ون بهمه به ستي هه لځه ته تاندن و ههړ چو نى دليان بيه و يت ليكيده ده نه وه. . ته نها خودا ليكدا نه و هيان ده زانيت نه وانه كى كه زور زانان له زانستدا رۇچون ده لىن باوه رمان پنى هيه و هه مووى له لايه ن پهروهرد گارمانه و هيه ته نها خواوه عه قل و زير بيرى قوولى لينده كه نه وه. آل عمران: ۶-۷

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْغَرِيسُ الْحَكِيمُ﴾ : خودا بؤ خوى ناگادار و فريشته كاني و خواوه زانست، باش ده زانن كه ههړ خودايه راگرى داده و هيچ كه سنى جگه لهو شيواى په رسن نيه و ههړ خوى خواوه ده سولات و كار به جى يه. آل عمران: ۱۸

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ : بلن / خودايه ئه ي خواوه هيزو ده سولات ههړ كه سنى تو ويستت لينى ده سته لاتى ده ده يتى و كه ي به تو دى ده سته لاتى لينده ستي. و ههړ كه سنيكيش به رزده كه به ته وه، و ههړ كه سنيكيش زه بون بكه يت، ده بكه يت، خوت ده زانن؛ چا كه ههړ به ده ست خوته و تو به تواناي به سهر هه موو شتيكا شه و ده هاو به ناو رۇز رۇز يش. ده خه به ناو شه و، و زيندوو له مردوو ده رده كه ي، و مردوو له زيندوو ده رده هينى و ههړ كه سنى به تو بى زميره رسق و رۇزى ده ده يتى. آل عمران: ۲۶-۲۷

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ، الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ : له به ديه يانې ناسمانه كان و زه ويدا و له گوراني شه و رۇزدا نيشانه بؤ نه وانه ي زير و هوشمندن. . نه وانه ي هه ميشه ناوى خودا ده بن چ به و سته و هه و چ به راكشانه و هه چ به ته نيشته و هه

بیرده که نه وه له دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی، ده لښ / نهی په روږد گارمان توښه
دهز گایهت به یې هووډه بهدی نه هیناوه، پاکي و بڼگهردي هر بڼ توښه، بمانباریزه له
نازاري ټاگر. آل عمران: ۱۹۰-۱۹۱

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ
مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾: نهی خه لکینه ته قوای له په روږد گاري خوتان بکه ن و لښي
بترسن که ښوهی له یه کهس به دیه ښاوه، و هر لهو که سهش جوو ته که ی خستو ته وه لهو
دوانه شه وه پیاو و ژنيکی زوری خستو ته وه. النساء: ۱۰

﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾: شهو ده هاوښته ناو روژو روژيش
ده خاته ناو شهو. الحديد: ۶

﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾:
بزائن که خودا زهوی دواي مردنی زیندوو ده کاته وه و ښمه نيشانه کانی په روونی بڼ ښوه
به درده خمین، ټاکو عه قلتان بڼه نه گهر. الحديد: ۱۷

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ
تُوقِنُونَ، وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ
فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغِشِّي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَفِي الْأَرْضِ
قَطِيعٌ مُّتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْطَابٍ وَزُرُوعٌ وَنَخِيلٌ صُنَّوَانٌ وَغَيْرُ صُنَّوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ
وَاحِدٍ وَتُفَضَّلُ بَعْضُهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾:
خودايه که ناسمانه کانی راگرتووه بڼ کوله که ده بښن و له پاشان نيسته جښي عرشى خوی
بووه، خوړو مانگيشى خسته گهر هره به که یان بڼ ماوه به کی دیار یکر او دین و ده چن هر
نهو ته گبیری کاره کان ده کبا، ټاکو به دیداری خودا یه قین په یدا بکه ن، و هر نهو که
پانتایی به زهوی داوه، چیاو زه یایی ټیدا داناوه، له ه موو بهر میوه به که جوتی
خولقاندوو، و په رده ی ره شي شهو ده کاته بهر روژ، نه مانه به گشتی نيشانه ی زوړن بڼ
نهوانه ی بیرده که نه وه. له زه ویدا گه لیک پارچه ی جیاو از له ته که یه که وه هن و گه لیک
باخ و بیستان هن له ره زو کشتو کال و دارخورمای له سهریه که و به جیان که ه موویان

بیهک شو او د درین و له تام و چیژدا هندیکیان په سهندو نازدار ترن به سهر هندیکی
تریاندا ته ماته به گشتی نیشانن بڼو تهو که سانهی هوشمندن. ﴿الرعد: ۲-۴﴾

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ : هره تهو خودایه به
بروسکه تان نشان تهدا که هوی ترس و نومیده و ههوری بار قورسی پر له یاران بهدی
دهیننی. ﴿الرعد: ۱۲﴾

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لأنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تُسْتَوِي الظُّلُمَاتُ
وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ
شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ : بلنی/ کئی په روه ردگاری ناسمانه کان و زهویی به/ بلنی خودایه
بلنی: نایا چهند گه وره تان بڼو خوتان داناهو که دهسه ته لاتی هیچ سوودو زه وره ریکپان نی به
ته ناهت بڼو خویانیش نهک بڼو ثبوه، بلنی نایا بیناو نایینا وهک به کن یان تاریکی و روناکی
به رانه رن یاخود هاو به شیان بڼو پیدا کردوه به شیوه یهک که وهک خودا وایه که به مه سهریان
لنی شیواوه، بلنی: هرچی هه به گشتی ده سترکدی خودایه، هره تهویش تاك و ته نهاییه و
به سهر هه موو شتیکا دهسه لاتداره. ﴿الرعد: ۱۶﴾

﴿الرَّحْمَنُ، عَلَّمَ الْقُرْآنَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ، عَلَّمَهُ الْبَيَانَ، الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ :
خودای به خشنده، قورثانی فیرکرد، مرقوی به دیهینا، زمان و ناخاوتنی فیرکرد، خورو
مانگیش به ته ندازه به کی دیار یکر او دین و ده چن. ﴿الرحمن: ۱-۵﴾

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا، إِنَّا خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ : بینگومان ماوه به کی زور
به سهر ته م مرقه دا تیپری، که هیچ بوونیکی نه بووه تابا سبرکی، نیمه مرقومان له تنزکیک
نامیته دروستکرد تا تاقیکه یسوه، ینجا گوینی بیسن و سومای بیننمان ینبه
خشی. ﴿الانسان: ۱-۲﴾

﴿قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ : خودا بڼو هه موو کاری ته ندازه ی داناهو. ﴿الطلاق: ۳﴾
﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ

مَنْ يَشَاءُ يَكَاذُ سَنًا يَرْقِهَ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ، يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنْ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّدُولِي الْأَبْصَارِ، وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنْ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : نه تو نه تدی خودا هه ور له سهر خو ده بزوینی پاشان چهند پارچه یان لیکه داو ده یانکا به هه ورینکی قورس و پر، نه وسا نه بینیت، دلۆپ دلۆپ بارانی لینه بارئ، هه ر خوداش له کیوه کاندایه به رزایی یه وه تهرزه ده بارینتی، هه ر که سنی نه و یستی لینی به ری ده که ویت و هه ر که س نه و یستی لینه بی به ری نا که وئی، پرو سکه و ر شه داره که ی له وانته یه سو ما له چاوان بفرینتی.. ئالو گۆری شه وو رۆژ خودا ده یکا که له مه شدا په ندیک هه یه بۆ نه وانه ی تیده گن و ژیرن.. خودا هه موو بوونه ورینکی له ئاو به دیه نه وه، هه یانه خشو که وه هه یانه له سهر دوو بی ده روا، و هه یانه له سهر چوار بی ده روا، خوداش هه رشتی ویت بکا سازو رینکی نه خا، خودا به سهر هه مو شتیکا توانای هه یه. النور/ ۴۳-۴۵

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَتُقَرُّوا فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ وَأَبْتَتَ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بِهِيجٌ، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَلَّهُ يُخْصِي الْمَوْتَى وَأَلَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : نه ی خه لکینه گهر له زیندوو بوونه وه به گومانن، نه وه بزاین نیمه ئیوه مان دروستکر دووه سهره تا له خاک پاشان له تنز کیک و پاشان له پارچه گۆشتیکی هه لو اسراو ئینجا له پارچه گۆشتیکی جویراوی بچم پندراو یا بچم پینه دراو، تاهم پلانه تان بۆ روون بکهینه وه و بیسه لمینین و له پاشدا له مندالاندایه چه ندما بویت ده بهیلینه وه، پاشان به ساوایی ده هیتریته ده ری پاشان ده گنه نه وه پهری تواناتان، و هه ندیکتان ده مرن و هه ندیکتان ده گنه نه وه پهری پهری به چه شنی که هه یج زانیاری و زانستیک سه به رت به خوتان به یاد نه یه ته وه، نه م زه مینه ده بیینی بی هه ست و مردوه، هه ر کلنیک بارانمان به سهر داباراند به خۆدا دیت و گه شه ده کا، و هه موو جوتینکی

وته کانی پهرووه ردگارم

رووه کی دتمه ن جوان له خویدا ده پوینتی هه روایه ته نه خواراسته و بی گومان هه رویش
مردووه کان زیندوو ده کاته وه به سه ر هه موو شتی کدا توانا داره. الحج/ ۵-۶

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ : هه ندی له خه لکان
هه ن سه ر زاره کی خوا به سه ر سه ن گه ر خیر رووی تینکردن له خو دا دلتیا ده بی و گه ر
دوو چاری ناخوشیه ک بوو روو له خو دا وه رده گیرئی به مهش دونیا و قیامت له ده ست
ده دا، ته مهیه زه ره مه ندی گه و ره هه روو دونیا له ده ست چوو. الحج: ۱۱

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ : ئاخو هیشتا به سه ر
زه ویدا نه گه را ون، تابینه خاوه نی دل و به هزیه وه عه قلیان به گه ر خه ن یا بینه خاوه نی دل و
به هزیه وه بی سه ر بن، له راستیدا چاو کویر نابئی به لکو ره و دلانه کویر ده بن
که له سگدان. الحج: ۴۶

﴿ذَلِكَ بَأْنِ اللَّهِ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ،
ذَلِكَ بَأْنِ اللَّهِ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ،
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ، لَهُ مَا
فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ
مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا
بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ، وَهُوَ الَّذِي أَخْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ
الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ : چونکه هه ر خودایه راسته و، هه ر شتی ک بینجگه له و هانا و په نا بو به رن
له پوو چ به ده رنی یه، بالا ده ستی هه ره مه زن هه ر خودایه .. ته دی نه تدبیه خودا بارانی
له و هه وایه و باراندو زه وی سه وز هه لته گه ری، دیاره خودا له هه موو وورده کارییه ک
به نا گایه .. هه رچی له ئاسمان و زه میندا ههیه مو لکی ته وه، خودا بو خوی بی نیازه و
شیاو ی ستایشه، ئایا نه تدبیه هه موو شتی کی ناو زه وی بو رامکردون و گه مهیه کان
به فرمائی ته و له ده ریادا دین و ده چن و ئاسمانی را گرتوو ه که هه تا به سه ر زه ویدا
نه که ویت مه گه ر به فرمائی خوی خودا بو خه لکان زور به سه وزو به زییه .. هه ر خودایه

ژیانی پینه خشیوون و له باشد ده تان مرینی و دو باره زیندوتان ده کاتهوه، به راستی
 مروف زور بن باوه ره. ﴿الحج/ ٦١-٦٦﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلَ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا
 ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفْزِدُوهُ مِنْهُ ضَعْفَ الطَّالِبِ
 وَالْمُطْلُوبِ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾: ئەى خەلكىنە پەندىك
 هینراوه توه گوئیستی بن، ئەوانەى پەناو هانا بۆ كه سانی جگه له خودا ده بەن توانای
 دروستکردنی میشتیکیان نییه، و گەر میشتیک شتیکیان لى بفرینى ناتوان لى
 بستیتهوه، داوا کەرو داوا لیکراو چەند لاوازو زەبوون، به راستی بهو جۆرهى كه پێویسته
 خودا بناسن ئەیان ناسی خودا زۆر به تواناو به دهسته لاته. ﴿الحج/ ٧٣-٧٤﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾
 ئاسمانه كان و زهوى بههق دروستكردوه و وینهى بۆ كێشاون و جوانترین شیوهى
 پینه خشیوون و له كۆتايدا چاره نووستان بۆلای ئەوه. ﴿التغابن: ٣﴾

حهیرانی کۆری ئەزعەف ده لیت/ کاتی تهواو بوونی خویندنهوهى ئەم ئایه تانه به شیخ
 مه زوونم ووت/ خودا پاداشتی چاکهت بداتهوه ده رهق من، سویندبى به خودا ئیستا که
 ئەم ئایه تانه خویندنهوه ههروه کو له وه پێش ئەم خویند بێتهوه وایه و به دووری نازانم که
 هۆ کهى بگهڕینهوه هۆ و از هینانم له بیر کردنهوهى قول و لیکدانیهوهى ئەم ئایه تانه ته نهها
 که ته نهها بۆ تعبد ده بخویندنهوه.

شیخ/ خویندنهوهى ئەم ئایه تانه بۆ جارێک و دوو جار سوودمەند ناییت، به لکو
 پێویسته بۆ لینیکی تهواوی بکهیت و بیاخه بته بهر چاوت لهو هه موو شتانهى که خودا
 دروستی کردن و ئەو ئایه تانه که ئاماژهیان بۆ کراوه، لهوانه پە هندیکیان سەرتاسەری
 بێت بۆ زۆر شت، گەر دوو بارهش بکریتهوه قەیدى نییه ئیستا ههسته له دهفته ره کهى که
 پرت کردۆتهوه بیانووسهوه و بهیانی و ههروه بۆ لام تا و ته کا ئانم تهواو بکهین.

هزار سال

پیش

سه دهی چه قدر هم

حهیرانی کوری ئەزەف دەلێت / ئەو شەوێ بەر دەسەر بە نووسینەوی ئایەتەکانی قورئان لەدەفتەرە کەمدا، و لە گەل سێپەندی بەیاندا خەو دایگرتم و بەدەنگی بانگدەری مزگەوت بە ئاگاهاتم کە پێی ووت / ئەو دوانیوە پۆیە کورم، ئەم نووستە دورو درێزە چی یە، لە جینگایە کەم راپەریم بە شلە ژاویی یەو بەبێ بیر کردنەوێ لێم پرسى - چۆن؟ و کێ دەرگای لێکردیتەو؟ و بۆ چی بە ئاگات نەهینام بۆ نوێژی بەیانی.

ووتی / شێخی گەرەم دەرگای لێکردمەو، و بەفرمانی ئەو بە ئاگام نەهینای، دواى ئەوێ کە نوێژی بەیانمان کرد شێخ بەرەو سەمەرقەندی نارد، تا کۆ... ئەم هەموو کتێبەى بۆ بهینم، و لەلای کتێب فرۆشە کە، پیرەمێردێکی کزەلی داماویم بێنی، پرسباری شێخی گەرەمانی کرد، کتێب فرۆشە کەش ئاماژەى منى بۆ کرد؟ و پرسباری شێخی لێکردم، وادەری بری کە شێخ دەناسیت و برادەری خۆشەوێستیتی و زۆر هەولێ بێ ئەنجامدا کە دووری بۆخەمەو و تێی بگمەنم کە شێخ لەخەلوەتدا یە و دوور لەخەلک دەژی، بەلام ئەوەندە تکای لێکردم تا.... بێزاری کردم، ناچار لە گەل خۆمدا هینام و جێ و رێی شێخم لە باخە کەدا نیشاندا، و گەرەمەو بۆ ئەوێ ئەم کتێبانەت بەدەمى. بە پیرەمێردە کەى هاوڕێم ووت / ئەى باوکی عەمەد، ئەم کتێبانە بەزمانی بێگانە نوسراون و من لێیان تێناگەم.

لەپەر گوێم لەدەنگی شێخ مەوزوون بوو دەرگا کەى کردەو و پێی ووت / لە دوایدا فێریان دەبیت و، ئەمەش کەمتەرخەمە کى زۆرەو نەتوانایە کى بەدە تیا ئادا، چونکە تۆ یەکیکی لە پیاوانى ئاینی و، رێنمایی و ئامۆژگاریکردنی خەلک دەخریتە سەر شانی ئێوەی پیاوانى ئاینی، لەبەر ئەوێ چۆن دەبیت نەزان بیت بەزمانی زانستەکانی ئەم سەردەمە. حەیران / من زمانە کەى خۆم و تورکی و عەرەبیش دەزانم، ئایا لەم زمانانەدا کتێبی زانست نییە؟

شێخ / بۆ وائەزانى ئەم زنجیرە باسانە لەو زمانانەدا هەبێ؟ دواى ئەوێ ئەم خۆ بە گەرە زانینە چی یە ئەى حەیران؟ نازانیت ئەو کتێبە زانستیانەى کەبەم زمانانە نوسراونەتەو

لەگەل كەمىشىپاندا ھەموو لەزمانى بىنگانەو ۋە رەگىزاۋن، ئەي ۋاچاكتىر نىيە كەتۋاناي ئەو ھەمان ھەيىت ئەم زانستانە لەزمانە بىرەتپە كەي خۇيانەو ۋە رەگىزىن، تاكو لە رۇيشتە خىراكەي بەئاگا بىن؟

ئەو ھەتا دەيىنىت، ئەو كىتپانەي كە زانا كائىمان ۋە رىيان دەگىرپنە سەر زمانى غەربىي ئەو ھەندە زۇرۇ خىرا نىن كە شان بەشانى زانست لەو ۋلاتانەدا پىرۇن.

ئەم زىنجىرە كىتپە بىچۈۋ كەنەي كەدەمەۋىت بەھۇيەو زانست ساكارو سادە بىكەم بۇ ھەموو خەلگ ئاسان يىت.

ھىچ زانايە كىت بىنىۋە لەزانا كائىمان كە تۈانىيىتى كىتپىك لەسەر ئەو شىۋەيە دابىيىت؟ لەبەر ئەو ى زانايەك بەتەنھا ناتۋانىت ئەم كارە بىكات، بەلام لە رۇژئاۋادا زانايان ھەموو ھاۋكارى يەك دەكەن ھەريە كەم لەو بۈارەي كە تىياپا پىسپۇرە ۋ چاك لىنى دەزانى ۋ دەزگا بلۇ كراۋە كان ئەمە دەگىرنە ئەستۋى خۇيان ۋ پارەي زۇرى بۇ تەرخان دەكەن، چ بۇ زانايان ۋ چ بۇ چا كىردى ۋ، دەزگا كە پاش فرۇشتى بەخەلگ پارەيە كى باش بەدەست دەھىنىت، لەبەر ئەو رىزەي خۇيىندەۋار لاي ئەوان زۇرە، بەلام ئىمەي رۇژ ھەلايە كان بەتايىبەتى مۇسلىمانە كان، كىتپى زانستى بۇ نوۋسەرە كە تەنانت پارەي چاپە كەشى بەدەست ناھىيىت.

ھەيران/ بۇچى گەورەم؟

شىنخ/ بەھۇي كەمى خۇيىندەۋارى كىپارەۋە، لەبەر ئەو ئەم ئەر كە ئىستا كەو تۆتە ئەستۋى دەزگا مېرە كان/ ۋ بەتەنھا خۇي دەتۋانىت ھەستىت بە گۆرپىن ۋ بلۇ كىردەۋەي ئەم زىنجىرە زانستى بە ساكارانە، ۋ دابىنى بىكات بۇ خەلگ بە كەمەزىن نىرخ، بۇ ئەو ى يارمەتيدەر يىت بۇ بەرز كىردەۋەي رادەي رۇشنىرى..... ۋ ھەرچۇنىك يىت ئەمە ئەو ناگەيەنىت كەنەتەۋە كەمان پىۋىستى بەزمانى رۇژ ئاۋا نەيىت، بەلام تۋى پىۋى ئاين، فېرۋونى يە كىك لەزمانە گەورە كانى رۇژ ئاۋا پىۋىستە لەسەرت، گەر بەتۋىت بېيىتە راۋىز كارو بانگىزىكى ئاينى.

ھەيران/ خودا، يارمەتىم بىدا، فېر دەم.

شىنخ/ ئىستاش فەرمۇ با-دەست بە كارە كەمان بىكەين ئايا ئايەتە كانت لەدەفتەرە كەتدا نوۋسىۋە؟ دەمىنى بەدرىزى شەو دەتۋوسىن. ھەيران/ بەلنى گەورەم، شەۋنخونىم كىرد تا تەۋاۋم كىردن.

ههزار سال پێش سەدهی ههفدهههه

شیخ/ ئەمێ حەمران، گە رەسەر نەجیک بەدەیتە ئەو ئایەتە و بە قوولێ لێیان بکۆلێتەو
لە سەر رۆشنایی زانیارییە سەروشتی یەکان کە پێویستە ئاگادارییەکی فراوانت هەبێت
دەربارەیان.

لە سەر رۆشنایی فەلسەفە بە ئاشکرا دەبینیت قورئان هەموو شیواژەکانی بە لگە
خواری لە خۆ گرتووە، کە زانیانی ئاین و فەیلە سوفان پەڕەویان کردووە، و خالی هەق
پەرەوری هەموویانی کۆ کردۆتەو و باسی تیۆری بە لگە ئارێتەکان دەکا (الأدلة النظرية
المرکسبة) و بە لگە (پێویست) و هەروەها بە لگە (هۆ و هۆکارە تەواوەکانی)
کە بابەندی (باسای هۆ و هۆکارە) ئاشکراکانە، و زیاتر پەڕەوی بە لگەکانی سیستم
دەکات کە پەڕەستە بە دروستکراوەکانی خودا لە جوانی و داھێنان و نەخشەدانان و
رێکخراو و بڕیار و ورە کاری و بە ئەندازە و سنورداری و ریز بەندکردن و هاو پێوەری
و زیاتر باسی بە لگە پێشراوەکان دەکات و دوو بارەیان دەکاتەو، و لە زۆر جێگا دا
تەئکیدیان لە سەر دەکات، چونکە ئەم بە لگانە عەقڵ دەریان دەکات بە ئاسانی و بەینی
ماندوو بوون وەریدە گرت و بێ ئەوەی بچیتە ناو قولایی بە لگە خواری یەکانەو، یان
دوو چاری وێڵی ئەندێشە و نەتوانای و کولەبون بێتەو، بەینی هیچ موناخە شەبەک لادی
نشینکی ساکار و زانیەکی فەیلە سوف وەک یەک دەبن لە لێکدانەو هەدا، چونکە
(خودای بە ئاگا لە نەهێشەکان) ئاگادارە ئەوانە کە توانایان هەبێت بچنە ناو قولایی عەقلیە
ئارێتە ئالزۆزەکانەو تەنها کە مێکن لە زانیان لەوانە کە بە سەر تا تێپەر بوون،
کار بە جێی خودا وایە کە ووتەکانی بۆ خەلک بە گشتی بە بە لگە سادە و ساکار و
ئاشکرا بێت، رۆژ بە رۆژ، ئاشکرا تر دەبن بە گوێرە ی پێشکەوتنی زانست و بەهزی
دەرخستنی شاراوەکانی سیستمەکانی گەردون لە لایەن زانیانەو کە ئامازە ی یاساو
رێکخستن دەکەن، تا کۆ راستی پەیمانی خودا بە دەربەکووت کە دەفرمویت: -

﴿سُتْرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت: ۵۳

بە راستی پەیمانی کە ی هەق و دیارە.

سەدە لە دوای سەدە خودا نیشانەکانی خۆی پیشاندان، کە ئاسۆکانی گەردون لە
خوێانیان گرتووە، و لە پێکھاتە ی مەرووف خۆی کە چەندەها کتێبی دوورو درێژیان
لە سەر نووسێو. تا... ھاتەدی ووتە ی خودای بەخشندە کە دەفرمویت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى

اللَّهُ مِنَ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر: ۲۸

حهیران/ ئایا شیخی گه وره ده فەرمویت به ئاماژه کردنی ئەو ئایەتەکانی که خودا به بەلگە هیناویەتیەوه لەسەر بوونی خۆی، به بەلگە ئاویته کانی عقل وەک بەلگە ی پەیدا بوون و پێویست و هۆو هۆکار، چونکه کاتی خویندنه وەیان نەم توانی دەست نیشانیا ن بکەم.

شیخ/ تۆ دەرکت نە کردن لەبەر ئەوه ی به کورتترین و ناسکترین دەربرین ئاماژه کراون، بۆ ئەوه ی تەنها پەسپۆرانی خۆیان تێیان بگەن وەک چۆن لە باسی ئێین روشدا بۆم بەدەر خستی، بیر بکەرەوه ئە ی ههیران لەم ئایەتەکانی خوارەوه.

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵
﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ الأعراف:

۱۸۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئاً﴾ مريم: ۶۷

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً﴾ الانسان: ۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ الشورى: ۲۹

﴿وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ الجاثية: ۴

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾

﴿وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ الحج: ۸

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً وَإِنْ أَوْهَنَ

الْبُيُوتُ لَبِيتُ الْعَنْكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۱

﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبِهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۳

سەرئەج بەدە لەم ئایەتەکانە ئە ی ههیران، و بەراوردی بکە لە گەل ووتە کانی زانا یان و فەیلە سوفان کە بە سەر تا تێپەر بون.

نمونه ی دیکارت، باسکال، لیبنتز ... ههروه ها ئێین سینا و غەزالی و لە گەل زانا یانی (ریبازی کەلام) سەبارەت بە بەلگە ی پەیدا بون و بەلگە ی پێویست و ئاشکرای یاسای

هز و هز کار و به‌لگه‌ی هز و هز کاری ته‌واو، و چه‌سپاندنی سیفاتی ویست و له‌ناو بردنی بیرۆ که (پیوسته دروستکردن).

ناشکرایی په‌یدا بوونی گه‌ردوون به‌وه‌ی که دروستکراوه له‌چهر خینکی دیاریکراو بۆ کاتیکی دیاریکراو.

گه‌ر ته‌مه‌ت کردو چاوت خشانده‌وه به‌و ووتانه‌ی که زانایان ووتووایه ته‌و کاته ده‌ر کی نه‌ینی په‌کانی ئیعبجاری قورشان ده‌که‌مه‌ت ته‌وه‌ی که دابه‌زیووه بۆ مرؤفینکی نه‌خوینده‌وار له‌کۆمه‌لگه‌یه‌کی نه‌خوینده‌وارد، پینش چوارده‌سده له‌ئیمه، و پینش هه‌زار سال له‌دیگارت و باسکال و لیپنز، تیده‌گه‌مه‌ت که تیگه‌مه‌ستی ته‌واو بۆ هه‌موو ته‌وشاراوانه‌ی که ته‌م ئایه‌تانه‌و ته‌و غوونانه له‌خویان گرتووه، ته‌نها بۆ زانایان ناشکراو ئاسانه.

قورشان ده‌فه‌رموویت هه‌روه‌ک چۆن فه‌یله‌سوفه‌کان و (ریبازانی که لام) له‌پاش ته‌و ده‌لین (گه‌ردوون په‌یدا بووه) به‌لام بۆ چه‌سپاندنی په‌یدا بوونی به‌هۆی به‌لگه‌ گۆراوه‌کانی وینه له‌سه‌ر شیوازی ته‌وان لائهدات.

چونکه‌ خودای زانا و کار به‌جی به‌ئاگایه که توانایی مینشک له‌ته‌ندیشه‌کردنی زنجیره‌ گۆراوه‌کاندا به‌دریژی چه‌رخه‌ دورو درێژه‌کان زه‌حه‌مه‌ته‌ به‌ده‌ر ده‌که‌ویت سه‌باره‌ت به‌م ماده‌ه‌ مردوانه‌ که‌نازانین له‌سه‌ره‌تادا چی بوون. به‌لام ئیستا ئاسان به‌ده‌ر ده‌که‌ویت بۆمان، به‌لکو ده‌بنه‌ به‌لگه‌ش، به‌وه‌ی که په‌یوه‌ندیان به‌دروست بوونی ژیانه‌وه هه‌یه له‌سه‌ر زه‌وی، به‌تایبه‌تی له‌ره‌گه‌زی ئاژه‌لدا به‌گشتی، و له‌ره‌گه‌زی مرؤفدا به‌شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی، ته‌وه‌تا بۆ زانایان به‌ده‌ر که‌وت که‌وا چه‌رخینکی زۆر به‌سه‌ر زه‌ویدا تیپه‌ر بووه پینش دروستبوونی مرؤف و ئاژه‌ل.

هه‌ربۆیه‌ قورشان زۆر ناوی ئاژه‌ل و مرؤف ده‌بات، تاکو بیخاته‌وه یادی مرؤف که رینمایی ته‌و مه‌به‌ستی رینمایی خودایه که ﴿هَلْ أَكُنْ عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾ ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سه‌ردا تیپه‌ریوه که هه‌یج شتیك نه‌بووه تاباسی بکرت انسان: ۱

له‌مه‌وه‌ واکاڤخواز ده‌کرت که ئاکاڤخوایی به‌کی ساده‌و ساکار بیت به‌وه‌ی که (په‌یدا بووه) و له‌ده‌ر ککردنی ئاسانی به‌که‌مه‌وه‌ بگه‌سته‌ ده‌ر ککردنی ئاسانی دووه‌م، ته‌ویش ته‌وه‌یه که ته‌و ماده‌یه‌ی مرؤفی لیپه‌یدا بووه ده‌بیت ته‌ویش هه‌ر په‌یدا بوو بیت چونکه‌ قبۆلی گۆران ده‌کات، به‌لام (کۆن) (قدیم) ناگۆریت دوا‌ی ته‌وه‌ی که قورشان باسی فه‌رمانی په‌یدا بوونی مرؤف و ماده‌ه‌ و گه‌ردون به‌م شیوه‌ ساده‌و ناشکرایه

دە كات، بەرەو بەلگە خوازى عەقل ملدەنى، لەسەر بىنەماي (ياساى ھۆو ھۆكار) ئەو ياسايەى كە عەقل بە ئاشكرا بە كارىدە ھىنىت و لەھۆو ھۆكارى پەيدا بوونى گەرد و ن و ھۆكەى دەپرسىت.

بەشىوازىكى جوان و رازاوە و رەوان و كورت و پتەوو پر مانا پىشكەشى دە كات ھەموو ئەو گریمانە مەحالا نەى كەبى باوەپان و ئىنكار كەران ئامازەى بۆ دە كەن و موجدەلەى نەبوونى خودا دە كەن بەبى زانست و رىپشان دەرى، كاتىك كە دەلین: - گەردوون بەبى ھىچ ھۆو ھۆكارىك پەيدا بوو.

- ياخود لەخودى خۆيدا پەيدا بوو.

- ياخود گەردوون و خودا يەك شت.

- ياخود ماددەى گەردوون كۆنە وەك كۆنيتى خودا.

- يان دروستكراوە كان پەيدا بووى ناچارىن بەبى ھىچ وىستىك و قورئان پىيان

دەفەمۆيت:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينَ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا﴾ الانسان: ۱

﴿أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا﴾ مريم: ۶۷

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ﴾

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

سەرنج بدە كە چۆن بەم رەوانىزىيە رازاوە بە عەقلى بى باوەپان و ئىنكار كەران بەئاگا دە كاتەو ھۆ مەحالىتى گریمانە كانيان، و سەرنج بدە كە چۆن پال بەعەقلەو دە نىت كە داواى ھۆ و ھۆكارى تەواو بكات و بەدايدا بگەرىت، و برىارى پىويستە بوونى بكات و پىويستە خواھنى سىفاتى تەواو بى بۆ پەيدا بوونى ئەم گەردوونە و دروستكردى.

سەرنج بدە چۆن بەئاگايدە كاتەو ھۆ جىياوازىكردن و جىياكردنەو لەنىوان خودا و گەردووندا سەبارەت بە حەقىقەت و خودو سىفاتىيان بۆ مەحالىكردى بەوھى كە (ھۆكارو ھۆ) يەك شت بىن ياخود ھۆكار بەشەك بىت لەھۆ، پاشان سەرنج بدە كە خودا چۆن لەھەندى ئايەتى تردا ئامازەى ھۆو چەلى ئەو ووتانە دە كات كە دەلین (دروستكردى گەردوون لەلايەن خوداوە پىويستە) (ضرورة).

چونکه ده‌بیت وه‌سفی خودای به‌خشنده به‌ویستی بکریت که تهنها به‌هژی ئه‌و
وویسته وه‌ه‌لبزاردنی دیاربکردنی کاتی دیاربکراوی داناوه، که ویسترویه‌تی گهردوونی
تیادا به‌پیدا بکات... و (پنویسته دروستکردن) ده‌مانگیرته‌وه بۆ ئه‌و ووته‌یهی که ده‌لبیت:
گهردوون و مرؤف کۆنن.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً﴾ الإنسان: ١

بهائی، ہمر نمعیہ کہ زانست مہارہت بہ ژیانیش بہ شیوہ کی گشتی
چہ سپاندوویہ تی، کہ واتہ پمیدا بووہ و دروستکراوہ، و (شیاوہ بوونہ)، نہک (پیویستہ
بوون)، و ہموو شتیکی بارہ گاکانی ٹاسمان و زہوی پمیدا بووہ، چونکہ ماددہیہ و
تیکہ لہیہ و لہبر ٹہوہی دہ گزرت (شیاوہ بوونہ) و (پیویستہ بوون) نی یہ....

نایا به بنی هیچ شتیک دروستکراوه؟ بان به بنی هزو هؤکاری تمواو پمیدا بووه؟ و
نمەش مەحاله که لایبزو زۆر له زانایانی تر ووتوبانه و قورئانیش پێش ئهوانه بهههزار
سال دههه موبت

(أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ) الطور: ٣٥

ئایا دروستگراو دروستگەر یەك شتەن؟... و ئەمەش دووبارە مەحالە، چونكە ئەمە پێنجەوانە لە عەقڵدا دروستدەكات وەك لایبەز و ئەوانی تر ددان دەنێن بە مەحالیتی یەك بوونی و یەك شتی هەو و هەوکار.

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ؟﴾ النحل: ١٧

ثایا (خودا گهر دونی به بی هیچ ویستیک پیداکردوه؟)

چونکه سیفاتی ته‌واوی پی‌نویسته بوونی خودا له‌لای عقل پوچ‌هل ده‌کاته‌وه، ته‌وهی که وویست و هه‌لئار دنی نه‌ییت خوا‌ه‌ند نی‌یه، و ووته‌ی به‌وهی که دروستکار (پی‌نویست) دروستیکردوه نه‌ک وویست، واده‌گه‌یه‌نیت که مرؤنڤ کۆن ییت....و سه‌لئناوه که مرؤنڤ په‌یدا بووه

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ٦٨

ئايا گەردونى ئەزەلى ۋەك دروستكەرەكەى ۋايە، (ۋەك ھەندى باۋەرپان ۋايە) ۋ ئەمەش دووبارە مەحالە، چونكە (پىنويستە دروستكراۋ) نى يە بەلكو بەھزى ۋويستىكى ئەزەلى يە ۋەيە كە ديارىكەر دنو ناۋى كاتى دروستكەرنەكەى بىر دۋە.

گەر (پنویسته دروستکردن) بوايه ده بوايه کۆن بوايه، به لّام (پهيدا بووه)

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ (الاحقاف: ٣)

ئەمەيە ووتەي راستى كەھيچ گومانىكى لە خۇ نە گرتووه، و ھەموو ووتەيە كى تر جگە لەم ووتەيە لاوازو بى ھىزە، ھەروەك (مالى جالجالز كە) كەبە روو كەش رىنكخراو ھە و رىك وور دە كارىيە كە جالجالز كە كە لەناو خۇيدا دەيچىنىت، تا.. بەھۆيەو ھە راوى مېرو ھەچو كە كان بكات.

ھەروەك چۆن موجدەلە كەرە كان سەبارەت بەخودا بەبى ھىچ زانست و رىنماي بەك ووتەي نايەجى دەچىن و دەينەخشىن بەنيمچە گومانى لاوازيان كە تەنھا لە سكى خۇياندا دەريدەھىن تاكو خاوەن ئەقلى لاوازي بى راو بكن.

بەم چەشنە ئەي ھەيران قورئان باسدەكات كە نىراو ھە بۆ موفىكى نەخويندەوار لەدوور گەيە كى نەخويندەوار ئەم ھەموو بەلگە بەرەنەي عەقل، و بەلگە رۆشنە پتەو ھە كان كە زانايان و دانايان تەمەنى خۇيان تىادا بەسەر بردو ھە تا پى گەيشتون و تىادا بەيەك گەيشتون (بەھۆي رىنماي قورئان يان خودا كە عەقلى بۆ رووناك كەردونەتەو)

كەبەرەوانترىن دەريسپىن و كورترىن ئامازەي ناسكتىن ئاگادارى و راسترىن لىكچوون بەشوازيك كە موعجىزەي لەخۇ گرتىت، و تىادا ئەو بەلگانە بەدەردەخات كە بگۇنجىت لەگەل دەرك كەردنى نەزاند، و ھەندىكى بەشاراوي دەمىنەتەو لە قولايىيە كى زۆردا بۆ ھەچەيەك كە تەنھا زانايان بىتوانن بچە ناخىو ھە.

ھەيران / تەنھا زانايان.... تەنھا زانايان.. ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبِهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ٤٣

شىخ / سوپاس بۆ خودا، ئەي ھەيران تىپەر بووين بەسەر تافىكەردنەو كەدا و خەرىكە دەركى ئەو بەكەيت كە چۆن عەقل و زانست و قورئان يە كيان گرتووه.

به سی پیکه و ت

حهیرانی کوری نه ز عهف ده لیت: نمو رۆژهم برده سر به پندا چوونه وهی ثایه ته کانی قورشان و بهر او رد کردنیان له گهل وۆته کانی ئیین سینا و غه زالی له سه ددهی دوانزه و سیانزه ی زاینی، و دیکارت و باسکال و لایبنز له سه ددهی حه قده هه مدا، موچر که یه کی خو ش و سر سور هینه ره به له شیدا هات له نه نجامی به یه ک گه یشتنی نمو عه قلا نه له گهل قورناندا که هه ردوو لایان یه ک رینگای به لگه خوازیان گرتوه بهر.

کانی وانه کانم چوومه لای شیخ، ده یینم چه ند ده زبیه ک له بهر ده میدایه و هیلای رهنگاو رهنگی پنده نه خشاندن، وه ختی سلوم لیکرد به زه ده خه نه یه که وه ووتی/:-

شیخ: چینه نهی حهیران، لات وایه شیخت له مامۆ ستاوه بۆ ته بهر گدروو فالچی؟! حهیران/ خودا نه کا گه وره م.

شیخ/ به لای نه مانه ده زین، به لگه کانی پشه دورم، دوومه ل و برینی خاوه نه ندیشه و یله کانی پشیمار ده که م و خه الوه بی ئاگا کانی پشما گادار ده که مه وه، و سیحری فالچی و جاد و که رانی پی پوو چه لده که مه وه... و زۆر کاری تری پنده که م... له دوایدا، بۆت به ده ره ده که ویت نهی حهیران!.

حهیران: ثایه به به لگه ده دوی گه وره م؟

شیخ/ به لای، به لگه ههروه ک قوماش پیویستی به دانانی پیوه و شیوه ههیه، به گویره ی پیوه ری عه قلی که سی بهرام بهر، وه ک چون بهر گدوریک قوماشه که به پیوه ری له شی خاوه نه که ی ده بریت، و به هوی بنهما سه رتایی یه کانی دوورین و وورده کاری بهر گدرو که پارچه کانی پیکه وه ده لکینی ئایا... ئیمه فه رمانمان پشه دراوه که گفتو گو بکه یین له گهل خه لکدا به گویره ی نه قلیان؟

حهیران: نه مه شیوازیکی نویی به لگه هینانه وهیه.

شیخ/ نه مه شیوازیکی نویی به لکو هه ندی له زانایان باسیان کردوه تا به لگه بهینه وه بۆ دور خسته وه ی (له بیرۆ که ی ریکهوت) به لام من به شیوه ی مه ته لی تازه بۆم

دارشتوويت.

حهيران/ ئەو مەتەلە تازەيە چىيە گەورەم؟
شىنخ/ ئەمە مەتەلنىكە كۆتايى دىت بە بەلگەيە كى ژمارەيى كە ئەمەش بىرۇكەي
رىكەوت دوور دەخاتەو.

ئەو رىكەوتەي كە مادىيە كان سەبارەت بەدروستكردى گەردوون و ئەوشتە جۇراو
جۇرانەي كە لەخۇي گرتووە باسىدە كەن.

حهيران/ مەتەلنىك كە بە بەلگەي ژمىرەيى كۆتايى دىت!
شىنخ/ تا... ئىستاش گالتەت بە مەتەلە عەقلىيە كان دىت... ئايا نايەتەو يادت مەتەلى
كاغەزە پارچە كراو كەن.... بۆم بەدەر خستى جياوازي نىوان ئەندىشەو بە گەرخستى
عەقل؟

ئىستا با... دەستېيىكەين و لەدەفتەرە كەتدا ئەم پەرسىيارە بنووسە.
گەر پەرسىيار كەرنىك پەرسىيارى لىكر دىت سەبارەت بەم ھەموو شتە بىنراو ھانەي
گەردون، چۆن پىكھاتوون و چۆن يە كيان گرتووە؟ چۆن دروستكراون؟ و ئەو گرىمانانە
چىن كە بتوانىن ئەندىشەيان بىكەيت؟

حهيران/ مەبەستى ئەم پەرسىيارە تىنە گەيشتم گەورەم، پاش ئەم تاقىكرنەو ھەيەي كە
بەسەرمدا تېپەرى دەتوانم بلىم ئەم شتانە ھەمووى بەتواناي خودا بوو.
شىنخ/ جارى با.... باو ھەينان بىخەينە ئەو لاو، واى دابنى كە گەراو یتەو ېۆ گومانى
يە كە بىجارت كەلە دلتدا پەنگى خوار دېزە،/ و ئەو رۆزەي كە ھاتىتە لام.

حهيران/ ئايا شىنخ دەيەو ئىت تاقىكرنەو سەبارەت بە چەسپاندنى پەيدا بوونى
گەردون و پوچەلكرنەو ھەي كۆنيتى يە كەي دووبارە بىكەتەو؟

شىنخ/ نەخىر... نەخىر، مەن پەرسىيارت دەربارەي ئەمەت لىنا كەم، واز لەو ماددە
بەنرەتە ھىولانىيە ھەيئەتە كە دروستكرارە كانى لىپەيدا بسون، و دووبارە واز لەو
لىكۆلىنەوانە ھەيئەتە كە گوايە پەيدا بوو ە ياخود كۆنە، مەن ئىستا پەرسىيارت لىدە كەم وەك
چۆن قورئانىش پەرسىيار دەكەت، لەوانەي كەلەبارە گاي ئاسمانە كان و زەویدا ھەيە لەو
شەك پىكھاتەو جۇراو جۇرانەي كە ھەيە، چۆن دە گونجىت ئەم شتانە دروستكرارە و پەيدا
بووین؟

ئەم وىنە و شىوازە جۇراو جۇرە پىكھاتانە بە گشتى زىندووە كانىيان وەك روو ەك و
ئازەل و مەزۇف بەتايىبەنى، نەعەقل دەلىت ئەمانە كۆنن، چۆنكە مەحالە لەبەر ئەو ھەي

تیکه‌له و گۆزانیان له‌خۆ گرتوو مه‌حاله کۆنیتیان. و نه‌زانستیش ده‌لێت کۆنن، چونکه چینه‌کانی زه‌وی به‌ده‌ریخست که په‌یدا بوون وه‌ په‌یدا بوو، ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت که ئه‌مانه پینکه‌ته‌و دروستکراون پاش ئه‌وه‌ی نه‌بوو بوون، که‌واته چۆن ده‌گو‌نجیت بووتریت ئه‌مانه دروستکراو و پینکه‌ته‌ن لێ‌ده‌ته‌ن‌ها سنی گریمان (فرضیه) هه‌یه و هه‌ر گیز نابیت به‌ چوار. به‌که‌م/ ده‌بیت له‌دروستکراوی خودا بیت.

دووهم/ ئه‌مانه هه‌م‌و‌ی دروستکراون له‌ گه‌ردیله و به‌ش و توخمه‌کانی مادده به‌ه‌وی (وویست و نیازو مه‌به‌سته‌وه) واته توخمه‌کانی مادده به‌ه‌یه‌تی به‌رینه‌کانی له‌ خودی خۆیاندا بیران کردوه و ره‌خساندنیان و رینکه‌وتن له‌سه‌ر دروستکردنی جۆراو جۆرایه‌تی شته‌کانی ناو گه‌ردون به‌م وینه و شیوازه‌ی که ده‌بینین.

سینهم/ ده‌شیت ئه‌م جۆراو جۆرایه‌تی به‌ (رینگای رینکه‌وت) دروست بوو بیت واته گه‌ردیله به‌یه‌ک گه‌یشتن و کۆمه‌لبوون له‌سه‌ر ریزه‌ی حالاتی تایه‌تی به‌رینگای رینکه‌وت به‌مه‌ش توخمه ره‌سه‌نه به‌ه‌یه‌تی به‌رینه‌کان دروستبوون پاشان توخمه‌کان به‌کیانگرتو و کۆمه‌ل و تیکه‌لبوون به‌رینکه‌وت به‌ریزه‌ی له‌بارو گو‌نجاو به‌ (رینکه‌وت) و له‌ماوه‌یه‌کی پێوستدا به‌ (رینکه‌وت) و بارودۆخی گو‌نجاو به‌ (رینکه‌وت) به‌مه‌ش جۆرایه‌تی دروستبوو و ژیا‌نیش له‌م (رینکه‌تانه‌وه) په‌یدا بوو.

حه‌یران/ به‌راستی گریمانی چواره‌م نیه تا بتوانیت ئه‌ندیشه‌ی بک‌ریت؟

شینخ/ سه‌باره‌ت به‌ گریمانی به‌که‌م باوه‌رداران به‌خودا باوه‌ریان پێی هه‌یه.

ئیت‌ر، باوه‌رینانیان له‌ رینی ئاینه‌وه بیت یاخود له‌ رینی عه‌ق‌له‌وه، گریمانه‌ی دووهم هه‌ر گیز هه‌یج که‌سی‌ک باوه‌ری پێی نی‌یه نه‌باوه‌رداران و نه‌ ماددی به‌کان، به‌ل‌کو زیاد له‌وه ماددی به‌کان ئینکارینکی به‌ه‌ری ده‌که‌ن، به‌وه‌ی که توخمه‌کانی مادده له‌خودی خۆیاندا خاوه‌ن ویست و نیازو مه‌به‌ستن که‌واته ئێمه له‌به‌رده‌می دوو گریمانین که سینهمی نی‌یه، یان ده‌بیت گه‌رون و جۆرایه‌تی به‌کانی ته‌ن‌ها له‌ده‌ستکردی خودا بیت، یاخود له‌ ئاکامی رینکه‌وت بیت.

چی‌یه، هه‌یران، له‌ چاره‌کان‌ها هه‌ندێ ته‌مو مژێ بیره‌کان‌ت ده‌خوینمه‌وه که‌له که‌لینه‌کانی عه‌ق‌ل‌دا هاتو و چۆده‌که‌ن... ئایا له‌م باسه‌نه‌ی که ئیستا ده‌بیلیم هه‌یج که‌لینیکی تبادا به‌دی ده‌که‌یت که‌به‌ره‌و که‌م‌ترین بێ باوه‌ریت به‌ریت.

حهیران/ نه خیر گه وره... سویند بئ به خودا... هموو ووته کانت ناشکرایه، به لام
تایا (رینکوت) کارینکی مه حاله له لایهن عه قلهوه و یاخود کارینکه له چوار چیوه ی
توانا هیه؟

شیخ/ ده توانیت له ههمان کاتدا به به لئی و به نه خیر وه لام بده پته وه، رینکوت هندی
جار شیاوه، و هندی کاتیش له لایهن عه قلهوه کارینکی مه حاله، که واته ده بیت شیوازی
پر سیاره که ت بگوریت و چاکتر وایه بلینیت، به های رینکوت چهنده له پیوه ری عه قلی
ساغدا؟

حهیران/ که واته به های رینکوت چهنده له پیوه ری عه قلی پوختدا؟
شیخ/ نیستا... نوره ی دهرزی به کان هاتوو، ئهم لهو حمیه بگروه دهرزیه کی تیا
بچه قینه و له کونی ههمان دهرزی، دهرزیه کی تر دابنی.

نیستا پینم بلی ئهی حهیران/ گهر مروفینکی زیر ئهم دوو دهرزی به بهم چه شنه بینتی و
پرسی چون دووهم دهرزی چوته کونی دهرزی به که موه، و مروفینکی راستگوی به ناو
بانگ پنی راگه یاند که وایا پیوینکی کارامه ی لیهاتوو له دووری (۱۰م) دهرزی دووه می
هه لداوه که ووتته کونی دهرزی به که موه، و پیوینکی راستگوی تر پنی راگه یاند که وایا
مندالینکی به زگماک کویر، دهرزی دووه می هه لداوه به رینکوت چوته کونی دهرزی
به که موه، تایا چ کام لهم دوو هه واته شیاوی باوه رن.

حهیران/ گومانی تیا دانی به که باوه به هه والی به کهم ده پینریت به لام به رامبه ر
راستگوی هه ر دوو هه والنیره که، ده پینریت رینکوت شیاو بیت، و ناتوانریت راستی
هه والنیکیان به پینریت به سه ر راستی هه واله که ی تریاندا.

شیخ/ گهر دیمان دهرزی سینه م له ههمان حاله تدا کراوه به کونی دهرزی دووه مدا،
تایا نه بوونی ئهم زالبوونه وهك خوی ده مینته وه.

حهیران/ نه خیر.... لایه نی مه به ست و نیاز به سه ر رینکوتدا زالده بیت به لام
هه ر چونیک بیت زالبوونینکی لاوازه.

شیخ/ گهر پیوینک (ده) دهرزی بینتی به که به وای به کدا کراون به کونی به کتردا، تایا
بیرو که ی زالبوونی مه به ست و نیاز به لاوازی ده مینته وه؟

حهیران/ نه خیر، ئهو کاته زالبوونی بیرو که ی مه به ست و نیاز پتهو ده بیت به چه شینک
که وهخته بیرو که ی رینکوت له ناو بچیت.

شیخ/ بهلام گهر پیاوړېک هم فەر موده یه ی قورئانی به راستی تیادا به دیکرا
 ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾: مروّف له همموو شتی زیاتر موجدله ی له خو
 گرتووه ۱۰۴: الکهف

ده ستیکرد به موجدله کردن له گهلیدا دهر باره ی مانای مهحالی له لای عقل و مانای
 مهحالی ئاسایی له گهلیدا، و به بهلگه بزى به دهر بخت که (ریکهوت) مهحال نی یه
 نهله لایه ن عقله وه نهله لایه ن نهریته وه، به لام هندنئ جار هم ریکهوته دووره، و هاوړی
 ژیره که مان پیوښته ملکه چي هم راستیه بیت.

حهیران/ بهلنئ، عقل ملکه چي ده بیت به لام دل هر به لای مه به ست و نیاز دا
 دهر وات.

شیخ/ گهر زیاتر ئالوژی مه ته له که ئاسان کهین، وثمان ههرده دهر زبى یه که غره یان
 پیدراوه، به هیلتیک که ههر یه که یان ژماره ی خو یان پیوه یه، له (۱) تا.... (۱۰) و پیمان
 راگه یه نرا که وامنډاله کویره که کیسه یه کی دراوه تنئ که (۱۰) دهر زبى یه که ی تیدایه
 به تنیکه لاوې و پر شو بلاوې و ده سنده کات به کیسه که دا و هر (۱۰) دهر زبى یه که یه ک
 به دوا ی یه ک به پنی ژماره کانیا ن دهر ده هیئت به ریگه ی ریکهوت. و ههلیده دات و
 ده که وینته کونی شو دهر زبى یه که و له له وحه که دا چه قنراوه و دووهم ده که وینته
 یه که مه وه، و سینه هم ده که وینته چوار هه مه وه... و بهم چه شنه تا (۱۰) دهر زبى یه که یه ک
 به دوا ی یه کدا ده که و نه ناو یه که وه به پنی ژماره کانیا ن دهر ده هیئت به ریگه ی ریکهوت،
 و شو مروّفه که هه میشه هزگری موجدله یه هه ولفه دات که به بهلگه بیسه لمینیت که
 (شیاو ی ریکهوت) تا... ئیستا بوونی هه یه و مهحال نی یه بو عقل، جا هه لوښتی هاوړئ
 ژیره که مان چو ن ده بیت له گهل هم موجدله گیره دا.

حهیران/ گومانی تیادا نی یه که باوه ړی پنا کړیت، چونکه ریکهوت بهم یه ک به دوا ی
 یه که دا، گهر مهحال نه بیت گومان لیکراو ده بیت.

شیخ/ بهلکو له بواری ژمیره زوره کاندا هم مهحالی یه به ئاشکرا دهرده که ویت.
 حهیران/ باوه ړم وایه هم بهلگه ئاشکرا یانه ده ستمانده که ویت له ئه بنجامی
 نه زمونه کانی ژیا نماندا که زور به که می (ریکهوت) بهم چه شنه یه ک به دوا ی یه که دوو باره
 ده کاته وه.

شیخ/ نه خیر، به لّام ئهم ئاشکراییه له ناخی عهقلی نادیاردا په ناده بات بۆ یاسای
عهقلی ژمیرهیی که ده ربا ز بوون نیه لئی.
حهیران/ ئهو یاسایه چی به گه ورهم.

شیخ/ ئهو یاسای ریکه وته که ده ئیت/ بهشی ریکه وت وانا سراوه که زیاده کهم
ده کات به ریزه ی پیچه وانه یی ژماره ی (هاوله بار) (متکافی) و (بهیه کدا چوو) (متزاحم)
چه ند ژماره ی شته بهیه کدا چوووه کان کهم بینسته وه، ئه وه نده بهشی ریکه وت
له سه ر که وتندا زۆر ده بیست، و به پیچه وانه وه چه ند زیاده کرد ئه و بهشی ریکه وت کهم
ده بیست، گه ر ئهم ململانی به له نیوان دۆستی هاوله باردا بوو ئه و کهم ده بیست، گه ئهم
ململانی به له نیوان دوو شتی هاوله باردا بوو ئه و بهشی ریکه وت به ریزه یی (یه ک به دوو
ده بیست، و گه ر ململانی له نیوان) (۱۰) شتدا بوو بهشی ریکه وت به ریزه ی (۱ بۆ ۱۰)
ده بیست، چونکه هه ریه که یان هه لی سه ر که وتنی وه ک هه لی سه ر که وتنی ئه و ی تریان ده بیست،
بیگومان به یی که مترین جیا کر د نه وه، ئالیه ردا سه ر که وتن بۆ بهشی ریکه وت نزیک ده بیست
له و دوو شته ی که ململانی که یان له نیواندا یه گه ر (۱۰) بن یاخود (۱۰۰۰)، به لّام تا....
ریزه ی ژمیره یی ژماره یه کی زۆر و یی کۆتایی بیست بهشی ریکه وت نه بوو ده بیست، به لکو
مه حال ده بیست، گه ر ریکه وت بۆ مندا له کویره که یه که بچار ژماره ی یه که می بهیه کدا
چوووه کانی تر دا به ریزه ی (۱ به ۱۰) گه ر بۆ ریکه وت که دوو ژماره رابکیشیت (۱، ۲)
یه ک به دوای یه کدا ده لئین، ریکه وت بۆ ژماره ی دووهم به ریزه ی (۱ به ۱۰۰) ده بیست،
پله ی ده ههم ململانی پله ی دووهم ده کات که دژی ده ههمه، ئه و کاته ململانی له نیوان
پله ی سه داند ده بیست، و گه ر بۆ مناله کویره که ره خسا که واهه ر سنی ژماره ی (۱، ۲، ۳)
یه ک به دوایه کدا راکیشا، ده لئین بهشی ریکه وت به ریزه ی (یه ک به هه زاره) چونکه
هه ریه که له ده یه کان ململانی خانه ی سه ددان ده که ن گه ر دوو باره و امان دانا که مناله که
ده ده رزی یه که ی به پیی ریز به ندی ژماره کان راکیشا، ئه و کاته بهشی ریکه وت به ریزه ی
(یه ک به ده ملیار) ده بیست.

حهیران/ یه ک به ده ملیار!!.....

شیخ/ ئه مه یه مه ته لی ژمیره ی ساکار، هه ره ک مه ته لی کاغزه ته نکه پارچه کرا وه که
بو ۴۸ که ره ت به مه ش قه واره ی ده گاته مانگ تاقیبه که ره وه و هه موو جارێک ئه بجامه که ی
ژماره ی (۱۰) ی بکه.

بهشی رېځهوت

حهیرانی کورې نه زعفف ده لیت/ ده ستم کرد به ژمیره کردن له کوتایی دا راستی
وته کانی شینخم بؤ به در کھوت و پیم ووت.

حهیران/ به راستی گه وره بهشی رېځهوت به رېژه یه ک به (۱۰) ملیار ده پیت له گهل
بوونی هم رېژه له به ک دووره له گهل نه وه شدا وانه نديشه ی ده کم که رېځهوت له
رامیشانی هم (ده) دهرزی یه دا به پنی ریز به ندی ژماره کانیان، شیاوه و مه حال نی یه.

شینخ/ ئیستا ده چینه سر ریز به ند و شپوه یه کی تر و ژماره یه کی زورت. گهر گریمان تو
خواهونی چاپخانه یه کی (بریتی بنی له (نیو ملیون پیت) و نه و پستانه دانرا بې له ناو
سندوقه کاندا، گومله رزه یه کی گه وره هات و سندوقه کانی قلیکرده وه و پسته کانی برش
و بلاوو تیکه له به یه کتر کرد، گهر رېځهوت یه پسته کان هات و پینی له نه نجامی تیکه له بوونی
هم پستانه به رېځهوت (ده) ووشه ی جیاوازی پیکه پناوه که مانا که یان له به کتره وه دوورن،
نایا باوه رت ده کرد؟

حهیران/ به لنی، باوه رم ده کرد.

شینخ/ به لام گهر ووترا هم (ده) ووشه یه ک رسته ی چرو تیری درو سترکدووه، نایا
باوه رت ده کرد؟

حهیران/ هممه به دوور ده زانم به لام وه نمونه ی (۱۰) دهرزی یه که به مه حال نازانم.
شینخ/ به لام گهر پیت را گیه نرا که واپسته کانی چاپخانه که به گشتی له دوا ی
تیکه له بوونیان به رېځهوت کتیبینی (۵۰۰) لاپه ربه یی پیکه پنا که هممو یه ک پارچه
هونراوه یه کی ته ووا ی رېک و پیکي پرمانا و یه ک قافیه و یه ک کیشه، نایا باوه رت به مه
ده کرد نه ی ههیران؟

حهیران/ هر گیز باوه ری پینا که م گه وره م.

شینخ/ بوچی باوه ری پینا که پیت نه ی ههیران.

حهیران/ چونکه، لیره دا مه حال به ناشکرایي ده بینم.

شینخ/ بوچی نه ی ههیران؟

حهیران/ سازانم گه وره م، به لام نمونه ی (۱۰) دهرزی یه که ورا کیشانیان به پنی
ژماره کانیان به رېځهوت، مه حالی ناشکرا نه بوو تیایدا، به لام له نمونه ی هم کتیبه دا
مه حال زور ناشکرایه.

شینخ/ ده زانیت هو ی هممه چی یه نه ی ههیران؟

حهیران/ نه خیر گه وره م.

شیخ/ هۆ که ی ده گهریتمهوه بۆ یاسای ریکهوت خزی بهیه کدا چوون له نیوان (ده) ده رزی به ژماره کراوه کاندا روودهات بۆ (۱۰) پله، بهمهش بهشی ریکهوت به ریزهیهك به (۱۰) ملیار ده بیئت، و ئهم ریزهیه له گهل بوونی دووریان لهیه کتر ئهوهنده نی به تا کو له عهقلندا ئهوا ئاشکراییه دروستبکات که دهرك بهمه حالیه که ی بکهیت.

بهلام بهیه کدا چوونی پسته کانی کتیبه که له نیوان (۵۰۰) ههزاردا بۆ دروستبوونی نزیکه ی (۱۲۵) ههزار ووشه، به شینواز و ریزه بندییه کی وهها که نه ژمیره و نه ئامار بکریت.

ئهمهش و له بهشی ریکهوت ده کات که بهك بهرامهر ژمارهیه کی زۆر زۆر بیئت گهر بلیتیت ژماره که ملیار ملیاره هیشتا ههر کهمه.

تهنها ئهوهت بهسه که زۆری ژمیره که دهرك بکهیت بهوهی که ئه گهر ژماره ی : ده رزی به کان له جیاتی (۱۰)، (۱۲) بیئت ئهوا کاته بهشی ریکهوت (یهك بهرامهر ههزار ملیار) ده بیئت و گهر ده رزی به کان (۲۱) بن ئهوا بهشی ریکهوت (یهك بهرامهر ههزار ملیار ملیار) ده بیئت، ئالیره دا ئه ندیشه بکه ئه ی حهیران بهشی ریکهوت چه ند ده بیئت گهر بهیه کدا چوون رووبدات له نیوانی (۵۰۰) ههزار ووشه دا به شینواز و ریزه بندییه کی وادا که نه ژمیره و نه ئامار بکریت...

حهیرانی کورپی ئه زعه ف ده لیئت/ ئالیره دا، شیخ بیدهنگ بوو و ههردوو چاوه کانی نوقاندو خۆیدا به دهست خاموشیه کی زۆر قولهوه به شیوهیهك که وای لیکردم منیش بۆ چه ند ساتیک بیدهنگ بم و بیر کهمهوه....

بهلام ئهوهنده ی پینه چوو بیدهنگی به کی بهچراندو ووتی

شیخ/ ئهمه سه بارهت به کتیبی چاپخانه کهو ووشه دیاریکراوه ژمیره کان ئه ی حهیران، ئه ی ووتهت چون ده بیئت بهرامهر به کتیبی خودای مهزن و ووشه کانی که ده باره یان خودای گهوره ده فهرمویت:-

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾ الکهف: ۱۰۹
ده فهرمویت:-

﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ لقمان: ۲۷

حه‌یران/ نایا مه‌به‌ستی شیخی گه‌وره‌م له‌ کتییی خودا قورئان و ووته‌ کانییتی؟
 شیخ/ تکام وایه‌ تیگه‌یشنتت بۆ قورئان له‌مه‌ قولترو به‌رزتر بیست، ئه‌ی حه‌یران و
 ووشه‌ کانی قورئان که‌ له‌ نیوه‌ندی ئه‌م دوو به‌ر گه‌دایه‌، دیاریکراو و ژمیراوه‌، له‌ به‌ر ئه‌وه‌
 پنیوستی به‌و هه‌موو مه‌ره‌ که‌ به‌ نی‌یه‌ که‌ ده‌فه‌رموینت ئاوی ده‌ریا کانییش هه‌شتا که‌مه‌ بۆ
 نوو سینه‌وه‌یان، و یان پنیوستی به‌و هه‌موو قه‌له‌مه‌نی‌یه‌ که‌ ده‌فه‌رموینت گه‌ر داره‌ کانی سه‌ر
 زه‌وی هه‌موو بینه‌ قه‌له‌م.

حه‌یران/ سویند بیست به‌خودا منیش هه‌مان رام هه‌بوو.
 شیخ/ نه‌خیر ئه‌ی حه‌یران، به‌لکو مه‌به‌ستم له‌ کتییی خودا، لیره‌دا هه‌موو گه‌ردونه‌
 به‌گشتی و مه‌به‌ستم له‌ ووشه‌ کانی خودا، هه‌روه‌ک خودا خۆی ده‌یه‌وینت هه‌موو شته‌ کانی
 ناو باره‌ گا‌کانی ئاسمانه‌ کان و زه‌وی شته‌ له‌و هه‌ستدارانه‌ی که‌ تایسه‌ته‌ به‌جیهانی
 دروستکراوه‌وه‌، یاخود ئه‌و شتانه‌ی که‌ عه‌قل باوه‌ری پێیانه‌ و نه‌بیراون و چۆن ووشه‌ کانی
 خودا له‌ بن دینت ئه‌ی حه‌یران گه‌ر هه‌موو گه‌ردیله‌یه‌کی ناو ئه‌م ده‌ریایانه‌و دره‌خته‌ کانی
 سه‌رزه‌وی به‌گشتی له‌ ووشه‌ کانی خودا بن، به‌لکو هه‌موو شته‌ کانی گه‌ردون له‌ گه‌ردیله‌
 و توخمه‌ و ریک‌خستن و یاسا و سیستم و به‌ریژه‌و به‌ستن و په‌یوه‌ندی و دیاریکراو قه‌واره‌و
 کێشه‌و ماوه‌ و کات و چه‌رخ و وینه‌ و شیواز و ره‌نگ و جووله‌ و بێن جووله‌ و حاله‌تی
 جوړاو جوړ و هه‌ر گه‌زه‌ کان و پۆلینه‌ کان و جوژه‌ کان هه‌موو به‌گشتی له‌ ووشه‌ کانی خودا
 بن.

حه‌یران/ خودای مه‌زن راستی فه‌رمووه‌.
 شیخ/ ئیستا گه‌یشتیته‌ ناوه‌رۆکی باسه‌ که‌مان، وه‌ره‌ ئه‌ی حه‌یران، با... پێکه‌وه‌
 ئه‌ندیشه‌و پێشبینی ژمیره‌ی گه‌ردون بکه‌ین له‌و شته‌ دروستکراوانه‌ی ناو باره‌ گا‌کانی
 ئاسمانه‌ کان و زه‌وی هه‌ر له‌ گه‌ردیله‌وه‌ تا کو... مه‌جهره‌ کان، و ژمیره‌ی ئه‌و په‌یوه‌ندیانه‌
 بکه‌ که‌ له‌جیهانی ئه‌ندیشه‌و فه‌رماندا هه‌یه‌ به‌ گوێره‌ی به‌ستن و په‌یوه‌ندیان له‌سه‌ر
 جیاوازی سیستمه‌ کانیان و دیاریکراوه‌ کان و ماوه‌ و وینه‌ و جووله‌ و حالاتیان، له‌پاشدا
 له‌سه‌ر رۆشنایی (زانست و قورئان) هه‌ندئ له‌ شته‌ کانی ناو گه‌ردونه‌ سه‌باره‌ت به‌ریژه‌و
 کێشه‌و ریک‌خستن و پۆلینکردن و به‌ریارو وورده‌ کاریی، تا کو بزانین به‌شی ریکه‌وت
 چه‌نده‌ له‌ پێکهاتیاندا؟!.

هه‌ندئ له‌و کۆمه‌له‌ نایه‌تانه‌ی که‌ تێه‌ربوو به‌سه‌رماندا ئه‌مانه‌ن: -

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ القمر: ۴۹

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ الفرقان: ۲

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ الرعد: ۸

﴿وَالْأَرْضُ مَدَدُتَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

مُوزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾ الحجر: ۲۱

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸

﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ النمل: ۸۸

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ﴾ السجدة: ۷

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ۴

﴿مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوتٍ﴾ الملک: ۳

﴿قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ یونس: ۱۰۱

﴿وَكَايُنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا

مُعْرِضُونَ﴾ یوسف: ۱۰۵

﴿سَتَرْنَاهُمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت: ۵۳

نهمه نهمی حمیران هندی له فەر مووده کانی خودایه که بۆ بهنده و نیراوی خوی محمده (درودی خوای له سهر بیت) که پیغه مبه ریکی نه خوینده واره له زنجیره ی خیله نه خوینده واره کان و پهروه دهی کۆ مه لگای نه خوینده واره پیش چواره سه دهه.

وهره با... سهرنجیک بدیهین وهك خودا فەرمانمان پیده کات له هندی له شته کانی ناسمانه کان و زهوی له سهر روشنیای زانست تا... بینین تایا له دروستکراوه کانیدا نهو دیرا بکراوی و کیشه و ورده کاری و قهشهنگی و راست و ریکی هیه، که خودا له قورئاندا ناویان ده بات، تا بیته به لگه بۆ مه بهسته دروستکراوه کانی دژ به ریکه موت و هتا کو بینین ژمیره ی نهو شتانه چهنده که بهیه کدا چوون (له گهر دیله و توخمه کان و شیوه پیوه و کیشه و تایه به قهندی و سروشتی و سیستم و مالات و بارودوخ و ماوه و چهرخ و کش و ههوا) بۆ دروستبونی نهم گهردونه و له پاشدا ده پر سین:

بهشی ریکهوت

ئایا لای عهقل مهزنده ده کریت که سهر کهوتن به ده سستی بۆ هه موو ئه م ریز به ندی به سهر تاسه ریی به ته و او ی و ورده کاری و دیرایکراوی و هاو کیشه یی و ورده کاری و رازاوه، ته نه ها به هوی ریکه و ته وه؟ له بهرامیه ر ژماره یه کی زوری ممکناتی تر، که دژی یه ک پینش بر کی ده که ن زانست چی ده لیت به شته کانی ناو گه ردون له دیار یکرایی و ریز به ندی و کیشه داری و ورده کاری و رازاوه ی و ههروه ها ئه و یاساو سیستمانه ی که تیایه تی؟

من ناتوانم ئه ی ههیران هه موو ئه و شتانه ت بێ بلیم که زانست باسیده کات چونکه من هه موو شتیکی زانست ئاگادار نیم تو شتیکی ده زانیت و منیش شتیکی تر ده زانم، لیره دا ته نه ها باسی ئه وه ده که یه ن که هه ردو کمان ده یزانین له سنوری ئه و ئاماژه یه ی که قورئان پینی راگه یانوین له نیشانه پرشنگداره دروستکراوه کانی خودا خۆی، تا... سبهینی چاوه روان به ئه ی ههیران.

له ناسوځا

﴿سَتُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمُ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت: ۵۳

هېچراوه ځا نی ده ستی پراستی

— به شمی یه کم —

شیخ/ نیستا ئه ی حهیران به چ ئایه تینکی خودا له سهر دروستکراوه کانی دهستپنکهین.
 حهیران/ هه لپژاردن به ده ستخوته، گهرهم و دروستکراوه کانی خودا له ئاسمانه کان و
 له سهر زهوی، و گهلینک له وه زوړتره که ئامار بکړین، ئایا هیچ ریځگایه که هیه بو
 باسکردنی هه مووی به گشتی؟

شیخ/ هه لپژاردن بو من نی به لām له سهر په پره وو پرؤگرامی قورئانی پرؤز ده رۆین، و
 ئه وه هه لنده بژیرم که خودای زانا و کار به جی هه لپژاردوه قورئان هانمان ئه دا بو
 سهر نڅدانینکی سهر تاسه ری ته و او کاتینک ده فهرمویت: - ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ لآعراف: ۱۸۵

بهم سهر نڅدانه سهر تاسه ری به ته و او دابهش ده کات کاتینک که ده فهرمویت: -
 ﴿سُتْرِبِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ الْحَقَّ﴾ فصلت: ۵۳
 ئه و ئایه تانه ی هه لنده بژیریت سه باره ت به ئاسو و خودی خو مان و چهند شتینکی تر، که
 تایه تمه ندیان ده کات به ناو بر دنیان له بهر ئه وه چاکتر وایه بو ئیمه هه مان دابه شکردن و
 ریز به ندی بگریته بهر به لām هیچ ریځا چاره به کمان نیه، وهک وتت ئه ی حهیران،
 له لیکدانه وه و شیکردنه وه ی ئه و ووتانه ی که سه باره ت به و شتانه ی که له ئایه ته
 قورئانیه کاند ا هاتوون، پیویسته ووتنه کاتمان تایه تمه ند بیت له چوار چیوه ی ئه و شتانه ی
 که قورئان ناویان ده بات، تا کو بیانکهینه ری باز بو سهر نڅدانه سهر تاسه ری به کمان هه روهک
 خودای زانا و کار به جی ده فهرمویت.

حهیران/ که واته باده ست به و ئایه تانه بکهین که تایه تمه ندن به ئاسو کانه وه
 شیخ/ به لنی له ئاسو کاند ا.
 حهیران/ له ئاسمانه وه ده ستپنکهینه کهین.

شیخ/ بهائی له ئاسمانه وه ده سێپێده کهین ئه ی... حهیران تا کو بیین له سه ر رۆشنایی کورئان و زانست به شی ریکه وت چه نده له م درو سته کرا وه مه زناه دا.

خودای مه زن له کتێبه پیرۆزه کهیدا ده فهرمویت:

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ

شئ﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ﴾ ق: ۶

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الرعد: ۲

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾ الانبیاء: ۳۲

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوتٍ فَارْجِعِ

الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ﴾ الملک: ۳

﴿أَلَا أَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا﴾ النازعات: ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾ فاطر: ۴۱

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱

﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ

حَتَّىٰ غَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ

النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ یس: ۳۸-۴۰

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَغْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾ الواقعة: ۷۵-۷۶

وهه ئه ی حهیران با سه رنج به دین، وه که خودا فه رمانی پێداوین له سه ر رۆشنایی زانست بو ئه و شتانه ی که له ئاسماندا هه یه به بێ جیاوازی، باره گای به رزی بێ پایه ی پێداوه له گه له بنمیچی پارێزراوی دوور له قلیش و ته ستوریی به کی به رزی بێ درز و له سه ر ئه مانه وه ئه و فراوانی و پانتایی به ی که پێی به خسه راوه خودای درو سته که ری ئاسمان به هه موو ده سه لاته و مه زنی خودا وه ندیته ی خۆیه وه ده فهرمویت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

پېچراوه کانی دهستی راستی

له ههمان باره گادا چهنده ها ته سټیره هیه که نه ژمیره و نه امار ده کرین و جینگه یان شایانی نهویه که سویندی پې بخوریت و هک چون خودا سویندی مه زنیان پې ده خوا. سه باره ت به چي... له پانتایی ئاسمان باست بۆ بکه م، ئه ی حمیران؟ نه و پانتایی به ی که ئیستا زانست پنی گه شتووه هیچ کاتیک به خه یالی هیچ که سینکدا نه ها تووه له و سه رده مه ی که قورئانی پیروزی تیا دابه زیووه. تۆ ده زانیت که روناکی له چرکه مه کدا ۱۸۶ هه زار میله واته (۳۰۰ هه زار کلم) ده بریت واته له ده قیقه یه کدا (۱۱ ملیون و ۱۶۰ هه زار) میل ده بریت و به سالتیک له سالانی ئیمه (۶ ملیون ملیون) میل ده بریت یاخود نزیکه ی (۶ هه زار ملیار) میل ده بریت.

ثم ماوه دورو دریژه له زار اوه ی زانست په روه راندا به سالتی روناکی ناوده بریت تا کچو به هزیوه و زوری دووریه کانی ئاسمانی پنده رب بریت، گهر پیمان ووترا ته سټیره یه ک ساله ررووناکیه ک لیمانه وه دوره واته به مانای نهویه که (۶ ملیون ملیون میل) لیمانه وه دوروه.

مانگ که نزیکترین هه ساره ی ئاسمانی به له گۆی زهوی ررووناکی به که ی له ۲ چرکه که متر پیمانده گات، چونکه دوری به که ی له زهوی به وه ۲۴۰ هه زار میله. به لام خور ررووناکیه که ی له ماوه ی ۸ ده قیقه دا پیمانده گات چونکه دوریه که ی له زهوی به وه نزیکه ی (۹۳) ملیون میله، ئایا ته زانیت ئه ی حمیران نزیکترین ته سټیره لیمانه وه دوا ی خور چهند لیمانه وه دوروه؟

حمیران/ دیتمه وه یادم له قوتابخانه دا فیر بووم که ررووناکی خور دوا ی _ (۸) ده قیقه پیمانده گات و به بیرم نایه ت که چیمان پیوتراوه ده رباره ی مانگ و ته سټیره. شینخ/ نزیکترین ته سټیره بۆ زهوی نزیکه ی چوار سالتی روناکی دوره. واته: دووری به که ی نزیکه ی ۲۳ ملیون ملیون میله. حمیران/ ئه مه شتیکی سامناک و زوره

شینخ/ ئه مه شتیکی هیچه له چاو (هه لوی به رزه فر) (النسر الطائر).

که له دوا ی ئه مه وه دیت و دووری به که ی لیمانه وه ۱۴ سالتی روناکی به وه ک (هه لوی وه ستاو) (النسر الواقع) که ئه میش ۳۰ سالتی روناکی لیمانه وه دوروه و (ماسیگری رمدار) (السماک الرامح) که ۵۰ سالتی روناکی لیمانه وه دوره واته نزیکه ی ۲۹۴ ملیون ملیون میله.

حمیران، به راستی شتیکی که مبوله چاو ئه ماندا.

شىنخ/ ھەرۈھە ئەمەش شىنكى ھىچە و لەدوای ئەمانەو ئەستىرەى و ھەھەى ھەزار سالى روناكى لىمانەو دوورە و لەدوای ئەم كۆمەلە ھەسارانەى ئىمەو بۇ شايى سەدىم دىت، و يەكك لەوانە سەدىمى (ئافرەتى زنجىردار) (المرأة المسلسة) كە مليۆن سالى روناكى لىمانەو دوورە، و لەپشت ئەمانەشەو سەدىمى تر ھەى كە بە بۇچوونى زانايان زۆر دوورە لىمانەو و ئايا ئەمە دادت ئەدات بۇ تىگەيشتان ئەى ھەيران؟!

ماناي ئەم ھەموو دووبارە كۆرەنەو، كە دروستكەرى مەزن كە سەبارەت بە پانى و بەرىنى ئاسمان دەفرەمۆيت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذريات: ٤٧

ھەيران/ پاك و بىگەردى ھەر بۇ خوداى دروستكەرو مەزن... چەند پاكو بىگەردە. شىنخ/ ئەمە سەبارەت بە پانتايى ئاسمانەو بەلام دەربارەى ژمارە ئەستىرەكان چىت بو باسكەم... ؟ لەكۆندا ژمىرەى ئەستىرەكانيان بە ھەزارەھا دادەنا و لەپاشدا بەمليۆنەھا ناويان دەبرد تاگەيشتە (٢مليار) و ئەمىرۆ تەنھا لە مەجەرەى خۇمان كە تىيادا دەژين ژمارەى ئەستىرەكان بە ٣٠ مليار رىژە دەكرىت.

ھەيران/ ٣٠ مليار تەنھا لە مەجەرەكەى خۇماندا؟

شىنخ/ بەئى ٣٠ مليار لە مەجەرەكە ماندا كەبە (رىئى كاكيشان) (درب الثبان) ناو دەبرىت، و لاى فەرنسىيەكان بە (رىئى شىرى ناو دەبرىت) (الدرب اللبسية) و ئەم مەجەرەى كە كۆمەلەى خۆرى ئىمە كەوتۆتە لايە كىەو كە لەدوای ئەم مەجەرەىو (سەدىم) دىت كە (ئافرەتى زنجىردار) يەككە لە تىكپرايى ئەو سەدىمانە، بەلكو... جىھانى سەدىمەكان كە تاكو... ئىستا بەھۆى ئامىرى وىنە گرتەو (٥٥) ھەزار سەدىم وىنە گىراو لە پاشدا و توويانە گەر ئەم ئامىرانە پىشكەتوو ترو زياتر وورە كارىي تيا بووايە، لەمليۆنك سەدىم زياترمان دەيىنى.

ھەيران/ چەند سامناكە، پاك و بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزنە.

شىنخ/ سەبارەت بە جىگەى ئەستىرەكانەو چىت بۇ باسكەم ئەى ھەيران؟ زانايان وادەيىنن كە ئەم ئەستىرانە جىگەى تايىتەى خۇيان ھەى كە نەجىگۆر كى دەكەن و نەدە گۆرىن لەبەر ئەو لايان و ابوو كە چەسپاون لە جىنگاكانى خۇياندا و بە (چەسپاوەكان) ناويان دەبردن، كە خۆرى ئىمە يەككە لەوان، كە چەسپاويش نىيە، وەك چۆن ئەم سەردەمەدا زانايان بەدەريانخست، بەلكو ھەموويان بە گشتى دەخولینەو و دىن و دەچن و ھەريەكەيان لە سنورى قەرارگای خۇياندا لەدوو ھاتوو چۆى

جياواز دان، كه ههر يه كه يان ده چيته ناو نه وى تر يان ههروهك دوو له شكرى ههنگ
تيكه لاو بووبن وايه، به لام نهام هاتوو چويه ههميشه و بهرده وامه له جيگهو مه داره كانى
خوياندا كه نه جيگور كنى ده كه ن و نه ده گورين، به ريژه ي تايهت بو ههر يه كيكيان
به دريژايى نهام چهر خه نهام سيستمه سهر سورينه ره. جيگه ي سويندى مه زنى خودايه.

حهيران/ ههروهه خوريش له هاتوو چودايه له گهلياندا.

شينخ/ چون نا... كه خور نهستيره يه له تيكر اى نهستيره كانى نهام مه جهره يه و
ههروهك نهوان هاتوو چو ده كات و ههروهه كومه ليك له ههساره كان بهدواى خويدا
را ده كيشت، و زهويش يه كيكه لهو كومه ليه.

حهيران/ خودا ده روت ليبكاته وهه وهك ده روت لهمن كسرده وه، و زانست و
ده ريخستوه كه نهستيره كان جيگرو چه سپاون، و ههروهه خوريش چه سپاوه، و من
موجاده لى ماموستا كام ده كرد له ماناي فهرمووده ي خودا ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ
لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ يس: ۳۸

ههروهه فهرمووده ي ﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ يس: ۴۰.

شينخ/ لههه مووه باسانه ي كه كردمان نه ي حهيران، كهوا راستى يه كانى زانست
بههيج جور يك نه راستى يه كانى ناين دوورنا كه ونه وه، نهستيره كان هه موو به تيكر ايني
ده خولينه وه و هاتوو چو ده كه ن و خوريش له گهلياندا ده خولينه وه و هاتوو چو ده كات و
نه كونده و ايان زانيوه كه له (۲۶) روژدا يه كجار روژ بهدوورى خويدا ده خولينه وه، به لام
لايان و ابووه كه (چه سپاوه) نه جيگور كنى ده كا و نه ده جولى، و نه مرو به چه شنيك بزيان
بهدهر كه وتوو كه ههيج گومان يكي تيا نى يه، كهوا هه موو هاتوو چو ده كه ن كومه لى خور
له ئاسماندا هاتوو چو ده كات وهك چون هه موو نهستيره كانى مه جهره كه مان ده جولين، و
نهوانه ي لهدواى نه مانيشه وه دين هه موو به گشتى هاتوو چويه كى سهر سور هينه ره ده كه ن
له ناو جيقه راره گه ي خوياندا، ههروهك قورئان ده فهرمويست ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ

لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ يس: ۳۸

بههوى جيگه ي نهستيره كانه وه زانست بهدهريخستوه كه ههر يه كه يان قهراره گه ي
تايهت ي خويان بو دانراوه، و جيقه راره گه ي چه سپاويان ههيه كه بههوى روناكى و
ژماره يانه وه زانراوه، له چه رخيكي زور كونده له سهر شهش قهراره گه وهستا بوون و
زانست ههر له دوزينه وه دايه تا... گه يشتنه ۲۰ قهراره گه، و له پاشدا گه يشتنه ۲۱

قەرار گە، و ئەو ەى كە جىنى سەر سۈرماندەنە لەم قەرار گانەدا بە شىۋەيە كى بەرزوو نزمى جوولە دە كەن بە گوڭرەي ژمارەي ئەستىرە كان لە ەندى كاتدا و ەندى كاتى تر بە گوڭرەي روناكيان بەرژەيە كى سەير بە پىنى زۆر بوونى ژمارەي ئەستىرە كان يەك لەدوای يەك جىقەرار گەش زىاد دەيىت، بەم شىۋەيە ژمارەي ئەستىرە كانى جىقەرار گەي يە كەم ۱۴ ئەستىرە بوو و لەپاشدا بەرەو زىاد بوون چوو تا... گەيشتە قەرار گەي (۲۰) كە ژمارەي ئەستىرە كان تايىدا بوو بە (۷۶) مليۇن ئەستىرە.

لە جىقەرار گەي (۲۱)دا دە گاتە ۲ مليار ئەستىرە و توانايى روناكى شتىكى سەيرە كەلەو جىقەرار گانەدا بەردەوامى لە جىقەرار گەي يە كەمەو بەرەو زىاد بوون دە چىت و ەر كاتىك ژمارەي ئەستىرە كانى قەرار گەيەك زىاد دە كات، بەلام دوای جىقەرار گەي (دە ەم) ى بە پىچەوانەو ە تواناي روناكى بەرەو كەمبون دە چىت.

ەمان رىژەي دوورى لە كۆمەلەي خۇردا دەيىن، تۆ دە زانىت كەلە كۆمەلەي خۇردا ەشت ەسار ەيە روناكى نىن و بەدەورى خۇردا دەخولىنەو كە بچو كۆرنيان (عەتارد) ە دوای ئەو مەريخ و فينوس و زەوى و ئورانوس و نىپتون و زوحەل و موشتەرى و بلۇتو يەك لەدوای يەك دىن و (بلۇتو) ۳۰ سال دەيىت كە دۇزراو ەتو، و ەسارىكى نەشازە لە بچو كى قەوارەو دوورى لە خۇرەو لە بەر ئەو ناگو نىخت يىكەينە ۆيە كى (بەر) بۆ پوچەل كەرنەو ەي ئەو رىژە سەر سۈر ەنەرەي كەلە پاشدا بۆت باسدە كەم سەبارەت بە دوورى ەسارە كان لە خۇرەو ئەمە دەربارەي قەبارە كانيان، بەلام دوورىان لە خۇرەو ەسارە كان بەم پۆلنە دىن، نزيكۆرنيان (عەتارد) كە رىژەي مام ناو ەندىيە دوورىيە كەي لە خۇرەو (۳۶ مليۇن ميلە، لە پاشدا (فينوس) كە رىژەي مام ناو ەندىيە دوورىە كەي ۷۶ مليۇنە و زەوى مامناو ەندىيە دوورىيە كەي ۹۳ مليۇن و (مەريخ) دوورىيە كەي ۱۴۲ مليۇنە ميلە و موشتەرى دوورىيە كەي مام ناو ەندىيە ۴۸۴ مليۇن ميلە، و زوحەل دوورىيە كەي ۸۸۷ مليۇن ميلە، ئورانوس (۱۷۸۲ مليۇن ميلە، و نىپتون نۆو ەندە دوورىيە كەي لە خۇرەو ۲۷۹۲ مليۇن ميلە.

ئەمانەي كەناوم بىردن سەبارەت بە دوورى قەبارە كانيان تاكو بە شتىكت بناسىنم كە تۆش دەتوانى لە ساكارترىن كىتەبە كانى گەردووناسە كاندا بەدەستەيىت و مەبەستم لە باسكردنيان بۆت تا بەدەرىبىنخەم كە دوورىيە كانيان بە رىژەيە كى وادىارى كراو كە عەقل بەرامبەرى سەرسام دەيىت و زانايان بەدەرىبا نىخت كە دوورى ئەم ەسارائە لە خۇرەو بەرژەيە كى ديارىكراو بەردەوامە بە گوڭرەي ۹ پلە دەروات كە يە كەميان

(سفر) ه وه له پاشدا (۸) پلهی تر دیت که له ژماره ی (۳) ه وه دهست پنده کات به شیوه ی توانی دووباره به ره و ژورور دهیته وه : (۳-۶-۱۲-۲۴-۴۸-۹۶-۱۹۲-۳۸۴) گهر ژماره ی (۴) بخړیته سهر هره یه کیڅک له مانه و ټاکامی کړو کړدنه وه یان له ۹ ملیون میل بدریت، ریژه ی دووری ته وه سارانه دهرده چیت که له پله ی ته ژمارانه دا هه ن : واته به زیاد کړدنی (۴) بڼه موو پله کان و پله ی (۹) به بخوره ی لیدیت (۴-۷-۱۰-۱۶-۲۸-۵۲-۱۰۰-۱۹۶-۳۸۸) گهر ژماره ی ته پلانه مان وهر گرت هره یه که یانمان له (۹) ملیون دا دووری هه ساره کاښان له خوره وه بڼه دهرده که ویت.

بڼه موونه هه ساره ی (عه تارد) نیوه نده دوری به که ی له خوره وه ۳۶ ملیون میله هره وه ک باسکرا، و له بهر ته وه ی پله ی به که له دوریدا ژماره که ی (۴) ده کات، گهر ۹۴ ملیون بکړیت ته بنجامه ی لیکدانه که ۳۶ ملیون میل ده کات، بهم چه شنه ریژه ی دووری هه ساره کان له خوره وه دیاری ده کړیت له گهل جیاوازی به کی که مدا.

به لاهم سهرسام بوون که چون ته پلانه ی که بڼه ریژه ی دووری دیاریکراون (۹) پله ن له کاتیڅکدا که و ناسراوه (۸) هه سار بیت دوزیو یانه ته وه که پله ی (۲۸) هیچ هه ساریکی تیا دا نی به لکو له دوا ی مریځه وه که له ژماره ی (۱۶) دایه هه ساری مشته ری دیت که خاوه نی ژماره (۵۲) ه، ټایا نهینی چی بیت، له بوونی ته بڼه شای به دا؟

یان ته وه تا ته ریژه ی به ی که دوزراوه ته وه به به رده وامی نی به، و یاخود هه ساریک هه به له پله ی (۲۸) دا و نه بینراوه له دوری ۲۵۲ ملیون میل له خوره وه، واته له نیوان (مهریخ و موشته ریدا) و له شته سهر سورینه ره کانی ته م گهر دونه عه قل رفینه ره شتیکیان له م بڼه شای به دا دوزی به وه که بوونی پیوسته، به لاهم هه ساریکی گه وره نه دوزرایه وه به لکو هه ساری بچو کی زوریان تیا دوزی به وه که ده که و نه نیوان مهریخ و موشته ری و، له و بڼه شای به ی که وایان ده زانی هیچ هه ساریکی تیا دا نی به.

ټایا ته م ریژانه ی که دوزراو نه ته وه سه باره ت به جینگه ی ته ستیره کان و جیقه رار که کانیان و جینگه ی هه ساره کان و دوری به یه کانیان هه موو له کاریگه ری ریکه وتی کویرانه ی ته ی حهیران؟

حهیران/ زیاتر باسی ته م شته سهر سورینه رانه م بڼه بکه گه وره م.

شینخ/ له مه زیاتر چیت بڼه باسکه م، کتینیک له باره ی گهر دونه وه بخوینه ره وه، باوه رو ملکه چیت بڼه خودا پتر ده کات، ته ی حهیران چیت بڼه باسکه م؟ ته ته ویت باسی قه باره ی

ئەستىرە كانت بۇ بىكەم ياخود ئەو خۇرانەي كە عەقلى دەپ قىلىن؟ ياخود ئەو روناكيانەي كە رۇشنايى چاۋ دەپ قىلىن؟ ھەرۈەك باسى خۇرى خۇمانت بۇ بىكەم واىە.
 ھەيران/ كەۋاتە ئەستىرەي ۋە ھا ھەيە كەروناكيە كەي رۇشنايى چاۋ زياتر دەپ قىلىن
 ۋەك لە خۇرى خۇمان

شىنخ/ روناكى ۋ قەبارەي خۇرى خۇمان چىيە بەرامبەر ئەستىرە گەۋەرە كانى تر؟ بە
 بۇچوۋنى زانايانى رووناكى خۇرى خۇمان (۳) ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن
 روناكى مۇمە، ئەي ۋتە چۇن دەيىت كە بزانىت روناكى ئەستىرەي ناۋبراۋ بە (شەعرى
 يەمانى) كە روناكى يەكەي (۲۶) كەرەت لە روناكى خۇرى خۇمان زياترە.... ۋ لە
 ئەستىرە دوۋرە كانى تر دا خۇرى وايان ھەيە كە رووناكى يەكەي بە (۱۰۰) كەرەت لە
 رووناكى خۇر زياترە.
 ھەيران/ چەند سامناكە!!

شىنخ/ دەر بارەي ئەمە چى دەلىيت كە زانست ئەمىرۇ ئەستىرەي واى دۇزىۋەتەۋە كە
 روناكى يەكەي بە (۵۰۰) ھەزار جار لە روناكى خۇرى خۇمان زياترە... ؟
 ھەيران/ لەھەمىۋى سامناكتەرە؟

شىنخ/ سامناكى زۇر سەبارەت بە قەبارەۋ كىشى ئەستىرە گەۋەرە كان بلىنى ئەي
 ھەيران... قەبارەي زەۋى ئىمە لە (مىليۇن مىليۇن كم) زياترە.
 خۇر لە قەبارە كەيدا لە زەۋى بە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار گەۋەرەترە، چۈنكە
 ناۋەندە تىرەي زەۋى بىرىتە لە (۱۲۷۵۶) كىلم لە كاتىكىدا كە ناۋەندە تىرەي خۇر لە
 مىليۇنلىك ۋ ۳۹۰ ھەزار) كىلم، بەمەش رىژەي تىرەي زەۋى بەرامبەر رىژەي تىرەي خۇر
 رىژەي (۱ بۇ ۱۰۹) واىە، ۋ وازانراۋە كە قەبارەي بازىنە رىژە كەۋىت لە گەل سى جاي
 تىرە كانىدا بەمەش قەبارەي خۇر (۱۰۹ سى جا) ۋاتە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار لە
 قەبارەي زەۋى گەۋەرەترە.

كىشى زەۋى (۵ ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن) تەنە، بەلام خۇر ناتۋانم پىنت بلىم كىشى
 چەندە، بەلام پىنت رادە گەيەنم كە بارستايى خۇر (Massa) بەماناي بارستايى يەكە لە
 بارستايى زەۋى گەۋەرەترە بە رىژەي (۳۳۲) ھەزار جار، كەۋاتە كىشى زەۋى لە (۳۳۲)
 ھەزار بدە، ۋ دواى ئەۋە بزانە كە ئەنجامى لىكىدانە كەت بۇ دەخوئىرئەۋە.

ئىستا دواى ئەۋەي كە قەبارەۋ تىرەۋ كىشى خۇرت زانى بە گوئىرەي زەۋى چەندە، من
 پىنت دەلىم تىرەي ئەستىرەي ناۋ براۋ بە (شانى دوانە) (متكب جوازە) بە (۴۶۰) جار

دریژتره له تیره ی خور بهم ش قه باره که ی نریکه ی (۱۰۰ ملیون جار) له قه باره ی خور
گه وره تر ده بیت.

حهیران، ئای لہم هه موو سامناکی یه!

شینخ/ ته م ش دوو باره کهم و بې نرخه بهرام بهر به قه باره ی (سه دمی ئافره تی زنجیره دار)
که زانایان به نمونه دهیینه وه، تا کو ئه و جیاوازی به گه وره یه که له نیوان قه باره ی
خورد (هیه پست بناسین، پست راده گه یه نن (ئو وورده توزو خاک و خولانه ی که له ناو
تیشکی خور دایه و به کلاو روشنه ی ژووره که دا دینه ژووره وه، ئایا ده زانیت قه باره ی ئو
وورده توزو خاک و خوله چهنده گه به راورد بکریت له گه ل ریژه ی قه باره ی زویدا؟ بهم
چهنده ده بیت قه باره ی کیشی خور سه باره ت به قه باره ی کیشی (سه دمی ئافره تی
زنجیره دار) و ناهه قیان نی به که ته م نمونه یه بهیینه وه، چونکه بارستای سه دمی ئافره تی
زنجیره دار واته کیشه که ی زیاتر له راده ی بارستای خور نریکه ی هه زار ملیون جاره،
به لام قه باره که ی ته ی حهیران گه لیک زورتره... و بو ئه وه ی (سه دمی ئافره تی زنجیره دار)
به گویره ی قه باره ی خور به نریکه ی هه زار ملیون جار، به لام (ئافره تی زنجیره دار)
به گویره ی قه باره ی خور بزانت، پیوسته راده ی تیره که ی بزانت به گویره ی تیره ی خور
وه که له موو پش باسکرا که دریژی به که ی ملیونیک و (۳۹۰) هه زار کیلومه تره، ئیستا
ده زانیت دریژی تیره ی سه دمی ئافره تی زنجیره دار چهنده، پیوره که ی نریکه ی (۳) هه زار
سالی روناکی یه... به مانای قه باره ی ته م سه دمه ده کات به گویره ی راده قه باره ی خور به
ملیون ملیون ملیون ملیون جار یاخود هه زار ملیار ملیار کهره ت..

حهیران/ ئای لہم هه موو سامناکی یه... پاک و بیگمردی هه بۆ خودای مهزنه.. چون
ته م قه باره و کیشه زورانه لہم بۆ شایه به و ئاسته یه کسانانه را گیرا و؟

شینخ/ قورئانی پیروز وه لامی ده داتمه وه و ده فمویت: ﴿اللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ

بَغْيَرٍ عَمَدٍ ثَرْوَاتِهَا﴾ الرعد: ۲

ده فمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ

أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ فاطر: ۴۱

به لام زانست ده لیت ئه و وه ستانه به هزی هیزی را کیشانه وه، که زانایان
کاریگه ره که یان بینیه وه و ناماری قوناغه کانیشیان کردوه، و بهر جهسته ی روتخته کانیان

کردوه، به لām نه چوونه ته ناو قولای به کانیه وه و یاساو سیستمه کانی شاره زا بوون به لām تا ئیستا نهیئی ئەم هیزه یان نه زانیوه.

سویند بیټ به خودا، راسته و وتوو یانه/ هیزی راکیشان راسته و یاسا کانی زانراوه و پیوراو و دروست و پتهوو وورده، ئایا ده گوئجیټ ئەی حمیران ئەم یاسا ووردو پتهوه له گاریگه ری ریکه وتی کویرانه بیټ.... ؟

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾: خودایان نه ناسی به گویره ی راستی راده ی خوی و زهوی همووی له چنگی دایه دوا روژ، ئاسمانه کانیش پیچراونه ته وه له لای راستی، چهند پاک و بینگهردو به رزه، و دوره له وانیه هاوهلی بو داده نین. ﴿الزمر: ۶۷﴾

دایکی کوماوہ مان

— بہ ششی دووہم —

شیخ/ وئێستا ئەی ههیران با بێینه سه‌ر باسی زه‌وی، و له‌ سه‌ر رۆشنایی قورئان و زانست له‌ رووی پیکهاتن و دروستکردنیوه به‌ ده‌ریخه‌ین که چه‌نده نیشانه‌کانی سیستم و بریارو پینچراو و ورده‌ کاری و کار به‌ جێ نی و به‌ خشنده‌یی له‌ خۆ گرتوه‌ و له‌ پاشدا، پیرسین تا چ... راده‌یه‌ک به‌شی ریکه‌وتی کونیرانه‌ی چه‌وتی تیا دا به‌دی ده‌ که‌ین له‌ پیکهاته‌ی ئه‌م دروسته‌ر کراوه‌ سه‌ر سه‌ره‌ینه‌ره مه‌زنه‌دا.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت:-

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالنَّوْلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ﴾ ابراهیم: ۳۲

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ الزخرف: ۱۰
﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تُمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ يَهْتَدُونَ﴾ الانبیاء: ۳۱

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى﴾ طه: ۵۳
﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ غافر: ۶۴

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹
﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ ق: ۷
﴿وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الذریات/ ۴۸- ۴۹

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ
وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فَرَاتًا﴾ المرسلات ۲۵-۲۷

﴿أَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلْ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلْ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلْ بَيْنَ
الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ النمل: ۶۱

﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبياء: ۳۰

﴿وَنَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾ النمل: ۸۸

﴿إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ الجاثية: ۳

چهندها نایه تی تر که ناوی ینکھاتی زهوی تیدایه و به جزریک دروستیگردوه که
ژیان گونجاو بیت تیایدا، وهره نهی حمیرا! هروهک خودای گهوره یمان دهفرمویت و
هروهه له سهر روشنایی زانستیش بزاین چۆن و بۆچی زهوی تهنها ههسارینکه
که ره خساوه بۆ گونجاندنی زیان تییدا و تایبه تمه ند کراوه له چری و هیزی راکیشان و
جوتو و ناوو ههوا؟! و چهندهها هۆکاری تری زیان، نایا تم ههموو شته له کاریگهری
رینکوتو یاخود له کاریگهری مه بهست و بایه خدان و سیستم و بریاره؟

ئیمه له بهرام بهر حموت ههساری گهرۆکی گهورهی ترداین، که تیایاندا ههیه له
زهوی نزیکتره بۆ خۆ یاخود دوورتره و ههروهه تیایاندا ههیه گهوره تره له زهوی، و یان
به پیچه وانهوه بچو کتره، و ههیا نه خیراتره له خولانهوهی بهدهوری خۆر و بهدهوری
خۆیدا له زهوی، و یان به پیچه وانهوه و ههموویان به گشتی به گویرهی ئه و رادانه
تقدیرانهی ساخیانی کردۆتهوه، که من واده زانم که زانست بهمه له دا نهچووه ههموو
ههساره کان یه کینکه لهم دوانه، یا له ئاسمانهوه کهوتوو نهتهوه، وهک قورئان دهفرمویت و
یاخود له خۆر جیا بوو نهتهوه وهک زانست دهتیت.

ههردوو کیان یهک مانا ده به خشن، کهواته بۆچی تهنها زهوی ئیمه له ناو ئه و ههموو
ههسارانهی تر دا شیاوه بۆ زیان؟

بۆ نمونه (عه تارد) ههروهک زهوی بهدهوری خۆی و خۆردا دهخولیتهوه،
خولاندنهوه کهی بهدهوری خۆیدا به (۸۸) رۆژ تهواو دهییت، و بههه ماناوه بهدهوری
خۆردا دهخولیتهوه واته ههروهک (خولاندنهوهی مانگ له گهال زهویدا) ههیشه

روۋىيە كى (عتارد لە خۆرە، ھەر لەبەر ئەۋەشە نىۋەى زەمھەرىرە و نىۋە كەى تىرىشى ھەتائە.

چېرىيە كەى نىۋەى چېرى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ھىزى راكىشانى كەمە، و ھەروەھا ھەوايشى تىادا نىيە لەبەر ئەۋە شىاۋى ژيانى تىدانىيە.

زۈھرە كە ووتراۋە ماۋەى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۆيدا بەرادەى ماۋەى خولاندنەۋەى تى بەدەۋرى خۆردا كە (۲۲۵) رۆژ دەخايەنىت، كە ئەمىش ھەمىشە ھەروەك مانگ روۋىيە كى بەرەو خۆرە كە گەرمایىيە كەى (۹۰ پلە) و روۋە كەى تىرى بە بەردەۋامى (۲۰ پلە) لە ژىر سەردايە و ئەمىش بى ئاۋ و ھەوايە بەلكو ھەلمىكى چېرى تىدايە زۆر بە ئاشكرا بەدەردە كەۋىت كە شىاۋى ژيان نىيە. و سەبارەت بەمەرىخ ھەندى لە لىكۆلەرەۋان ئەندىشەيان و ابو كە زىندەۋەرى تىادا دەژى و ھەروەك زەۋى لە ماۋەى (۲۴) كاتزمىردا بەدەۋرى خۆيدا دەخولیتەۋە، بەلام خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۆردا (۱۸۷) رۆژ دەخايەنىت- و دورى لە خۆرەۋە (۱۴۲) مىلۇن مىلە- و گەرمایىيە كەى لە رۆژدا چەند پلەيەك لەسەرەو سەفرەۋىيە، بەلام لە شەۋدا پلەى گەرما دەچىتە (۷۰ پلە) ژىر سەفر.

روۋتەختى ووشكايى و دەريايى تىادا نىيە، و لە راستىشدا ۋاى بۇ ئەچن كە ئاۋى تىادا نەبى، و ھەوا كەشى لە گازىك پىنكەتۋە كە چېترە لە گازى ئۆكسىجىن و ھىزى راكىشانى سىيە كى ھىزى راكىشانى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ناگو نىجىت بۇ ھىشتەۋەى ئۆكسىجىن لە ھەوا كەيدا، لە بەر ئەم ھۆكارانە ھەر گىز، ژيان تىايدا شىاۋ نىيە، و ئەمە راۋ بۇ چوۋنى لىكۆلەرەۋە كانن لە زانايان، و مشتەرى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۆردا بە (۱۲) سال تەۋاۋ دەبىت و لە ھەموو (۱۰) كاتزمىرىكدا كە رەتىك بەدەۋرى خۆيدا دەخولیتەۋە، و دورىيە كەى لە خۆر (۴۸۴) مىلۇن مىلە و پلەى گەرما تىايدا (۱۳۰ پلە) ژىر سەفرە.... و چېرىيە كەى چۈارىە كى چېرى زەۋىيەو زانايان ۋاى بۇ دەچن كە برىتىيىت لە تۈپىكى گازى و ماددە تۈينەرەۋە كان، ھەروەھا ئەمىش زۆر ئاشكرايە كە ژيان ناگو نىجىت تىايدا.

(زۈھەل) خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۆردا لە ماۋەى (۲۹) سال و نىۋدا تەۋاۋ دەبىت، و خولانەۋەى بەدەۋرى خۆيدا (۱۰) كاتزمىر دەخايەنىت، و دورى لە خۆرەۋە (۸۸۷) مىلۇنە مىلە (۹/۱) ى گەرماى خۆر كە دەگات بەزەۋى بەزۈھلىش دەگات و

چېرىيە كەي كەمترە لە چوارىيە كى چېرى زەوى و بۆ زانايان بەدەر كەوتوو كە ماددەى رووبەرە كەي شەلمە دەجولتە هەروەها زۆر ئاشكرایە كە شياوى ژيان نىيە.

(ئۆرانوس و نېپتۆن و پلوتۆ) هۆكار زۆرە بۆ نە گونجاندنى ژيان تىياندان، بەتايەبتى (ئۆرانوس) كە خولاندنەوێ بەدەورى خۆردا (٤٨) سال و (٧) رۆژ دەخايەنیت، و لەماوێ (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەوێ، و دورى لە خۆرەوێ (١٧٨٢) ملیۆن میلە، و خولاندنەوێ نېپتۆن بەدەورى خۆردا نزیکەى (١٦٩) سال دەخايەنیت و لە (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەوێ، و دورى لە خۆرەوێ (٢٧٩٢) ملیۆن میلە، و پلوتۆ، خولاندنەوێ بەدەورى خۆردا (٢٤٧) سال دەخايەنیت و دورى كەى (٣٦٧٠) ملیۆن میلە.... رات چىيە ئەى حەيران... سەبارەت بە ژيان لە هەسارىكى گەرۆكدان كە زستان تىيادا ٤٢ يان ٤٨ يان ١٢٣ سال بیت و هەروەها هاوینی بەهەمان شێوێ بیت، و رۆژ (٥) كاتزمیر بخايەنیت و شەویشى (٥) كاتزمیر بخايەنیت؟

ئەو زەوىيەى كە خودا پێى بەخشىوین چەندەها نیشانهى ئاشكرای زۆر لە بەلگەكانى تىيادايە، و ئەيخاتەوێ يادمان كە ئەم دروستکردنەى زۆر لە بەلگەكانى مەبەست و كارەجىيى و سیستەمى لە خۆگرتوو و تەنها هەسارىكە كە خودا گونجاندنى بۆ ژيان. لە بەرئەوێ دورى لە خۆرەوێ مام ناوەندیيەو هەروەها ئەو گەرمایيەى كە پێمان دەگات مام ناوەندیيە، و چېرىيە كەى لە هەموو هەسارەكانى تر زیاترە تەنانت لە خۆريش، و هیزى راكیشانى مام ناوەندیيە، و خولاندنەوێ رۆژانەى دووبارە مام ناوەندیيە و گونجاوێ بۆ رودانى رۆژوو شەو كە مام ناوەندین و شياو بۆ كۆشش و حەوانەوێ، و خولاندنەوێ سالانەى شياو و گونجاوێ بۆ روودانى وەرزه كان كە شياوێ بۆ سەوز بوونی كشتو كال و پینگەيشتیان، و بەئاو و هەواى شياو جیادە كړینەوێ.

ئایا كۆ بوونەوێ ئەم هەموو هۆكارە شياوانەى ژيان لە كاریگەرى رێكەوتن ئەى حەيران؟

حەيران/پاكى و بینگەردى بۆ دروستكەرى مەزن.... بەلام شێخى گەورەم ئاماژەى بۆ حەوت سیفەت كرد كەواى لە زەوى كەردوێ شياوى ژيان بیت، و قورئان تەنها دانایی لە دروستکردنى زەوى و گونجاندنى بۆ ژيان بەگشتى باسە كات. ئاماژەى نزیکى و پلەى گەرمى و چېرى و هیزى راكیشان و هەردوو خولاندنەوێ كەى ناكات.

شیخ/ ئەو سیفاتانەی کە بۆم باسکردی ئەو حەیران، ئەوانە بە گشتی سیفاتی سەرکی بوون، و لەمەو دوا باسی ئەو شارواوەت بۆ دەکەم کە لە پێشت ئەم سیفات و تایبەتە نەندانەوێ دین، و سەبارەت بە حەوت سیفاتە کە قورئان بە جۆریک باسی کردووە کە زانایان لە ناوە روکە کە ی تیگەن، و نەزائیش لە روو کە شە کە ی تیگەت، و نزیک و پلە ی گەرمی مام ناوەندی یە کە ی بە شیوە یە کە ی ناراستەو خۆ ئاماژە ی بۆ کراوە، بەوێ کە زەوی شیاوی ژیان و کشتو کالە.

چری و هیزی راکیشان بە ئاشکرا ئاماژەیان بۆ کراوە بەفەرموودە ی خودا ﴿اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ غافر: ۶۴، گەر هیزی راکیشان نەبوا یە، نە ئیمەو نە هیج شتیک هەر گیز نەمان دەتوانی سەقامگیر بین لە سەر رووی ئەم زەمینە. خولاندنەوێ روژانە ی بە ئاشکرا ئاماژە ی بۆ کراوە بە ناو بردنی (شەو و روژ) و هەروەها دەفەر مویت: -

﴿وَوَسَّرَى الْجِبَالَ تَحْسِثُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنَعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَّ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ النمل: ۸۸

(تێپەر بوونی کێوێ کان وەک تێپەر بوونی هەورە کان) و بە ناو بردنی سیپەر و ئاوابوونی خۆر، و خولاندنەوێ سالانە ی بە ئاشکرا ئاماژە ی بۆ کراوە بە ناو بردنی باران، ئایا دەتەوێت خودای زانا و کاربەجی بەووردی لیکدانەوێ یاسا کانی هیزی راکیشان و چری و خولاندنەوێ سالانەو شیوە ی جێقەرار گە و لاریوونەوێ زەوی شیتان و شیکار بکات، لە سەردە مینکدا مەروئف هیج زانیاریە کێ لەم بوارانەدا نەبوو و ئاخاوتن لە گەل گەلیکدا کە خواوەنی هیج جۆرە زانستیک نەبوون تا.... دەرکی مانا کانی بکەن.

ئەو ئاماژانە ی کە باسی خولاندنەوێ روژانە ی تێدا یە کە بە هێزانەوێ شەو و روژ دروست دەیت ئایەتی قورئانی زۆر لە سەر هاتوو، بە تایبەتی ئەم ئایەتانە ی خواوە.

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ آل عمران: ۱۹۰

﴿إِنَّ فِي إِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ یونس/ ۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ لقمان: ۲۹

﴿يَكْوَرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ﴾ الزمر: ٥

﴿يَغْشَى اللَّيْلُ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾ لاعراف: ٥٤

﴿وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ المؤمنون: ٨٠

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ

وَأَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ٣٧

﴿وَأَرَى الْجِبَالَ جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ

شَيْءٍ﴾ النمل: ٨٨

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ

دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا

وَجَعَلَ النَّهَارَ لَكُمْ شُورًا﴾ الفرقان: ٤٥-٤٧

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاوَهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَاها، وَاللَّيْلُ إِذَا

يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ١-٤

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يُؤْمِنُونَ﴾ النمل: ٨٦

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا

فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَصْلَانَاهُ

تَفْصِيلًا﴾ الاسراء: ١٢

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَن يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ

شُكُورًا﴾ الفرقان: ٦٢

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَسْمَعُونَ﴾ يونس: ٦٧

و چه ندها نایه تی تر که خودا تیایدا به خشنده می بؤ به نده کانی خوی به ده رختسویه
به ناو بردنی شهوو روژو گوزرانیان و هره نهی حمیران با... سه رنجیک بدیهن وهک خودا

دایکی کوماوهمان

دهفهرمونت و لهسهر روشنایی زانست بزانين له دروستکردنی شهوو روژدا چ سیستم و دانایی په کی تیدایه، و بهشی رینکوت له دروستکردنه دا چنده؟
تو دهزایت ئهی همیران، قهبارهی زهوی ملیونیک و (۳۰۰) هزار جار له خور
بچوو کتره، و بارستایی په کی، واته کیسه کی له خور بهنزیکهی (۳۳۲) هزار جار
که مته.

له ههموو ههساره کان ته نانت خوریش چتره چونکه چری (خور) چواریه کی چری
زهوی په، و قورسایی جزایه تی ههموو جهسته ک له خوردا سوکتره له قورسایی
جزایه تی ههمان جهسته کاتیک که لهسهر زهوی په، و دووری په کی له خوره (۹۳)
ملیون میله و خولاندنه وای روژانهی له (۲۴) کاتزمیرا رووده دات و خولاندنه وای
سالانه بهدوری خوردا له (۳۶۵) روژو چاره که روژیکي تمواو دهییت.

شینوهی جیقهرار گه ی بهدوری خوردا هیلکه یی، خیرایی خولاندنه و کی
بهدوری خویدا (۱۰۰۰) میله له کاتزمیریکدا و خیرایی خولاندنه و کی بهدوری
خوردا، (۱۸) میله له چر که یه کدا، واته به ریژهی (۶۵) هزار میل له کاتزمیریکدا،
وهستانی له جیقهرار گه ی به گوشه (۲۳ پله) لارده یته وه، زانست ده لیت گهر قهباره ی
خور گوره تر بوایه له قهباره یی ئیستای یاخوود بچوو کتر بوایه یان بارستایی و
چری په کی که مته بوایه یان زورتر بوایه، نهو کاته مانای زیان ده گور او نیکده چوو،
چونکه قهباره کی گونجاوه له گهل خیرایی و خولاندنه و کییدا و قورسایی په کی
ده گونجیت له گهل هیزی راکیشانیدا.

گهر قهباره کی زیاد که می بکرایه (خیرایی و ماوه) ده گور، گهر هیزی راکیشانی
که م ییت نهو ائو کسجینی تیادا نه م، و نه گهر خولاندنه وای روژانه ی نه بوایه شه و
روژ به ههمیشه یی و به چه سپاوی نه ده بوون.

گهر خیرایی خولاندنه وای بهدوری خویدا له (۱۰۰) میل له کاتزمیریکدا زیاتریان
که مته بوایه، وه که له ههموو ههساره کانی تر دا هیه، بونمو نه گهر (۱۰۰) میل زیاد
بکات، دریزی روژ ده بووه (۱۲۰) کاتزمیر، نهو کاته ههموو کشتو کالمان به گری ناگر
ده سوتا و له زه مهریری ساردی شهودا ده ییه ست، به م ماوه ی کار کردن له روژدا و
حه وانوه و نوسن له شهودا نیکده چوو، به لام نه م خیرایی په چه سپاو نه گوره،
له هزاران ملیون ساله وه که چر که گورانی به سهردا نه هاتووه، و گهر هیزی راکیشان
نه بوایه که نیمه ی به زهوی په وه به ستوته وه لهسهر زهوی خومان و مالمان پرش و

بلاۋدەبوۋىنەۋە و دەفپىن و گەر ئەم ھاۋىيە كىبۇنە سەر سۈرپىنەرەى نىۋان ھىزى راكىشان .
(كەبەھۇيەۋە بەزەۋىيەۋە بەندىن) و ھىزى دوورى لە بىكەۋە (كە دوورمان دەخاتەۋە لە
رووتەختە كە) نەبوۋايە ئەۋا خۇمان و مالمان دەفپىن بەرەۋ ھەردوۋ جەمسەرە كانى زەۋى
دەرۋشتىن .

ئايا ئەم ھەموۋ دروستكاراۋە مەزنانە و وورده كاريى يە سەر سۈرپىنەرە پىئوراۋە
ووردانە... لە كاريگەرى رىكەۋتن؟.

ھەيران: پاكى و بىگەردى بۇ خوداى مەزن.

شىخ: گەر سەرنج بەدەين لەۋ ئايەتانەى كە ناۋى (خەربوۋنەۋە و چوۋنى شەۋ بۇ ناۋ
رۇژ و بەيىچەۋانەۋە و چوۋنى رۇژ بۇ ناۋ شەۋ، و داۋاكارى ھەريە كەيان بۇ ئەۋەى تريان
بە بەردەۋامى، و تىپەر بوۋنى كىۋە كان ۋەك تىپەر بوۋنى ھەۋر) بە ئاشكرا پىش (۱۴)
سەددە بە رونكردنەۋەى دەتېنى، ھىلگەى زەۋى و جوۋلەى رۇژانەى كەبەھۇى
ھەردوۋ كىانەۋە شەۋوۋ زۇژ پىنكلىت و جىاۋاز دەبن، چونكە خەربوۋنەۋەى بەبى
ھىلگەىى زەۋى و جوۋلەى رۇژانەى ماناى نايت و ھىچ ئاشكرا نايت.
گەر ئىمە ۋائەندىشەى بگەين كە زەۋى راخراۋ رووتەختە و خۇر تىايدا ھەلدەت و
ئاۋا دەيت، ۋەك ھەمان راى زانايانى پىشوو.

چونكە فەرموۋەى خوداى بەرز ﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي
اللَّيْلِ﴾ الحج: ۶۱، ﴿يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَبِثًا﴾ الأعراف: ۵۴

لەمەدا ھەموۋ ماناكانى يەك بەدۋايە كى تىادا بەدەردە كەۋىت و خەربوۋنەۋەى
ھەريە كەيان بەدۋاي ئەۋى تردا لەيەك ساتدا روۋدەدەن، ھەر كاتىك شەۋ خۇى پىچايەۋە
بە ناۋ رۇژدا لەلايە كى زەۋى بەھەمان چەشن رۇژىش بە ناۋ شەۋدا خۇى دەپىچىتەۋە
لەبەشە كەى ترى زەۋى، و ئەم مانايە ناگوئىجىت لە گەل ئەندىشە كەردنى زەۋى كە
راخراۋ رووتەخت يىت، چونكە گەر خۇر لەيەك سات و بەيەك كەپەت ھەلەتايە
رووناكى يە كەى ھەموۋ زەۋى دەگرتەۋە، و بەھەمان شىۋە ئاۋا بوۋنە كەى ھەموۋ زەۋى
بەيەك جار تارىك دەكرد، و سەبارەت بە فەرموۋەى خودا ﴿وَهِيَ تَمْزُ مَرَّ السَّحَابِ﴾
تىپەر بوۋنى كىۋە كان ۋەك تىپەر بوۋنى ھەۋر ﴿السَّمَل: ۸۸﴾، ئەمەش دەقىكى ئاشكرايە .
سەبارەت بە خولاندنەۋەى زەۋى بەدەۋرى خۇيدا سەرنج بەدە ئەى ھەيران .

ھەيران/ گەۋرەم، زىاترم پىي بەخشە، زىاتر .

شىنخ/ بەلام خولى سالانەى سەرسورھىنەر كەوەرەزە جىاوازە كان، بەھۆيەو پەيدا دەھىت، و لای ژىرو زانايان ئامازەى بۇ كراوہ... بەدوو بارە بوونەوۋى ئاوبردنى باران لە زۆر لە ئايەتە كانى قورئان، كە لەدوايدا باسيان دەكەين، و گەر ئەم خولى سالانەيە نەبوايە، وەرزو باران و ژيان نەدەبوو.

وەرە لەسەر رۆشنايى زانستەو سەرنج بەدەين چ سىستەم و پۆلىنىك ھەيە لەدواى ئەم بارانەو، سەبارەت بەشنيو و خولاندنەو و شىوازي زەوى... تاكو بزانين بەشى رىكەوت چەندە لە دروستكردى ئەم سىستەم و پىنكەتاتانەدا؟

زانست دەلەت خىرايى زەوى لەخولاندنەو كەى بەدەورى خۇيدا كە (۱۸) مىلە لە چركەيە كذا، گەر لە سالنىكدا چركەيەك زىادو كەم بىكات بۇ (۱۰) سال ئەم سىستەمە. تىكەدەچوو، چونكە خولاندنەوۋى پاش مليۆنەھا سال يان زۆر درىژ دەبوو يان كورت دەبوو، بەمەبەش سىستەمى چوار وەرەزە كە تىكەدەچوو بەتىكچوونى ئەو رىژە درىژ بوونەوۋەيە كە بۇ دائراو بەمەش سىستەمى بارانى سەرسورھىنەر تىكەدەچوو.

گەر ئەو گەردونەى كە زەوى بەھۆيەو بەدەورى خۇردا دەسورپتەو درىژتر وەيان كورتەر بوايە، وەك چۆن لە ھەسارە كانى تردا ھەيە ئەو كاتە تىكچوون لەوەرزو باراندا روويدەدا.

گەر شنيوۋى ئەم گەردونە كە زەوى بەھۆيەو دەخولپتەو بەدەورى خۇردا ھىلكەيى نەبوايە، سىستەمى ھەر چوار وەرەزە كە تىكەدەچوو و گەر زەوى ئەم لاربوونەوۋەيە تيا نەبوايە واتە شىوازي زەوى لەجىقەرار گە كەى بە گۆشەى (۲۳ پلە) لارنەبوايەو، سىستەمى ھەر چوار وەرەزە كە تىكەدەچوو كەبەسەر زەويدا دەگويزرىتەو، و بەمەش ئاوەراستى زەوى دەشت و بىابانى دەبوو و بەھۆى ھەمىشە ھاوينە و دەسوتا، و باكورو باشوورى زەوى دەچوونە ژىر سەھۆل بەندان و بەفرەو.

گەر پلەى ئەم لاربوونەوۋە زىاتار بوايە لەوۋى كە ئىستا تيايەتى، ھەردوو باكورو باشور ھاويەك دەبوون وەك ھەردوو جەمسەرە كە، يان لەشەويكى دورو درىژو زستان درىژ ياخود رۇژىكى درىژو ھاوين درىژ دەبوو.

پلەى خواربوونەو، پلەى پىويستى بىراردەرە بۇ ئەم سىستەمى سەرسورھىنەرە.

كۆبوونەوۋى ئەم ھەموو ھۆكارانە بەگشتى لە خىرايى يەو بە پانتايى و بۆماو و شنيوۋى زەوى و شنيوۋى جىقەرار گە كان و خواربوونەوۋە و چەندەھا شتى تر كەلەمەو پىش باسكران چوار وەرەزە ھەردوو ھاويە كىبون و بەھەلمبونى ئاوەكانى دەرياكان

رووی ئە ئەدا کە باکان ئاوه بەهەلمبووه کان بەهۆی تۆزو خۆتەوه هەلیان دە گریو
 بلاویان دە کاتەوه، و بەرهو جینگای سارد دەیانبات تا کو چریان زیاد بکات، بەمەش دلتۆپە
 باران پەیدا دەبێت و ههوره تریشقه کان بەدەنگ دین و بروسکەش تروسکایی ئەدا، لە
 کۆتایدا باران دەبارێت کە زەوی زیندوو دەکاتەوه پاش مردنی.... ئایا ئەم ههموو سیستم
 و ریزبەندی و بریارانە لە کاریگری ریکەوتن ئەی حەیران؟

حەیران/ پاکی و بینگەردی بۆ خودای مەزن... بەراستی دایکی زەویمان چەماوه و
 لاره، پاکی بۆ ئەو خودایەکی کە چەمانۆیەوه تا کو بەسۆز بێت بۆمان.... و بینگەردی بۆ
 ئەو خودایە کە بۆمانی چەمانۆتەوه.... تا کو ئێمەو زیندەوهران پاریزێت.

برای محمود کاف

به ششی سئیم

شیخ/ نهی هم مانگه، برای بچوو کمان، جوان و رازاوه دله فینه وه تا نیستا لبی
نریکده بینه وه به جوریکه خهریکه پیندا ده کهوین و هده ستمانکرد به بیزار کردن و موشهک
باران کردنی

بابزانین نهی حهیران مروفی تاره زوومه ند بو زانینی هه موو شتیک چی ده باره ی نهی
مانگه ده زانینی له نهی و جیاوازی قوناغ و شیوه کانی جیقه رارگه و راده
دیاریکراوه کانی و تاوا بوون و هه لهاتنی؟
قورنانی پیروز سه بارهت به مانگ ده فهرمونت.

﴿أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ
الشَّمْسَ سِرَاجًا﴾ نوح: ۱۶

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱
﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ
وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ۳۷

﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الرعد: ۲
﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ ابراهيم: ۳۳
﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاها، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا

يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ۱-۴

﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ﴾ الأنعام: ۹۶

﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ الرحمن: ۵

﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ بېس: ۳۹
 ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ
 وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ بېس: ۵

نهمه هه نندئ له فهرمووده کانی قورثانی پیروز سه بارهت به مانگ و زانایان هاتن
 نامازه کراوه کانی نهیننی به کانیاں به دهرخست، و بویان دهر کهوت، نهم مانگه له خودی
 خویدا هه ساریکی روناک نی به به لکو روناکی له رونا کیدانه و هی خور وهرده گریت کله
 خودی خویدا رۆشنه و مانگیش دوو باره نهمو روناکی به له لای خوی ده داته و به زهوی،
 وه ک قورثان ده فهرمویت، بهم شیوه به زانرا که مانگ تایبه تمهنده به زهوی که به در یوایی
 له گه لیدا و هه روه ک زهوی ده خولیتنه و له خورثا و او به خور هه لات، و به هه مان شیوه
 دوو خولانه و هی به خولاندنه و هی به که به ده وری خویدا له به ک سالدا ته و او ده بیته و اته
 له به ک سالدا (۳۶۵) خول به ده وری خویدا ده سوریتنه و ..

به لام خولی مانگ به ده وری خوی و زه ویدا به ک (مانگی قه مهری) ده خایه نیت، و اته
 له و ما و هی به که به ده وری زه ویدا ده سوریتنه و به ک که پرت به ده وری خویدا ده خولیتنه و،
 و هه میسه به به رده و امی به ک رووی به ره و دایکی زه ویی به و هه رگیز پشتی تینا کات
 زانایان بویان به دهر کهوت که به کیک له در و سترکرا و هه قه شهنگه کانی داهینه ری دانا ته و هی به
 که مانگ له خوله مانگانه کهیدا هه موو رۆژنیک (۱۳ پله) ده بریت و (۴۹) چر که دوا
 ده که ویت له خور هه لات تاکو... به شه رونا کرا و هه که ی به شیوه ی پله به پله و قوناغ به
 قوناغ بۆمان به دهر بخت، به که م جار مانگی به ک شه و و اته (هیلال) و به رده به ره ...
 تا.... ده بیته مانگی (۱۴) و اته (به در) و پاشان ده گهریتنه و بۆ پله ی به که می دار خورما،
 تاکو... و ون بیت و پاش (۲۹) رۆژ و هه شت سه عات به شیوه ی هیلالینکی نوی
 دهر بکه ویتنه و به ممش ژماره ی سال و ژمیره ی پیده زانین.

هه روه ها زانیاں که مانگ له هه موو هه ساره کانی تر نریکتره بۆ زهوی و ته نها نریکه ی
 (۲۴۰) هه زار میله دوو ریبه که ی، و بار ستابی به که ی به شیکه له ۸۰ به شی بار ستابی
 زهوی.

هه روه ها بویان به دهر کهوت که هه ساره کانی تریش مانگی خویان هه به که تیاپاندا
 هه به زور بچوو که و تیره که ی چهن د میلیکه، و تیاپاندا هه به زور گه وریه که تیره که ی
 (۳۲۰۰) میله، و تیاپاندا هه به زور خیرایه که خوله که ی به ده وری هه ساره کهیدا به (۶)

برای بچوو کمان

کاتژمیر تەواو دەبێت و تایابندا هەبە زۆر هیواشە کەخولە کە یە لە ماوێ دوو سالدان تەواو دەبێت.

بۆیان بەدەر کەوت کە جگە لە مانگی زەوی هیچ مانگیکی تر نییە کە خولە کە یە ک مانگ دەخایەنێت، خودای گەورەو بەخشندە سالیکی زەوی بە گوێرە ی چوار وەرزه کە کردۆتە (١٢) مانگ پاش ئەم هەموو نەینیانە نەیان زانی کە قورئان ئاماژە ی بۆ کردووە بۆیان بەدەر کەوت ئەم هەموو سیستم و بریارانە بەدوور نین لە کار بە جانی و بەخشندەیی خودا لەبەر ئەوە، وتیان: - گەر خولی مانگ بەدەوری خۆی و زەویدا لە یە ک کاتدا نەبوا، و گەر هەموو رۆژێک ١٣ پلە ی لەخولە کە ی نەبرایە وەبەرەو خۆر هەلات (٤٩) چر کە دوانە کەوتایە هەر گێژ لە جیقەرار گە جیاوازیە کانییدا هاتوو چۆ ی نەدە کرد تاکو رووێ گۆراوێ کانی ببینن، و کاتێک کە لە مانگیکیدا خولە کە ی تەواو دە کات، و خۆ ئامادە دە کات بۆ مانگیکی نوێ تر تا.... بەهۆیەوێ ژمارە ی مانگ و سال و ژمیرە فیرین.

گەر ماوێ نینوان مانگ و زەوی زیاتر یان کەمتر بوایە لەوێ کە هەبەتی یاخود قەبارە ی گەورە تر یان بچوو کتر بوایە، و یاخود خولە کە ی درێژ تر یان کورت تر بوایە، ئەم سیستمە تێکدەچوو تەنانت لەوانە یە مانگ هەموو ی نەمایە، چونکە گەر زەوی زیاتر نزیک بووایە ئەوا هێزی راکێشانی زەوی بۆ مانگ زیاد ی دە کرد بەمش هەلچوونی ئاوی دەریاکان زāl و زۆر دار دەبوو و هەموو وشکایی دە گرتەو، و گەر زیاتر نزیک بووایە زەوی رابە کێشا بۆلای خۆ ی بەجۆرێک کە بەسەریدا بکەوتایە، و گەر دووری یە کە ی لە زەویی یەوێ زیاتر بووایە بەمش هەلچوونی و داچوونی دەریا زۆر کەم دەبوو بەهۆی کەمی هێزی راکێشانی زەوی بۆ مانگ و گەر دوورتر بووایە لە زەویی یەوێ ئەوا هەساریکی تر بەلای خۆیدا مانگی رادە کێشا و ئێمەشی ببەش دە کرد لە بەخشندەیی مانگ وە گەر قەبارە کە ی لەمە گەورە تر بوایە هێزی راکێشانی زیاتر دەبوو و گەر قەبارە کە ی بچوو کتر بوایە هێزی راکێشانی کەمتر دەبوو، و گەر خولاندنەوێ کە ی وە ک خولاندنەوێ مانگی هەسارە کانی تری هەبوایە، کە زۆر زۆر خیران و لەچەند کاتژمیرێکدا تەواو دەبێت و یاخود زۆر زۆر هیواشن کە چەندە ها سال دەخایەنن و ئەم سیستمە تێکدەچوو کە خودا بۆی کردوینە تە ژمیرە بەمش مانگی قەمەری هەفتە یە ک دەبوو یان دوو سال دەبوو ئایا ئەم هەموو سیستم و بریارانە ی کە خودا تایبە ئەند ی کردووە بەمانگەوێ لە جوولە ژمیراروێ کانی خولە بـرـیارـاروێ کانی و جیقەرار گە

دیاریکراوه کانی، و ریژهی رامکراوه کانی و رووناکیه وەرگیراوه کانی و قوناغه چاره پروانکراوه کانی ههموو له کاریگه‌ری ریکه‌وتی کویرانه‌یه ئه‌ی همیران...؟
 همیران/ بینگه‌ردی بۆ دروستکه‌ری مه‌زن، سویند بێ به‌خودا ئهم ههموو شتانه به ریکه‌وت کۆناهنه‌وه، به‌لام من و اله‌قسه کانی شیخ تیگه‌یشتره‌وم که نزیکه گالته‌ی به‌و زانایانه بێت که هه‌ول و کۆششی گه‌یشتنه سه‌ر مانگ ده‌که‌ن.
 شیخ/ چۆن ئه‌مه‌ت زانی؟

چۆن ئه‌ندیشه ده‌که‌یت که من گالته‌م به‌زانست و زانایان بێت له کاتێکدا ئاماژه‌ی بوونی خودات به‌هۆی ووتنه‌ی زانست و زانایانه‌وه بۆ ده‌که‌م؟ و گه‌ر گالته‌م بێیان بێت، ته‌نها به‌وانه‌یه که زۆر زانسته‌کیان هه‌لیانده‌خه‌له‌تینی و هه‌لاپان وایه ناردنی مووشه‌ک بۆ سه‌رمانگ یاخوود ناردنی مرۆفیک بۆ گه‌ردوون، چۆرکه‌ له‌هاوبه‌شی کردنی خودا له‌مه‌زینتی و ده‌ستیه‌ردانی باره‌گاکه‌ی... جگه‌ له‌زانایان و گه‌ر ئه‌وانه ژیره‌و عاقله‌بوونایه ده‌رکیان ده‌کرد که مه‌زینتی و لینه‌اتووی ته‌نها بۆ ئه‌و خودایه‌یه که مرۆفی دروستکردوه به‌جوانترین شیوه و به‌روناکی عه‌قڵی ره‌نگای راستی نیشانداوه.

دروسته‌که‌ری ئه‌و مانگه‌یه که ئیه‌و خۆتانی بۆ ئاماده ده‌که‌ن بۆ چوونه‌ ناوی، و بۆ پینگه‌یشتی هیواو ئاواتی له‌سه‌ر بنه‌یات ده‌نین، و هه‌ر کاتێک خودای بینگه‌رد بیه‌ویت که‌رت و به‌لاوه‌ی پێده‌کات و له‌گه‌ڵ ئه‌ستیره‌کاندا ووردو خاشیان ده‌کات، به‌مه‌ش دیارده‌ی ناهیلێت، ئه‌و کاته ئهم مرۆفه‌ نرخ و ریژه‌ی دانراوه‌که‌ی خۆی ده‌زانێ.

تنبیہی مہ زن

بہشی چوارہم

شىخ / ئەم ئىنيىقى (ئامىرى دۆلە كەرى ئاۋ) مەزنە ئەى حەيران كە خوداى بەرز كەرۋە چەسپاندۇتى و دايئاۋە و بەرزىكردۆتەۋە لەنيوان ئاسمان و زمويدا، دەرياكانى لەناويدا پروتەخت كرد، و ئاگرەكانى داگىرساند لەزىرىدا و ھەلمەكانى بلاۋكردەۋە، و ھەرەكانى قورس و بارگاۋى كرد و پىرەۋەكانى ئاسانكرد، كىۋەكانى بۇقەرارگە كرد و تىياندان روبارى ھەلقولاندەۋە بەھۆيانەۋە جىقەدارگەكانى نوي كردهۋە، ئايا... كنى بىرپارەرى ئەم نەنيانە؟

لەكاتى باسكردنى خولانەۋەى سالانەى زەۋى باسى بارانم بۇ كىردىت و ھەندى . لەنەنيەكانىم بەدەر خست، ئىستا گونىستى قورشان بە بزانه چى دەفەر مويىت سەبارەت بە كىردارى باران كە بەھزى ئەم ئىنيىقى مەزنەۋە پروودەدات.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَلَأَنَّمْ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ الْمَزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾ الواقعة: ٦٨-٦٩

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الشِّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ﴾ ابراهيم: ٣٢

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِّثُ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ الروم/ ٤٨

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِّثُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْتُشْوَرُ﴾ غافر: ٩

﴿وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ النحل: ۶۵

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ الأنعام: ۹۹
 ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الأعراف: ۵۷

﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا، لِنُخْصِيَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَلْغَامًا وَأَنْآسِي كَثِيرًا، وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾ الفرقان/ ۴۸-۵۰

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا﴾ ق: ۹
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُغْصِرَاتِ مَاءً فَجَاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا، وَجَنَّاتٍ

الْأَفْافِ﴾ النبا/ ۱۴-۱۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ فاطر: ۲۷
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ﴾ الزمر: ۲۱
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ النور: ۴۳

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَلْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُنصِرُونَ﴾ السجدة: ۲۷

بیریکره وه همی حهیران لهم ئایه تانه و هو ئایه تانه ی که تیهر بوون و له سه رهوشنایی زانست سه رنجیکی قولیده له کرداری بارینی باران، و اراها تووین که زور به سادهیی دهییسن و به لایدا تیهر ده بین بیه وهی بزاین چ سیستم و بریاریکی سه سه رهینه ری له خوگر تووه.

ئاي جىنى سەرسورپان نى يە ئەم ئىنبىقى دۆڭپىنەرە ئاسمانى يە مەزنە كەخو دروستىكىدو رىكىخست، و بەھزى ئەم سىستمانەى كە باسماڭىردن، و بەھزى نېھنى ياساكانى گەرماو بەھەلمىوونى چىرى و تۈاندنەوھى ھەموو بەگشتى و ايان لە كىردارى باران بارىنكردوھ كە رۇشتىنكى ئاسايى و كاتى دىبارىكراوى ھەيىت لەزىجىزە گۆر ئىنكا، كە ھەمىشە نوئى دەيىتە، كە ھەندىكىيان ئاودەرى ھەندىكى تىريانن و ھەندىكىيان ئاۋ لەھەندىكى تىريان وەرە گىرن، ھەموو سالىك ئەم كىردارە دووبارە دەيىتەو، بەيى ھىچ دوا كەوتن و پاشگەز بوونەوھىك لە پەيمانە كەى و بەيى كەم و زىاد لە دۆڭپىك، پاسباردە كەى خۇى دەداتەوھ.

ھەر گىز ئەم بارانە سەرسورپىنەرە گەورەيە بەم شىۋەيە پىك و دىبارىكراۋ نەدەبوو گەر ئەم ھۆكارانەى تىدا كۆنەبووايە لەئموونەى جوولە و جىقەرارگە و دانان و لارىوونەوھ و پانى و بەرىنى رووتەختى دەرياكەن و پلەى گەرمای و خۇر و بەھەلمىوون و چىرى و تۈاندنەوھ و كۆبوونەوھ و ئارەزوومەندىتى و بارگاۋىكىردن و باۋ بروسكە. ئاي باۋەر ئە كىرىت ئەى ھەيران كۆبوونەوھى ئەم ھەموو ھۆكارەو سىستەم و ياسايانە بەتىكر اى و بەيە كىجار لە كارىگەرى پىكەوتى كۆترانە بن؟ ھەيران/ پەنا بەخو... ھاۋار بۇ ئەم كەسانەى كەخۇ بەزل دەزانن..

شىخ/ ئەم دەريا سەرسورپىنەرە ئەى ھەيران كەھەندى لە بەشەكانى ئىنبىق پىكەھىنن، چۆن چۆنى باسى نېھنى يەكانىت بۇ بەكەم؟ كە خودا بەيادمان دەھىيىتەوھ بەناۋىردىيان لەچەندەھا ئايەتى قورئانىدا تاكو بەئاگاين لەتوانا مەزنە بەخشندەكانى، قورئانى پىرۇز دەفەرمۇيت:

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ الجاثية: ١٢

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّه كَانَ بِكُمْ

رَحِيمًا﴾ الاسراء: ٦٦

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَنْصَحْتِ اللَّهُ﴾ لقمان: ٣١

﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَلَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ يس: ٤١

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ﴾ الشورى: ٣٢

﴿وَالْفُلْكَ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ﴾ البقرة: ۱۶۴
 ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَبٌ فُرَاتٍ سَائِعٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمِنْ كُلِّ
 تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ تَلْتَفِتُوا مِنْ
 فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ هطاطر: ۱۲

هم نایه تانه ئه‌ی حه‌یران زیاتر به‌خشنده‌یی و کار به‌جی‌ئی له‌خو گرتوه:
 له‌وانه کار به‌جی‌ئی دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خۆیدا و له‌سەر ئهو شیوازه‌ی که
 هه‌یه‌تی. و کار به‌جی‌ئی به‌وه‌ی که سوپره له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئاوی ده‌ریاچه و روباره‌کانی
 سازگار کردوه، و به‌خشنده‌یی پرکردنیان به‌ماسی که باشترین خواردنه‌یه‌ی بۆ مرو‌ف،
 به‌لکو به‌گه‌وره‌ترین و ده‌وله‌مه‌ن‌ترین عه‌مباری خواردن داده‌ن‌ریت که به‌دریژای چه‌رخ
 ده‌مین‌یه‌وه و دانایی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌ گریت و به‌خشنده‌یی هه‌لگرتنی مرو‌ف
 له‌لایه‌ن ئهو گه‌میان‌ه‌وه بۆ به‌ده‌سته‌ینانی رق و رۆزی له‌رینگای بازرگانیه‌وه.

حه‌یران/ له‌به‌خشنده‌یی دروستکردنی ماسی تیگه‌یشتم، و هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی
 رۆشتنی خه‌لک له‌ده‌ریا کاندای بۆ بازرگانی به‌لام له‌دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خۆیدا
 تینه‌گه‌یشتم و هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌ گریت.

شیخ/ به‌ئێ دروستکردنی ده‌ریا خۆی له‌خۆیدا و به‌و شیوازه‌ی که هه‌یه‌تی ده‌گه‌رته‌وه
 بۆ گه‌ره‌ترین و مه‌زن‌ترین دانایی و به‌خشنده‌یی گه‌ر ئهم رۆتخته‌مه‌زن‌ی ئاو نه‌بوايه که سنی
 به‌شی زه‌وی گرتوته‌وه و جیا که ره‌وه‌ی کیشوهره‌کانه له‌یه‌کتر، به‌م شیویه‌ی کرداری
 به‌هه‌لمبوون رۆوی نه‌ئهدا و هه‌روه‌ها کرداری خولی بارانیش نه‌ده‌بوو، که بۆته‌پایه‌کانی
 ژیان له‌سەر رۆوی زه‌وی گه‌ر ئاوی ده‌ریا شیرین بوايه ئه‌موا زۆر زوو بۆگه‌ن ده‌بوو
 تیکده‌چوو ده‌بووه هۆی نه‌مانی هه‌موو ئهو زینده‌وهرانه‌ی که له‌خۆی گرتوه، به‌هۆی
 زۆر له‌و‌شته‌پسانه‌ی که له‌و‌شکانه‌یه‌وه ده‌رژیه‌ ناوی گه‌ر ئهم ده‌ریایانه له‌لایه‌کی دابراوی
 زه‌وی بوونایه‌وه به‌و شیویه‌ی جیا که ره‌وه‌ی کیشوهره‌کان نه‌بوونایه، به‌ناسانی کرداری
 به‌هه‌لمبوون و به‌رزبوونه‌وه، و گه‌ران‌ه‌وه‌یان جاریکی تر بۆناو ده‌ریاکان به‌هۆی
 رۆوباره‌کانه‌وه تیکده‌چوو، به‌مه‌ش و وشکایی ده‌بووه زه‌لکاو بۆ ئاوی رۆوباره‌کان،
 سه‌رنجیده ئه‌ی حه‌یران.

به‌لام ناوبردنی گه‌می و رۆشتنی له‌ده‌ریا کاندای به‌به‌خشنده‌یی خودا، قورئان به‌مه
 ده‌یه‌ویت ئاماژه‌ی شارراوه‌ی دانایی و نه‌ینی ئهو یاسا سه‌رسوپه‌نه‌ره بکات که به‌(یاسای

ئەشەمىد) ناسراۋە كەلەسەر بىنەمەي ئەم ياسايە گەمى دروستىۋوۋە ماسى مەلەدە كات ئايا ئەم ياسا بىر ياردەرە پىنورائە وۋورۋە كارىيە، كەۋالە ھەمۇ جەستەيەك دە كات كەنوقمى ئاۋ بىت ھەر لەخوارەۋە تا سەرۋەي بە پالنىكى شاقولې كىشى ئاۋە كە يە كسان دەبىت بەقەبارەي جەستە كە، كە كىشى جەستە كە زۆر تىرېۋو لە كىشى ئاۋە كە ئەۋا نوقمى ژىر ئاۋە كە دەبىت، و گەر كىشى جەستە كە كەمتر بوۋ ئەۋا جەستە كە سەر ئاۋ دەگەۋىت، ئەم ياسايە كە بەھۋى نەينى يە كەۋە ماسى يە كان مەلەدە كەن، و مەرۇف دەتوانىت پاپۇر ھىندەي كىۋو دروستىكات لې كىشېۋ قەبارەۋ بەۋزى و فراوانىدا، و گەر حەز بىكات لە ئاسن دروستىدە كات و لەناۋىدا چى بوۋىت لە بارستايى ھەلپىدە گرېت... بىتوانىت بەم ھەمۇ كىش و بارەۋە دوور بىت لەنقوم بوۋن.

ئايا ئەم ياسايەش يە كىنەكە لە كارىگەرە كانى رىنكەۋت؟ ئەي ھەيران..

ھەيران/ بەراستى ئىمە بى ئاگاۋوۋىن لەنەينى گەمى و ھەلگرتى لەدەريادا و بە ئامازە كەردنى ئەم ياسايە بۇيان.

شىخ/ بەبجۆرە دەبىننىت ئەي ھەيران خوداي بىنگەرد، داھىنەر و دروستكەرى سىستەمە كانە، و بەھۋى تۋانائو كار بەجىيى خۇي وای لەم سىستەمانە كەردوۋە كەبەيەك بگەن، و سەپاندنى ھەندىكىان بەسەر ھەندىكى تىراندان و ياخود ھەندىكى تىران پىشتىۋانى ھەندىكى تىران دەكات، لەبەردەۋام بون ۋ ژۆنىشتى ئامىرى ئەم گەردوۋنە مەزەنە ئاۋى كەردۆتە بىنەمەي ژىيانى رۋوۋە كۈ ئازەل، و بارانى خولى كەردۆتە ھۇ كارىك بۇ ئاۋدانى زەۋى لە كاتە پىۋىستىيە كانىدا، ھەمىشە دەرياي كەردۆتە سەرچاۋەي باران، و بەھەلمىۋون و چىرىنى كەردۆتە دوو ھۇكار بۇ دروستىۋون و بەرزبوۋنەۋە و گەراندىنەۋەيان، و دەرياي لەخودى خۇيدا كەردۆتە عەمبارى خوار دەمەنى و رىنگاي بازار گانى و بەھەلگىرى گەمى و كەشتى كەدەرۋات بۇ سوۋدەمەندى خەلەك لەسەر ياسايەك كەئەۋ و ھەۋا پابەندىتى، بەبى ھىچ جىۋاۋازى يەك پاپۇرى مەزنى قورس ھەلدە گرېت ۋەك چۈن بەھەلمىۋوۋە سو كە كان ھەلدە گرېت، دەگۇنچىت ئەي ھەيران كۆۋوۋنەۋەي ئەم ھەمۇۋە ھۇكارو سىستىمى پەيۋەستدارانە بەيە كىزەۋە لە كارىگەرى رىنكەۋت بى ئەي ھەيران؟

ھەيران/ سۈنىد بىت بەخودا ئەمە شىنكى مەحالە ئەي گەۋرەم.

شىخ/ ئەي، ئەم كىۋانەي كەقورئان لەچەند ئايەتىكدا ئامازەيان بۇ دەكات، ئايا بەشى رىنكەۋت چەندە لە پىنكەھان و ۋەستاندن و بەرز كەردنەۋەۋە ئەستورىي و لەتكردن و قولاي يە كانى؟

قورئانی پیروز ده فەر مویت:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظُلُمًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا﴾ النحل: ۸۱

﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا﴾ الرعد: ۳

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ

وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا﴾ المرسلات/ ۲۵-۲۷

﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ

يَهْتَدُونَ﴾ الانبياء: ۳۱

﴿وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹

ئەمە هەندى لە فەر موودە کانی قورئانە سەبارەت بە کێو و شاخەکان، بەراستی ئاماژەى ئەو دە کات لە شیوەى سنگ و پینچکەدا بن کە چۆن پینشکەو لانکە کانی پێو بەندە، و بوونەتە ئەو پشنگرو بەر بەستى بیاو جینگەى بەفرى سەر کێو کانی لە بەرزاییە کانیانداو پالیوهرى ئاو و زو کانی قەدە کانیان، و لە شانە کانیان و قولایی یە کانیان و ئەشکەوتە کانیان عەمبارن بۆ ئاو، و لە خوارو هەیان و قەر اغە کاندە سەر چاوە و رووبارن، بەلام زانست دەلیت: گەر کێو کان نە بوونایە کانی و سەر چاوە کان هەمیشەو بەردەوام نەدەبوون، و ئەو رووبارانەى کە زەویی یە کانیان ئاودەدەن بەدرزای رۆژە کانی سال نەدەبوون لە کۆتایدا بەپاک و پینگەردى دەرژینە ئاو دەریاکان، گەر زەوى هەمووى لە شیوەى پینشکەى نزمدا بووایە یاخود رووتەخت و پراخراو ئەوا بەفر و باران و ساردو سۆلى بە ئاسانى دەبارینە سەرى و پەرش و بلاودەبوونەو، و یان لە بەشیکى قولایی زەویدا کۆدەبوونەو ئەو کاتە رینگە نەدەبوو بۆ پەیدا بوونى سەر چاوە و رووبارە کان تاكو بپژانایەتە ئاو دەریاکانەو، بەلکو بەو ستاوى و نەجوولایى دەمانەو،

سیستى ئاودانى زەوى و کردارى باران لەبەنەمادا تیکدەچوو گەر ئەم کێوانە نەبوونایە.

حەیران / سۆیندیی بەخودا هەر گیز نەدەهات بەخەیاڵمدا کەوا شاخ و کێو ئەو هەموو سودانەى هەبیت.

شیخ/ منیش، سەرم سەورما بوو لەمەنتەتکردنی خودای پاك و بینگەرد بەسەر بەندەکانیدا سەبارەت بەناویردنی کێوێه کان، و قورئانی پیرۆز بۆی بەردەر خستەم، هەر کەناوی کێوێه کان دەبات لەگەڵیاندا ناوی ڕوو بارو ئاوو ڕووە کدەبات.

دەرکەم کرد گەر دروستکردنی ئەو کێوێه بەرزانه نەبوا، سێستمی ئاودان تێکدەچوو بەوێه کە بوونەتە رووتەختێک بۆ باران، و جینگەو پالتیوهری بەفرە کە بەشینەیی دەتوێنەوێه و بوونەتە عەمبارە گەورەو بەرز بۆ ئاوەڕۆکان، و سەرچاوەی ڕوبارن کەلێنەوێه دینەخواری بۆ سەرزهوی، هەرۆک چۆن زانستیش بەدەریخستوو و دەلیت کرداری ئاوەدانێ زهوی و گەڕانەوێه بارانواوە کان بۆ دەریاکان تێکدەچوو، بەلکو کرداری باران لەبنەمادا تێکدەچوو، ئایا... ئەم هەموو ڕێکخستن و سێستمە لە کاریگەری ڕێکەوتی کوێزانەبە ئەو حەیران؟

حەیران/ چەند پاك و بینگەردە خوای پەرۆردگار.

شیخ/ ئێستا وازبێنە لەو هەموو ڕێکخستە سەر سوڕهینەرهی کە کردارە بارانیان ئاسانکردوو، و لە خۆت پێرسە ئەو حەیران، سەبارەت بەو ئاوەی کە قورئان دەفەرموێت: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (الانبیاء: ۳۰)، و زانست دەلیت: ئاو سەرچاوەی ژیاڵە بۆ هەموو زیندەوهرێکی سەرزهوی ئایا بەشی ڕێکەوت چەندە لە پێکھێنانی دوو ڕەگەزە کە یەکێکە سەرچاوەی ژیاڵ؟

نەم ئاوەی کە سەرچاوەی ژیاڵە، وەك زانست دەلیت پێکھاتوو لە (ئۆکسجین و هایدروژین) بەلام ئەم دوو ڕەگەزە لە پلەیی گەرماي زۆردایەك ناکەون وەك چۆن لەپلەیی گەرماي نزمدا یەك ناکەون.

کەواتە چۆن (ڕێکەوت) یۆ ئەم زهوییە و بۆ هەسارەکانی تر، رێنە کەوت کەوا پلەیی گەرماي گونجاو ڕەخسێنێت بۆ یە کگرتنی ئەم دوو ڕەگەزە و دروستبوونی ئەو ئاوەی کە سەرچاوەی ژیاڵە. لەوانەبە بلیت بەرێکەوت ئەم یە کگرتنە پەیدا بوو، بەلام بۆتی بەردەر دەخەم لە کاتی یاسکردنی ڕەگەزەکاندا، کەوا یە کگرتنیان تەنها لەسەر بنەمای یاسای خولەیی چەسپاو پەیدا بوو کە یە کێک لە سێستمەکانی ئەو یە کە ژمارەیی ئەلەکترونی گەردیلەکانی ناییت لە (۸) ئەلەکترون زیاتر بێت، و هیچ کاتیێک ئەم ڕەگەزانه لە گەل ڕەگەزێکی تردا یەك ناگرن تا... ژمارەیی ئەلەکترونەکانی یە کسان

نەبىت بەژمارەى بەتالى بارگەى پەگەزى بەرامبەر ئايا ئەم ياسايە لەکارى رىكەوتە؟ و
لەکارىگەرى رىكەوتە كەپەگەزى ئۆكسجىن بتوانىت پەگەزى هايدروچىن بۆلای
خۆى رابكىشىت و يەك بگرن، بەمەش ئەم ئاوە دروستبەن كە سەرچاوەى ژيانى ھەموو
زىندەوهرىكى زەوىيە!!؟

دِیاری در اوسى

به شى پنجم

شینخ/ ئەم ھەوایە کە بە ھۆیە و زیندوین و دەژین لە گەل ھەموو زیندە وەرە کانی سەر زەوی لە ئازەل و ڕووەک ئایا بە شێ رێکەوت چەندە لە پێکھێنانی ئەم ھەوایە و دەستەبەر کردن و ئاسانکردنی بۆ ژیان، لە کار گەیه کدا کە وەستانی نی، وەتا کۆتایی ژیان بە خشن دەبی یە کە ی بەردەوامە.

حەیران/ ئە ی شینخی گەورەم باسی ئینبیقی مەزنت بۆ کردم (کار گە ی ئاوی سەر سور ھینەر، بە لام نەم زانیووە کە ھەواش کار گە ی ھەیه، بە لکو ئەو دە زانم کە ھەوا شتیکە و بوونی ھەیه چوار دەوری زەوی گرتوو... کەواتە مانای چی یە کە (کار گە ی) ھەیه نە لە جوولە دە وەستیت و نە سوو دە ندیی یە کە ی کۆتایی دیت... ؟

شینخ/ ئە ی حەیران دە زانیست کە ئۆ کسجین لە ڕێژە ی (۲۱) لە ھەوادا ھەیه وە نایترۆ جین بە ڕێژە ی (۷۸)، و ھەندێ لە گازە کانی تر و ئۆ کسجین گاز یکی سوکە و بە خیرا بەرز دە بیستە وە و بڵاودە بیستە وە لە توانایدایە بەرز بیستە وە و لە لایەن زەویی یە وە ھەلیمز ریت کەواتە بۆ چی تەنھا لە سەر ئەم ھەسارە ی ئیمە دە مینیتە وە لە سەر ھەسارە کانی تر نامینیتە وە؟ و بۆ چی کە بە ڕێژە ی (۲۱) لە ھەوادا بێ زیادو کەم بمینیتە وە کە ئەمە ڕێژە یە کێ پێو یستە بۆ ژیا نی ھەموو زیندە وەر یێک، گەر ڕێژە کە ی زیاتر بووایە ئەوا ھەموو کشتو کال و درەخت و باخمان دە سووتان بە کەمترین گەر لە ھەوادا، و گەر ڕێژە کە ی کەمتر بووایە ئەوا ھەموو زیندە وەر دە خنکا، ئایا دیار یکردنی ئەم ڕێژە یە لە کار یگەری رێکەوتی کوێرانی ئە ی ھەیران؟

بە لام کار گە ی ھەوا نھینی دروست کردن و رێکخستنی زۆر وردتر و مەزن ترە، و دانایی لە بەر ھەمە کەیدا گە لێک سەر و ھینەر تر و دار یژر اوتر.

چونکە چەستە مان ھەمیشە پێو یستی بە دروستی وونی وزە ی بەردەوام ھەیه، و بێگومان وزە ش پێو یستی بە سووتە مەنی ھەیه، و سووتە مەنیش بریتی یە لە ئۆ کسجینی کە بە ھۆی ھەردوو سیە کا ئمانە وە ھەلیدە مژین بە مەیش خواردنە کە مان دە سووتین، بە لام ڕێژە ی

ئۆكسجىن لەھەوادا، ديارىكراوہ لەبەر ئەوہ و اچاوہ پروان دەكریت، كەدواى چەرخیكى زۆر كۆتايى پىنبىت، چونكە ئەو ئۆكسجىنەى كە ھەلىدەمژىن بەھۆى سوتاندنەوہ لەگەل ئەو كاربۆنەى كە لە خواردنە كاغماندا ھەيە يە كدە گرن.

دووہم ئۆكسىدى كاربۆن دروستدە كەن كە ژەھرىكى كوشندەيە و بەھۆى ھەناسەدانەوہ خۆمانى لىدەر يازدە كەين.

گەر بەم شىوہ يە پروات (ئۆكسجىن)ى ناو ھەوا بەرەو نەمان دەپروات ئەو كاتە چارە نى يە؟

لەدانايى دروستكەردا واى لەرۆك كرددوہ كەھەمىشە پىويستى بە (كاربۆن) ھەيىت بۆ ژيان و خواردنەوہى و بەرھەمھىنانى بەروبوومە كەى.

ناوانىت راستەخۆ لەسروشتەوہ و ھەريىگرىت بەلكو واى بۆ دانراوہ كەلە (دووہم ئۆكسىدى كاربۆنەوہ) و ھەريىگرىت بەلام ھەر ئەيىت پىژەى (دووہم ئۆكسىدى كاربۆن) بەرەو تەواو بوون بچىت. ئەو كاتە چارەى چى يە؟

ئا... لىرەدا دانايى داھىنەرى مەزن زۆر بەسەر سوپىنەرى لەكردارى ئالوگۆر كردن لەنبو ئىمەو پرووہ كدا بەدەردە كەوئىت دووہم ئۆكسىدى كاربۆن وەك زانىت ژەھرىكى كوشندەيە و لەھەمان كاتدا ژەمە خۇراكىكە، كە ژەھر بۆ ئاژەل وە خۇراكە بۆرۆك و ئەمەش بەيە گرتنى كاربۆن لەگەل ئۆكسجىندا پەيدا دەيىت بە كارىگەرى سوتاندن.

ئىمە كاتىك ئۆكسجىن ھەلدەمژىن و خواردنە كەمان دەسوتىنن و دووہم ئۆكسىدى كاربۆن دەردە كەين و بەھۆى ھەناسەدانەوہ خۆمان لەم ژەھرە كوشندەيە پزگار دەكەين و دەيكەينە ديارى بۆ جىھانى پرووہك كە پىويستىتى بۆ بەردەوامى ژيانى و خۇراك و بەرھەمھىنانى بەروبوومى و گەلاكانى ئەم ژەھرە كوشندەيە ھەلدەمژن، بەھۆى شىكارىكى كىمىيائى سەر سوپىنەرى سەوزە ماددەى گەلا كە لەگەل پروناكى خۇردا يە كدە گرن كە بەمەش دووہم ئۆكسىدى كاربۆنە كە دەيىتەوہ دوو پەگەز (ئۆكسجىن و كاربۆن) كاربۆنە كە دەتوئىتەوہ بەھۆى ئەو ئاوەى كەپەگى پروە كە كەھەلى دەمژىت تاكو بەھۆىوہ ديارى يە نايابە كاغمان پىشكەش بكات لەگول و بەرو بوم، و ئەويش (ئۆكسجىن) مان دەداتەوہ دەيكاتە شەنى ژيان.

ئابەم چە شەنە (تواناى دروستكەرى) ئەم رىكخستە سەر سوپىنەرى داھىناوہ (كارگە) كەھەمىشە ئۆكسجىن بەئىمە دەدات و (كاربۆن) يىش بەرووہك ئەدات، و گەر ئەم ئالوگۆرە سامناكە نەبوايە ژيان لەسەر زەوى نەدەما.

ثایا... ئه مانه همووی له کاریگه‌ری پیکه‌وتی کوپرانه‌ن ئه‌ی حمیران؟
حمیران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه، به‌راستی کاریگه‌ریه‌کی سامناکه وه‌خته
سه‌ر سوپه‌ینه‌ر ترو دارپۆژراوتر بیت له (کاریگه‌ری باران).

شینخ/ ثایا... ئه‌مه‌ش یه‌کیکه له کاریگه‌ره‌کانی پیکه‌وت ئه‌ی حمیران، که قورئان
پیش سیانزه سه‌ده به‌خه‌لکی فهرموو ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ
كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا﴾ (الأنعام: ۹۹)
حمیران/ گه‌وره‌م تینه‌گه‌یشتم.

شینخ/ چونکه به‌ته‌واوی سه‌رغی ئایه‌ته‌که‌ت نه‌داوه، خودا ده‌فهرمویت (فَأَخْرَجْنَا بِهِ)
(به‌هۆیه‌وه ده‌ره‌هینا) واته به‌هۆی ئاوه‌وه رووه‌کی هه‌موو شتی‌که‌مان ده‌ره‌هینا، و هه‌روه‌ها
ده‌فهرمویت (فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ) لی‌مان ده‌ره‌هینا واته له (رووه‌که‌مان ده‌ره‌هینا) (خضرا)
(سه‌وزی) و له‌باشدا ده‌فهرمویت (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) (ناوکی لی‌ده‌ره‌هینین) ئه‌م را‌ناوه
بۆ‌کی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌فهرمووده‌ی (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) ثایا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ‌ ئاویان بۆ‌ رووه‌که
یان بۆ‌ سه‌وزه‌ ماده‌ده؟ حمیران: دیاره‌ که بۆ (سه‌وزه‌ ماده‌ده) ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌لام مانای چی‌یه
که‌خودا ناوکه له‌سه‌وزه‌ ده‌ره‌هینیت.

شینخ/ ئا... لی‌ره‌دا نه‌هینی مو‌عجزه‌که‌نی ئایه‌ته‌که‌نی قورئان به‌ده‌رده‌که‌ویت، ئه‌ی
حمیران، به‌لکه‌ ئاماژه‌یه بۆ‌ ئه‌و نه‌هینی‌یه‌ی که ئا... ئیستا لای زانیان به‌شاراوه‌یی ماوه‌ته‌وه؟
زانست واده‌ری‌خستوه‌که‌ پینم‌وتی: پیکه‌هینانی رووه‌که و خۆراکه له‌ کاربۆ‌نه‌وه
وه‌رده‌گریت، و هه‌روه‌ها زانست به‌ده‌ری‌خست که‌ رووه‌که دوو‌هم ئۆ‌کسی‌دی کاربۆ‌ن
شیکار ده‌کات بۆ‌ هه‌ردوو په‌گه‌زی (ئۆ‌کسجین و کاربۆ‌ن) کاربۆ‌نه‌که وه‌رده‌گریت و
به‌هۆی ئه‌و ئاوه‌ی که له‌په‌گ و لقه‌کانیه‌وه ده‌مژیت ده‌توێته‌وه، و به‌مه‌ش خۆی
پیدرو‌ستده‌کات و به‌ره‌مه‌که‌شی به‌رده‌گریت، به‌لام رووه‌که چۆ‌ن دوو‌هم ئۆ‌کسی‌دی
کاربۆ‌ن شیکار ده‌کات بۆ‌ دوو په‌گه‌ز؟

سه‌ر سوپه‌ینه‌ره که ئالی‌ره‌دا‌یه، زانیان به‌ده‌ری‌خست که ئه‌م شیکاره‌ رووده‌دات له
ئه‌نجامی کارلینکی کیمیاوی سه‌ر سوپه‌ینه‌ره له‌نیوان (پووناکی خۆر) و (سه‌وزه‌ ماده‌ده)
که له‌خانه‌ی گه‌لا‌کاندا هه‌یه و به (کلۆرۆفیل) ناو ده‌بریت. و ئه‌م وشه‌یه و وشه‌یه‌کی
یۆنانی‌یه که پیکه‌ها‌تووه له‌دوو بر‌گه (کلۆرۆ) واته سه‌وز، و (فۆلۆن) واته گه‌لا.

بەلام چۆن ئەم كارلىككە كىمىيائىيە پروودەدات لەنىوان پوناكى خۆرو سەوزە ماددەدا، ئەم نەينىيە كەزانست بەيە كىك لەسەر سورەينەرەكانى خوداى دروستكەرى دادەنيت.

زانايان تەنھا ئەوەيان زانىوہ گەر سەوزە ماددە نەبوايە ئەم كارلىككە كىمىيائە پوى نەئەدا، و دووہم ئۆكسىدى كاربۆن شىكار نەدەبوو بۆ ھەردوو پەگەزى (كاربۆن و ئۆكسىجىن) و پوہ كىش خۆراكى وەر نەدەگرت و بەرو بوومىشى نەدەبوو. ئايا دروستوونى ئەم كارگەى ھەوايە و دروستبۇنى ئەم سەوزە ماددەيە و گۆرپىنى زەھر بەھزى ئەو سەوزەوہ بۆ خۆراك و رىكخستى ئەم گۆرپىنەوہ ديارىيە لەناو دراوسىكاندا بەشىوہەكى خولى، ئاوا بەرپك و بى كەم و كورپى ئايا ئەمانە ھەموو لەكارىگەرى رىكەوتن ئەى ھەيران؟

میرانخانه‌ی گه‌وره
به‌شی‌شه‌شم

شیخ ئه‌ی ئهم میوانخانه‌یه‌ی که خاوه‌نه‌کی بۆمانی دروستکردوو و چه‌سپاندۆیه‌تی و پارێزراوی کردوو، و جیایکردۆته‌وو نه‌خشانندۆیه‌تی و به‌رزو نزمی تیاردروستکردوو، و به‌هموو پێوستی و به‌خشنده‌یی‌یه‌ک ئاماده‌یکردوو، ئایا به‌شی رێکه‌وت چه‌نده‌ تیایدا؟
حه‌یران: کام میوانخانه‌یه، گه‌وره‌م؟

شیخ/ میوانخانه‌ی ئهم زه‌ویی‌یه‌ له‌هاتنماندا تیایدا داده‌به‌زین هه‌ر له‌پیشکه‌وه‌ تا‌کو گۆر... ئهم میوانخانه‌یه‌ی که ئارامگا و سۆز و گه‌رمی و ئاگرو پوناکی له‌خۆگرتوو له‌گه‌ڵ ئهو چیشته‌خانه‌یه‌ی که جۆره‌ها خواردن و خواردنه‌وه‌مان پیشکه‌شده‌ کات له‌ گوشت و شیرمه‌نی و میوه‌ و سه‌وزه، ته‌نانه‌ت شیرینیش مان پیشکه‌شده‌ کات و جۆره‌ها پۆشاک که‌له‌سه‌رمای زستان و گه‌رمای هاوین. ده‌مانپارێزیت، ئایا نه‌خشه‌دانان و بایه‌خدان و وورده‌کاری تیا‌دا به‌دی ناکه‌یت ئه‌ی هه‌یران؟

سه‌رنجیده‌ له‌به‌رده‌ زۆر به‌چوو که‌کانی.. که‌ ئهم میوانخانه‌ گه‌وره‌یان لێپێکهاتوو، ئهو ماده‌یه‌ی که‌وورد و خاش و شیکار کرا تا گه‌یشته‌ گه‌ردیله‌ که‌ی و به‌ره‌و ناوکی گه‌ردیله‌ کان چون و توانیان له‌تی بکه‌ن ووزه‌ی لێبه‌ده‌ست به‌یئن به‌مه‌ش کاولکاری سوتاندن و له‌ناو بردن و کوشتاریان کرد.

ئایا پاش ئهم هه‌موو کاره‌ راستی ماده‌ه‌یان بۆ به‌ ده‌ر نه‌که‌وت یاخود تا ئیستا نه‌زانن لێی؟

ئایا بیهینی هه‌موو ئهو پێکهاتوو رێکه‌خراوه‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌رانه‌ و ئهو لێکه‌چوونه‌ دله‌ر قه‌یناه‌و نه‌خشه‌ رازاوانه، ئاماژه‌ی ئهو ده‌که‌ن که‌له‌دیاردی رێکه‌وتی کوێرانه‌ بن؟
نه‌خه‌یرو نه‌خه‌یر... ئه‌ی هه‌یران، پیاوانی زانستی سه‌رده‌می پێشوو ته‌نها سه‌رنجی رو که‌شی ماده‌ه‌یان ئه‌دا نه‌ده‌چوونه‌ ناو ناوه‌روک و قولایی‌یه‌وه‌ و په‌گه‌زه‌ کانیا‌ن به‌شێوه‌ جیاکانی ماده‌ به‌دی‌ان ده‌کرد، و نه‌ده‌زانرا هۆکاری لێکه‌جیا‌بوونه‌وه‌یان و پێکه‌وه‌ لکانیا‌ن، و په‌نگه‌ جۆراو جۆره‌کانی رووناکی ده‌یه‌ینی به‌لام نه‌یده‌زانی هۆی نه‌یینی جۆراو جۆریه‌کی چی‌یه‌. به‌لام له‌م سه‌رده‌مه‌دا ده‌چنه‌ ناو قولایی‌یه‌ کانه‌وه‌ و لێهاتوویی

خوای بۇ بەردەردە كەۋىت گەر زاناپە كى سەردەمى كۇن پىرسىياری لىبىكراپە لە چ ماددەيەك ئەم گەردوونە پىنكەتووە، وەلامى دەدايمەو كە لە گەردىلەى چوار پە گەز دروستبوو (خاك و ئاو و ئاگرو ھەوا)، پاشان زانست پەرەى پىندراو پىشكەوت، و بۇيان بەدەر كەوت كە ئەم چوار پە گەزە خۇيان لەخۇياندا لەچەندىن پە گەزى تر پىنكەتوون و ئەم پە گەزە زۇرانەش لە بەشى ھىنجگار بچووك پىنكەدىن كە نەدە بىنرىن نە كەرت دە كرىن، و لە سەدەى نۆزدە ھەمدا زانست ھەنگاۋىكى گەورەى نا، و بەدەرىخست ئەو پارچە بچووكانەى كەلايان و ابوو كەرت ناكرىت لەبەر ئەو بە بچووك ترىن شەن گەر ئەندىشە بكرىت، ئەمانىش پىنكەتوون لە بەشى زۇر بچووك كە بە (گەردىلە) ناودەبرىن، و رادەى بچووكيان ئەى ھەيران كە تىرەى ھەرىە كەمان بەرپۇزەى (پىنچ مىليۇن بەش) لەئىنجىك و كىشە كەى بەگۆرەى رە گەزە كانى دەگۆرىت بەنزىكەى لەنيوان دووبەش و (۳۹۵) بەش لەملىيۇن مىليار مىليار بەش لە گرامىك.

ھەيران / چەند سەير و سامناكە!

شىخ / ئەم قەبارەيش زانايان بەگەورەى دادەنەن بەگۆرەى ئەلە كۆرۈنە كان و پۆرتۈنە كان كە گەردىلەيان لىپىنكەدىت، و تاكو بۇمانى نىزىك بكنەمەو و بىتوانىن ئەندىشەى ئەو جىاۋازىيە بكنەن، نموونەيە كيان بۇ ھىناۋىنەتەو گەر ئەلە كۆرۈنە كان دابىن بەگەردى، پۆرتۈن لەچاۋيا بەقەد گۆزى زەوى دەپ، گەردىلەش لەچاۋى دا بەقەد سەدى ئافرەتى زىخەرەداردەپ، گەر بىتەۋەيادت، و دەلەن: جىاۋازى نيوان قەبارەى گەردىلە ھەمووى بەگشتى و ئەو ئەلە كۆرۈنەى كەتياپەتى، وەك جىاۋازى نيوان گەردىلەى تۆز و ئەم زورەى كە ئىمەى تىابىن واپە ئەى ھەيران؟

ھەيران / ئاى لەم سەر سۆرھىنەرە سەر سۆرھىنەرە!!

دەگوئىچىت ئەم گەردىلە بەو ھەموو بچووكىمەو (بۇشاىى و بەشى) ھەبىت؟

شىخ / بەلى ئەى ھەيران، بۇيان بەدەر كەوت كەوا گەردىلە بەرگى ھەمەو لەناۋىدا ناۋكىك يان چەند ناۋكىك دەخولەنەو و بارگە كانىشىان ئەلە كۆرۈنىك يان چەند ئەلە كۆرۈنىك بەگۆرەى رە گەزە كانيان ھەلدەگرن، و ناۋكىش لەلاى خۇيەو پىنكەتووە لە پۆرتۈنىك و يان چەند پۆرتۈنىك و يەك نيوتروون و يان چەند نيوترونىك، تەنھا لەھايدرو جىندا نەبىت كەنوترونى نە.

ھەيران / ئەم ئەلە كۆرۈن و نيوتروون و پۆرتۈنە چىن

شیخ/ ئەلە کترۆن بریتی یە لە یە کە یە کە بار گاوی سالب، و پرۆتۆنیش بریتی یە لە یە کە یە کە بار گاوی مۆجەب، و نیوترۆنیش بریتی یە لە یە کە یە کە بار گاوی بێ لایەن نە مۆجەب و نە سالب.

حهیران/ کەواتە ماددە و گەردون بە گشتی و ئیمەش لە گەلیاندا بریتین لە چەندە ها یە کە یە بار گاوی کارە ها؟

شیخ/ ئەمە، راستیە کە یە ئە ی ههیران، و ئەو ماددە یە کە گەردوون و ئیمە ی لێ بێنکە ها توو، بریتی یە لە وزە ی کارە ها ی جامکرا و بە شێو ه ی گەردیلە و رە گەز، و زانا ی گهوره (ئە نیشتا ئین) تیۆری (نسبی) دۆزیو و بە جیهانی ووت (ماددە و وزە یە ک شت) راستی ووتە کە ی بەدەر کەوت کاتی کە توانرا ئەتۆم لە تێکریست و ماددە کە ی بگۆردریست بۆ ووزە، وە ک چۆن بە کێردە و بەدەر خرا لە ئەنجامی لە تکر دنی گەردیلە ها، هیچ رینگێک نە یە کە ئەمڕۆ ووزە بکریست بە ماددە؟

شیخ/ ئەمە بە دوور نازانیت، ئالێزە دا نابینیت کە زۆر نزیک بوو ییتە وە لە باوەر هینان بە ئیمکانی دروست کردنی ماددە ی گەردون لە نەبوونە وە (هەمو وزە و هیزیک بە گشتی بۆ خودایە) ئە ی ههیران (إن الله قوي عزيز) (خودا بە توانا و بە هیژە).

حهیران/ شیخی گهوره م تا ئیستا باسی فەلسە فی (نسبی) بۆ نە کردوم.

شیخ/ (نسبی) فەلسە فە نە یە، بە لکو تیۆری زانستی روتە، گەر ئارەزووت لیبیت بۆتی باسدە کەم، بە لام ئیستا باسی گەردیلە ت بۆ تەوا و دە کەم تا کو بزائیت چەند رینگخستن و کرداری لە خۆ گرتوو، رینگمان کردن بۆ دەر ککردنی بوونی رینگخستن بە تەنها مەبەست و ئامانجە.

حهیران/ فەرمان بۆ تۆ یە گهوره م.

شیخ/ یە کێک لە سەر سوڕ هینەرە کانی سیستم و رینگخستن ئەو یە کە ژمارە ی ئەلکترۆنە کانی بەرگی دەرە وە ی گەردیلە یە کسانە بە ژمارە ی پرۆتۆنە کانی ناو کە گەردیلە، گەر لە ناو کدا یە ک پرۆتۆن هە ییت ئەوا یە ک ئەلە کترۆنیش لە بەرگە کەیدا دە ییت، تەنها لە ها یدرۆ جیندا نە ییت و گەر دوو پرۆتۆن هە بوو ئەو دوو ئەلکترۆنیش دە ییت، بە مجۆرە یە ک لە دوا ی یە ک ژمارە کان بەرە و ژوور دەروات، لە سو کترین بارستایی گەردیلە ی رە گەزە کانە وە بۆ بەر زترین بارستایی، و رە گەزی پۆرانیۆم قور سترینیانە، و بە هۆ ی ئەم یە کسانبوونە ی نیوان ئەلە کترۆنی سالبی بارگە و پرۆتۆنی مۆجەبی ناو ک بارگە ی کارە باایی گەردیلە یە کسان دە ییت، بە لام نیوترۆنی بێ بارگە لە ناو کدا ژمارە ی زۆر ییت یان کەم ییت یە کسان نابیت بە ژمارە ی ئەلە کترۆنی بارگە، چونکە نیوترۆن بێ

بار گەيە، سەرنجىدە. ئەي جەيران لەم سىستىمە سەرسۆرھىنەرە و لەمەش گەورەتر و سەرسۆرھىنەرتر ئەو ياسا خولىيەي كە پۇلنىكر دنى بەرگەكانى گەردىلەي لەسەر بەندە بەمەش كاريگەر دەيىت لەسەر دروستبوونى ئەلكەتۇنى رەگەزە جىاوازە كان و پىنكەاتنىيان، بەگوڭرەي پۇلنىنى ئەلەكتۇنە كان و ژمارەيان و زانايان و ايان بۇ بەدەردە كەوتوو جىنگاي ئەلەكتۇنە كان لەبەرگەكانى گەردىلەدا رىنكەدەخرى بەگوڭرەي پۇلنىنى ھەشتى، گەر ژمارەي ئەلەكتۇنە كان لەبەرگى رووتەختى گەردىلە كدا ھەشت بوو ئەوا بەرگە كە پر دەيىت و ھەر ئەلەكتۇنىك لەسەر كورسىە كەي لەھەشت كورسىەكانى ئەو بەرگە جىنگەي خۇي دەكاتمەو گرىمان رەگەزى (۹) ئەلەكتۇنى ھەيىت ئەوا ھەشتيان لەبەرگى يە كەمدا جىنى خۇيان دەگرن و نۆھەم لەبەرگى يە كەمدا جىنگەي نايىت و دەروات بۇ بەرگى دووھ لەوئى جىنگەي خۇي دەگرئ ئىتر ھەروەھا يە كەم و دووھ و سىيەم بەھەشت ھەشت پر دەبنەو، ئىتر چوار ھەمىش ھەروەھا و تاكۇتايى ھەرە بەھەشت ھەشتى پر دەيىت.

لەمەش سەرسۆرھىنەر تر يە كگرتنى ئەم رەگەزانەيە لەگەل يە كەتدا لەسەر بنەماي پۇلنىنى ھەشتى كەزۇر لەنەرىتى ميوانداری تىادا بەدى دەكرىت چونكە يە كگرتنى رەگەزە كان روودەدات بەگوڭرەي يە كگرتنى ئەلەكتۇنەكانيان.

گەر ژمارەي ئەلكەتۇنى بەرگى رەگەزە ميوانە كە لەھەشت كەمتر يىت، واتە خانەيە كى بەتالى ھەيىت، ئەو كاتە بەسنگىكى فراوانەو دەتوانىت ميوانداری رەگەزىكى تر بىكات بەمەر جىك ژمارەي ئەلەكتۇنەكانى يە كسان يىت بەخانەي بەتالى بەرگى رەگەزە كە كە لەھەشت ئەلەكتۇن كەمترى ھەيە.

ئەو رەگەزەي كە لەبەرگى دەروەيدا تەنھا (۸) ئەلەكتۇن ھەيە ناتوانىت ميوانداری ھىچ رەگەزىكى تر بىكات، كە بەمەش لىبور دراو بەلام ئەو (۷) ئەلەكتۇنى لەبەرگى دەروەيدا ھەيە، دەتوانىت يەك بگرىت لەگەل رەگەزىكى تر كە لەبەرگى دەروەيدا تەنھا يەك ئەلەكتۇنى ھەيە و ئەو (۶) شەش ئەلەكتۇنى لەبەرگى دەروەدا ھەيىت، بەم چەشنە.

لەبەر ئەو جىاوازي رەگەزە بنەرەتە كان بەگوڭرەي جىاوازي ئەلەكتۇنەكانيان، وەك باسكرا، و چ كاتىك بارستايى گەردىلەي ھەر رەگەزىك زانرا، ئەوا ھەموو سىفائە تايىتمەندىەكانى دەزانرى.

(مەندەلېف) زاناي روسى توانى پۇلنىنى رەگەزە كان بەگوڭرەي بارستايى گەردىلەكانيان بىكات، بەمەش خىشتىە كى نمرەدارى بەرو ژوورى دانا، بەلام زۇر

به کتوپری به‌رهنگاری ئەو بۆشایی‌یه بۆوه که گهردوون ناسه کان دوو چاری بونه‌وه که له نیوان مەریخ و موشتەریدا بوو، گهر بیته‌وه یادت... حەیران.

(مەندەلیف) ی زانا دۆزی‌یه‌وه که غم‌ه‌ری به‌ره‌وژووری هەر ڕه‌ گەزێک به‌شیوه‌یه‌کی ئاسایی ده‌روا هیچ بۆشاییه‌کیان تیا دا نی‌یه، تهن‌ها له‌سنی ڕه‌ گەزدا نه‌بیست، یان ئەوه‌تا ئەم (یاسایی خوله‌یی‌یه) ئاسایی و راست نی‌یه، و یاخود راسته‌ و بوونیان هه‌یه ئەو کاته ده‌بیست بوونی ئەم ڕه‌ گەزه‌ و نبوانه‌ به‌ گوێره‌ی بۆشاییه‌کانیان بن.

جینگای سه‌رسورمانه‌ که (مەندەلیف) ی زانا که‌باوه‌ری به‌راستی (یاسای خوله‌یی) هه‌بوو، چه‌سپانندی که ئەم سنی ڕه‌ گەزه‌ و نبوانه‌ پنیوسته‌ بوونیان له‌سه‌ر زه‌وی هه‌بیست به‌لکو توانی له‌سه‌ر بنه‌مای بارستایی گهردیله‌کانیان که له‌پله‌کانی بۆشایدا هه‌ن سیفاتیه‌ کیمیاییه‌کانیان دیاریکات، که‌هه‌یانه‌ هه‌روه‌ک خۆی بینییستی وایست.

له‌وه‌ سه‌یرتر حەیران (مەندەلیف) زۆر خۆشه‌ختانه‌ توانی پێش مردنی له‌سالی ۱۹۰۷ دا راستی پێشبینیه‌ زانستیه‌که‌ی بیننی سه‌باره‌ت به‌دۆزینه‌وه‌ی ڕه‌ گەزه‌ و ونیوه‌کان له‌لایه‌ن زانیانه‌وه‌، و هه‌ریه‌که‌ له‌وسنی ڕه‌ گەزانه‌ کێشنی گهردیله‌ و سیفاتیه‌ کیمیاییان هه‌بووه‌ که (مەندەلیف) ی زانا پێشبینی کردبوو ئایا، ده‌شیت ئە‌ی حەیران ئە‌م سیستم و پۆلینه‌ سه‌رسوریه‌ینه‌رانه‌ له‌ گهردیله‌ و مه‌جه‌ره‌کاندا، به‌ینی هیچ جیاوازی‌یه‌ک له‌نیوانیاندا هه‌موو له‌کاریه‌گه‌ری ریکه‌وتی کوێرانه‌ بن؟

حەیران/ شینخی گهره‌م راستی فهرموو، که‌وتی: زانا به‌چوونی له‌ماده‌وه‌ بۆ ناوه‌ڕۆکی، خودای به‌دیکرد

شینخ/ ئەو ڕوناکیه‌ی که‌ قورئان له‌زۆر له‌ ئایه‌ته‌کانیدا، ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، ئایا.. به‌شی ریکه‌وت له‌دروستبوونی و پێکهاتن و ڕیکه‌خستنی یاساو سیستمه‌کانی و جۆرایه‌تی ڕه‌نگه‌کان و گۆرانیان له‌به‌رچاودا چه‌نده‌؟
قورئان ده‌فهرمویست:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ الأنعام: ۱
﴿وَمَا يَسْتَوِي الْهَٰ غَمَىٰ وَالْبَصِيرُ، وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ، وَلَا الظُّلُّ وَلَا

الْحُرُورُ﴾ فاطر/ ۱۹-۲۱

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُ اللَّهِ

يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ القصص: ۷۱

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ الحاقة/ ۳۸-۳۹

كەۋاتە ئەۋرۇناكىيە چىيە كەبەھۆيەۋە شت دەيىنىن ۋە ئەۋە چىيە كەخودا سويندى
پىدەخۋا بەۋەي كە ئىمە دەيىنىن ۋە نايىيىنىن، خودا تۈناكانى ئاشكرايە ۋە لەقورئانى.
پىرۇزدا تەنھا سويند بەنیشانە بەرزە دروستكراۋە كانى دەخۋات، ئەۋ نىشانەي كە
راستەۋخۇ لەخۆرەۋە، ۋە يان لەۋر شەدارە نەيىنراۋە كانەۋە دەگەنە سەرزەۋى، ھەرۋەك
دەلەين، لەبەرىنەۋەيە كى جۇراۋ جۇرۇ بەگۈيرەي ژمىرە كەيان، ۋاتە بەشەپۇلى جۇراۋ جۇر
لەدرىژايىيە كانىياند، بەلام چاۋمان تەنھا بەشىكى كەمى ئەم شەپۇلانە دەيىنىنىت، ۋە ئەۋ
شەپۇلانەش ئەۋانەن كە كۆلكە زىپىنە كەبەھۆي سىبەرى خۆرەۋە، ھەۋت رەنگى
بەدەردە كەۋىت، ۋە ئەۋ شەپۇلانە لەژىر سۈرۈ سەرۋ ۋە نەۋشەين چاۋمان نايان يىنىت،
چۈنكە چاۋمان بەنەتۈنايىيە دروستكراۋە بۇ يىنىنى ئەم شەپۇلانە، بەلكو ئەم شەپۇلانە بۇ
يىنىن ۋە دەر ككردن دروستتە كراۋن.

جىۋاۋازى شەپۇلەكان لەدرىژياند دەيىتە ھۆي جىۋاۋازى لەرەنگ ۋە كارىگەرياند، ۋە
درىژترىن شەپۇل كەبەچەندەھا مىل رىژە كراۋە ۋە كورترىيان (۶) شەپۇلە لە ئىنجىكدا،
كە كاردە كەنە سەر (ئامىرى لاسلكى) گەر لەمە كورترىن، گەرمى دروستدە كەن، ۋە بە
(شەپۇلى گەرمىيە تارىك) ناۋدەبرىت، ۋە نەيىنراۋە چۈنكە درىژە شەپۇلە كەي بىرىتەيە
لەبەشىك لە ۳۰ ھەزار بەشى ئىنجىك، ۋە گەر بەھەمان خىرايى خۆي لەۋ سۈرە تىپەرى،
ئەۋ كاتە كارىگەرى لەسەرمان دەيىت ۋە ئەمەش بە (شەپۇلى روناكى) ناۋدەبرىت. ۋە
بەھۇيانەۋە ھەۋت رەنگى كۆلكە زىپىنە دروستدەيىت، ۋە رەنگە كانى ئەم شەپۇلە
يىنراۋانە دەگۈرپىن بەگۈيرەي جىۋاۋازى لەخىرايىيە كاندا گەرلەيەك ئىنجىدا خىرايىيە كەي
بىگاتە (۳۴) ھەزار شەپۇل ئەۋا رەنگى (سۈر) دروست دەيىت، گەرلەمە كەمەتر بوۋ
رەنگى (پىرەتەقالتى) پەيدا دەيىت ۋە لەپاشدا (زەرد ۋە سەۋزە شىن ۋە نىلى) ۋە گەر لەمانە زۇر
كەمەتر بوۋن بەچەشنىك بىگاتە (۶۰) ھەزار شەپۇل لەئىنجىكدا ئەۋا رەنگى ۋە نەۋشەيى
دروستدەيىت، گەرلەمەش كورتر بوۋ ئەۋ كاتە نەيىنراۋ دەيىت.

ئەۋ رەنگانە دروستدەبەن كەبە (لەسەرۋ ۋە نەۋشەيىيەۋە) ناۋ دەبرىن ۋە كارىگەرييان
لەسەرە ماددە كىمىيەكان بەدەردە كەۋىت.

لەدۋا ئەمانە شەپۇلە پۇلىنكرۋى تر زۇر دىت ۋە جىھانى يىنراۋەكان زۇر كەمەتر
لەچاۋ جىھانى نەيىنراۋەكاندا ۋە شەپۇلە ۋە شەدارە ناسراۋەكان تا. ئەمپۇش زىياتر لە (۲۷)
(پەلەدا، رىكەدەخىرىن، كە يىنراۋ تىپاياندا يەك پەلەيە، ۋە پەلەكانى تر نەيىنراۋن.

ئىستاتىدەگەيت، ئەي جەيران ماناي فەرمۇدەي خۋاي مەزن ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا
تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾.

نایا جینی بروایه ئه‌ی حمیران ئه‌م هه‌موو پۆلین و سنوردای و ڕیکه‌خسته له کاریگه‌ری ڕیکه‌وتن بن؟

حمیران/ پاکی و بیگه‌ردی بۆ دروستکه‌ری مه‌زنه، به‌لام شینخی گه‌وره‌م واده‌بینم که ئینکاری بوونی (ورشه) (الائیر) بکات که زانایان له‌سه‌ر بوونی ڕیکه‌وتون.

شینخ/ هیچ کامیک له‌و زانایانه‌ی که ووتووایه (ورشه) بوونی هه‌یه، نازانن راستی وورشه چی‌یه به‌لام به‌گریمان بونیان سه‌پاندووه، چونکه خۆیان به‌رامبه‌ر هه‌ندئ شت بیهیه‌وه که‌لایان وابوو ته‌نها هۆکار بۆ بوونی ئه‌م شتانه (ورشه‌یه) و پێوه‌ری ڕوناکیان له‌سه‌ر ده‌نگ کرد، بۆیان به‌ده‌ر که‌موت که‌پێوسته، بوونی نیوه‌ندیک هه‌یت له‌نیوان ئه‌م شتانه‌دا بۆ گواسته‌وه‌ی کاریگه‌ر له‌ته‌نیکه‌وه‌ بۆته‌نیکێ تر.

بۆ نمونه کاتیک له‌جینگه‌یه‌کی دۆره‌وه تۆپیک ده‌ته‌قیریت و ده‌نگه‌که‌ی ده‌گاته ئیمه، ده‌پرسین چی ئه‌م ده‌نگه‌ی له‌تۆپه‌که‌وه گه‌یاندۆته‌ گۆبی ئیمه، هیچ شتیک نابینن، به‌لام دیاره که نیوه‌ندیک له‌نیوان ئیمه و تۆپه‌که‌دا هه‌یه که ئه‌ویش هه‌وایه، به‌هۆی ته‌قاندنی تۆپه‌که‌وه دوو چاری له‌رینه‌وه‌ بوو، به‌مەش له‌رینه‌وه‌ که ده‌گاته‌ گۆبی ئیمه، و ئه‌و هه‌وایه‌ی که گونجاوه بۆ گواسته‌وه‌ی ئه‌م ده‌نگه‌ نیوه‌ندیکی گونجاوی نی‌یه بۆ گواسته‌وه‌ی ڕوناکی گه‌ر سه‌ره‌نجی ڕوناکی گلۆپینکی کاره‌با بده‌ین له‌جینگه‌یه‌کی دۆره‌وه‌ وه‌ک شتیک ده‌بیریت له‌نیوه‌نده هه‌وایه‌کی خامۆشدا و گه‌ر گه‌رده‌لولینکی ڕه‌ش هه‌لیکرد ده‌بینن هیچ کاریگه‌ریکی نی‌یه له‌سه‌ر ڕوناکی ئه‌م گلۆپه، وه‌ک ئه‌و کاریگه‌ریه‌ی که هه‌یه‌تی له‌سه‌ر ده‌نگی تۆپه‌که، گه‌ر تۆپینکی شوشه‌یمان له‌هه‌وا به‌تالکرد وه‌زه‌نگیک و گلۆپینکمان تیا‌دانا، و ته‌زوویه‌کی کاره‌بامان به‌زه‌نگه‌که‌وه به‌ست به‌هیچ جزرینک گوێمان له‌ده‌نگی زه‌نگه‌که‌ نابیت، و گه‌ر ته‌زووه‌که‌مان له‌سه‌ر گلۆپه‌که به‌ست کتوپر گلۆپه‌که‌ داده‌گیرسیت، به‌مه‌ ده‌رک ده‌که‌ین که هه‌وا ئه‌و نیوه‌نده گونجاوه نی‌یه بۆ گواسته‌وه‌ی ڕوناکی، و ئه‌م نیوه‌نده که زانایان به‌ (ورشه) (الائیر) ناوی ده‌بن به‌بی ئه‌مۆی راستیه‌که‌ی بزائن.

به‌لام تاقیکردنه‌وه زانسته‌یه‌کان نه‌بوونی وشه‌یان سه‌لماند و پێوه‌ر له‌نیوان ده‌نگ و به‌نگدا له‌گه‌ڵ جیاوازی‌دا.

له‌راستیدا ده‌نگ بریتی‌یه‌ له‌ پینک‌دادانی له‌گه‌ڵ هه‌وا‌دا و به‌له‌رینه‌وه‌ی جزرا و جزور ده‌یله‌رینه‌وه‌ تا... ده‌گاته‌ گوێمان گه‌ر هه‌وا نه‌بوایه ده‌نگیش نه‌ده‌بوو، به‌لام ڕوناکی شه‌پۆلی تیشکه‌کانی به‌بی پێوستی به‌هیچ نیوه‌ندیک به‌ئاسانی به‌بۆشایدا ده‌روات.

هیچ جیاوازی نی یه گهر (وورشه) بوونی فعلی هه بیته و یاخوود بوونیکی گریمانی سه پینراو بیته، نه وهی که هه میسه لای من گرنکه ئهی حهیران، نه وهیه که له لایه نه کانی دانایی و سیستم و دروستکردنت بۆ به ده رنجهم، ئایا لهو جیاوازیی یه به ئاگایته که خودا له گواستنه وهی دهنگ و رونا کیدا دروستیکردوه.

ئایا چۆنت ئه ندیشه ده کرد. گهر دهنگ وهك روناکی بگه یشتایه گوئیمان، له خۆر و هه سارو ئه جرامه ئاسمانیه کانی تره وه یاخود به پینچه وانه وه بووایه روناکی به هۆی هه واهه بگه یشتایه ته به ئیمه، به مهش بیستن و بینیمان تیکده چوون.
ئایا ئهم جیاکاری و سیستم و دانایی یه هه موو له کاریگری ریکه وتی کوئیرانه یه ئهی حهیران.

حهیران/ به خشنده یته زیاتر بیته ئهی گهره م.

شیخ/ ئهی ئهم ئاگره، ئهی حهیران.

حهیران/ به لام شیخی گهره م پهمانی دا پیم باسی (پژوهیی) (نسبیه) م بۆ بکات.
شیخ/ ده پینم زۆر سوری له سه ر بیرو که ی (پژوهیی) وهك میشکت خولیا ی بوو بیته وایه.

حهیران/ چۆن خولیا ی نام که نه وه هه مو سه رتایی یه عه قلیه ئاشکرا کانی سه رو ژیر کرد، کاتیک ئینکاری نه وه ده کات که کورتترین هیلێ راست نه وه هیلێ یه که ده که وینته نیوان دوو خاله وه و لای وایه که دووری یه کهان سنی دووری نی یه به لکو چواره و یه کینکیان لهو چواره (کاته) و زۆر شتی تری سه رسو پر هینه ره.
شیخ/ ئه مانه ت له کوئوه زانی؟

حهیران/ له پوژنامه گهرۆ که کان خویندوو مه ته وه، و یاخود له لایه نه خه لکه وه گوئیستی بووم.

شیخ/ راستی زانسته کان له هه والی پوژنامه کانه وه وه ره مه گر، و بێجگه له زانایان له که سی تر وه ری مه گر، و مه هیلێ عه قلیت چه واشیه لایه نه سه ره تایی یه کهان و ئاشکرا کان بیته، گهر به گشتی هه موو زانایان هه والی چه واشیه عه قلیت بکه ن باوه رت نه بیته که زانایه کی مه زنی وهك ئه نیشتاین پینچه وانه ی عه قلی خۆی بکا و ئینکاری شته سه ره تاو ئاشکرا کان بکات، چونکه ئه نیشتاین بیرو باوه ری سه رو ژیر نه کردوه، به لام هه ندی لایه نی تیدا راستکردو ته وه، ئینکاری ئاشکرا کانی عه قلی نه کردوه، به لام به ئاگامان ده کاته وه که واهه تیگه یشتوو ده رک کردماندا راده بهك بۆ جینگا و کات و جووله دابنێن که ده رک کراوه کانیا ن تیا دایه، بیرو که ی (پژوهیی) کاتیک ده لیت (هیلێ)

راست نزدیکترین هیله له نیوان دوو خالدا، چونکه ئەو ریژیه بۆ لاریو نه‌وه‌ی زه‌وی .
 داده‌نیت که هیله راسته‌کی به‌سهردا ده‌روات و ههر گیز ناتوانین بۆ نمونه ئەندیشه‌ی
 کورتترین هیللی نیوان نیویورک و پاریس بکه‌ین، له کاتی‌ک ئەو هیلله له‌سهر زه‌ویییه‌کی
 چه‌ماوه‌دا ده‌روات، گهر له‌ناخی زه‌ویدا هه‌مان قیاسی بکه‌ین له نیوان ئەو خاله‌ی
 که نیویورک له‌سهرینتی و ئەو خاله‌ی که پاریس له‌سهرینتی، و ئەو ئاشکرایه‌ی که ده‌لێت
 هیللی راست کورتترین ماوه‌یه له نیوان دوو هیلدا وه‌ک خۆی به‌راستی ده‌مینته‌وه و
 کاتی‌ک (ریژیه‌یی) دوریییه‌کان (سێ) دووری نین و (چوارن) که یه‌کی‌کیان (کاته)
 ئەمەش به‌سهر ته‌نی جولودا ده‌چه‌سپێت نه‌ک به‌سهر ته‌نی وه‌ستاو، و سه‌باره‌ت به
 (جینگا) و (کات) که سێکی ده‌رک که‌ر پێیان هه‌لده‌ستیت، و له‌به‌ر ئەوه‌ی زانست
 سه‌لماندنی هیچ ته‌نیک له‌گه‌ردوندا له‌گه‌ردیله‌وه بۆ مه‌چه‌ره‌کانی هه‌موو به‌گشتی
 له‌جوله‌یه‌کی به‌رده‌وامدان به‌خیرایی جیاواز، و هه‌روه‌ها سه‌لماندیان هه‌موو ته‌نیک که‌م
 و گرژده‌ینته‌وه له‌هیللینکی به‌ئاراسته‌ی خیرایییه‌که‌ی به‌گرژ بوونینکی (ریژیه‌یی)
 به‌گونیه‌ی خیرایی ته‌نه‌که‌ی چه‌سپاوه که له‌نیوان بارستایی و وزه‌دا گونجانیکی بێ راده
 هه‌یه، واته وزه‌یه‌که‌سه‌نه به‌بارستایی لێدراو به‌چوارینه‌ی خیرایی روناکی، و ژماره‌ی
 یه‌که‌کانی بارتاییه‌که‌ی له‌ژماره‌ی چه‌سپاوه دراوه که چوارینه‌ی خیرایی روناکییه‌.

له‌به‌ر ئەم گونجاندنه‌ چه‌سپاوه له‌نیوان وزه‌و بارستایدا واته له‌نیوان هیزو ماده‌دا
 هه‌ردوو کیان ده‌کا به‌یه‌ک شت و هه‌ر کاتی‌ک بارستایی زیادی‌کرد و وزه‌ش زیاده‌کات، و
 هه‌ر کاتی‌ک وزه‌ له‌ته‌نیکدا نه‌ما بارستایی یه‌که‌ی که‌مده‌یته‌وه و به‌مەش ماده‌ شیای
 نه‌ناو چوونه، و له‌به‌ر ئەوه‌ی (کات) جیاوازی هه‌یه له‌نیوان دوو که‌سی ده‌رک که‌ردا که
 یه‌کی‌کیان له‌هه‌سارینک ئەوه‌ی تریشیان له‌هه‌ساریکی تر به‌مه‌رجینک خیرایی ئەم دوو
 هه‌ساره‌ جیاوازییت، چونکه وه‌ک ده‌زانیت کات به‌دوای جولده‌ادیته‌، و به‌مەش
 (قیاسی) ریژیه‌یی ده‌یینه‌ ده‌ستکه‌وتی ئەم کورتکراوه‌ زانستیانه‌ی که‌ گه‌یشته‌یه‌ ئه‌نجامه
 رانسته‌یه‌کانی، وه‌ک یه‌کی‌ک له‌وانه ئەندیشه‌مان به‌وه‌ی دووری ته‌نه‌ جولوه‌کان ناگونجیت
 به‌کاره‌ینانی له‌سهر بنه‌مای سێ دوریییه‌کانی جینگا که‌مه‌مانه‌ن (دریژی)، (پانی)
 (به‌رزی)، وه‌ک ده‌یزانین، به‌لکو پێویسته له‌گه‌ل ئەم سیانه‌دا ره‌گه‌زی (کات) یش هه‌ییت،
 واته ره‌گه‌زی خیرایی که‌ دریژی و بارستایی ماده‌وه‌ وزه‌که‌ی پابه‌ندیته‌، به‌مەش
 کارده‌کاته سهر دریژی ماوه‌ی مانه‌وه‌و له‌ناو چوونی...

به‌م چه‌شنه‌ سه‌رنجمان بۆ ماده‌وه‌ دریژی و بارستایی و وزه‌و جینگا کات ناتوانین
 سه‌رنجدا‌نینکی جیاوازی چه‌سپاوی به‌راوه‌مان هه‌ییت، به‌لکو پێویسته سه‌رنجدا‌نمان بۆ شته

دەر ککراوه کان، سەربخدا نیککی رێژەیی بێت لە گەڵ دوورییە کاندرا دە بۆ کات و جینگا و جووتەو خێرایی ماددە دا بنیین، و ئەمەیه مانای (رێژەیی) (النسیب) (Relativite) ئایا حەیران هیچ شتیکت تیادا بینی کە مەعقول و ئاشکرا کان ئینکار بکات؟

و ادەزانی خۆم لە باسی (رێژەیی) دوور دەخەمەوه لە بەر ئەوێ باوەر هێنان دوورم دەخاتەوه.

حەیران/ بەلێ و ام دەزانی.

شیخ/ نەخێر، نەخێر ئەمە حەیران (رێژەیی) بریاری نەبوونی بێ رادەیی کات و جینگای نەداوه، بەمەش ووتە کە ی غەزالی پروونکردەوه کە پێش هەزار سال ووتبووی و نزیککی خستەوه لە باوەر هێنان بە خوداوه بریاری بوونی یە کگرتنی نیوان ماددەو هێزی داوه، و بە گۆرانی ماددە بۆ ووزە و لەناوچوونی، و بەمە گەشتە نەمریی کە مەحەل نی بە دروستکردن و نەمان لە نەبوونەوه بە پێچەوانەی ئەو ووتەیی کە دەلێت: (هیچ شتیک لە سروشتدا نەدروستدە کرایت و نەلەناو دەچێت)

ئەو بیرو کە یە کە زالبوو بە سەر عەقلماندا و زەحمەت بوو لەلامان باوەر هێنان بە دروستکردن لە نەبوونەوه... ئەم (رێژەیی) یە نزیککی کردینەوه بەمەمەموو شتە بۆ باوەر هێنان و نزیک بوونەوه ی زیاتر لە خودا.

حەیران/ کەواتە ئەنێشتاین لە باوەرداران بوە بەبوونی خودا.

شیخ/ نەک تەنها باوەردار بوو بە لکو لای و ابوو هەموو زانیە کێ دانا کە دەچێتە ناو قولایی هەندێ نەهینی دانایی و سیستم و دروستکردنی باوەر هێنانی بەبوونی خودا مەزنتەر دەبێت، بە لکو وای بۆ دەچێت کە زانست پێرەوی راستی ناییت گەر باوەری لە گەلدا نەبێت، و باوەر پێش بە بێ زانست پێرەنگدار ناییت، و لەم پێوانگە یەوه دەلێت و چەند جوانە ووتە کە ی:

جوانترین مۆچۆر کە کە بە لە شماندا دێت ئەو کاتە یە کە دەوێستێن لە سەر سە کۆی شاراوێ بەر دەر گای نەهینی یە کان، کە ناوێرۆ کە بۆ زانیینی راستی یە کانی بۆ هەموو هونەر و هەموو زانستی و ئەو کە سە ی مردووە گەر ئەمە هەستە لە لای نەبزویت، و زە لە زانیکی داخراو و تێرسدا دەژی، بێ ئەوێ بە شداری جوانی سەر سۆر هێنەر بێت، ناوێرۆ کێ جەوهەری هەستمان بە ئاین، لە ناخدا ئەوێ یە کە دەبێت بزانین ئەو کە سە ی کە رینگای زانیینی خودی ئەو نازانیت، و هیچ رینگایە ک نە بۆ زانیینی کونھی ئەو شتە بوونی هەیه.

میوانخانه‌ی گه‌وره

به‌داناترین نیشانه‌وه به‌راز‌وه‌ترین جوانی زاتی ئه‌و به‌ده‌رده که‌ویت له‌م جیهانه‌دا، که‌
نامیره‌ داماره‌ کانی عه‌قلمان ته‌نها ده‌رکی وینه‌ پروو که‌شیه‌کان ده‌کات له‌پروو ته‌خته‌کاندا
بئ چوونه‌ ناو وورده‌ کاری قولایی به‌کانه‌وه.

بانگیشی باوه‌ری ئه‌و زانایه‌ ده‌کات که‌ده‌رکی هاو کاری نیوان باوه‌ر به‌ بوونی خوداو
زانست ده‌کات، (واته‌ بوونی ئه‌و باوه‌ره‌ قووله‌ی به‌و دانایی‌یه‌ی که‌ ئه‌م گه‌ردونه‌ی
له‌سه‌ر دروستکراوه‌، ئه‌وه‌ش باوه‌ری کلپه‌رو نیوتن بو، چ تامه‌رزویه‌ک ده‌گاته‌ تامه‌رزو
گرداره‌ که‌ی ئه‌م دوانه‌ بۆ بینینی تروسکای ئه‌و بلیسه‌ که‌ده‌رده‌ که‌ویت له‌پروناکی عه‌قل
له‌م گه‌ردوونه‌دا؟

من هه‌ر گه‌یز ناتوانم ئه‌ندیشه‌ی زانایه‌ک به‌کم که‌ نه‌زانیت به‌ بنهما دروسته‌ کانی بوونی
گه‌ردوونی که‌وه‌ستاره‌ له‌سه‌ر دانایی‌یه‌ک و ئه‌وه‌ش له‌لای عه‌قل ده‌رک کراوه‌، (زانست)
بئ باوه‌ر بیره‌وینکی چه‌وت ده‌گریت و باوه‌ریش به‌بئ زانست، هه‌روه‌ک کویره‌ ده‌ست
ئه‌کووتی).

حه‌یران/ ئه‌مه‌ زۆر گرنگه‌ گه‌وره‌م.

شیخ/ ئیستا ئه‌ی حه‌یران بابگه‌رینه‌وه‌ بۆ میوانخانه‌ که‌مان که‌ خاوه‌نه‌ که‌ی ناگری
له‌چینه‌ستخانه‌ و ژووره‌کانیدا داناوه‌.

ئه‌و ناگره‌ی که‌ قورئان له‌هه‌ندی ئایه‌تدا ئاماره‌ی بۆ کردووه‌، و منه‌ئمان به‌سه‌ردا
ده‌کات تاکو به‌یادمان به‌ینه‌ته‌وه‌ مه‌به‌سته‌ بوون و دانایی له‌دروستکردندا، پیم بلی ئه‌ی
حه‌یران به‌شی ریکه‌وت چه‌نده‌ له‌دانانی ئامرازو ئاماده‌ کردنی ره‌گه‌زه‌کانی، و
به‌ده‌سته‌ینانی ماده‌کانی و ئاسانکردنی به‌شیوه‌یه‌کی شاراره‌وه‌، و به‌کارخستنی مروف‌ف بۆ
به‌کاره‌ینانی له‌کاتی پنیوستدا، به‌گویره‌ی سیستمه‌ دیار کراوه‌کان و سیفاته‌
تایه‌مه‌نده‌کانیان؟

قورئان ده‌فه‌رمویت:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ الواقعة/ ۷۱-۷۴

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ تُوقِدُونَ﴾ یس: ۸۰
به‌لام زانست ده‌لێت: ناگر بریتی به‌ له‌دیاردی ئه‌و زیاده‌ گه‌رمیه‌ی که‌له‌ ئه‌نجامی
سوتاندنی هه‌ندی له‌ته‌نه‌کان به‌ده‌ر ده‌که‌ویت، و (سوتاندن) به‌مانا گشتی به‌که‌ی بریتی به‌
له‌دیاردی کیمیاویه‌کان که‌ پرووده‌دات له‌ئه‌نجامی به‌کگرتنی ته‌نیک له‌گه‌ل ئۆکسجیندا

بەلام ئەو سوتاندەنى كە گەرمى پەيدا دە كات لە ئەنجامى يە كگرتنى ئۆكسجىنە لە گەل كاربۇن، و ئەم كاربۇنەش لە تەنە جىاوازە بى گىيانە كان و گىيانلە بەرە كانى ناو سروسشتا ھەيە، بەلام زۆر ترين و گەورە ترين بوونى كاربۇنى لەرۈۋە كدا ھەيە وەك دە زانىت خانە كانى رۈۋەك بە گشتى لە كاربۇن پىنكھاتوۋە، بەلكو دەتوانىن بلىن كاربۇن تەنھا رەگەزە لە پىنكھاتنى رۈۋەك كە خۇى و خۇراك و بەرۈۋ بوۈمە كەى ئىستا دە ركت كرد ئەى حەيران كە ئەم ئايەتەنە چىان لە خۇگرتوۋە، چەند مەزن و ئاشكران، بۇ بەر دە خستنى توانايى و كار بە جىئى خودا (ئاگر گەورە ترين پىۋىستى ژيانى مۇفە بۇ گەرمكردنەۋەى خۇراك و كارە كانى، و گەر بە شىۋەى ئاۋا بوونى زۆر بوۋايە، ژيان لە ناۋ دە چوۋ، ياخود مەترسىە كى ھەمىشەى دە بوۋ لە سەر ژيان سەرنجىدە چۆن خودا سىستەم و رەگەزە كانى بۇ دانائە، و درەختى سەۋزى بۇ رەخساندوۋە، و كىر دۇتە شۈننى حەشاردانى وزە و ئىمەى زال كىردوۋە بە سەرىدا بۇ بە كارھىنانى لە كاتى پىۋىستىدا بە گۈرەى پىۋىست، و كىر دۇتە جىئى خۇشحالى بوونمان بۇ ئەۋەى وەك يادنامەيەك. ئىمىنئەۋە كە ھەر گىز لە يادمان نە چىت.

(كانى كە دەرىدە ھىنن لە شۈنە شارۋە كەى خۇيدا كە ئەۋىش لە ئاۋ درەختى سەۋزە تەرۋ ئاۋدارە كاندايە كە ھەر گىز بە يادماندا نايەت كەلەو شۈنەدا خۇى حەشاردايەت) ئەو توانا مەزن و دانائە دۇر فىنەى كەدارى ئاگرى بۇ دروستكردوۋىن ئەم بە يادھىنانەۋەيە كابرەيە كى لادى نىنى سادە سەرسام دە كات و توانايى خوداى پىشان دەدات، ھەر وەك چۆن زانايە كىش سەرسام دە كات و دەركى ئەۋەدە كات كەلەپشت ئەم توانايەۋە چ نەننى يە كى گەۋرە دانايى و سىستەم و مەبەست و نەخشە دانان ھەيە ئەى حەيران ئايا ئەم ئاگرە راستەۋ خۇ لە كىردارىكەۋە دروست نەبۈۋە تابوتىر تى لەدروستكەرى رىكەۋتى كۈيرانەيە؟ بەلكو ئامادەۋ دانراۋە بۇ پىنكھىنانى وزەيەك كە ۋەستاۋە لە سەر كاتىك كە بە ئەنجامى ئەدا دەرىدە ھىنن لە شۈنە شارۋە كەيدا لە كاتى پىۋىستىدا بە گۈرەى سىستەمكى وورۇنەر).

ئايا ئەم ئاگرە كە خودا پىنى بەخشۈىن و كىر دۇتە بەلگە لە سەر بوونى خۇى، دە شىت لە كارىگەرى رىكەۋتى كۈيرانە بىت ئەى حەيران؟
 حەيران! پاك و بىنگەردى بۇ خوداى مەزەنە.

شىنخ/ ئەم روۋداۋانە كەلەقورئاننى پىرۇزدا لە گەلىك ئايەتدا ئامازەيان بۇدە كات، و جىاۋازى لە رەنگو بەرۈۋ بوۈمە كانىاندا دوۋبارە دە كاتەۋە، ئايا بەشى رىكەۋت چەندە لەدروستبوۋنىاندا بەو جۆرۈ شىۋازو چىژو بۇن و تايبە ئەندى و سوۋدەى كە ھەيانە، و

همه‌سویان به گشتی لهیه‌ک خاک ده‌روین و بهیه‌ک تاو تاو ده‌درین؟

قورئان ده‌فرمویت:

﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صَنْوَانٌ وَغَيْرُ صَنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ (الرعد: ٤)

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ (فاطر: ٢٧)

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (الأنعام: ٩٩)

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُبْتِغِ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (النحل: ١٠-١١)

﴿وَالْدَّرُضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾ (ق: ٧-١١)

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَلْبَتْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورٍ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبِغٍ لِلْكُلِينِ﴾ (المؤمنون: ١٨-٢٠)

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَمَّْا صَبَّيْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا، وَعِنَبًا وَقَضْبًا، وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا، وَحَدَائِقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا، مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ﴾ (عبس: ٢٤-٣٢)

سەرئەجدە کە چۆن قورئانی پیرۆز بەلگە بپرە بەرزەکان لەسەر بوونی خودا و تواناکانی بەدەردەخات بەجۆرەها ئایەتی جیاوازی ئاماژە دەستکردنی دەدەن بەوەی کە لە کاریگەری مەبەست و وویست و داناییە، ئەک لە کاریگەری ڕێکەوتی کوێرانە. زانست بەسەر سامی یەو بەرامبەر ئەم تواناییە دەوێستێت کەوای لەزەوی کردووە بەتەنها لەخاکە کەیدا جۆرەها ڕووەکی تیادا برۆیت، زانایان دەڵێن: ئەو ڕەگەزانی کەوا ڕووەکیان لێپێکدێت ئاشکران هەمویان خۆراکیان لەزەویی یەو دەمژن لەسەر یەک خاک دەڕۆین و بەیەک ئاو ئاودەدرێن، و یەک هەمواش دەمژن و خۆراک و بەروبووبیان لەیەک کاربۆن دروستدەکەن.

نزیکی بۆ ڕێکەوت ئەوەیە کە هەموو ڕووەک بەگشتی، پەک جۆربەن، کەواتە ئەو نەهینی یەچی یە کە هەندێکیان جیاوازی لە هەندێکی تریان لە بەروبووم و خواردنیاندا وەک قورئانی پیرۆز دەفەرموێت، تەنانت لە پانتاییە کدا کە لە مەتریککی چوار گۆشە زیاتر نەیت، شیرین و ترش و تال و ژەهرای بچینریت و بەیەک ئاویش ئاو بدرێن، هەر یەک لەم ڕووەکانە بەبێ هیچ تێکەڵاوی بوونیەک بەروبوومە جیا کرانەوە تایبەتمەندە کە خۆیان بە بەردەهێنن.

ئەستێ ئەم ڕۆ بەدەر یخستوو کە چۆن خودای بەتوانا لە گەراي ئازەلدا ڕەگەزی نەخشە بۆ ماوەییە سەر سۆرە هێنەرەکانی داناو، هەروا هەمان نەخشە لەتۆوی ڕووەکاندا داناو جانی ئەم نەخشە کێشانی لە کاریگەری ڕێکەوتن، ئەی حەیران؟ سەرئەجدە کە چۆن قورئان لەملێژنەها جۆری ڕووەک و دانەوێڵە و زەیتوون و دارخووماو ترئ و هەناری هەلبژاردووە بەتایبەتی لەئێو هەموو ڕووەک بەسوودەکانی تردا باسیکردوون بۆ ئاماژە کردنی بوونی (مەبەست) و (بایەخدان) لەدروستکردندا. تۆ دەزانیت ئەو خۆراکە کە لە شمان پێویستی پێیەتی پێکها تووە لەماددە نیشاستە شەکرایی یە کاربۆنیەکان، و چەوریەکان و سەبارەت بەپڕۆتینی، قورئانی پیرۆز لەباسکردنی ئازەلدا ناوی دەیات.

بەلام سیانە یە کەم، لەوانە نیشاستەکان لە هەموو جۆرەکانی دانەوێڵە دەردەهێنریت، و شەکرایی یە کاربۆنیەکان لە ترئ و خووماو هەناردا دەردەهێنریت و چەوری یەکان لە (زەیتووە) دەردەهێنریت.

بیر بکەرەوە ئەی حەیران لە نەهینی ئەو ووتانە، خودای مەزن گفتوگۆ لە گەل عەرەبدا بەو شتێانە دەکات کە تێی بگەن و هەرتیادا گفتوگۆ هاتوووە بۆ نەتەوێکانی پاش ئەوان کە خودا بەپەیدا بوونیان دەزانیت کە لەدوای ئەوەی بەزیاتر لە هەزار سال پەیدا دەبن و

له‌تیگه‌یشتنی باسکردنی ئەم جۆرانه له‌لایه‌ن قورئانه‌وه بۆی به‌ده‌رده‌که‌وێت که‌چ
ره‌گه‌زینکی خۆراکی سه‌ره‌تایی گرنگیان له‌خۆ گرتوو به‌ مَرُوف بیجگه‌ له‌ناژه‌ل
که‌خودا له‌باسی گزوو گیادا ناویان ده‌بات.

حه‌یران/ ده‌بینم قورئان ناوی زه‌یتون زۆر ئه‌بات، و به‌ پیرۆزی داده‌نێت، و کردۆتیه
ئموونه له‌سه‌ر هه‌ینانه‌وه‌ی رووناکی خودا.

شیخ/ هه‌ر له‌کۆنه‌وه‌ی لای هه‌موو نه‌مه‌وه جێنشینه‌کانی ده‌ریای ناوه‌راست ئەم دره‌خته
پیرۆز و مووقه‌ده‌س بووه‌ لای ئه‌وان نیشانه و هه‌پما بووه‌ بۆ (دانایی) و (پست و به‌ره‌که‌ت)
وه‌زیاتر له‌وه‌ده‌فهره‌ ناوه‌نده‌دا ده‌رویت که‌خودا سه‌باره‌ت ئەم جینگایه‌ ده‌فرمویت (نه‌خۆر
هه‌لاتیه‌و نه‌خۆر ئاوییه‌) و ئەو ده‌ورو به‌ری زه‌ویییه‌ پیرۆزانه‌ ده‌گرێته‌وه‌ که‌ جینگه‌ی
له‌دایکبوونی شارستانیته‌ت و ئاینه‌ ئاسمانیه‌کان بووه‌ به‌گشتی؟

چۆن پیرۆزنا بێت که‌خودا پیرۆزی پینه‌خشیه‌و کاتیگ له‌ جیهانی رووه‌ کدا
سه‌ر سه‌وره‌یه‌ن ترین نیشانه‌ی دروستکردنی خۆی تێدا به‌ه‌توانایی و کار به‌جایی و
بایه‌خدا که‌ به‌گشتی خۆراک و گه‌رمی و ئاگر و رووناکی تیا دا کۆ کردۆته‌وه‌، هه‌یچ
کاتیگ به‌خه‌یالماندا نه‌هاتوو و ئه‌ندیشه‌مان نه‌ده‌کرد که‌ ئەم هه‌موو شته‌ شاروا نه‌ له‌م
دره‌خته هه‌میشه‌ گه‌لا سه‌وزه‌دا کۆ بووبێته‌وه‌، که‌چه‌وری لێوه‌ ده‌رده‌هه‌ین که‌سه‌رچاوه‌ی
خۆراکی له‌شمانه‌ و تام و چێژه‌ بۆ خواردنه‌کانمان و گه‌رمیه‌ بۆ ده‌روغان و ئاگر و رووناکی
له‌زه‌یته‌ که‌ ده‌رده‌که‌ین که‌ به‌بێ ئاگریش نزیکه‌ زه‌یته‌ که‌ خۆی رووناکی بخاته‌وه‌ و هه‌ک خودا
ده‌فرمویت ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ رووناکی له‌سه‌ر رووناکی ده‌یکاته
ڕینمایی بۆ ئەو که‌سانه‌ی که‌ بیه‌وێت ﴿لنور: ۳۵﴾، ئە‌ی حه‌یران.

حه‌یران/ ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ لنور: ۳۵

شیخ/ ئەم ناژه‌لانه‌ ئە‌ی حه‌یران له‌ پێدار و بالنده‌کان، که‌ قورئان له‌زۆر ئایه‌تدا ناویان
ده‌بات، و ئاماژه‌ی جیاوازیه‌کانیان ده‌کات له‌گه‌ڵ ئە‌وه‌ی له‌یه‌ک به‌ره‌ته‌وه‌ دروستبوون
که‌ ئه‌ویش (ئاوو خا که‌) به‌شی ڕنکه‌وت چه‌نده‌ له‌دروستکردنیان و پێکهاتنیان و
جیاوازی له‌جۆریان و شیوازیان و ڕێزه‌یان و ئه‌ندامیان و هه‌ریان و ڕه‌نگیان و ده‌نگیان و
سودمه‌ندیان و زه‌ره‌مه‌ندیان؟

قورئان ده‌فرمویت: -

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى

رَجُلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿النور: ٤٥﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ الغاشية: ١٧

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ الأنعام: ٣٨

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ٧٣

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ

وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾ فاطر ٢٧-٢٨

زانست ده‌لئیت: ئەو ڕەگەزانی کە ئەم لاشانە ی لێ پێکدێت زانراون و هەموو ئازەلێک لە بنەرەتدا لە ئاوو خاکی ئەم زەوییە دروستبوو بە پاشان جۆرایەتی و گەشەیی بە سەردا هاتوو بە پێی یاسای (پێکھاتن و گەشە کردن) کە لەمەو پێش باسمان کرد، و لەوانەیە ئەم بۆ چوونە راست بێت، چونکە دروستکردنی راستەو خۆ زیاتر بە لگەی تبادا نییە لە سەر بوونی خودا لە دروستکردنی بە پێی یاسایی پێکھاتن و گەشە کردن، هەر وەک جێر ده‌لئیت: (ئەم سیستمە ی کە ژیاڵ دەبەن بە ڕێو لە پێکھاتنی زیندەوەر و گەشە کردنیان و لە جیاوازیان و لە یە کچوونیان و بۆ ماوە پیاڵ و جۆرایەتیان هەموو بە گشتی یاسا و سیستم وەک ده‌لئیت یاسا و سیستم واتە، دیاردەن لە دیاردە کانی نەخشە دانان و وویست و دانایی، ئایا جیایی بڕوایە ئەمانە لە کاریگەری رێکەوتی کوێرانە بن، ئە ی حەیران؟

تۆ دەزانیت هەموو گیانلە بەرێک لە هیلکە ی مێ یەو پستاندنی لە لایەن نێرە کە ی دروست دە بێت، و زانست بە دە رنجستووە کە هەموو جۆرە کانی گیانلە بەر بۆ ماوە یی بنەرەتیان هە لگرتوووە کە خودا دروستیکردووە لە هیلکە و لە پێتەرە کە دا هە یە، هۆ ی ئەم نەخشە بۆ ماوە ییە سەر سۆر هینەرە و هەموو ڕەگەزێک بە سیفات و تایبەتە ندی خۆ ی جیا دە کرێتەووە لە ڕەگەزە کانی تر، هەر چە نە کە هەموو گیانلە بەرێک لە ئا و دروستبوو وەک قور ئان دە فەر مویست، جا ئایا دە گو ئنجیت ئەم رێکخستەو تایبەتە ندی و جیا کەرەو یی بە لە دیاردە ی رێکەوت بن؟

میوانخانه‌ی گه‌وره

چ رینکه‌وتینکه که فیل و میشووله و نه‌سپی ده‌ریاو بۆق و نه‌هنگ و کرمی هه‌لواسراو تیمساح و ناسک و که‌ر که‌دهن و و شترمه‌ل و کۆترو په‌پوله و بازو کولله‌و تاوس و شیرو مه‌رو میشووله و و شترو دوو‌پشکی ژه‌ه‌راوی و هه‌نگ به‌هه‌نگوینه سوود مه‌ندتره‌که‌ی دروسته‌کات ئه‌ی حه‌یران؟

حه‌یران: په‌نا به‌خوا له‌ری و ونبوونی، سویندیی به‌خوا هه‌ر له‌ مندا‌لیموه بیرده‌که‌مه‌وه که‌ چۆن هه‌نگ ئه‌م هه‌نگه‌وینه‌مان بۆ دروسته‌کات که‌ زۆرم حه‌ز لیده‌کرد ته‌نانه‌ت کاتی یاریه‌کانم ده‌کرد له‌کیلگه‌دا ده‌مپرسی بۆچی په‌پوله وه‌ک هه‌نگ هه‌نگوین دروست ناکات: گه‌روابویه ده‌ره‌ینانی بۆ ئیمه‌ ئاسانتر و که‌متر مه‌ترسیدار ده‌بوو.

شیخ/ په‌پوله له‌کوئ هه‌نگوینی بۆ دروست ده‌کریت؟ کیشه‌که‌ ته‌نها مژینی شه‌کری دوو تۆی گول‌نی‌یه‌ تا‌کو په‌پوله‌و هه‌نگ وه‌ک یه‌کبه‌لام زۆر له‌ غه‌ریزه‌ی سه‌سوره‌ینه‌ر هه‌یه که‌خودا تایه‌ته‌ندی کردووه به‌هه‌موو گیانه‌به‌ره‌کان به‌وویستی خۆی پینی به‌خشیوون که‌هه‌ریه‌که‌یان له‌گه‌ل شیوه‌ له‌شیاندا بگنجیت بۆ گه‌یشتن به‌و ئامانجه‌ی که‌ ئاراسته‌یکردون.

قورئانی پیرۆز ئاماره‌ی ئه‌م غه‌ریزانه‌ی کردووه به‌تایه‌تی له‌باسکردنی هه‌نگدا، چونکه‌ ئاشکرا ترین به‌لگه‌یه‌ به‌وه‌ی که‌خودا، دروستیکردوه و رینی پیشاندا و په‌یام و نیگای بی به‌خشیوه و شارراوه‌کان و خوشیه‌کان به‌هه‌لمه‌ت بوون بۆشته‌ئاسووده‌کانیان به‌مرۆقه‌وه به‌سته‌وه، تا‌کو بینه‌وه‌یادی که‌خۆی مه‌به‌سته‌بۆ رپیشاندان، و بیربکاته‌وه له‌م دروستکراوه‌ سه‌ر سه‌ره‌ینه‌رانه که‌ مه‌حاله‌ دروستکردنیا به‌م شیوه‌یه‌ ته‌نانه‌ت جۆره‌کانی میشیش ناتوانریت به‌رینگای رینکه‌وتی کویرانه‌ دروست بکرت.

﴿وَأَوْخَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل/ ٦٨-٦٩
حه‌یران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه.

شیخ/ ئایا چیشته‌خانه‌ی ئه‌م میوانخانه‌ گه‌وره‌یه‌ مه‌زن نی‌یه‌ ئه‌ی حه‌یران.

حه‌یران/ هیچ خودایه‌ک نی‌یه‌ ته‌نها خۆی نه‌بیست.

شیخ/ سه‌ره‌نجده‌ ئه‌ی حه‌یران له‌ غه‌ریزه‌ی هه‌نگ و گیانه‌به‌ره‌کانی تری گه‌ردون و

بینم بلی به‌شی رینکه‌وت چه‌نده‌ تیا‌یاند؟

هه‌ندی له‌زانیان سه‌باره‌ت به‌غهریزه و توویانه/ به‌شینکه له‌به‌گه‌ر خستن که پله به‌پله به‌رو گشه‌کردن ده‌پوات، و له‌وانیه هه‌ندی له‌گیان له‌به‌ران له‌پله‌کانی گه‌شه‌کردندا خاوه‌ن عه‌قڵی سه‌ره‌تایی بن وه‌ک ده‌تین: به‌لام زۆر له‌گیانله‌به‌ره به‌چوو که کان ده‌بینن که ده‌بویه له‌به‌چوو که‌ترین پله‌کانی گه‌شه‌کردندا دا‌بن‌را‌نایه هه‌لده‌ستن به‌هه‌ندی کار که زۆر له‌گه‌وره گه‌شه‌کراوه کان ناتوانن پینی هه‌ستن، به‌م‌ش مانای به‌لگه‌که‌یان پینچه‌وانه بینه‌وه و پله‌کانی گه‌شه‌کردن سه‌رژمیر ده‌بیت، ته‌نانه‌ت ئه‌م گیانله‌به‌ره به‌چوو کانه‌ش نه‌زیکن و نه‌هاویه‌کن له‌هه‌ندی هه‌لسو که‌وتی غه‌ریزی یه‌ ئالۆزه‌کانی‌اندا هه‌ندیکیان ته‌نها ده‌زانن که به‌دوای خوار‌دندا بگه‌ڕێن و هه‌ندیکی تریان کاره‌کانیان سه‌رسام ده‌کات و می‌زووله و هه‌نگ و جال‌جالۆ که‌ بالنده‌کان، و له‌به‌رده‌م ئه‌م تابه‌مه‌ندی و جیا‌وازیانه (به‌لگه‌کانی گه‌شه‌کردن) تینکه‌چیت.

بەمەش غەریزە، ریتسایەکی تایبەتەندی نایبەت و عەقلى ساغ ناچار دەبێت کە باوەربەو بەهینەت کە ئەمانە ھەموو بەگشتی لە کاریگەری وویست و کار بەجێ نەبێ خودایە کە بە ویست ئەم جیا کرانە بەخشیوە بە ھەندێ گیانلەبەری لاواز تا کوو بینە بەلگە بۆ بوونی خودا لە توانا و دەستبەردان لە دروستکردنەکان بە ویستی خۆی ئەم ھەنگە کە خودا لە قورئاندا ئاماژەى بۆ کردو سەرئنجیدە ئەى ھەیران کە چۆن ھەنگوینمان بۆ دروستدەکات، و چۆن شانە دروسدەکات و بەسیستەمیکى ئەندازەى سەر سۆر ھینەر دابەشى دەکات بۆ چەند ژوورینگ، ھەندیک لەو ژوورانە بچووکن بۆ کرێنکارەکانیان و یان گەورەن بۆ نیرە ھەنگ و ژووری تایبەتى بۆ شاھەنگە دوو گیانەکان، و سەرئنجیدە وەك چۆن ژوورەکانیان دابەشکردو، ئاوەھاش کردەکانیان دابەشکردووە ھەندیکیان ھەلالتە و شیرینی دوونۆی گوشتەکان کۆدەکەنەو، و ھەندیکى تریان خواردن بۆ بێچووەکانیان ئامادە دەکەن، ھەنگوینیان بۆئەچوون تا کو بۆ خواردنیان ئاسان بێت، تا دەگەنە ئەو تەمەنەى کە پێویستیان بەو دایکانە نامینێت، و بەم نازدارى یە دەمیننەو تا کو بۆ پووردان ئامادە بکەن، و ئەم ھەرەو ھەو ھاو کارییە کۆمەلەى یە بەردەوامە بەبێ ھیچ تێکچوون و گۆرینیک، بەدرێژایى سالتەکان و پۆژەکان بەووردیەك کە ناتوانرێت بپەڕێت، کە باشترە لەو فەرمانگەى کۆمەلەى تەبەئى یەبى کە مرۆفێ ژیر سەرپەرشتى دەکات.

ئەي مېروولە كەشتى زۆر سەر سۈرھىنەرى لىدە بىنين وەك ھاو كاريان بۇ
كۆ كىردنەوھى خۇراكيان و دروست كىردن و پىكھىنانى مال و شارە كانيان و دابە شىكرىنى
كارو كاسپيان و ئارامگىرتن و فروفيليان بۇ گواستتەوھى خوارىدە كانيان و ھەلگىرتن و
بلاو كىردنەوھى و شىكرىدەوھىيان و كۆ كىردنى دانەوئىلە كان تاكو لە شۈنى شىدارە كاندا

میوانخانه‌ی که وره

نبروینه‌وه به چ عه‌قلنیک و به چ غهریزه‌یه‌ک هه‌لده‌ستیت بهم کارانه‌ی که ئەو ئازە‌لانی‌ی که زۆر به‌رزن له‌پله‌ی گه‌شه‌کردندا وه‌ک فیل و ئەسپ و شیر و مە‌م‌وون ناتوانن پێنی هه‌ستن.

جال‌جالۆ که ماله‌که‌ی به‌لیکی خۆی به‌و شینوه ئەندازه‌ سه‌رسوهرینه‌ره ده‌چنی، تا‌کو بیکاته‌ تۆرو ده‌زوله و خۆراکی پێراو بکات.

پله‌ی چه‌نده له‌پله‌کانی گه‌شه‌کردندا تا‌کو بتوانن بهم کاره‌ ووردو سه‌رسوهرینه‌رو فێلاویی به‌هه‌ستنی.

ئە‌ی ئە‌و بالنده‌ی که باسده‌کرن تیماری خۆیان ده‌که‌ن گه‌ر لاقیان شکا‌گرتنه‌وه‌ی بۆ‌ده‌که‌ن، له‌شونی شکاندنه‌که‌یدا قو‌روپوش کۆ‌ده‌کاته‌وه و له‌به‌رخۆر ده‌وه‌ستیت تا‌کو ووشک ده‌یینه‌وه و ئە‌و قو‌روپوشه‌ زۆر به‌توندی به‌کده‌گرن هه‌روه‌ک بۆی گیرایینه‌وه وایه، واته‌ دوو پارچه‌ ئێسکه‌ شکاوه‌ که به‌کده‌گرنه‌وه ئە‌و قو‌روپوشه‌ی له‌سه‌ر ده‌میینه‌وه.

ئە‌و ئازە‌له‌ ئاوویه‌ی که به‌قوندراو ده‌بریت، وای ده‌گیرنه‌وه که کاره‌ سه‌رسوهرینه‌ره‌کانی له‌ دروستکردنی مال و په‌ندا و بۆ هه‌لگرتنی خۆراک تیا‌یدا به‌دریژی زستان دره‌خته‌کان به‌ددانی ده‌بریت و له‌ پاشدا‌لق و بۆی داره‌ که له‌ پێره‌وی ئاوه‌ که‌دا‌را ده‌کێشیت بۆ ئە‌و جینگایه‌ی که به‌نداوه‌که‌ی تیا‌دا دروستده‌کات، تا‌کو په‌نداوه‌ که به‌رز بکاته‌وه و قو‌ر و گه‌لا و تو‌نکلی داره‌که‌ی به‌لق و بۆی دارا‌که‌وه ده‌لکینیت و هه‌ردوو نێرو مێی قندور له‌سه‌ر به‌نداوه‌ که هه‌لده‌ستن به‌دروستکردنی ماله‌که‌یان به‌هۆی چیلکه‌و چه‌وال و به‌ردو‌لق و که هه‌موویان به‌یه‌که‌وه ده‌چن و به‌مه‌ ژورنکی گومە‌زی به‌قو‌ر دروستکراوی دوو ده‌رگا دروستده‌که‌ن، و زه‌وی ژوره‌ که‌ش به‌ته‌خته‌ی ووشک را‌ده‌خه‌ن و خۆراکیان له‌لق و پۆپ ده‌هێن و ده‌یخه‌نه‌ حه‌وزی ژیر ژوره‌ که که‌شونی هه‌لگرتنه‌، و چ کاتێک پرسیان بێت خۆراک له‌وی ده‌هێن ده‌گه‌رینه‌وه بۆ شونی حه‌وانه‌وه‌و خه‌وتیان که به‌ بێ‌هنگی و دلنه‌وایی و گه‌رم و گوری ده‌میینه‌وه.

چ عه‌قلنیک و چ غهریزه‌یه‌ک که به‌هۆیه‌وه ئە‌م ئازە‌لانه هه‌لده‌ستن بهم کاره‌ سه‌رسوهرینه‌رانه که‌فیل و ئە‌سپ و مە‌م‌وون نه‌توانان له‌ئه‌نجامدانی، ئایا پله‌ی گه‌شه‌کردن چ په‌یوه‌ندی به‌کی هه‌یه به‌مێرووله‌و هه‌نگ و جال‌جالۆ که‌و سه‌گی ده‌ریاوه‌...؟

حه‌یران/ فه‌رموده‌ی خوا را‌سته ﴿وَرُبُّكَ یَخْلُقُ مَا یَشَاءُ وَیَخْتَارُ﴾: په‌روه‌ردگارت دروستکردن به‌ویستی خۆی ده‌کات و هه‌لیان ده‌بژیری ﴿القصص: ٦٨﴾.

شىخ/ ئەي ئەم چوار ئازەلە كە (بىزىن و مەر و حوشتر و رەشە و لاخ) كە قورئان لەچەندەها ئايەتدا ناويان دەبات لەبەر سوودمەندى زۆريان پىم بلى ئەي حەيران بەشى رىكەموت چەندە لەدروستکردن و پىكەهاتن و دەستە مۇکردىيان و خۇراكيان گز و گيايىت كە دەبنە عەمارىك بۇ پىرۆتىن و چەورىيە كان و بەتوانا كىرمان بۇ وەرگرتنى جۆرەها سوودمەندىيان لەشیرەمەنى و گوشت و خورى و موو پىست و ئىسكىيان، جگە لەبە كارەينىيان بۇ كىلاندى زەوى و بۇ ھەلگرتنى خۇمان و بارمان و راكىشاندىنى قورسايە كان،

قورئان دەفرمۆيت:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ يس/ ۷۱-۷۳

﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّئَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ النحل: ۶۶

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَعْتَخِفُونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ﴾ النحل: ۸۰

﴿اللَّهُ السَّيِّدُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبَلَّغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾ غافر: ۷۹-۸۰

ئەمە ھەندىكە لەو سوودمەندىيانەى كە قورئان بەتاشكراو بەچرى باسيان دەكات لەگەل كورته فەرموودەيك بۇ سوودمەنە نەينىيە كان)

زانست سەبارەت بەم چوار ئازەلە چى دەلييت:

زانست وەك فەرموودەى قورئان دەلييت: ئەم ئازەلە شىردەرەنە كە خۇراكيان گز و گيايە لەپلەيە كى سوودمەندى بەرزدان بۇ مەرووف لەيە كترەو ھە شىرو گوشت و خورى و مووى دەداتى، جگە لە پىستو ئىسك و شاخە كانيان، و زانست دەلييت: مەرووف بۇ پاراستنى ژيانى پىويستى زۆرى بە پىرۆتىن و كاربۇھيدرايەت چەورى و خۆى كانزايىيە كان و قىتامبەنە كان ھەيە، و پىرۆتىن بەشى (تەواو) و (ناتەواو) ى ھەيەو و

میوانخانه‌ی گه‌وره

گه‌وره‌ترین سهرچاوه بۆ (پرۆتینی ته‌واو) گوشت و شیرمه‌نی‌یه و مادده‌ی چه‌وری ده‌وله‌مه‌ن‌ترین خۆراکه‌ بۆ به‌ره‌مه‌ن‌نانی ووزه‌ که‌ باش‌ترین سهرچاوه‌ بۆی (رۆن و که‌ره‌و شیر و گوشته) که‌ ئەمانه‌ش له‌م چوار ئازله‌دا هه‌ن، و هه‌روه‌ها گرنگ‌ترین جزیره‌کانی فیتامین دووباره‌ له‌ گوشت و شیردا هه‌یه.

زانست ده‌لیت: ته‌نها ئەم چوار ئازله‌ له‌ نیوان ئازله‌ شیرده‌ره‌کانی تردا به‌ به‌رده‌وامی شیرده‌دن، و ته‌نها ئەوان سیفه‌تی توانایی کیلاندن و باره‌ه‌نگرتن و راکێشانیان هه‌یه. چ‌ توانایه‌ که‌ ئەم توانایه‌ی که‌ تایه‌مه‌نده‌ به‌م چوار ئازله‌وه‌ له‌ نیوان ئەوه‌ی خۆراکیان گز و گیاییه‌ و به‌ ئاسانی به‌ ده‌ست بێت بۆیان، و ده‌سته‌مۆکردن‌یان ئاسان بێت و له‌ گه‌ل ئەوه‌ی عه‌ماریکی هه‌میشه‌بین و کاریکی چالاک بن بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی شیر و رۆن و گوشت که‌ هه‌موو به‌ گشتی سه‌ربه‌ مادده‌ پرۆتینه‌کان و واچاوه‌پوان ده‌کراله‌ به‌ر ئەوه‌ی که‌ خۆراکیان ته‌نها گز و گیایه‌ (که‌ بریتی‌یه‌ له‌ کاربۆن) مادده‌ کاربۆهیدراته‌ نیشاسته‌یه‌کان به‌ به‌ره‌م بێن نه‌ک ماده‌ پرۆتینه‌کان له‌ گه‌ل گوشت و شیر و رۆن و که‌ره‌و به‌زدا هه‌یه‌؟

ئایا ئەمانه‌ هه‌موو به‌ گشتی له‌ کاریگه‌ری رێکه‌وتن ئە‌ی حه‌یران؟
چ‌ توانایه‌ که‌ ئەو توانایه‌ی که‌ ئەم سیفاتانه‌ی له‌م ئازله‌دا کۆکردۆته‌وه‌ وه‌ک قورئان ئاماژه‌ی بۆ کردوه‌ له‌بێ ده‌سه‌ته‌لاتی و ده‌سته‌مۆبی و لیخورین و ئاسان ده‌ستکه‌وتنی خۆراکیان به‌بێ ئەه‌ک له‌ گز و گیادا، و ئەو هه‌یزه‌ مه‌زنه‌ ته‌واو که‌ره‌ بۆ کیلاندنی زه‌وی و راکێشانی قورسایی و بارکردن‌یان، و هه‌روه‌ها تیاپاندا کۆیکردۆته‌وه‌ خۆراکی مرۆف و پۆشاک و گه‌رمکردنه‌وه‌ی مال و که‌ل و په‌لی، و هه‌لگه‌رو کیله‌ری، به‌شێوه‌یه‌ک گه‌ر که‌ سێک ته‌نها مانگایه‌کی هه‌بێت ده‌توانیت پێویسته‌یه‌کانی ژیا‌نی پێ ئەنجام بدات، به‌بێ هه‌یچ خۆماندو کردنی‌ک ته‌نها ئەوه‌ نه‌بێت به‌ره‌لای ده‌شت و نزاری کات بۆ خواردنی ئەو خۆراکه‌ی که‌ خوا پێی به‌خشیه‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رمویت ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾ هود: ٦

ئایا ئەم هه‌موو شته‌ به‌ گشتی له‌ دیارده‌ی رێکه‌وته‌ ئە‌ی حه‌یران؟
حه‌یران/ خوا په‌نامان بدات له‌ گوم‌رایی ئاشکرا، خودا پاداشتی ئەم داناییه‌ت بداته‌وه‌ گه‌وره‌م کاتێک زه‌ویی جێشینی‌مانت به‌ (میوانخانه‌ی گه‌وره‌) ناو برد، به‌راستی وایه‌ میوانخانه‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌.

خوداي گەمورە ھەموو ھۆكارەكانى پشودان و ھەوانەوى بۆ تبادا ئامادە كىردووين
لەجىنگەو پۆشاك و گەرمى و ئاگرو پوناكى، و ھەموو بەتام و چىژىك بۆ دروستكىردنى
خواردەمەنى و خواردنەو و مېو و تەنەت شىرىنىش.
شىخ/ لەيادت چوو باسى وىنە جوانەكانى بەكەى ئەى ھەيران.
ھەيران/ لەيادم نەچووە گەمورەم ئەم وىنە جوانە دلرەفەنە و ھەرگىز پەشتگوڤيان
ناخەم؟

شىخ/ ئەزائىم پەشتگوڤى ناخەيت و لەيادت نەكردو، بەلام ئايا بەيادتا ھاتوو ھەتتا جارنىك
بەستىت بەرامبەر ئەم نەخشو نىگار و سىبەرانە بەدلىكى پەرخۆش و خروشەو
سەرنجەدەيتە كازىو ھەي ياقوتى و خۆر ئاوا بوونى زىپى و سەوزى زەموردى كىلگەكان و
ئاو زىو پىيەكان و گەلەي گولەكان، و بالى پەپوولەكان و پەپى مەلەكان و كلەكى
تاووسەكان، و پەرىت لە ھەي قەتەى جوانى ئەمانە، كەنىشانە رازاو ھەي ھەي ھەي
دەكات، ياخود پەرسى ئاخۆ بەشى رىكەوت چەند بىت لە پىكەھاتى وىنە و رەنگەكانيان و
ھىل و پىو ھەي وىنەكانيان و ئەو شتەنى كەلەخۆيان گەرتوو ھەي بەخەشەيى و وردەكارى
و رىكو دروستى ھەلەسەنگىنى و ھەي كەوونى و ھەي گونجاوى ھەي شىاوى و ھەي جوانى و
ھەي چىژى.
ھەيران/ نەخەير گەمورەم.

شىخ/ ئەو جوانى پەچىيە ئەى ھەيران؟ ئايا مانەيە كە نسبى و رادەيى لەخۆ گەرتوو
ياخود وىنەيە كە و لەلەي ھەقلمان دروستبوو؟ يان شتىكەو بوونىكى خودى و دەرەكى
ھەيە كە ھەستىارە كانمان چىژى دەكەن و ھەقلمان دەرەكان دەكەن و ھەي چۆن وىنە
دروستكراو ھەي ھەي كەت؟ ئايا ئەم ئاسو دەيەمان لە ئەنجامى جوانى ئەم وىنەيە
كە لەخودى خۆياندا بەسەرماندا دەسەپىن ھەي قورئان ئامازەى بۆ دەكات؟
ياخود ئەم دلخۆشەيەمان لە ئەنجامى جوانى ئەم ھەي دەسەپىنمان لىيان ھەي ئارەزوو
چىژو سۆزو ھەستمان بۆيان و اراھاتووين لەكارىگەرى ئەمانە بەجوان ناويان بەرىن؟
ھەيران/ تىناگەم چۆن جوانى بوونى خودى ھەي لەدەرەو ھەي؟

شىخ/ مەبەست ئەو نەيە لىرەدا شتىكى دەرەكى سەربەخۆ ھەيت و بەجوانى ناو
بەرىت بەوینەى ئاوو ھەي بىت، بەلام ئالىرەدا دەپرسىن ئايا شىو ھەي پىو ھەي رەنگى بەرادەو
بەرىزەى ديارىكراو ھەي كاتىك كۆبىنەو ھەي گونجاو، جوانى لەخودى خۆيدا
دروست دەيىت ياخود ئەم جوانى و رادەيى ھەي بەتەنھا لە ھەقلماندا دروست بوو،

به پيام و نيگای هاو سوو دمه ندى و ثاره زوو سۆز هه ستمان بۆيان، بۆ غمونه پرهنگى سور لامان جوانه چونكه هه مېشه و اړاهاتووین هېمايهك يېت بۆ پرووى ئهو كه سانه ی كه تهن دروستيان باشه، و پرهنگى سهوزه ی زه موردی لامان جوانه چونكه و اړاهاتووین كېلگه سهوزه پېر موزه كانی تیزاو به پیت و فېر بینین، وهیان ئهم (جوانی) به تېكه له یه له بوونیکى راسته قینه ی دهره كى له گه له و خه یالانه ی كه هه ست و سۆزى یاد گاریه كاغان دروستى ده كه ن وه پال به عه قلمان وه دهنین كه باوه به بوونى ئهم راستى به بكات له راستیدا ئهم ووتیه ی دواى راستو له جېنى خوڤیه تی. زۆر جار جوانى راسته قینه ده بینین كه عه قلمان دهر كى پېده كات و هه ستىكى ماددى پېده كین، و گهر خه یالمان بۆ زیاد كرد كه له هه ست و سۆز و یاد گاریه كاغاندا دروست دهن به مېش هه ستمان به و جوانى به زیاتر ده بیست، و ئالیه دا نه یسنی جیاوازی چیژى جوانى له نیوان مندال و گه و ره دا به دهر ده كه ویت.

به ئی زۆر حالت هه یه كه خه یالى سۆز و چیژه كان زالده بن به سهر حه قېقه تېكى جوانى به سه ندا به جورېك كه نزیكه هه ست كردن و دهر كردغان نه مینیت به پېوه ری دروستى ئهو جوانى به.

به مېش هه ستمان به رامېهر (جوانى) تېكه لاو ئالۆز ده بیست به لام ئهم جوانى به له هه ندى وینه ی تریدا به رۆن و ئاشكرایى ده مینیت وه گهر نه كه ویته ژیر ده سه لاتی زه وق و عاده ته وه كه نیایدا له گه ل مروفىكى نه زان و منالیکى شیر خۆره دا به لكو ته نانه ت له گه ل ئازه لىكى بى زماندا به رامېهر ده بین به رامېهر پرهنگه دلرپینه كان و جوانى گول و په پوله بالنده كان كه واته له دهره كیدا جوانى راسته قینه ی په سه ن هه یه و ئیمه له دهره ك كردنى ئهم جوانى به په سه نه دا به رامېهر به كردارى هه ست عه قلمانى بۆ به گهر ده خه ین وهك چۆن هه ست و عه قلمان به كار ده هینین بۆ بوونى هه مو وینه ماددى به كانی تر.

كه واته ئهو جوانى به په سه نه چى به و په گه زه كانی له چى پېكهاتوه؟

دیاره بریتى به له وینه كانی هاوړېكى (تناسق) و هاو بینایى (تناظر) و (هاوسترانى) (تناعم) له شینوه و رهنك و دهنگدا له ژیر سیستمىكى چه سپاودا به پرژه ی دیارىكراو پېكدین كه كه مژینه له پارچه موسیقایهك كه پېكهاتوه له چه نده نگیكى په سه نى جیاوازی دوور له یهك، و ئیمه به پرژه ی دیارىكراو له موسیقاو ستارن تېكه لاویان ده كه ین به پینى سیستمىكى چه سپاوى ئاشكرا.

بەمەش سترانیکى بەسۆزو ھەستى لى پىنکدنىت، بەمجۆرە رەنگ و وینە کان بۆ دروستبوونی وینەى جوانى کە لەسروشەدا بە بەرچاودە کەون کە ملکەچى ریتزەى دیاریکراو یاسای چەسپاون کە بە کاریگەرى توانایەك دروستبوو بۆ پىنکھاتنى (جوانى) کە واتە ناتوانى ئەو جوانى یەى کە لە گەردوندا دەییىن بلىین ئەندىشەى و عەقلمان دروستى کردو، بە لکو بوونیکى راستەقىنەى دەرە کى یە ھەستى پىندە کەین وەك چۆن ھەست بەقەبارە و شىواز و بارستایى و چىزو بۆن دە کەین کە ئەمانەش ھەموویان بە گشتى بەریتزەى دیاریکراو لە رەگەز و گەردیلە کان دروستبوون.

گەر ئیمە بە پۆشاکیكى چنراو سۆزو یادگار بە کاغمان وینەى ئەم جوانى یە رەسەنە دا بپۆشین، بەم زیاد کردنە خووشى و کامەرانییمان زیاد دە کات، وەك چۆن مندالىك بە پۆشاکیكى سور دلخۆش دەبیت گەرینى ووترا ئەمە پۆشاکی جەژنتە، و لە رۆژانى تردا لای جوان بوو بەلام بەھوى یادگارى جەژنەو زۆر زیاتر لای جوان دەبیت.

ئایا دەشیت ئەى ھەیران ئەم یاسا چەسپاوە دلرەقینە کە جوانى دروستدە کات بەم بەخشنەبى و وور دە کارى و رىك و دروست و پىوراو، و ھاو ریتزەو ھاو بە کسانى و ھاو جوانى یە، لە کاریگەرى رىكەوتى کویرانە بیت؟

ھەیران/ خودا پەنامان بدات لە گومراى.

شىخ/ دە گونجىت ئەم مېوانخانە مەزنە، بەو ھەموو شتەى کە تىادایە لە سىتم و دەسەلات و بايەخدان و داھىنان و تەواوى و جوانى یە لە پىنکھاتەى رىكەوتى کویرانە بیت؟

ھەیران/ بە راستى مېوانخانەى کى مەزنە!!

شىخ/ لەمە مەزنتر ئەو یە کە خواوەنە کەى داواى کریمان لىناکات و تەنھا سوپاسى دەوێت.

ھەیران/ چەند کرىيە کى ئاسانەو چەند رەزامەندە.

شىخ/ ئای چەند لەیادى دە کەین و لە وانەشە لەیادى نە کەیت چۆنکە ئیمە لە کۆتایدا ھەربۆ لای ئەو دە گەرینەو.

نە خودى خویندا: ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت: ۵۳

لہ سنی تاریکیدا

(۱)

شیخ/ ئەم سیستمە سەر سۆرھینەرە (سیستمی دوانی یە) سەرتاسەری و ئاسایی
 لەھەموو زیندەوەرێکدا کە زۆر، لە ئایەتە قورئانیەکاندا باسکراوە تا ئاماژە ی مەبەست و
 دانایی بکات لەدروستکردن، بەشی رێکەت چەندە لەدروستکردن و پێکھاتن و
 رێکخستن و ھەمیشەیکردن و ئاسایکردن لە ئازەل و ڕووە کدا؟
 قورئان دەفەر مۆیت:

﴿وَأَلَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾ النجم: ۴۵

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا
 يَعْلَمُونَ﴾ یس: ۳۶

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا﴾ فاطر: ۱۱
 ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
 زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ الرعد: ۳

﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الذريات: ۴۹

ئەمە ھەندێ لەو ئایەتە قورئانیانە سەبارەت بە سیستمی جووتەیی، کە ئاماژە ی
 سەرتاسەری و ئاسایکردن لەھەموو زیندەوەرێکدا دەکات، چ ئازەل و ڕووەک یاخود
 مەرۆف ییت زانست بەرامبەر بەم سیستمە سەر سۆرھینەرە چی دەگێت؟ ئەو
 سەر سۆرھینەرە کە لەلای ئەوان جینی خۆی گرتوو زانایان دەگێت سیستمی جووتەیی
 ئاسایی و سەرتاسەری یە بۆ ھەموو زیندەوەرەکانی ئازەل و ڕووەک، کە بە گشتی بەیەک
 رینگاو یەک گونجاندن، نزیکە ئەندامەکانیان ھاو وێنە ییت و ھەروەھا پێتانندە کانیشیان
 نزیکە ھەک یەک ییت و دەپرسی چۆن ئەم سەرتاسەری و ئاسایی و ھاو وێنە یە
 یە کیانگرتوو لەھەموو زیندەوەرێکدا؟

ئەم ئاسایکردن ھەمیشە سەر سۆرھینەرە زیاتر ھۆشەند و ژیری کردووم، ھەر ھەم لەمەو پێش باسماکرد ئەی ھەیران بەھۆی خویندەنەووم بۆ نووسراوە کانی فەیلەسوفی ئەم سەردەمە (ھنری برگسون) لەو ھەو پێش دەرکی ئەم داناییەم نەدە کرد لە دوو باتکردنەوی ووشە (دوانەیی) لە قورئانی پیرۆزدا لە نێرومی دا، وامدەزانی ئەم دووبارە کردنەویە تەنها بۆ ئەو ھەو ھەمیشە بەخودا بەخشنەبی خۆی بەسەر بەندە کانییدا بەدەربخات.

تینەدەگەیشتم کە پرووداوە کانی بەخشنەبی لەدروستکردنی (جووتەیدا) کە ھۆکارێن بۆ مانەو ژیان، تاخودا ویستی ھەبیت بۆ بەردەوامی ژیانان لەسەر گۆی زەوی بەھۆی پیتاندن و زۆر بوونەو، بەلام لە پاش ئەو ھەو بیرۆکە کانی (برگسون) ھالی بووم و دەرکەم کرد کە دووبارە کردنەوی ووشە (جووتەیی) مەبەستی خودا مەتکردن نیە بەسەر بەندە کانییدا بەلکو مەبەستی شتیکی مەزنە، تاکو بەئاگامان بکاتەو لەئاسایکردنی (دوانەیی) لە ڕووک و ئاژەل و مڕۆفدا تابینە بەلگە بۆ بوونە مەبەست و پووجەتکردنەوی ریکەوت.

ئەم ئاسایکردنە ھەمیشەییەکی کە دوینی باسکرد بۆت لە تیزۆرە کانی برگسون وەرگیرا، دواي ئەو ھەو ھەستیاری بینینی کرد و بە دوری زانی ئەم ئاسانکردن و ھەمیشەییە لە مڕۆف و ھەموو ئاژەلدا ھاو وینە و ھاو دروستکراو بن، دیاردە لە کاریگەرێ کانی ریکەوت، گەر واما داناکە ئەم ریکەوتە دەشینت رووبدات لە دروستبوونی ھەستیاری بینیدا لە گشت ئاژەلدا و بلین کە ئاژەلەکان بە گشتی بۆ یەک بە گەز دەگەرنەو و سەبارەت بە ڕووک چۆ بلین کە لە ڕەگەزێکی تر ھەو شیاوێ کانی زۆر جیاواز تر لە شیاوێ کانی دروستبوونی ئاژەل، گەر ئێمە واما داناکە ڕووک و ئاژەل لە کرداری پیتاندن و زۆر بووندا یەک شیاویان گرتۆتە بەر، چۆن ئاژەل و ڕووک ریکەوتن کە بەھەمان شیاوو ریکەوت نێرومی پیکەین؟

ھەیرا/ فەرمودە قورئان ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ یس: ۳۶، سبھانە.

(بێگەردی بۆ ئەو کەسە ھەو کە جووتەیی دروستکردووە لەوانە کە لە زەویدا دەروین وەلەخودی خۆیاندا) چەند پاک و بێگەردە.

شیخ/ ئەم پیکەتە مەندالیە مڕۆف کە قورئانی پیرۆز ناوی بردووە زیاتر لە (۱۰) ئایەتدا بە ئاشکرا، ئەی ھەیران ئەیا بەشی ریکەوت لەوینە کردن و پیکەتانی لە ھێلکەو

سپیزم و پارچه گوشت و نیسک و داپوشین سه قامگیر کردن له جیگای تایه تیدا، بز دیاریکردن و کاتی خوی... له که لینه تاریکه کاند اچه نده... ؟

قورنان ده فرموت:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَتُقَرُّوا فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ الحج: ٥

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ الانسان: ٢
﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ الانفطار: ٧

﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ﴾ يس: ٧٧
﴿قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾ عبس: ١٧-١٩

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾ المرسلات/ ٢٠-٢٣

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ المؤمنون: ١٢-١٤

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ٧-٩

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ آل عمران: ٦

﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظِلْمَاتٍ ثَلَاثٍ﴾ الزمر: ٦

ئەمە ھەندئى لەفەر موودە كانى قورئانە ئایا زانست چى دەلیت؟ ھىلکە یەك لە ھىلکە كانى مریشك زۆر بچوكت بێت تیرە كەى لە نێوان بەشك و دووبەش لە (٢٤٠) بەش لە قیراتیك، واتە بەشك یان دووبەش لە (١٠) بەشى ملیمەتريك، و كیشى یەك بەش یان دووبەش لە (١٠) ملیۆن بەشى گراميك كە زەردینە كەى تیدایە و لەزەردینە كەى دا زیندەوهرى یەك خانەى زۆرى تیدایە كە تیرە كەیان دەگاتە بەشك بە (٧٠٠) بەشە قیراتیك و لەویدا چەقى زیندەوهرە یەك خانەىە كان ھەبە، كە تیرەى دەگاتە بەشك لە (٣) ھەزار بەشى قیراتیك.

ئەم ھىلکە یەك لە تاریكایى ھىلکە داندا پێكدیك لە زیندەوهرىكى یەك خانەىى كە لە شلەى ئەلیۆمینی مەلە دەكات، گەر ئەم زیندەوهرە یەك خانە گەشەو نەمايكرد، و ئەو شلەىەى كە لە ناویدا یەك زیادیكرد پەردە كە دەكشیت و تەنگ دەبیت تاكوو ھىلکە لە پەردەو ھىلکە دان رزگارى بێت.

ئایا ئەم ھىلکە خنجیلانە فەریكە بەرێزە بەتەنھا لەو تاریكییەدا بۆ كوئى دەچى؟ چاوەروانى ئەو كاتە دیاریكراو یە كە تیدایە لە گەل ھاو دەمە كەیدا دەگەنە یەك یەتەو یە كتریان یینییت و یە كتر بناسن، ھەردوو كیان پەرۆشى بەبە گەیشتن و لە رینگادا بەبە كدە گەن، پێكەو دەست لەمەل و ئاوێزان بەدوانەبى بەرەو لانەى جووتەبى رێدە كەون تاكو شوینیك برەخسین و ئامادەى بكەن بۆ دروستبوونى مرۆفیکى تری وەك خۆیان بەلام ئەم رینگایە كە تیدا بەبە كدە گەن شیۆەى كى درێژكۆلەى تاریكى زۆر تەسك و بارىكە تیرە كەى تیرەى موویە كە، كە لە پشت مندالدانەو خۆى حەشارداو و درێژدەبیتەو بەرەو ھىلکە دان، لە كوئى و بۆچى ئەم دوو خۆشەویستە بەبە كدە گەن؟

ئەم سپیرمە زیندەوهرى نیرە زۆر زیرەك و بەئاگایە و چالاک و فیلبازەو سەر كیشە ئەى حەیران... زۆر چاك دەزانیت كە ھىلکە كە چاوەرێتەى لە دەمى شیۆە درێژكۆلە كەدا واتە: لە دەمى بووقە كەدا و دەزانیت تەنھا رینگا بۆى مندالدانە ھەر بۆیە ئاورداتەو لە ھیچ تادە گاتە ھىلکە كە خۆى زۆر بە بچوو كى دەبیتەو بەرامبەر ئەم ھىلکە گەورەىە، درێژى ھەر سپیرمىك بریتى یە لە (٦٠) بەش لە ھەزار بەشى ملیمەتريك.

سپیرمه که ده زانیت گهر ئهو سهره قوچه کی یه تیژه نه بویه نه یته توانی دیواری ئهو هیلکه یه بپریت و گهر مهله کر نه کی سست و هیواش بویه وه مهله کردنی هیلکه ئهو دوا ده کهوت له کاتی دیاریکراوی بهیه کگه یشتیان و ده زانیت مهله کردنه کی خیرا ده بپیت گهر جووله یه کی پینچاو پینچی هه بپیت و بۆی ده کهوت که مهله کردنی خیرا تهنها به خۆ پیدانه به شله ییه کهیدا... و زانی که چالاکی مهله کردنه کی له سهریدایه نه که له کلکی دا پاش ئه وه ی ئهم سپیرمه زینده و ره بچوو که ئهم هه موو شته ی زانی وای له سهری کرد شیه وه کی قووچه کی تیژی هه بپیت و ملیکی پینچاو پینچی به سهری به خشی و کلکینکی دریزی به ملیه وه به ست تا کو بهو شله یه دا بکیشیت که مهله ی تیدا ده کات، و ئهم کلکه به گرنی به مله وه به ستراوه بۆ ئه وه ی له کاتی چوونه ناو وه ی هیلکه که بترازی و ئهم هیلکه ی مبینه ژیر و به وه فاو ییگره دوو پاریزراوه ئه ی حیران، ئه میش ده زانیت که خۆی ته نه یه و نیره کان زور زورن و ژماره یان ده گاته (۲۰۰) ملیون که ململانی و و په رو شن بۆ گه یشتن پینی، و به ده وری دیواره کهیدا ده خو لینه وه گهر یه کیلک به تواناو خیرایی پینی گه یشت، رازی ده بپیت بیکاته هاو و جوتی خۆی و ده رگایه کی تایه تی دلی خۆی بۆ ده کاته وه که به (ده رگای را کیشهر) ناو ده بریت ههر که سپیرمه که هاته ژو و ره وه ده رگا که داده خات و هیزی را کیشانه کی نامینیت و به پاریزراوی خۆی ده هیلکته وه و به رپرچی ملیونه ها سپیرمی داوا کاری تر ده داته وه ئه وانیش له لای خۆپانه وه له غه م و په ژاره دا سهر ده نینه وه.

ئهم مندا لدا نه (لانه ی دوانه یه) بۆ میوانه که ی زور به سوزو به به زه یی یه ئه ی حهیران، هه مو مانگیک ناماده یه بۆ پیشوا زیکردنی ئهو بووک و زاویه و په نادانیان و خوراک دانیان، به مهش خانه ی په رده ی ده ورو به ری ده ئاوسیت و ده زووله و موولوله ی خو نینه کانی گه و ره ده بپیت.

په رزینه ره کانی چالاک ده بن، گهر هاو جوت بوون پویدا، ئه وانه ر دوو کیان به خۆشحاله یه و پیشوا زیان لینه کریت، و گهر رینگر هه بوو بۆ هاو و جوت بوونیان به ههر هۆ کارنیک بیت ئه و به رق و کینه وه جیا ده بنه وه و له داخدا هیلکه دانه که ده درپت و گریانیکی خو نیناوی ده درپت بۆ نه مانی هیلکه که ی.

حهیران/ ئای... چه ند سه رسو په ننه ره، پا کو ییگره دی بۆ دروستکه ری مه زنه. شینخ/ ئه وه ی که له مه زیاتر به سه ر سو ره ننه و سامناک تره که ئاماژه ی زیاتر تیا دایه بۆ مو عجزه کانی قورئان و یارمه تیده ر بیت بۆ تیگه یشتنی نه نیه کانی، ئه وه نده ی پینا چیت

هاو جووت بوونه که تهواو ده بیئت ههتا کاریکی هاوبهش ده سیپینده کات بۆ دروستکردنی مروفینکی نوینی تر، و ههردوو هاوکار ده کهونه تیکه لکردنی تهو نهخشه کرۆمۆسومانهی که هه یانهو تهو جیناتانهی که له خزیان گرتوه که خودای پهروه ردگار نهخشه و دروستکردن و دروستی پینه خشیوه که به هۆی فاکتهری بۆ ماوه ییهوه پشت له دوا ی پشت له نهوهوه بۆ نهوهی تر بهردهوام ده بیئت له باو باپیرانهوه بۆ نهوه و نهوه کان بهردهوام ده بیئت (زنجیره ی دروست بو له قور) (سلالة من طین) له پاشدا (زنجیره ی ئاوی بۆ نرخی) (سلالة من ماء مهین) و لهم تیکه ل بو نهوهوه تۆ که ی هاوبهشی تیکه له دروست ده بیئت که خودای دروستکه ر ئاماژه ی بۆ کردووه.

حهیران/ تهو کرۆمۆسۆم و جینانه چین؟

شینخ/ وهک پیناسه م بۆ کردیت پینکهاتووه له په گهزی نهخشه دانان و دروستکردن و دروستی که به هۆیانهوه پارچه گۆشتی جۆراو جۆر پهیدا ده بیئت تا کو بیته مروفینکی نوئی و جیاکراوه لهوانی تر له پرووی سیفاتی جهستهو عهقلی شیوه و قه دو بالاو پهنگ و نیری و مینی و جوانی و توانایی و ژیری و پهوشت، هه موو بهشدار ده بن بۆ دانانی هیللی به که می بهختی تهو مروفه له ژیانیدا.

له کۆندا خه لک وایان ده زانی که (جنین) له (پیتینی نیوان هیلکه ی مییهو شله ی نیره) دروست ده بیئت و زۆر له سیفاتی باو باپیرانی وهرده گریت، به لام نه یانده زانی سپیرمی زینده وهر چی به وه هیلکه چیه و پینکهاتیان چی به و خانه کانیا ن چی به و جۆرو کاریان چی به و پیتاندن چۆن رووده دات و بۆ ماوه یی چۆن ده بیئت، و لیکده رهوه کانی قورئان سهریان سوپما بوو له لیکدانه وهی (پارچه گۆشتی جوراوی دروستکراو دروستنه کراو) (المضغة المخلقة - وغير المخلقة) کاتیک که خانه کانیا ن دۆزییه وه و کاری هه ره شیکیا ن به ده رخست، و به چاوی خۆیا ن بینیا ن تهو شتانه ی که سپیرم له سهری دا هه لئ ده گریت له په گهزه کانی تهو نهخشانه ی که باسما ن کرد ده رکی تهو جیاوازیه یا ن کرد که له نیوان پارچه گۆشتی جوراوی دروستکراو که (جنین) له ویدا دروست ده بیئت و پارچه گۆشتی جوراوی دروستنه کراو که پاراستن و خۆراکدانی پینده سپیرئ به م دۆزی نه وهیه زانا یا ن زیاتر ملکه چی خودا بوون، که خودا تهو ملکه چی به ی تایبه ئه مند کردووه به بهنده زانا کانیه وه تهی حهیران!

حهیران/ له پیناوی خودای مه زندا زیاتر به خشنده کانتهم بۆ به ده ر بجه.

شیخ / ئەم هیلکەیه کە دەبیته تنۆ کێک بەهێواشی و سستی له شێوه درێژ کۆله کەدا دەروات پاش (۸) یان (۱۰) رۆژ دەگاته منداڵدان لهویدا دەست بەدابەشکردنی خۆی دەکات زیاده زیاده، له دوای زیاده تاکو ههموو به شیک ئاماده بکات بۆ ئەو رۆلهی کە پێی ههڵدەستێت له کاتی پێکهاتنی (جنین) یاخود ئامادهیان بکات بۆ پاراستن و چاودێری خۆراکدانی (جیهنه که) و تنۆ که ی هیلکە که ده گاته لانهی دوانی یه که بۆی ئاماده کراوه به دیواره که یهوه ده لکیت و خانه دابهشکراوه کان ههڵدەستن به کاره مهزنه کانیاں به هاوکاری له گهڵ خانه کانی دیواری منداڵدان، له چواردهوری جهنینه کهدا پهرده له دوای پهرده دروست ده کهن پهردهی یه کهمی دهر کهوتوه که چواردهوری ههموو خانه و پهرده کانی تری داوه، و به کیسهی منداڵ (السلي) ناوده بریت له ولایه ی که به دیواری منداڵدانهوه لکاوهر کردۆتیه هۆ کارێک بۆ خۆراکی سه رهتایی و دروستبوونی ویناش ئەو لایه ی که به دیواری منداڵدانهوه لکاوهر دهیکاته هۆ کار بۆ پاراستن و چاودێری (جهنینه که) ساوا شاراوهر که، و پهردهی دوه می ناوهوه که له ژێر (کۆر بۆ نهوه) دروستده ییت تاکو به تهواوی چواردهوری جهنینه که بدات له دوای پهردهیه کی شلهیی که راستهوخو چواردهوری جهنینه که ده دات تاکو له گهڵ دوو پهرده که ی ترده له ههموو کتو پر و کاردانهوه یه کی دهره کی، (جهنینه) پیاڕیزن ئه ی خودایه ئەم خانانه چهند ژێرو چهند به ئاگان بۆ ژیا نی ئەم جهنینه، و له هه مان کاتدا خانه ی، زینده وهره دروستکراوه کان) که جهنن شیاوای گه شه کردنیان ده داتی له تنۆ کێک بۆ پارچه گۆشتیکی هه لئو اسراو بۆ چارچه گۆشتیکی جوراو به و ریزه بنده ی که قورئان ناوی ده بات، و له م گۆشته جوراوهر دروستکراوه نه خشه هه لگره وه و به م کرۆمۆسۆمه تی که ته یه وه له گه ل جهنینه کاندای، ده سته کهن به دروستکردنی ئەندامه کانی و سک و ناوه خنه که ی، وه ک چۆن پهرده کانی پاراستن و چاودێری و خۆراکدان له خانه دروستکراوه روو کاره کان و هه ندێ له خانه ی (زینده وهره دروستکراوه کان هه لده ستن به پێکهاتنی ناوه خنه کانی سک وه ک گه ده وه ده سگای هه ناسه دان و میز کردن و زۆر بوون.. و له لایه کی تره وه ده ست ده کهن به دروستکردنی ئێسکه کان هه ریه که له چوار چیه ی پشپۆری خۆیدا ناگاته مانگی دوو که نزیکه گۆشته جووراره که بیته مرو ئێکی ته واه به هه موو ئەندام و ناوه خن و ده ماره کانیه وه ئه ی خودا چی ئەم خانانه ی فیری ئەم کاره ی دروستکردنانه کردووه و به توانایی پێی به خشیون،

ئەي ھەيران، چەند بەتوانايە كاتىك كە ئەم مەروۋە تەواۋ دروست دەكات ئەم مەروۋە نەتوانايە لەدروستكرەنى مېشىكىدا.
ھەيران/خودا چەند پاك و بېگەردە.

شىنخ/سۆيىندى بەخودا، چەند ژىرن خانەكانى كورىوون و خانەكانى دىوارو وويلاش بۇ جەننە نازدارە كەو، زۇر باش دەزانى كە ساۋا نوپكە گەر بوۋە گۆشتى جوراۋ و ئەندامەكانى پىنكەت پىۋىستى بەرىنگايەكى تەرە دەچىت بۇ خۇراكانى جگە لەرىنگاكانى مژىنى ساكارى دۆلۋەبى كەپروودەدات لەنىۋان رېشۋەكانى لا كۆرۈن و گىرفانە خوينەكانى مىندالدا، چونكە پىۋىستى جەنن بەخوين بۇ خوين تاگەرە بىت زياتر پىۋىستى پىدەبىت و پىۋىستى خوين بۇ پالاۋتن بەزۇر بوۋى خوينەكەى زۇر دەبىت.
دەزانىت كەخوي، دايك نايىت راستەوخۇ بەجەنن بگات بەلكو پىۋىستە ئەو خوينەكى كە دەگات بەجەننەكە پالتىوراۋ بىت لەھەموو ئەو زەرە پىسيانەكى كە تىابەتى وەك چۇن ھەموو ئاژەلىك خۇى لى رزگار دەكات.

پىۋىستە كەوا ئامىرىكى گەرە دروستكرىت بۇ ئەم پالاۋتن و ەرگرتن و دەرچوۋنە لەنىۋان خوينى دايكى ەرگىراۋو خوينى جەننى دەرچوۋى ژەرەراۋى بۇ ئەم مەبەستە وىلاشى سەر سۈرھىنەر پىك ھات كەلەلەپ و رېشەكانى (كۆرىزۇن) و گىرفانە خوينەكانى مىندالدا دروستبوۋە بەشۋەيەك گەيەنراۋ بىت بەناۋكى جەننەۋە بەھۋى پەپكىك كە خۇراكە بنەماكان و ئۆكسجىن لەناۋك بگۆيزىتەۋە بۇ وىلاش كەخۇى لەخوينى ژەرەراۋى دايك رزگار دەكات لەپاشان بەھۋى پەتكىكەۋە لەجەننەكەۋە بەرەو وىلاش دەچىت لەمولولەيەكى ترەو ئەو زەرەرو پىسيانەكى كە لەپىنكەتتى جەننەۋە دروست بوە لەموۋىلاشدا كۆدەبىتەۋە تاكو جەننەكە لەسنى تارىكىكە كە بەرەو دۇنيانى پروناكى و ھەواۋ شىرى مەمك بچىت و بتوانىت بەھۋى سىيەكانىۋە ھەناسە بدات و خۇراك بەھۋى ھەردوۋ لىۋەكانىۋە بچىت و بتوانىت پاشماۋەى خۇراكەكانى بەھۋى رىخۇلەكانىۋە بسوتىنى و لەگەرودا بىيانھاۋىزىت تاۋاى لىدىت وىلاش دەبىت و بەھۋى شىردانەۋە پىۋىستى بەو وىلاشە نامىنىت، و بەم جۆرە ئەو پەتكە لەمىندالەكە دەپچىت و دەرگاي ناۋك تاهەتايە دادەخرىت.
ھەيران/پاكو بېگەردى بۇ خوداى مەزن.

شىنخ/ئەم ھەموو بەرەمەندى و رىنكخستىن و داھىنان و نەخشەدانانەكى كە قورئان نامازەى بۇ كىردوۋن لەپىنكەتەى مەروۋف و شىۋە پىدانى لەھىلەكەو تۆكىك و پارچە

گۆشتیکی هه‌ل‌واسراو و پارچه گۆشتیکی جوراوو ئیسک و داپۆشینی، ویلاش و ناوکی، و ئارام گرتن و، به‌توانا کردنی بۆ کات و ماوه‌ی دیاریکراوی خۆی له‌که‌لینه تاریکه‌کاندا.

ئه‌مانه‌هه‌موو به‌گشتی له‌کاریگه‌ری ریکه‌وتی کوێرانه‌ن ئه‌ی هه‌یران.

هه‌یران/ پاك و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زن.

شیخ/ ئه‌ی ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که هه‌موو که‌سێك دله‌رفین و سه‌رخۆ شده‌کات سۆزیان ده‌یان سوتینیت ئایا به‌شی ریکه‌وت له‌پینکهاتنی دا چه‌نده؟

ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که راده‌بۆ ریزه‌که‌ی دانه‌نراوه، و ئه‌و ئاگره‌ی که هه‌لنه‌کراوه، ته‌نها بۆ مه‌به‌ستێك نه‌ییت که قورئان به‌جوانترین و ناسکترین و دانانترین و دروسترین و شه‌ره‌فمه‌نترین و ساکارترین و قولترین و ده‌ربهرین که ده‌فه‌رموین ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ الروم: ۲۱، ئه‌م خۆشه‌ویسته‌ی که له‌کار دانه‌وه‌یدا سۆزو هه‌ست له‌هه‌موو ئامیزو دلیکدا دروسته‌کات و له‌دلتیای یه‌که‌یه‌وه‌ دانه‌وایی و ئارامی له‌هه‌موو ده‌روونیکدا جیگه‌ر ده‌کات و له‌به‌زه‌یه‌یه‌ که یه‌وه‌ به‌زه‌یی بۆ هه‌موو دلیک به‌خشنده‌کات. ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که دوو هاوسه‌ر له‌ریشال و ده‌زوله‌کانی لانه‌کی ساوا که یان دروسته‌که‌ن.. که جوانترین و رازاوه‌ترین و پیرۆزترین به‌خشنده‌یی خودایه که به‌زینده‌وه‌ره‌کانی ئاسمان و زه‌وی داناوه.

کاتیك که پیاوه‌که وه‌ك درنده‌یه‌ك ره‌وشت ده‌نیوونی له‌پاشدا ده‌بیته‌ مرۆفیک و ئافره‌تیش وه‌ك بوو که شوو شه‌یه‌ك له‌پاشدا به‌هه‌شت ده‌چیته‌ ژیر پینه‌وه.

ئه‌و هیلانه‌یه‌ی که ئارامی بالی به‌سه‌ردا راده‌کیشی و به‌زه‌یی تیایدا گه‌شه‌ ده‌کات و سۆز تیایدا گۆل ده‌کات له‌ویوه‌ په‌رستنی خودا به‌ به‌ره‌م دیت، یه‌که‌م پارانه‌وه‌ی راسته‌قیبه‌ ده‌ست پینه‌کات بۆ داوا کردنی بارانی به‌زه‌یی خودا بۆ سه‌ر جگه‌ر سۆزه‌کاتمان که خودای دروستکه‌ر خۆشه‌ویسته‌ی که یان لای ئیمه‌له‌خۆشه‌ویستی جگه‌ر مان زیاتر کردوه.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ

مِنْ الشَّاكِرِينَ (الأعراف: ۱۸۹)، ئەو خۇشەويستىيەى كەبەھۇى نەينىيە كەيەو ە فېرى خۇشەويستى مىندالە كاغان و ھاوسەرو خىزانمان و دايك و باو كمان و كەس و كارو خوشك و برايان و دۇستان و ھاوسىكاغان بون بۇ ھەموو براىە كى ھاو مروفىمان تەشەنە دەكات، تەنانەت بۇ ئازەلىكى بىزمانى لاوازىش كە چاومان پىيان كەوئىت كاتىك كەھاودەم و بەچكە كانيان وونكرديت بەچەشنىك كەبەزەيكەمان وەختەيمان گرنيىت بۇيان،

ئەو خۇشەويستىيەى كەلەپىناويدا خودا ھەمو جوانى بەگشتى دروست كرددووه و لەپىناوى خزمەتكردنيدا مروف ھەمو جوانىيە كى دروستكرددووه لە ئازايەتى و بەخشندەيى بەرزى و دۇستى و رىزلينان و بەسۆزى ووتەى شىرىن و ووتنى سرودو گۇرانى و ھۇنراو ە داتاشىن و وىنەگرتن.

بەمانەش وادەزانى كە ئەوين و خۇشەويست دەپەرستىت بى ئەو ەى بزانىت كە لەناخيدا ئەو كەسە دەپەرستىت كە ئەو نەينىيە سەرسورپىنەرەى بەم خۇشەويستىيەى بەخشيە ئەو خۇشەويستىيەى كە خودا پىي بەخشيوين و لەسەرەتادا وەك تىر بوونى ئارەزوويەك لەلامان دەست پىدەكات، و بەخودا پەرستى كۇتايى دىت پىم بلنى ئەى حەيران، بەشى رىكەوتى كوئىرانە چەندە لە دروستكردى ئەم نىشانانەدا، و بوونى زۇر كردنى ھۇكارو ھۇكان، و پالپىو ەنانى بۇ بەرزترىن و مەزنىن ئامانچ و ئاوات؟

ئايائەم ھەموو سىستم و نەخشە دانانە سەرسورپىنەرەنە لە دروستكردى دوو ھاوسەرىيەو ە بۇ دروستكردى ئەو ھەست و سۆزە غەرىزىيە راستەوخۇ سەرسورپىنەرە و دەسەلات دارە زۇردارانە بۇ دروستكردى مروف لە پىشتى پياوانەو... و ھىلكەو جىنەكانى لەمىندالدى ئافرەتانەو.

ئايائەمانە لە كارىگەرى رىكەوتى كوئىرانە ئەى حەيران؟

لہجہ نگار سوینی جہڑا ندا

(۲)

شيخ/ نهى ئهم (بيستنه) نهى حەيران! كه قورئانى پيروز له گەليگ له ئايه ته كانيدا له گەل (بينيدا) ناويان ده بات كه ده فەرمويە:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً، إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً﴾ الانسان: ۱-۲

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ المؤمنون: ۷۸
﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ۷-۹.

ئهم بيستنه نهى حەيران، بەشى رينكەوت چەندە لەدروستکردنى كەلينه سەر سۆرەينەرە كانى لە دەر كەو بەستنه كانى و لە كلاو ريژنەو پەردەو ئيسكە كانى، و ئەشكەوت و كۆيرە رينكانى، و رينچكەو رينگانى، و دەمارو پەتكە بەستنه كانيان و لە ووشكە هەلات و ئاودارە كانى و لە پليكانەو كەناله كانى و لە پينچ پەناكانى و لە كيسەو گيرفانە كانى و لە بەردو چەوە كانى...؟

حەيران/ ئهم ئەشكەوتە سەر سۆرەينەرە چى لايە كە لە ئەشكەوتى جنو كە كان دە چيت لە پينچى روتەختى دەريا ياخود ئەشكەوتى شەيتانە كان لە گو مېى چۆلەوانىه كانيدا.

شيخ/ نهى حەيران دوورنيت لە بۆ چوونى ئەنديشە كانت، هاو بەشى ئەو خەيالەت ئە كەم.

حەيران/ چۆن؟

شىخ/ بەزماڭخالى ئەجىننە شەيتانە كان بۆتى وەسەف دەكەم زۆر جار خەيال يارمەتیدەرە بۇ دەر ككردن و بەگەر خستنى عەقل.

شەيتانىك لە شەيتانە كانى ھۇنراوہ وتى: پرسیارم لە جنۆكەيەكى كۆمەلەى سرودستان كرد، لەكوى نىشتەجىيت؟

وتى: نىمە دەفرىن و سەمادەكەين لەنيوەند ئاسمان و زەويدا لەسەر بال و ريشە شەپۆلەكانى با..

گەر وويستمان بھوویننەوہ دەچینە گوینكە كانى ئەو مەروڤە ميواندەرە بە بەزم و كەيفى كە ھەندى جار بەشادىيەوہ پىشوازييمان دەكات و ھەندى جاريش بەفرميسكەوہ.

وتم: وەسفىكى ئەم جىنشيانەم بۇ بكە بارودۇخيان چۆنە؟

وتى: من نەتوانام لە وەسفكرديان، چونكە لەكون و كەلەبەر و كوچەو ئەشكەوت و بەنجەرەو كلاًورۆژنەكانى لە نىشتەجىكانى ئەجىنەكانى دەرپا دەچىت لە قولتزين شونياندا... و بىستن وەك بىينى نىيە..

وتى: پىم پىئەدەى يەكجار سەردانت بكەم تاييىبنم؟

وتى: خوشى و بەزەيت ھىنا، بەلام دواى نيوەى شەو وەرە بۇ لام، كاتىك كە ھاورىكەم لە ناخى نووستندا بىت و ھەستت پى نەكات.

شەيتانى ھۇنراوہ وتى: لەكاتى ديارىكرادا لەبەردەم گوينچكى پىاوہ كەدا لەبەردەر گايەكى مەزندا كە چوارچىوہ كەى دەورى جىنگاى چوونە ژوورەوہەكى تەسكى دابوو، لەھىچ دەرگايە كدا ھاو وىنەم نەديبوو لەكەوانەيى و چەماوہيى دا و لە پەتكو پىنچراوہ كانيدا وتم: ئەمە سەرەتاي سەرسورھىنەرە ھەوتى پىنچكردنەوہم ئەدا بۇ بىينى ھاورىكەم، دەيىنم لەدەر وازە تەسكە كەدا وەستاوہ، لەپشت گەندە مووہ كانى بەردەميدا خۆى حەشارداوہ ئامازەى بىدەنگى كردم، لەپىشمەوہ رۆشت و بەدوايكەوتم چووينە كەئالەوہ كە ھەر وەك توونىكلنىك و ابوو يەكەبجار بەرەو ژوور و پاشان بەرەو خوار لە نيوەيدا تەسك دەيىتەوہ لەروو تەختە كەيدا شلەيەكى زەردى لىنج ھەيە، كاتى گەيشتن بەكۆتايى توونىلەكە خۇمان بەرامبەر پەردەيەكى بچوو كى ناسك بىينەوہ نيوەى تەنك بوو لەشيوەى تەنكى پەردەى تەپل بەلام كەمىك چەماوہ، و كاتىك لەپەردەكە نزيك بوومەوہ ھاورىكەم، وەك بترسى چىرپانى بەگويمدا و پىي وتم: تۆ لىرەوہ رىنگاى چوونە ژوورەوہت نىيە.

له جيگا و شوینی جنوگاندا

وتم: ئەي تۆ؟ من ھەرۈەك پيشەي خۆم دەچمە ژوورەو، و سەبارەت بەتۆ دەگەرپىتەو و لە كەلەبەرىكى ترەو دەيتە ژوورى چۆن دەيت بەتەنھا بگەرپمەو چ بەنلەمەو باكونىك لەم پەردەيە بكم. ھەرگىز نەكەي ئەو كارە بكەي، گەر كردت گونچكەي ئەم پياو لە كار دەخەيت و تورەي دەكەيت و بى بەشى چوونە ژوورەو ئەم جيگايەم دەكەيت بۆ ھەتا ھەتايە.

وتم: ئەي رىنگاي دوو لەم كۆنەيە؟ وتى: دەرەچىت و لە بەردەم لىو كاني ئەم پياو دا دەوستەيت گەر كراناو ئەوا دەتوانى بچىتە ژوورى و كاتى داخستن ھەردو لىو كاني بەھىواشى بەرەو گەروى دەچىت، و لەو ئىدا كەنالىك دەبىنيت لەسەرى نوسراو كەنالى (ئۇستاكيوس) تەنھا رىنگايە كە گونچكە بەھەواو دەبەستەيت، تۆ لەو ئۆ دەچىتە ئەو ھۆلەي كەلەپشت ئەم پەردەيە دىت، دەبىنيت چاوەروانت دەكەم.

شەيتانى ھۆنراو وتى: ئاماژە كراو كە بەجىھىناو چوومە گەروويەو لەو كەنالى پەردە بەرەو ژوور خۆم لەھۆلىكى گەورەي نەرمە ئىسك دىتەو كە پەردە كە تەنكە تەپلى يەكە بەتوندى بەدىوارە كەيەو بەسز ابو و نەيدەھىشت بچمە ژوورەو و لەدىوارى بەرامبەرى كونىكى ھىلكەي ھەيە كە بەھۆي پەردە كەيەو داخراو، و كونىكى باز نەي ھەيە كە دووبارە بەپەردەيەك داخراو و لەدىوارى پشتمەو كوني گەورەو بچووك ھەيە.

لەئىو ئەم دیوارانە دا زنجیرە ئىسكى سەر سۆرھىنەر ھەلواسراو، كە يەك كىك لەو ئىسكانە لەشپوھى چە كوشە و دوو ئىسك لەشپوھى سندانى ئاسنگەردايە و سىھەم لەسەر شپوھى ئاوازەنگى زىنى فەرەنگىدايە كە ھەمو بەيە كەو لكاون، شپوھ چە كوشىكە دەلكىت بە پەردە تەپلىە كەو و دەچىتە نىوان ھەردو چىنە كەيەو پىوھيان دەبەستەيت و پەردە كە بو ناوھەي ژوورە كە رادە كىشىت بەشپوھەك وای لىدە كات كەلەناوھە كۆماوھە قۇقز بىت و لەدەرەو قولىكە بىت و ئاوازەنگى شپوھەش دەلكىت بە كۆنە ھىلكەيە كەي بەرامبەرى، بەلام سندانە كە نىوھەندىكە لەنىوان ھەردو ئىسكە كەي ترە بەھۆي ئىسكى جيا كەرەو بەھەردو كيانەو دەبەستەيت بەھاورىكەم ووت ئەم ئىسكە ھەلواسراو چىن؟

وتى: نازانم بەلام ئەو ھەندە ئەزانم گەر ئىمە لە پەردە تەپلىە كيانەو چوونە ژوورى ئەوا ئەم ئىسكانە بەھىواشى دەلەرىنەو ئەي نەھىنى چىيە كەوا لەھەوا دا ھەلواسراون؟

وتى: نازانم بەلام ئەۋەندە ئەزانم گەر يەككىيان نەما و ياخود پارچە ئىسكە جيا كراۋە كان لە كار كەۋوتن ئەۋا يىستن كروو لاۋادەيىت و تم ئەى ئەۋ كۈنە باز نەيىە پەردەيىە چىيە و بۇ كۈى سەردە كىشىنى؟ وتى: ئەمەيان رېنرەۋى دوۋەمە بۇ گەيشتن بە دەمارە كانى يىستن و تم چى ھەيە لە پەشت ئەم دوو كۈنەۋە، وتى: ئەۋ ھۆلە پروۋتەختە كۆتايى يە ھەيە كەلە كۆتايى گەشتە كەماندا تىيدا جىگىر دەيىن، كە مەزىنرەن و ئازىزىرەن ھۆلە لەلاى خاۋەنە كەى كە زۇر كەلە بەروو بەرزايى و پلىكانەى تىدايە كە مرۇفى تبادا وون دەيىت، و ھەر لە بەر ئەمەيە كە پىنى دەۋوترىت (بيابانى وىل) - واتە توۋنى بابا) و تم: لە كۈنۈە بېچىنە ناۋى؟ وتى: مەن لە كۈنە ھىلەكەيە كەۋە ياخود لە كۈنە باز نەيىە كەۋە دەچمە ناۋى، بەلام تۆ ناتوانىت لىيانەۋە بېچىتە ژوورنى چونكە ۋەك دەيىنىت بە پەردە داخراۋە؟ و تم: كار چىيە؟ وتى: لەم كاتەدا ھىچ رىنگايە كەم لانيە بۇت، بەتوۋرەيىەۋە و تم ئايالە كاتى تردا رىنگا دەيىت، وتى: بەلنى بەلام پىۋىستمان بە كات و ھەلىكى گونجاۋ دەيىت، و تم ئەۋ ھەلە چىيە؟ وتى دە گەرىن بە دۋاى مرۇفنىكى شاعىردا كە خوليايى مۇسقا يىت، تۆ دەچىتە لاي و چەند بەيەتە ھۇنراۋەيە كى پىندە بەخشىت كەتەنھا بۇ ستران و گۇرانى بگۇنجىت و منىش دەچم بۇ لاي چەند ئاۋازنىك كە بگۇنجىن لە گەل ئەۋ بەيتانەدا فىردە كەم گەر ھۇنراۋە كەى تۆ ئاۋازە كەى منى بەل بوو ھەردوۋ كىيان كۆدە كاتەۋە بەمەش تۆۋ لە ئامىزم دە گرىت و منىش لە ئامىزت دە گرم، و دەيىن بە يەك و دەتوانىت لە گەلما يىتە پىرۇز گاي بيابانە كان.

و تم ئەۋ شاعىرەى كەمەن شەيتانى ئەۋم كە گەۋرەترەن شاعىرە بەلام سرودوۋ گۇرانى نازانىت ۋەك تۆ ئارەزۋى دە كەيىت، و كىنى ئەم جۇرە ھۇنراۋەيە دابىنىت؟ وتى: شارە كەمان بى بەش نىە لەم غوۋنانە بەلام ئەۋەى بۇى پەخسا يىتە شاعىرىكى بە ھەرە مەند نايەۋىت يىتە گۇرانى يىت. و تم: ئەمەت چۇن زانى؟ بەزەردە خەنەيە كى مە كراۋەۋە وتى: بەھۋى ئەم برادەرە و زانىم كە ئىمە لە گۈنچەكەى دابىن چونكە ھۇنراۋە گۇرانى زۇر باش دە زانىت گەر چى لە خەلىكىشى بشارىتەۋە، و تم: چىتە لىنكۆلىنەۋە و تۈزىنەۋە كانغان لى ئالۇز دە كەيت.

وتى: ئەترسم گەر بە ئاگاي بەيىنم توۋرە يىنىت. و تم گۈنى مەدەرى من لە كاتى خەۋنە كانىدا چەند بەيتە شىعەرىكى گرياناۋى پىزادە گەيەنم و كە بە ئاگا ھاتەۋە دەيلىتەۋە، تۈش لە گەرۋىدا سەماى بۇدە كەيت و ئەۋىش دەيكات بە گۇرانى.

وتی: بۆچی هۆنراوهی گریاناویت بۆ ههلبژارد؟ وتم: نابینیت تهمهنی به رهو پیری دهروات، و زۆر هۆنراوه به گۆنی تهوانه دا و وتوووه که پێیان له رۆخی قهبره بهلام تهنها نهم هۆنراوانه یان لاپه سه ند بووه که رازوو گلهیی و سۆزی لایه تهی تیا بووه. شهیتانی هۆنراوه وتی: هه بوو نه بوو، پیاوه که به گریانوه به ئاگا هاتوو له بهر خۆیه وه بهیته هۆنراوه کانی دهووته وه، شهو نه دهی پنی نه چوو گوینستی و ورته و ورته بهیته هۆنراوه که بووین به ئاوازه وه، بهم شیوهیه ههردوو کمانی له باز نهیه کدا کۆ کرده وه، ههروهک وویستمان یهک گرتنی له نیوان ئیمه ی ئاوازوو هۆنراوه دا کرد، بهیه کگرتووی ده ره پهرین له که نالی گهرووه وه بۆ شهو جینگهیه ی که تیایدا بووین که هۆلی گونچکۆله ی ناوه راسته، به براده ره که مم ووت: ئیستا له چ کونیکه وه به چینه هۆلی بیابانی ویل؟ وتی: شهو دوو ره پیره وه هه می شه به چه کوو شه ئیسکیه که لی دراوون، به لام باشتر وایه به سه ره رشتی شهو ئیسکه هه لو اسراوانه دا به ره پینه وه، به هۆی له رینه وه کانیان به چینه ناو په رده ی کونه هیلکه یه که وه، شهو چاکترین ره نگایه بهم جۆره ره یشتین تا خۆمان دیتوه له که له به ره شیوه هیلکه یه که دا که له دیواره کانی دا چالو کون و سنیاق هه بوون، لهیه کینکیانه وه چووین ژوورئ له که ناله شسیره هیلالیه کاندای خۆمان دیتوه که تیندا دوو که نال ههیه یه کینکیان له شیوه ی شاقولی و شهو یتر یا ئاسۆیه، و له که له به ره که وه چووینه هۆلیکی سه رسو رهینه ره که شیوهیه کی حه له زۆنی هه بوو... به هاو ره نکه مم ووت: به راستی تۆ له ووته که تدا زیاده ره ویت نه کرد که ووت جی و ره مان وهک جی و ره نی شهینه کان وایه و شهو هۆله چیه که له قافله جنو که قهقهعه ی حه له زۆن ده چیت؟ وتی: به هه له دا نه چوویت.. و تهوانیش هه ره قهقهعه ناوی ده بهن، پیدا ره یشتین که پینکه اتبوو له سه ته ره یکی ته وه ره یی له شیوه ی ستوون و که نالیک که به ده وه ری پایه که دا ده خو لایه وه له شیوه ی لوولپچسی دۆریندا⁽¹⁾ که بۆ دوو خول یان زیاتر که به رووته ختیکی ته نک شهو که ناله ته کاته دوو بهش به شیکیان ئیسکی به شه که ی تری په رده ییه، و که ناله که به گومه زینکی داخراو کۆتایی دیت که به ریتی یه له سه ری قهقهعه که (هیلکه شهیتانو که) بهیه کیل که که ناله لوولپچ به چه کوش لی دراوه که به ناو کون و که له به ره که دا ره یشتین تا گه یشتینه سه ری قهقهعه که بینیمان شهو به شه ی که ئیمه ی تیاین به لی دانی به شی دوو هه دنگ دروسته کات به هۆی کونیکه وه که ده که ویت

نیوان دوو به شه که ی له سهر قهوقعه که دا، له و یوه دابه زین بۆ به شی دووهم تاگه شستینه کونه باز نه ییه که ههروهک له ممو پیش باسکرا به هاوړیکم ووت گهراینه وه ئه و جیگایه ی که لینه ی ده ستمان پیکرد، وتی: به لئی ئهم دوو پلیکانه ی ناو که ناله لولوپینچه که به کیکیان به پلیکانه ی کون و که له بهر ناو ده بریت چونکه به لیدانی (کون و که له بهر که) دهنگ پهیدا ده کات و دووهم به (پلیکانه ی ته پللی) ناو ده بریت، چونکه به لیدانی ژووری ته پل له کونه باز نه ییه که وه دهنگ دروسته کات و ههردوو پلیکانه که له لوتکه ی قهوقعه که له یه که ده دن و دهنگ دروست

ده کهن، و ئه و ږووته خته ی که بینیت به شیان ده کات به (تهخته ی لولپینچ) ناو ده بریت و نیوه ئیسیکی که ی له ده هلیز دا ده سپنده کات، و شله یه کی ږون ده ږښت، که به (لیمفی دهروه) ناو ده بریت، و نیوه په رده ییه که ی بریتی په له کوپه لیه کی په رده یی داخراو، نه ویش دوو باره شله یی تیدایه که به (لیمفی ناوه وه) ناو ده بریت، و ئهم کوپه لیه له سهره تاوه له دوو کوپه له پیکدیت که به یه کیکیان دهو تریت مه شکه، و به وی تریان دهو تریت تووره گه، و مه شکه که به لیدانی که ناله هیلالیه کان دهنگ دروسته کات که دوو ژووری بچو کی تیدایه که له کاربونی کلسی پیکهاتوه که شیوه ی کریستالیان وهر گرتوه و به (دوو ژووری گوینچه که له) ناو ده بریت و شه ی تانی هونراوه وتی: هاوړیکم ویستی دريژه به وه سفر کرده که ی بدات وتم: به سه، به سه، سویندبی به خودا وه سفه که ت میشکی پر کردم و چاوی لیک کردم و هوشی نه هیشتم له م جیگه یه دا که به راستی له جیگه ی خویایه تی به بیابانی ویل ناو بریت، به لام به کورتی پیم بلنی ئهم په نک و ددزوه ووردانه چین که له هه موو کون و که له بهر نکدا هه ن و له که ناله کان و قهوقعه که دا مه لده کهن و له ناو شله ییه کاندانوقوو مېوون.

وتی: ئه مانه هه ندیکیان ده مارو شاخوینهرن و ورده کار به کانیان که نوقمی شله ییه کان بوون له که ناله کان و قهوقعه که دا هه موو ده ماری بیستین که به ره و ده ماغ ده ږون و دهنگ بۆ مروفڅ ده گوینزه وه، و ده بی بۆچی بی ئهم هه موو ئیسک و کون و که له بهر و که نال و لولوپینچ و قهوقع و پلیکانه و په رده و ږووته خت و ده هلیزو شله و په رده و... هتد؟

ئوه ونده به س نه بوو گهر ده ماره کانی بیستن له ته پلدا بوه ستایه، که له رینه وه ی دهنگی وهرده گرت و به ره و ده ماغی مروفڅی ده گواسته وه؟.

له جیگا و شوینی جنوکاندا

وتی: سه بارهت به شارراوهی نهینی یه کانی هیچ نازانم ته نهئا تهوه نهیت گهر یه کیکیان تیکبجیت یاخود داخزیت و یان له کاربکهویت بیستی ئه پیاوه دهوه ستیت و له کارده کهویت و لهقره و پرده کهویت.

شهیتانی هونراوه وتی: پیش تهوهی هاوړیکهم ووته کان تهواو بکات له کهنالی ئوستاکیوسه که هاتبوومه ژووری چوومه دهرهوه، بهسوپاسهوه بهجیم هیشتوو پیم ووت: بهراستی ئیمه له مائیک له ماله کانی نهجینه کاندا بووین؟

حهیران/ بهلام دانایی چی به له دروستکردنی ئه ئامیره ئالتوزه سهرسور هینهره ده؟
شیخ/ به کورتی پیتزاده گهیه نم گهر ئه پۆلین و ریکخستنه دارپژراوانه نه بووایه که له دهره وازه کی دهره کیهوه دهروات و به (سه کو) ناو ده بریت بو ئامیری (بیسه) بهرهو (پهردهی ته پللی) بو (گوینچکه لهی ناوهراست) بو (گوینچکه لهی ناوهوه) و له ده ماره کانی بیستندا کوتایی دیت هر گیز چاوهروان نه ده کرا، ئه دهنگانه بهو شیوه تیکه یشتوویی به بگوینتیهوه بو دهماغ، ئه هه موو بهرزوو نزمی و پینچاو پینچهو کون و کهله بهره پینچاو پینچه وه هوله چوونه ناویه که کان و کهناله بهیه کلکاوه کان و پهرده بهیه که ستراره کان و کونه داخراوه کان و ئیسکه هه لواسراوه کان و تهخته لیکدراوه کان و پلیکانه بهرهو بهرزی و نزمیه کان و شله مهنیه وه ستاوه کان و کیسه ته که کان و پهرده ورده کان و هه موو دروستکراو دارپژراون له پیناوی بهرز کردنهوهی بلا بو و نهوه له رینهوه کانی دهنگ به شیوهیه که بتوانیت بهرزو نزم بکات و هه خوی دهیهویت تا کو ئامیری بیستن له هه موو کتویری و شه که تو نا کاویه که پیاړیزیت به مهش دهست به سوزی گۆرانیه که ده کهین و خوشیه کهی زیاتر دهیت.

حهیران/ من لهو باوه به دام که ئه ئامیره بی هووده دروسته کراوه و دهر کی سودمندی هه ندی له به شه کانی ده کهین، بهلام له شیخی گه وره م ده پرسم ئه دانایی به چی به له دروستکردنی ئه ریکخراوه ئالتوزانهی له ئیسک و روتخت و کونو کهله بهرو دهر که و شله مهنی و قه و قه و کهناله و پلیکانه کان؟

شیخ/ له (ریکهوت) بهر سه که دروستکهری ئه ئامیره سهرسور هینهره به.

حهیران/ په نا به خوا له م گو مپرای به ناشکرایه.

شىخ گەر باۋەرەت بەرىكەت نىيە، لەخانى كانى پارچە گۆشتى جووراۋ بېرسە كە
گوپچەكى دروستكردو، وادەردە كەۋىت ئەم پارچە گۆشتە ژىر و دەر كەر و دانا و
زانائىت بەسرووشى شتە كان و تاييەتەندى و سىستىم و نەينى يە كانيان...

دەزانائىت كەدەنگە كان بەھۆى شەپۆلە كانى ھەواۋە بەئىمە دەگەن ئەم شەپۆلانە
تياياندايە زۆر تىژو سەختى و تياياندا ھەيە لاوازو سوک و نەرمە، و ھەندىكيان بەشاقولى
دېن و ھەندىكى تريان لەلاۋە دېن، كە جالايى گوپچەكى دروستكردو، و
پىنكەتەيە كى كېر كېراگەيى ھەيىت نەئىسك بىت و نەگۆشت، پىچراۋە و نەرمى لەخۆ
گرىت بىت تاكو شەپۆلى دەنگە كان لە پىچراۋە ۋە بگەرىنەۋە بۆ بەشى نەرمى تادەگاتە
ئامىرى بىسەر، و دەزانائىت ئەو پايەى كەدەنگە كان ھەلدە گرىت لەوانەيە گىژەلو كەيە كى
تونودو تىژ بىت لەوانەيە لەگەل خۇيدا شتى زەرەرمەند ھەلىبگرىت لەخاك و خۆل و
مىكرۇب، لەبەر ئەۋە وای لە ئامىرى بىسەر كىدو كە شىۋەيە كى چەماۋەيى كەوانەيى
ھەيىت بەرەۋزور، و لەبەر دەر كە كەيدا پەرزىنكى لەموو بۆ كىدو ۋە لەناويدا لىنجى
زەردى مېۋىيە ھەيە، و بەھۆى چەماۋەيە كەيەۋە خۆى لەشەكەت و ناكاۋى با پيارىزىت،
و بەھۆى پەرزىن و لىنجى زەردە مۆمبە كەيەۋە خۆى لەزەرەمەندى پيارىزىت.

دەزانائىت كە ھەندى لەدەنگە كان نەرم و بەچرەن، لەبەر ئەۋە ئامىرى بىسەر شىۋەى
ئەشكەوتى پەر لەھەۋاى لەخۆ گرتوۋە تاكو بىتتە ھۆكارىك بۆ بەھىز كىدنى دەنگە كان و
دوۋ ئەۋەندە كىدنىان بۆ دەنگدانەۋەيان بەو جىزەى كەلەگەرماۋ ئەشكەوتە كاندا
گوپىستى دەيىن كە لە كەنارىكى دەنگى لاواز دەنگدانەۋە دروست دەيىت.

دەزانائىت كە پەردەى تەپلى شېرە چاكتىن پەقە ئەندامە بۆ گەياندى دەنگ لەبەر
ئەۋە پەردەى تەپلى و پەردەى كۆنە ھىلكەيى و پەردە كانى تىرى لە گوپكەى ناۋەۋە
دروستكرادو.

دەزانائىت گەر پەقە ئەندامىكى بچووك لەلايە كى پەردە شېرە بەستراۋە كە چەسپىنرا
لەرىنەۋە كانى دەنگ بەباشترىن شىۋە دەگوپزىتەۋە، و زىخىرەى پارچە ئىسكە ھەلۋاسراۋە
كەى دروستكراد. و بەستىۋە بە پەردەى كۆى و پەردەى كۆنى ھىلكەيى.

دەزانائىت ھەموو پەقە ئەندامىك بەنىۋەندىكى جىاۋاز لەخۆى دەوردراۋە
لەناۋەرۋ كەكەى خۇيدا لەرىنە كان تود تر دەنرئىت ۋەك لەناردنى لەرىنەۋە كان بۆ
چوارەۋرى وای لەسى پارچە ئىسكە كە كىدو كە ھەلۋاسراۋ بىت لەھەۋايە كدا كە

له جیگا و شوینی جنوکاندا

چواردەوری گرتییت تاكو له ئیسیکی سەری جیابکاتهوه و دووبارە لەرووتەختی لوولپینچدا ئەم کارە ی کردووه بەشلەیه کی جیاواز لەخۆی چواردەویداوه تاوه کو لەرینهوه بەردەوامه کان له ئیسیکه کان و رووتەختە لوولەپینچە کانە گوازیڤنەوه بۆ ئیسیکه کانی سەر و لەناو بچن.

دەزانیت که زنجیره ئیسیکه کان دوو چاری هەندئ شت دەبن که له کاریان دەخەن بۆ گواستەوهی دەنگە کان له پەردە ی گوڤوه بۆ پەردە ی کونی هیلکەیی هەر لەبەر ئەوه کونی بازەیی دروستکردووه و بەپەردەیه ک داپۆشیوه که یارمەتیدەر بییت بۆ گواستەوهی دەنگە کان بۆ گوڤیکە ی ناوهوه.

وای لەهەردوو کونە که کردوه که رینگە که یان پلیکانەیی بن بۆ چوونە ناو قەوقەوهوه.

که شیوه ی حەلەزۆنی و لوولپینچی باشترین شیوهیه بۆ بلاو بوونەوه ی لیمفی دەماری بیستەرە کان له پانتاییه کی بەر بلاودا بۆ ئەندامیکی بچووک له جیگایه کی تەسکدا، و هەر لەبەر ئەوه قەوقەوه که ی دروستکردوه و دوو که نالی لوولپینچی دوو پلیکانەداری دەنگداری تیدا دروستکردووه که یه کیکیان شیوه دەهلیزی یه له کونە هیلکەیه که دا و دووهمینی داده بەزیتە ناو پەردە ی گوڤوه بۆ کونە بازە ی ییه که و له که نالی لوولپینچە دا ئەو رووتەختە لوولپینچە ئیسیکی یه پەردەیه کی دروستکردوه که شله ی لیمفی دەرژنییت.

دەزانیت که هەندئ لەدەنگە کان له کلاوه ی سەرەوه دین لەبەر ئەوه که ناله شیوه هیلالیه کاتی دروستکردووه تا... یارمەتی کۆ کردنەوه ی ئەو شەپۆله دەنگانە بدەن که له کلاوه ی سەرەوه دین و رینگە یان بگۆرن بە گوڤه ی رووی بۆ شاییه چهماوه ییه کان و بیانگە یه ننه دەماره کانی بیستن که بلاو بوونەتەوه له شله مەنیه کانی خۆی و قەوقەوه که دا.

هەردوو کپەله ی پەردەداری پڕ لیمفی دروستکرد و لەیه کیکیاندا هەردوو پەردە ی دوو گوڤیکه که ی له سەریه ک دانا، تاكو بههۆی دەنگدانەوه یان لەرینهوه ی دەنگە کان زیاد کەن و لەسەر و ئەمانەشەوه دەزانیت، ئەو خانانە ی که هۆشەندن و دەر ککەرن ئە ی حەیران، که واهه واپاله پەستۆیه کی دەرە کی توندوو تیژو زالی هیه له سەر پەردە ی گوڤی و زەرەرمەند دەبییت بۆی گەر بەر امبەر نه بییت له گەل ئەو هه وایه ی لەناو گوڤیکە ی ناوهندا هیه و دەبییت به بەردەوامی هاو کیش و یه کسان بییت له گەلیدا له پاله پەستۆی هه واپاله ی گەر مایدا وه ک خۆت دەزانیت ئە ی حەیران له کاتی هەناسه وەر گرتنی قوول

و دوورودرىژدا و گەر كونه كانى لوت و دەم داخراوېن پەردەى گوى دەشپىزى و
 لە كاتى ھەناسە دانە و دە بەرەو دەرەو دە چەمبەتەو و لە كاتى ھەناسە وەر گرتندا بەرەو ناو
 و دە چەمبەتەو، بەمەش بېستىن نارىك دە بىست ھەرلە بەر ئەو و لوولەى ئۆستاكيوس
 دروستىو، و لەو يە ھەوا دە خاتە ناو گونكەى ناوەندەو، و لە ھەمان كاتدا وای لەم
 لوولە ئۆستاكيوسە كەردەو كە دەنگە كان پرون و ئاشكرا بكات وەك چۆن كۆنى ئامبىرە
 مۆسىقىيە كان دەنگە كان ئاشكرا و پەوان دە كەن و ھەرەو ھا كەردو يەتە پەنپەرە وىك بۆ
 دەر ھاویشتى لىنجى ناو پەردەى گوى.

ئايە خانە كانى ئەم گۆشتە جوراوە ژىرو دەرەك كەرو دانائو زاناو بەتوانا، كە تواناى ئەم
 ھەموو نەنجى و تايبەتەندى و سېستمانەى بزەنن كەزاناياى بەدەريانخست دواى ئەو
 چەندە ھا چەرخ بەسەر دروستكردنى مەرفۇدا تىپەرى، ئامبىرى ئالتۇزى گوى بە پىنى
 پىنويستە كانى ئەم نەنجىيە دروستكرد.

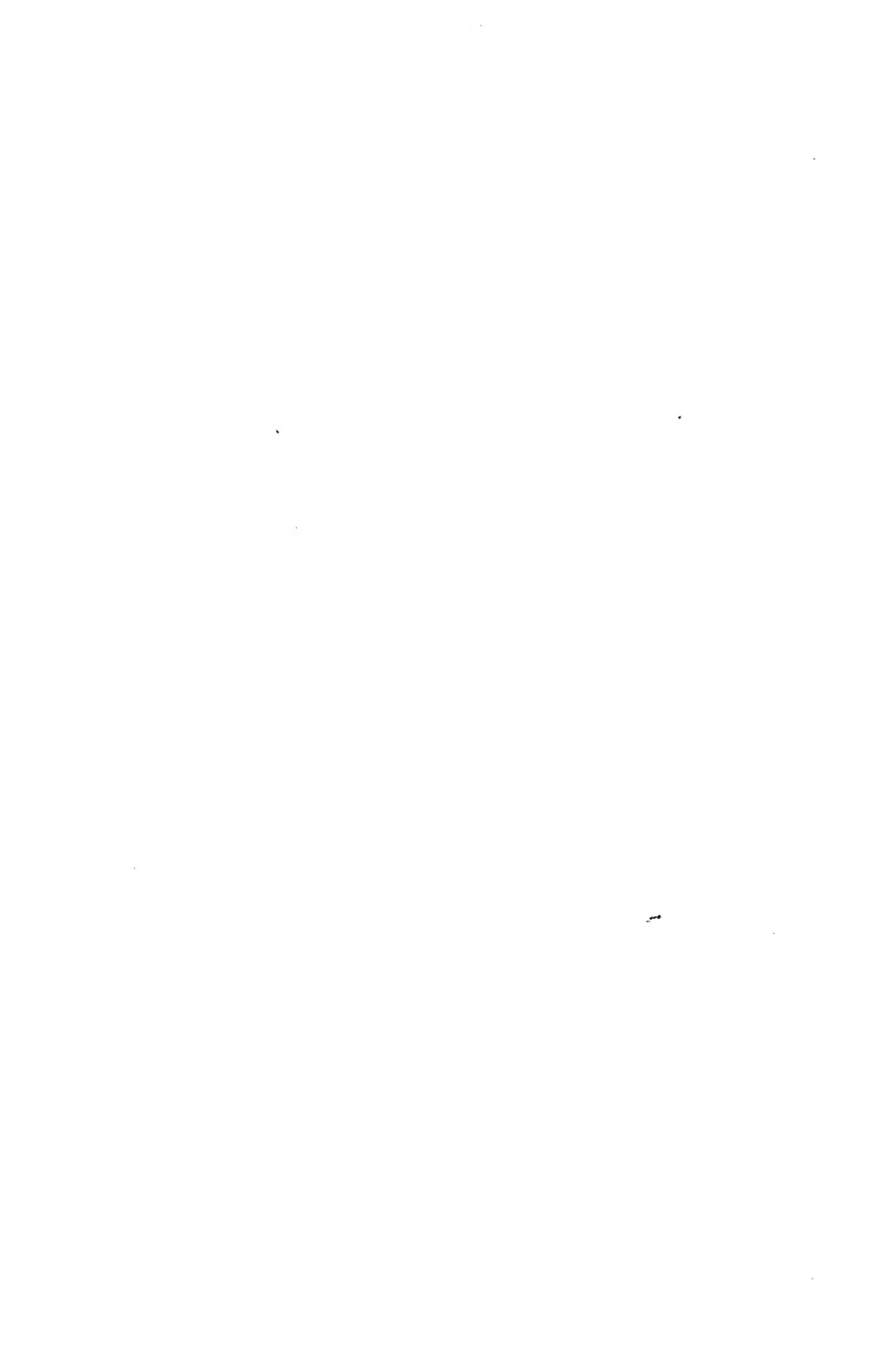
ھەيران / پاك و بىگەردى بۆ خوداى مەزن و دانائو زانا و بەتوانا. چەند پاك و
 بىگەردە.

شىخ / بەلى چەند بىگەردو مەزنە ئەى ھەيران.

نەفرت لەبى ئاگايان لى ئەوانەى كە ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا
 يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ
 الْغَافِلُونَ﴾ الأعراف: ١٧٩

زمانت پیارِ تیرہ

(۳)

حهیران/شیخی گهوره م ته مشعو دهیو نیت سه باره ت به چ ئایه تیک له ئایه ته کانی خودا باسم بۆ بکات؟

شیخ: سه باره ت به چ ئایه تیکی خودا ده ته وه نیت باست بۆ بکه م؟

هه موو ته نداهه کانی له شت ئاماژه ی بوونی خودا ده که ن، چونکه هه رچی له تۆدا دروستیکردوه رازاوه و ریکه له پیکهاته و ریکه خستندا، به رزی کار و ووردی هه لسه نگاندنی شیاوه هاویه که و له ئامانج و جوله دا و گه ر به که مترین ته نداهه بینه به رچاوت وه ک موویه ک و سه ره نینۆ کیک و یاخود مه زنترین و ترسناکترین ته نداهه وه ک چاوو گوینچکه و دل و جگه ر و گه ده و رینخۆله و زمان و لیو وه یان تهو شتانه ی که به چاو نابینرین له ملیۆنه ها خانه و ده مار که زۆر سه رسوهرینه رترو رازاوه ترن له نه نیتی به کانیاندا به لام ته ی ههیران به کورتی تهو ئایه تانه ت بۆ باسده که م که خوا ی گه وره و کار به جی خۆی هه لیبژاردوون، و له قورئاندا زۆر ئاماژه یان بۆ ده کات تا کو به لگه ی بره ر به نینته وه له سه ر بوون و توانا و کار به جی بی خۆی، به بی وه سفکردنی تهو ته نداهانه ی که تهو سه رده مه ناویان نه ده زانرا، نه خوازه کاره کانیان گه رمانه و نیت ته ی ههیران له م گفتوو گو یه دا باسی هه موو دروست کراره کان بکه ی ن که خودا له ئیمه دا خستۆیه وه له ته نداهه ی گه وره و به چووک و شار راوه و به ده ر که و ته وه کان، هه موو نوو سراوه که ت سه ره و ژیر ده برون که ده مو یست بیکینه رپیشاندهریک بۆ باوه ر هینانت به هزی به لگه کانی قورئان و نوو سراوه گه وره کانی بواری پزیشکی و تۆزه ره وه و سوودی ته نداهه کان هه ر گیز لام وانی به که ته مه نم به باسکر دنیان ماوه م بدات، و هه ره ها کاتی ته رخان کراویش بۆ تۆ نی به که به شت بکات ته نها ته وه ت به سه که سنگت فراو نکات بۆ لیکۆلینه وه و گه ران به دوای دانا ییه کانی خودا دا که له خۆت و ئاسۆ کانداهه یه.

ده شیت یه کینک بیت له وانه ی که فهرمووده ی خودایان به سهردا ده گونجیت
 که ده فهرمویت ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ
 الْمُسْلِمِينَ﴾ فصلت: ۳۳، و به زماخالی (جسر) باسی چاوم بۆ کردیت، و هه ندیک له
 ئایه ته کانی قورئانم بۆ باسکردی که سه باره ت به ئاسوکان هاتوون له پاشدا لاماندایه
 باسکردنی هه ندیک له و ئایه تانه ی که له سهرخوت هاتوون، باسی بینین و دروستکردنی
 جه نینم بۆ کردیت له مندالدانی دایکیدا و ئیستاش باسی زمان و لیوت بۆ ده که م.

حه یران/ به لام من وای ده بینم ئهم دوو ئه ندامه ماسوولکه یی به بچوو که شایه نی ئه وه بن
 که شینخم له باسکردنیاندا ماندوو بکه ن.

شینخ/ خودا له قورئاندا ناویان ده با تا کو بیانکاته به لگه بۆ بوون و توانایی و
 کار به جی نی خۆی، که چی تۆش به که میان داده نییت؟
 حه یران/ په نا به خوا.

شینخ/ زمانت بگره ئه ی حه یران، و ئاگاداره گالتته ت به رازاوه ی رازاوه کان نه یه ت،
 په رستگارو په رستکایه که خاوه نی چوار وه زاره ته، گه رپاراستت ئه وه پاریزراو ده بییت و
 گه ر زمانت به ره لا کردت و زاره ره مه مند ده بییت، و گه ر خوار دنت دایه ئه ویش هوار دنت
 ده داتتی، و گه ر بیدوینیت ئه تدوینتی و گه ر پرسیاری لئی بکه میت فیتر ده کات، پیش
 ئه وه ی بزانی نه ینتی دانایی له جۆرایه تی و کارو پیشه کانی و گۆراندنی پیت و ووته کانی و
 ژمیره ی مه میله کانی، و جیاوازی جوله کانی له نیو هه ردوو لیوو مه لا شوودا، و
 جیا کردنه وه ده ماره کانی و بوونی به رده وامی و ئاسانکردنی لیک تیایدا.

حه یران/ نه مده زانی ئهم ماسوولکه بچوو که خاوه نی ئهم هه موو پله و پاییه .

شینخ/ هه موو ئه ندامینکت له ئه ندامه کانی هه ست ئه ی حه یران یه ک کاریان هه یه، ته نها
 زمان نه بییت، چاو بۆ بینینه، گونجکه بۆ بیسته، لووت بۆ بۆنه، و سه ری په نجه کانت
 زیاتر له هه موو ئه ندامه کانی تری پیستی هه ست به لیخشاندن ده که ن، به لام ئهم زمانه
 رینکه وت وای بۆ ره خساندوه که بیته، ئامیر بۆ چیژ کردن و جووین و قوتدا هه رسکردن
 و هه سترکردن و خشاندن و قسه کردن، و بۆ ئه وه ی بیته ئامیریک بۆ چیژ کردن، رینکه وت
 مه میله ی له هه ردوولای پروو ته خته که یدا راخستوو تا کو خواردن. عمزیتو بیگه یه نیته ده ماره
 بلاو بوه کانی ناوه وه ی و هه ره وها رینکه وت ئاره زوی کردوه که دوو جۆر له م مه میلانه

زمانت بياريزه

تايه تمه نندن به چيزو كردنموه به بي ههست كردن به كرداري ليخشان، تاكو تيكهل نه بن به مەش به وهستاني يه كيكيان كاري نهوي تريان تيكبچيت گهر هه موو ههسته گشتي يه كاني تري مروفيلك نه مينيت نهوا ههستي چيزو كرنى به بهر دهوامى. مينيت، يا خود به پينه وانموه چيزو كردنى نه مينى و ههسته گشتيه كاني تري. مينى.

له بهر نهو هى كه هم مه ميلانه خواردن نامزن تا تياوه كان شيكار نه بن، ته نها له مالميكدا كه زمان شيندار بيت ريكهوت ئاره زوى وابوو، كه زمان به پردهيه كى ده زووله يى پر له كيس داپوشيت و چهند رزينيك به سهر ليكه رزينه كاني تردا، و گهر وانه بووايه زمان نه توانا ده بوو له چيزو كردنى خواردندا و ته نها ده پتوانى ههست به ليخشاندى خواردن بكات، و ده توانيت له خوتدا هم كرداره ههست بيكهيت.

كاتيك تووشى هه لامهت بيت و زمانت ووشك بيت ههست به چيزو خواردن تاكهيت گهر تياوهش بيت، و له بهر نهو هى خواردنه كان چيزو كانيان جياوازه و له بهيه گهشتياندا هاوه لى و دوور كهوتنه وه هيه، ريكهوت ئاره زوويكردوه كه هم مه ميلانه بهرا دهيه كى كه م جياوازين له چيزو كردن دا و تواناي پاراستى هه ندى. چيزو كردنيان مينى ته نانهت پاش نه مانيشيان و ههر به هوى نه مو وه چيستكه ره لينهاتوه كان جوړه ها خواردن تيكه لاو ده كهن و له بهر نهو هى زمان به گويزه ي جينگاو كاره كاني پيوسته زور ههستدار بيت، تاكو پاروه كه بجوړيت و نه ملاولا ي بينكات له ناو ده مدا و له دداني پرره وه بيات بو كاكيه كاني به شيوهيه كه به توانيت بجوو كترين به شى خواردنه كه له ناو هه موو ده م و ددانا بگويزيته وه و به هوى ههستياريه زوره كهيه وه خوى ده پاريزيت له هه موو زهره رهنديك وهك سوتاندن و داخ و تيز و تيهه لچينه رو بر ايندارى، ريكهوت واى وويست كه مه ميله ي تايه تي هه بيت بو ههست و ليخشاندى ههروهك باسكرا، و هم مه ميلانه ده زوله يى و ههستيارن ده كهونه نه ملاوئه لاو سهرى زمانوه له ووردى ههستياريدا ته نها نه ملاولا كاني په نجه ي گهوره نه و نه ده ههستيارن.

له بهر نهو هى زمان ناميريكه بو جووين و قوتدان به كارديت ريكهوت وا ئاره زوويكردوه كه ماسوولكه كه ي زور زور پته وبيت، چالاك و وورياو ليكاوى رزينه رى ليك و لينجاوى هه بيت، و گهر وانه بووايه نه يده توانى كاري جووين و قوتدان بكات... ته نها زمانه كه به توانيت يارى به پاروو بكات و بيجوړيت و به هوى ليكه كهيه وه بيكات به ههوير، گهر جووينه كه ي ته واو بوو شياوى قوتدان بوو نهوا به هوى لينجيه كه وه

لوولیده دات و پالنه په ستوی ده خاته سهر له نیونه د هر دوو پروتخت و مه لا شویدا و به توندی په کهی خوی پالپوه دهنیت و خل ده بیته و تاکو له که وانه ی مه لا شوو تیه ریت، بهم شیوه په قوتدان له ژیر وویستی که سه خوار دنه که دا نامینیت.

له بهر نه وهی زمان، ثامیریکه بۆ هه سکردن، ریکه موت وای ویست و هه سکردنی خوار دنه کان به گویره ی په گزه کانسان له یه ک جیا وازین، هه ندیکان له گه ده دا هه رسده کرین، وه تیایاندا هه یه له ریخو لکاندا، ته نها شتیک هه یه له ناو هم خوار دانه دا که نه ویش نیشاسته یه له گه ده دا هه رس نا کریت، به لکو رزینه کانی ناو گه ده ده بنه رینگر بۆ هه سکردن و نه هیشتنی گو رینیان، هه ربۆیه ریکه موت واثاره زووی کړدوه که ته نها رینگایه ک بۆ گو رینی هم نیشاستانه بۆ شه کر، به هزی لیکه وه بیت، و گهر زمانه لیکاو یه نه بویه که لیک تیکه له به پارو ده کات و ده یکاته هه ویر، هه سکردنی نیشاسته پرووی نه ده دا، که گرنگترین خوراکه.

له بهر نه وه زمان ثامیریکه بۆ قسه کړدن وه ک ده زانیت و ده نگه کان له ژووره کانی قورگه وه ده بنه ده ری، و له بهر نه وهی ژووره کانی قورگ به ته نها ناتوان دهنگی هه موو پیته کان دروستیکه نه به لکو به ته نها کاری دروستکردنی دهنگی پیته بزونه کان به بی پیته کانی تر.

هه ربۆیه ریکه موت واثاره زووی کړدوه زمان له گه ل دوو لیوا دروستبکات تابینه ثامرازیک بۆ برینی هه واوو ده رکردنی دهنگی پیته نه بزونه کان و گهر وانه بویه نه وا راسته ی ره وانمان بۆ نه ده و ترا، به لکو وه ک ئاژهل ده بووین، ده نگمان ده رده کړدو درنژمان ده کړدوه، و ته نها لووره و باراندن یاخود ووژه و ژو قیراندن و یان حیلاندن و زه راندنمان بۆ ده کرا.

چه ند سهر سورپنه رن هم ریکه وتانه که زوړو یه ک به دوا یه ک و هاوړینکن و به یه که گه یشتوون تاکو بتوانن هم زمانه سهر سورپه یته دروستیکه ن.

حه یران/ به لتی گه وره م راسته زمان نه ندا میکی سهر سورپه یته به لام سه باره ت به لنیو، ته نها یارمه تیده رن بۆ دروستکردنی هه ندی له دهنگی پیته کان.

شینخ/ رازی ده بوویت نه ی حه یران گه به بی لیو بوویتایه ددانت ریچ بووایه لیکی پیابها تیه ته خواره وه و به ئاسانی ته پ و تۆز سهر سنگی بگرتیتایه، و میش به ثاره زووی خوی به مه لا شوو ته وه بنو سایه.

ئايا سوپاسى ئىم رېڭكوتە ناكەيت كە به جوانزىن شېۋە مرۇفى دروستكردو، و دوو لىۋى داۋەتى، دەم و چاۋى پېرازاندۇتەۋە دەمى پىداپۇشيوۋە و كىردۆيە بەر گرىڭ بۇ لىكە كەى و رىنگر يىت بۇ نەچۈنە ژوورەۋەى تۈز بۇ ناۋ سىيەكانى و مىش بۇ مەلاشۋى تا... ھەناسەى بەسوود لە لووتىەۋە وەر بگرىت وەزەرەر مەندە كان لەقورگ و گەرۋىەۋە دوور بختەۋە...؟

ئايا سوپاسى رېڭكوت ناكەيت كە وائىم دوولېۋەى چە كدار كىردو بەھۋى ھىزىكى ھەستىارو ناسكەۋە تاكو بەرامبەر ھەموو زەرەرۋ داخ و سوتاندنىك بوەستىت، و لەژىر پەردە لىنچە كەيانەۋە رېزىنەرى لىكى پىداۋن تاكو بەتەپرى و شىندارى بىننەۋە، و بەۋوردى دەمارەۋە بەستوۋىەۋە تاكو ھەموو جوۋلەيە كيان لە كىردنەۋە داخستىن و پىچانەۋە و گرژ كىردن و خاۋ كىردنەۋە بە ۋويست و ھەلېزاردى مرۇف خۇى يىت، و ھەر ساتىك بىەۋىت بىكاتەۋە داىخات بەھۋىانەۋە ھەۋا ۋەردە گرىت و دەپىرېت و دەنگە كان لاي خۇى دەھىلېتەۋە تاكو بتوانىت دەنگى پىتە كانى لىۋە دروست بكات.

و گەر ئىم ھەموو رېڭكوتانە نەبوۋىانە ئەى ھەيران ئىم مرۇفە جوان و قەشەنگ و رەۋانىيۇ ۋىپاك و خاۋىنە دەگۈرا بۇ مرۇفنىكى سىما بەدى ددان رېچى پىس و پۇخل، و لىك دەھاتە خوارى بەسەردەم و چەناگەۋ پۇشاكىدا، و مىش ۋەگەز لەسەر لىكى كۆمەلىان دەبەست.

ھەيران/ بۇچى شىخى گەرەم ھەرنەۋى رېڭكوت دەبات ۋەك گالتەم پىيكات ۋايە؟
شىخ/ ئەى ھەيران مەن گالتەت پىناكەم، بەلام دەمەۋىت تۇ بىخەمە ناۋ كۆسپە كان، و خۇشم بگەيغە لووتكە كان.

ھەيران/ چ كۆسپىك و چ لووتكەيەك؟
شىخ/ كۆسپى گومان كە خودا دەيەۋىت ئىمەى پىۋە بتلېتەۋە بىچىنە ناخى، و لووتكەى باۋەردارى كە خودا دەيەۋىت بەماندوبى و گەرەن بەدۋايدا بگەين پىى.
ھەيران/ لووتكەى باۋەر ھىنان چىيە كە تۋى باۋەردار دەتەۋىت پىى بگەيت.

شىخ/ بىرىتە لە رېنمابى و داۋاكارىيە كانى ھەق ئەى ھەيران... ﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ، فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ، فَكُ رَقَبَةً، أَوْ إِطْعَمَ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ، يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ، أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ، ثُمَّ كَانَ

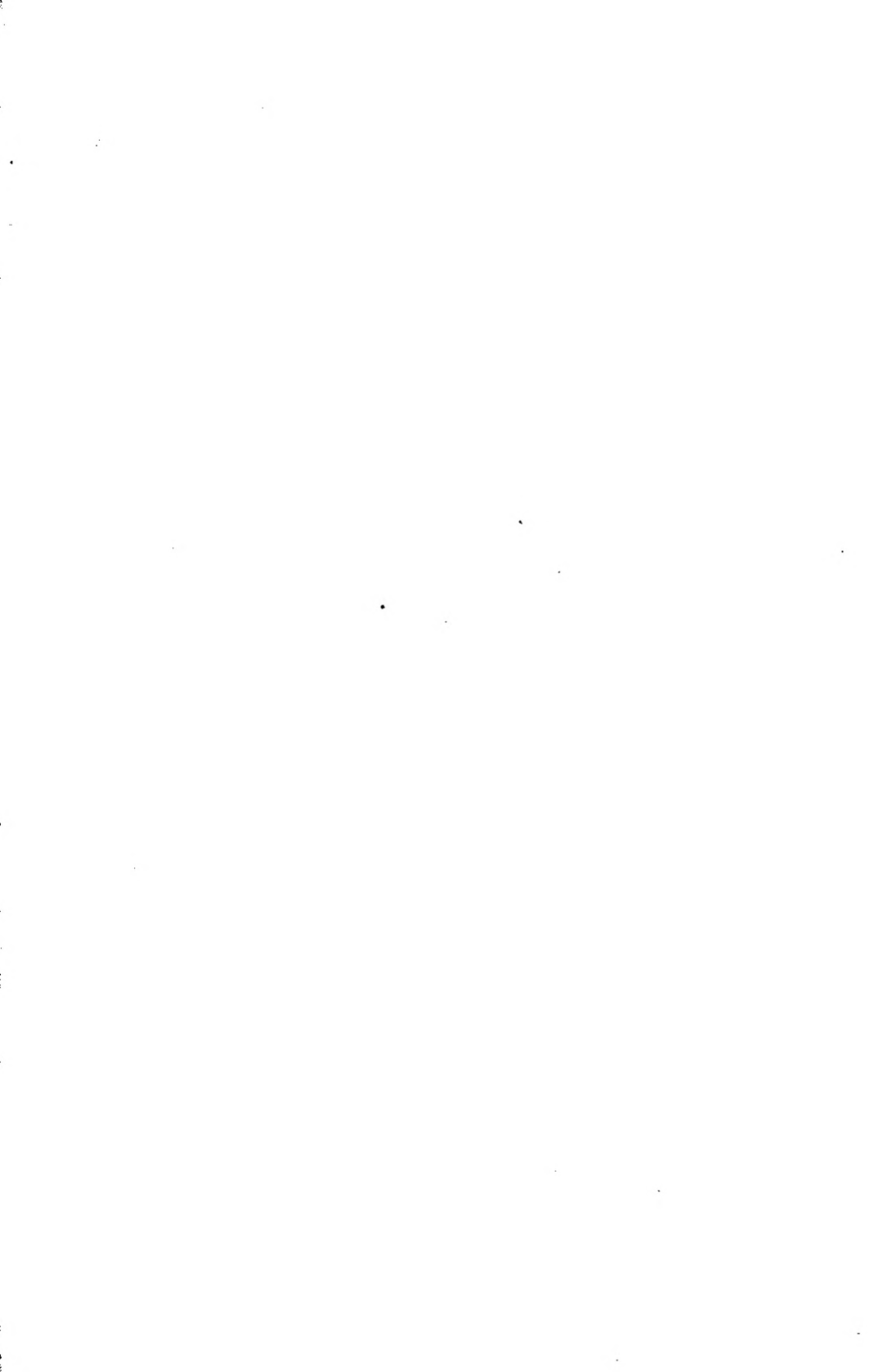
مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۖ الْبَلَدُ: ۸-۱۷

ئەمەیه لوتکەیی باوەڕهێنان

هەر لەبەر ئەمەشه وام لەسەر رۆخی قەبر و بە درێزایی شهویش شهو نخوانی دەکەم
تا کو بانگهێشتهی لای خودات بکەم ئەی حەیران.

نارامگری کوئلہ دہر

(۴)

ھەيرانى كۆرى ئەزەف دەلى / شىنخ مەوزون پاش نوپۇزى بەيانى چۈرە ناو
باخە كەي، ھەرۈەك پىشەي رۇژانى ئاسايى خۇي، بەلام بۇيە كەم جەرە ئەم پىشەيەي
بگۇرپىت و پاش ئەۋەي لەمزگەوت ھاتە دەرۋە پىي راگەياندم كە خۇم ناننى نېۋەپۇي بۇ
بەرم و ئەم فەرمانەي زۇر دىلخۇشىكردم، چونكە لەمىژە ئاۋاتم بوو رۇژانىكى لەگەلدا
بەرمە سەر و بىنىم ئەو رۇژانەي چۇن دەباتە سەر ھەر لەكازىۋەي بەيانەۋە تا سەرەتاي
شەو.

كاتىك بىيۈرە كە ھاتوو خواردنى شىنخى ھىناۋە سەر كەوت بۇ سەر مئارە كە بۇ
بانگدانى نېۋەپۇ و تم ئەمىرۇ كارە كەت مەن ئەيكەم و خواردنى شىنخ ۋەك رۇژانى تر لە
پەرژىنى باخە كەدا دادەنىم، و لەپاشدا دەچم بۇ گوندى (خەرتەنك) بۇ كارىكى پەلە،
سوپاسى كردم وتى: نە كەي ھەلە بكەي لەجىگادانانى خواردنە كە، وتى: ھەر ئەو
جىگايە كە يەكە بىجار ھاتى، ئايا لەيادت ماۋە.

تاۋم دايە خواردنە كەي تاييەم بۇ باخە كە، چۈمە ناۋە و بۇ شىنخ گەرەم، لەو جىگايە
نەم دىتەۋە كەلام و ابوۋ لەژىر درەختىكدا يىت ياخود لەقەرەغى جۇگە كان يىت...
دەستىمكرد بە بانگدانى تاكو گونىيىستىم يىت... و پاش دوۋبارە كردنەۋەي بانگدانە كەم،
گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو، موچر كەيە كى ترسناك بەلەشمدا ھات، بە بازدان بەرەو
كۇتايى باخە كە چووم تاگەيشتە زەۋىيە كى ووشكى بەر فراۋان، دەبىنم شىنخ لە كۇتايى
لايە كى زەۋىيە كەدا دانىشتوۋە، كە گەيشە لاي بەزەردەخەنەيە كەۋە وتى فەرموو لام
دانىشە، و كە دانىشتىم سوپاسى كردم و داۋاي لىيوردنى كرد لەبەر ئەۋەي بۇتە ھۇي
ماندو بوونم.

ھەيران، زۇر بانگم كردى بەلام گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو تەنانت ترس دايگىرم.
شىنخ / گونىيىستى ھاۋارە كەت بووم ۋەلامىش دايەۋە بەلام دەنگى پياۋىكى پىر ناگاتە
دەنگى تۇي گەنج ئەي ھەيران.

حهيران وتى/ پاش ئوھى شىخ خواردنى نيوھېزى خواردو نوپۇزى کرد لىم پىرسى.
حهيران/ بۇچى شىخى گھورھم ئىم جىنگايەى ھەلپزاردوھە دور لەباخ و ئاوھە کە.
شىخ/ بەئارەزوى خۇم ئىرھە ھەلپزاردوھە، بەلکە لەسەر خواستى يە کىلک لە
دانىشتوانى گوندە کەم کە وويستى سەبارەت بەزەوى يە کەى پرسىارم لىپکات و پىنمايى
چۇنىتى ئاوھە دانکردنەوى بەکەم.

حهيران/ چ کاتىک شىخى گھورھەم جوتيارىکى زانا بووھە بە کشتو کال و زەوى و
ئاوھە دانکردنەوى؟

شىخ/ داواى زانبارى لىنەدە کردم، بەلکە داواى موعجزەم لىنە کات.
حهيران/ موعجزە...! داواى چى دە کات؟
شىخ/ خاھەنى ئىم زەوىي ووشکە بەر فراوانە دەيەوئىت دار و درختى تىادا پروئىت و
ئاوى بدات.

حهيران، ئىمە ئاسان پرواندنى درەخت و ئاودانى کارى موعجزەى ناوئىت.
شىخ/ ئىمە راستە سەبارەت بە پرواندن، بەلام ئاوھە کە دورە و زەوىيە کە بەر زە، پىم
راگە ياند، تەنھا دەتوانئىت بۇ ھەلگرتنى ئاوى زستان و بە کارھىنانى بۇ ئاودان ئەستىلک
دروستىکات.

وتى/ بەلام ئاوى ئەستىلە کە تەواو دەيىت، و منىش دەمەوئىت بە بەردەوام ھەيىت.
وتم/ چۇن؟

وتى/ دەمەوئىت پىنگايەک بدۇزىنەوھە کە ئاوھە کە بگاتە ئامىرئىکى جوتىنەر کە پال
بە ئاوھە کەوھە بئىت بۇ سەر زەوىيە کەو ئاوى بدات و پاشان بۇ ئەستىلە کە بگەپىتەوھە و
دووبارە بۇ زەوىيە کە و لەپاشدا بۇ ئەستىلە کە و دووبارە بۇ ئامىرە جوتىنەرە کە و بەم
چەشنە ھەتتا ھەتايە ئاوھەدان و بەردەوام دەيى.

وتم/ ھەتتا ھەتايە! بۇ تا... ھەتتا ھەتايە؟

وتى/ بۇ دريژايى ژيانم کى ئەزانئىت، لەوانەيە سەد سال بىزم.

وتم/ خواويستى لەسەر بىت تەمەنت دريژ دەيىت، بەلام ئەو ئاوھەى کە دەتەوئىت
بگەپىتەوھە، گەر توانرا ھەندىکى بگەپىتەوھە لەقور و گلەوھە دەگەپىتەوھە کە دەيىتە
ھۇ کارىک بۇ پەک کەوتى ئامىرە بزوينەرە کە.

وتى/ ناتوانىن پالىوھە (مصفى) يە کى بۇ دابىنىن کەلەو خلتەو خاک و خۇلە پاکى
بکاتەوھە پىش ئوھەى بگەپىتەوھە بۇ ئەستىلە کە.

ۋەتم/ چى بەرەۋ پاكەرەۋە كەي بەرىت؟

ۋتى/ ئامىرە جولىنەرە كە خۇي، ئايا ناتوانىت لەلايە كى ترەۋە ئاۋە كە ئاۋەرۇ بىكات
بۇ ئامىرى پاكەرەۋە كە.

ۋتم/ گەر بۇ مانكرا دروستكر دنى ئەم ئامىرە بەمچەشەنە كى ئاۋە كەمان لە ئامىرى
پاكەرەۋە كەرەۋە كە دە گەرىننەۋە بۇ ئامىرە جولىنەرە كە دوۋبارە بۇ ئاۋدانى زەۋىيە كە.

ۋتى/ ئامىرە جولىنەرە كە بە پالە پەستۇيە كى توندەۋە بەرەۋ ئامىرە پاكەرەۋە كەي
دەنيرىت بەجۇرىك كە لە كۈنە كانىۋە دوۋبارە بەرەۋ ئامىرە جولىنەرە كە بگەرەننەۋە.

ۋتم/ بەلام ئەم ئاۋە ھەر كۇتايى دىت چەند ئەستىلە كە گەرەش بىت.

ۋتى/ ئايا رىنگاچارەي تر نىيە بۇ بەردەۋامى ئەۋ ئاۋە؟

ۋتم/ چۇن؟

ۋوتى/ ناتوانىن كە ئەستىلەكە ئاۋى تىادا نەما ئاۋى ترى تىيەكەين.

ۋتم/ لە كۈنەۋە ئاۋى ترى بۇ يىنن؟

ۋتى/ ناتوانىن لە سەرىكى ئەستىلە كەۋە ئامىرىكى جولىنەرە تر دابىيىن و بۇرىيە كى
درىزى بۇ دروستىكەين تا... ئاۋە كەي لىۋە بىت لە كۈن و كەلەبەرەۋ ئاۋو گۇرۇگىي

زەۋىيەۋە و بەھۇيەۋە ئەستىلە كە پىن پىرىكەين، بەمەش ئاۋە كە كۇتايى نايەت؟

ۋتم/ بەلنى ئەيىت بەلام چ ئامىرىك ئەم ئاۋى گۇرۇگىيە كە لەبەرەي زەۋىمان بۇ ئامىرى
جولىنەرە سەرئەستىلە كە بگەرەننەۋە.

ۋتى/ ناتوانىن والەھىزى ئامىرى جولىنەرەي يە كەم بىكەين ئاۋ بگەرەننەۋە ئامىرە
جولىنەرە كانى ترو بەردەۋاميان بىكات.

ۋتم/ بەلنى دەتوانىن، بەلام ئايا ئامىرى جولىنەرەي يە كەم بەرگەي ئەم ھەمۇر
پەلەپەستۇر ماندوۋ بوۋنە دەكات.

ۋتى/ ناتوانىن بەشىۋەيە كى ۋاۋوردو پتەۋو بەھىز دروستى بىكەين كە چىر كەيك
نەۋەستىت.

ۋتم/ بەلنى، ئەمە ئەشىت لە ئامىرىكدا كە بۇ رۇژىك يان مانگىك ياخود سالىك و يان
دوۋ سال كار بىكات بەلام تۇ دەتەۋىت ئامىرىكى ۋەھا بىت كە بەبەردەۋامى بۇ ماۋەي

۱۰۰ سال بىجولتىت و چىر كەيك لە كارنەۋەستىت.

ۋتى/ بۇ ئەمە مەھالە؟

وتم/ نهخیر، ئەمە بۆ عەقل مە حال نی، بەلام ئەم جولینەرە سەر سۆر هینەرانه، پنیستیان بە ئەندازیاریکی شارەزای بەتوان هەیه، بزانیست چۆن دروستیان دەکات، و چۆن بەیه کیانه و بیه ستیت، و هەندیکیان بە هەندیکیان ئاودات، و چۆن لە کانزایهك دروستییکات که ژەنگ هەل نههینیت و دوو چاری داخوړاندن نهییت، یاخود له جوړه گەردیلهیی دروستی بکات که خاوهنی عەقل و پیکهستن ییت تاکو بتوانیت له جینی گەردیله داخوړاوه کان گەردیلهی تر دروستبکات.

وتی/ وایدهزانی که گالتهی پنده کم، و ئایا گەردیله و کانزای عەقل و ریخەری هەیه؟ و تم/ له ئەندازیاری مەزن بیر سه.

وتی: ئایا کاره که پنیوست بە ئەندازیاری مەزن دهکات؟

وتم/ ئایا... وایهینی ئەو هەموو داواکاریانهت و نهخشه دانانهت لهخودی خویدا بهینی ئەندازو ژمیرهو بیر کردنهو روودەدات؟

حهیرانی کوری ئەزعەف دهلیت: ئالیره دا شیخ خوی پینه گیرا دهستیکرد به پیکهنین. حهیران/ گالتهم پنده کهیت، گهوره.

شیخ/ گالتهت پیناکه ئەی حهیران، بەلام چیرۆکی (دلت) بۆ دهگیرمهوه سهبارەت به کردارو کاریگەر و مەبهست و پنیوستیه کهی، و پرده و توانایی دیوارو بهردوه پهنجهره و ژوره کانی و ده رگا و په رده کانی و ئەشکهوت و چه له کانی و جوگه له و پینچه کانی و پونی و لیلی و چالاکی و شه و نخونی و ئارامی و به ناگایی و مەزنی و مەترسی زۆری... حهیران/ ئەمە هەمووی لەم دله بجوو که دایه؟

شیخ/ ئەمە هەندیک لهو و پیکه خراوانهیه که هاو کیشهی و هسه کهی ماوه مان پنده دات و له گیرانهوی رازاوه کانی خودا و ویستی ئەم ئازەله بۆی و زیندوو ییت، و ژیان بریتی به له خۆراک و گهرمی و ئەو حوینهی تیا دروستکردین که خۆراک و گهرمی له ش ههله گریت بەلام ئەم خوینه پنیوستی به به رده وامی خۆراک هیه، له بهر ئەوه گهده و جگهر و ریخۆلهی بۆ دروستکردین و له خۆراکماندا ره گهزی کاربۆنی تیادا جیگر کردووه که خۆراک و گهرمی له ئەنجامی سوتاندنی بهیه کگرتنی له گهله ئۆ کسجیندا، بەلام ئەم سوتاندنه له ناو له شدا ژههر دروستده کات که ئەویش دووهم ئۆکسیدی کاربۆنه له بهر ئەوه پنیوسته خۆمانی لی رزگار بکهین له گهله ئەو هەموو ژههرانه دا، چۆن خۆمان لەم ژههرانه رزگار بکهین؟

ئارامگىرى كۆلنەدەر

خوداي دانا ويستوويەتى لەلەشماندا دوو پالتىۋەنەرى مەزن دابىئىت، بەلكو دوو سوتىنەرى گەورە، دووسى بۇ دروستكر دووين پىرى دەكەين لەھەوا بەھۆى ھەناسەوەر گرتەۋە تاكو بەھۆى ئۆكسجىنە كەيەو ھەخۇرا كەكەمان بسوتىنن، واتە كاربۇنە كەمان، ۋ ھەموو ئەو پاشەپۇ ۋ ھەرانەى لەخوئىنماندا ھەيە، ۋ لەپاشدا ئەم ۋەھرە سوتاۋانە بەھۆى ھەناسەدانەو ھەفرى دەدەينە دەرەو ھەى لەشمان بەلام گەر ئەم خوئىنە بەو ھەستاۋى ۋ نەجولاۋى لە لەشدا مايەو ۋ پىنگاى نايىت بەرەو پاكەرەو ھەكان پىروات تاكو ۋەھرو لاشەى خانە مردو ھەكانى تىادا فرىئىدات جگە لە پاشەپۇ ۋ پىسىيە ھەكانى تر، ۋ زەھەت دەبو لای كە خۇراكى نوئى لە گەنجىنە ھەكانى گەدەو رىخۇلەو جگەر ۋەر گىرت. بەلكو زەھەت بوو لای ئەم خۇرا كە نوئىيەنە بلاۋىكەتەو ۋ بەخىرايىيەكى پىئويست دابەشى بىكات بەسەر ھەموو ئەندامە ھەكانى لەشدا، گەر بەو ھەستاۋى لە لەشدا بىئىتەو لە ئەنجامى ئەم ۋەستانەى جەستە دەمرد: چونكە لەلایە كەو ھەكاتاۋىت ئەم خۇرا كە لە گەنجىنە كەى خۇى بەئاسانى ۋەر گىرت تەنەت گەر بۇشى بىئىتە شىر لەدىوارە ھەكانى گەدەو جگەر دابۇى بىتە خوارى نايگانى تەنھا چەند دلوپىكى كەم نەبىت ۋ لەبەر ئەو ھەى ۋەستاۋ ۋ نەجولاۋە پاش چەند پۇژىكى زۇر بەسەر لەشدا دابەش دەبىت. لە ھالى واشدا لەبىسامردن روودەدات ۋ لەبەر ئەو ھەى لە ھالەتى ۋەستان ۋ نەجولەدا ناتوانىت ۋەھرو پاشەپۇ ھەكانى بگەيەنەتە پاكەرەو ھەكان بۇ سوتاندىان ۋ ئەمەش دەبىتە ھۆى مردىنىكى كىتوپر بەھۆى ۋەھراۋى بوونىەو، ۋ لەبەر ئەو ھەى دووبارە ناتوانىت لەگەل ئەم ۋەستانەدا ئۆكسجىنى نوئى بەپىنى خىرايى پىئويست ۋەر گىت لەسىيە كەنەو ھەكانى تاكو خۇرا كە كەى پىنى بسوتىننن لە بابەتى ئەو ئۆكسجىنە كۆنەى كە بەسوتاندىن گۇراۋە بۇ ۋەھرىنىكى كوشندە، ۋ لەم كاتەشدا مردن بەھۆى خىكانەو ۋ روودەدات. كەواتە پىئويستە ئەم خوئىنە بىجولنىت ۋ پىروات، ۋ لە پۇشستىدا خىرايىيەكى مەزنى ھەبىت، ۋ بەھۆى ئەم خىرايىيە زۆرەو بەسەر گەنجىنە خۇرا كە كاندا دەرۋات ۋ پىئويستە ھەكانى خۇى لىۋەردە گىرت. بەچار ترو كاندىنىك دەيگەيەنەتە ھەموو بەش ۋ لایەنە ھەكانى جەستە ۋ بەھۆى ئەم خىرايىيە مەزنىەو ھەى دەگاتە پاكەرەو ھەى ۋەھرو پاشەپۇ ھەكانى تاكو فرىئى بىداتە ناويان خىراتر لەچار ترو كاننىك، ۋ لەسىيە كەنەو سووتەمەنى تازە لە ۳۰ ئۆكسجىن ۋەردە گىرت ۋ دەستەكات بەدووبارە كىردەنەو ھەى كىردارى سوتاندىنى خۇرا كە كەى بەمەش خۇرا ك ۋ گەرمى بۇ لەش دابىن دەكات.

ھەيران/پاك و بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... بەلام ئەم ھەموو خىرايىيە بۇچى لە
پۇشنى خويندا، و چۇن بەچاۋ ترو كاندىك تەواۋ دەيت... ؟
شىخ/بۇچى ئەم ھەموو خىرايىيە... ؟! چۈنكە سوۋتاندن ھەر بەسروشت خىرايە و
زەھراۋى بوۋنىش خىرا پرودەدات.

تاقىبكرەۋە ھەناسەت بگرەو چەندە دەتوانى لەپىشدا سىيە كانت پركە لەھەۋا ئەۋجا
سەرنج بدە، تا چەنىك دەتوانىت، كە ھەناسە نەدەيت.
گەر بشتەۋىت سىيە كانت ھىندەى كۆپەلەيەك بىت بۇ ئەۋەى ئۇ كىسجىنىكى زۇر
بگرىت كەبەشى ئەۋ بكات خوين بە ھىۋاشى بپروات وپاش كاتزمىرنىك بگاتە ۋە
سىيە كان ھەرنائىت.

زانست دەرئىختوۋە كە دلوپىك خوين پىۋىستى بەنزىكەى (۲۰) چركە ھەيە بۇ
دەرچوۋنى لە دلەۋە و گەرانى بەسەر ھەموو ئەندامە كانى لەشدا و دوۋبارە گەرانەۋەى
بۇ شۋىنى دەرچوۋنى.

ۋاتە بەرادەى رىژەى لىدانى دلت بەنزىكەى (۲۵) لىدان ياساۋد بەرژەى
دوۋپاتكر دىۋەى رىستەى (لالە الا الله) بۇ (۱۰) جار.

ھەيرانت/ھىچ خواۋەندىك نىيە تەنھا خوداى دروستكەرى مەزن نەبىت.
شىخ/ئەمە لەھالەتى ھەۋانەۋە و مام ناۋەندىدا، تاقىبكرەۋە و ھەناسەيە كى قورول
ۋەرگەر: ۋاتە زۇرىنەى ئۇ كىسجىن ۋەر بگرە دەبىنىت لىدانى دلت ھىۋاش دەيت.
تاقىبكرەۋە و ھەناسەت بگرە بۇ كەم بوۋنەۋەى ئۇ كىسجىن و يان ماۋەى ھاتنە
زۇۋرەۋەى ئۇ كىسجىن زۇر بدە.

تاكو سوۋتاندن زۇر بىت دەبىنىت دلت زۇر بەخىرايى سەرسوپھىنەر لىدەدات تاكو
رىژەى پىۋىستى خۇى بۇ ئۇ كىسجىن لە خوين ۋەرگرىت.
ھەيران/پاكو بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزنە.

شىخ/ئىستا، ئەى ھەيران، بۇت بەدەر كەۋت كە خوين پىۋىستىيە كى زۇرى بەخىرايى
جوۋلە ھەيە، و بەجوۋلىنەرىش و ئەم جوۋلىنەرە مەزنە دلە.

ۋەتا... ئىرە كىدارە كە ساكارە گەر و امان دانا دل برىتىيە لە پەمپىك پال بەخوۋە
دەنىت بۇ ئەندامە كانى لەش دەرۋات و دەگەرئەۋە بۇلاى و دوۋبارە پەمپى دەداتەۋە.

بەلام كارە كە زۇر لەمە ئالوزترە: پىۋىستى بەدوۋ پەمپ ئەبىت يە كىكىيان پال
بەخوۋىنەۋە دەنىت بەرەۋە لەش و ئەۋى تىريان پال بەخوۋىنەۋە دەنىت بەرەۋە سىيە كان تاكو

لەویدا پاك بىنەو و بەرەو دل بە پاكو بىنگەردى و بەهيزو بەچالاكى و بەئامادە كراو بە سوتىنەرى پىنويست، و تەنھا پەمپىك بەشى ناكات بۆ پالپىئەنەننى خوئىن بەرەو ئەندامە كانى لەش.

گەيانەننى بۆ سىيە كان و پاش گەرپانەوئى بۆ دل چونكە كاتىك كە خوئىن لەپەمپ دانى يە كەمەو دەردەچىت لە شاخوئىنەرى گەرەدا كەبە (ئاورت) ناو دەبرىت، دابەش دەيىت بۆ چەندەها لق پاشان بەهزى هيزى پەمپدانى يە كەمەو دە گەرپتەو بۆ دەمارە خوئىنەنەره كان، و لەوانەو لە گەرە دەمارە بۆشايى خوارەو وەدا و لە گەرە دەمارە بۆشايى سەرەو وەدا كۆ دەبنەو بەم ھاتوو چۆ درىژەو تىكەل بوونە هيزى پالپىئەنەننى پەمپدانى يە كەم كەم دەيىتەو، ئىتر ناتوامىت دووبارە بگاتەو سىيە كان و لەوئىشەو بەگەرپتەو بۆ دل، كەواتە پىنويستى بە پەمپى دوو ھەيە، بەرەو سىيە كان پالى پىئە بنىت، تاكو لەویدا پاك بىنەو و بەرەو دل بەگەرپتەو، وەك دەيىن بەهزى ئەم كىدارەو وەك پىم وتى: پىنويستى بەدو پەمپى ھەيە چارە چىيە؟ ئايا دروستكەر دوو پەمپى دوور و جيا لەيە كتر دروستدەكات؟ ئەمە ئاسانە بۆى، بەلام ئاشكرابى دانايىيە كەي و مەزنى توانايىيە كەي، ھەردو پەمپە كەي لەيەك دلدا دروسكردو، و ھەردو كيان لەيەك كاتدا كاردە كەن لەبەر چەندەها دانايى زۆر: يە كەميان خۇمان بەدوور دەخەين لەو مەترسيەى كەلەوانەيە رووبەدات، كە ئەوئىش نەخۆشى و ھەرس نە كىردنىيان دلە پراوكى و دەمار گىرىيە لە پىچراندنى يە كىك لەپەمپە كان كە دەيىتە ھۆى تىكچوونىكى كۆشندە لە رۇشتى خوئىنە كەو سوتاندنى و دوو دانايى يەك پەمپ لە بۆشايى سكداسوك و ئاسانتر جىگا كەمتر دەگرىت و دانايى سىنھەمى كە خوداى بەتوانا ھەموو شتىك بە جوانى و پىكى دروستدەكات.

يەك پەمپى لە دروستكراو كاندا زۆر سەر سۆرھىنەرتەرە و گونجاندنو شىاوى تىا سەير ترە، و بەبەلگە ترە لەسەر تونايى خودا، و ئەمەيە نەيىنى داھىنان كە عەقلى سەرسام كىردو، گەردروستكەر وىستى ھەردو پەمپە كە لەيەك دلدا دانىت و لە كاتى پەمپدانى و پىر كىرندا يە كىگىر و خوئىنى ئالى بىگەردىكەل بەخوئىنى رەشى پىس نەيىت، چار چىيە بۆ ئەمە خودا دللى كىر دۆتەو دووبەشەو، يە كىكيان لەلای راست ئەوى تىران لەلای چەپ و دىوارىكى بى كۆن و دەر كەي خستۆتەو نىوەندىيان و گەر بۆ ھەريە كىك لەو پەمپانە تەنھا ژورىك ھەبوايە كىتوپر دەبوو ھۆى وەستانى پەمپە كە وەيان دەر چوونى خوئىنە كە لەدەمى پەمپە كە دەو ستا.

ھەيران / تېنە گەيشتىم ئەي گەرەم.

شىنخ / دل لەھەر چىر كەيە كدا نىزىكەي (۲۰) سانتىمەتر لە خوین دەھايۇزىت واتە بەخىرايىيە كى زۆرۈ بى وەستان پەمبى دەدات گەر زۆرە كە جىنى يەك پەمبى بووايە و گەر زۆرە كەي بگوشىت بۆ پەمبىدانى خوین بەم گوشىنە رۇشتىنى خوینى پاك بۆ سىيە كان دەۋەستىت و بەھۆى ئەم گوشىنەۋە خوینە كە بەرەو دواۋە بۆ لای خويان دە گەرپايەۋە و ھەرۋەھا ئەو پەمبەش كە خوینى پىس بەرەو سىيە كان دەبات بەبجۇرە و دە گوشىن و ھاتنى خوینى پىس دەۋەستىت لە خوینەنەرە كانى ھەردو زۆرە كە بۆ دل و خوینە كە تىپاندا دە گەرپانەۋە ئەو كاتە چار جىيە؟

دەبىت لە دلى چەپدا خوینە ئالە بىگەرە كە خاۋەنى دوو زۆرۈر بىت يە كىنكىان لەسەرۋە ئەۋى تىران لە خوارەۋە، دەبىت لە دلى راستدا خوینە رەشە پىسە كە خاۋەنى دوو زۆرۈر بىت زۆرۈر سەرۋەۋى لای چەپ كەبە (گوشىچكەلەي چەپ) ناۋدەبىت پىشۋازى دەكات لە خوینى رەشى پىسى ھاتوۋ لەدوۋ خوینەنەرە كانەۋە، و لەۋبۈ دە كرىنە زۆرۈر خوارەۋە كەبە (سكۆلەي راست) ناۋ دەبىت، و ئەمىش لەلای خۇيەۋە دەيگوشىت و پالى پىۋە دەبىت بەرۋ سىيە كانى تاكو پاك بىكرىنەۋە پاشان بەھۆى ھىزى نوينى ھەردوۋ سىيە كانەۋە بەپاكى و بىگەردى بەرەو (گوشىچكەلەي چەپ) دەچن و پاشان بەرەو (سكۆلەي چەپ) و لە وىشەۋە بەرەو شاخوینەر دەچن... ھەربەم چەشەنە دەبىت... تا مەۋىف لە ژياندا بىت...

گەر ئەو شۇنى ھاتنە زۆرۋەۋى نىۋان گەۋىچكەلەۋ سكۆلە ھەمىشە كراۋە بوايە كارە كە تىكەدەچۈ، چونكە ئەو گوشىنە كەماسولكە كانى دل پىنى ھەلدەسىت بەھىزىكى ئەۋەندە پتەۋ كە بتوانىت خوینە ھاتوۋە كانى ھەردوۋ سىيە و خوینەنەرە كان بەرەو دوا بگىزىتەۋە و ئىمە وىستمان دوو زۆرۈر بىن بۆ پاراستى ئەم پالە پەستۇيانەي كەلەنىۋان خوینى ھايۇزىراۋ خوینى گەرپاۋەدا ھەيە بۆ ئەمە كار جىيە؟

پىۋىستە لەنىۋان ئەم دوو زۆرۋەدا دەر كەيە كى داخراۋ ھەبىت تاكو نەھىلىت لە كاتى كىردارى گوشىن و ھايۇشتىندا خوینە كەي بگەرپتەۋە بەھۆى بوۋنى ئەو دەر گايەۋە، گوشىچكەلەي چەپ دەتوانىت بەبى ھىچ رىگرو نەھىشتىك پىشۋازى لە خوینى ھەردوۋ سىيە كان بىكات، و سكۆلەي چەپىش دەتوانىت خوینە كە بگوشىت و بىھاۋىتە شاخوینەرۋە بەبى ھىچ بىزار كىردىكى دراۋ سىنەي كە گوشىچكەلەي چەپە.

ئارامگىرى كۆلنەدەر

بەلام دىيىت ئەم دەركەيە ھەمىشە داخراو يىت؟ ئەمە لاي عەقل شىاۋ نىيە لە كۆيۈە
خوينى ئالى تازە بېچىتە سىكۆلەي چەپەۋە، خوينى رەشىش بېچىتە سىكۆلەي راستەۋە.
ئارەزۈي دروستكەرى مەزن ۋا بسو ئەم دوو دەر گايە بەشىۋەي دوو ماسولكەيى
دەماراۋىي بەيە كدا چوۋىن كە بتوانن لەخۇياندا بىكرىنەۋە داىخرىن چىر كە لەدۋاي چىر كە
بەيى ۋەستان بەلام دوو سەمام بۇ دوو دەر گالا لە دوو دلى جىيا كراۋە لەيە كتر بەھۋى
دىۋارىكەۋە، ئايا پىيۈست دە كات كىردنەۋە داخستىنان پىنكەۋە يىت لەيەك كاتدا؟

ئەوانە دوو دلى سەر بەخۇن، ئايا ئەتۋانرىت كىردنەۋە داخستن لە دوو لىدانی
جىياۋازدا يىت؟

نەخىر ھەر گىز نايت، چونكە لە راستىدا يەك دل ھەيە، بەگۈيرەي جولەۋ گرژ بوون
ۋ گوۋشىن ۋە پەمپدانى، ۋ ئەگەر لە بەشە كانىشىياندا دوو دل بن.

گەر دل ھەموۋى گوشرا چى پروودەدات لە كاتىكدا داخەرى دلى لاي راست
داخراو يىت كە خوينى رەشى لىۋە دەردە چىت بۇ ھەردوۋ شادەمارى سىيەكان...؟
ئەمەش دل دەتەقىنى ۋ دەيدىرى.

كەۋاتە دەيىت ھەردوۋ داخەرە كە بەيە كەۋە بىكرىتەۋە تاكو ئاسان يىت ھاتنە
ژوۋرەۋەي خوين بۇ ھەردوۋ گۈنچەكەلە، ۋ بەيە كىشەۋە داىخرىت تاكو ھەردوۋ سىكۆلە
بەيە كەۋە پال بەخوينەۋە بنىن بۇ دەردەۋە ھەر بەمچۆرەيە لەشۋىنى ھاتنە دەردەۋەي خوينى ئال
لە سىكۆلەي چەپەۋە بۇ شاخوينبەر ۋ لەشۋىنى ھاتنە دەردەۋەي خوينى رەش لە سىكۆلەي
راستەۋە بۇ دەمارە خوينبەرە كانى سىەكان.

دو دوۋبارە پىۋىستە لەشۋىنى ھاتنە دەردەۋەي ئەم دوو خوينەدا كەدا داخەرىك ھەيىت
بۇ ھەريە كەيان تاكو خوين لە شاخوينبەرە دەمارە خوينبەرە كانى (سى) يەۋە ئەگەر پىتەۋە
بۇ دۋاۋە ۋ پىۋىستە ئەم دوو داخەرە بەيە كەۋە داىخرىت ۋ بەيە كەۋە بىكرىتەۋە.
ۋەك ئەم دوو داخەرى كەلەگەر دۋا ھەن...

ئالپىرەدا ھاتىنە كۆتايى فەرمانى كىردارى پەمپدانى (ھاۋىشتىنى) خوين ۋ ۋەر گىرتەۋەي
سەبارەت بەھەردوۋ جۆرە كەي ئال ۋ رەش تەنھا ئەۋەمان لە سەرمائە كە بزائىن چۆن
خوين دەگاتە ھەموۋ بەشە كانى لەش، ۋ لە لەشدا پەلى بەرز ھەيە ۋەك سەرو ھەردوۋ قۇل،
ۋ پەلە كانى خوارەۋە، ۋەك ھەردوۋ قاچ سىك لەناۋ بۇشايى لەشدا ھەيە، چۆن بەھۋى
يەك شاخوينبەرەۋە خوين دەگاتە ئەم سى سى بەشە؟ ئايا ۋاي لىيەكەين كەلە سەرەتادا سەر
بىروات ۋ لە پاشدا بۇ ناۋ بەشە كانى سىك ۋ ئىنجا بۇ ھەردوۋ قاچەكان، ئەم كاتە ئەم

خوينەى كەدەگاتە ناوۋەى سىك و ھەردوو چاچ بىرىتىيە لە خوينى پىس و ژەھراوى، چونكە خوين لەسەردا بە بەشكر اوى دەرۋات و لەھەردوو قۇلىشدا دووبارە بە دابەشكر اوى دەرۋات.

لەسەرۋ قۇلدا خوين دەگاتە ھەموو كون و كە لەبەرۋ خانەيەك بەھۇى چەندەھا دەمارەو كە تا ئىستاش دابەشكر دن و ووردبونى لەخۇ گرتوۋە، تاكو دەيىتە (تالە موولوولەى ووردى خوين) و لەبەر زۇر ووردىيە كەى وانائو دەبرىت، و پاشان دەگەرىتەو بە شاخوينبەر تا... جارىكى تر كۇ بىتەو تىايدا تاكو لەوئە بگاتە ناوۋەى سىك كەلۈشدا دووبارە بەش دەيىت بەش و دەمارو تالە دەمار؟ و چۇن جارىكى تر دەگەرىتەو و لە شاخوينبەر دا كۇدەيىتەو بەئوۋەى بىئىرىت بەھەردوو قاج...؟ ئەو كاتە چەند پىسى و ژەھرى لەخۇى دەگرت؟ كەواتە، دەيىت وای لىبىكرىت كەبەشى گەرە لە شاخوينبەرەو جىا بىتەو بە كىك لەو بەشە گەرەئەى بەرەو سەرۋ ھەردوو قول بىروات، و بەشى گەرەى تىرىش بەرەو ناوسىك بىروات و بەشى گەرەى سىنەمىش بەرەو ھەردوو قاج بىروات و ئالىرەدا توانىمان خۇراكو گەرمى پىويست بۇ لەش دابىن بىكەين بەيە كسانى، و ئەوۋەى ماۋەتەو كە چۇن پاكۇى و پالاۋتن، ئۇ كىسجىنى تازەى ھەمىشەيى بۇ دابىن بىكرىت، لە رىنگاى سىەكانەو و چۇن خوين بگەرىتەو بگەيەرىتە سىيەكان؟

دروستكەرى دانائو بىنگەرد بۇ ئەم گەرەئەوۋە دەمارى تايىبەتى ساز كىردو كەپىنى دەوترىت خوينبەنەرەكان، كە خوينى پەشەش لەسەرەو دەچىتە بۇ شايى خوينبەنەرى خوارو، و ئەم دوو خوينبەنەرە پىرەوۋى خۇيان دەگرن تا دەگەنە (گويىچكەلەى راست) و لە پاشدا بۇ (سكۆلەى راست) و لەوئىشەو خوين بەرەو سىەكان دەچىت دەسوتىنرىت و لەپىسى و ژەھرو پاشەپۇ رزگارى دەيىت، و ئۇ كىسجىنى نوئ وەرەگرت، و بەخوينى ئالى گەشى پىر لەوزە دەچنە ناو ھەردوو خوينبەنەرى سىيەكان و بەرەو دل رىدەكەن تا... لەوئى دەپۇزىن، لەكاتى كىردنەوۋەى دلدا لەھەموو چىر كەو پەمپدانىكدا لەگويىچكەلەى چەپ تاكو بىچىتە سكۆلەى چەپەو و لەوئە دەبىھارۋىتە شاخوينبەرەو بەم چەشە...

ھەيران/ پاك و بىنگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... چەن بىنگەردە.

شىخ/ لەلەى تۇ وايە ئەم شتە سەر سۈرەيتەرە نامۇيانە لەم رىژەى دەمارو خوينبەرۋ خوينبەنەرەندا كۇتايان دىت؟

نەخىر ئەي ھەيران، بەلكو خوينبەرو خوينبەنەرى تر ھەيە لە دلد،
 ھەيران/ چۆن؟

شىنخ/ ئايا دل مافى ئەو ھى نىيە كە خۆراك بەھەموو لەش دەدات، خۆيشى خۆراك
 ۋەربگىرىت.

ھەيران/ بەلنى لەو خوينبەرى كە تىايەتى خۆراك ۋەردە گىرىت.

شىنخ/ بەلام دل ۋە كو ھەموو ئەندامە كانى تىرى لەش كەلەھەموو ئەندامە كانى تر
 مەزىنە، جۆرەھا دەمارو موولولەى ووردى تىدايە كە دە گاتە قولتەين خانە لە
 پىنگھاتە كەيدا، كە خۆراكى دەداتى و پىسى ژەھرو پاشەپۇ دە گەپىتەو ۋە دەپىت ئەم
 خوينبە پىسە ژەھراو ھەمان رىنگاى پىشوو بگىرىت، بەخوين ھىنەرى تايەتى دە گەپىتەو
 بۇ دلە كە دەپىتە گوينچكەلەى راستەو لە سكوئەى راست بۇ پالاوتىن بىرىت ۋە ھەر
 بەمجۆرە خوداى دروستكەرى كارەبجى خوين دە گىرىتەو بۇ دل خۆى، دوو خوينبەرى
 كە پىيان دەوتىت (دوو شاخوينبەر) كە لە شاخوينبەرى گەورە جىادەبنەو لە شوئى
 دەرجوونى خوين لە دلد، واتە لەو كاتەى كە خوين بەووزەترىن ۋە بەپاكترىن شىو،
 چۆن، نە، كە دل خۆى خوين دەبەخشىت بەھەموو بەشە كانى لەش كە خۆى بەمافترىن ۋە
 بەپىوستى ترىن ئەندامە بۇ خوين بە خۆراك ۋە رىژەو پاكى ۋە بەووزەيە كەى بەتەنھا پىنچ
 يە كى خوينى لەش ۋەردە گىرىت، لە گەل ئەو ھى كەقەبارە كەشى ئە گاتە يەك لەسەدى
 قەبارەى لەش ۋە زىاتر ئۆكسىجىنى لەخۇ گرتو، ۋە ئەندامە كانى تىرى لەش لە چوارىە كى
 ئۆكسىجىن زىاتر ناھىن كەلە خويندا ھەيە، ۋە ھەر بۇيە خوداى دروستكەر بۇ ئەم دلە
 خوينبەرو خوينبەنەرى تايەتى دروستكردە ئەمەيە دل ئەى ھەيران... ئەمە يە دل لە
 كردار ۋە چالاكىە كەى دا، لەمەبەست ۋە پىوستى ۋە رادەو رىژەى، ۋە دىوارو لىۋارى، ۋە
 پەنجەرەو ژوورە كانى ۋە دەرگەو پەردە كانى، ۋە ئەشكەوت ۋە چالە كانى، ۋە جۇگەو
 گۇلاۋە كانى، ۋە بىگەردى ۋە لىلىيە كانى، ۋە نەرىت ۋە شەوئخونى، ۋە ئارامى ۋە بەئاگايى ۋە
 مەزنى ۋە مەترسىە كەى.

ئەمە ئەم دلە ھەزارەيە كە ۷۰ سال يان ۹۰ سال لىدەدات بەشەو بەرپۇز كە چاو
 ترو كاندىنىك ناۋەستىت... ئەى ھەيران...

ھەموو ئەندامانى لەش بەئارەزوۋى خۆت دەتوانىت زۆر بىجەوئىيەتەو يان كەمىك
 تەنھا ئەم دلە ھەزارە نەپىت كە ھەمىشە شەوئخونىت دەكات بە درىژايى تەمەنت، نەو نەوز
 دەدات نەخەو دايدە گىرىت نەلەيادى دەچىت ۋە نەھەلەدە كات، نەھەلەدەتووتى ۋە

نه شهکه ویت نه دا ده مرکیت و نه ده کوژیتته وه نه بیزار ده بیت و نه گلهیی ده کات و توش
سته مکاریت نازاری ده دهیت و به غم و په ژاره تووشی ده کهیت، و بهرق و کینه کانت
داخی ده کهیت و به نه ویت خوشحالی ده کهیت و به فرمیسکت ده یگرینیت و به غمت
دایده پرینیت... و نهو لیبور دن و لیخوشیونه چالاک و به نارامه، به فرمانی نهو هی که
باشترین شیوه دروستیکردوه، و که ره سهو پیوستیه کانی بو ناماده کردوه پشکووی تیدا
داگیر ساندوه، وه پراده و ماوهی بو داناوه گهرماوه کهی ته و او بو و له کاره کهی کهوت،
له قهقهزه کهی خزیدا هیمن ده بیتته وه له غم و په ژاره ناسوده ده بیت.

(هاوار بو نهو که سانهی که دلیان بهرام بهر ناو هینانی خودا په قه).

نهی حهیران ﴿قَوْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ الزمر: ۲۲

به ردی کی پیله نیناوی و گریاناوی

(۵)

ئە ی ئەم ژیا نە ئە ی حەیران تۆن چوو زانی ت ئەم ژیا نە چی یە خودا دروستیکردو ئە له سه نگیکی مردوی کەری ره قوته ق، و له پاشدا بوته زیندوویه کی تینکۆ شهرو دەر ککەرو به ناگا و توو رهو ره زامه ند، سوپاسکەرو گلەیکەر، پێده کەنی و ده گری... خوزگه بمزانیایه به شی ریکه موت چه نده له دروستکردنی له خاک و له ناو ئە ی حەیران؟

﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبیاء: ۳۰.

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ النور: ۴۵.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِبَشَرٍ تَنْتَشِرُونَ﴾ الروم: ۲۰
﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ﴾ الانعام: ۲.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ الحج: ۷۳-۷۴.

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ، بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ﴾ الصافات: ۱۱-۱۴.

ئە مەش هەندێ له فەرمووده کانی قورئان سەبارەت بە دروستکردنی ژیا نە له (قورئیکی لینج) زانیست هەمان بو چوونی هەیه.

کەواتە ئەو ژیا نە چی یە کە زانیان و قورئان ریکه وتوون له سەر ئەوهی کە پیکهاتهیه له (ئاوو له قور) و له بوخی شاراهوی نهینی یه کانییدا دهستوستانن و ئەو زانیایانە ی کە شتی زوریان زانیوه له بەش و سەرچاوه کە ی و په گەزو سروشتی یه کە ی و ریکه خستن و سیستمه کانی و زانیان هەموو زینده وهریک له خانه پیکدیت و یه ک خانه له تنۆ کی یه کە م

پنکدیت (پرو توپلازما) و زانیان ئەم تنۆکی یە کەمە پنکھاتوو لە کاربۆن و ئۆکسجین و هایدروژین و نایتروژین... و تاقیان کردووە کە لە شتیکدا ژیان دروست بکەن و لە پاشدا دانیان نا بە نە توانایاندا، و لە گەل قورئاندا رێکەوتن تەنانت دروستکردنی میشتک مەحاله.

ئایا نایەتەو یادت ئەی حەیران و تە کە ی (بوخنەر) (خودی خڕۆکە لە ساکاریشدا خاوەنی بنەماو پنکھاتە یە کە، کە ناشیت لە بێ گیانەو دروستبوو بیت: بە لکو دروستبوونی لە بێ گیانەو بەرای زانست بە موعجیزە دادەنریت وە ک چون عەقل باوەرناکات گیانلە بەرە گەشە دارە کان راستە و خۆ لە بێ گیانەو دروستبووین حەیران/ چون نایەتەو یادم.

شیخ/ و تە ی (نۆماس ئە کویناس) ت نایەتەو ی یاد کە دەئیت (هیچ زانیایە ک نی یە لە زاناکانی سروشت هەموو شتیک سەبارەت بە سروشتی میشتک بزانی ت) حەیران/ چون نایەتەو یادم.

شیخ/ بەلام ئەم قورئانە ی کە دەفەرموین بە خەلکی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاستَمْعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ۷۳ کە پیش هەموویان کەوتوو ئە ی حەیران...

حەیران/ گەورەم وایان دەبینیت کە لە قورئانیان وەر گرتی ت؟ شیخ/ عەقلە ساغە کان لە رەوا و حەقیقەتە کاندایە کە دەگەن ئە ی حەیران، و چەند زانست زیاتر بیت، گەیسشتن بە حەقیقەتە کان ئاسانتر و نزیکتر دەبیت.

هەر لە بەر ئەمە یە کە دەبینین زاناکان پاش نوشتە ماددە کان کە هەندیکیان دوو چاری بوون لە کۆتاییە کانی سەدە ی نۆز دەهەم دەگەرینەو بەرەو گەیشتن بە حەقیقەت، و نزیکە هەموو یە کین بە زمانخالی گەورە کەیان لە سەر ئەو ی کە ئەم سیستم و یاسایانە کە لە سەر بنەمایان ژیان دروستبوو، گەشە ی کردوو و، یە کیتی لە خۆ گرتوو بە مەبەست و وویست و بایە خدان و دانایی کە مەحال دەبیت لە لای عەقلینکی ساغی خاوەن بێر باوەر بەو بکات کە ئەم ژیانە بەهۆی رێکەوتی کوێرانەو یە پیدای بوو بیت، زانای گەورە ی ئینگلیزی (لورد کلن) ئەم باوەرە لەناو خەلکدا بلاو دەکاتەو و گالە ی بەوانە دیت کە دەلێن دروستبوونی ئەم ژیانە لە رێکەوتەو یە و، سەری سوێماو لە هەندێ لەو زانیانە ی کە چاو دەپۆش لە بوونی دیار دەکانی دانایی و سیستم بەهۆی بەلگە ی تەواو بەرەرەو لە سەر بوونی خوداو تەنهاییە کە ی کاتێک دەئیت (زەحمەتە بۆ مروق ئەندێشە ی سەرەتایی ژیان و بەردەوامیە کە ی بکات، بە بێ بوونی هیزینکی

بهردیکی پیکه نیناوی و گریاناوی

دروستکهری سهر پهرشتیاری بالادهست، و له ناخی دهروتمهوه سهرم سوردهمین له هندی زانایان ههین له توژینهوه فلسفهیه کانیدا له سهر ئاژهل لهو زایانایانهی که توژینهوهی پر له فلسفهوهو حیکمهتیاندا چاو دهووقینن سهارهت به سیستمه کانی ئهم گهردوونه. له بهنگهی برهرو ئهو شتانهی که هه مانهوه له چوار دهو زماندایه بههوی بهنگهی بههیزو برهروه سهارهت بوونی سیستمیکی دانراوی ههلیژراو، و ئهم بهلگانه بههوی سروشتهوه ئاماژهی دیارده کانی ویستیکی ئازاده و فیزمان دهکات که ههموو شتیکی زیندوو، ئیعتیما دهکال له سهریهک دروستکهری هه میشهیی فهرموو ئهوه ئه نیشتاینی مهز نه که له دوا ی کلفنهوه دیت و دهلیت (ناوهروکی ههستی ئایینی له ناخدا ئهوهیه که بزاین ئهو که سهی که پینگا چاره ی پی نی به بو زانیینی حهقیقه ته که ی له گهل ئهوه شدا بوونی ههیه و به بهرزترین نیشانهوه به پرشنگترین روناکی جوانی یهوه ئهو زاته مان بو بهدهرده کهویت... و من ناتوانم ئهندهیشهی زانایهک بکهه که ئهتوانیت ده رکی جیهانی بوون بکات که پابهندی ئهو داناییهیه کهوای لیدهکات له لای عقل ئاشکراو زانراو بیت و زانست به پی باوه ر هوتیکی شهل ده بیت و باوه ریش به پی زانست وهک کویر دهست ده کوتی).

ئایا لهه بهیهک گهیشته باشرت دهوی ئهی حهیران له نیوهند عهقله مهز نه کان و زانا مهز نه کان و له نیوان ئهو قورئانهی که دهفه مویت :-

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر: ٢٨؟

حهیران/ راسته ئهوانه ی له خودا دهترسن زانایان.

شیخ/ ئهم مروه ئهی حهیران که ده باره ی ئهو، خودا دهفه رمویت به باشترین شیوه دروستمانکردوه، بهشی ریکهوت چهنده له دروستکردن و ریکی و جوانیدا، و چاودیری و ریز پیدانی و عهقل پیدان و فیر کردنی... ؟

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ٤

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ

فَعَدَّلَكَ﴾ الانفطار/ ٦-٧

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ السجدة: ٧.

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ
تَمْتَرُونَ﴾ (الأنعام: ۲).

﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ﴾ (الصافات: ۱۱).

﴿هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا، إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ (الانسان: ۱-۲).

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي
عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ (العلق: ۱-۵).

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) (البقرة: من الآية ۳۱) إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا
مِّنْ طِينٍ (۷۱) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (ص: ۷۲).

نهمه هه نديکه له و فرمودانه ی قورئان ناماژه ی بؤ کردوه که مرؤفی دروستکردوه
له تاوو له خاک بؤ کاتینکی دیاریکراو له لای خوی، دوا ی نهوی که هیچ جزوه بوونیکي
نه بووه له سهر زهوی که نزیکه له و ته کانی زانست سه بارهت به دروستبوونی مرؤف له
خاک و له تاو له تنؤ کی یه کهم، له چهنده ماوهیه کی دیاریکراوی گه شه پینکردندا دوا ی
نهوی که هیچ دیاردهیه کی نه بووه له چینه کانی ژیر زهویدا، ثایا به شی رینکهوت چهنده له
دروستکردنی نهم مرؤفه دا نهی حیران !!؟

نهم مرؤفه سهر سورهینه ره که ژیانی دهست پینده کات له خاک و تاوو تنؤ کیك،
ههروه کو هه موو ناژه لئیکي بی زمان وایه، له پاشدا دهینه فیهله سوف (هه مو ناوه کان فیر
دهییت) و عهقلی فراوان دهییت بؤ دهرك کردنی هه موو شتیکي نهم گهردوونه له بوون و
مادده و سیستم و پهواو چاکه و جوانی و له مانه وه زانست واته هونه رو ته ده ب و هؤنراوه
و ستران و دانایی و فلسفه و ته صهوف دا نه ریژیت و له سهر رؤشنایی نهمانه وه حهقیقه تی
بوونی خودا که له ناویدا ههیه تیایدا دهرك ده کرئ بی نهوی بزانییت.

ثایا دروستکردنی نهم مرؤفه بهم شیوهیه دیاردهیه که له دیارده کانی رینکهوت نهی
حیران؟ نهم مرؤفه چی یه و چ له سهر سورهینه ره کانی بهینمه وه یادت؟

چؤن لهو سئ تاریکیه دا دروست دهییت چؤن له سکی دایکیدا گه شه ده کات له
تنؤ کینکه وه بؤ گؤشتینکی هه لواسراو پاشان بؤ گؤشتینکی جوراو و له کؤتایدا بؤ
مرؤفینکی تهواو، دروستکردن له دوا ی دروستکردن ... !

بەردىكى پىكەنناۋى و گرياناۋى

چۈن لەسكى دايكىدا بەورپىنگا سەرسورپىنەرە خۇراك دەدرىت چۈن
ھەناسەئەدا.... چۈن شىر ئەخوا.... چۈن خواردن دەخوا.... چۈن دەبجوۋىت....
چۈن قوتى دەدات... چۈن ھەرسى دەكات... چۈن خۇراكە كانى دەمژىت.... چۈن
لەشى گەرم دەكاتەوہ.... چۈن بۇ شايىە كانى پاكدە كاتەوہ چۈن پاشە رۇكە كانى فرى
دەدات... چۈن دەيگۇرىتەوہ بەووزەيە كى نوۋى تر؟ چۈن پال بەخوينەوہ دەنىت لە
جۇگە كانى جەستەيدا تاكو ھەموو كىلگە فراوانە كانى بى تەرىكات بەھۇى ئەو پالپىوہ
نەرە سەر سورپىنەرەى كە خاوەنى چەندەھا ژوورى بەشكر اوو داخەرە فەرماندەرە كاندا
كە كاردە كات بەدرىزايى چەرخىكى تەواو لە سورپى خوينى بەردەوامدا كە دەروات بە
جۇگەلەى خوينە ئالە كاندا بە خوينى پاك و پالتورا و تا... ئەو بەرى پەلە كانى جەستەيى
و بە جۇگەلەى شىن دەگەرىتەوہ كە پرە لە پاشەپۇك و پەككەوتە كان و خانە مردوہ كان
دەگەرىتەوہ بۇ پالپىوگە كان بەلكو بۇ سوتىنەرىكى مەزن كە پاكژو پاكسازيان دەكات و
وزەى تازەيان لىباردەكات، تاكو بگەرىتەوہ بۇ پالپىوہنەرە كە تاكو جارىكى تر پالى پىوہ
بىنىت بەرەو جەستە، تاكو ژيان بۇ چەرخىكى تەواو بەردەوام بىت و يەك چەر كە
نەوستىت؟

چۈن ئەم مەزۇفە ئەو خۇراكە لە جگەرىدا دەيگۇرىت و راستى دەكاتەوہ و
ھەلىدە گرىت.

ئەم جگەرە چىيە...؟ و ئەم رېژنەرە مەزنە ئاشكرايە چىيە سەخى و پەزىلە سەنگىن
و ژىرە، راستكەرەوہ و راستكارە، ھەلگرو بەدەستەينەرە ھەشاردەرەو چاۋ چنۇكە، گەر
شەكر لە خويندا يەك بەرپىزەى يەك لە ھەزار دا زياد بكات ئەو قەدەغەى دەكات بى بەشى
دەكات، و گەر كەمى كرد بەخشندەو سەخى دەبىت، و گەر لە سنورى خۇى زياتر بوو
ھەلىدە گرىت بۇ كاتى پىويست، پاش گۇرپىنى تاكو بە تريك خۇراكە بىداتى و بىپارىزى
لە ژەھرە كانى ئەم رېژنەرە ھۇر مۇنيانە چىن كە خاوەنى رېژنەرى كىمىيائى شارراوہن كە
زالن و فەرمان دەكەن بەسەر دەمار و ماسولكە و ئىسك و عەقل و دل و خوينەرە كان و
نەژاد و جەستە گەورە دەكات و بچوۋكى دەكاتەوہ، و درىزى دەكات و كورتى
دەكاتەوہ عەقل ژىر دەكات و سىست نايىت، جەستە گەرم دەكات و سارد نايىتەوہ پالە
پەستوى خوين بەرز و نزم دەكاتەوہ و دەمارە كان چالاك و سىست دەكات و رېژنەنى
خوين دەپارىزى و پادەكەى پادە گرىت و شەكر زياد دەكات لە كەمبوينىدا و لە زۇر
يشدا دەپوہستىنى و كلسى ئىسكە كان پادە گرىت و نەژادى دەدات بە خانە كانى
نەژاد... ئەمى ھەيران؟

ئەم خانانە چىن كە بە چاۋ ئايىزىن و ژمىرەيان لە لەشى مەۋقۇدا دەگاتە چەندەھا تەلىۋن، و چۈن كۆمەل كۆمەل رېڭىدە كەون بۇ ئەۋەى لايەك لە لەش پىڭكەيىن، ھەروەك ھەنگ و مىرۋولە وان كە دەزانن بەر رۆلەيان ھەستەن كە پىيان سىپىر دراۋە لە رۇمانى ژياندا...؟

ئەم ھاۋىە كېۋنە مىكانىزمە كېمىيە دەمارىيە چىيە كەۋالە ھەموو ئەندامە كان و خانە كان و رۇڭسە كان دە كات گۈنپىست و ھاۋكارى يە كترىن بۇ دۆزىنەۋەى ھاۋكىشىكى چەسپاۋى وورد لە خوڭىن و ئاۋو گەرمى و سىچكاۋە كان و گوشىنەرە كان و خوڭى و ترش و چەۋرىە كان و شەكرە كانى لەش و ھەلدەستىت بە چا كېۋنەۋەى ھەموو خراپوۋنىك و دروستكردەۋەى ھەموو رامالكر اۋە كان و بە جىگرتەۋەى ھەموو كەمىەك و سارپۇز كەردنى ھەموو نەتوانايەك، و راستكردەۋەى ھەموو زىادە رەۋىەك، و دوورىنەۋەى ھەموو دراۋىك و پىنە كەردنى ھەموو كوڭىك و گرتەۋەى ھەموو شكايەك و نەھىشتى ھەموو خوڭىن بەر بوۋنىك، ئامادە كەردنى ھەموو ھىزىك و تىز كەردەۋەى ھەموو چەكىك و دروستكردەۋەى ھەموو ژەھرو دژە ھەرىيەك بۇ بە گۇدا چوۋنى ھەموو دوژمنكارىك و يارمەتيدانى سوپا بە سەربازى نوڭى، لە جياتى شەھيدانى نىشتىمانى پىرۇز...؟

ئەم عەقلەى كە ھەموو عەقلىكى سەرسام كەردوۋە، و تا ئىستا راماون لە نەھنىيە كانى ئەى ھەيران، لە چ سەرسورھىنەرىيە كى باست بۇ بكم؟ چۈن ملىۋنەھا ملىۋن لە زانىارى گەنجىنە بكمەن، و لە كوڭى ھەلىبگىرەن و چۈن لە كاتى پىۋىستەدا لە گەنجىنە كانياندا دەريان بھىنن.

چۈن شت بھىننەۋە يادمان و چۈن بەر اوردو شىكارو ئاكاخۋازى و فەرمانرەۋايى بكمەن ئەى ھەيران؟

و ئەم پارچە گۆشتە چىيە و ئەم زمانە كەچەپكى دەمارە چىيە كە خوا بە ھۇيانەۋە ھەمو ناۋە كانى فېر كەردوۋىن و بەھۇيەۋە خراۋىنەتە سەروو فرىشتە كانەۋە ئەى ھەيران...؟ ئەم ئامىزە دەماراۋىيە سەرسورھىنەرە سامنا كە چىيە كە زالىن بەسەرىدا، و زالە بەسەرماندا بزانىن و ياخود نەزانىن زالىن بەسەرىا لايەنىكىدا لە ھەندى لە ئەنداماندا.

بەۋىستى خۇمان و ھەروەھا ئەۋىش لە لايەكى ترەۋە بەھۇى دەۋولە كانىيەۋە زالە بەسەر گەنگەرتىن و مەزىرتىن زوربەى ئەندامە كانمان بەلكو لەھەموو خانىمە كى لەشماندا بە ۋىستى تايەتەى رەھى خۇى بەبى ھىچ زانىارىيە كى ئىمە ھەروەك دوو عەقلى سەربە خۇ ئەم ئامىزەدا ھەيىت وايە بە ئاگاۋ بەبى ئاگا كە باشتر وايە ھەرىە بە ئاگا ناو بېرىت چۈنكە

به‌ردیکی پیکه‌نی‌ناوی و گری‌ناوی

به‌ئاگا که له‌وانه‌یه هه‌له بکات به‌لام بێ ئاگا هه‌ر گیز هه‌له ناکات چونکه (به‌ئاگا) ئاگاداری کاره‌کانی هاوریکه‌ی نی‌یه هه‌ر گیز خۆی تیه‌ه‌ل‌نا‌قور‌تینی و گه‌ر ئاگاداری بێ و خۆی تیه‌ه‌ل‌قور‌تینی نه‌وا تیکیده‌دات و به‌پنجه‌وانه‌وه بێ ئاگا ئاگاداری هه‌موو کاره‌کانی (به‌ئاگایه) و ده‌ستیوه‌ردانی ده‌کات به‌نه‌ینی بۆ ریک‌خستنی، و گه‌ر (به‌ئاگا) وه‌ستا و له‌ کار که‌وت، هه‌موو ئاکامی وه‌ستان و له‌ کار که‌وته‌ که‌ی ئه‌وه‌یه ماسولکه‌ کاغان له‌ جوله‌ ده‌وه‌ستیت و میشکمان به‌توانا ده‌بیت له‌بیر کردنه‌وه‌ی راست و حالمان وه‌ک نوستو ده‌بیت، و گه‌ر بێ ئاگا له‌ کار وه‌ستا (دل و گه‌ده) تیکه‌ده‌چن و هه‌روه‌ها جگه‌رو گۆی و چاو تیکه‌ده‌چیت به‌لکو هه‌موو شتێک له‌ له‌شماندا تیکه‌ده‌چیت، و ئه‌و کاته‌ مردنی بینگومان چاره‌ریمان ده‌کات، ئایا ئه‌م جیا کردنه‌وه‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌ره‌ ده‌سه‌لاتداره‌ دانایه‌ له‌ نێوان ئه‌م دوو ده‌سه‌لاتداره‌دا دیارده‌ن له‌ دیارده‌کانی ریکه‌وتی کویرانه‌ ئه‌ی حه‌یران؟!

ئه‌م ماده‌ چناره‌وه‌ که‌ زیاتر له‌ ۱۲ ملیۆن خا‌نه‌ن که‌ هه‌ریه‌ که‌یان به‌هۆی لیمفه‌ ده‌ماره‌ کانه‌وه‌ نه‌ژمیره‌وه‌ نه‌ئامار ده‌کری‌ن.

به‌ووردی و هاویه‌ کب‌وونیک‌ی بێ شو‌مار کارده‌که‌ن، هه‌روه‌ک یه‌ک خا‌نه‌ بن و ان، ئه‌ی حه‌یران؟

ئه‌م (په‌رده‌ سه‌حایه‌)ی میشکه‌ چی‌یه‌ هه‌روه‌ها بنکه‌یه‌کی سه‌ر کردایه‌تی وایه‌ له‌هه‌موو مالتیک له‌ ماله‌ کانی‌دا، ریک‌خه‌ریک‌ که‌ به‌هه‌زاره‌ها نامه‌ی ها‌توو له‌ده‌ره‌وه‌ وه‌رده‌گری‌ت له‌ رینگه‌ی هه‌ستیاره‌ کانه‌وه‌ و هه‌وا له‌ ده‌گه‌یه‌نینه‌ سه‌ر کردایه‌تی به‌رزتر...؟

ئه‌و سه‌ر کرده‌ به‌رزه‌ کئ‌یه‌ که‌ ریک‌خستنی ئه‌و هه‌موو نامه‌یه‌ ده‌گری‌ته‌ ئه‌ستۆی خۆی، ئه‌مه‌یان دوا ئه‌خات و ئه‌وی تریان ده‌خویننه‌وه‌ و یان فری‌ی ده‌داته‌ قولایی ناخیه‌وه‌، و به‌راوردو شیکار و راستکردنه‌وه‌ ده‌کات تا‌کو ئاکام خوا‌زی لی‌ به‌ده‌ست ده‌هینیت و له‌ هه‌سته‌ کۆن و نو‌ی هه‌لگیراوه‌ کاند‌ا ده‌ر ککردنی سه‌رسوڕه‌ینه‌ری عه‌قلی پیکه‌ده‌هینیت و له‌و گیانه‌به‌ره‌ بێ زما‌نه‌ خو‌ین ریژه‌ ئاژه‌لی‌یه‌ی ده‌رده‌چیت.

هه‌ندێ جار و‌ا به‌رز ده‌بینه‌وه‌ وه‌خته‌ بگاته‌ سه‌ر سه‌کزی ئه‌و خودایه‌ی که‌ کردویه‌تیه‌ خه‌لیفه‌ی خۆی له‌ سه‌ر زه‌وی وه‌ریزی لی‌ناوه‌ و به‌هۆی قه‌له‌مه‌وه‌ فی‌ری کردوه‌.... ئه‌ی حه‌یران...؟

ئایا ئه‌م هه‌موو به‌خشنده‌یی‌یه‌ وورده‌کاری و دروستکردنی راست و را‌ده‌و ئه‌ندازه‌ دانان و ریک‌خستنه‌، فه‌رمان و راستکردنه‌وه‌ی و پیکه‌وه‌ لکاندن و گو‌ییستی یه‌ک‌تر و ها‌وکاری و ها‌وشیوه‌ی له‌ نی‌وه‌ند ملیۆنه‌ها ملیۆن و له‌ گه‌ردیله‌ و خا‌نه‌ و ده‌ماردا ئایا ئه‌مانه‌ هه‌موو به‌گشتی دیارده‌ن له‌ دیارده‌کانی ریکه‌وت ئه‌ی حه‌یران؟

(ئایا باوەڕ دار ناییت بەوەی کە لە خاکی دروستیکردیت و کردووی تێه پیاو) ئەو
 حەیران

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧.
 ﴿بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً
 يَسْتَسْخَرُونَ﴾ الصافات/ ١٢-١٤.

(بەلکو سەرت سورماو گالتمان پێدەکەن، و گەر بیهێنینه یادیان، ناهێتەووە یادیان و گەر
 نیشانەیه کیان دی گالتهی پێدەکەن).

حەیرانی کۆری ئەزەف دەلێت... ئالێرەدا شێخ چاوەکانی پڕ بوو لە فرمێسکو
 گریا، خۆم دا بەسەر هەردوو دەستیا و یستم ماچی بکەم و بە فرمێسک بیان شۆم
 بەدەنگێکی گریاناییبەووە وتی، ئەو حەیران (هاوار بۆ ئەوانە دیل رەقن بەرامبەر یاد
 کردنەووەی خودا).

... چەند جارێک دووبارە ی کردەووە تا... خامۆشی دایگرت و خۆیدا بەدەستی بێ
 دەنگیەکی قۆلەووە.

هەربەبێ دەنگی ماینەووە تا تیشکی خۆری رۆشنەکەر بە ئاگای هێنان لە نێوان ئەو
 درەختەکی کە سێهەری بۆ ئارامگای ئیمامی بوخاری کردبوو، شێخ بەدەنگێکی لاوازی
 گریاناییبەووە وتی؟ ئەو حەیران من ماندووم، پێویستی دەست نوێژ هەلگرتنم بۆ ئامادە
 بکە.... دوا ی ئەووەی دەست نوێژمان هەلگرت و نوێژی بەیانیمانکرد شێخ چووە
 جێنۆستە کەو و وتی / دامپۆشە، دامپۆشە، ئەو حەیران، ئەم شەو سەرمام بوووە و
 شەو نۆخو نیش ماندوو و یکردووم

ناموزگار یہ کافی سیخ

(۶)

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ﴾ (فصلت: ۳۳)

(دوو جور له خهلك ههیه كه ده شینت به ژیر ناویان بهرین) ئهوانه و ئهوه كه سانه ن كه خودا ده پرستن له بهر ئهوهی دهیناسن و ئهوانه ی كه به راستی لیکۆلینهوهی له سهر ده كه ن له بهر ئهوهی نایناسن) باسكال.

حهیرانی كورپی نه زعهف ده لیت: پاش ئهوهی كه شینخم دا پۆشی و له لای هاتمه ده ره وه، نه نوو ستم له بهر ئهوهی چاوپنكه و تنم هه بوو له گه ل پیاوینکی خهلكی خه رته نكدا چووم بۆ لای ئه و رۆژه م له لای ئه و برده سهر، و پاش ئهوهی گه رامه وه و نوژی خه و تنانم له گه ل بچینه ره پیره كه دا كرد.

وتی/ ئه م رۆ شینخت بینینه؟ وتم/ نه خیر نه م دیوه چونكه له گه ل كازیوهی به یاندا چوومه دینكه و ئیستا گه ر او مه ته وه وتی/ من زۆر دلم له لایه تی، دوا ی نوژی ئیواره چووم تۆیشه بهری خوار د نه كه ی بهینمه وه، ده بینم هه روهك خۆی به په رژی نی باخه كه وه هه لو اسرا وه كه بۆم دانا بوو.

خوار د نه كه شی هه روهك خۆی ما بوو، ئایا ده توانیت بچیت له باخه كه دا به باشی له دوی بگه ریت، چونكه ئه م ئیواره یه زۆر سارده.

وتم/ پێویست به وه ناكات. چونكه به م سه رمایه له باخه كه دا نامینته وه لام وایه له ژووره كه ی خۆیدا بیست و له وانه یه نه خۆش بیست به ره به یان كه به جیمه نشت بی ئارام و ماندوو بوو، ئیستا ده جمه لای، تۆ بی خه م و په ژاره بچۆره وه بۆ لای مال و خیزانت و پاش ئهوهی خوا حافیزیم له م پیره میرده كرد، ده ر گای مز گه وتم داخست و گه رامه وه ژووره كه ی شیخ، ده بینم تار یكه موچه ر كه یه کی ترس دا یگرتم كاتێك به خه یالما دا هات كه توشی نا ره حه تیكه بوو بیست، و ترسانم كتوپر بچمه سه ری به هیواشی پشتا و پشت گه رامه وه، له مز گه وت هاتمه ده ره وه و و به حه وشه كه دا گه رام تا... گه یشتمه باخچه یه کی بچوو کی په رژی نكرا و كه ئارام گای ئیمامی تیادایه تاكو له و یوه سهیری په نجه ره كه ی شیخ بكه م كه ده ر وانیته سه ر ئارامگا كه، ده بینم هیشتا له جینو سته كه یدایه

گوښیستی نالو بزرکاندن بووم ههروهك پارانوهه و ابو، و كاتيك له په نهمه كه نريك
 بوومهوه گوښم له دهنگه كه گرت دهيووت ﴿رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَلْعَمْتُ
 عَلَيَّ وَعَلَى الَّذِي وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ
 وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ الاحقاف: ١٥.

(په روهردگارم يارمه ټيم بده تا... سوپاسی به خشندهيت بكمم نهو به خشندهيهی كه
 به من و دايكم و باو كمت به خشيوه و به ردهوام يم له سهر كرداری چا كه كه تو
 روزه نديت پنی هه ټيت و وه چه كام باش بكميت، من بولای تو گه راومه ته وه دهيه كينكم
 له موسلمانان)

له پاشدا نالیه کی قولی کرد، گوښم لیبوو دهيووت، دواي نهوه ﴿وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ
 تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا
 سَدِيدًا﴾ النساء: ٩.

باترسيان هه ټيت نهوانه ی كه پاش خوږيان وه چه ی لاواز به جیده هیلن كه ترسيان لیان
 بووه، باله خوا بترسن و بپهرستن و گوفتاری راست بدهن) له پاشدا دهسته كانی بو
 ئاسمان به رز كرده وه و كوټپه ی گریان دايگرت و دهيووت خودامان په روهردگارمان
 دوورمان بڅه روه له ململانیی خراپه كاری به به زه یی خوټ كه هه ر خوټ خاوه
 به زه ټيت).

لنزه دا پشتاو پشت به په له بو مز گه و ته كه گه راومه وه.

سهرمای زور ترساندمی چوومه لای شينخ، پيش نهوه ی مؤله تی چوونه ژووره وه بدا،
 و كاتيك چاوی ټيم كهوت وتی/مه ترسه... من.. نا ئیستا زیندووم... به لام نه خوشم...
 چرا كه پوښنكه روه، هه ندی ماستم بو بهینه تاكو برسیتیه كه می پنی بشكینم، پوژم
 به راكشاوی له ناو جیدا برده سهر، دواي نهوه ی ماسته كه ی خواردو فهرمانیدا يارمه تي
 ده ست نوټز گرتنی بدهم له پاشادا نوټزی خهوتنانی په دانیشننه وه كرد و گه راپه وه
 جینو وستنه كه ی و دانیشن و پالیدایه وه، به زه رده خه نه په كه وه سهری كردم و وتی/نه ی
 حهیران! خودا نه یفه رموه (سیخوری مه كه ن)? نه یفه رموه: ﴿ادخلوا البيوت من
 اوابها: له ده رگاوه بچنه مالانه وه﴾، به لام سیخوری من به را بهر به تو خوشه ویستکی په

ناموژ گارییه کانی شیخ

په رزشمه بوو ئه ی گه وره م، توو خودا پښم بلښی چی توی گریان و له بهر چی نالو و ټاټ ده کړد!

شیخ/ ټمه بیزارۍ ته نهایی پیره میړدیکې بهره و نه مان چووه هه ست به نزیکر د نه وه ی نه مانی بکات له ژياندا ئه ی حمیران...

حمیران/ ته مه نت دريژ بیت، ئه ی گه وره م.

شیخ/ ته مه ن دريژ بوو ئه ی حمیران... و یه کیک له به خشنده کانی خودا بو به نده کانی بیساتوه بو خوی پښ ئه وه ی بگاته ته مه نی پیری و په ککه و ته یی و داماوی و که سیفی و له ترسی مردن نه ده گریام به لام په نام بو خودا ده برد له ته نه یه که مدا... و ئه و چمن د بینګه ر دو پاکه و ا حمزه کات که به نده کانی به ترس و له رزه وه هاوار و په نای بو بهرن.

حمیران/ ئه ی هو ی پارانه وت چی بوو ئه ی گه وره م؟

شیخ/ هه ریه که له نیمه تزارو هیواو ترس و یادگاری خوی هه یه ئه ی حمیران و هه موو که سیک ده پارېته وه بو ئه و شتانه ی که په یوه نډی به خودی یه وه هه یه، پاشان شیخ پرووی له من وهر گنېرا بهره و په نجیره که، و فرمیسک چاوه کانی پر کړد بوو، و خوی خه ریک ده کړد به داخستنی په نجیره کان تا سه رنجدانی من له خوی به دوور بخاته وه، دایخه ئه ی حمیران، چونکه سه رمای پایز زه ره مه نزه له سه رمای زستان. له جینو ستنه که یدا نریک بوو مه وه، دانه ویم به سه ریدا تا کو په نجیره که دا بجم، شیخ واهه سستی کړد ده گریم.

وتی/ مروفت بیده سه لات درو سترکړدوه ئه ی حمیران.

حمیران/ باوکت کښه گه وره م؟

شیخ/ باو کم و باپرم دوو به نده ی باش بوون له به نده چا که کانی خودا.

حمیران/ مناله کانت له کونین و هه والیان چی یه؟

شیخ/ ئه وان له سه مه رقه نندن و له ژیر چا که و به خشنده یی زوری خودا داده ژین.

حمیران/ که واته بو چی ده بینم زور به په روشی بیریان ده که بت و له دوا پرژیان

ده ترسیت.

شیخ/ پاره هه موو شتیک نی یه ئه ی حمیران.. خودایه به دووریان بخه ی له مملانی

خراپه کاری و به په رده ی جوان و رازاوه ی خوت دایان پو شه.

حمیران/ بو چی دووریت هه لېزار دووه لییان و وازت له خه لک هیتاوه له م مزگوته دا

به ته نها ده ژیت؟

شیخ/ دوورنیم لییان و سەمەر قەندەیندە ی فەر سەخێك دوورە لە خەر تەنكەو بەلام
بۆ دا یسكردنی بۆنیان (٤٠) سال هەولمدا و ئیستاش هاتووم تێكۆشم بۆ بۆنی دوا
رۆژی دیاریکراوی خۆم.

حەیران/ ئایا تێكۆشان لە پیناوی مال و مندال و هەلس و کەوت لەناویاندا، مەز نترین
چاکە نی یە لە لای خودا؟

شیخ/ بەلێ، بەلێ... ئە ی حەیران... بەلام مەرفەف کە هەستی بە نزیکیبونەوی
رۆژە دیاریکراوە کە ی کرد، حەز دە کات دا بیر ی بۆ خودا.... و ئەمەش لە قەرەبالغی
شاردا بە ئاسان بە دەست نایەت و لەم مەزگەوتەدا لە نیوەند ئەم باخ و بیستانەدا، یادگاری
رۆژانی لاوی تێدایەو دینەو یادم و خۆشحالم دە کەن و لەهیچ شوێنێکی تر بەختیار نا ی
تەنها لەم جینگایەدا نە ییت و بەدر یزایی ژیا ی کاتی کە دوو چاری بەلاو نەهامەتی دەبووم
پەیمانم بەخۆم دەدا کە ئاواتە خوازی ئەو رۆژە بێم کە دا بێرم بۆ پەرستی خودا لە
مەزگەوتێکدا لای ئارامگای پیاو چاکێک، خودی مەرفەف ئە ی حەیران گەر ئاواتە
خوازی دووری و تەنیا یی بوو لە خەلک تەنها بەختیاری و خۆشحالی بە پەرستی خودا
دیت، و هەست بە نزیکیبونی لە خودا وە ناکات گەر بەتەك بەندە یە ک ی نزیك لە خودا وە
نە ییت.

حەیران/ ئەمە راستە و ئیمە و ارا هاتوو ی گەر بمانەو ییت لە پادشاکانی ئەم زەمینە نزیك
بیینەو و پەنا دە بێنە بەر خەلکانی نزیك لەوان.

حەیران: ئەمە راستە و ئیمە و ارا هاتوو ی گەر بمانەو ییت لە پادشایە ک ی ئەم زە ی مینە
نزیکی نەو و پەنا دە بێنە بەر خەلکانی نزیك.

شیخ/ ئەمە گەلێك جیاواز و دوورە ئە ی حەیران (ک ی دەتوان ی سوزو لی بوردەنی
خودامان بۆ بە دەست بھێن ی، تەنها بە فەرمانی ئەو نە ییت...).

بەلام لە گەل ئەم راستیە بێگومان نە شدا، هەست بە چێژی ملکەچی دە کە ی بۆ خودا
نە رینگای بە دەست هێنانی سوزو بەزە یی خودا بەو ی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خودا وە
و هەر وە ک ددان پێ ی ب بە گونا هە ی کایمان وایە، خۆمان بە ملکەچ و ب ی نرخ دە یین ی،
بەرامبەر خودا، لەو ی کە نزیك دەر کە ی بەزە یی خودا بیینەو و ب ی خۆ حەشاردان لە
پشت پیاو چاکان و نزیکانی خودا.

نامۆز گارییه کانی شیخ

حهیران/ ئیستا مانای وتەى ئەو پۇژە تێدە گەم کە هاتم و بێزارم کردیت و لێم تیکدایت چیۆی چوونە قولایی ملکەچی و پەرۆشیت بۆ خودا بەراستی گەورەم بارینکی قورس بووم لە سەرت و لە خودا پەرستی بەدوورم خستى.

شیخ/ خود پەرستیت زۆر تر کردم ئەى هەیران... و بە پنجه وانهوه باشترین جۆرە کانی خودا پەرستیت بۆرە خساندم.. ئەى هەیران ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ بِفَصْلَتٍ ۚ۳۳﴾

هەیران/ خودا پاداشتی چاکەت بداتەوه، گەورەم.

شیخ: بەلام ئەمشەو بە باسکردنی خۆمەوه خەریکت کردم.

هەیران/ هەمو گوفتاریک لە گەلتا چاکەیه.. و بەماندوی و بێزاری تۆم یینی، و ئارەزووی شەو ئخوونی ناکەم، چونکە لەو کاتەى کە خۆر هەلەات و تۆم بە جیهیشت نەئووستووم و چووم بۆ خەرتەك بەهیلاکی و ماندوویی گەرامەوه وەك تام لیها تییست وای بوو.

شیخ/ خوت ماندوو کرد کاتیک هاتیە دەرهو لە باخە کەدا لە دوو امدا گەرایت بەم سەرما تەزینە.. هەستە هەستەو برۆ جینوستنە کەت... و ئەم داپۆشەرە بگەرەو خۆتی پێدا یۆشە.

هەیرانی کورێ ئەزەف دەلێت کاتیک شیخ بە جیهیشت و چوومە جینوستنە کەم هەستم بەلەرزو تا دەکرد... و ئەو شەو بەردە سەر وەك (لەسەر پشکۆی ناگریم و ابوو، کاتیک کازیبوێ بەیان بەدەر کەوت، بچۆرە پیرە کە هات، زۆرم لە خۆم کرد تا دەرگا کەم لێکردهوه، هەر کە یینیمی بەم حالە هاواری لیهاستە و بەرەو لای شیخ راپیکرد و پینی وت شیخیش رووی تیکردم بەسست و هیواشی بەرەو لام هات، و لێم نزیک بوووهوه، دەستی گرتم و بە گەرمی تاکەم دەموچاوی گرژ کردو فەرمانی بە بچۆری مزگەوتە کە کرد کە گەورەى گونە کە بانگ بکات و بمگەیه نیتە نەخۆشخانە لە سەمەر قەند بێهۆدە هەولمدا کەواز لە ناردنم بەرەو سەمەر قەند بهیننی بەلام زۆر سوور بوو ئەناردنم و دەبیوت: خوا ئارەزوو بکات هیچ ناییت کورم، بەلام تۆ خەلکی ئیرە نیت و نە کەس و کارت دا براویت، و تاکەشت زۆر بەرزە، وتم: گەورەم من جۆرە کانی تا.. ئەزانم، هیانە کاتی بە لە شەوو روژیکدا تەواو دەبێت بهیلە لەلات بمینمەوه تا.. بەیانی بەلکو لێم بێتەوه، گەر وانه بوو فەرمانت رەوا یە جیهی جینی دەکەم وتی: خوا زیارم کاتی

بىت بەلام لە تۆ باشتر جۈرە كانى تا دەزانم، ئەو تايەى كە لە سەرماو دە كەوتىنەو، بەم كۆپرەپىيە دواى رۆژنىكى تەواو، پىويستى بە تىمارو چاودىرى ھەيە، و پشتگوڭنخستى ئەنجامى باش نى يە نەگەيشتە كاتى نىوەرۇ تا كەم زياتر بەرز بوو ھو، و ھەستم بە وورپىيەك دە كرد لە سەرمدالە پاشدا لەھۆشخۆم كەوتمو پاش دوو رۆژ بە ئاگا ھاتمەو، خۆم لە نەخۆشخانە بىنيەو لە دوايدا بۆم دەر كەوت كە شىخ مەوزون خۆى منى بۆ ئىرە ھىناو و فەرمانى بە چاودىرى كردنم داو، فەرمانىشى بە جىھىنراو بوو.

دوو ھەفتەى تەواوم لە نەخۆشخانە كەدا بر دە سەر... تا مەترسى نەخۆشە كەم لە سەر لاچوو و پزىشكە كە ماو ەيدا كە سەردانم بىكرىت، يە كەم كەس كە سەردانى كردم بىجىورى مزگەوتە كە بوو، ھەوالى پىنگەياندم كە شىخ پاش گەراننەو ەى لە سەرمەرقەند دلى كۆپر دو چارى نەخۆشى بوو، لەو رۆژەو ە لە جىگادا كەوتو، پزىشكە كەم بانگكرد تكام لىكرد فەرمانى دەر چوونم لە نەخۆشخانە كە بدات، مۆلەتى نەدا وتى/تۆ تازە بەرەو چاكبوون دە چىت و بەلايەنى كەمەو دە بىت ھەفتەى كى تر بىنيتەو، تاو ەكو مەترسىت بەتەواوى لە سەر لادە چىت پىم راگەياندى كە دلم لە لای شىخە، وتى/ئىستا ئەو باشترە و بەسەلامەتى ئەم جەلدەيەى بە سەردا تىپەرى و ئاگا دارم كەدەو ە كەنايىت جىنوسەتە كەى بە جىھىتلىت و لەھەموو تورە بوون و گرژ بوونىك خۆى پيارىزىت، نەمەيشت براى بىجورىمان ھەوال بەگەيەنيتە كە سو كارى شىخ تاكو سەردانى مندالە كانى غەمبارى نە كەن و نەيتە ھۆى تازە بوونەو ەى جەلدە كەى و بىكوژىت و پىم راگەياند كەواز لە خوڭىدن و نوسىن بھىنيت.

بىجورىە پىرە كە بە گونبىستى قسە كانم وتى/بەلام بەدرىزاى رۆژ خەرىكى نوسىنە، گەورەم، و بى ھودە ھەولم ئەدا نەھىلم، نوسىنە كانىشى ھەموى لە پىناوى خەيرانى گەورەم داىە.

ووتم/لە پىناوى مندا؟ وتى/بەلى لە پىناوى تۇدا، بەدزىو سەبرى نووسىنە كانىم دە كرد دە بىنم ناوى تۆى زۆر تىادا دووبات دەيتەو.

وتم/ئەمە سەيرە، كىتپە كە لە كوتپە، و بۆچى بۆى نەناردووم.

وتى/نازانم، نوسىنىكى دوورو درىژو گەورەيە.

پاش چەند رۆژنىك بىجورىە پىرە كە ھات بۆ لام و (دەفتەرى ئامالى) بۆ ھىنام و سەلامى شىخى پىنگەياندم، دەفتەرە كەم وەر گرت و لە دۆلابە كەدا ھەلم گرت و دەر گام داخست.

نامۆز گارییه کانی شیخ

له پاشاندا له پیره میرده کم پرسى / بۆچى شیخ ئەم دەفتەرى بۆ ناردووم / وتى / نازانم به لām راپسپاردم که بیگه یه دهستی خۆت، بۆ هەندى خەيالى ناخۆش چووم... پیره میرده کم سويندا که هەوالى راستى شیخ پى بلیت سويندى خوارد که ده‌زى و تەندروستى باشە وتم / ئەى ئەو نامەیه کوا که ده‌تووت بۆ تۆى دەنوسیت؟ وتى / نازانم، بۆ ماوه‌ى پینچ رۆژ بھێورە که دا برا لیم، غەم و پەژارەى شیخ دایگرتم، و کاتیک هەوالى شیخ له پزیشکە که پرسى خۆى کەر کرد له وه‌لامدانەوهم و بۆ رۆژى شەشەم پیره میرده که سەردانى کردم، بەروویە کى غەمبارو زویرو سەرکرو پیلو ووشک هەلتاوتوو، هەر که هەوالى شیخ پرسى دایە قولبى گریان و بەهاوارەو دەبووت شیخ کۆچى کرد.... کۆچى کرد ئەى حەیران به‌لام تۆى له یاد بوو وه‌ک چۆن مندا له‌کانى خۆى له یاد بوو.

هەردوو کمان به‌دەنگى به‌رزەو ده‌گریاین تا هەموو نه‌خۆشخانه که پینزانین، پزیشکە که هات و دەستیکرد به‌ سەرزەنشتى پیره‌میرده کهو به‌ هەوالدانى کۆچى شیخ به‌من پاش ئەو‌ى که نه‌ختى ئارام بوومەوه پینى راگەیاندم که شیخ دوچارى جەلتەى دووم بوو و دلى له توانایدا نه‌ماو مالگاوايى لیکردین و له‌سەر وتەى خۆى له‌باخچەى نزیك مزگوتە که نێژرا که رۆژانى دوايى له‌وئ دەبرده‌ سەر.

پاشان پزیشکە که ماوه‌ى درچوونوئیدا، جلە کاتم له‌بەر کردو ده‌فتەرى ئامالیم هەلگرت، له‌ گەل پیره‌میرده که دا بۆ خەرتەنگ چوین له‌ پاشدا بۆ مزگوتە که، له‌ ویدا له‌ سەر ئارامگای شیخى خۆشەویست دانیشتم به‌ فرمیسکه کاتم خاکه کهیم ئاو ئەدا، تا... شوو داهاات من هەردە گریام که هەستم به‌ کاریگەرى سەرما کرد بۆ مزگوتە که گەرامەوه له‌ گەل بھێورە که دا چووینه‌ ژورە کهى شیخ که نه‌یده‌ویست ئەو شەو به‌جیم به‌ئیلێت، پاش ئەو‌ى که بھێورە که نووست ده‌ستمکرد به‌ پشکینى دۆلابە کهى شیخ بۆ ئەو نوسراوه‌ ده‌گەرام که ده‌یانووت بۆ تۆى نوسیوه، هیچ دیارەیه‌ کم نه‌دیتەوه‌ خەوله‌چاومدا شکابوو له‌بەر غەم و پەژارەى شیخ مزگوتە لاتەنگ بوو له‌ گەل فراوانیه‌ کهیدا، گەر سەر مانەبوو ایه‌ بەره‌و چۆلەوانیه‌ که پینم ده‌کرد.

شەوى زستانم لى درێژ بوو له‌ دووى کتیبیک ده‌گەرام تاشەوى پینکه‌مەوه.

به‌لام که سوکارى شیخ هەموو کەل و پەل و کتیبە کانیان بردبوو و تەنها ده‌فتەرى ئامالیم له‌ بەردەستدا بوو که خۆمى پێوه‌ خەریک بکەم ده‌ستمدايه‌ و ئەو گریانەم کردەوه‌ که شیخى خوا لىخۆشبوو به‌ده‌ستى خۆى به‌ سێبووى، هەر که دوو توپى ده‌فتەره‌ کم.

كردەۋە چاۋوم بەنوو سىنىڭ كەموت كە پە دەست و خەتى شىخ نووسرا بوو دەينم ئەو نووسىنەيە كە بۇمنى نووسىبوو.

ئەمەش نووسراۋە كەيە:-

كۆرى خۇم حەيرانى كۆرى ئەزەف!!

سالاۋ بەخشندەيى خودات لىيىت: سوپاس بۇ خودا بۇ تەندروستى باشت.

دوای ئەۋە من ھەست بە نىكېونەۋەى مردنم دە كەم لەو كاتەۋەى كە تۇلىرە دووريت، توۋشى جەلدەى دلبوم و چاۋەروانى چاكېونەۋە ناكەم... زۆر مەبەستم بوو پىش مالاۋايى و مردنم و پىش گەبىشتنم بە خودا ئەو ئامانجەى لە ئەستۇمدا بوو بەرامبەر بە تۇتەۋەى بكەم، لەبەر ئەۋە ئەم نامەيم بۇ نووسىت كە ھىوادارم بىكەيتە پاشكۆى دەفتەرى ئامالى ئەى حەيرانى كۆرى ئەزەف! ھاتىيە تەلام بەسەر لىشىۋاۋى و گومرايىيەۋە كە دوو چارى قورپىكى زانىارى پچرېچر و زانستىكى كىرچ و كال بوو بويت كە ھەردوۋ كيان لە عەقلىكى خۇبەزىلدا كۆك بووون، بە خۇرسكى ئاۋاتە خۋازى دەر ككردىبوو بەخۇبەزلى خۇيەۋە سەر كىشى و مىلى درىژ دە كىرد بۇ زانىنى شتە كانى دوای دەر ككردن... و ھەموو ھەۋلىكىم لە گەلتا بە گەپر خىست تاكو بەرەو راستى بى گومانىت بىم، و وابزانم سەر كەوتوو بووم لە رېپىشانىدانت چونكە ۋەك ئاۋىنەيەك خودى خۇم لە كانى گەنجىمدا، لە تۇبەدى كىرد و زانىم دەرە كەت چىيە و چۆنىش تىمار دە كرىت تا... بگەرىتەۋە بەرەۋە ھەق و راستى، موداراتم كىردى ۋەك چۆن موداراتى خۇم دە كىرد و تىمار مكردى ۋەك چۆن خۇم تىمار كىرد، خۋازىارم دەر باز بوو بىت لىنى ۋەك چۆن من دەر باز بووم لىنى.

ئەى حەيرانى كۆرى ئەزەف:

بزانە چۆن كە باۋەر ت بە خودا (ھەق و راستىيە) و (مەرج و پىۋىستىيە) كە دەلىن (ھەقە) بۆت بەدەر كەموت لەو باسانەى كە لەشەۋانى درىژدا تۆزىنەۋەيان لەسەر دە كىرد. كە دەلىن (مەرج و پىۋىستىيە) تۇ دەزانىت ئەى حەيران، كاتىك دەر كى دە كەيت ۋەك دەر ك كىردنى باۋەردارانى و بى باۋەرەن بە گىشتى بە بى جىۋازى و باۋەرەنەن بە خودا برىتىيە لە بىنەماكانى چاكە كىردن.

بەستەنەۋەى خراپە كارى.

- پايە كانى وىژدان.

- پالپىشتى سووربوون لە سەر كارە لەتەنگانەدا.

ناموژ گارییه کانی شیخ

- دهرمانی نارامیه له به لاو نه ههامه تیدا.
کۆله که ی ره زامه ندی و قه ناعه ته له بهخت و بهشدا.
رووناکی هیوایه له دهر وندا.
دامر کانه وهی دهر وونه گهر ژیان زویری غهمباری کردین.
- ئاسودهیی دله بۆ مردن و نزیکیک و نه وهی رۆژانی کۆتایی.
- قولقهی نه پساوهیه له نیو مرؤقایه تی و نموونه بهرزه کانییدا و تهی ئه وانه ههلت نه
خه له تیننی که ده لێن: ره وشتی بهرز مرؤف بئی پیویست ده کات له باوه ر، چونکه ئه و
ره وشته بهرزانه ی که ئیمه له سه ری راهاتووین بۆ گو بنجاندنه له نیوان غه ریزه و
پیویستیه کانی کۆمه ل، پیویسته له چاره سه ر کردنی ئاره زوه کان له تهنگانه و نه ههامه تیدا،
پشت به باوه ر به ستیبت به لکو ئه و شته ی که به و یژدان ناوی ده بهین ئه ویش له ناوه ر و کیدا
په نا بۆ باوه ر ده بات.
رێره و کردنی خه لک بۆ ره و وشتی بهرز ئه ی جهیران... یان به هه ره شه و توندو تیژی
کار به ده ستان ده بیست و یان به ناموژ گاری قورئان و یان ناپه سه ند کردنی له لایه ن
کۆمه لگاوه گهر ره ها بووین له ده ست ده سه لاتنی یاسا و ئاین و کۆمه له وه ته نها
ناموژ گاری که ریکمان بۆ ده مینیه وه که ئه ویش و یژدانه و ئیمه ئیستا له مله لانی ئاره زوی
غه ریزه کانداین له گه ل و یژداندا، ته نها له لای خه لکانیکی که م و یژدان سه ر که و تن
به ده ست دینیبت و ته نانه ت ئه و کۆمه له که مهش زۆر په یوه ست نابن به و یژدانیا نه وه له
کاتی زالبوونی ئاره زوه کان به سه ر یاندا ته نها ئه وانه نه بیست که له خودا ده تر سن.
گهر ره و وشتی بهرز بجهینه لاه سه ر بنجه دینه پیویسته یکانمان بۆ باوه ر و له و ره وه که
پالېستیکه له تهنگانه دا و ده رمانسازه له نه ههامه تیه کاندا، و دامر کیته ری دهر و نه و
دلنه وایی دله و تیماره بۆ ناخوشیه کانی ژیان، ده بینین له کاتی و ونیونی باوه ردا، زۆر بئی
بهخت ده بین له ژیاندا و که مترین پله مان ده بیست له ناو پله کانی بوونه و هردا به رامبه ر بئی
نرخترین ئاره و بئی ده سه لاترین جانه وه رو درنده.
ئاژهل وه ک ئیمه برسی ده بیست، به لام بئی غمه له پهیدا کردنی رسق و رۆزی نه داری و
هه ژاری و پیویستیه کانی تری ژیان وه ک ئیمه له دایک ده بیست و ههروه ک ئیمه وه چه ی له
ده ست ده چیت به لام دووره له هات و هاواری غم و په ژاره یی بۆ تهنگانه و کهسانی
مردوو و هه تیوانی بیده سه لات.

هەر وەها ئاژەلەش وەك ئیمە ئازار دەچیۆت و فرمیسك دەپژۆی و بێ خەو دەبیت و
 واز لە سۆزو خۆشەویستی خەزم و كەسان دەهینیت و نێوانیان تێكەدەچیت و بەهۆی
 درۆ و چاوپێسی و دوو زمانی و دلپێسی و ڕق و كینه و ناسو پاسی بە خێشەیی و سەلەیی
 بەرامبەر چاكە مائیان لیتێكەدەچیت و بەهۆی جۆرە دەر ككردنێكەو سودمەندەكان و
 زەرەرمەندەكان جیا دەكاتەو، بەلام دەر باز بوو لە بەرپر سياریتی و قورسایە هەلگری
 گوناھەكان گری گومان و ناخۆشی ڕامهاتن و ئازارەكانی وێژدان...

وەك ئیمە نەخۆش دەكەویت و دەمریت، بەلام دوورە لە بیر كردنەوێ دەرنەنجامەكانی
 نەخۆشی و دووری خۆشەویستان و ئازار و ئالەكانی سەرەمەرگ و دوا ڕۆژی
 مردوان...

دەرنەكان خۆین دەپژۆن بۆ تێر بوونی ئارەزوەكانیان، بەلام خۆین ناپژۆن لە پێناوی
 خۆ بەگەورە و بێ چاوو ڕووی و ڕابواردن و خۆشی، و بۆ پلەو پایە و دەسەلات لە سەر
 گۆی زەوی بەلام ئەم گیانلەبەرە فەیلەسوفە، لاواژە هاوار كەرە، ترسنۆكە، تەماعكارە،
 فێلبازە خۆ بەگەورە زانە ئارەزو بۆ ڕابواردن و خۆ بەزلی و توندو تیزی، خۆین ڕیزی
 دەكات كە زیاتر لە بیر كردنەوێ كانیەوێ دوو چاری گرفت و ناخۆشی دەبیت.

تەنھا باوەر بە هەیزی دەكات و دلنەوایی و خۆشحال و ئاواتەخواز و ڕەزامەندی
 دەكات، هەر باوەر دەيكاتە مرقوفێك كە تێكۆشەرییت بۆ نمونە بەرزەیی، و
 فریشتەكان كۆننوشی بۆ بەرن... و بەبێ ئەم باوەرە ئەم مرقوفە بێ دەسەلاتە بێ بەختێن
 بوونەوێ دەبیت و دوو چاری زۆرترین بەلاو نەگەتی دەبیت مەزنترین و سوكتێن پلە
 دەبیت.

ئەو بیر كردنەوانە كە ناخۆشیەكانی دەخستەوێ تەنھا ڕینگاچارە بۆ باوەر بوو.
 مرقوف عەبدی بیر كردنەوێ كانییتی پێش ئەوێ بەندە پەرەردگاری بیت و تەنھا بەم
 بیر كدنەوێ دەبیت بەندە كە ڕاستەقینە خۆدا كە زۆرترین بەختەوێ و
 بەدبەختیەكانی ژيانێ ئەم دونیایە و دونیای كۆتایی بێ نەخش دەكات.

خۆدا ئەم مرقوفە دروستكردو بەرزێ كردەوێ ڕیزی لێنا و جیاكردەوێ بەهۆی
 عەقلە ژیرە بیر كەرەوێ كە بەهۆیەو هەموو ناویكی فیر كرد وە كردیە جێشینێ خۆی
 لەسەر زەوی و پلە سەر فریشتەكانی پێشەخشی و سەر كەوتنی بەوانە بەخشی كە
 فەرمانەكانی خۆدا جێبەجێ دەكەن و شكستی دانا بۆ ئەوانە فەرمانەكانی پێشیل دەكەن

﴿وَتَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ الشمس/ ۷-۱۰

كەواتە ئەي ھەيران چۈن ئەو نەفسە پاكىز و پاكسىز دەكەيت... ؟

ئىمە بە بىر كۈندە پاكىزى دەكەين تا... دەگاتە غونەى باۋەرى بىنگومان و تەۋاۋ بەراستى و چا. كەۋ جوانى كە تىپاندا خودا بەدى دەكەيت و لە چىژ و خوشى باۋەر دەر كى نېھنى خوشى و ناخوشى و لاۋازى و بەھىزى و نەتواناىى و تواناىى و كۆيلەيى و نازادى دەكەين، بەلكو دەر كى نېھنى دروستكردنە كەش دەكەيت و دانايى لە سەر دوو رېئانى (رېئەۋى چا. كەۋ خراپە) (النجدىن) و پىكھاتنى لە سەر ئەۋ شىۋەى كە بشىت بۇ (ھاۋدزى) كە بەبى ئەۋ ماناى عەبدايەتى بۇ خودا نەزانراۋ دەيىت و رېئەۋى پراستى ماناى پەرستىن و خۇپاراستىن و لە پىنناۋى دروستى عەقل و دل و ۋويىزدان و مرزفايەتپە كەمان و غۈۋنە بەرزىيە كەى و دروستى كۆمەلەۋە نەيىت بە گشتى بالە پروو بانگىشەى باۋەر ھىنان بۇ خودا بىكەين و ئاسان و ئاشكرائى بىكەين بۇ عەقل و ھەروەھا دەرۋونىشى بۇ فراۋان بىكەين ئەي ھەيرانى كۆزى ئەزەف.

لە سەردەمى گەنجى و لاۋيدا دوو چارى ئالەۋ ئازارەكانى گومان و سەرسامى بووم ھەروەك تۇ دوو چارى بوويت و زۆرى لىكردم كە لايەنى فەلسەفە بگرم، ھەروەك تۇ، و خولىيائى مونا قەشە گىرى و سەفسەتەى كردم بە زانستىكى پىچرپىچرو سەرنجدانكى ناپۇشنەۋە، ھەروەك چۈن تۇ خولىيائى بوو بوويت.

ئازاريدام دەستەۋەستانى ھەندى لە پىاۋانى ئايىنى و ھەروەك تۇ منىش داپرام لە لىكۆلئىنەۋە و تۆزىنەۋەكان.

رۇژان و سالان تىپەرىن بە ئازارەكانى ژيان دەتلامەۋە لە خودى خۇم و ئەۋانەى خۇشەدە وىستىن كە دووبارە گومانىيان لام تازە دە كەردەۋە بە چەشنىك لە بى باۋەرىيەۋە نزىكتىر بووم وەك لە باۋەر ھىنان بە خودا و بەدبەختى ھاۋەلەم بوو، و پاللى پىۋە دەنام بۇ گومان و وىللى و كەۋتبوومە نىۋان رۇخى باۋەر ھىنانى بۇ ماۋەيى (الموروث) و بى ھىۋايى لە بەخشندەيى خودا رۇژگار ھاتوۋ چوۋ، تا بوومە يە كىك لە ھاۋدەمانى ئەمىر، بوومە ھاۋەل و خۇشەۋىستى و لە گەلپا چووم بۇ حىجاز لە مەدىنەى مەۋەرە رېئىمايى شىخىكى بەرپىزى پىاۋ چاك بە شىخ عبدالقادر دەناسرا لە مزگەۋتى پىغەمبەردا ﷺ بىنىنم پاش نوپىزى بەيائى دەرس بە كۆمەلەك زانايانى ھىند دەلەيت ئەۋانەى بۇ ھەجكردن ھاتبوون، و

منىش وەك ئەوان بۇ دەرسەكە دانىشتىم، گوئىم بۇ شىخ دەگرت سەرم سورما كاتنى دەبىنىم كىتىبىنىڭ لە بەردەمىدا دەيخويندەۋە بەينى ۋەستان بۇ مەبەستى دەربىرىنىڭ ياخود لىكۆلىنەۋەيەك ۋە يان شىكرەنەۋەيەك ۋە ياخود پەخسەنەيەك، ۋە ئەۋەي كە جىنگاى سەرسورەينەر بوو زياتر ئەۋ كىتبەي كە دەيخوينىتەۋە بىرىتى بوو لە كورتكراۋەي ۋە تەي رىيازى فەيلەسوفە سۈشتىيە مونكرەكان بۇ بوۋنى خودا.

ھەرگىز نەم بېستۈۋە كە ئەبجۇرە باسانە لە مزگەۋتدا بۇيۇنرىتەۋە ۋە كاتىك ماۋەي ۋە انەكە تەۋاۋ بوو دەۋرەبەرى شىخ چۆل بوو نىزىك بوۋمەۋە لىنى ناۋى ئەۋ كىتبەم لىنى پىرسى ۋە سەرسامى خۇمىم بۇ بەدەر خىست ۋە تى: كورم ئەمانە كۆمەلىك لە زانىانى ھىندىن، ھەريە كىك لەۋانە لەمەن زياتر زانىيە لە بابەتتى فەقھو تەفسىرو ھەدىسدا ۋە پاراھاتوۋن بەدرىۋابى مانەۋەيان لە مەدىنە ھەموو پۇرۇنىڭ گوئىبىستى ۋە انەيەك بىن لە يەكك لە زاناكانى ئەم شارە تەنھا بۇ مەبەستى پىرۋزى، ۋە لە پاشدا داۋامان لىدەكەن ماۋەيان بەدىن ئەمانىش بىلىنەۋە بەمەبەستى پىرۋزى ۋە رىزىيدان، ۋە بەمەش باشتىن پاداشتىمان دەدەنەۋە.

لە سەرەتاۋە كە ھاتنەلام رام ۋە رگرتن كە چىيان بۇ باسبەكم، فەرمانىيان بۇمەن بە جىھىشت باسى كىتبى (رسالة الحميدة) شىخ جىسرم بۇ كىردن كە شىخى مەۋ منىش خەللى شارەكەي ئەۋم شادمان ۋە خۇشحال بوۋن پىي، چۈنكە ناسراۋ بوو لەلايان ۋە رگىرا بوو بۇ زىمانى ئۆردى ۋە منىش بە پىي لىكۆلىنەۋەۋ را دەر بىرىنىك بۇم خويندەۋە چۈنكە زۇئاشكرا بوو لەلايان ۋە لەبەر ئەۋەي منىش زانىارىم سەبارەت بە فەلسەفە كەمە، ترسام كە رىنگام بگىرن بە پىسارىك ۋە يان چۆن ۋە چوۋنىك كەنەتۈرەم نەۋەلامى بەدەمەۋە نەچارەسەي بگەم.

بەھۇي شىخى جىسروە سوۋدەمەندى پىرۋزى دەستگىر بوۋم لە خويندەۋەي ئەم كىتبە، ۋە سال بە سال زياتر سوۋدى لىنى ۋە رەدەگرم قوتابى ۋە زانىنىيە لە ھىندەۋە نەيەت ۋە داۋاي خويندەۋەي كىتبى (جىسرم) لىنەكات، ۋە چەند بەرگىكى لىنى دەكېرىت ۋە دىكاتە دىارى بۇ شارەكەي خۇي.

پاش ئەۋەي شىخ باسى پەچەلەكى ۋە ۋولاتەكەي خۇي بۇ كىردم ۋە چۆن كۆچى كىردە ۋە ھاتۇتە نىزىك مەدىنە، داۋاي بەرگىكى (رسالة الحميدة) لىكىرد، بۇي ھىنام سوپاسم كىردو گەرامەۋە بۇ ئەۋ مالىي كە لىنى دا بەزىبوۋم دوۋشەۋم تەرخان كىرد بۇ خويندەۋەي ئەم كىتبە ۋە خويندەۋەيىم دوۋبارە كىردەۋە پاش ئەۋەي لە جىسرى بىنىم بەرۋزى فەكرو

فراوانى زانست و تېيىننه دروست و راسته كانى و دهر ك كردنى گهره يى عه قلى، و دوورى له دهسته وه ستانى و په نابردنى بۆ عه قلى و پىزى زانست و بلىمه تى بۆ هاوړىكخستنى له نىوان حقيقه تى زانسته پرره كان و حقيقه تى ئاينى پزوشن،

كاتيك ئه مير ماوه ي سهردانه كه ي بۆ مز گهوتى پيغه مېر ۱۱۱ ته واو بوو له ريگاي دهرياوو بهر و شام گهراينه وه داواى موله تم ليكرد كه بهيلىت سهردانى (جسر) بكه له شاره كه ي خوى موله تى دامى و له تهرابلسى شامدا بهزيم بۆ سهردانى كه زور له مز گهوتو ده چيىت كه ئيمه ي تىداين.

كاتيك خۆم پىناساندو باسى ره چه لك و باو باپىرانى خۆم بۆ كرد و چىرۆكى خويناينه وه ي كتيبه كه يم باسكرد بۆ ئه و مهبه ستمه ئه م سهردانم بۆ كرد وه زانى كه ده نالينم به ده ست نازاره كانى گومان و ناخوشيه كانى سهرسامى.

پيشوازي كردم و پرسىارى زانايانى ولاته كه مى كرد يه كه به يه ك، پىزى ليكردم و له مالىك له پوڅى حه له بدا جيحه وانه وه ي بۆ تهر خانكردم، كه دهر وانيته سهر مز گهوت و باخچه كه ي چوار دهورى و له پاشدا هه موو رۆژيك بۆ مز گهوت هاوه ئيم ده كرد تا.... گويايىستى وانه كانى بيم له گه ل كۆمه ليك له گه وره زانايانى قوتاييانى.

پاش ئه وه ي مانگيك له ميواندارى ئه و مامه وه، موله تى پزوشتم لى وهر گرت بۆ گهراينه وه بۆ وولاته كه ي خۆم و به هانه ي خۆم بۆ هيىنايه وه و په يوه ندى زۆرم به ئه مير ه وه، وتى/ ئه با نور ئه م چه ند پۆژه كه مه دادت نادات به لام نامۆزگار يىت ده كه م بۆ زياتر خويناينه وه ي فله سه فه، تا.... هيچ شتىكى لى به جيىنه هيلىت و زياتر زانسته كانى سروش و قور ئان بخوينه ره وه....

وتم/ چۆن خويناينه وه ي فله سه فم زياد بكه م كه من ئه م گومانم له وه وه بۆ هاووه، وتى/ كورم ئه با نور، فله سه فه دهريايه به پىچه وانه ي دهرياكاني تره وه، مه له وان تيايدا دوو چارى مه ترسى ده بيت له پوڅ و قه راغيدا، و له ناخ و قولايىدا دلىيا و باوه ر دار ده بيت بيخوينيته وه ئه با نور به ئارامى و له سهر خويى، هيچ به جيىنه هيلىت له و وتانه ي كه فهيله سو فه كان سه باره ت به بوون و ته نهايى خودا و توويانه.

له پاشدا و ته كانيان كۆبكه ره وه و به راوردو مه زنده يان بكه و ههروه ها ئه و ئايه تانه كۆبكه ره وه كه له قور ئاندا سه باره ت به بوونى خودا هاوون.

به ووردى بياخوينه ره وه له ژير تيشكى ئه و فله سه فو زانستانه ي كه خوينايندو ته وه دووباره مه زنده له نىوان زانست و ئايندا بكه به هوى عه قله وه له پاش ئه و خوت

دەبىنئەو لە ئامىزى باوەر و دلىايدا و سورەتى (الضحى) و سورەتى (الانباء) زور بخوینەرەو، ھەرگىز بى ھىوامەبە لە بەزەبى خودا، گەر تۆ بەراستى بگەریتەو بۆ لاى خودا تۆ بە کاربىت...

﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (الضحى): ە

لە پاداشدا خودا ئەو ەندەت بى دەبەخشىت کە پەزەمەندىت... و پىنگاى راست پىشان دەدات کاتى گەرەمەو بۆ وولاتى خۆم چاوم کەوت بە شىخى ئىسلام لە (طەشقەند) باسى جسر و کتیبە کەى و سەردانم بۆ وولاتە کەى و گەر ئانم بەدوايدا کرد.

لە وتە کاتم تەواو نەبوو بووم دەبىنم فرمىسک بە چاوە کانیدا دیتە خواری، پاشان پىنى وتم/ ئەو کتیبەى جسر لە وولاتى ئىمە بەناو بانگە وەرگىراو بۆ زمانى تورکى، زانایە کى ولاتە کە مان نایىت کە ئەم کتیبە نەناسىت، و ھىچ کتیبەخانە کە نى یە کتیبى (الرسالة الحميدة) تىادا نەبىت لە گەل ئەصلە تورکىە کەشى و ھەرەھا خواھنى کتیبى (الحصون)

لە علمى کەلامدا لە ژىر ناوى (العقائد الإسلامية) لە ولاتى ئىمە چاپکراو و پاشان شىخ دەر بارەى جسر درىژەى بە باسە کەیدا سەبارەت بە باوەر و دلسۆزى و بەرگرى لە ئایىنى ئىسلام، کاتىک داواى پۆشتنم کرد کۆرە کەى تا لاى دەرگا کەى گەياندم و لىم پرسی ھۆى گریانى شىخ چى بوو؟ وتى/ باو کم جسرى زور خوش دەوئى، خوو گرتنى پۆو و ئەندىشەى زۆرى بۆى گەشتوو تە پادەبە ک ھەر کاتىک دلى تەنگ بىت کە زور جاریش دلى تەنگ دەبىت بە تايبەتى لەم تەمەنەیدا کە بەسالا چوو و تەندروستى باش نى، ھەموو کاتىک ئەو ھۆنراو ھەى بۆ دەخویندەو ھە کە شىخ جسر لە یادى لە دایکبوونى پىغەمبەردا ﷺ دایناو، و ھەمىشە کە بۆى دەخویندەو فرمىسک بە چاويدا دیتە خواری و پىم دەلنى/ خودا پاداشتى چاکەت بداتەو ئەى (ضیائەدین) دل و دەر و نئارام و خوشحال کردم سۆیند بە خودا ئەم ھۆنراو ھەم ئەو ەندە بۆ خویندۆ تەو دەرخم کردو ئەبانور و دواى گەرەنەو ھەمان لە حىجاز بە دوومانگ داوام لە ئەمىر کرد کە بمەخشى لە خزمە تکردنى، ئەى ھەمران خۆم تەرخان کرد بۆ خویندەو ئەو ەندەم فەلسەفە و قورئان خویندۆ تەو تاخودا ئارەزوو بکات لەو چەند سالتەدا.

کتىم تىدا نوسى، و ئەو ئايە تانەم کۆ کردەو کە ئامازەى بوونى خودا دە کەن و دووبارە بەراووردەم لە نىوان زانست و ئایندا دە کرد بە ھۆى فەرمانى عەقلەو ھە ک چۆن

نامۆز گارییه کانی شیخ

(جسر) فەرمانی پیکردبووم و له پاش ئەم (۱۰) ساله تیڤکۆشانه گەیشتمه باوەڕ و دلتیای و دەرگا کانی بەزەییسم بۆ والا کرا هەر و هەڤ چۆن جسر مز گیتی دابومنی... تاوه کو رەزامەندیم بە دەستەینا....

بەلام رەینیشاندان و باوەڕی بینگومانم بە دەستەمەینا بەهۆی بەراورد کردنی له نیوان و تەهێ زۆرینەهێ بلیمە تەکان له گەوره فەیلە سوفان که باوەڕیان به بوونی خودا هەبووه و تەهێ که مێک له گومانداره لاوازه کان بەراورد دەکرد له نیوان بەلگه کانی فەلسەفەو قورئاندا، و بە کۆکردنەوهی هەموو ئەوانەهێ له قورئاندا هاتوو له ئایە تانەهێ که له دروستکردن و پێکهاتندا ئاماژەهێ بوونی خودا ده کهن و تێروانیی ئەو ئایە تانە له سەر رۆشنایی حەقیقەتی بڕه ره کانی که زانست چه سپاندونی، به چه شێک دڵم رۆشن بووه وه که خودام تێدا دەبینی.

بەووردی له نیوان و تەهێ فەیلە سوفه رەسە نه کان که پەپوه سەن بە مەرجی فەلسەفە وه ئەمە (تێروانیی عەقڵی یه و دووو و رووتە له هەموو ئارەزووییه ک و مەبەست و لایه نگره ییه ک تەنها گەڕان بە دوای حەقدا نەبێت) بەمانای ئەوهی که بێ باوەڕیان تیانی یه بە هەموو مانای و تەهیه ک که مەبەست و ئامانجیان تەنها ئینکاری بوونی خودایه، ئینکاریکی رەهایی یاخود به ئارەزوو لکاندنێ هەندێ سێفات پێوهی، که پێچهوانەهێ تەنها یی و تەواو یه که یه تی، له هەمانکاتدا (شکا ک) یان تێدایه که بە دووی هەقدا ده گەڕێن به بێ چوونه ناو شارراوه و نەهێیه کان، دوو چاری گومانێ وا ده بێت که دەر باز بوونی نی یه وه ک لیکۆلەر وه و فەلسەفە چی و مفکره کان هەر چه ند پایە شیان بە زر بێت له باوەڕداریدا، چونکه له سورشتی (توێژینه وه) له دوای نەهێنی و شارراوه گەر ئاشکراو پروون بوونایه توێژینه وه و بیر کردنه وه و تێروانین و سەرنجدان و گومان و بەلگه خوازی پێ نە ده ویست بەلام لیکۆلەر وه کان له نیوان خۆیاندا جیاوازیان هەیه له عەقڵ و گومان و ژیری و ئارامی دا، بلیمە تی به توانایان تێدا هەیه که ململانی و بەره نگاری تاریکی گومان ده بێت، تا ده گاته سێپیندهی دلتیایی و باوەڕ، له دوای ئەم دلتیا بوونه گوێ ناداته وێڵی گومان، و هیچ پێچهوانه یه کی عەقڵ لای دروست ناییت له گەل ئەو باوەڕه ی که به ده ستی هینا وه و لاوازیان تێدا هەیه که ده نالینێ له ژیر قورسای گومان وه بیر ده کردنه و یان ده بچریت بێ ئەوهی بچه قولایی و ناخیه وه و کولبوونی عەقڵیان سەبارەت به ئەندیشه ی شته کان ده که نه بەلگه بۆ نه توانایی به گەڕ خستنی عەقڵ یاخود نەهێنی و شارراوه کانی دانایی و حیکمەت ده که نه به شێک له به شه کانی دروستکردن و مەبەست و ده یانکه نه هۆ کارێک

بزرگومان له بنه رتدا که باوه ری تهاو دانی پیاده نیست، سرسام و دهسته وهستان دهه وستن له نیوان تره سکایی عقل و دامر کاندنیدا:

﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ﴾ البقرة: ۱۷.

﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا﴾ البقرة: ۲۰.

دهسته وستان ده بن بهرام بهر گومانیان و ده لئین/ ئیمه نازانین و(لا ندری)، و به (یه ککه یشتن) ئاماژه ی کردم بۆ ههق و باوه ر تهاو و باوه ر له نیوه ند بلیمه ته کانی هه موو گه لانیک و هه موو چه ر خیک له سه ر ئه وه ی که راستی یه که و هیچ عقلیک به پیچه وانه ی ئه وه وه نیه لای گه لیک که بیر بکه نه وه و ده رک بکه ن و عقل به گه ر بجه ن و باوه ر دارو بی گومان بن ههروه ک چون قورئان وه سفیان ده کات ئه ی حمیران و بهر او رد کردن له نیوان به لگه کانی عقلدا به ده ریختست بۆم ههروه ک چون قورئان له سه ر بوونی خودا ناویان ده بات (دروسته که ری ده سه لاتدار وه نه خشه کیشو زاناو داناو به تواناو وویستراو دادوه رو به به زه بی له م دونیاو له و دونیا یه ک و ته نه ایه، تا کو به نیازو مه به سه ئه وه ی که له که س نه بوه و که سیشی لسی نایست، و هیچ هاو چه شنیکیشی نی یه) و ئه و به لگانه ی که فه یله سوفان و زانایان له موسلمان و ئه وانی تر کرد وویانه ته به لگه خوازی له سه ر بوونی خوداو ته نه ایی و هه موو تهاو ی سیفه ته کانی له سه ر ئه وه ی که ههق یه که وه رینگا کانی به لگه خوازیش بۆی هه ریبه که، گه ر رینمایی عقل بۆ بیر کدنه وه له خودی خزیه وه بیست و یان له قورئانه و وه رگیراو بیست، و ئه م به یه ک گه یشتنه له نیوه ند په یامو نینگای عقل که خودا پیی به خشیووین و په یامی قورئان بی که خودا ناردویه تی به لگه یه کی راست و به ره ره له سه ر ئابنی راست که هه رگیز له هیچ شتی کدا پیچه وانه و دژیه تی عقل ناکات، و ئه مه ش مه زترین شته که جسره رینمایی کردووم خودا پاداشتی بداته وه، ئه ی حمیران و هاو ریک و هاویه کی له نیوان ئه وانه ی که قورئان ئاماژه ی بۆ ده کات له ئایه ته کانی دروست کردن و پیکهینانی له دیارده کانی مه به ست و دانایی و چاکه و ورده کاری و سه نگاندن و ریزه دانان و ریکه خه رو چاودیری و که هه موو ئاماژه ی بوونی خودا ده کهن، و له نیوند نه یی یه کانی زانست که زانایان له پاش هاتنی قورئان به هزار سال زانایان، که ئه م قورئانه له لایه ن خودا وه یه که پاش چه ند چه ر خیک بۆی به ده ر خستین ههروه ک چون

نامۆز گارييه كانى شېخ

پەيمانى پى دابووين، نيشانە كانى لە ئاسۆ خودى خۆماندا تا... بۆمان بەدەر كەوت كەوت ئەم قورئانە راستە.

ئەى حەيران لە موعجيزە كانى قورئاندا ھەندى شتم بۆ بەدەر كەوت كەلەو و پېش نەم دەزانى ئەى حەيران پاشان ھۆ كانى گومان و بەلگە كانى باوەرم ئامار كەردوہ جيا كەردنەوہ و گەرانەوہ بۆ سەرچاوە كانيان لە سەر ئەو رۆشنايەيى كەلە ئەزموونى تاييەتى ژيانى خۆمدا بەدەستم ھيئاوہ، و لەوہى كە خۆدېندو مەتەوہ و گوئيستى بووم لە وتەى ئەوانەى مونا قەشە گىريان بووہ لە سەر بوونى خودا، و بۆم دەر كەوت و باوەرى تەواوم ھيئا، بەوہى كە بەلگە كانى باوەر بەدەردە كەوت لە ھەموو ئەو شتانەى كە خودا دروست كەردوون و ھۆ كانى گومان پەنگ دەخواتەوہ لەو شتانەى كە لەنيوان خەلكدا رادەى بۆ دانراوہ لە جياوازی بەش و بەختدا لە پرسق و رۆزى و مال و منال و تەندروستى و نەخۆشى و بەرزى و نزمى و سەر كەوتووى و دوا كەوتووى و خۆشى و ناخۆشى.

ژيرىك كە بۆى رېكەوتىت بېيىت بە سەرنجدانىكى تىرو تەسەل بۆ ھەموو ئەو شتانەى كە لە گەردوندا ھەيە لەدەھيئان و مەبەست و چاودىرى و دانايى و وور دە كارى و چاكە و فەرمان و راست كەردنەوہ و رادەدانان و سەنگاندن و رېكخستن و جوانى و شكۆدارى باوەر ناهيئت چەند گومان و بەدەختى پرووى تىيكات كەوا ئەم گەردوونە لە خودى خۆيدا دروستبووہ و پىكھاتووہ بەھۆى رېكەوتى كوپرانەوہ بەبى ھىچ دروستكەرىكى نەخشە كېش و رادە دەرو زاناو دانا، ھەروەھا ھىچ باوەردارىك نىيە ھەر چەندەيش باوەرى پتەوبىت جگە لەم دوو ھاوړىيە، بتوانىت شتى سەرسوړ ھيئەر لە بىر كەردنەويدا لایبات لە جياوازی بەختەكان، بۆم بەدەر كەوت كە تۆزىنەوہ لە نھىنىيە كانى قەدەر عەقل بەرەو خزاندن دەبات.

بەلام بەر اور ديم دە كرد لە نيوان گومان و سەرساميدا و لە نيوان ئەوانەى كە ژمىرەو ئامار ناكړين، زۆرىنەى بەلگەى برەر لە سەر بوونى خودا لە پاش سەرنجدان و تېيىيە كى زۆرو راست و پرووت بىت لە ھەموو ئارەزو كارىيەك و ھەموو خۆپاراستىيىكى خود لە گوناھەكان جياوازی بەخت و بەش دەتوانين بىگيرىنەوہ بۆ لىكدانەوہى ھىماى و گەرانەوہى بۆ ھۆكارىك كە شاراوہى لىمان ياخود دانايىيەك نھىنىيە لمان و ياخود تېنە گەيشتى ھەلە لە راستى ماناى قەدەر ھەر چەندە ئەمانە ھەر جۆرىك بن شاراوەن

گومانی لیکه وتنه وه له شارراوه و نهینی یه کان زۆر لاواز تره له وهی که یه قینی تهواو بروخینی کهوا ده بینریت و پابه نده به بهلگه بره ره کانه وه.

به لێ، حهیران، روداوو تهنگ و چه له مه به تهواوی باوه ده هه ژینی، و له عهقل ده کات که هه میسه پر سبار بکات له نهینی دروستبوونی ئهم مروفه لاوازه و هات و هاوار که ره، ئاره زوه کانی نه فسی هه لپه که ده ستریز ده کات تاوه کو چاو به سمان لێ بکات له ئاست به خشندهیی و دانایی خودا... به لام ئهم گومانه ههروه کو هه وریکی خه ماوی کاتیه و ده ره ویتنه وه له سه ره ئهو دله خه ماوی و ماته مینه... به لکو گهر به ویت پاریز گاری لهو گومانه ی نه فست بکهین و، به ئاره زوو رازی بکهین و، بیکه یته یاوه ری خۆت، و تیری بکهیت له گومانی خراب به رانه بر به خودا، ئه مه دریز خایه ن نابیت، گهر وابه سته ی ئالای باوه ربیست به هه زاران به ت له م به لگانه ی که خۆت رستوتن و به ست و تنه وه به عه قله توه له ماوه ی ئهو هه موو شه وانه ی که له گه ل مندا به سه رت بر د...

ئهم هه موو به لگه عه قله ی به رانه بو سملاندنی بوونی خودا گه لێ زۆر ترو، رونترو ئاشکرا تره له وهی که عه قلی سه لیم بتوانیت لێ ده رباز بیست، له پیناوی کار نکدا که په یه سته به جیهانی نادیار کهوا هه لده گریت هیما (تاویل) ی بکهین و بگه رینه وه بو گه لێ هۆ کار، یان بو گه لێ حیکمه ت و دانایی شاراوه ی خودا لیمان ههروه کو هه زاره ها شتمان لێ شاراوه یه له م جیهانه هه ستیاره ی که تیدا ده ژین، ئه وه ی به دوا ی راستیدا وێله ئه گهر له ئاره زو کاری به دور بیت واز له یه قین ناهینیت له پیناوی گوماند، گهر ئه مه شی کرد ئه وه به زمان ده یکات نه ک به دل ئهو باوه رداره ی یه قین له دلیدا جیگیر بوو بیت له سه ره قه لای هه ق به مه رج و بیانوو نیه له خودا ناسیندا ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ الحج: ۱۱.

خودای پهروه ر دگه ر زانایه به وهی که ئیمه هه ندی جار به هۆی مهینه تیه کانی ژبان وه، له په ر سستش و باوه ربینه یان ده وه ستین، به ئاگای هیناو بنه ته وه چاک ده زانیت که ئیمه تووشی گومان و دله راو کێ ده بین فه رمانان پنده کات که پابه ندی ئهو زانیاریانه بین که فیری بووین له به لگه یه قینه کان، و به دور بین لهو شته ئالوزانه ی که جگه له خودا کس لیکدانه وه یان نازانیت، وه که ده فره مویت ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا

تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ آل عمران: ۷.

ئەى حەيران لە ئايەتە ھەرە مو حکەمە گرنگە کە ئەو ئايەتەکانى کە بەلگەن لە سەر بوونى خودا بە بەلگەيە کى چەسپا، وەلەو زانا شارەزايانە بە نەينى ئايەتەکان دەکات، کە باوەستا و بن لەسەر قەلاى يەقین بەھيچ جۆريک شەپۆلى گومان نايان ھەژيئى ھەرچەندە سەرکەش و بەردەوام بن، لە قولايى ژيان و ناخوشە کانيدا، و ئەو زانا شارەزايانە بە زانست ھەر ئەوان ددان دەنن بە لاوازی عەقڵدا لە دەر ککردنى زۆريک لە نەينى کانی غەيب، ئەو کاتە پابەند دەبن بەو يەقيني کە ئايەتە مو حکەمەکان رينموى کردوون لە رينگەى بەلگە پرەرە عەقلىيە کەنەو عەقلىيان رينگايان نادات کە دەرچن لەو يەقيني کە وابەستە بوون لە پشناوى چەند شتيكى لەيەك چوو کە ئالوز بوو لەلايان تيگەيشتنى و ھيماکردنى، و نەيان توانيوە يەقينيکى تری پينچەوانە دروستبکەن کە بەرپرەرە کەنەى يەقيني يە کەم کات يان دژى بيت، ئەوانەن خاوەن عەقلى پوخت کە پراوەوستن لە ئاست وشەى پيروزی (الله) دا ئەى حەيران ..

بەلام ئەم بەلگانەى کە ئەم ئايەتە مو حکەمانەى لە خۆ گرتووە ئەگەر بە پشپو بلاوى ھيئەتەو نەينى قوڵە کانی روون نە کړيئەو، ھيچيان بەتەنها ھيژو پيزيان ناييت بۆ چەسپاندنى قەلاى باوەرو، و وابەستە بوون بەلوتکەى يەقینەو، بەلام گەر ئەو ئايەتە کۆبکړيئەو لە گەل راستيە کانی زانستدا لە پانتايە کدا، ئەو کاتە بەشيوەيەك راستى بەدەردە کەويت کە گومان ناتوانييت جيگە بەيەقین لەق بکات، بۆ ئەم مەبەستە ئايەتە کائىم بۆت کۆ کردۆتەو ئەى حەيران بەلگە قورئانيەکان و بەلگەى فەيلەسوفاکان لە گەل نمونە کانی زانست لەيەك گۆرەپاندا، تابۆت بەدەر بکەويت، بەھەموو جوانى و بەھرە مەنديە کانيەو، ئەو شيوە تەواو کارە گشتگيرەى بۆ ھەق و راستى کە قورئانى لە پيناويدا دا بەزبەرە و عەقلى سەليم پشتگيرى دەکات.

چەند جار دۇعاى خيەرم کردووە بۆ شىخ جسر کە رينمايى کردوم بۆ سەر ئەم ريبازە تايەتە ئەى حەيران، کۆ کردنەو ئەم بەلگە قورئانيانە لە گەل بەلگە زانستىەکان و يەك خستيان لە گەل بەلگە عەقلىيەکان، لەيەك پانتايدا بەيەك چەپک ئەمە بوو پرشتى پيداو کردنە ريبازيکى سەرەتايى بۆ بەلگە پيناو، ھەموومان ئەى حەيران قورئان دەخوينن، ھەموو شمان راستەيکانى زانست دەزانين، بەلام پرش و بلاوى ئەم بەلگەو ئايەتەکانى لە

زېھنماندا وايان لىنى دەكات كە ھەرىكەت كەيان بەتەنھا بەرامبەر تەۋزىمى گومان
 كەنەھامەتتە كانى ژيان داي دەبرىت بەسەرماندا ئەمانە لە شىۋە دىۋىپە ئاۋدان لەنەرمى و
 لاۋازىدا، بەلام گەرىكەيان گرت و لەيەك سەرچاۋە و ھاتنە دەرى لاۋاۋىك پىك دەھىن
 جارى وادەيىت شاخ رادەمالن، يان ۋەك تابلۇيەك وايە كە مەبەست بەدەستەۋە نادات و
 ھىچ واتايەك نابەخشىت ئەگەر بىت و پارچە پارچە بىت جوانىە كانى خۇي ون دەكات،
 مەگەر كاتىك نىشان بىرىت لە شىۋەيەكى تەۋاۋدا بە بىنەران.

كاتىك رېنىمايى كرام بۇ كۆكردنەۋەي ئەم زانىياري و ئايەتەنە لەيەك سەرچاۋەداۋ،
 بەيەك چەپك و، لەناۋيەك چوار چىۋەدا، گەياندىمىيە ئەۋيەقىنە پىرىشنگدارە كە بۇتوم
 گىرپايەۋە لەم (داستانى باۋەر) ەدا بەزمانى فەلسەفەۋ زانستى قورئان....
 ئەي ھەيرانى كۆرى ئەزەف:

پارىزگارى لەم نوسراۋانە بىكەۋ كەپىم نوسىتەۋە، لەگەل ئەم ئامۇزگارىيە دوايىدا
 لەناۋ خەلىكىدا بلاۋى بىكەرەۋە، بەئومىدى ئەۋەي خودا سەرلى شىۋاۋە كان بەرەۋ ئيمان
 رېنىمويى بىكات و فىكرىان چاك بىكات، و ھىدايەتى ئەۋانەيان بىكات كە دەيانەۋىت بەرەۋ
 ۋتەي باش و رېنگاي پاست بېرۇن.
 ئەي ھەيرانى كۆرى ئەزەف.

گەر تەمەن ما بەيەك دەگەينەۋە، و گەر نادوۋى خىرمان بۇ بىكە.

پیرست

- پیشه کی مامؤستا نوری فارس همه خان ۵
- پیشه کی ۷
- پیشه کی نووسەر (چون ئەم کتیبه به دهستم گه یشت) ۹
- راکردن به رهو شیخ مهوزون ۱۷
- ویل بوون به دواوی دوزینه وهی خودادا ۲۵
- له فارانه وه بۆ پیرانیه ۵۹
- رؤشنایی له دواوی رؤشنایی ۵۹
- نیوانی دوو سروش ۷۵
- ناکۆکیه کای برواداران ۸۹
- جیاوازی به خته کان ۱۱۹
- به یهك گه یشتنی بلیمه ته کان (۱) ۱۳۱
- به یهك گه یشتنی بلیمه ته کان (۲) ۱۵۳
- به یهك گه یشتنی بلیمه ته کان (۳) ۱۶۹
- له نیوان دارون و جسردا ۱۹۹
- شهوی تاقیکردنه وه ۲۴۳
- وته کانی پهروه ردگارم ۲۵۷
- پیش ههزار سال ۳۰۵
- له سه دهی حه فده هم ۳۰۵
- به شی رینکهوت ۳۱۵
- له ئاسو کاندا ۳۲۹
- پینچراوه کانی دهستی راستی / به شی (۱) ۳۲۹

- ۳۴۱..... دايكى كۆماوهمان / بهشى (۲)
- ۳۵۳..... برائى بچوو كمان / بهشى (۳)
- ۳۵۹..... ئىنيقى مەزن / بهشى (۴)
- ۳۶۹..... ديارى دراوسى / بهشى (۵)
- ۳۷۵..... ميوانخانهى گهوره / بهشى (۶)
- ۴۰۱..... لەسى تاريكى دا (۱)
- ۴۱۳..... لەجىگا و شوينى جنۆكاندا (۲)
- ۴۲۵..... زمانت پاريزه (۳)
- ۴۳۳..... ئارمگري كۆلنەدەر (۴)
- ۴۴۷..... بەردكى پىنكە نيناوى و گرياناوى (۵)
- ۴۵۷..... ئامۇز گاريه كاني شىخ (۶)

ئەوئەندەي ئەم كىتئە خەبات و تىكۆشانىكى بىگەردە بۇ سەرخستى حق و بەرز كەردنەوى قسەي خودا. ئەوئەندە كەلەپورىكى فىكىرى تاييەتى نىه، جا بۇ ئاگاداربون لەسەر ئەم كىتئە. بىبارم دا لەگەل خۇمدا زاناي مزگەوتەكانى قاھىرە بەشدارى پىكەم، تا مەنەجى يەقین و رىيەكانى گەيشتن بە خوا بەدىار بخەن و روون بكەنەوه.

م. محمد غزالى

به پەرۆشهوه ئهم کتێبه ریزداره مان دهخویندهوه، که به سهلیقهیهکی زۆرهوه
نوسیوتانهوه و له قولایی مهعریفهتان کوڵیوهتهوه، تا گشت گهوههریکی بئهاوتا و بهلگهی
بههیزی لی ههڵچنری، بو لابرندی شک و گومان بههوی یهقینهوه و، لابرندی بئاوهپی و
ئیلحاد بههوی ئیمانیهوه، ههروا ههینانهوهی ئهوه بهلگانهی، که تهنها ئهوانهی دهستیان گرتوه
به ههنگلی ههیده تونداعروه الوثقیای ئیمان، دهتوانن بهپهین و، ئهوانهش که له زانست دا،
قال بونهتهوه.

قه شه تئۆدسیوسی شه شه م

وا مەزائە مۇجامەلەت دەكەم، كاتى پېت دەلېم: بەھۇى ئەم كىنبەوہ خىر و بېرىكى زۇرت
پېشكەش بە خەلك كىردوہ، تۆ لە (ئىستانى خوادا) روەكت چاندوہ، جا گەر ژيانى مەوقايەتى
بەم وەسفە دروست بى.. دەلېم لەم بېستانەدا روەكىكى وا بەھادارت رۋاندوہ. كە
باداشتەكەى لەلای خوا ھەرگىز نابىتەوہ.

خالد محمد خالد

گه‌واهی دده‌م هیچ کتییکی کون، یان نویم نه‌خویندوته‌وه، که نیوهی کتیبه‌که‌ی ئیوه زانیاری له‌خو گرتن، متمانه‌شم هه‌یه، هه‌ر مروفتیکی به‌ئینساف، گه‌ر گومانی گه‌بشتینه‌هه‌ر پله‌یه‌ک، دوا‌ی خویندنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌تان، خو‌ی له‌ جوغزی ئیمان ده‌بینته‌وه. چونکه‌ ئه‌و شیوازه‌ جوان و ناسکه‌ی به‌‌پزتان گرتوتانه‌ به‌ر، سه‌ره‌‌پای ورده‌کاری و قولی و گرانی بابه‌ته‌که، وا له‌ بابای خوینه‌ر ده‌کات واز له‌ خویندنه‌وه‌ی نه‌ه‌ییت. هه‌روا له‌‌روی ئیعبازی قورئانیه‌وه. که له‌ بابه‌تی به‌‌لگه‌هینانه‌وه له‌سه‌ر بونی خوا، که ئیوه لیی شاره‌زا بوون، باوه‌ر ناکه‌م، جگه‌ له‌ ئیمام (ابن تیمیه) که‌سی تر ده‌ستپیشخه‌ر بویت.. به‌ دنیا‌یی‌شه‌وه ئه‌و به‌‌پاره دده‌م. گه‌ر که‌سێک هه‌موو ته‌مه‌نی خو‌ی له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی ئه‌م زانیاریه‌ به‌‌به‌‌هایانه‌ی. که کتیبه‌که‌ی ئیوه له‌‌خو‌ی گرتوه‌وه، فروشتبن، ئه‌وا ئه‌و کرپن و فروشته‌ی، قازانجدار بووه.

م. طه جابر

من لهبردهم کتیبیک دام، که هاوونیهی نیه و لهسهر شیوازی ئهو دانهنراوه، ناشکری
لاسایی بکریتهوه، یان وینهیهکی وهک ئهو بهینری.

د. شوکت الشطی - زانکوی دیمه شق